



การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์
BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELING FOR
SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY

นางณฐณ์ช แก้วผลึก

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎิณิบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑



การปฐกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

นางณฐณช์ แก้วผลึก

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Buddhist Psychological Counseling for
Suffering Reduction in Astrology

Mrs. Nathanat Kaewpaluk

A dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirement for The Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Psychology)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์เรื่อง
“การปริกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิภิโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(น.อ. ดร.นภัทร แก้วนาค)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ประยูร สุขะใจ)

กรรมการ

(ผศ. ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธ์)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท, ผศ. ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธ์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางณฐณัช แก้วผลึก)

- ชื่อคุณิพนธ์** : การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์
- ผู้วิจัย** : นางณัฐณัช แก้วผลึก
- ปริญญา** : พุทธศาสตรคุณิพนธ์บัณฑิต (พุทธจิตวิทยา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโนโท, ผศ. ดร., พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา), พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)
 - : ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ, ป.ธ. ๓, พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Philosophy), M.A. (Applied Psychology), Ph.D. (Psychology)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์เรื่อง การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาหลักการทางจิตวิทยาและการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๒) เพื่อสังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ คุณิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย โหราจารย์จากมูลนิธิสมาคมโหราแห่งประเทศไทยในพระสังฆราชูปถัมภ์, สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ, สถาบันโหราศาสตร์ไทย-สากล, สถาบันโหราศาสตร์วิทยา และสมาคมลิขิตบนฝ่ามือ จำนวน ๑๗ รูป/คน และผู้รับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในมูลนิธิสมาคมโหราแห่งประเทศไทยในพระสังฆราชูปถัมภ์, สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ, สถาบันโหราศาสตร์ไทย-สากล, สถาบันโหราศาสตร์วิทยา และสมาคมลิขิตบนฝ่ามือ จำนวน ๒๖๙ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสำรวจ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean)

ผลการศึกษาพบว่า

๑) หลักการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ให้ความสำคัญที่ตัวบุคคล โดยสนับสนุนให้ผู้รับบริการ เปิดรับประสบการณ์(ทุกข์) ประเมินตนเองอย่างถ่องแท้ ค้นหาสาเหตุทุกข์ตามความเป็นจริง(สมุทัย) เชื่อมั่นและเต็มใจที่จะพัฒนาตัวเอง(นิโรธ) เพื่อที่จะสามารถเผชิญปัญหาปัจจุบันและอนาคต(มรรค) โดยผู้ให้บริการจะต้องเป็นบุคคลที่มีกัลยาณมิตร ใส่ใจ เข้าใจเรื่องราวและความรู้สึกนึกคิดของผู้รับบริการและยอมรับความแตกต่างของผู้รับคำปรึกษา สัมพันธภาพระหว่างผู้ให้บริการกับ ผู้รับบริการโดยสัมมาทิฐิของผู้ให้บริการปรึกษา มีความสำคัญมากกว่าเทคนิคใด ๆ

๒) การปรึกษาทางโหราศาสตร์ พบว่า โหราจารย์ให้การช่วยเหลือเป็นรายบุคคล ทั้งด้านปัญหาส่วนตัว การศึกษา อาชีพ และครอบครัว เป็นต้น โดยการหยิบยื่นสัมพันธภาพอันดี ระหว่างโหราจารย์และผู้ขอคำปรึกษา เพื่อที่จะได้เปิดเผยตนเอง และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตนเอง กระบวนการปรึกษาต้องใช้เวลา กำลังความสามารถและประสบการณ์อย่างต่อเนื่องทั้งสองฝ่าย

ถ้าพบว่าผู้รับคำปรึกษามีเคราะห์ประสบทุกข์ ก็แนะนำให้ใช้สติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท ด้วยการเสริมกำลังใจ เมื่อผู้รับคำปรึกษามีโชค ก็เตือนสติไม่ให้ประมาท และหลงระเหิงในโชค หลักธรรมของโหราจารย์ ที่สำคัญคือ พรหมวิหาร ๔ การเสนอสัมมาปัญญา หลักสัจจะ โดยทั่วไปส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษา รักษาศีล ๕ ทำบุญให้ทานเพื่อเสริมกำลังใจ ตามลำดับ

ผลจากการสำรวจ ผู้รับคำปรึกษา คาดหวังคุณสมบัติของโหราจารย์ ด้านปัญญา เชื้อมั่น และพึงพอใจผู้มีความรู้จริงใคร่ครวญ ตรวจสอบ พุดคุยรายละเอียดก่อนทำนาย และชี้ช่องทางแก้ปัญหา รองลงมาด้านศีล ด้านสังคม และด้านจิตใจ คือมีคุณธรรมจริยธรรม สร้างความรักความสามัคคีหรือการรู้จักดี ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ และใจเย็นมีอารมณ์ดี และพบว่าโหราจารย์ส่วนใหญ่ให้คำปรึกษาด้านปัญญา ได้แก่ การแนะนำให้ใช้เหตุผลเพื่อแก้ที่สาเหตุแห่งปัญหา รองลงมาด้านศีล ด้านสังคม และด้านจิตใจ เช่น ให้มีความอดทน ให้รักษาศีล การทำบุญให้ทาน และปฏิบัติสมาธิทำจิตใจให้สงบ หรือการแก้ดวงชะตาเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ

๓) รูปแบบการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ควรเป็นแบบเน้นที่ตัวบุคคล ตามกระบวนการอริยะสัจ ๔ เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคลให้มีความสามารถ ยอมรับ ตรวจสอบ วินิจฉัย ปัญหาตนเองได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของตนเองและ ผู้อื่น และสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกัลยาณมิตรของโหราจารย์ และผู้รับคำปรึกษา ด้วยคุณสมบัติด้านปัญญา ศีล สังคม และด้านจิตใจที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่ปรึกษา

Dissertation Title : Buddhist Psychological Syhological Counseling for Suffering Reduction in Astrology

Researcher : Mrs. Nathanat Kaewpaluk

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Psychology)

Dissertation Supervisory Committee

: PhraKru Sangarak Ekapatra Abhichando, Asst. Prof. Dr. B.A.(Teaching Social Studies), B.A. (English), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)

: Dr. Chayasit Thongborisut, Pali III, B.A. (Philosophy) M.A. (Philosophy), M.A. (Applied Psychology), Ph.D. (Psychology)

Date of Graduation : March 17, 2019

Abstract

The dissertation titled as Buddhist Psychological Counseling for Suffering Reduction in Astrology armed as ; 1) to study the principles of Astrological counseling according to Buddhist Psychology for suffering reduction, 2) to synthesize of Astrological counseling according to Buddhist Psychology for suffering reduction and 3) to present the model of astrological counseling according to Buddhist Psychology for suffering reduction. This dissertation was a mixed method study of quantitative and qualitative research. Constructions consisted of rating scale questionnaire and in-dept interview form. Samples were 17 astrologers and psychologists, for in-dept interviews and 269 subjects those received astrological counseling .The statistics used were Frequency Distribution, Mean and Percentage.

The result were as follows :

1) Buddhist Psychological counseling for suffering reduction emphasizes on the importance of individual differences as personality. Counselors' good virtues of friendship support counselee to comprehend suffering, eradication the cause of suffering, realization the cessation of suffering and practice the path of development. Counselors have to be good friendship, attentive, mindful of and to axcepted individual differences. And right understanding of the counselors is the most importance of the interaction of counselor- counselee

2) In astrological counseling, it was found that astrologers work on individual concerning with personal problem, educational, occupation and family problems. Good inter – relationships help the positive advantage of the counseling. It help counselee to self understand, self – actualization, motivate the counselee to

modify their behaviors. The process of counseling for suffering reduction needs the long - term activities of both counselor Interrelation– counselees’ potential and experiences. For the misfortune of counselee must be cautioned to be mindful attentive and aware, whereas the fortune of counselee also to be advised with non-negligence ; heedfulness, zeal, diligence and earnestness. They important properties were sublime states of mind, faithful and counselors’ honest. Astrologers motivates counselee to practice rules of the five precepts, meritorious action consisting in girding, observing the moral behavior and mental development.

The survey study showed that counselee satisfied counselor’s knowledge, discernment and confidences. All counselees were higher expect problem to be comprehended, examine, survey and communication before the predicting and problem solving. The subject satisfied counselors’ moral conduct such as the concord between the counselor, not acquisitiveness gain. For emotional expect they satisfied counselors’ cheerfulness and tranquility mind. Mostly counselor work on cognitive counseling such as reasoned thinking follows by moral, social and emotional expect respectively. All counselors insist on the values of tolerance, morality, alms – giving, practice meditation etc.

3) The model of Buddhist Psychological counseling for suffering reduction must establishes on the process of Four Noble Truths for solving individual problems to develop the self efficiency, the ability to understand and accept of the differences between persons and environments. The counseling process must stand on good friendships between counselor and counselee, with cognitive, moral, social and emotional values based on the nature of each problems.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลาย ๆ ท่าน ทั้งผู้ที่คอยให้คำแนะนำด้านวิชาการ และผู้ที่ให้การสนับสนุนทั่วไปในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในส่วนที่เป็นวิชาการนั้นขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ที่คอยช่วยเหลือแก้ไขให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีเนื้อหาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ จึงขอกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้คือ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินฺโท, ผศ. ดร., ผศ. ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และอาจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ และขอขอบคุณคณาจารย์ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลที่เป็นตำราความรู้และอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ คือ อาจารย์ภิญโญ พงษ์เจริญ นายกสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ และอาจารย์ธนกร สีนเกษม นายกสมาคมโหราแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

ประกอบกับการประสิทธิ์ประสาทความรู้ ของคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาโหราศาสตร์ และสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา ที่นำสู่การจุดประกายในการตั้งคำถาม และแสวงหาคำตอบในการศึกษาครั้งนี้ตลอดจนกลุ่มกัลยาณมิตรร่วมวิชาโหราศาสตร์ และร่วมสาขาวิชาพุทธจิตวิทยาทุกท่าน ที่คอยสอบถามสนับสนุนกำลังใจ จนเกิดความรู้สึกล้ำหาญในการศึกษาในครั้งนี้

อนึ่งด้วยพลังใจและกำลังใจจากบุคคลในครอบครัวคือ นายธีระพันธ์ แก้วผลึก และนางสาวมัญชุสา แก้วผลึก อันเป็นที่รักยิ่งได้สร้างให้เกิดแรงพลังสามารถเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ อย่างมีสติ และการกระทำที่สร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาตนให้บรรลุตามที่ได้หวังไว้

และขอขอบคุณทุกท่านซึ่งไม่อาจเอ่ยนามได้หมดมา ณ ที่นี้ และคุณค่าใด ๆ ที่ก่อเกิดจากการศึกษาในครั้งนี้ ขอมอบบูชาคุณแด่บุพการีผู้ให้ชีวิต และคุณลุงคุณป้าผู้เปรียบพ่อแม่คนที่สอง ที่ให้โอกาสทางการศึกษาและสังคม ตลอดจนครู อาจารย์นับจากปฐมวัย トラาจนปัจจุบันที่ให้คำสอนในสิ่งที่ดี จนหลายสิ่งได้ซึมซับหล่อหลอมเป็นตัวตนมาในวันนี้

นางณฐณัช แก้วผลึก

๑๗ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญรูปภาพ	ณ
สัญลักษณ์อักษรย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษา	๘
๒.๑.๑ ความหมายของการศึกษา	๘
๒.๑.๒ กระบวนการให้คำปรึกษา	๑๑
๒.๑.๓ ประเภทของการให้คำปรึกษา	๒๔
๒.๑.๔ จุดมุ่งหมายของการให้บริการปรึกษา	๒๕
๒.๑.๕ คุณสมบัติของผู้ให้บริการปรึกษา	๒๖
๒.๑.๖ ลักษณะปัญหาของผู้รับบริการปรึกษา	๒๗
๒.๑.๗ มุมมองของปัญหา	๒๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา	๓๐
๒.๒.๑ ความหมายของพุทธจิตวิทยา	๓๑
๒.๒.๒ หลักการและปรัชญาพื้นฐานการสอนของพระพุทธเจ้า	๓๓
๒.๒.๓ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา	๓๔
๒.๒.๓.๑ หลักอริยสัจ ๔	๓๔
๒.๒.๓.๒ หลักไตรลักษณ์	๔๑
๒.๒.๓.๓ หลักไตรสิกขา	๔๓

เรื่อง	สารบัญ (ต่อ)	หน้า
	๒.๒.๓.๔ หลักกรรมและวิญญะ	๔๖
	๒.๒.๔ กระบวนการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา	๔๘
	๒.๒.๕ คุณสมบัติของผู้สอนตามหลักพุทธธรรม	๔๒
	๒.๒.๖ บทบาทหน้าที่ของผู้สอนตามแนวพุทธ	๕๕
	๒.๒.๗ การประยุกต์วัตถุประสงค์การสอนตามแนวพุทธ	๖๐
	๒.๒.๘ การประยุกต์หลักธรรมของผู้รับคำเพื่อการปรึกษา	๖๕
	๒.๒.๘.๑ หลักประโตโฆสะเพื่อคุณสมบัติของผู้ให้การปรึกษา	๖๕
	๒.๒.๘.๒ หลักโยนิโสมนสิการ เพื่อคุณสมบัติของผู้รับการปรึกษา	๗๕
	๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความทุกข์ในพุทธศาสนา	๘๒
	๒.๓.๑ ความหมายของความทุกข์	๘๒
	๒.๓.๒ ลักษณะของความทุกข์	๘๓
	๒.๓.๓ ประเภทของความทุกข์	๘๔
	๒.๓.๓.๑ ทุกขเวทนา	๘๔
	๒.๓.๓.๒ ความทุกข์ในไตรลักษณ์	๘๘
	๒.๓.๓.๓ ความทุกข์ในอริยสัจ ๔	๙๔
	๒.๓.๔ วิธีแก้ปัญหา (ความทุกข์) แบบพุทธ	๑๐๖
	๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโหราศาสตร์	๑๐๙
	๒.๔.๑ ความหมายของโหราศาสตร์	๑๐๙
	๒.๔.๒ ความเป็นมาของโหราศาสตร์	๑๑๐
	๒.๔.๒.๑ โหราศาสตร์ในประเทศไทย	๑๑๓
	๒.๔.๒.๒ โหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน	๑๑๔
	๒.๔.๓ ประเภทของโหราศาสตร์	๑๑๖
	๒.๔.๓.๑ แบ่งประเภทตามวิชาทำนาย	๑๑๖
	๒.๔.๓.๒ แบ่งประเภทตามตามลักษณะการใช้งาน	๑๑๖
	๒.๔.๔ ทฤษฎีโหราศาสตร์โดยทั่วไป	๑๑๗
	๒.๔.๔.๑. ทฤษฎีแรงส่งจากดวงดาว	๑๑๗
	๒.๔.๔.๒. ทฤษฎีองค์รวม	๑๒๐
	๒.๔.๕ หลักการพยากรณ์ทางโหราศาสตร์	๑๒๐
	๒.๔.๕.๑.หลักโหราศาสตร์ไทยจักรราศี	๑๒๑
	๒.๔.๕.๒.หลักเลขศาสตร์	๑๒๖
	๒.๔.๕.๓.หลักไฟยิปซี	๑๓๐
	๒.๓.๕.๔.หลักหัตถศาสตร์ (ลายมือ)	๑๓๗
	๒.๔.๖ โหราศาสตร์กับสังคมและวัฒนธรรมไทย	๑๖๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔.๗ ความสัมพันธ์ของโหราศาสตร์กับปรัชญาและจิตวิทยา	๑๖๕
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๖๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๘๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๘๓
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๘๓
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๘๖
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๘๗
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๘๗
๓.๕ สถิติที่ใช้ในงานวิจัย	๑๘๘
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๙๐
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป	๑๙๐
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจคุณสมบัติ ของโหราจารย์ของกลุ่มตัวอย่าง	๑๙๔
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจแนวทาง ปฏิบัติของโหราจารย์ ของกลุ่มตัวอย่าง	๑๙๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๒๓๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๓๓
๕.๒ การอภิปรายผล	๒๓๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๒๓๙
บรรณานุกรม	๒๔๑
ภาคผนวก	๒๔๘
ภาคผนวก ก	๒๔๘
ภาคผนวก ข	๒๕๐
ภาคผนวก ค	๒๕๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๘๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แสดงวิธีปฏิบัติต่ออริยสัจ	๔๐
๒.๒ แสดงขอบเขตอิทธิพลของธาตุแต่ละธาตุ	๑๓๕
๒.๓ แสดงหน้าไฟกับการทำบุญ	๑๓๖
๓.๑ ตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan)	๑๘๔
๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์	๑๘๐
๔.๒ แสดงระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์ ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์	๑๘๔
๔.๓ แสดงระดับของความคิดเห็นและความพึงพอใจแนวทางปฏิบัติของโหราจารย์ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์	๑๘๖
๔.๔ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่าง	๑๘๗
๔.๕ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างฯ จำแนกตามอายุ	๑๘๙
๔.๖ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างฯ จำแนกตามการศึกษา	๒๐๑
๔.๗ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างฯ จำแนกตามอาชีพ	๒๐๓
๔.๘ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาฯ จำแนกตามสถานภาพสมรส	๒๐๔
๔.๙ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ฯ จำแนกตามกิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด	๒๐๕
๔.๑๐ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ฯ จำแนกตามปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด	๒๐๗
๔.๑๑ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละฯ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหรฯ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหรฯตามหลัก	๒๐๘
๔.๑๒ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละฯ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหรฯ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์อย่างน้อยแค่ไหน (ต่อปี)	๒๑๐
๔.๑๓ แสดงจำนวน ความถี่ ร้อยละฯ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหรฯ จำแนกตามการเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่	๒๑๑
๔.๑๔ แสดงหลักการ เป้าหมาย วิธีการ และตัวอย่างหลักธรรมที่โหราจารย์ที่ใช้ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์	๒๑๒

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงผลกระทบของดวงดาวต่อชีวิตมนุษย์	๑๑๙
๒.๒ แสดงวงโคจรของดวงอาทิตย์บนระนาบเส้นสุริยะวิถี ผ่านกลุ่มดาวจักรราศี	๑๒๒
๒.๓ แสดงลัคนา ดาวเคราะห์ในเรือนชะตา	๑๒๔
๒.๔ แสดงกุม - โยค - ตรีกอณ	๑๒๕
๒.๕ แสดงการแบ่งมือออกเป็น ๗ ลักษณะ	๑๔๔
๒.๖ แสดงเส้นฝ่ามือ	๑๔๙
๒.๗ แสดงรูปแบบต่าง ๆ ของเล็บมือ	๑๕๖
๒.๘ แสดงลายกันหอย (ซ้าย) ลายโค้ง (กลาง) และลายมัดหวาย (ขวา)	๑๕๗
๒.๙ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๘๒
๓.๑ แสดงเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ ๖'C	๑๘๖
๔.๑ แสดงรูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์	๒๒๘

อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การระบุหมายเลขและคำย่อพระไตรปิฎก ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ส. (ไทย) ๙/๒๗๖/๔๘ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๔๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
--------	-------	---	-------------	---------	-----------

คำอธิบายอักษรย่อภาษาไทย

ม.ป.ป.	=	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์
--------	---	--------------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทย รับเอาพระพุทธศาสนามาเป็นศาสนาประจำชาติมาพันกว่าปีแล้ว ความคิด พิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็ล้วนแต่พัฒนามาจาก หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สังคม และวัฒนธรรมไทยก็สะท้อนสาระธรรมในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ กระทำ (กรรมวาท และ กิริยาท)^๑ เป็นศาสนาแห่งความเพียร (วิริยาท) ซึ่งสอนให้เชื่อผลของการ กระทำ (กรรม) ของมนุษย์เอง พุทธธรรมเป็นเรื่องราวของชีวิตที่ได้อธิบายไว้อย่างละเอียดลออถึง ความทุกข์ของมนุษย์ และแนวทางในการพ้นทุกข์ได้อย่างหลักแหลมสามารถนำไปปฏิบัติได้ทุกกาล สมัยซึ่งเหมาะในการประยุกต์ใช้ในการให้บริการปรึกษา^๒ ธรรมชาติของคนเราโดยทั่วไปเป็นผู้ที่มี อารมณ์มีความรู้สึกนึกคิดมีความเข้าใจมีเหตุผล มีความสามารถ และมีคุณค่าอยู่ในตัวทุกคน พร้อมทั้ง จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้เจริญเติบโตทางด้านร่างกาย และจิตใจได้อย่างสมบูรณ์เพื่อให้อยู่ร่วมกับคน ในครอบครัวและคนในสังคมได้อย่างปกติสุข

แต่การที่คนเรา เกิดมีความทุกข์มีปัญหาและไม่สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้นั้น นักจิตวิทยาผู้ให้การปรึกษาที่มี ชื่อเสียงได้ให้ความเห็นว่า^๓ ปัญหาที่บกพรองจิตใจของผู้รับการปรึกษา นั้น เกิดจากบุคคลนั้นมองตนเองไม่ตรงกับความเป็นจริง ไม่เข้าใจความรู้สึก ความต้องการของตนเอง อย่างแท้จริง มีความสับสน เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดความวิตกกังวล คับข้องใจ หรือเก็บ กตอารมณ์ ความรู้สึกเหล่านี้จะไปปิดกั้นความสามารถในการใช้เหตุผลที่มีอยู่ในตนเอง ซึ่งจะช่วยลด ปัญหาทางด้านอารมณ์และความรู้สึกที่เป็นทุกข์วิตกกังวลไปได้ ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษา ได้สำรวจปัญหา สำรวจตนเอง สำรวจความเป็นจริงต่าง ๆ ช่วยให้เกิดสติและปัญญา มองเห็นทางสว่างในการ แก้ไข ปัญหาและได้ใช้ ความสามารถที่มีอยู่ในตนเองตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยตนเองต่อไปได้ ดังนั้น การปรึกษาหมายถึงการให้ความช่วยเหลือผู้ที่มีความสับสนหรือผู้ที่มีความทุกข์ทางด้านอารมณ์-จิตใจ ด้วยการพูด คุยกันอย่างมีขั้นตอนโดยผู้ให้คำปรึกษาจะเป็นผู้ช่วยสร้างบรรยากาศของความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ผู้มีปัญหามี ความรู้สึกสบายใจว่าได้รับการยอมรับและเข้าใจจึงพร้อมที่จะเปิดเผยความรู้สึก หรือปัญหาของตนและเกิดการ เรียนรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นจนสามารถตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองอย่างเหมาะสม แต่อย่างไรก็ตาม การสงสัยใคร่รู้ของมนุษย์ซึ่งมีมากกว่าสัตว์โลกประเภท อื่น โดยเฉพาะความใคร่รู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปของชีวิต การคาดการณ์ หรือการทำนายจึง เกิดขึ้น เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลเพื่อลดความทุกข์ในการดำเนินชีวิต ในทางพุทธศาสนาได้มีการพยากรณ์

^๑ อัง ติก. (ไทย) ๒๐/๕๕๗/๓๖๙.

^๒ วชิร ทรัพย์มี, **ทฤษฎีให้บริการปรึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓.

^๓ จิน แบรี่, **การให้การปรึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

ปรากฏให้เห็น^๔ ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาไว้หลายตอน เช่นการที่พระพุทธองค์ได้รับการพยากรณ์จากเหล่าพราหมณ์ ๘ คน ภายหลังพระประสูติกาลเพียง ๕ วัน นอกจากนั้นการที่พระองค์ทรงพยากรณ์พระสุบินของพระองค์เองก่อนที่จะทรงตรัสรู้^๕ คำพยากรณ์ของพระองค์จะตรัสแบบชักถามเข้าหากรรมคือทรงพยากรณ์โดยอิงกรรมหรือการกระทำของคนโดยไม่ตรัสถึงปาฏิหาริย์ใด ๆ^๖ คนในสังคมไทยก็มีความเชื่อเรื่องการพยากรณ์หรือการทำนายซึ่งมีอยู่ทั่วไป ทางโหราศาสตร์ แม้บางพิธีกรรม ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง ก็ยังเกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์อยู่ ในส่วนความคิด ความเชื่อ และการตัดสินใจของคนไทยได้รับอิทธิพลจากโหราศาสตร์อยู่มาก และมีแนวโน้มได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะคนที่พึ่งพิงโหราศาสตร์ส่วนใหญ่จะมีทัศนคติที่ดีมีความสนใจและเชื่ออยู่แล้ว^๗

คนในสังคมเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศและเป็น “มหานคร” ที่เป็นศูนย์กลางความเจริญทุกด้าน มีประชากรมากที่สุดของประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการปกครอง การศึกษา การคมนาคมขนส่งการเงินการธนาคาร การพาณิชย์ การสื่อสาร และความเจริญของประเทศ เป็นเมืองที่มีชื่อยาวที่สุดในโลก ตั้งอยู่บนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและแบ่งเมืองออกเป็น ๒ ฝั่ง คือ ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี โดยกรุงเทพมหานครมีพื้นที่ทั้งหมด ๑,๕๖๘.๗๓๗ ตารางกิโลเมตรมีประชากรตามทะเบียนราษฎรกว่าห้าล้านคน ทำให้กรุงเทพมหานครเป็นเอกนคร (primate city) จัด และศูนย์ชุมชนอื่นของประเทศไทยด้อยความสำคัญลง มีผู้กล่าวว่า กรุงเทพมหานครเป็น “เอกนครที่สุดในโลก” เพราะมีประชากรมากกว่านครที่มีประชากรมากเป็นอันดับสองถึงสี่สิบเท่า^๘ เนื่องจากเป็นเมืองใหญ่มีประชากรมาก ปัญหาที่ก่อให้เกิดทุกข์ก็มากตามไปด้วย คนส่วนใหญ่จึงนิยมไปขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์จากนักพยากรณ์หรือหมอดู เพื่อทำนายความเป็นไปในชีวิตจะได้เป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติตนอย่างมีความหวังได้ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ส่งผลต่อชีวิตหลายด้าน เช่น ช่วยสร้างความมั่นใจ ช่วยในการตัดสินใจ ช่วยวางแผนอนาคต พร้อมทั้งสอดแทรกคติ ธรรมคำสอนให้กับบุคคล^๙ ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะพัฒนาการให้การปรึกษานวกลัทธิพุทธศาสนา ไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาของมนุษย์ทั้งปัญหาส่วนตัว ครอบครัว ตลอดจนอาชีพการงานของคนทุกระดับชั้น นอกจากจะแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยศาสตร์แขนงอื่นแล้ว อย่างไรก็ตามก็มีกลุ่มคนจำนวนมากได้ใช้หลักโหราศาสตร์

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๔.

^๕ อัง ปญฺจก (ไทย) ๒๒ / ๑๙๖ / ๒๑๔-๒๑๕.

^๖ พ.รัตนลักข์ (ปริยญา), **มหาศาสดาข้ามหันทภัยล้างโลก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: ซีแอนด์เอ็น, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^๗ ณัฏชา ชินธิป, “โหราศาสตร์กับการตัดสินใจทางธุรกิจ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^๘ วิกีพีเดีย ราชภัฏอุบลราชธานี, สารานุกรมเสรี, **กรุงเทพมหานคร**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: th.wikipedia.org/wiki [๑๐ มกราคม ๒๕๖๒].

^๙ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๔.

มาผนวกเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการให้การปรึกษาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ และแรงจูงใจในการแก้ปัญหาโดยองค์รวมในชีวิตและสังคม กล่าวคือ คุณสมบัติของผู้ให้คำปรึกษาทั้งทางจิตวิทยา ทางพุทธศาสนา พุทธจิตวิทยา แม้ทางแก้ปัญหาทางกฎหมาย คุณสมบัติพื้นฐานและความสามารถในการเข้าใจปัญหา โดยเฉพาะคุณสมบัติในการจูงใจและทักษะในกระบวนการให้การปรึกษา รวมทั้งวิธีหลักความคิด วิธีจูงใจล้วนมีกระบวนการใกล้เคียงกัน

เนื่องจากในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการให้การปรึกษา ทั้งในกระบวนการแก้ปัญหา เช่น อริยสัจจ์^{๑๐} ซึ่งจัดเป็นกระบวนการพื้นฐานในการให้การปรึกษา หลักกรรมและวิญญะ^{๑๑} หลักพรหมวิหาร^{๑๒} หลักกัลยาณมิตร^{๑๓} หลักไตรลักษณ์^{๑๔} เป็นหลักที่สำคัญของผู้ที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังมีหลักที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเข้าใจปัญหา การสร้างประสิทธิภาพ เพื่อความก้าวหน้าในกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเกี่ยวเนื่องกับทักษะ ของผู้ให้การปรึกษา ในส่วนของผู้ให้การปรึกษาทางโหราศาสตร์แม้จะมีหลักการอันเป็นสากล แต่ทักษะและการประยุกต์ใช้ศาสตร์อื่นมาบูรณาการก็ขึ้นอยู่กับภูมิหลังและความสนใจของแต่ละท่าน ซึ่งยังไม่ได้กำหนดรูปแบบการบูรณาการที่ชัดเจน ในสังคมไทยแม้โหราจารย์ จะใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อให้การปรึกษาในการลดความทุกข์ดังกล่าว แต่ก็ยังขาดการวิเคราะห์เพื่อกำหนดรูปแบบที่ตายตัว

ดังนั้นผู้วิจัยจึงใคร่จะศึกษา การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการ การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา และคุณสมบัติอันพึงประสงค์ของผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ เพื่อให้การปรึกษาดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาเพื่อลดความทุกข์ แก่ชาวพุทธไทยและเพื่อให้การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นที่น่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการทางจิตวิทยาและการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๑.๒.๒ เพื่อสังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๓๓๘.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๑.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๙.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๗.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์”
ขอบเขตในการศึกษา คือ

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับการศึกษาหลักการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

๑) ศึกษาหลักการทางจิตวิทยาและหลักการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์จากหนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) ศึกษาวิเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์จากหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จากหนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ผู้ตอบแบบสำรวจ ผู้วิจัยสุ่มจากประชากรที่มารับคำปรึกษาจากสมาคมจากเดือน พฤษภาคม ถึง เดือน สิงหาคม ๒๕๕๙ โดยเลือกประชากรจำนวน ๙๐๐ คนโดยประมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางของเครซี และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๖๙ คน จากนั้นสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย Simple Ramdam ได้กลุ่มตัวอย่างตามที่ต้องการแล้วส่งแบบสำรวจความต้องการเป็นจำนวน ๒๘๐ ชุด ให้แก่กลุ่มตัวอย่าง โดยแจกแบบสอบถามด้วยตนเองแก่กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา และนำแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างตอบแล้ว ไปตรวจความถูกต้องและความสมบูรณ์

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก การให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย โหราจารย์ที่เป็นระดับครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิระดับคณาจารย์บัณฑิตจากสถาบันต่าง ๆ นักพยากรณ์อาชีพอิสระทั่วไป นักจิตวิทยาการปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธจิตวิทยาคำนวณ ๑๗ รูปท่าน โดยผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เชิงโครงสร้างตามทฤษฎี การให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ โดยมีการบันทึก การสัมภาษณ์โดยเทปเสียง แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อรวบรวมข้อมูล ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ ของดุษฎีนิพนธ์ต่อไป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ เฉพาะโหราจารย์ที่ให้การปรึกษาทางพุทธจิตวิทยา โหราจารย์ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศทั้งพระสงฆ์และฆราวาส และนักพยากรณ์อาชีพอิสระทั่วไปจากสมาคมสมาคมโหราศาสตร์แห่งประเทศไทยในสังฆราชูปถัมภ์ ,สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ, สถาบันโหราศาสตร์ไทย-สากล, สถาบันโหราศาสตร์วิทยา และสมาคมลิขิตบนฝ่ามือในกรุงเทพมหานคร

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารในช่วงแรกจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในช่วงต่อไป ดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ รวมเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น ๔ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ แนวคิดและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับ การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ มีลักษณะอย่างไร

๑.๔.๒ แนวคิดและการสังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ นำเสนอรูปแบบการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์เป็นอย่างไร

๑.๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การปรึกษา หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคลด้านปัญหาส่วนตัว ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ โดยเน้นสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษา โดยการให้คุณค่าของผู้มารับคำปรึกษา การฟังอย่างเข้าใจ เพื่อช่วยให้ผู้มารับคำปรึกษาได้มีความสามารถในการช่วยตนเอง รับผิดชอบในชีวิตของตน

๑.๕.๒ พุทธจิตวิทยา หมายถึง หลักการและวิธีการในการวิเคราะห์พฤติกรรมและกระบวนการทางจิต และเจตสิก ทั้งส่วนที่นำไปสู่ความทุกข์ (ทุกข์-สมุทัย) และส่วนที่เป็นกระบวนการพ้นทุกข์ (นิโรธ-มรรค) โดยเน้นการแก้ปัญหาตามความเป็นจริง ตามเหตุตามปัจจัยที่เหมาะสมกับอุปนิสัยตามธรรมชาติของผู้รับคำปรึกษา

๑.๕.๓ การศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายถึง กระบวนการรูป ทางพุทธธรรม ที่ให้ความสำคัญต่อคุณสมบัติผู้ให้คำปรึกษา ความเป็นกัลยาณมิตร มีพรหมวิหารธรรม ๔ สัตบุรุษ ๗ เป็นต้น เพื่อพัฒนาคุณธรรมของผู้รับคำปรึกษาเช่น มีอิทธิบาท ๔ โยนิโมกฺสิการ ๑๐ เป็นต้น เพื่อช่วยให้บุคคลที่ประสบปัญหาความทุกข์ ทางอารมณ์และจิตใจได้เข้าใจถึงสาเหตุ สภาพความเป็นจริง รู้วิธีเผชิญกับความทุกข์อย่างมั่นคงตามหลักพุทธธรรม และเห็นแนวทางในการเลือกแก้ปัญหาด้วยตนเองได้

๑.๕.๔ โหราศาสตร์ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถิติ และพลังดวงดาวที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำมาใช้ในการพยากรณ์ และทำนายจิตใจและพฤติกรรมของบุคคล ประกอบด้วย หลักการโหราศาสตร์ไทยจักรราศี เลขศาสตร์ ยิปซี และลายมือ

๑.๕.๕ การศึกษาทางโหราศาสตร์ หมายถึง กระบวนการรูปแบบและวิธีการที่โหราจารย์นำมาใช้ เพื่อการพยากรณ์ และทำนายพฤติกรรม ของบุคคลเพื่อการ ทำความเข้าใจปัญหาของตนเองเพื่อเกิดการยอมรับและสร้างแรงจูงใจ ในการแก้ปัญหา ของตนเองตามพื้นฐานของวัน เดือนปีเกิด อิทธิพลของตัวเลข การเสี่ยงทายสัญลักษณ์ที่ปรากฏในไพ่ ลักษณะของเส้น นิ้วมือ และรูปทรงของมือแบบต่าง ๆ

๑.๕.๖ การลดความทุกข์ หมายถึง การทำความเข้าใจประเภท ลักษณะ ของความทุกข์ หรือปัญหาต่างๆ เพื่อนำไปสู่การค้นหาสาเหตุของความทุกข์และปัญหา เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความต้องการ เกิดความกระตือรือร้นที่จะพ้นจากปัญหา และนำสู่การพัฒนาคุณภาพของชีวิตด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจภายในของบุคคล ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพ การงาน ปัญหาเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับบุคคลต่างๆในระดับครอบครัวและระดับสังคม จากนั้นก็กระตุ้นให้บุคคลมีความเพียรลงมือปฏิบัติเพื่อ ลดความทุกข์และพัฒนาคุณภาพของชีวิตตามลำดับ

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการศึกษา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

๑.๖.๑ การดำเนินการด้านวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ให้การปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา โหราจารย์ที่เป็นระดับครูอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิระดับดุขภูมิจิตจากสถาบันต่าง ๆ และนักพยากรณ์อาชีพอิสระทั่วไป โดยเลือกประชากรจำนวน ๙๐๐ คน ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางของเครซี และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๖๕ คน จากนั้นสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างตามที่ต้องการแล้วส่งแบบสำรวจความต้องการเป็นจำนวน ๒๖๕ ฉบับ ให้แก่กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจะเป็นผู้บันทึกคำตอบเอง และนำแบบสอบถามไปส่งให้ผู้ตอบเองกรอกแบบสอบถามเองและ รอรับแบบสอบถามกลับคืน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มประชากรมาทำการวิเคราะห์ทางสถิติประมวลผลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปตามลำดับ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

๒) สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean)

๑.๖.๒ การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการสืบค้นข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑) เก็บรวบรวมแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

๒) เก็บรวบรวมแหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือวิทยานิพนธ์ วารสาร เอกสาร และสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการให้คำปรึกษาทางพุทธจิตวิทยาตามแนวโหราศาสตร์เพื่อการลดทุกข์

๑.๖.๓ การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ซึ่งมีวิธีการดำเนินการสืบค้นข้อมูล ดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก ได้แก่ ผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ โหราจารย์ที่ให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา โหราจารย์ที่เป็นระดับครูอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิระดับดุขภูมิจิต จากสถาบันต่าง ๆ และนักพยากรณ์อาชีพอิสระที่มีชื่อเสียง

และเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือของสังคม จำนวน ๑๗ คนใน กรุงเทพมหานคร โดยหลักเกณฑ์การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้ การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาถึง การได้ข้อมูลที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบการให้คำปรึกษาทางพุทธจิตวิทยาตามแนวโหราศาสตร์เพื่อการลดทุกข์ โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และจะกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง และเคลื่อนไหว

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดโดยใช้เทคนิค ๖'C^{๑๕} ได้แก่

๑) Concept (ประเด็น) ๒) Content (สาระสำคัญ) ๓) Classify (การจำแนกกลุ่ม) ๔) Category (จัดหมวดหมู่) ๕) Conceptualize (การจัดกรอบแนวคิด) ๖) Communication (การอธิบาย) เมื่อรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดแล้วจะนำข้อมูลทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้องอย่างครบถ้วนโดยอิงจากเอกสารประกอบการตรวจสอบด้วย

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูลการถอดเทปสัมภาษณ์รวมไปถึงการวิเคราะห์สรุปผลว่าสมบูรณ์หรือไม่ เรียบเรียง สรุป และนำเสนอผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบหลักการทางจิตวิทยาและการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการสังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๑.๗.๓ ทำให้ทราบการนำเสนอรูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

^{๑๕} นภัทร์ แก้วนา, เอกสารประกอบการสอน, เรื่องเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๖.

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ โดยข้อมูลที่รวบรวมได้จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา วารสาร เอกสารทางวิชาการของทรงคุณวุฒิทั้งทางศาสนาและทางวิชาโหราศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมจากห้องสมุดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดโดยแบ่งเนื้อหาที่สำคัญออกเป็นดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการให้การปรึกษา
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความทุกข์ในพุทธศาสนา
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโหราศาสตร์
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดของงานวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาการปรึกษา

๒.๑.๑ ความหมายของการปรึกษา

คำนิยามของคำว่า “การให้การปรึกษา” ที่ทุกคนยอมรับเป็นหนึ่งเดียวนั้นยังไม่มีเพราะแต่ละท่านให้คำจำกัดความตามมุมมองที่ตนได้สัมผัส ซึ่งสามารถรับรู้ได้ในความคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป

ผู้ที่มีชื่อเสียงได้ให้นิยามของการให้บริการปรึกษา (counseling) ในหลายความคิดซึ่งความแตกต่างเหล่านั้น มิใช่เนื่องมาจากทักษะและปรัชญาของผู้เชี่ยวชาญทางการให้บริการปรึกษาเท่านั้น แต่ยังเนื่องมาจากกาลเวลาที่สะสมประสบการณ์อีกด้วย

Good, C.V.^๑ ผู้สร้างพจนานุกรมการศึกษา ได้ให้ความหมายของคำว่าให้การปรึกษา เป็นการให้ความช่วยเหลือในรายบุคคล ด้านปัญหาส่วนตัว การศึกษา และอาชีพซึ่งข้อเท็จจริงทั้งหมดที่จำเป็นได้ถูกนำมาศึกษาและวิเคราะห์พร้อมทั้งหาวิธีที่จะแก้ปัญหานั้นโดยผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นส่วนตัว เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรของโรงเรียนและสังคม จะทำให้ผู้รับบริการปรึกษาได้รับการชี้แนะให้รู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง

Carl R. Rogers^๒ ซึ่งเป็นผู้ให้บริการปรึกษาที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำนิยามของการให้บริการปรึกษา โดยเน้นถึงสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการปรึกษาและผู้รับบริการปรึกษาว่าการให้บริการปรึกษาจะมีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดอัตตา (self) เป็นศูนย์กลางของ

^๑ Good, C.V. *Dictionary of Education*, 3th ed., (New York: McGraw-Hill, 1945), P. 195.

^๒ วิไลลักษณ์-พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, *ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘.

โครงสร้างบุคลิกภาพอย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษาสามารถเข้าใจตนเองถึงระดับที่บุคคลจะสามารถนำตนเองก้าวไปในทิศทางที่เหมาะสมกว่าเดิมตามประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับมา

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต)^๓ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การให้การปรึกษาเป็นการแนะแนวที่จะให้บุคคลสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยทั่วไปคนทั้งหลายยังพึ่งตนเองได้ไม่เต็มที่ หรือมีระดับการพึ่งตนเองที่ยังไม่สมบูรณ์ จึงต้องการผู้มาชี้แนะให้การปรึกษา เมื่อช่วยตัวเองไม่ได้ก็ต้องมีผู้ช่วยให้พึ่งตนเองได้โดยใช้ภาษาและกิจกรรมเข้ามาช่วย เป็นต้น

Burke & Steffre^๔ ได้ให้ความหมายว่า การให้บริการปรึกษาเป็นสัมพันธภาพทางวิชาชีพระหว่างผู้ให้บริการปรึกษาที่ผ่านการฝึกอบรม กับผู้รับคำปรึกษา สัมพันธภาพนี้ปกติเป็นสัมพันธภาพสองต่อสองระหว่างผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับคำปรึกษา แต่อาจมีคนมากในกรณีของการให้การปรึกษากลุ่ม มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเอง

ไอวีย์ (Ivey)^๕ ได้นิยามการให้บริการปรึกษาไว้ดังนี้คือการให้บริการปรึกษาเป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคลปกติให้สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาหรือสามารถพัฒนาตนเองได้

วิลเลียมส์และพงษ์พันธ์ พงษ์โสภา^๖ กล่าวว่า การให้บริการปรึกษาในระยะหลังที่ใช้กันนี้ มักจะมีจุดมุ่งหมายในการช่วยบุคคลให้รู้จักเลือกและสามารถตอบคำถามตนเองได้ว่า เขาควรจะทำอย่างไรกับการดำเนินชีวิตต่อไป อย่างไรก็ตาม การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการปรึกษาที่ส่งผลให้ความหมายของการให้บริการปรึกษาแตกต่างกันไปนั้น เป็นเพราะผู้ให้บริการปรึกษาบางท่านได้เน้นถึงความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นระหว่างผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการปรึกษา ในขณะที่ผู้ให้บริการปรึกษาท่านอื่นอาจเน้นถึงกระบวนการที่ผู้รับบริการปรึกษาเริ่มจะมีความเปลี่ยนแปลง

อาภา จันทรสกุล^๗ กล่าวว่า การให้บริการปรึกษาเป็นกระบวนการ ให้ความช่วยเหลือผู้ที่มารับคำปรึกษา ได้พบปะกันภายใต้สัมพันธภาพที่ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจ เกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อม และปัญหาที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ดีขึ้น ผู้ให้คำปรึกษาใช้เทคนิคและวิธีการทางจิตวิทยาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษามีโอกาสสำรวจความรู้สึก ค่านิยม ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ทักษะในการแก้ปัญหา และตัดสินใจเลือกวิธีการในการแก้ปัญหา และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม

^๓ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), *พุทธศาสตร์กับการแนะแนว*, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

^๔ Burke, H. M. Jr., & Steffre, *Theories of Counseling*, 3rd ed., (Chicago: Rand McNally College publishing Coun, 1975), p. 193.

^๕ Ivey, Allen E, and Dawning, Lynn Synek, *Counseling and Psychotherapy: Skill, (Theories and practices, 1980)*, p. 89.

^๖ วิลเลียมส์-พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, *ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา*, ๒๕๕๖, หน้า ๔.

^๗ อาภา จันทรสกุล, *ทฤษฎีและวิธีการให้คำปรึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและแนะแนว, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

พietrofesa (Pietrofesa)^๙ ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการให้บริการไว้ว่า การให้บริการปรึกษาเป็นกระบวนการของสัมพันธภาพในการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเต็มไปด้วยความอบอุ่น การยอมรับและความเข้าใจ ระหว่างผู้ให้บริการปรึกษาซึ่งเป็นนักวิชาชีพ ที่ได้รับการฝึกอบรมในการให้ความช่วยเหลือ กับผู้รับบริการซึ่งต้องการความช่วยเหลือ เพื่อช่วยให้ผู้รับบริการได้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ได้เรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ๆ มีทัศนคติใหม่เกิดขึ้นสำหรับนำไปประกอบการตัดสินใจแก้ปัญหา หรือวางโครงการศึกษาและประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ จากคำจำกัดความต่าง ๆ ดังกล่าวสรุปได้ว่า การให้บริการปรึกษาทางจิตวิทยามีลักษณะดังต่อไปนี้คือ^{๑๐}

๑. การให้บริการปรึกษาเป็นบริการทางวิชาชีพซึ่งกระทำโดยผู้ให้บริการปรึกษา ที่ได้รับการฝึกอบรมจนมีความสามารถ และมีทักษะในการให้บริการดังกล่าว เช่น มีความสามารถในการฟัง การตอบสนอง การช่วยให้บุคคลเปลี่ยนพฤติกรรม

๒. การให้บริการปรึกษาเป็นกระบวนการของสัมพันธภาพซึ่งเต็มไปด้วยความอบอุ่น การยอมรับ ความเข้าใจ

๓. การให้บริการปรึกษาเป็นกระบวนการช่วยเหลือ ให้ผู้รับบริการมีทักษะในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา

๔. การให้บริการปรึกษาจะช่วยให้ผู้รับบริการได้เรียนรู้พฤติกรรมและทัศนคติใหม่ ๆ

๕. การให้บริการปรึกษาเป็นความร่วมมือกัน ระหว่างผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการ

๖. การให้บริการปรึกษาเป็นกระบวนการช่วยให้บุคคลพัฒนาขึ้น

การให้บริการปรึกษาจะกระทำกับบุคคลปกติที่มีความทุกข์ในลักษณะปกติความพยายามให้ความช่วยเหลือพนักงานที่มีปัญหา ทฤษฎีหรือแนวคิดการให้คำปรึกษามีด้วยกันหลายวิธีที่ถูกนำมาใช้ แนวคิดเหล่านั้นทำอย่างไรขึ้นอยู่กับกิจกรรมในการฟังอย่างเข้าใจ ความพยายามที่เตรียมให้ข้อมูล หรือการแนะนำข้อสรุปควรเป็นอย่างไรเป็นสิ่งที่ผู้ให้คำปรึกษาจะต้องทำ แต่สิ่งแรกที่ทำให้คำปรึกษามักจะพบเห็นก็คือความยุ่งยากของปัญหา บ่อยครั้งที่ปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้โดยง่าย เพราะเป็นปัญหาเกี่ยวกับความคับข้องใจ หรือความขัดแย้งที่มากับความรู้สึกที่รุนแรง เช่น ความกลัว ความวิตกกังวล หรือความเครียดแค้น เกลียดชัง ดังนั้นผู้ให้คำปรึกษาจึงต้องเรียนรู้และใช้ทฤษฎีหรือแนวคิดอะไรในสถานการณ์ที่ปรากฏขณะนั้น เพราะการให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง ประสิทธิภาพอย่างหนึ่งของผู้ให้คำปรึกษาก็คือ ความยืดหยุ่นในการใช้ทฤษฎี หรือแนวคิดกับผู้ขอคำปรึกษา^{๑๐}

สรุปได้ว่า การให้บริการปรึกษา เป็นกระบวนการของสัมพันธภาพของการร่วมมือกัน ระหว่างผู้ให้การปรึกษากับผู้รับการปรึกษา เพื่อหาช่องทางเพื่อลดความทุกข์ให้ลดน้อยเบาบางหรือขจัดความทุกข์ให้หมดสิ้นไป และเพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจตนเองเข้าใจผู้อื่นและเข้าใจสิ่งแวดล้อม

^๙ Pietrofesa, John L., *Counseling: theory, research and practice*. (Chicago: Rand McNally College. Publishing Coun, 1979), p.193.

^{๑๐} วชิรย์ ทรัพย์มี, *ทฤษฎีให้บริการปรึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

^{๑๑} จำเนียร ช่วงโชติ, *การบริการปรึกษาและแนะแนวเบื้องต้น*, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔, หน้า ๒๒๐.

เพิ่มขึ้น พร้อมปรับปรุงทักษะในการตัดสินใจและทักษะในการแก้ปัญหา ตลอดจนปรับปรุงความสามารถในการที่จะทำให้ตนเองพัฒนาได้เพิ่มขึ้น

๒.๑.๒ กระบวนการให้คำปรึกษา

การให้คำปรึกษามีแนวคิดหรือทฤษฎี ซึ่งเป็นการจัดรวบรวมกรอบของความรู้ ความคิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติ โดยผ่านกระบวนการให้คำปรึกษาแนวคิดการให้คำปรึกษาตามข้อเสนอของ Sherman and Bohlander แบ่งได้ดังนี้^{๑๑}

๒.๑.๒.๑ แนวคิดการให้คำปรึกษาแบบนำทาง (Directive Counseling Approach)

การให้คำปรึกษาแบบนำทาง หรือบางครั้งเรียกว่า การให้คำปรึกษาแบบผู้ให้คำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง (Counselor Centered Counseling) แนวคิดนี้เชื่อว่า “คนสามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าเขาได้รู้จักและเข้าใจตนเอง” ดังนั้นการให้คำปรึกษาแบบนี้ผู้ให้คำปรึกษาจะต้องมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ โดยผ่านการเรียนการฝึกอบรมมาแล้ว เพราะการให้คำปรึกษาแบบนำทางจะต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมในการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอรับคำปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษาต้องสามารถควบคุมการเล่าต่าง ๆ ของผู้ขอรับคำปรึกษาไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อนำมาวินิจฉัยปัญหา พร้อมให้คำแนะนำ และเสนอทางเลือกต่าง ๆ โดยบอกถึงข้อดีและข้อเสียในแต่ละทางเลือก ส่วนการตัดสินใจนั้นผู้ขอรับคำปรึกษาจะตัดสินใจเอง ทำให้ผู้ให้คำปรึกษาจะต้องทราบแหล่งของข้อมูลที่จะช่วยแนะนำให้กับผู้ขอคำปรึกษาในการค้นหาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ดังนั้นผู้ให้คำปรึกษาจะต้องพยายามทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาได้เรียนรู้ถึงตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น สติปัญญา ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด บุคลิกภาพและความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เมื่อผู้ขอคำปรึกษาได้รู้จักตนเองย่อมทำให้เขาสามารถปรับตัวเอง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม และสามารถดำเนินชีวิตภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้ การให้คำปรึกษาแบบนำทางช่วยทำลายปัญหาความคับข้องใจ และหรือความขัดแย้งของผู้ขอคำปรึกษาลงไปได้ สำหรับการให้คำปรึกษาแบบนำทางมักใช้กับปัญหาการขาดข้อมูล การเลือกอาชีพ ระเบียบและวิธีการปฏิบัติงาน ความขัดแย้ง เป็นต้น

๒.๑.๒.๒ แนวคิดการให้คำปรึกษาแบบไม่นำทาง (Nondirect Counseling Approach)

การให้คำปรึกษาแบบไม่นำทาง หรือบางทีเรียกว่า การให้คำปรึกษาแบบผู้ขอรับคำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง (Client Centered Counseling) แนวคิดนี้เชื่อว่า “คนสามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง” แต่ขณะเมื่อเผชิญปัญหา ทำให้คนมีความวิตกกังวลไม่สามารถเข้าใจตนเอง ไม่เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น จึงทำให้ไม่สามารถหาวิธีแก้ปัญหาได้ เหมือนคำเปรียบเทียบกับว่า ผงเข้าตาทำให้มองอะไรไม่เห็น ทำให้อาจตัดสินใจผิดพลาดและไม่สมเหตุผลได้ การให้คำปรึกษาแบบไม่นำทาง ผู้ให้คำปรึกษาจะให้ผู้ขอคำปรึกษาได้พูดอย่างอิสระในสิ่งที่เข้าต้องการจะพูดและระบายความรู้สึก พูดถึงปัญหาของเขา ผู้ให้คำปรึกษาเพียงรับฟังอย่างเห็นใจและเข้าใจ โดยไม่มีการ

^{๑๑} Sherman and Bohlander. Managing Human Resource, 1996, PP. 561 -563.

วิพากษ์วิจารณ์ การประเมินผลเกี่ยวกับปัญหา ไม่เน้นการให้ข้อมูลแก่ผู้ขอคำปรึกษา แต่จะใช้เทคนิคการสะท้อนกลับในสิ่งที่ผู้ขอคำปรึกษาพูดและรู้สึก เช่น อะไรที่เขาพูด และอะไรที่เขาไม่ได้พูด หรือพยายามสร้างบรรยากาศให้ผู้ขอคำปรึกษาไม่มีความวิตกกังวล ความกลัว ขจัดความตึงเครียด

การให้คำปรึกษาแบบไม่นำทางมี คาร์ล อาร์ รोजерส (Carl R. Rogers) (ค.ศ. ๑๘๐๒-๑๘๘๗) เป็นผู้นำของทฤษฎีนี้ เขาสำเร็จการศึกษาสาขาจิตวิทยาคลินิก เคยทำงานเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เคยทำงานในศูนย์แนะแนวเด็ก สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ สถาบันศึกษาบุคคลและสถาบันทางจิตต่าง ๆ^{๑๒} ทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person centered therapy) ของ Carl R. Rogers เป็นทฤษฎีที่มีความน่าสนใจ และนำไปพิจารณาสำหรับใช้ในการให้บริการปรึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้รับบริการปรึกษาความทุกข์ ความไม่สบายใจในระดับของความไม่รู้

๑).ประวัติความเป็นมาของการให้บริการปรึกษาโดยยึดบุคคลผู้รับคำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง

Carl R. Rogers^{๑๓} เจ้าของทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง เกิดเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๒ ที่ Oak Park ใน Chicago เขาเป็นเด็กที่มีสติปัญญาดีมาก ได้รับปริญญาตรีทางเกษตรศาสตร์ และปริญญาโททางประวัติศาสตร์ จาก University of Wisconsin ขณะที่ Rogers กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๓ ในมหาวิทยาลัย เขาได้รับคัดเลือกให้เป็นบุคคลหนึ่งในคณะนักศึกษาชาวอเมริกันเข้าร่วมประชุมกับสถานศึกษาคริสเตียนแห่งโลกที่กรุงปักกิ่ง ประเทศจีน ซึ่ง Rogers ได้ใช้เวลาอยู่ที่นั่นนานกว่า ๖ เดือน ต่อมาหลังจากที่ Rogers ได้ศึกษาจบปริญญาทางศาสตราจารย์แล้ว เขาได้ทำงานอยู่ที่ Union Theological Seminary ระยะหนึ่งจึงได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกที่ Teacher College แห่ง Columbia University ทางด้านจิตวิทยาคลินิกและจิตวิทยาการศึกษา Rogers มีความสนใจในเรื่องของค่านิยม การใช้ปฏิภาณไหวพริบ และการแสดงความอบอุ่นแก่เพื่อนมนุษย์เป็นพิเศษ เมื่อจบการศึกษาทางด้านจิตวิทยาคลินิก เขาได้อุทิศตนเข้าทำงานในคลินิกแนะแนวเด็กแห่งเมือง Rochester ในนคร New York

Rogers เขียนหนังสือเล่มแรกขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๗ หนังสือชื่อ The Clinical Treatment of the Problem Child หนังสือดังกล่าวเริ่มเป็นที่แพร่หลายใน ค.ศ. ๑๙๓๙ และต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๔๐ เขาได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาคลินิกจาก Ohio University ทำให้วิธีการรักษาคนไข้โดยยึดเอาผู้รับบริการปรึกษาเป็นศูนย์กลางเริ่มเป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้ หนังสืออีกเล่มหนึ่งซึ่ง Rogers เขียนขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๔๒ คือ การให้บริการปรึกษาและจิตบำบัด (Counseling and Psychotherapy) ยังมีส่วนช่วยให้ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับงานทางด้านนี้ได้เข้าใจถึงเทคนิคในกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักบำบัดจิตพึงสังวรและควรหลีกเลี่ยง นอกจากนั้นเนื้อหาใจความของหนังสือเล่มนี้ยังได้ชี้แนะให้เห็นถึงความแตกต่างในตัวของผู้ให้บริการปรึกษาแบบการให้แนวทาง (directive) กับแบบ

^{๑๒} วัชร ทรัพย์มี, **ทฤษฎีบริการปรึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๑.

^{๑๓} วิไลลักษณ์-พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๗.

ไม่ให้แนวทาง (non directive) ได้ชัดเจนขึ้น ใน ค.ศ. ๑๙๔๕ เขาได้ย้ายไปสอนที่มหาวิทยาลัยชิคาโก (University of Chicago) และมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (University of Wisconsin) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๗ เป็นโอกาสให้ Rogers ได้พัฒนาการบำบัดแบบผู้รับบริการปรึกษาเป็นศูนย์กลางของเขาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เขายังได้สร้างผลงานวิจัยไว้มากกว่า ๑๐๐ เรื่อง และเขียนหนังสือออกมาเผยแพร่อีกหลายเล่ม หนังสือที่สำคัญอีกเล่มหนึ่ง ได้แก่ “A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships and Developed in the Client Centered Framework” และที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (University of Wisconsin) นี้เอง ทำให้กระบวนการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางได้รับความนิยมและมีผู้นำไปใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการให้บริการปรึกษาแก่บุคคลที่มีความทุกข์ทางใจ ทั้งในโรงพยาบาล โรงเรียน ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรมทั่วไป

ใน ค.ศ. ๑๙๖๔ Rogers^{๑๔} ได้ย้ายจากมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ไปช่วยงานที่สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ตะวันตก (The Western Behavioral Science Institute) รัฐแคลิฟอร์เนีย และที่ศูนย์การศึกษาบุคคล (The Center for the Studies of the Person)

Rogers เป็นบุคคลหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้งานทางด้านจิตวิทยาคลินิกและการให้บริการปรึกษาได้พัฒนาและก้าวหน้าไปมากจนเป็นที่แพร่หลายทั้งในวงการแพทย์ การศึกษา ศาสนา ธุรกิจ และอุตสาหกรรม โดยเกียรติคุณสำคัญที่เขาได้รับมีดังนี้

ค.ศ. ๑๙๔๔ ได้รับเลือกเป็นประธานของ The American Association of Applied Psychology

ค.ศ. ๑๙๔๗ ได้รับเลือกเป็นประธานของ The American Psychological Association

ค.ศ. ๑๙๕๖ ได้รับรางวัลจาก The American Psychological Association Distinguished Scientific Contribution Award

ค.ศ. ๑๙๖๘ ได้รับรางวัลจาก The American Board of Professional Psychology Award for Outstanding Contribution to Professional Psychology

ค.ศ. ๑๙๗๒ ได้รับรางวัลจาก The American Psychological Association Distinguished Professional Contribution Award

๒) แนวคิดสำคัญการให้บริการปรึกษาโดยยึดบุคคลผู้รับคำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง

การให้บริการปรึกษาโดยยึดศูนย์กลางอยู่ที่ตัวผู้รับบริการปรึกษาเป็นแนวความคิดของ Carl R. Rogers ทฤษฎีดังกล่าวนี้มีชื่อเรียกหลายชื่อด้วยกัน เช่น Client Centered Theory, Non directive Technique, Self Theory และ Rogerian ภายหลังเรียกว่า Person Centered Theory ซึ่งทั้งหมดนี้คือทฤษฎีเดียวกัน

สำหรับทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบ Rogers นี้เกิดขึ้นในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๐ ทฤษฎีดังกล่าวมีลักษณะที่ค่อนข้างจะเป็นการตอบโต้กับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ซึ่ง Rogers ได้พัฒนาขึ้นจากความคิดหลายด้านด้วยกัน เช่น ด้านพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การ

^{๑๔} วิไลลักษณ์-พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา, หน้า ๙๘.

เรียนรู้ และความคิดริเริ่ม จากนั้น Rogers จึงได้เสนอโฉมหน้าทฤษฎีการให้บริการปรึกษาโดยวิธีที่ผู้ให้บริการปรึกษาให้ความเชื่อถือและมอบความรับผิดชอบให้แก่ผู้รับบริการปรึกษามากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวผู้รับบริการปรึกษาเอง เพราะแนวปรัชญาเกี่ยวกับมนุษย์ของ Rogers นั้นถือว่า มนุษย์เราจะใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในขณะนั้นเปลี่ยนจากเดิมที่มีการปรับตัวไม่ดีไปสู่การเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี ซึ่งผู้ให้บริการปรึกษาควรมีความรับผิดชอบเป็นพื้นฐานในการช่วยเหลือ สำหรับ Rogers เองได้ปฏิเสธแนวคิดที่ว่าผู้ให้บริการปรึกษามีลักษณะของการเป็นผู้มีอำนาจ มีความรู้ดีที่สุด และผู้รับบริการปรึกษาจะต้องคอยปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ให้บริการปรึกษา กระบวนการในการให้บริการปรึกษาของ Rogers จะเป็นไปในรูปแบบที่ผู้ให้บริการปรึกษาพยายามจะช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษาให้พยายามใช้ความสามารถของตนเอง เพื่อที่จะได้รู้จักตนเองและเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้

โดยส่วนตัวของ Rogers นั้นเขาเป็นผู้ที่ยึดมั่นในอุดมคติของความเป็นประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เขาเชื่อว่าบุคคลควรได้รับการยอมรับในเรื่องศักดิ์ศรี เกียรติยศ และคุณค่าของตนเอง ดังนั้น ทุกคนควรมีสิทธิที่จะคิดโดยอิสระ สามารถดำเนินชีวิตตามความคิดของตนเอง และนำตนเองโดยปราศจากอิทธิพลหรือการครอบงำจากบุคคลอื่น ในด้านความเป็นตัวเอสนั้น Rogers ถือว่า ทั้งผู้ให้บริการปรึกษาและผู้รับบริการปรึกษามีสิทธิที่จะแสดงออกในแนวทางของตนเองตามความรู้สึก พร้อมทั้งดำเนินไปในทางที่ตนเลือก ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมีความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของตนเอง เพราะมนุษย์มิใช่วัตถุที่จะปล่อยให้ใครมาชักจูงได้ง่าย ๆ ดังนั้น มนุษย์จึงควรมีความรับผิดชอบต่อชีวิตและตนเองและต่อสิ่งที่ตนเลือก

Rogers ได้สรุปข้อสมมติฐานสำหรับการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางไว้ตอนหนึ่งว่า “ถ้าเราหยิบบรรยากาศสัมพันธที่ดีให้ผู้อื่นก่อนแล้ว ผู้อื่นจะมีความสัมพันธ์ที่ดีตอบเมื่อสัมพันธภาพอันดีระหว่างกันเกิดขึ้น บุคคลก็พร้อมที่จะเปิดเผยตนเองและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตนเองอันหมายถึง การพัฒนาตนเองก็จะเกิดขึ้นตามมา” นอกจากนี้ Rogers ยังได้สมมติฐานต่อไปอีกว่า “การเปลี่ยนแปลงบุคลภาพของบุคคลไปในทางที่ดีนั้นจะไม่เกิดขึ้น เว้นแต่จะต้องมีสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคลเกิดขึ้นก่อน”^{๑๕}

๓) พัฒนาการของวิธีให้บริการปรึกษาแบบผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง

ได้มีการพัฒนาทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบผู้รับบริการเป็นศูนย์กลางตามลำดับ โดยมีการปรับปรุงบทบาทของผู้ให้บริการปรึกษา เพื่อให้การปรึกษามีประสิทธิภาพขึ้น ดังจะได้กล่าวถึงพัฒนาการของทฤษฎีนี้ในแต่ละยุค

(๑) ยุคแรก ยุคการให้บริการปรึกษาแบบไม่นำทาง (The Nondirective period)^{๑๖} ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๐ ถึง ค.ศ. ๑๙๕๐ เน้นยอมรับและให้ความอบอุ่นแก่ผู้รับบริการ ไม่ประเมินและศรัทธาในความสามารถของผู้รับบริการ พยายามช่วยให้เขาเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม ในยุคนี้อาจารย์เน้นการทวนสิ่งที่ผู้รับบริการพูดโดยมีความเชื่อว่า ถ้าผู้รับบริการได้ยินสิ่งที่เขาได้พูดอย่างถูกต้องชัดเจน ผู้รับบริการจะสามารถสำรวจตนเองและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นได้เน้นว่า

^{๑๕} วิไลลักษณ์-พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา, หน้า ๙๙.

^{๑๖} วชิร ทรัพย์มี, ทฤษฎีการปรึกษา, หน้า ๖๓.

ความรู้สึกเป็นสิ่งสำคัญซึ่งควรให้ผู้รับบริการได้ตระหนักว่าเขาารู้สึกอย่างไร โดยใช้วิธีสะท้อนความรู้สึก
 ในยุคนี้ผู้ให้บริการปรึกษาแบบผู้รับบริการเป็นศูนย์กลางไม่เห็นด้วยกับการใช้คำถาม การตีความหมาย
 หรือแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ผู้รับบริการพูด หรือ แสดงออก

(๒) ยุคที่สอง การให้บริการปรึกษาแบบผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง (The Client-Centered Period)^{๑๗} ในยุคนี้โรเจอร์ส (ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๐ ถึง ค.ศ. ๑๙๖๑) เน้น
 ความสำคัญของการรับรู้กรอบแห่งความคิดและความรู้สึกของผู้รับบริการ (internal frame of
 reference) โดยผู้ให้บริการปรึกษาต้องเข้าใจทั้งเรื่องราว และความรู้สึกนึกคิดของผู้รับบริการ

(๓) ยุคที่สาม การให้บริการปรึกษาที่ผู้ให้บริการปรึกษา เข้าไปเกี่ยวข้องกับ
 ผู้รับบริการมากขึ้น (The Third Period of Active Counselor Involvement)^{๑๘} ตั้งแต่ ค.ศ.
 ๑๖๙๒ ถึง ค.ศ. ๑๖๙๓ ยุคนี้เป็นยุคที่ผู้ให้บริการปรึกษาเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้รับบริการมากขึ้น โดยใช้
 กลวิธีต่าง ๆ เพิ่มเติมจากการสะท้อน (reflecting) และการทำให้ข้อความกระทบรับขึ้น
 (paraphrase) โดยเพิ่มกลวิธีต่อไปนี้ คือ การเปิดเผยตนเอง (self-disclosure) การให้ผลป้อนกลับ
 (feedback) การสอบซัก (questioning)

(๔) ยุคที่สี่ ยุคบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person- Centered Approach)^{๑๙} เริ่ม
 ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๗๐ จนถึงปัจจุบัน ผู้ให้บริการปรึกษาให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลไม่ใช่ตัวปัญหา
 สนับสนุนให้ผู้รับบริการเปิดรับประสบการณ์ เชื่อถือตนเองประเมินตนเองอย่างถ่องแท้ และเต็มใจที่
 จะพัฒนาตนเองต่อไป ซึ่งการสนับสนุนให้เขามีคุณสมบัติดังกล่าวจะช่วยให้เขาสามารถเผชิญปัญหา
 ปัจจุบันและอนาคตได้ ซึ่งผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องเป็นบุคคลที่มีความจริงใจ ยอมรับผู้รับบริการ
 ใส่ใจ และเข้าใจเรื่องราว และความรู้สึกนึกคิดของผู้รับบริการ สัมพันธภาพระหว่างผู้ให้บริการปรึกษา
 กับผู้รับบริการ และทัศนคติของผู้ให้บริการปรึกษา มีความสำคัญมากกว่าเทคนิคใด ๆ

โรเจอร์สได้ขยายขอบเขตการประยุกต์ทฤษฎีของเขาเข้าไปในวงการศึกษา วงการ
 อุตสาหกรรม ชีวิตครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จนกระทั่งถึงสันติสุขของโลก
 การพิจารณามนุษย์และหลักการตามแนวคิดของทฤษฎีผู้ให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง
 ธรรมชาติของมนุษย์^{๒๐} แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์นั้น Rogers ปฏิเสธแนวคิดที่ว่ามนุษย์แต่
 ละคนที่เกิดมามีแนวโน้มไปในทางลบ Rogers เชื่อว่า โดยพื้นฐานทั่วไปของมนุษย์แล้ว มนุษย์เป็นผู้ที่
 มีเหตุผล มีความสามารถในการแก้ปัญหาและสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ มีคุณค่าพร้อมศักดิ์ศรี
 เป็นที่เชื่อถือและให้ความไว้วางใจได้ว่า พูดจริงทำจริง มีความปรารถนาที่จะก้าวไปข้างหน้าเพื่อให้
 เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ โดยเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ (full functioning) และ
 พร้อมที่จะดำเนินชีวิตร่วมกันในอันที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ แต่การที่มนุษย์ปฏิบัติตนเองไม่
 เหมาะสมนั้น เป็นเพราะเขามีปัญหาและจำเป็นต้องป้องกันตนเองให้อยู่รอด ซึ่งแท้จริงแล้วมนุษย์
 พยายามที่จะปรับตนเองให้เข้ากับสังคมมากกว่า

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

^{๑๙} อ้างแล้ว

^{๒๐} วิไลลักษณ์-พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา, หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

บุคลิกภาพของมนุษย์ มนุษย์ประกอบด้วยอัตมโนทัศน์ (self-concept) หรือความคิดเกี่ยวกับตนเองที่คิดว่าตนเองเป็นอย่างไร ซึ่งคล้ายคลึงกับภาพลักษณ์ตนเอง (self-image) สำหรับอัตมโนทัศน์ (self-concept) นี้ประกอบด้วยตนที่แท้จริง (real self) การรับรู้เกี่ยวกับตน (perceived self) และตนในอุดมคติ (ideal self)

สภาพของผู้มีทุกข์ สาเหตุของความทุกข์เกิดจากความไม่ผสมผสานกันระหว่างอัตมโนทัศน์กับประสบการณ์ หรือ กล่าวโดยง่าย คือ ความทุกข์เกิดจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างสิ่งที่บุคคลนั้นต้องการจะเป็นกับสิ่งที่บุคคลเป็นอยู่

รอเจอร์ส ได้สรุปแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับมนุษย์ไว้ ดังนี้คือ^{๒๑}

(๑) มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถและมีคุณค่ามนุษย์มีสติปัญญาและมีความสามารถที่จะตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ฉะนั้นทุกคนควรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการกระทำ โดยที่การกระทำนั้นไม่ก้าวก่ายสิทธิของบุคคลอื่น ดังนั้นผู้ให้บริการปรึกษาพึงสนับสนุนให้ผู้รับบริการเป็นตัวของตัวเอง ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง พึ่งตนเองได้

(๒) มนุษย์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเอง

ธรรมชาติของชีวิตคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อความคงอยู่และการพัฒนาตนเอง เช่น ทางด้านร่างกายจะเห็นว่าเด็กที่เริ่มหัดเดิน แม้ว่าจะหกล้มก็พยายามฝึกเดินให้แข็งเพื่อจะได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือได้ในสิ่งที่ตนปรารถนาสะดวกขึ้น มนุษย์พยายามพัฒนาทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ ภาษา มนุษย์พยายามพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง พยายามช่วยตนเอง ไม่ต้องให้ใครมาควบคุม

มนุษย์มีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ เมื่ออยู่ในสภาพการณ์ที่เหมาะสม เหมือนเมล็ดพืชที่ได้รับความชุ่มชื้น ดินดี อุณหภูมิพอเหมาะ ก็จะงอกงามได้ดี ดังนั้นกระบวนการให้บริการปรึกษา จึงมีจุดมุ่งหลายในการจัดสภาพการณ์ที่เหมาะสม ให้ผู้รับบริการได้พัฒนาความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ฉะนั้นทฤษฎีนี้จึงเน้นเรื่องการจัดสภาพการณ์ต่าง ๆ

(๓) โดยพื้นฐานแล้วมนุษย์เป็นคนดีและน่าเชื่อถือ

รอเจอร์ส มีความเห็นว่า โดยพื้นฐานแล้วมนุษย์เป็นคนดีและน่าเชื่อถือ แต่การที่คนทำสิ่งที่ไม่เหมาะสม เช่น คดโกง เห็นแก่ตัว โหดร้ายนั้นเนื่องมาจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งทำให้บุคคลนั้นใช้กลวิธีป้องกันจิตใจตนเองต่าง ๆ รอเจอร์สเชื่อว่าผู้ให้บริการปรึกษาสามารถช่วยให้ผู้รับบริการลดการใช้กลวิธีป้องกันจิตใจตนเองลง จะทำให้เขาเปิดรับประสบการณ์เพิ่มขึ้น พิจารณาตนเองใหม่ และก็จะสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีและน่าเชื่อถือได้ต่อไป

(๔) มนุษย์จะมีการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม ตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

รอเจอร์สเน้นว่าการกระทำและการปรับตัวของบุคคลต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับการพิจารณาสิ่งแวดล้อมตามประสบการณ์ของเขา ประสบการณ์ของบุคคลเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การรับรู้สิ่งต่าง ๆ จะแตกต่างจากคนอื่น เป็นโลกของเขา (phenomenal field)

^{๒๑} วัชร ทรัพย์มี, ทฤษฎีบริการปรึกษา, หน้า ๗๑-๗๕.

หรือ experienced field) การที่บุคคลรับรู้สิ่งต่าง ๆ จะมีอิทธิพลต่อการกระทำ เช่น คนที่เคยได้รับการเอาเปรียบ อยู่ท่ามกลางการชิงดีชิงเด่น จะมองโลกในแง่ร้าย หรือถ้าเขารู้สึกว่าเขาไม่ได้รับความเป็นธรรม เขาจะต่อต้านสังคม คิดว่าสังคมตั้งเกณฑ์อย่างยุติธรรม ทำให้เกิดการเอาเปรียบ

การที่จะเข้าใจบุคคลต้องพยายามเข้าใจว่าเขารับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างไร กรอบแห่งการรับรู้ของเขาเป็นอย่างไร ต้องเข้าใจความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ และค่านิยมของผู้รับบริการ ไม่ใช่ใช้ความคิดเห็นของผู้ให้บริการปรึกษาเองตัดสินตัวอย่างเช่น นักเรียนที่มีความคิดเห็นว่าครูไม่ยุติธรรม แม้ว่าข้อเท็จจริงจะไม่ใช่ไปตามที่เขาคิดก็ตาม แต่ในความรู้สึกนึกคิดของเขาเป็นเช่นนั้น ซึ่งจะทำให้มีพฤติกรรมตามความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่ การจะให้นักเรียนคนนั้นเปลี่ยนพฤติกรรมก็คือ จะต้องเปลี่ยนการรับรู้ของเขาเกี่ยวกับครูคนนั้นเสียก่อน เพราะพฤติกรรมเป็นผลมาจากการรับรู้ของบุคคล

(๕) มนุษย์ต้องการความรัก ความเอาใจใส่ และการยอมรับจากผู้อื่น

ความต้องการนี้เริ่มจากการที่เด็กต้องการความรักและความเอาใจใส่จากแม่ หรือผู้ที่เลี้ยงดูเป็นต้นมา จนกระทั่งถึงความรักและการยอมรับจากเพื่อน ครูและผู้คนที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วย ฉะนั้นผู้ให้บริการปรึกษาพึงมีทัศนคติที่ดี และยอมรับผู้รับบริการโดยปราศจากเงื่อนไข (unconditioned positive regard)

(๖) การพัฒนาความรู้สึกนึกคิดต่อตนเอง

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าแกนสำคัญของบุคลิกภาพคือ ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลที่มีต่อตนเอง (Self Concept) ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลสังเกตปฏิบัติกริยาที่ผู้อื่นมีต่อตนและเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ อันจะก่อให้เกิดการรับรู้ว่าเป็นคนดีหรือไม่ มีความสามารถมากน้อยเพียงใด

บุคคลที่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่กระทำ ได้รับคำชมเชยจากผู้ใหญ่หรือเพื่อน จะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง (Positive Self Concept) หรือถ้าพ่อแม่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรัก ความเอาใจใส่ เด็กจะเกิดความรู้สึกว่าตนมีคุณค่า

ในทางตรงข้าม ถ้าบุคคลทำสิ่งใดผิดหรือประสบความล้มเหลวแล้วได้รับการดูว่าหรือดูแคลนจากผู้อื่น เขาจะเกิดความรู้สึกด้อยพิจารณาตนเองว่าเป็นคนที่สังคมไม่ยอมรับ หรือเป็นคนไม่มีความสามารถ มีความรู้สึกนึกคิดในแง่ลบเกี่ยวกับตนเอง (Negative Self Concept) นอกจากนั้นระดับความคาดหวังที่ผู้ปกครองตั้งให้เด็กมีส่วนสำคัญมากต่อการสร้างความคิดเห็นที่เด็กมีต่อตนเอง เป็นต้นว่าถ้าผู้ปกครองตั้งระดับความคาดหวังไว้สูงมากเกินไป เด็กไม่มีความสามารถพอที่จะทำได้ จึงมีแนวโน้มจะประสบความล้มเหลวในสิ่งที่ทำ ผลก็คือเด็กเกิดความรู้สึกด้อยกว่าตนรู้ความสามารถ ผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดในแง่ลบกับตนเองมาก ๆ หรือบ่อย ๆ เป็นบ่อเกิดของปมด้อยและความไม่เชื่อมั่นในตนเอง

(๗) สาเหตุแห่งปัญหาหรือความทุกข์

เนื่องจากบุคคลต้องการมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง อยากมีคุณค่า ต้องการความยอมรับและการชื่นชมจากผู้อื่น จึงทำให้บุคคลเลือกรับรู้เฉพาะประสบการณ์ในด้านดีของตน แต่จะบิดเบือนการรับรู้ต่อประสบการณ์ที่ไม่ดีของตน หรือปฏิเสธไม่ยอมรับรู้ หรือไม่ยอมรับตระหนักถึงประสบการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดของเขา จึงก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัว

ทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง มีหลักว่าปัญหาเกิดจากอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล อันเนื่องมาจากความไม่สอดคล้อง (incongruence) ระหว่างความรู้สึกที่มีต่อตนเองกับสิ่งที่ประสบ จึงทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกว่าตนได้รับการคุกคามด้านจิตใจ (threat) ก่อให้เกิดความกังวลใจ (anxiety) ว่าตนไม่ได้มีคุณค่าเท่าที่ได้คาดคิดไว้ เช่น นึกว่าเก่งแต่สอบได้คะแนนไม่ดี นึกว่าพ่อแม่รักตัวมากกว่าพี่น้อง นึกว่าตนเรียนเก่งแต่สอบเข้าเรียนมหาวิทยาลัยหรือสาขาที่ต้องการไม่ได้ เมื่อความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ประสบ ผู้ที่ปรับตัวไม่ได้จะใช้กลวิธีป้องกันจิตใจตนเอง ซึ่งเป็นการหลอกตนเอง เพื่อรักษาสภาพจิตใจว่าตนยังมีค่า ยังมีความสามารถ เช่น โทษว่าอาจารย์ออกข้อสอบกำกวมจึงสอบได้คะแนนไม่ดี พ่อแม่ไม่ยุติธรรมรักน้องมากกว่า รัฐบาลไร้ประสิทธิภาพที่ไม่สามารถจัดสถานที่เรียนได้อย่างเพียงพอ

รอมเจอร์สได้กล่าวถึงประสบการณ์ในการให้บริการปรึกษาของเธอว่า ผู้รับบริการส่วนใหญ่มีปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ คือ หนึ่งความจริง หวาดกลัวที่จะต้องเผชิญกับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเขายอมรับไม่ได้ หนึ่งจากความคาดหวังของสังคม หลายคนถูกสังคมหรือคนรอบข้าง เช่น ผู้ใหญ่คาดหวังว่าเขาควรทำเช่นนั้นหรือควรเป็นเช่นนั้น ซึ่งทำให้เกิดความเบื่อหน่าย และรู้สึกว่าเขาไม่เป็นตัวของตัวเอง จึงพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ควรจะทำหรือควรเป็นตามข้อเรียกร้องของสังคม

ไม่มั่นใจและหวาดวิตกต่อผลแห่งการตัดสินใจของตน ทั้ง ๆ ที่อยากเป็นตัวของตัวเอง อยากตัดสินใจในการนำชีวิตของตน

(๘) บุคคลที่ปรับตัวได้ดี คือบุคคลที่ไม่บิดเบือนประสบการณ์ ยอมรับความจริง ความรู้สึก นึกคิดของบุคคลเปลี่ยนแปลงได้ ไม่จำเป็นต้องหยุดชะงักอยู่กับที่ หรือแต่ต้องไม่ได้ สิ่งให้ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องตระหนักคือ ช่องว่างระหว่างประสบการณ์กับความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง

(๙) การที่จะช่วยให้ผู้รับบริการไม่รู้สึกว่าถูกคุกคาม และเลี่ยงกลวิธีป้องกันจิตใจตนเองก็คือผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องสร้างสัมพันธภาพ (rapport) กับผู้รับบริการ เพื่อให้ผู้รับบริการไม่เคร่งเครียด คลายจากความรู้สึกถูกคุกคามด้านจิตใจจะได้กล้าพิจารณาตนเอง และสภาพการณ์ต่าง ๆ อย่างถูกต้องต่อความเป็นจริง เช่น ยอมรับอารมณ์อันสับสน ความขัดแย้งทางจิตใจต่าง ๆ ได้ เปิดรับประสบการณ์ต่าง ๆ ยอมรับตนเองและผู้อื่นเพิ่มขึ้น เป็นตัวของตัวเองเพิ่มขึ้น โดยผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องมีความจริงใจ ยอมรับบริการ โดยปราศจากเงื่อนไข ไม่รังเกียจผู้รับบริการ แม้ว่าค่านิยมผู้รับบริการจะไม่ตรงกับผู้ให้บริการปรึกษา หรืออุดมการณ์ไม่สอดคล้องกันก็ตาม ผู้รับบริการปรึกษาจะต้องไม่รังเกียจเขา มีเมตตาพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือผู้รับบริการ และผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องพยายามเข้าใจผู้รับบริการ ทั้งเนื้อหาและสีหน้าท่าทางที่ผู้รับบริการแสดงออก ในกระบวนการให้บริการปรึกษา จะช่วยให้เขาเปลื้องเครื่องพันธนาการออกจากตัวเขา และพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง

(๑๐) ผู้ที่เหมาะสมจะรับบริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง ควรมีลักษณะดังนี้คือ

ก. มีความเครียดทางอารมณ์

ข. มีโอกาสพบผู้ให้บริการปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ

ค. สามารถระบายความรู้สึกขัดแย้งด้านจิตใจ หรือความคับข้องใจด้วยคำพูด และสี

หน้าท่าทาง

ง. มีระดับสติปัญญาไม่ต่ำกว่าปานกลาง สามารถที่จะใช้ความคิดในการแก้ปัญหา หรือการปรับตัว

๔) จุดประสงค์ของการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง^{๒๒}

จุดประสงค์ของการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง เน้นการจัดหรือลดความทุกข์ทางอารมณ์ และความรู้สึกของผู้รับบริการ เพื่อจะได้ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป โดยผู้ให้บริการปรึกษาจัดสภาพการณ์ของการให้บริการปรึกษาที่อบอุ่น เป็นมิตร เต็มไปด้วยการยอมรับและความเข้าใจ ให้ผู้รับบริการได้ระบายอารมณ์คับข้องใจ หรือความขัดแย้งในใจของตนอันเป็นปัญหาหลักในการปรับตัว ซึ่งจะทำให้ผู้รับบริการได้ผ่อนคลายจากการเก็บความรู้สึก เพิ่มความตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของตน ได้สำรวจความรู้สึกอย่างลึกซึ้งขึ้น ซึ่งเป็นขั้นต้นที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ คือได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการณ์ต่าง ๆ ด้วยสายตาใหม่ พิจารณาตนเองและสิ่งแวดล้อมอย่างตรงต่อข้อเท็จจริง เขาจะค่อย ๆ พัฒนาความเข้าใจตนเอง และสภาพการณ์ต่าง ๆ อย่างเด่นชัดขึ้น แสวงหาวิธีแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ หรือตัดสินใจได้เหมาะสมขึ้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ผู้รับบริการเป็นตัวของตัวเอง สามารถจัดดำเนินการกับชีวิตของตนได้เหมาะสมขึ้น เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง มีจุดประสงค์ดังต่อไปนี้คือ

(๑) เพื่อให้ผู้รับบริการยอมรับความจริง พิจารณาตนเองและสภาพแวดล้อมได้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ไม่บิดเบือน หรือเก็บกดประสบการณ์ของตนปราศจากความรู้สึกว่าได้รับการคุกคามด้านจิตใจ ไม่ใช้กลวิธีป้องกันจิตใจตนเป็นการแก้ปัญหา

(๒) เพื่อให้ผู้รับบริการเปิดรับประสบการณ์โดยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวางในหลายแง่มุม ในชีวิตมนุษย์จะมีประสบการณ์ใหม่ ๆ ผ่านเข้ามาเสมอ ดังนั้นบุคคลควรยืดหยุ่นเปิดรับประสบการณ์ เมื่อเปิดรับประสบการณ์เพิ่มขึ้น เขาจะได้รับข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมโดยไม่บิดเบือน เป็นการตระหนักต่อสิ่งต่าง ๆ โดยใช้จิตสำนึกและเหตุผล เมื่อบุคคลได้ข้อมูลที่ตรงต่อข้อเท็จจริง ประกอบกับการใช้เหตุผล ก็จะทำให้การกระทำต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ และนอกจากนั้นจากการที่เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ จึงมีโอกาสรู้หรือพิจารณาสิ่งที่บุคคลอื่นไม่ได้สังเกต เกิดเป็นความคิดริเริ่มขึ้นได้

(๓) เพื่อให้ผู้รับบริการ มีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้น ลดความรู้สึกหดหู่ ท้อถอย มีกำลังใจต่อสู้ชีวิตใหม่ และพร้อมที่จะเลือกดำเนินการกับชีวิตของตนเอง เป็นตัวของตัวเอง สามารถตัดสินใจแก้ปัญหา หรือเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ในสิ่งที่ได้ใคร่ครวญแล้วว่าเหมาะสม มีความเชื่อมั่นที่จะเลือกทางดำเนินชีวิตของตนเอง

(๔) เพื่อให้ผู้รับบริการรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเพิ่มขึ้น และพยายามพัฒนาตนเอง

(๕) เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถปฏิบัติภารกิจในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านส่วนตัว การเรียน และการทำงาน

(๖) จุดประสงค์ระยะยาวของบริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางคือเพื่อพัฒนาผู้รับบริการให้เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ (fully functioning person) คือเป็นคนที่รู้จักตนเอง ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตดี ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕-๗๖.

๕) กระบวนการและขั้นตอนของการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็น
ศูนย์กลาง^{๒๓}

ขั้นตอนต่าง ๆ ของการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง มีดังต่อไปนี้
คือ

(๑) ผู้รับบริการมาขอให้ผู้ให้บริการปรึกษาช่วยเหลือ ในการแก้ปัญหาการ
ตัดสินใจ หรือบุคคลอื่นอาจส่งตัวผู้รับบริการมา

(๒) ผู้ให้บริการปรึกษาชี้แจงกระบวนการให้ความช่วยเหลือ

(๓) ผู้ให้บริการปรึกษาสร้างสัมพันธภาพกับผู้รับบริการด้วยวิธีการต่าง ๆ
เช่น แสดงความสนใจ การยอมรับ ความจริงใจ รักษาความลับของข้อมูล เพื่อสนับสนุนให้ผู้รับบริการ
แสดงความรู้สึกและความคิดเห็น การสร้างสัมพันธภาพจะต้องสร้างตลอดกระบวนการให้บริการ
ปรึกษา

(๔) ผู้รับบริการเล่าถึงความคับข้องใจและความขัดแย้งในจิตใจ ดังตัวอย่าง

ผู้รับบริการ : “ผมไม่สบายใจ กลุ้มใจเกี่ยวกับเรื่องทางบ้าน” หรือ

ผู้รับบริการ : “หนูไม่รู้จำทำอะไรเกี่ยวกับเรื่องคนรัก”

ในความไว้วางใจที่ผู้รับบริการมีต่อผู้ให้บริการปรึกษายังไม่เต็มที่ ฉะนั้นผู้รับบริการจะยัง
ไม่ยอมเปิดเผยเรื่องราวและความรู้สึกของตนอย่างหมดเปลือก

(๕) ผู้รับบริการจะเริ่มเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของตน แต่ยังไม่พูดหรือแสดงออก
เกี่ยวกับความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องรับฟังเรื่องราวของ
ผู้รับบริการ และช่วยให้ผู้รับบริการเกิดความกระจ่างในเรื่องของตน โดยการสะท้อนเนื้อหา (Reflect
Content)

(๖) ผู้รับบริการจะพูดถึงความรู้สึกของตนเอง และพูดถึงเรื่องส่วนตัวมากขึ้น
แต่ยังไม่ค่อยกล้าเผชิญความจริง โดยถือว่าเป็นเรื่องน่าอาย เป็นสิ่งเลวร้าย ผิดปกติยอมรับไม่ได้ หรือ
เป็นเรื่องสะเทือนใจ ผู้ให้บริการปรึกษาจะสนับสนุนให้ผู้รับบริการได้ระบายความรู้สึกให้มากขึ้น

(๗) ผู้รับบริการจะเพิ่มการระบายความรู้สึก ความต้องการที่จะสำรวจ
ตนเอง ผู้ให้บริการปรึกษาจะสะท้อนความรู้สึก (Reflect feeling) เพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจ ความรู้สึก
ของตนเอง ยอมรับความจริง และพร้อมที่จะแก้ปัญหาของตน

(๘) ผู้รับบริการเพิ่มความเชื่อมั่นว่าจะสามารถแก้ปัญหา หรือตัดสินใจได้
ด้วยตนเอง

(๙) ผู้รับบริการลดความต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นลง

รอเจอร์สได้สรุป การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับบริการในระหว่างการให้บริการ
ปรึกษา ดังต่อไปนี้คือ

(๑) ผู้รับบริการค่อย ๆ รู้สึกอิสระที่จะแสดงความรู้สึก โดยทางคำพูดและอากัปกิริยา
และความรู้สึกที่แสดงออกมานี้จะค่อย ๆ เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของตนเองมากขึ้นทุกที

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

(๒) ผู้รับบริการจะเริ่มใคร่ครวญถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมและเรื่องเกี่ยวกับตัวเอง ซึ่งเขาเคยปฏิเสธหรือบิดเบือนมาก่อน

(๓) ในการพิจารณาตนเองและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นั้น ผู้ให้บริการปรึกษาแสดงถึงความขัดแย้ง ระหว่างความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองกับประสบการณ์ที่ปรากฏ คือ จะมีความไม่สอดคล้องกัน (incongruence) ระหว่างความรู้สึกนึกคิดกับสิ่งที่ปรากฏผลก็คือ ผู้รับบริการจะใช้กลวิธีป้องกันจิตใจตนเอง มีลักษณะไม่ยอมรับความจริง

(๔) ผู้รับบริการจะค่อย ๆ ยอมรับความจริงเพิ่มขึ้น ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองจะเริ่มสอดคล้อง (congruence) กับประสบการณ์ที่เขาเคยปฏิเสธ หรือบิดเบือนมาก่อน และลดกลวิธีป้องกันจิตใจตนเองลง

(๕) ผู้รับบริการจะเพิ่มความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง (positive self regard) และอยากพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้น (actualizing tendency)^{๒๔}

๖) สัมพันธภาพระหว่างผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการปรึกษา^{๒๕}

ลักษณะของความสัมพันธ์ในการให้บริการปรึกษาและท่าทีของผู้ให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางที่เหมาะสม อันเป็นการนำไปสู่การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นทางใจซึ่งจะทำให้ผู้รับบริการปรึกษารู้สึกมีอิสรภาพต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองนั้น ตามหลักการของ Rogers สิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้การปรับปรุงบุคลิกภาพเกิดขึ้น ประกอบด้วยสภาพเงื่อนไข ๖ ประการ ดังนี้

(๑) บุคคลสองคน ซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีและความผูกพันต่อกันทางจิตใจ

(๒) บุคคลแรก ได้แก่ผู้รับบริการปรึกษา (counselee/client) ซึ่งเป็นผู้ที่ท้อแท้สิ้นหวัง หมกต้อาลัยในชีวิต มีความวิตกกังวล และเต็มไปด้วยความทุกข์

(๓) บุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งพร้อมจะสร้างสัมพันธภาพเบื้องต้น (rapport) ให้เกิดขึ้น ได้แก่ ผู้ให้บริการปรึกษา (counselor)

(๔) ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องแสดงออกในทางบวกต่อผู้รับบริการปรึกษาอย่างไม่มีเงื่อนไข เช่น ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องเปิดเผยและพยายามกระตุ้นให้ผู้รับบริการปรึกษาได้ระบายความรู้สึกที่อัดอั้นตันใจออกมา และในขณะเดียวกันผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องรับฟังถึงเรื่องราวที่ผู้รับบริการปรึกษาระบายออกมา พร้อมทั้งร่วมรับรู้อารมณ์ไปกับผู้รับบริการปรึกษาด้วย

(๕) ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องเข้าใจ (understanding) และยอมรับ (acceptance) ทั้งในเรื่องราวและความเป็นบุคคลของผู้รับบริการปรึกษา พร้อมทั้งเชื่อมโยงประสบการณ์เหล่านั้นเพื่อสะท้อนให้ผู้รับบริการปรึกษาเกิดความเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น

(๖) การสื่อความหมาย ทั้งภาษาพูด (verbal communication) และภาษาท่าทาง (non verbal communication) ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คลอดจนการมองโลกในแง่ดีโดยไม่มีเงื่อนไขของผู้ให้บริการปรึกษา จะเป็นหนทางที่ดีอันจะนำไปสู่การให้บริการปรึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

๓) คุณสมบัติของผู้ให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง^{๒๖}

การให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางเน้นที่ความสัมพันธ์ของบุคคลระหว่างผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการปรึกษา ทศนคติของผู้ให้บริการปรึกษาเป็นที่วิจารณ์มากกว่าความรู้หรือทฤษฎีการให้บริการปรึกษาจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าผู้ให้บริการปรึกษาสามารถแสดงออกและสื่อความหมายให้ผู้รับบริการปรึกษาได้รับรู้และเข้าใจ ดังนี้

(๑) ผู้ให้บริการปรึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีความจริงใจ (congruence or genuineness) ผู้ให้บริการปรึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีความจริงใจ เป็นผู้ประสาณเรื่องราวความคิด และเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ ผู้ให้บริการปรึกษาที่ใช้ทฤษฎีนี้จะไม่ใช้วิธีการเผชิญหน้าหรือโต้แย้ง เพราะผู้ให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางนี้จะเน้นถึงคุณค่าของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีความจริงใจ และไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ผู้ให้บริการปรึกษาจะเป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นคงในการเป็นตัวของตัวเอง และสามารถแสดงหรือสะท้อนความรู้สึกตลอดจนคุณสมบัติด้านนี้มาให้ผู้รับบริการปรึกษาได้ทราบ ทั้งในด้านอุดมคติ ค่านิยม ความคิดเห็น และความประพฤติ

(๒) ผู้ให้บริการปรึกษาเป็นผู้ที่ยอมรับทั้งในปัญหาและตัวบุคคลของผู้รับบริการปรึกษาโดยปราศจากเงื่อนไขและด้วยความอบอุ่น ทั้งทางด้านอารมณ์และความรู้สึก (unconditioned positive regard) ได้แก่ การที่ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องติดต่อกับผู้รับบริการปรึกษาด้วยการเอาใจใส่อย่างแท้จริงและลึกซึ้งในฐานะบุคคลโดยไม่มีเงื่อนไข ไม่ว่าจะเป็นในด้านความรู้สึกนึกคิดตลอดถึงพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีของผู้รับบริการปรึกษา ซึ่งคุณค่าและความอบอุ่นของผู้ให้บริการปรึกษาที่มีต่อผู้รับบริการปรึกษาจะเป็นการยอมรับผู้รับบริการปรึกษาโดยปราศจากเงื่อนไข ซึ่งผู้ให้บริการปรึกษาไม่ควรแสดงออกในทัศนคติที่ว่า “ฉันจะยอมรับท่าน เมื่อท่าน...” แต่ควรจะแสดงออกในทัศนคติที่ว่า “ฉันจะยอมรับท่านในฐานะที่ท่านเป็นอยู่”

(๓) ผู้ให้บริการปรึกษาเป็นผู้ที่ไวต่อความรู้สึกและสามารถรับรู้อย่างถูกต้องตามเรื่องราวที่ผู้รับบริการปรึกษาต้องการให้เข้าใจ (accurate emphatic understanding) ผู้ให้บริการปรึกษาจำเป็นต้องเข้าใจความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้รับบริการปรึกษาอย่างถูกต้อง ขณะที่เขาแสดงออกในระหว่างที่กำลังให้บริการปรึกษา ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องพยายามรับฟังประสบการณ์เรื่องราวที่เป็นรายละเอียดพร้อมทั้งร่วมรับอารมณ์ไปด้วย ประเด็นของความเข้าใจอย่างถูกต้องจะช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษายินดีที่จะเปิดเผยตัวเองออกมาให้มากขึ้น ประสบการณ์และความรู้สึกที่ลึกซึ้งอย่างผสานกันของอัตมโนทัศน์ (self concept) กับประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวผู้รับบริการปรึกษา หลังจากนั้นผู้รับบริการปรึกษาจะใช้สัมพันธภาพอันอบอุ่นนี้ทำให้ตัวเขาเกิดศักยภาพแห่งการพัฒนาตนเอง เพื่อที่จะกลายเป็นบุคคลที่เขาเลือกจะเป็น ดังแนวคิดของทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

๘) เทคนิคและกลวิธีในการให้บริการปรึกษา^{๒๗}

เทคนิคเบื้องต้นที่ใช้ในทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางนี้ได้แก่ การรับฟังอย่างมีประสิทธิภาพ การยอมรับทั้งในเรื่องราวและความเป็นบุคคลของผู้รับบริการปรึกษาโดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งเกี่ยวข้องถึงทัศนคติและบุคลิกภาพของผู้ให้บริการปรึกษาเป็นสำคัญ คุณสมบัติของผู้ให้บริการปรึกษาในทฤษฎีนี้ควรเป็นผู้ที่มีความจริงใจ บุคลิกท่าทางที่อบอุ่น เทคนิคสำคัญที่ใช้ ได้แก่ การสะท้อนความรู้สึก (reflection of feeling) การทำให้เกิดความเข้าใจที่กระจ่างชัด (clarification) และเน้นหนักถึงความเข้าใจโดยอยู่กับสภาพเหตุการณ์ปัจจุบัน (being here) ผู้ให้บริการปรึกษาใช้การสนับสนุน (supportive) เพื่อให้ผู้รับบริการปรึกษาเกิดความเข้าใจในตนเอง สำหรับเทคนิคและอุปกรณ์ที่ผู้ให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางไม่นิยมนำมาปฏิบัติ ได้แก่ การวินิจฉัย การทดสอบซึ่งต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ประกอบการแปลความหมาย การสืบประวัติ และการสอบ ชักข้อมูล เป็นต้น

(๑) การสอบซักประวัติ ในทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางค่อนข้างให้ความสำคัญน้อยในการรื้อรายละเอียดของข้อมูลผู้รับบริการปรึกษา

(๒) การวิเคราะห์ปัญหาและการคาดคะเน สำหรับทฤษฎีการนี้อาจไม่จำเป็นเช่นกันในการต้องเจาะลึกประเด็นของปัญหา แต่มุ่งความสำคัญ ด้านอารมณ์และความรู้สึกของผู้รับบริการปรึกษาที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงพฤติกรรม

(๓) ผู้รับบริการปรึกษา เป็นผู้ที่มีความอดอันตันใจซึ่งเป็นคนปกติและมีความทุกข์ในระดับปกติ หรืออาจเริ่มมีอาการป่วยเป็นโรคจิต

(๔) บทบาทของผู้ให้บริการปรึกษา ผู้ให้บริการปรึกษาที่ใช้ทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางจะเปิดโอกาสและให้ความไว้วางใจตลอดจนมอบความรับผิดชอบให้แก่ผู้รับบริการปรึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องการตัดสินใจที่จะจัดการกับปัญหาด้วยตัวเองของผู้รับบริการปรึกษาเอง

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบบุคคลเป็นจุดศูนย์กลาง เชื่อว่าปัญหาของผู้มารับการปรึกษาเกิดจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างความคิดของตนเองซึ่งประกอบด้วยตัวตนที่แท้จริง (real self) การรับรู้เกี่ยวกับตน (perceived) และตนเองในอุดมคติ (ideal self) กระบวนการของทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางจึงเน้นการให้การปรึกษาอยู่ที่ตัวของผู้รับการปรึกษาโดยเน้นถึงจุดที่จะช่วยให้ผู้รับการปรึกษาได้ค้นพบวิถีทางที่ดีกว่า ในการที่จะเผชิญกับปัญหาชีวิตเมื่อพฤติกรรมของเขาจะได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น สามารถมองเห็นตนเองได้กว้างและชัดเจนขึ้น ผู้ให้บริการปรึกษาจะไม่กำหนดวิธีการแก้ปัญหหรือหวังที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงให้ เพราะปัญหาแต่ละอย่างย่อมมีทางแก้ไขที่ไม่ตายตัว เป้าหมายและวิธีการแก้ปัญหานั้นควรเป็นหน้าที่ผู้รับการปรึกษาเป็นผู้เลือกและกำหนดจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตของตนเอง

^{๒๗} พงษ์พันธ์-วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๔.

๒.๑.๒.๓ แนวคิดการให้คำปรึกษาแบบมีส่วนร่วม (Participative Counseling Approach)

การให้คำปรึกษาแบบมีส่วนร่วม หรือบางครั้งเรียกว่า การให้คำปรึกษาแบบผสม (Elective Counseling Approach) แนวคิดนี้เน้นการมีส่วนร่วม หรือร่วมมือกันระหว่างแนวคิดการให้คำปรึกษาแบบนำทางและแนวคิดการให้คำปรึกษาแบบไม่นำทาง เพราะคิดว่าการใช้วิธีการให้คำปรึกษาแบบเดียวอาจจะจำกัดเกินไป ไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร การใช้หลาย ๆ วิธีน่าจะดีกว่า ดังนั้นการให้คำปรึกษาแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้คำปรึกษาจะเลือกใช้แนวคิดการให้คำปรึกษาแบบใดก่อน และแบบใดทีหลัง ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของปัญหาซึ่งแต่ละคนมี เป็นต้นว่า ผู้ให้คำปรึกษาอาจเริ่มให้คำปรึกษาแบบไม่นำทางก่อน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ขอคำปรึกษาได้บอกเล่าถึงปัญหา และหรือระบายอารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษาจะรับฟังอย่างสนใจและติดตามว่าอะไรคือปัญหา ถ้าผู้ให้คำปรึกษาเป็นผู้บังคับบัญชา และผู้ขอคำปรึกษาเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้ให้คำปรึกษาต้องอดทนที่ฟังข้อโจมตีต่อองค์กร พนักงานคนอื่น หรือแม้แต่ตัวผู้บังคับบัญชาเอง ซึ่งจำเป็นต้องรับฟังอย่างสงบ

เมื่อผู้ขอคำปรึกษาอารมณ์เย็นลง การโจมตีที่รุนแรงลดลง และกลับสู่การปรึกษากันที่มีประโยชน์ต่อไป เมื่อรับรู้ความจริง ผู้ขอคำปรึกษาจะมีความรู้สึกที่เปลี่ยนไป ผู้ให้คำปรึกษาก็จะนำแนวคิดการให้คำปรึกษาแบบนำทางมาใช้ โดยพิจารณาว่าปัญหาคืออะไร หาข้อสรุป คิดหาทางเลือก ในการแก้ปัญหาหลาย ๆ ทางเท่าที่จะเป็นไปได้พร้อมระบุข้อดี ข้อเสีย เพราะผู้ขอคำปรึกษาอาจต้องการข้อเสนอแนะและข้อมูลต่าง ๆ จากผู้ให้คำปรึกษา หรือต้องการให้ผู้ให้คำปรึกษาร่วมคิดวางแผนโครงการ แต่การตัดสินใจนั้นผู้ขอคำปรึกษาจะต้องแก้ไขปัญหาวางโครงการด้วยตนเองให้มากที่สุด

๒.๑.๓ ประเภทของการให้คำปรึกษา การให้คำปรึกษาแบ่งประเภทได้ดังนี้^{๒๘}

๒.๑.๓.๑ การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล (Individual Counseling) การให้คำปรึกษาประเภทนี้ เป็นแบบที่ได้รับความนิยมและถูกนำมาใช้ในหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในองค์กรเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ทำให้คนในองค์กรได้ตระหนักถึงความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมและการแสดงออกของอารมณ์ของตนและผู้อื่น เข้าใจความสำคัญของทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แรงจูงใจ พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล เข้าใจความสำคัญของการเสริมแรงและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง คนสามารถกำหนดเป้าหมายและการประพฤติปฏิบัติของตนเองได้

๒.๑.๓.๒ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม (Group Counseling) การให้คำปรึกษาประเภทนี้เป็นการให้คำปรึกษาเชิงกระบวนการ คือ บุคคลมีความต้องการแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งร่วมกัน เป็นกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน โดยมีผู้ให้คำปรึกษาเป็นผู้ช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม เพื่อที่จะได้พิจารณากำหนดปัญหา แสดงออกเกี่ยวกับความรู้สึก และความคิดเห็นของแต่ละคน กล้าที่จะเผชิญปัญหา หรือปรับปรุงตนเอง และได้ตระหนักว่าผู้อื่นก็มีความขัดแย้งหรือความคิดเห็นเช่นเดียวกับตน ไม่ใช่เขาคนเดียวที่มีปัญหาและอย่างน้อยยังมีอีกคนหนึ่ง คือผู้ให้คำปรึกษาที่ยอมรับ

^{๒๘} สมพร สุทัศน์ีย์. การทดสอบทางจิตวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๙.

และเข้าใจเขา เช่น การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มแก่คนงาน ที่มีปัญหาเกี่ยวกับนโยบายใหม่หรือมีความต้องการจะปรับปรุงวิธีการทำงาน เป็นต้น

จากประเภทของการให้คำปรึกษา ๒ กรณี ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปลงในลักษณะที่เป็นเป้าหมายสำคัญของประเภทการให้คำปรึกษา หรือการแนะแนวไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

(๑) การแนะแนวการศึกษา เป็นการชี้แนะให้นักเรียน หรือผู้รับบริการรู้จักเลือกเรียนได้เหมาะสมกับความสามารถ และความถนัด รู้จักตัดสินใจเลือกเรียนต่อได้

(๒) การแนะแนวอาชีพ เป็นการชี้แนะให้นักเรียนหรือผู้รับบริการปรึกษา รู้จักเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ และความถนัดของตนเอง และรู้จักปรับตัวในการประกอบอาชีพนั้น ๆ

(๓) การแนะแนวส่วนตัวและสังคม เป็นการชี้แนะให้ผู้รับบริการปรึกษาแก้ปัญหาด้วยตนเองในเรื่องปัญหาการเรียน สังคม และส่วนตัว

๒.๑.๔ จุดมุ่งหมายของการให้บริการปรึกษา

จุดมุ่งหมายของการให้บริการปรึกษามีทั้งจุดหมายในระยะสั้น และจุดหมายระยะยาว ในอนาคต^{๒๙}

๒.๑.๔.๑ จุดมุ่งหมายระยะสั้น

ยอร์ชและคริสเตียนี (George and Cristiani) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการให้บริการปรึกษาในระยะสั้นว่า ครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

(๑) ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจุดมุ่งหมายของการให้บริการปรึกษา คือการส่งเสริมให้ผู้รับบริการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่แนวทางที่พึงปรารถนา เป็นต้นว่า ให้เรียนได้ดีขึ้น มีพฤติกรรมกล้าแสดงออก เพิ่มความรับผิดชอบในการทำงาน ยอมรับฟังคำวิจารณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเรา ลดความขัดแย้งด้านจิตใจ ได้เข้าทำงาน ประสบความสำเร็จในการทำงาน มีชีวิตสมรสที่ราบรื่น ผู้ให้บริการปรึกษาต่างก็มุ่งให้ผู้รับบริการเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่ทางที่พึงปรารถนาทั้งนั้น โดยมีกระบวนการช่วยให้ผู้รับบริการเปลี่ยนพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป ตามความศรัทธาในทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบต่าง ๆ ที่ผู้ให้บริการปรึกษายึดถือ

(๒) ส่งเสริมความสามารถของผู้รับบริการในการตัดสินใจ และวางแผนโครงการอนาคต จุดประสงค์ของการให้บริการปรึกษาไม่ใช่เป็นการตัดสินใจให้ผู้รับบริการ แต่ส่งเสริมให้ผู้รับบริการตัดสินใจได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยประหยัดเวลา พลังงาน กำลังทรัพย์ และมีการเสี่ยงน้อยที่สุด ตลอดจนช่วยให้ผู้รับบริการพัฒนาความสามารถที่จะวางแผนโครงการอนาคตของตนทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยใช้เหตุผลพิจารณาสภาพการณ์ต่าง ๆ อย่างรอบคอบ

(๓) ส่งเสริมทักษะของผู้รับบริการในการแก้ปัญหา และวางแผนโครงการอนาคตในการพัฒนาการของชีวิต มีน้อยคนที่จะแก้ปัญหาและวางแผนโครงการอนาคตได้โดยบริบูรณ์ การส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้วิธีการและมีทักษะในการแก้ปัญหา จะช่วยให้ผู้รับบริการนำไปใช้กับสภาพการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของเขาได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในโรงเรียน ในครอบครัว หรือในชีวิตการทำงาน

^{๒๙} วุฑริย์ ทรัพย์มี, *ทฤษฎีให้บริการปรึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗, หน้า ๖-๘.

๒.๑.๔.๒ จุดมุ่งหมายระยะยาว

สำหรับจุดประสงค์ระยะยาวในอนาคตคือ ให้ผู้รับบริการสามารถพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ ช่วยให้ผู้รับบริการเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ (the fully functioning person)

โรเจอร์ส (Rogers) ประมวลลักษณะของบุคคลที่มีประสิทธิภาพไว้ ดังนี้คือ

๑) มีการตระหนักรู้ คือ ตระหนักในส่วนตัวและส่วนบกพร่อง แรงจูงใจ ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้สึกของตนเอง

๒) มีพฤติกรรมที่สม่ำเสมอ ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๓) ควบคุมตนเองได้ ไม่วุ่นวาย หรือวิตกกังวลเกินกว่าเหตุ ไม่ท้อแท้ สิ้นหวัง สงสารตนเอง และปล่อยชีวิตตามยถากรรม

๔) มีความสามารถที่จะดำเนินการกับสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ ไม่หนีปัญหา

๕) มีความมุ่งมั่นในการกระทำ ไม่จับจด เมื่อตัดสินใจที่จะทำอะไรแล้วก็มีใจจดจ่อ และมุ่งมั่นในการกระทำจนสำเร็จลุล่วง

ปัจจัยพื้นฐานของการให้บริการปรึกษา ประกอบด้วยความสำคัญ ๓ ประการ คือ^{๓๐}

๑) Counselee คือ ผู้รับบริการปรึกษา บุคคลที่มีความคิด ความรู้สึกสับสน ตึงเครียด และแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม

๒) Counselor คือ ผู้ให้บริการปรึกษา บุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่มีความยุ่งยากใจ

๓) Interpersonal relationship หมายถึง การสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการปรึกษา ซึ่งมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างในตัวผู้รับบริการปรึกษา

๒.๑.๕ คุณสมบัติของผู้ให้บริการปรึกษา^{๓๑}

การให้บริการปรึกษาจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญประการหนึ่ง นั่นคือ บุคลิกภาพของผู้ให้บริการปรึกษา ประกอบด้วยมุมมอง แนวความคิด และทัศนคติ ในอันที่จะมีผลเอื้ออำนวยต่อการทำงานทางด้านการแนะแนวและการให้บริการปรึกษาให้สัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น

ผู้ให้บริการปรึกษาควรจะมีคุณสมบัติที่ดีดังนี้

๑) การร่วมรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่นได้ และสามารถร่วมทุกข์กับผู้รับบริการปรึกษาได้ ตลอดช่วงเวลาของการให้บริการปรึกษา

๒) มีความอึดในตัวเองพอสมควร ซึ่งหมายถึง การยอมรับว่าตนเองมีความเพียงพอมากกว่าความหิวโหย โดยไม่พยายามมองหาช่องทางที่จะดักดวงเอาผลประโยชน์จากผู้รับบริการปรึกษา หรือ มองเห็นผู้รับบริการปรึกษาเป็นเหยื่ออันโอชะ

๓) มีความยุติธรรมและกล้าเปิดเผยตัวเอง

^{๓๐} พงษ์พันธ์-วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา, ทัศนคติและเทคนิคการให้บริการปรึกษา, หน้า ๑๑.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๖.

๔) พยายามสนับสนุน เพื่อให้ผู้รับบริการปรึกษามีกำลังใจที่ยืนหยัดได้ด้วยลำแข้งของตนเอง และเป็นตัวของตัวเองมากกว่าที่จะคอยบังคับควบคุมเขา

๕) ขณะที่ให้บริการปรึกษา ควรมุ่งถึงผลประโยชน์ของผู้รับบริการปรึกษาเป็นสำคัญ

๖) มีจิตใจกว้างไกล มองโลกอย่างกว้างขวาง และมองเห็นในประเด็นสำคัญของปัญหาหลักในการให้บริการปรึกษา

๗) มีปฏิภาณไหวพริบดีและเนผู้ที่มีอารมณ์ขัน

๘) มีสุขภาพกายแข็งแรงและมีสุขภาพจิตดี

๙) มีบุคลาภาพที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ทันต่อสถานการณ์

๑๐) เป็นผู้รักษารายาบรรณ คือ มุ่งในเกียรติยศชื่อเสียงของตน และสามารถเก็บรักษาความลับของผู้รับบริการปรึกษาได้

๒.๑.๖ ลักษณะปัญหาของผู้รับบริการปรึกษา^{๓๒}

ผู้ให้บริการปรึกษาจำเป็นต้องพิจารณาปัญหาของผู้รับบริการปรึกษา โดยพยายามจัดประเภทของปัญหาแบ่งเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๒.๑.๖.๑ ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับความคิด เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้รับบริการปรึกษาอันเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ ความไม่รู้และความรู้ผิด สำหรับปัญหาที่เกิดจากความไม่รู้นั้นจะทำให้ผู้รับบริการปรึกษาขาดข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจหรือวางแผนชีวิต โดยข้อมูลที่ขาดนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ข้อมูลที่เกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ การที่คนเรายังไม่รู้จักตนเองในด้านต่าง ๆ ดีพอ ว่าตนเองมีความถนัดอะไร มีความสนใจทางด้านใด จะเลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพอะไรดีจึงจะเหมาะสมกับความสามารถของตนเอง ลักษณะของปัญหาดังกล่าวจึงเป็นหน้าที่ของผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการปรึกษาที่จะต้องร่วมมือกันค้นหาความถนัดความสนใจ หรือความสามารถพิเศษของผู้รับบริการปรึกษา ซึ่งผู้ให้บริการปรึกษาอาจนำแบบทดสอบวัดความถนัด หรือความสนใจ และเครื่องมือทางจิตวิทยามาใช้ตามความเหมาะสม

๒) ข้อมูลที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การที่ผู้รับบริการปรึกษายังไม่ทราบข้อมูลที่อยู่ภายนอกตนเองหรืออยู่ห่างจากตนเองออกไป เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าศึกษาต่อ ข้อมูลที่เกี่ยวกับอาชีพ ตลอดจนรายละเอียดหรือคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพตามที่สถาบันเหล่านั้นได้กำหนดไว้ ข้อมูลเหล่านี้หากผู้ให้บริการปรึกษาทำการเก็บรวบรวมจะสามารถให้กับผู้รับบริการปรึกษาได้โดยทันทีเมื่อผู้รับบริการปรึกษาต้องการ ตัวอย่างของปัญหาที่เกิดขึ้นสำหรับนักเรียนคือ ต้องการศึกษาต่อที่ไหนดี จะเลือกสายสามัญหรือสายอาชีพ มีสถาบันใดเปิดรับบ้าง รับจำนวนเท่าไร และเมื่อเรียนจบมาแล้วจะเป็นอย่างไร เป็นต้น

นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับความคิดอีกสาเหตุหนึ่งอาจมาจากการเรียนรู้ที่ผิด จึงทำให้บุคคลนั้นมีความคิดที่ไม่เหมาะสมผลหรือกลายเป็นคนที่ไร้เหตุผล ตัวอย่างเช่น ความคิดที่ต้องการให้คนรอบข้างเราทุกคนรักเราและจริงใจต่อเรา ซึ่งในความเป็นจริงของชีวิตแล้วความคิดดังกล่าวคงจะเป็นไปไม่ได้ยาก ดังนี้ เป็นต้น

^{๓๒} พงษ์พันธ์-วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา**, หน้า ๔๓-๔๕.

๒.๑.๖.๒ ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับความรู้สึก เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและทับถมอยู่ในจิตใจของบุคคลนั้นมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นความรู้สึกที่ฝังติดแน่นในบุคคลนั้น และมักจะทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นผู้ที่มีความกดดันทางอารมณ์สูง ปัญหาในระดับความรู้สึกสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน และอาจมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การไม่ประสานสอดคล้องกันระหว่างตนที่แท้จริง (real self) กับการรับรู้เกี่ยวกับตน (perceived self) และตนในอุดมคติ (ideal self) อันมีผลทำให้บุคคลนั้นมองตนเองและเข้าใจตนเองผิดไปจากความเป็นจริง ซึ่งมักจะเกิดขึ้นกับคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงมากเกินไป หรือผู้ที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง อันส่งผลสะท้อนถึงชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงานของบุคคลนั้น ตลอดถึงทางด้านมนุษยสัมพันธ์ให้ด้อยลงไป ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตเท่าที่ควร ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับของความรู้สึกนอกเหนือจากนี้ ได้แก่ ปัญหาในความรู้สึกว่าตนเองมีปมด้อยชีวิตที่เกิดมามีความสุขและความสำเร็จสู้คนอื่นไม่ได้ หรือมีความรู้สึกว่าพ่อแม่ไม่รักตนเอง หรือถึงแม้ว่าจะรักก็รักพี่กับรักน้องมากกว่ารักเรา บางคนอาจเกิดความรู้สึกเหนียวหนำย ท้อแท้หมดอาลัยในชีวิต ไม่รู้จะอยู่ไปเพื่ออะไร ชีวิตมีแต่ความน่าเบื่อ ซ้ำซากจำเจ บุคคลที่มีความคิดเหล่านี้มักจะปล่อยให้ประสบการณ์ในอดีตทั้งหลายมาเป็นเครื่องบั่นทอนกำลังใจในการทำงาน สุขภาพกายและสุขภาพจิตมีแต่เสื่อมโทรม ปัญหาเหล่านี้จัดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับความรู้สึก สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ ผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องพยายามเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการปรึกษาได้ระบายอารมณ์และความรู้สึกที่อัดอั้นตันใจออกมาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และสิ่งสำคัญสำหรับผู้ให้บริการปรึกษา คือ จะต้องร่วมรับอารมณ์และความรู้สึกไปกับผู้รับบริการปรึกษาด้วย

๒.๑.๖.๓ ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับพฤติกรรม ลักษณะของปัญหามักเกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่บุคคลไม่พอใจในการกระทำของตนเองและต้องการแก้ไขพฤติกรรมนั้น สาเหตุที่เกิดขึ้นอาจมาจากการที่ผู้รับบริการปรึกษามีความต้องการภายในใจอย่างหนึ่ง แต่การแสดงผลออกทางพฤติกรรมกลับเป็นไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีการเรียนรู้มาก่อน จึงทำให้มีพฤติกรรมที่ตนไม่ถึงปรารถนา หรืออาจเกิดจากการที่ได้เรียนรู้มาแล้ว แต่ไม่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันได้ เช่น ปัญหาเรื่องการมาทำงานสาย ปัญหาการขาดเรียนเป็นประจำ นิสัยการติดเหล้า สูบบุหรี่ หรือเสพยา ชอบเที่ยวเตร่ และนิสัยก้าวร้าว อาละวาด ตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับพฤติกรรม ได้แก่ นักเรียนคนหนึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับการอ่านหนังสือ ทั้งที่รู้ว่าการจะเรียนหนังสือให้ได้ผลดีนั้นจำเป็นต้องแบ่งเวลาอ่านหนังสือให้เป็น ครั้นเมื่อถึงเวลาที่นักเรียนผู้นั้นลงมืออ่านหนังสือ ก็ไม่สามารถนั่งอ่านหนังสือตามที่ได้ตั้งใจไว้ ปัญหาคือว่าจะมีวิธีทำอย่างไรจึงจะมีพฤติกรรมดังที่ต้องการ กล่าวคือ สามารถนั่งอ่านหนังสือได้ตามเวลาที่กำหนดไว้

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับพฤติกรรมนี้ ผู้ให้บริการปรึกษากับผู้รับบริการปรึกษาจะต้องร่วมกันกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการให้ชัดเจน ตลอดจนกำหนดขั้นตอนซึ่งเป็นแนวทางและวิธีปฏิบัติลงไปให้แน่นอน และผู้รับบริการปรึกษาจะต้องพยายามปฏิบัติตามที่ได้ตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น

๒.๑.๗ มุมมองของปัญหา สำหรับขอบข่ายของปัญหาในการให้บริการปรึกษา อันเป็นบ่อเกิดของการตัดสินใจยากลำบากในบุคคลปกติและผู้รับบริการปรึกษา ครอบคลุมในด้านต่อไปนี้

๒.๑.๗.๑ ปัญหาทางการศึกษา ผู้ให้บริการปรึกษาจะช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการศึกษา การวางแผนชีวิตทางการศึกษา ซึ่งจะส่งผล

สะท้อนถึงการประกอบอาชีพต่อไปในภายหน้า การเลือกวิชาเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล

๒.๑.๗.๒ ปัญหาทางด้านอาชีพ ผู้ให้บริการปรึกษาจะช่วยให้ผู้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับอาชีพสามารถเข้าใจถึงโลกของงานได้ดียิ่งขึ้น เข้าใจถึงโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพ การเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับคุณสมบัติของตนเองตลอดถึงความสุขในการประกอบอาชีพ

๒.๑.๗.๓ ปัญหาทางด้านสังคมส่วนตัว ผู้ให้บริการปรึกษาจะช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษาสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น ในขณะที่ดำเนินชีวิตอยู่ในครอบครัว ในสถานที่ทำงาน หรือโรงเรียน การให้บริการปรึกษาด้านสังคมและส่วนตัวจะสามารถช่วยให้บุคคลนั้นมีสุขภาพจิตที่ดี เข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง และยอมรับผู้อื่นได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันเป็นการสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

Williamson^{๓๓} ได้จำแนกปัญหาของผู้รับบริการปรึกษาเพื่อสะดวกต่อการวินิจฉัย มี ๕ ประการ ได้แก่

๑) ปัญหาเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวในสังคม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัว และปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัย

๒) ปัญหาทางการศึกษา ได้แก่ การเลือกวิชาเรียนที่ไม่ตรงกับความถนัดและความสนใจของตนเอง มีอุปนิสัยในการเรียนที่ไม่เหมาะสม ขาดแรงจูงใจในการทำงาน

๓) ปัญหาทางด้านอาชีพ ได้แก่ การขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพโดยไม่ทราบว่ามีอาชีพอะไรบ้าง หรือไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองได้

๔) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การขาดแคลนทางด้านทุนทรัพย์เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต

๕) ปัญหาทางด้านสุขภาพ ได้แก่ การมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรง หรือการไม่ยอมรับในข้อบกพร่องทางสุขภาพของตนเอง

กล่าวโดยสรุป กระบวนการให้คำปรึกษา (The Counseling Process) หมายถึงขั้นตอนของการให้คำปรึกษาที่เริ่มจาก การกำหนดวัตถุประสงค์/เป้าหมาย การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ การให้คำปรึกษาและการประเมินผล สำหรับการประเมินผลการให้คำปรึกษานั้นว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ทำให้ทราบว่าการให้คำปรึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งสามารถประเมินผลการให้คำปรึกษาหรือผู้ให้คำปรึกษาก็ได้ ความสำเร็จและความล้มเหลวของการให้คำปรึกษา มาจากปัจจัยหลายประการ แต่ถ้าการให้คำปรึกษาประสบความสำเร็จ ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาก็จะนำเครื่องมือทางด้านวินัยหรือการโยกย้ายพนักงานมาใช้ จากกระบวนการและขั้นตอนการให้คำปรึกษาที่กล่าวมานั้น บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการให้คำปรึกษาก็คือ ผู้ให้คำปรึกษาที่จะต้องมีความรู้ความสามารถ มีความรู้ความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ มีจรรยาบรรณทางวิชาชีพ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่ต้องทำบทบาททั้งผู้ให้คำปรึกษา ผู้ไกล่เกลี่ย และผู้ประสานงาน โดยมีจุดมุ่งหมายในการให้คำปรึกษาประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

^{๓๓} Williamson, E.G. (๑๙๕๐). *Counseling and adolescents*. New York: McGraw-Hill.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา

พุทธจิตวิทยา เริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาล เมื่อพระมหาบุรุษ (เจ้าชายสิทธัตถะ) สละราชสมบัติ ออกบวรพามุ่งบำเพ็ญเพียรทางจิตสละโลกียสุข มุ่งสู่โลกุตระสุข จนถึงวันเพ็ญเดือนวิสาขะ (กลางเดือน ๖) ทรงประทับอยู่ภายใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์ (ต้นโพธิ์) ครึ่งเวลาอาทิตย์อัสดง ก็ทรงจำก่อกิจได้ เสด็จตรัสรู้ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ในยามต้น หมายถึง ในยามต้นทรงตรัสรู้ถึงความรู้เป็นเครื่องระลึกได้ถึงขั้นที่อาศัยอยู่ในก่อน คือ การระลึกชาติได้

ตรัสรู้จะตูปาตญาณในยามกลาง หมายถึง ในยามกลางทรงปรีชา ตรัสรู้ถึงการจุติและอุบัติของสรรพสัตว์ทั้งปวง มีจักขุทิพย์มองเห็นสัตว์กำลังจุติบ้าง กำลังเกิดบ้าง มีอาการดีบ้าง เลวบ้าง เป็นต้น ตามกรรมของตนและตรัสรู้อัสวักขยญาณ ในยามสุดท้ายแห่งวันเพ็ญวิสาขะนั้น นับย้อนหลังไปก่อนเริ่มพุทธศักราชได้ ๔๕ ปี หมายถึง ในยามสุดท้ายของวันเพ็ญเดือนหก มีพระชนมได้ ๔๕ พรรษา ทรงตรัสรู้เป็นเหตุสิ้นอาสวะ ทรงมีญาณหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย^{๓๔}

จิตวิทยาเชิงพุทธในดินแดนแคว้นถิ่นประเทศไทย เมื่อพิจารณาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณ พบว่า พุทธศาสนาได้แพร่เข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรก เมื่อคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ ราว พ.ศ. ๓๐๐ โดยพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์แห่งอินเดีย ได้ส่งสมณะทูตไปประกาศพระพุทธศาสนายังประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เข้าประกาศพุทธธรรมในประเทศไทย คือ พระโสมเถระกับพระอุตระเถระ มีหลักฐานโบราณวัตถุที่ค้นพบ เช่น เสาธรรมจักร แท่นและสถูป โดยเฉพาะอักษรที่จารึกพระธรรมเป็นภาษามคธ เป็นภาษาที่ใช้ในท้องถิ่นของพระเจ้าอโศกมหาราช^{๓๕}

ในสมัยที่พุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกนั้น ประเทศไทยอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ ในจดหมายเหตุแห่งจีน เรียกว่า ทวารวดี แสดงให้เห็นว่า การศึกษาจิตวิทยาทางพุทธศาสนาในประเทศไทย มีมาตั้งแต่สมัย พ.ศ. ๓๐๐ ปรัชญาแห่งการศึกษากลายเป็นแนวทางการศึกษา มีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐาน พฤติกรรมในการดำเนินวิถีชีวิตความรู้โลกทัศน์ และชีวะทัศน์ เป้าหมายของชีวิตและการศึกษาพฤติกรรมทางจิต ใช้จิตวิทยาทางพระพุทธศาสนาเป็นแบบแผนของพฤติกรรมในการดำรงชีวิต เป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าโดยอัตโนมัติ มาทุกยุคทุกสมัย

พุทธธรรมถือเป็นบรมสัจจะ หรือความจริงอันประเสริฐเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของความทุกข์ที่บีบคั้นจิตใจมนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่อย่างซ่อนเร้น เห็นได้ยาก แต่ส่งผลกระทบอยู่ในทุก ๆ มิติของชีวิตและจิตใจให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งความพิเศษและความลึกซึ้งของการเห็นความจริงแห่งทุกข์และการชำระความทุกข์ คือ ปัญญาอันบริสุทธิ์ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาสั่งสอนเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษยชาติมาเป็นเวลากว่า ๒๕๐๐ ปี ที่ผ่านมา และจากระยะเวลาอันยาวนานจนถึงในปัจจุบันนี้ พุทธธรรมได้รับการยอมรับแล้วว่าเป็น อากาสิโก

^{๓๔} ภาณุวงศ์โส, เกินกว่าพรอยด์จะจินตนาการ, (กรุงเทพมหานคร: มายเบ้งค็อก, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐-

๓๑.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘-๓๙.

คือ เป็นธรรมที่ให้ผลได้ไม่จำกัดกาลยังประโยชน์ต่อบุคคลทุกเพศทุกวัยและทุกระดับชั้น พุทธธรรมจึงมีคุณค่าสำหรับมนุษยชาติโดยถ้วนหน้าตามระดับสติปัญญาของบุคคล^{๓๖}

สาระแก่นแท้ของการศึกษาพุทธจิตวิทยา คือการศึกษาวิเคราะห์ธรรมชาติของ “จิต” ที่ปรากฏเป็นประสบการณ์ของผู้ศึกษาว่าจิตซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรมนั้น คืออะไร มีอะไรบ้าง ภาวะจิต มีลักษณะธรรมชาติที่แท้จริงเป็นเช่นไร ในการศึกษาพุทธจิตวิทยา เห็นได้ชัดเจนว่าเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นมุ่งเพื่อขจัดความทุกข์ทางใจให้สภาวะจิตเป็นอิสระจากสิ่งพันนาการทั้งปวงบรรลุถึงความสงบสุขที่สมบูรณ์^{๓๗} การศึกษาพุทธจิตวิทยาที่ถูกต้องนั้นต้องเป็นการศึกษาที่สามารถเปลี่ยนแปลงจิตใจของผู้ศึกษาให้เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ สามารถรู้ชัด เคารพโลกได้อย่างไร้ความทุกข์ไร้ปัญหา มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีงามเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยส่วนร่วม ดังนั้น การศึกษาจิตวิทยาเชิงพุทธตามหลักการ เพื่อเข้าถึงพุทธธรรมอย่างแท้จริง มี ๓ ขั้นตอน คือ^{๓๘}

ปริยัติศึกษา เป็นการศึกษาด้วยการเล่าเรียน เพื่อรับรู้ด้วยการรับฟังคำอธิบายจากผู้มีภูมิรู้ หรืออ่านจากคัมภีร์หรือตำรา เมื่อรับรู้ เรียนรู้แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ค้นหาเหตุผล ตามแบบโยนิโสมนสิการ

ปฏิบัติศึกษา เป็นการนำความรู้มาจากการศึกษาแบบปริยัติด้วยวิธีการโยนิโสมนสิการ มาปฏิบัติ มาทดลองในชีวิต เพื่อการพิสูจน์ความเป็นจริงโดยตรงอย่างแท้จริง

ปฏิเวธศึกษา เป็นผลที่เกิดจากการประพฤติ ปฏิบัติ ด้วยตนเอง ได้ทดลอง ด้วยการปฏิบัติจริง สร้างประสบการณ์ชีวิตของตนขึ้นมา ได้รับผลเกิดปัญหา เข้าใจสภาพความเป็นจริงของชีวิต มีผลทำให้เกิดความสมดุลในการดำเนินชีวิต ทั้งความคิดอ่าน ความรู้สึก และการแสดงออกทางพฤติกรรมแบบวิมุติ เรียกว่า ปฏิเวธ คือการรู้แจ้งเห็นจริงตามสภาวะที่เป็นความจริง

สรุปได้ว่าพุทธจิตวิทยา มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลพุทธศาสนาได้แพร่เข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช สาระแก่นแท้ของการศึกษาพุทธจิตวิทยา คือการศึกษาวิเคราะห์ธรรมชาติของ “จิต” ใช้หลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐาน พฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การเข้าถึงพุทธธรรมอย่างแท้จริง มี ๓ ขั้นตอนคือปริยัติศึกษา ปฏิบัติศึกษา และปฏิเวธศึกษา

๒.๒.๑ ความหมายของพุทธจิตวิทยา

พุทธจิตวิทยา มาจากคำว่า พุทธ+จิต+วิทยา พุทธ (Buddha) แปลว่า รู้ คือ รู้ตามหลักแห่งพุทธธรรม ได้แก่ รู้ในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาคืออริยสัจสี่ ซึ่งเน้นการใช้สติปัญญาในการแก้ทุกข์/ปัญหา ตั้งแต่ขั้นต่ำ กลาง และขั้นสูงสุด

จิตวิทยา เป็นคำศัพท์ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Psychology ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Phychē แปลว่า “จิต” หรือวิญญาณกับคำว่า Logos แปลว่า “ศาสตร์” หรือ “วิทยา”

^{๓๖} ชมพูนุช ศรีจันทร์นิล, จิตวิทยาแนวพุทธ: แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์, หน้า ๑๙๓.

^{๓๗} ภาณุวงศ์, เกินกว่าพรอยด์จะจินตนาการ, (กรุงเทพมหานคร: มายแบ้งค์, ๒๕๔๙) หน้า ๓๑.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

หรือ “การศึกษา” ตามรูปศัพท์ จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องจิตและหรือวิญญาณแต่จิตวิทยาในยุคปัจจุบัน หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมอันเป็นกระบวนการของจิต^{๓๙}

พุทธธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั้น ถือว่าเป็นจิตวิทยา (Psychology) หรือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่อง “จิต” ที่แท้จริง เพราะการศึกษา (Logos) ก็เป็นการศึกษาเรื่อง “จิต” ต้องการศึกษาพิจารณาและวิเคราะห์จนรู้เท่าทันสภาวะของจิตด้วยพระองค์เอง ได้มีนักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายและแนวคิดไว้หลายท่าน ดังนี้^{๔๐}

พระเทพวิสุทธิกวี^{๔๑} จิตวิทยาในพระพุทธศาสนา (พุทธจิตวิทยา) กล่าวถึงตัวจิตโดยตรงว่าเป็นตัวการที่มีความสำคัญมากที่ทำให้คนเรา และสัตว์โลกทั้งหลายสุขหรือทุกข์ เสื่อมหรือเจริญและกล่าวไว้ทุกแง่ทุกมุมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่จิตวิทยาตะวันตกนั้น ยังไม่ยุติ คือยังคงค้นคว้าและพบทฤษฎีใหม่ ๆ เพิ่มเติมกันอยู่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่จิตวิทยาทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการค้นพบที่สิ้นสุดยุติลงแล้ว จากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ไม่ทฤษฎีใหม่อันใดที่ใครจะค้นพบขึ้นมาได้นอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ใน พระอภิธรรมนี้แล้ว ถ้าใครจะค้น พบทฤษฎีใหม่นอกเหนือขึ้นไปกว่านี้ ก็แสดงว่านั่น ไม่ใช่จิตวิทยา ในพระพุทธศาสนา

ชมพูนุช ศรีจันทร์นิล^{๔๒} กล่าวว่า จิตวิทยาแนวพุทธ เป็นการศึกษาธรรมชาติของจิตใจมนุษย์จากหลักพุทธธรรม อันเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ การวิเคราะห์จิตใจของมนุษย์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคล สามารถจัดการกับชีวิตที่ดำเนินการอยู่ในแต่ละวัน สำคัญจึงอยู่ที่วิธีการปฏิบัติ หรือ วิธีการดำเนินชีวิตให้บรรลุถึงการดับทุกข์ หรือปัญหาในจิตใจที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไป

ภาณุวงศ์โส^{๔๓} พุทธจิตวิทยา คือ การศึกษาวิเคราะห์จิตซึ่งมีความสัมพันธ์กับปัญหา คือ ทุกข์ เพื่อให้เข้าใจสภาพที่แท้จริงของชีวิต เข้าถึงสาเหตุของปัญหา เข้าถึงเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต รู้วิธีการและวิธีปฏิบัติเพื่อเผชิญปัญหา ไม่ถูกบีบคั้นโดยปัญหา ไม่ทำให้เกิดความหดหู่ ท้อแท้ แต่กระตุ้นให้สู้และเผชิญกับปัญหาคือทุกข์ อย่างองอาจและตระหนักรู้

ยังยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์^{๔๔} กล่าวว่า พุทธจิตวิทยาเป็นการนำศาสตร์ที่ศึกษาถึงจิตและกระบวนการทางจิตคือจิตวิทยามาดูอธิบายกระบวนการเกิดทุกข์และการพ้นทุกข์

นियามการปริกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายถึง การแสดง (เทศนา) การสอน การชี้ทาง “ อักขาโต ตถา คตา ” พระตถาคตเป็นเพียงผู้บอกให้ผู้มีปัญหา หรือผู้มีความทุกข์ แก้ปัญหาด้วยตน พึงตน อุตตาทิ อุตตโน นาโถ โดยการให้ผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษาผู้ซึ่งที่ควรรู้อะไร ควรละอะไร ควรทำอะไร และควรทำอะไร

^{๓๙} ภาณุวงศ์โส, เกินกว่าพรอยด์จะจินตนาการ, หน้า ๗.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

^{๔๑} พระเทพวิสุทธิกวี, จิตวิทยาในพระอภิธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๔๒} ชมพูนุช ศรีจันทร์นิล, จิตวิทยาแนวพุทธ : แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์, วารสารวิชาการ, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ เดือนตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๒, หน้า ๑๙๒.

^{๔๓} ภาณุวงศ์โส, เกินกว่าพรอยด์จะจินตนาการ, หน้า ๔๓-๔๔.

^{๔๔} ยังยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, จิตวิทยาแนวพุทธ(ตอน ๑), [ออนไลน์], แหล่งที่มา; <https://www.dmh.go.th/news/view.asp> [๑๖ กันยายน ๒๕๕๙].

โดยสรุป พุทธจิตวิทยา หมายถึง การศึกษาถึงจิตที่สัมพันธ์กับความทุกข์ หรือ ปัญหาที่เป็นสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติของชีวิต คือ ความดับทุกข์ ดับปัญหา รู้วิธีปฏิบัติเพื่อเผชิญปัญหา โดยไม่เกิดความท้อแท้ สิ้นหวัง เมื่อเผชิญกับความทุกข์หรือปัญหาอย่างมั่นคงตามหลักพุทธธรรม

๒.๒.๒ หลักการและปรัชญาพื้นฐานการสอนของพระพุทธเจ้า

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๔๕} ได้กล่าวถึง หลักการสอนย่อมนำดำเนินไปจากจุดเริ่ม ตามแนวทาง และสู่จุดหมายตามที่ปรัชญากำหนดให้ อย่างไรก็ดีเมื่อมองในแง่ปรัชญาการศึกษา พุทธธรรมก็เป็นเรื่อง กว้างขวางมากอีก เพราะพุทธธรรมทั้งหมด เป็นเรื่องของระบบการ ศึกษาแบบหนึ่งนั่นเอง ในที่นี้ จึงขอนำมากล่าวเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนแต่สั้น ๆ

ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น ความขัดข้องปรวนแปร ความเดือดร้อนลำบาก ความเจ็บปวด ความสูญเสีย ความพลัดพราก และปัญหาชีวิตต่าง ๆ ซึ่งทางพุทธ ศาสนาเรียกว่าความทุกข์นั้น เป็นสิ่งที่มิอยู่ มนุษย์จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและได้ประสบแน่นอน ไม่ว่ามนุษย์จะต้องการหรือไม่ต้องการ จะยอมรับว่ามันมีอยู่หรือไม่ยอมรับ หรือแม้จะเป็นหน้า หินอย่างไรก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนั้น หากมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่อย่างดีที่สุด มนุษย์จะต้องยอมรับความจริงอันนี้ จะรับรู้สัจหน้า และพร้อมที่จะจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ดีที่สุด

ชีวิตที่เป็นอยู่อย่างดีและมีความสุขที่สุด คือชีวิตที่กล่าวรับรู้ ต่อปัญหาทุกอย่าง ตั้งทัศนคติที่ถูกต้องต่อปัญหาเหล่านั้น และจัดการแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้อง การหลีกเลี่ยงที่จะรับรู้ก็ดี การนึกวาดภาพให้เป็นอย่างที่ดีจนชอบก็ดี เป็นการปิดตาหรือหลอกตนเอง ไม่ช่วยให้พ้นจากความทุกข์ ไม่เป็นการแก้ปัญหา และให้ได้พบความสุขอย่างแท้จริง อย่างน้อยก็เป็นการฝังเอาความกลัว ซึ่งเป็นเชื้อแห่งความทุกข์เข้าไปในจิตใจอย่างลึกซึ้ง

ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่พระพุทธศาสนาสอนเป็นข้อแรก ก็คือความทุกข์ อันเป็นปัญหาที่มนุษย์พึงรับรู้และจัดการแก้ไขโดยถูกต้อง และถือว่าภารกิจของพระพุทธศาสนาและระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนา ก็คือ การช่วยมนุษย์ให้แก้ปัญหาของตนได้

ความทุกข์ ความเดือดร้อน และปัญหาชีวิตนานาประการ ของมนุษย์นั้น เกิดจากตัณหา คือ ความอยาก ความต้องการ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งทำให้มนุษย์มีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ เคลื่อนคลาดจากที่มันเป็นจริง และเป็นในรูปต่าง ๆ กันตามระดับความอยาก และความยึดของตนต่อสิ่งนั้น ๆ เมื่อมีทัศนคติที่เคลื่อนคลาดไป ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในตนเอง และความขัดแย้งระหว่างตน กับผู้อื่น แล้วปฏิบัติหรือจัดการกับสิ่งนั้น ๆ ด้วยอำนาจความอยาก และความยึดของตน คือ ไม่จัดการตามที่มันควรจะเป็นโดยเหตุผลแท้ ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ย่อมเป็นการสร้างปัญหาให้เกิดขึ้น เกิดความขัดข้องขัดแย้ง และความทุกข์ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น ตามระดับของ ตัณหา และขอบเขตของเรื่องที่ปฏิบัติ

ตัณหานั้น เกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่มองเห็นสิ่งทั้ง หลายตามที่มันเป็น มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างไม่ถูกต้อง ซึ่ง เรียกว่า อวิชชา จึงเป็นเหตุให้ไม่จัดการกับสิ่งนั้น ๆ ตามที่มันควรจะเป็นโดยเหตุผลบริสุทธิ์ การที่จะแก้ปัญหาหรือแก้ความทุกข์ จึงต้องกำจัดอวิชชา สร้างวิชาให้เกิดขึ้น

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธวิธีในการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒-๑๓.

พระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่ต่างจากศาสนาทั่วไป โดยถือปัญญาเป็นสำคัญ ไม่บังคับศรัทธา ให้เสรีภาพทางความคิด ไม่เรียกร้อง และไม่บังคับความเชื่อ ไม่กำหนดข้อปฏิบัติที่บังคับแก่ศาสนิกชน แต่ให้พิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง เรียกว่า เป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังนั้น ปรัชญาพื้นฐานการสอนของพระพุทธเจ้าจึงเริ่มจากคำถามว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงสอนพระองค์ทรงสอนอะไร และทรงสอนอย่างไร สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสอน^{๔๖}

๑) เพราะพระกรุณาคุณ ดังปรากฏในสุเมธกถา

๒) เพราะต้องการช่วยผู้มีโอกาสบรรลุประโยชน์ แต่ไม่อาจบรรลุประโยชน์นั้น เมื่อขาดศาสนาหรือผู้สอน

๒.๒.๓ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา

๒.๒.๓.๑ หลักอริยสัจ ๔

เป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา^{๔๗} อริยสัจ เป็นความจริงอันประเสริฐที่องค์พระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าได้ทรงรู้ ทรงปฏิบัติ และทรงสวดผลมาแล้วด้วยพระองค์เอง ประกอบด้วยความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ(ทุกข์) เหตุของทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) และทางดับทุกข์ (มรรค)^{๔๘} และอริยสัจเป็นเรื่องของหลักการในการควบคุมทุกข์ และพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นเรื่องที่คนปกติทั่วไปสามารถศึกษาและทำความเข้าใจได้^{๔๙} ผู้แจ้งในอริยสัจย่อมสามารถกำจัดศัตรูภายในห่างไกลจากศัตรูภายในคือกิเลสได้ ส่วนศัตรูภายนอกนั้นอย่างน้อยที่สุดก็เบาบางลง เพราะบุคคลนั้นย่อมไม่ก่อศัตรูกับใคร ไม่มีเวรมีภัยกับใคร ความรู้สึกไม่มีศัตรูเป็นความปลอดโปร่งแจ่มใส เป็นความสุขที่เห็นได้ในปัจจุบัน^{๕๐} อริยสัจ๔ได้แก่

๑) ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) แปลว่าความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ กล่าวลงไปลึกอีกหมายถึงสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ที่ตกอยู่ในกฎธรรมดา แห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอ้อมแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหาและสร้างทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ แก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทาน^{๕๑} ในองค์อริยสัจ ๔ พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องทุกข์ก่อนเป็นข้อแรก เพราะความทุกข์เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดในชีวิตมนุษย์ทุกคนเห็นอยู่ประสบอยู่ทุกวัน และเป็นปัญหาอันยิ่งใหญ่ของสัตว์โลกทุกชนิด เป็นภัยใหญ่ของมนุษย์^{๕๒}

^{๔๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๔.

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*, หน้า ๘๔๖.

^{๔๘} แสง จันทร์งาม, *อริยสัจ ๔ หัวใจของพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๔๙} เอกชัย จุละจาริตต์, *คู่มือพัฒนาตนแนวพุทธสำหรับผู้ให้การศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^{๕๐} วศิน อินทสระ, *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา*, หน้า ๑๔.

^{๕๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*, หน้า ๘๔๙.

^{๕๒} วศิน อินทสระ, *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพุทธศาสนา*, หน้า ๑๗.

และที่ว่าทุกข์เป็นความจริงอันประเสริฐนั้นเพราะทุกข์เป็นของจริงแท้ เป็นสิ่งสากล เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเป็นอย่างนั้น และเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้^{๕๓} ในหนังสือพระธัมมจักกัปปวัตนสูตร^{๕๔} ได้กล่าวถึงทุกข์อริสัจ ได้แก่

(๑) ความเกิดเป็นทุกข์ (ชาติปิทุกข์า) เนื่องจากการเกิดเป็นที่ตั้งของรูปนามที่จะเป็นฐานรองรับความทุกข์กายทุกข์ใจทั้งหลาย เมื่อเกิดเป็นมนุษย์หากเกิดเป็นคนยากจนก็จะเป็นทุกข์เพราะขาดแคลนสิ่งจำเป็นต่าง ๆ แต่ถึงจะเกิดเป็นคนร่ำรวยก็ยังได้รับทุกข์กายทุกข์ใจจากโรคราย ความชรา ความไม่สมหวังและความกลัว เป็นต้น ดังนั้นการเกิดอันเป็นที่ตั้งของความทุกข์ต่าง ๆ ในชีวิตจึงเป็นทุกข์

(๒) ความแก่เป็นทุกข์ (ชราปิ ทุกขา) เป็นความเสื่อมโทรมของรูปนาม เช่น ผมหงอก ฟันหัก ผิวหนังแห้งเหี่ยว่น หูตึง ตาฝ้าฟาง ความจำเสื่อม เป็นต้น เหล่านี้เป็นความเสื่อมของรูป ซึ่งเป็นความจริงของชีวิตที่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา แต่คนเราส่วนมากกลัวความชรา และพยายามทุกวิถีทางที่จะชะลอความชราไม่ให้อมาถึง แต่เป็นความพยายามที่ไร้ผล จึงก่อให้เกิดทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ

(๓) ความตายเป็นทุกข์ (มรณัมปิ ทุกขัง) แม้ความตายจะเป็นเพียงความดับไปของชีวิต เป็นสิ่งที่คุกคามชาวโลกให้หวั่นกลัวเสมอ เมื่อความตายมาถึงเราต้องละทิ้งร่างกายตลอดจนครอบครัวอันเป็นที่รักญาติมิตรและทรัพย์สินสมบัติไว้ข้างหลัง การพลัดพรากจากทุกสิ่งทุกอย่างในภพปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวสำหรับทุกคน จึงก่อให้เกิดทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ

(๔) ความเศร้าโศกใจ และความแค้นใจ (โสกะ) เป็นความทุกข์ภายในจิตใจที่รุนแรง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการผิดหวัง การสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ การพลัดพรากจากบุคคลที่ตนรักมาก ๆ การเสื่อมของร่างกาย การเจ็บป่วยที่รุนแรง การพิการ จึงทำให้มีอาการของความทุกข์ภายในจิตใจ เช่น มีอาการเศร้าสร้อย ซึมเศร้า ห่อเหี่ยว ท้อแท้ เบื่อหน่าย เป็นต้น

(๕) ความคร่ำครวญ ความรำไรรำพัน (ปริเทวะ) เป็นความทุกข์ทางจิตใจที่มีการแสดงออกมาทางร่างกายและคำพูด เพราะมีความทุกข์ภายในจิตใจที่รุนแรงมาก จนมีการแสดงความทุกข์ออกมาภายนอก

(๖) ความทุกข์กาย เป็นความไม่สบายกายเช่น ความเจ็บป่วย ความปวดเมื่อย ร้อน เหนื่อย จัดเป็นความเจ็บป่วยทางกายที่เป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ทางใจตามมา พระพุทธองค์ทรงดำหนิการปล่อยให้เกิดทุกข์ทางใจเพราะมิได้กำหนดรู้ทุกข์ทางกายว่า เปรียบเหมือนการถูกลูกศร ๒ ดอกยิงทะลุ ทำให้เกิดการเจ็บปวดทั้ง ๒ อย่าง คือ ทุกข์ทางกาย และทุกข์ทางใจ

(๗) ความทุกข์ใจ (โทมนัส) เป็นความเดือนร้อนใจ ความเสียใจ และความกลัว เช่น ความผิดคาด ผิดหวัง เสียหาย สูญเสีย การผินผอน สอບตก โดนดู่ โดนนินทา โดนกล่าวร้าย

^{๕๓} วศิน อินทสระ , ความทุกข์และการดับทุกข์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๕๔} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ)-อธิบายน ,พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม)-ตรวจชำระ, พระคันธสาราภิวังค์-แปลและเรียบเรียง, ธัมมจักกัปปวัตนสูตร, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาสน์ไทยการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๘-๑๙๒.

ขาดทุน ของชำรุด ของหาย ทวงหนี้ไม่ได้ เป็นต้น ผู้ที่ถูกความทุกข์ใจอย่างใหญ่หลวงเข้าครอบงำ ก็จะซึมเศร้า กินไม่ได้ นอนไม่หลับจนสุขภาพเสื่อมโทรมอาจถึงสิ้นชีวิตได้

(๘) ความคับแค้นใจ (อุปายาส) เป็นความทุกข์ภายในจิตใจ ซึ่งเป็นความทุกข์ที่เกี่ยวข้องกับความโกรธ (โทสะ) เช่น ถูกเอาเปรียบ ถูกเหยียดหยาม ถูกรังแก ถูกบีบคั้นแล้วหาทางออกไม่ได้ รวมทั้งการที่ต้องเผชิญกับเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่ปรารถนา เป็นต้น เป็นเหตุให้เราร้อนกายและใจ จึงนับเป็นทุกข์ที่น่ากลัวอย่างหนึ่ง

(๙) ความประสบกับสิ่งที่ไม่รัก คือการประสบกับบุคคลหรือสิ่งของที่ไม่พึงปรารถนา แม้จะไม่ใช้ความทุกข์โดยตัวของมันเอง เมื่อบุคคลประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจก็เกิดอาการไม่สบายกาย ไม่สบายใจเสมอ ๆ

(๑๐) ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก คือการแยกออกจากบุคคลหรือสิ่งของที่น่าปรารถนา แม้ว่าการพลัดพรากไม่ใช่ความทุกข์ทางกาย แต่ความทุกข์ทางใจย่อมเกิดขึ้น เมื่อสามี ภรรยา บุตร ธิดาต้องตายหรือจากไป หรือสูญเสียทรัพย์สินที่หวงแหนไป ทำให้เกิดความโศกเศร้า ความคร่ำครวญ และความคับแค้นใจติดตามมา

(๑๑) การไม่ได้รับสิ่งที่ปรารถนา เป็นความทุกข์ที่เกิดจากความไม่สมหวัง แต่ปรารถนาจะพ้นจาก ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็จะไม่สมปรารถนา ไม่ได้สิ่งที่มุ่งหวังไว้ จึงเกิดความเศร้าเสียใจเป็นทุกข์

ทุกข์ทั้ง ๑๑ ประการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เริ่มตั้งแต่ความเกิดไปจนถึงการไม่ได้รับสิ่งที่ปรารถนา เกิดได้เพราะมีขันธ ๕ เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่สัมผัส ในขณะที่กระทบสัมผัส ในขณะที่คิด ทุกข์จึงเกิดขึ้น บุคคลจะไม่สามารถละหรือคลายจากความยึดมั่นได้ ทุกข์จึงเป็นสภาวะ ที่จะต้อง กำหนดรู้เพียงอย่างเดียวว่า นี่ คือความทุกข์ หรือ ปัญหา และต้องยอมรับความเป็นจริงว่า เป็นธรรมชาติของสัตว์โลกต้องปล่อยวางจึงจะทำให้ทุกข์บางเบาลงได้ จะเห็นว่า “ทุกข์” เป็นปัญหาสำคัญที่สุด ที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ให้เป็นปกติสุขได้ ให้มีอันถูกบีบคั้นให้ต้องดิ้นรนกระเสือกกระสนตราบเท่าที่ความทุกข์ยังปรากฏอยู่ จนกว่าทุกข์นั้นจะบรรเทาหรือดับลง หากในธรรมชาติของชีวิต ไม่มีทุกข์เกิดขึ้นเลย “ธรรม” ก็เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น และบุคคลก็ไม่ต้องมาสนใจ แต่ในความเป็นจริง ทั้งความรู้สึนึกคิด คำพูดและการกระทำทุกอย่างของบุคคล ย่อมมีผลที่ทำให้เกิดทุกข์ได้ทั้งสิ้น “ธรรม” จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งก็เพื่อไม่ให้เกิดผล คือ “ทุกข์” นั่นเอง หรือมองอีกแง่หนึ่งก็เพราะ ภาวะความดับทุกข์ หรือไม่มีทุกข์เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่บุคคลควรเข้าถึงหรือได้รับจากการที่เกิดมาเป็นมนุษย์^{๕๕} ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทุกข์ที่เกิดขึ้นกับผู้มาปรึกษาก็คือทุกข์ในอริยสัจ ๔ เพราะเป็นทุกข์เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์โดยตรง

๒) สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) แปลว่า เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเรา ซึ่งจะเสพ ที่จะได้ จะเป็น จะไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน รำรอน กระวนกระวาย ความหวงแหน

^{๕๕} สุรพล ไกรสรารุณี, **หลักธรรมพื้นฐานที่ชาวพุทธพึงรู้**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง เบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัด ในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลดปล่อยโล่งเบา เป็นอิสระ สดชื่นเบิกบานได้ อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง^{๕๖}

สิ่งที่เป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์ทั้งมีปัญหานั้นเกิดจาก ตัณหา ๓ อย่างคือ **กามตัณหา** อยากกาม ได้แก่ อยากได้อากหาอยากเสพ อีกอย่างหนึ่งคือ **ภวตัณหา** อยากภพ ได้แก่อยากเป็นนั่นอยากเป็นนี่ อยากคงสถานะอยู่ตลอดไป อยากมีชีวิตนิรันดร์ และอีกอย่างหนึ่ง **วิภวตัณหา** อยากสิ้นภพ ได้แก่ปรารถนาให้ภาวะมลายสิ้นสูญ^{๕๗}

ซึ่งประพันธ์ ศุภคร^{๕๘} กล่าวว่ามนุษย์มีแรงจูงใจที่เป็นพลังรากฐานของชีวิต ๓ ประการคือ พลังความปรารถนาหรือความอยาก พลังของจิต และพลังของเหตุผล ซึ่งพลังของความอยากเป็นพลังที่มีมากกว่าพลังอื่น และพลังของเหตุผลมีน้อยกว่าแต่เป็นพลังที่สำคัญ อีกทั้งตัณหาของมนุษย์นี้เองที่ทำให้ลายแม้กระทั่งระบบความเป็นอยู่ร่วมกัน และความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ทำให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงกันตลอดเวลา

สังคมเต็มไปด้วยความเครียดและความขัดแย้งในทุกระดับเกิดความเสื่อมโทรมในด้านคุณธรรม-จริยธรรม อย่างน่าเป็นห่วงจนเกิดความวิตกกังวลไปทั่วว่า อนาคตของโลกและมนุษยชาติจะเป็นอย่างไรต่อไป จะสามารถดำรงอยู่อย่างเป็นปกติสุขได้ต่อไปอีกนานเท่าใด^{๕๙}

จะเห็นว่าเหตุแห่งทุกข์ในลักษณะต่าง ๆ นั้น เกิดจากการสวนทางของกระแสของเหตุปัจจัยตามธรรมชาติ และกระแสของความอยาก ความปรารถนา(ตัณหา) ซึ่งเป็นพลังที่มีมากในใจของผู้คน ซึ่งก่อเกิดการขัดแย้งระหว่างกฎความเป็นจริงของธรรมชาติที่ว่าขั้น ๕ ที่มีการแปรเปลี่ยนตามกฎของไตรลักษณ์กับการยึดถือว่ามีตัวตน ซึ่งในทางพุทธศาสนาเรียกว่าความหลงผิด ทำให้อยู่อย่างเป็นทาส อยู่อย่างขัดแย้ง จึงกลายเป็นความทุกข์^{๖๐} ดังนั้นบุคคลจะมีทุกข์มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับช่องว่างของความขัดแย้ง ยิ่งช่องว่างมีมากเท่าใดทุกข์ก็เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

ดังนั้นผู้ให้การศึกษาแนวพุทธพึงทำความเข้าใจช่องว่างของความขัดแย้งดังกล่าวที่เกิดขึ้นภายในใจของผู้มาปรึกษา เป็นเหตุทำให้เกิดทุกข์ทางด้านจิตใจ การแก้ไขปัญหาหรือการคลี่คลายทุกข์ คือการลดช่องว่างดังกล่าว โดยให้กระแสของความปรารถนาลดลงมาอยู่ใกล้กับกระแสของความเป็นจริงให้มากที่สุด โดยการลดละตัณหาหรือความอยากในใจ แล้วธรรมชาติของความจริงก็ปรากฏ ก่อเกิดความสงบภายในใจ อย่างแท้จริง

๓) นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดอวิชชา สรรกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจหรือดูดลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึก กระวนกระวาย ความเบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบ ปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใส เบิกบาน การตรัสอธิบายในข้อ ๓ บอกให้รู้ว่าทุกข์ที่บีบคั้น

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๘๕๐.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖๑.

^{๕๘} ประพันธ์ ศุภคร, “พุทธปัญญา: การใช้เหตุผลเพื่อค้นหาความจริง”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, (ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๐), หน้า ๔๕๑.

^{๕๙} สุรพล ไกรสรารุติ, **ความพอเพียงคือทางรอดของมนุษย์และสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๑๖๕.

ดับได้ ปัญหาที่กีดกันนั้นแก้ไขได้ ทางออกที่น่าพึงใจนั้นมีอยู่ ทั้งนี้ เพราะสาเหตุแห่งปัญหาหรือบรรดาทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่แก้ไข กำจัด หรือทำให้หมดสิ้นไปได้^{๖๑} และเมื่อ ไพราคะดับ ไฟโทสะดับ ไฟโมหะดับ กล่าวได้ว่าความเร่าร้อนคือกิเลสทั้งปวงมีมานะ และทิวฐิ เป็นต้น ดับแล้ว ขึ้นชื่อว่าทุกข์มีแล้วดับได้^{๖๒} การที่พระพุทธองค์ตรัสนิโรธไว้ก่อนมรรคเพราะต้องการให้ผู้ฟังมีความหวัง และเห็นคุณค่าของนิโรธ จนเกิดความสนใจกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้วิธีปฏิบัติ และพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติต่อไป^{๖๓}

๔) มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) แปลว่า ปฏิปทานำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยะอัฐสังคิมรรค หรือทางอันประเสริฐ^{๖๔} ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทโดยสรุปแบ่งออกเป็น ๘ ประเด็น คือ

(๑) สัมมาทิฐิ หมายถึง ปัญญาอันเห็นชอบ คือเห็นอริยสัจ ๔ เห็นชอบตามคลองธรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว มารดา บิดามี (คือมีคุณความดี ควรแก่ฐานะหนึ่งที่เราเรียกว่า มารดา บิดา) ฯลฯ เห็นถูกต้องตามที่ เป็นจริงว่าขันธ ๕ ไม่เที่ยง เป็นต้น^{๖๕} สัมมาทิฐิมีความสำคัญ คือ เป็น ประดุจแกนนำ เป็นหัวหน้า เป็นนายสารถัดัง เป็นบุพนิมิตแห่งการรูแจ้งอริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้ กุศลธรรมอื่น ๆ ไต่เกิดขึ้น เพราะความเห็นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ไปสู่ ความดี ความเจริญ หรือไปสู่ความเสื่อมก็ได้^{๖๖}

(๒) สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริ นึกคิด และตั้งทัศนคติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่าง ถูกต้อง ไม่เอนเอียง ยึดติดหรือผลักแย้งเป็นปรปักษ์ เมื่อมีความดำรินึกคิดที่เป็นอิสระจากความชอบใจ ไม่ชอบใจและเป็นกลาง จึงทำให้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความจริง คือเสริมสัมมาทิฐิให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น จากนั้นองค์ประกอบทั้งสองอย่างก็สนับสนุนกันและกันหมุนเวียนต่อไป สัมมาสังกัปปะ มี ๓ อย่าง^{๖๗}

ก. เนกขัมมสังกัปป์ หรือ เนกขัมมวิตก คือ ความดำริที่ปลอดจากโลภะ ความนึกคิดที่ ปลอดโปร่งจากกาม ไม่หมกมุ่นพัวพันติดข้องในสิ่งสนองความอยากต่าง ๆ ความคิดที่ปราศจาก ความเห็นแก่ตัว ความคิดเสียสละ และความคิดที่เป็นคุณเป็นกุศลทุกอย่าง จัดเป็นความนึกคิดที่ ปราศจากราคะหรือโลภะ

ข. อพยยาบทสังกัปป์ (หรือ อพยยาบทวิตก) คือ ดำริในอันไม่พยาบาท ความดำริที่ไม่มี ความเคียดแค้น ชิงชัง ขัดเคือง หรือเพ่งมองในแง่ร้ายต่าง ๆ โดยเฉพาะมุ่งเอาธรรมที่ตรงข้าม คือเมตตา ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดี ความมีไมตรี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข จัดเป็นความนึกคิดที่ ปราศจากโทสะ

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๘๖๑.

^{๖๒} ประพันธ์ ศุภสร, “**พุทธปัญญา: การใช้เหตุผลเพื่อค้นหาความจริง**”, หน้า ๔๕๗.

^{๖๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๘๖๓.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕๐.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙๓.

^{๖๖} ปถมพร ตะละภัก, “การศึกษาวิเคราะห์สัมมาทิฐิในการสร้างสันติสุขในสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕.

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๗๐๔.

ค. อวิหิงสาสังกัปป์ หรือ อวิหิงสาวิตก คือ ดำริในอันไม่เบียดเบียน ไม่มีการคิดทำร้าย หรือทำลาย โดยเฉพาะมุ่งเอาธรรมที่ตรงข้าม คือกรรมซึ่งหมายถึงความคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ จัดเป็นความนึกคิดที่ปราศจากโทสะ

(๓) สัมมาวาจา เจรจาชอบ คือ วจีสุจิริต ๔ (เว้นจาก วจีทุจิริต ๔)

-การงดเว้นจากการพูดเท็จ : พูดคำจริง

-การงดเว้นจากการพูดส่อเสียด : พูดคำสมานสามัคคี

-การงดเว้นจากการพูดคำหยาบ : พูดคำอ่อนหวานสุภาพ

-การงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ : พูดคำที่มีประโยชน์

(๔) สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ทำการชอบ คือ การกระทำที่เว้นจากความประพฤติชั่วทางกาย ๓ อย่าง อันได้แก่

-การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์

-การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้

-การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

(๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ละมิจฉาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต

(๖) สัมมาวายามะ คือ เพียรชอบหรือพยายามชอบเช่น เพียรพยายามป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นภายในจิต เพียรเพื่อจะละหรือกำจัดอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เพียรเพื่อจะเจริญกุศลธรรมให้เกิดขึ้น และ เพียรรักษากุศลที่สร้างให้บังเกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

(๗) สัมมาสติ คือ ให้ใช้สติเป็นเครื่องพิจารณา ๔ ฐาน คือ กาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อกำจัดอภิชมาและโทมนัสออกจากจิต

(๘) สัมมาสมาธิ คือ ให้ปฏิบัติตามหลักกัมมัฏฐาน ๔๐ กอง ให้เลือกกองใดกองหนึ่งก็ได้ ให้กำหนดแน่วแน้อยู่กับสิ่งเดียวที่เรียกว่า จิตมีอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านซัดส่ายไปหาสิ่งอื่นหรืออารมณ์อื่นวิธีการที่จะทำให้มีอารมณ์เดียวก็โดยการหาวัตถุ อะไรสักอย่างหนึ่งหรือหาอารมณ์ อะไรสักอย่างหนึ่งมาให้จิตฝึกในการที่จะกำหนดแน่วแน่วเรียกว่า วิธีการฝึกสมาธิ

หน้าที่พึงปฏิบัติต่ออริยสัจ ๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๖๘} กล่าวถึงวิธีคิดแบบอริยสัจหรือคิดแบบแก้ปัญหา เป็นวิธีที่สืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขกระทำการ ที่ต้นเหตุ จัดเป็น ๒ คู่คือ

คู่ที่ ๑: ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหา เป็นสถานการณ์ที่ประสบ ซึ่งไม่ต้องการ

สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นตัวการที่ต้องกำจัดหรือแก้ไข จึงจะพ้นปัญหา

คู่ที่ ๒: นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมายซึ่งต้องการจะเข้าถึง

มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติ ที่ต้องกระทำในทางแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุจุดหมาย คือภาวะสิ้นปัญหา อันได้แก่การดับทุกข์

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๓๔.

ในการคิดตามวิธีนี้ ต้องตระหนักถึงกิจ หรือหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่ออริยสัจแต่ละข้ออย่างถูกต้องด้วย มีวิธีปฏิบัติเป็นข้อ ๆ ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๖๙} ผู้วิจัยนำเสนอเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ แสดงวิธีปฏิบัติต่ออริยสัจ

หลักอริยสัจ ๔	วิธีปฏิบัติ
ขั้นที่ ๑ ทุกข์ คือสภาพปัญหาและความคับข้อง ติดขัด กดดัน บีบคั้น บกพร่อง	เรียกว่า ปริญญา คือการกำหนดรู้ และทำความเข้าใจ เหมือนแพทย์ที่ตรวจให้รู้ว่าเป็นอาการของโรคอะไร เป็นที่ไหน ซึ่งต้องสืบสาวทำความเข้าใจให้ชัดเจน ไม่ใช่การปฏิบัติโดยเอาทุกข์มาครุ่นคิด มาแบกไว้ หรือเป็นห่วงเป็นกังวล อยากหายจากทุกข์
ขั้นที่ ๒ สมุทัย คือเหตุเกิดทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหา ได้แก่เหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์กันจนเกิดการบีบคั้น ในที่นี้คือ ตัณหา และอวิชชา	เรียกว่า ปหาน คือการกำจัดและละเสีย ต้องพิจารณาสืบสาวเหตุปัจจัยที่เป็นเหตุของความบีบคั้น ด้วยการการสืบค้น วิเคราะห์ และวินิจฉัย จับมูลเหตุของปัญหา
ขั้นที่ ๓ นิโรธ คือ ภาวะไร้ทุกข์ ภาวะที่พ้นจากปัญหา	เรียกว่า สัจฉิกิริยา ทำให้ประจักษ์แจ้ง ทำให้เป็นจริง ทำให้สำเร็จ ตามจุดหมายที่ต้องการ ในที่นี้คือภาวะที่พ้นจากปัญหา
ขั้นที่ ๔ มรรค คือข้อปฏิบัติหรือวิธีแก้ไขปัญหา ด้วยการลงมือทำ	เรียกว่า ภาวนา การลงมือปฏิบัติ แต่ใน ขั้นวิธีการคิด คือการวางวิธีการ แผนการ และรายการสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องทำ ซึ่งจะช่วยให้แก้ไขสาเหตุของปัญหาได้สำเร็จ โดยสอดคล้องกับจุดหมายที่ต้องการ

สรุปว่าในอริยสัจ ๔ ทุกข์เกิดจากความยึดมั่นถือมั่น (ว่าเป็นเรา ว่าเป็นของเรา ว่าเป็นตัวตนของเรา) จัดเป็นทุกข์ทางใจ และทุกข์ที่บุคคลสามารถดับได้อย่างเด็ดขาด คือ ทุกข์ทางใจเท่านั้น ไม่สามารถดับทุกข์ทางกายลงให้เด็ดขาด ได้ดังพุทธพจน์ที่แสดงความแตกต่างระหว่างพระอรหันต์กับปุถุชน โดยเปรียบเทียบว่าพระอรหันต์ถูกยิงด้วยธนูเพียงดอกเดียว คือ มีแต่ทุกข์ทางกายเพียงอย่างเดียว ไม่เหมือนปุถุชนซึ่งถูกยิงด้วยธนู ๒ ดอก คือ มีทั้งทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ โดยมีหลักการสำคัญคือ การพิจารณา ขั้น ๕ และอุปาทานขั้น ๕ หลักกรรม หลักไตรลักษณ์ อีกทั้งมีหลักอริยสัจ ๔ เป็นแผนที่ในการเดินทางออกจากทุกข์ เพื่อถอนความยึดมั่นถือมั่น เมื่อสิ้นความยึดมั่นถือมั่น ก็สิ้นทุกข์ และมีมรรคเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ ซึ่งในการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นให้เกิดโลกิยะมรรค ในขั้นวิธีการคิด คือการวางวิธีการ แผนการ และรายการสิ่งต่าง ๆ ที่ต้อง

^{๖๙} อ้างแล้ว.

ทำ ซึ่งจะช่วยให้แก้ไขสาเหตุของปัญหาได้สำเร็จ หรือ ผู้มาปรึกษาจะเดินทางต่อถึงโลกุตระมรรคซึ่งเป็นความเข้าใจส่วนที่ลึกซึ้งขึ้น ก็ขึ้นอยู่กับการศึกษาฝึกฝนของแต่ละบุคคลต่อไป

๒.๒.๓.๒ หลักไตรลักษณ์

พระพุทธองค์ทรงตรัสในอุปาทาสูตรว่า “พระตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ความจริงคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดาที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ยังคงอยู่อย่างนั้น พระตถาคตตรัสรู้ความจริงเช่นนี้แล้ว จึงตรัสชี้แจง แสดงให้เข้าใจตามความเป็นจริงนั้น ๆ ”^{๗๐} จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากฎทั้ง ๓ ประการ คือความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา เป็นกฎธรรมชาติที่ครอบคลุมทุกชีวิต โดยไม่มีใครบันดาล ซึ่งกฎธรรมชาติทั้ง ๓ ประการมีรายละเอียดดังนี้

๑) อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป^{๗๑} ความเข้าใจความไม่เที่ยงของชีวิตนี้ สามารถเข้าใจและเห็นได้ใน ๒ ระดับคือ ระดับหิฐิ และระดับญาณ ดังนี้^{๗๒}

๑.๑) ระดับหิฐิ เป็นความเข้าใจและความเห็นที่เกิดจากประสบการณ์จริงที่ประสบอยู่ในชีวิตที่เป็นปกติแห่งชีวิตประจำวัน ด้วยการพิจารณาความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสิ่งรอบ ๆ ตัวที่สัมพันธ์กับตนเอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของมนุษย์เริ่มตั้งแต่เกิดจนตายมีการเปลี่ยนแปลงมากมายปรากฏเชิงประจักษ์อยู่ตลอดเวลา แม้จะรู้และเข้าใจดีว่า สิ่งทั้งหลายนั้นไม่เที่ยง มีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดาก็ตาม แต่เมื่อมีสิ่งที่อยู่ในครอบครองแปรเปลี่ยนไปจริง มนุษย์ไม่สามารถยอมรับสภาพนั้นได้จริง ยังมีความเสียใจเสียตายและความทุกข์โศก

๑.๒) ระดับญาณ เป็นความรู้ความเข้าใจที่พ้นไปจากความรู้ความเข้าใจที่เป็นเพียงทฤษฎี แต่เป็นความรู้ความเข้าใจที่มาจากการเจริญวิปัสสนาหรือการปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอน เป็นการมองเห็นด้วยดวงตาภายใน คือ ปัญญา เป็นความรู้เชิงประจักษ์ที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยตนเอง และประจักษ์แก่ตนเอง ภายในตนเองอย่างชัดเจน ทำให้เกิดการเบื่อหน่ายในความทุกข์ สามารถยอมรับปัญหาหรือความทุกข์ และกล้าเผชิญกับความทุกข์ได้อย่างหนักแน่น

๒) ทุกขตา (Stress and Conflict) ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอยำนนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้ที่ยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึด ด้วยตัณหาอุปาทาน^{๗๓}

๓) อนัตตา (Soullessness หรือ Non-Self) ความเป็นอนัตตาคือไม่เป็นตัวตน หรือไม่มีตัวตนที่แท้จริง ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสภาวะที่มีอยู่ เป็นอยู่หรือเป็นไปของมัน เป็นธรรมดา

^{๗๐} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕.

^{๗๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๓.

^{๗๒} พระมหาทวี มหาปัญโญ (ละลง), ดุลยภาพชีวิตเชิงพุทธเพื่อควมมีอายุยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๕๖-๕๘.

^{๗๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๓.

อย่างนั้นเอง ไม่เป็น ไม่มีตัวตนที่จะครอบครองสิ่งบังคับอะไรให้เป็น หรือให้ไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่ปรารถนา^{๗๔}

การเข้าใจไตรลักษณ์ทำให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตอยู่ในโลกของปัจจุบัน ทั้งที่เป็นระดับโลกียะและโลกุตระโดยลำดับขั้นตอนนี้ คือ^{๗๕}

๑) รู้ความจริงของธรรมชาติ กฎธรรมชาติเป็นความจริงที่เราทั้งหลายจะต้องรู้ไว้เพราะมีประโยชน์ แม้จะเป็นกฎธรรมชาติในส่วนที่ไม่ถูกใจเรา ไม่น่าปรารถนา เราก็ต้องรู้เพื่อจะปฏิบัติให้ถูกต้อง ความรู้กฎธรรมชาติหรือความจริงของสิ่งทั้งหลายตามธรรมดานี้ เพื่อประโยชน์ในทางความรู้เท่าทันที่จะดำเนินชีวิตด้านใน ทำให้รู้จักวางท่าทีของจิตใจได้ถูกต้อง ทำให้มีความสุขและไร้ทุกข์อย่างแท้จริง

๒) ไม่หลงชีวิต บุคคลที่ไม่ประมาทมัวเมาจนตกเป็นทาสของโลกและชีวิต อย่างที่เรียกว่า หลงโลก เมา ชีวิต ก็เพราะมีสติ รู้จักมอง รู้จักพิจารณา รู้จักวางตัววางใจต่อความจริงต่าง ๆ อันมีประจำอยู่กับโลกและชีวิตเป็นคติธรรมตา นั่นคือโลกธรรม ๘ ประการ ได้ลาภ-เสื่อมลาภ ได้ยศ-เสื่อมยศ สุข-ทุกข์ สรรเสริญ-นินทา

๓) พิจารณาสังขาร โดยคำนึงชีวิต แม้ไม่ใช่เวลาที่มองเห็นเทวทูตก็ควรพิจารณาอยู่เสมอ ๆ ว่า

ก. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

ข. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความเจ็บป่วยไข้เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้

ค. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

ง. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เราจักต้องประสบความพลัดพรากทั้งจากคนและของที่รักที่ขบใจไปทั้งสิ้น

จ. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตามชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

เมื่อพิจารณาอยู่เสมออย่างนี้ ก็จะช่วยป้องกันความมัวเมา ในความเป็นหนุ่มสาว ในทรัพย์สมบัติ และในชีวิต เป็นต้น บรรเทาความลุ่มหลงความถือมั่นยึดติด และป้องกันการทำความทุจริต ทำให้เร่งชวนชวายเป็นแต่สิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์^{๗๖}

ดังนั้นความเข้าใจและการเห็นความไม่เที่ยง ของชีวิตที่อยู่ในรูปไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติ (ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา) ดังกล่าวข้างต้น เอื้อให้ผู้มาปรึกษาที่กำลังทุกข์ ไม่สบายใจ คลายความยึดมั่นถือมั่น ไม่หลงคิดปรุงแต่ง เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปในที่สุด ทำให้สามารถยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐.

^{๗๕} พระมหาสุวณฺโณ จันทโสภณ (ดิษฐ์สุนนท์), “การศึกษาคำสอนเรื่องไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

^{๗๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, หน้า ๔๖-๔๘.

ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุขมากขึ้น และสามารถขยายปัญญาตนเองให้สูงขึ้นไปได้

๒.๒.๓.๓ หลักไตรสิกขา

การศึกษาเป็นสาระของการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนาและการปฏิบัตินั้นท่านเรียกว่าสิกขา อันได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นระบบการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีขอบเขตครอบคลุมมรรคทั้งหมด และเป็นการนำเอาเนื้อหาของมรรคไปใช้อย่างหมดสิ้นจบบริบูรณ์ จึงเป็นหมวดธรรมมาตรฐานสำหรับแสดงหลักการปฏิบัติธรรมและมักใช้เป็นแม่บทในการบรรยายวิธีปฏิบัติธรรม^{๗๗}

คำว่าไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ แปลว่าข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน และมีความหมายคล้าย คำว่า “ภาวนา” ซึ่งแปลว่า การทำให้เกิด การทำให้มีให้เป็นการทำให้เจริญ การเพิ่มพูนการอบรม หรือฝึกอบรม^{๗๘} โดยทั่วไปการเรียกสิกขา ๓ นิยมเรียกกันง่าย ๆ อย่างไม่เป็นทางการว่า ศีล สมาธิ ปัญญา และเมื่อใช้คำว่า “อริ” นำหน้าจะเปลี่ยนเป็นอริศีลสิกขา อริจิตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษา (สิกขา) หรือพัฒนาชีวิต (ภาวนา) ในทางปฏิบัติหรือการใช้งานจริง

๑) ศีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย โดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลกัน^{๗๙} ดังนั้น การให้คำปรึกษาตามหลักศีลภาวนา ถือเป็นเรื่องสำคัญของการพัฒนาจริยธรรมทางสังคม ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องดีงาม เพื่อสร้างสังคมให้มีความเกื้อกูลต่อกัน โดยเฉพาะการเป็นประโยชน์สุขของสังคม ด้วยเหตุนี้ พลเมืองที่อยู่ในสังคมก็ต้องเคารพต่อระเบียบวินัย และประกอบอาชีพสุจริต ถือการฝึกหัดตนให้อยู่ในสังคมด้วยดีและประโยชน์^{๘๐}

ฉะนั้น การให้คำปรึกษาในการประกอบอาชีพที่สุจริตนี้ทางพระพุทธศาสนาได้สอนให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติถูกต้องตามหลักเบญจศีล หรือที่เรียกว่า ศีล ๕ อันเป็นวินัยของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักรู้ และให้ความสำคัญ โดยเฉพาะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องดีงาม ไม่เบียดเบียนทั้งตัวและผู้อื่นด้วย โดยหลักปฏิบัติตามองค์ ๕ ประการของศีล ดังนี้

(๑) จดเว้นจากการฆ่าสัตว์ แต่ควรมีเมตตา กรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง

(๒) จดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือแสวงหาทรัพย์ในทางมิชอบแต่ควรประกอบสัมมาอาชีพสุจริตถูกต้องตามทำนองครองธรรม

(๓) จดเว้นจากการประพฤติดินในกาม แต่ควรมีความสันโดษในคู่ครองของตน

^{๗๗} พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พุทธวิธีการสอน*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓๑.

^{๗๘} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

^{๗๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๒.

^{๘๐} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๒.

(๔) จดเว้นจากการพูดเท็จ แต่ควรพูดแต่ความจริง

(๕) จดเว้นจากการเสพของมีนเมาอันเป็นเหตุให้ขาดสติสัมปะชัญญะ ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท แต่ควรเจริญด้วยสติสัมปะชัญญะให้บริบูรณ์^{๘๑}

๒) สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิตภาวะที่จิตสงบนิ่งอยู่ที่อารมณ์อันเดียว^{๘๒} แบ่งได้ระดับ ได้แก่

(๑) ฌณิกสมาธิ (สมาธิชั่วขณะ) สมาธิในระดับนี้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่จิตกำลังจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ เป็นสมาธิที่คนทั่วไปเข้าถึงได้ง่ายที่สุด เพราะไม่เกี่ยวข้องกับการกำจัดนิวรณ์ (สิ่งปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงสมาธิ) เช่น การพิจารณาภิเลส หรือการพิจารณากามคุณ ๕ อันประกอบไปด้วยรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะจิต แม้แต่เวลาที่เรากำลังเคลื่อนไหวก็ตาม ฌณิกสมาธิจะช่วยให้ท่านทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ดียิ่งขึ้นเพราะจิตจะจับจ้องอยู่กับสิ่งที่เรากำลังคิด หรือกำลังปฏิบัติ และการที่เราทำอะไรโดยมีสมาธิชั่วขณะกับสิ่งที่ทำ ก็จะทำให้เราทำสิ่งนั้นได้ดีกว่าการที่ไม่มีสมาธิคอยก่อกวน สมาธิระดับนี้มักเกิดขึ้นเมื่อเรากำลังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เวลาขับรถ เวลาที่อ่านหนังสือ หรือเวลาที่ทำงาน เป็นต้น

(๒) อุปจารสมาธิ เป็นสมาธิในระดับที่สูงขึ้นอีกระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นระดับที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยวิธีการผิวนเหมือนฌณิกสมาธิ แต่ต้องการใช้การนั่งสมาธิเพื่อขัดเกลาจิตให้ปราศจากนิวรณ์ (สิ่งปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงสมาธิ) เพื่อพัฒนาจิตไปสู่สมาธิในระดับที่สูงขึ้นไปอีกขั้นและไปสู่การฝึกวิปัสสนากรรมฐานต่อไป

(๓) อัปปนาสมาธิ เป็นขั้นที่จิตมีสติกำกับอยู่ตลอดเวลา ถ้าจะเปรียบเทียบกับระหว่างอุปจารสมาธิกับอัปปนาสมาธิ อุปจารสมาธินั้นถึงแม้จะปราศจากนิวรณ์แล้วก็ตาม แต่จิตยังสามารถเคลื่อนไหวไปมาได้อยู่ เพราะยังไม่มีสมาธิที่นิ่งมากพอ ทำให้บางช่วงบางเวลาจิตก็ปราศจากสติคอยกำกับหรือที่เรียกว่าตกอยู่ในภวังค์ คล้ายกับคนที่กำลังคุยอยู่ดี ๆ แต่พอคิดอะไรเพลิน ๆ จิตก็ไปผูกอยู่กับเรื่องที่คิด ทำให้ไม่ได้ยินว่าอีกฝ่ายหนึ่งกำลังพูดอะไร จนใครเรียกก็ไม่ได้ยิน ครั้นพอได้ยิน ครั้นพอได้ยินเสียงดังเข้าหน่อยก็รู้สึกตัวหันกลับมาให้ความสนใจกับคู่สนทนาเช่นเดิม ก็เหมือนกับการทำสมาธิที่อยู่ดี ๆ จิตก็ตกอยู่ในภวังค์ ซึ่งก็คือสติหลุดออกไปจากจิตนั่นเอง

ผิดกับจิตในระดับของอัปปนาสมาธิที่สงบนิ่งอย่างแท้จริง คำว่าสงบนิ่งนั้นไม่ได้หมายความว่าจิตปราศจากการรับรู้ จิตยังคงสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ แต่จะเป็นจิตที่มีสติคอยกำกับอยู่ตลอด ไม่ไป ๆ มา ๆ ระหว่างภวังค์กับสมาธิเหมือนในระดับของอุปจารสมาธิ การเข้าถึงอัปปนาสมาธินั้นต้องทำการ “เจริญสมาธิ” คือ การกำหนดจิตให้เป็นรูปร่าง รวมไปถึงการกำหนดตำแหน่งที่อยู่ของจิตให้ชัดเจนซึ่งการทำสมาธิในแต่ละรูปแบบก็จะมีวิธีการกำหนดรูปร่างของจิตและกำหนดตำแหน่งของจิตแตกต่างกันออกไป บางรูปแบบก็ให้วางตำแหน่งของจิตเอาไว้บริเวณหน้าท้องเหนือ

^{๘๑} สมใจ ตันติวัฒน์, “การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธีสำหรับนักเรียน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๓), หน้า ๘๘.

^{๘๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๔.

สะดือเล็กน้อย บางวิธีการก็ให้เอาไว้ที่ลมหายใจ บางวิธีก็กำหนดตามการยุบและพองของหน้าท้อง เป็นต้น^{๘๓}

๓) ปัญญา หมายถึง การเจริญปัญญา การพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันให้เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะที่เกิดขึ้น และสามารถทำจิตให้เป็นอิสระ บริสุทธิ์จากกิเลส และพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาด้วยปัญญา^{๘๔}

ดังนั้น หลักปฏิบัติเรื่องของปัญญาภาวนา อันดับแรกจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวิทยาการวิชาชีพ ต่อมาต้องพัฒนาปัญญาให้มีการรับรู้ เรียนรู้อย่างถูกต้องของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือตามเหตุปัจจัย และรู้จักทางแก้ปัญหา สร้างสรรค์ความสำเร็จให้ตนเองและพัฒนา ยิ่ง ๆ ขึ้นไป การรู้เท่าทันโลกและชีวิตทำให้จิตเป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์สมบูรณ์^{๘๕}

การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้น มีจิตเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรค ข้อสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ สองอย่างแรกเข้ามาว่าโดยสาระก็คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ความคิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนเคลือบคลุม ย้อมสีอำพราง หรือพร่ามัว เป็นต้น เป็นอิทธิพลของกิเลสมีอวิชชาและตัณหาเป็นผู้นำที่ครอบงำจิตอยู่ การฝึกปัญญาเช่นนี้ต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใสเป็นพื้นฐาน แต่ในเวลาเดียว เมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงที่เกิดขึ้นแล้ว ก็กลับช่วยให้จิตนั้นสงบ มั่นคง บริสุทธิ์ ผ่องใสอย่างแนบเนียนยิ่งขึ้น และส่งผลออกไปในการดำเนินชีวิตก็คือ ทำให้วางใจ วางท่าที มีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง และใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์ ไม่เอนเอียง ไม่มีกิเลสแอบแฝงนั้น คิดพิจารณาแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง^{๘๖} โดยสรุป การให้คำปรึกษาตามหลักปัญญาศึกษา ในการใช้ชีวิตย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย การใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาโดยการหาเหตุของปัญหาตามความเป็นจริง แล้วลงมือแก้ปัญหานั้น จะสามารถลดความทุกข์ในชีวิตลงได้

สาระสำคัญหลักไตรสิกขา^{๘๗}อย่างแท้จริง ระบบไตรสิกขามี ๓ ประการ อันได้แก่

๑. ศีล (training in higher morality) เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึงการพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดีในลักษณะต่าง ๆ คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม การรักษาระเบียบวินัย การปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบทางสังคมได้ถูกต้อง การมีทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์ การรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมทาง

^{๘๓} ศ. ศาสตรา, สมาริวันละ ๕ นาที ชนะทุกข์พิชิตกรรม, (กรุงเทพมหานคร: เกี๊ยกไธเศ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

^{๘๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๐.

^{๘๕} สมใจ ดันติวัฒน์, การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธีสำหรับนักเรียน, หน้า ๙๕.

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๙๑๕.

^{๘๗} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods, หน้า ๗๐-๗๑.

สังคมให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุก ๆ คนจะสามารถดำรงชีวิตที่ดีงาม หรือปฏิบัติตามกันได้ด้วยดี

๒. สมาธิ (training in higher mentality) เป็นการฝึกปรือในด้านคุณธรรมและมีสมรรถภาพของจิต หมายถึง การฝึกจิต ให้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ด้วยดี มีกำลังใจสูง มีสภาพสมองฝ่องใส เป็นสุข ปราศจากสิ่งรบกวนหรือให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานทางปัญญาที่ลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

๓. ปัญญา (training in wisdom) เป็นการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ในลักษณะคือ รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนหรือพร่ามัว

โดยสรุป ไตรสิกขา จึงเป็นกระบวนการที่จะนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้น การเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ จะต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของไตรสิกขา ส่วนขั้นตอนของกระบวนการจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการสอน ก็เพื่อให้ผู้เรียนไปให้ถึงจุดประสงค์จนกระทั่งบรรลุจุดมุ่งหมายของไตรสิกขา คือ^{๘๘} ๑ ศีล ได้แก่ การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจาให้สัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้ง เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมที่มีในธรรมชาติ ๒ สมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติ คือ มีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ มีความสุข และ ๓ ปัญญา ได้แก่ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ คือ การเข้าถึงความหมาย เนื้อหา เหตุปัจจัยของเรื่องราวต่าง ๆ เข้าใจระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกัน ตามเหตุปัจจัย

๒.๒.๓.๔ หลักกรรมและวิญญู

“กรรม” แปลว่า การกระทำ มีความหมายกลาง ๆ ใช้ได้ทั้งในทางดีและทางไม่ดี พระพรหมมิ่งคลจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำ ถ้าทำดี เรียกว่า กุศลกรรมทำชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม เป็นไปทางกายก็เรียกว่า กายกรรม ถ้าเป็นไปทางคำพูดก็เรียกว่า วาจากรรม ถ้าเป็นไปทางใจก็เรียกว่า มโนกรรม กรรมที่เป็นไปทางวาจาใจนี้ ต้องมีความตั้งใจด้วย ถ้าไม่มีความตั้งใจ ก็สักแต่ว่ากิริยา ไม่ถือเป็นกรรม ผลที่จักเกิดขึ้นก็ไม่มี จำไว้ว่า “ความตั้งใจจะเป็นตัวกรรมถ้าไม่ตั้งใจทำไม่เป็นกรรม”^{๘๙} หลักกรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญกับความเป็นมนุษย์ที่บอกถึงความเป็นมาเป็นไปของมนุษย์ เพราะทุกชีวิตที่เกิดขึ้นล้วนมาจากเหตุปัจจัยทั้งสิ้น และความเป็นมาเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กฎแห่งกรรม หรือ กรรมนิยาม ^{๙๐} ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ที่กล่าวถึงกรรมว่า

^{๘๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘.

^{๘๙} พระพรหมมิ่งคลจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), เรื่องกฎแห่งกรรมในทัศนะเจ้าคุณปัญญานันทภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท ก.พล จำกัด, (๑๙๙๖), หน้า ๒๗.

^{๙๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๔๐.

“ภิกษุทั้งหลาย เจตนานั้นเองเราเรียกว่ากรรม บุคคลจงใจแล้ว จึงกระทำความกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ”^{๙๑}

อีกทั้งกรรมนั้นไม่ได้หมายถึงเฉพาะกรรมชั่ว ที่บุคคลทำไว้ในอดีตตามที่คนทั่วไปเข้าใจเท่านั้น แต่หมายถึงกรรมทั้งดีและชั่ว ที่บุคคลได้ทำไว้ในอดีต ปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการกระทำเมื่อใดก็เมื่อนั้นแหละ จะเป็นอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้น ๆ เป็นกรรมทั้งสิ้น^{๙๒} เมื่อมีเจตนาเกิดขึ้นก็คือมีกิจกรรมเกิดขึ้นในจิตแล้ว จิตมีการเคลื่อนไหวหรือไหวตัว แม้เป็นเพียงความคิดอะไรเล็กน้อย ซึ่งถึงไม่มีอะไรสำคัญแต่ก็ไม่ไร้ผลเสียเลย อย่างน้อยก็เป็นละอองกรรมอันละเอียดที่สัมผัสหรือพอกเข้าไว้เป็นเครื่องปรุงแต่งคุณสมบัติของจิตภายใน เมื่อมากขึ้น จิตเสพความคิดนั้นบ่อย ๆ หรือความคิดนั้นรุนแรงขึ้นจนออกมาภายนอก ผลก็แรงขึ้นขยายออกมาเป็นลักษณะนิสัยบุคลิกภาพเป็นต้น^{๙๓}

วิญญู ๓ ก็คือ กฎแห่งเหตุผล **กฎแห่งกรรมในฐานะกฎแห่งเหตุผล** ก็คือ กฎธรรมชาติ พุทธศาสตร์ สามารถแยกตามหน้าที่ได้ ๓ พวกคือ **กิเลส กรรม และวิบาก** เปรียบเหมือนส่วนทั้งสามของกงล้อที่เมื่อประกอบกันแล้ว ทำให้โลกหมุนไป เรียกว่า **วิญญู ๓** มีรายละเอียด คือ

๑) อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็น กิเลส คือตัวสาเหตุผลักดันให้คิดปรุงแต่งกระทำการต่าง ๆ เรียกว่า **กิเลสวิญญู**

๒) สังขาร ภพ เป็น กรรม คือกระบวนการกระทำหรือกรรมทั้งหลาย ที่ปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไปต่าง ๆ เรียกว่า **กรรมวิญญู**

๓) วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา เป็น วิบาก คือสภาพชีวิตที่เป็นผลแห่งการปรุงแต่งของกรรม และกลับเป็นปัจจัยเสริมสร้างกิเลสต่อไปได้อีก เรียกว่า **วิปากวิญญู**

วิญญูทั้ง ๓ นี้หมุนเวียนต่อเนื่องเป็นปัจจัยอุดหนุนแก่กัน ทำให้วงจรแห่งชีวิตดำเนินไปไม่ขาดสาย ด้วยหลักปฏิจจสมุปบาทนี้ แสดงให้เห็นอาการของสิ่งทั้งหลายสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัย สิ่งทั้งหลายมีอยู่ด้วยความสัมพันธ์ มีอยู่ด้วยอาศัยปัจจัย ไม่ได้มีอยู่ด้วยตัวของมันเอง^{๙๔}

ในการทำนายจะคำนวณอิทธิพลของดาวต่าง ๆ ที่มาทำมุมกัน ว่ามีอิทธิพลส่งเสริมชะตาชีวิตในทางดี คือ ลาภ, ยศ, สรรเสริญ สุข หรือจะทัณฑ์ชะตาชีวิตในทางร้าย คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ คนในสมัยโบราณใช้ดวงเป็นตัวแทนอ่าน กฎแห่งกรรม ของคนใช้อ่านนิตยคน เพราะนิตยมาจากกรรม กรรมทำให้เราเกิดรู้นิตยคนได้ เช่น เลข ๓ ดาวอังคาร ทำนายได้ว่าใจร้อน จากการศึกษาเรื่องดวงกับกฎแห่งกรรม จะทำให้ทราบว่า ในชีวิตนี้ไม่มีใครที่ดีพร้อมสมบูรณ์แบบไปเสียทั้งหมด และที่จะไม่ติไปเสียทั้งหมด ดวงทำให้เราทราบเรื่องราวเกี่ยวกับอดีต ดวงคือตัวสะท้อนกฎแห่งกรรม ดังนั้นเมื่อดวงสะท้อนกฎแห่งกรรม เราก็ต้องสัมพันธ์กับอดีต ถ้าเราวิเคราะห์ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าสอนอดีต แต่เน้นปัจจุบันมาก พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้ปฏิบัติอดีต เพียงแต่ให้รู้ในอดีต

^{๙๑} อังคก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๖๓.

^{๙๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **กรรมนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖.

^{๙๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๒๕๘.

^{๙๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๔.

เป็นเช่นนี้ แต่ทำปัจจุบันให้ดี เพื่ออนาคตจะได้ดี ทำดีนั้นทำอะไร เริ่มต้นจริง ๆ ถ้าจะแก้กรรม คือ การกระทำให้ดีขึ้น^{๙๕}

สรุปได้ว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมไปพร้อม ๆ กัน ในขณะที่ยังเชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ แต่ก็ยังมีความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และใช้โหราศาสตร์เป็นส่วนประกอบในการพิจารณาก่อนตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง การได้รับคำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดชีวิตประจำวันให้มีความสุข ลดความทุกข์ในเรื่องที่เป็นปัญหาต่าง ๆ นั้น หลักธรรมที่ได้จากการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยานี้สามารถช่วยลดความทุกข์จากปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างครอบคลุมแน่นอน ดังนั้น สำหรับผู้มีปัญหาความเครียด ถ้างัดได้จากต้นเหตุของความเครียดดังกล่าวข้างต้นแล้ว ความเครียดต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดตั้งแต่แรก ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการบำบัดความเครียด โดยให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบำบัดความเครียด

๒.๒.๔ กระบวนการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา

พระพุทธองค์ได้ทรงช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาหรือมีความทุกข์ ให้สามารถคลี่คลายปัญหาหรือมีแนวทางในการพ้นทุกข์ได้ด้วยด้วยความเข้าใจทุกข์ของตนเอง อีกทั้งสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางทางการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ดังนี้

๑).นางวิสาขา^{๙๖}

(๑) เรื่องราว ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นนางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยอาการที่เศร้าโศกเสียใจ เพราะการสูญเสียหลานรักที่ถึงแก่ความตายลง

(๒) การพบพระพุทธองค์ ทรงตรัสถามนางวิสาขาว่า “วิสาขา เธอปรารถนาบุตร และหลานเท่ากับจำนวนมนุษย์ในเมืองสาวัตถีนี้หรือ” นางวิสาขากราบทูลว่า “หม่อมฉันปรารถนาบุตร และหลานเท่ากับจำนวนมนุษย์ในเมืองสาวัตถีนี้เจ้าค่ะ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามอีกว่า “มนุษย์ในพระนครสาวัตถีนี้ตายวันละเท่าไร” นางวิสาขากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มนุษย์ในพระนครสาวัตถีนี้ตายวันละ ๑๐ คนบ้าง ๙ คนบ้าง ๘ คนบ้าง ๗ คนบ้าง ๖ คนบ้าง และ ๑ คนบ้าง ที่จะว่างจากคนตายไม่มีเลย”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้นเธอต้องร้องไห้เสียใจตลอดทุกวันหรือ” นางวิสาขากราบทูลว่า “ไม่ใช่อย่างนั้นเจ้าค่ะ หม่อมฉันพอเพียงแล้วกับบุตรหลาน ”

(๓) พิจารณาการศึกษา พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “วิสาขา ผู้ใดมีความรักถึงร้อย ผู้นั้นก็ต้องมีความทุกข์ถึงร้อย ผู้ใดมีความรัก ๙๐ ผู้นั้นก็มีทุกข์ ๙๐ ผู้ใดมีความรักถึง ๓ ก็ต้องมีความทุกข์ถึง ๓ ผู้ใดมีความรักถึง ๒ ก็ต้องทุกข์ถึง ๒ ผู้ใดมีความรัก ๑ ผู้นั้นก็มีทุกข์ ๑ ผู้ใดไม่มีสิ่งอันเป็นที่รัก ผู้นั้นก็ไม่มีความทุกข์ เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่มีความเศร้าโศก ปราศจากกิเลสดังจูลี ไม่มีอุปายาส

^{๙๕} บรรจบ บรรณรุจิ, พุทธศาสตร์สมัยใหม่: พระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: kengkkoo.blogspot.com/2013/03/blog-post_709.html [๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙].

^{๙๖} พระมหากิจการ โชติปณฺโญ (ยุติพันธ์), “การศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสูตรต้นปิฎก”, หน้าบทคัดย่อ.

ความโศกก็ดี ความพิโรธพินาศก็ดี ความทุกข์ก็ดี อันมีอยู่ในโลกนี้ก็เพราะอาศัยสัตว์ หรือสังขารอันเป็นที่รักความเศร้าโศก ความพิโรธพินาศ และความทุกข์เหล่านี้ย่อมไม่มี เพราะเหตุนั้นแล ผู้ใดไม่มีสัตว์ หรือสังขารอันเป็นที่รักในโลก ผู้นั้นเป็นผู้มีความสุข ปราศจากความโศก เพราะเหตุนั้น ผู้ใดปรารถนาความไม่เศร้าโศกอันปราศจากกิเลสจตุลแล้ว ไม่พึงทำสัตว์ หรือสังขารให้เป็นเป็นที่รัก

(๔) สรุปขั้นตอนการศึกษา แก่นางวิชาที่มีความโศกเศร้าเพราะหลานผู้เป็นที่รักเสียชีวิต

๑) ทรงสนทนากับนางวิชาด้วยจิตเมตตา

๒) ทรงตรัสถามเพื่อให้ได้คิดไตร่ตรองถึงการตายที่เกิดขึ้นในทุก ๆ วัน

๓) ทรงอธิบายถึงความเป็นจริงของชีวิต ว่าผู้ใดปรารถนาความไม่เศร้าโศกอันปราศจากกิเลสจตุลแล้ว ไม่พึงทำสัตว์ หรือสังขารให้เป็นเป็นที่รัก

๒) พระนางกิสาคโคตมี

(๑) เรื่องราว ในครั้งพุทธกาล กิสาคโคตมี ถือกำเนิดในสกุลคนยากจนในกรุงสาวัตถี บิดามารดตั้งชื่อว่า “โคตมี” เพราะนางมีรูปร่างอมบาง ต่อมานางได้เป็นสะใภ้ของเศรษฐีคนหนึ่ง นางมีบุตรอยู่คนเดียวกำลังอยู่ในวัยที่เดินได้และน่ารัก ต่อมาบุตรของนางเสียชีวิตลง นางจึงมีความเสียใจจนถึงสติวิปลาส เพราะความรักอาลัยในบุตร นางห้ามมิให้ใครบุตรของนางไปเผาหรือฝังในป่าช้า นางอุ้มเอาศพของบุตรเที่ยวเดินแสวงหาयाไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อไปหาหมอมารักษามารดาของนางให้ฟื้น สร้างความสมเพชเวทนาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก และเป็นที่ขบขันสำหรับบางคน เมื่อเดินไปถึงบ้านใดก็จะได้รับคำตอบว่า “ไม่มี” เช่นเดียวกันหมด เวลาผ่านไปหลายวันจนกระทั่งศพบุตรของนางเริ่มเน่า มีกลิ่นเหม็น แต่นางก็ยังคงอุ้มต่อไป คนทั้งหลายพากันคิดว่า “นางคงเป็นบ้า” จึงเที่ยวหาารรักษาคนตายให้ฟื้น”

(๒) การพบพระพุทธองค์ วันหนึ่งนางได้พบกับอุบาสกผู้มีปัญญาคนหนึ่ง ที่เห็นกิริยาอาการของนาง และมีได้รังเกียจ จึงแนะนำให้นางไปทูลขอयाกับพระพุทธองค์ นางรู้สึกดีใจที่ทราบว่ามีความสามารถรักษาลูกน้อยของนางให้หายได้ นางจึงรีบไปที่พระเชตวันเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธผู้มีพระพุทธเจ้าทันที เมื่อได้พบกับพระองค์แล้ว นางค่อย ๆ วางศพลูกแล้วกราบบังคมทูลถามยาสำหรับรักษาลูกของนาง พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า “ได้สิน้องหญิง” นางบังเกิดความดีใจอย่างล้นพ้นที่นางได้ยินคำว่า “ได้สิน้องหญิง” เป็นครั้งแรก นางจึงทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ยานี้ประกอบด้วยอะไรบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า ประกอบด้วยเมล็ดฝักกาด ทำให้นางดีใจยิ่งขึ้นเพราะโดยปกติเมล็ดพันธุ์ฝักกาดหาได้ง่าย พระผู้มีพระภาคตรัสอีกว่า ต้องเป็นเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านของญาติที่ยังไม่เคยมีคนตายจึงจะใช้ประกอบยาได้ นางกิสาคโคตมีเที่ยวออกขอเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ตามบ้านต่าง ๆ นางออกเดินจนเหนื่อยอ่อนก็หาไม่ได้ เพราะทุกบ้านล้วนแต่เคยมีคนตายมาก่อนแล้วทั้งสิ้น ในที่สุดนางเกิดอุกคิตขึ้นในใจว่า “ความตายนั้นเป็นอย่างไร และคนที่ตายไม่ใช่เฉพาะลูกของนางเท่านั้นทุกคนเกิดมาก็ต้องตายเหมือนกันหมด”^{๙๗} เหตุการณ์เฉพาะหน้าอย่างนี้ทำให้นางได้สติ และเกิดปัญญาคขึ้นมา นางจึงวางลูกน้อยไว้ในป่า แล้วจึงกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงได้แสดงธรรมโปรดเป็น

^{๙๗} พระครูกล้วยาณสิทธิวัฒน์, *เอตทัคคะในพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๑๕.

ธรรมกล่าว^{๙๘} “เธอจงทำความเศร้าโศกในการก่อนให้เหือดแห้ง เธออย่ามีความกังวลใจในภายหลัง ถ้าเธอจักไม่ยึดถือในท่ามกลาง ก็จักเป็นผู้สงบเที่ยวไปดังนี้”

นางกิสาคอติมิ ได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์จึงได้สติ มองเห็นกฎธรรมดาของชีวิตว่ามีการเกิด การตายไม่มีใครหยุดยั้งได้ นางได้บรรลุโสดาบัน เกิดความเลื่อมใสในพุทธศาสนา จึงขอบวชเป็นภิกษุณี และต่อมาท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ นามว่า กิสาคอติมิเถรี

(๓) พิจารณาการปรึกษาของพระพุทธองค์ หากพิจารณาโดยละเอียด จะพบว่าพระองค์ไม่ได้ทรงใช้อธิปัตติปาฏิหาริย์ใด ๆ วิธีการที่พระพุทธองค์ทรงบอกให้ไปหาแม่ลัดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านที่ไม่มีคนตาย หรือการชี้แจงถึงความจริงของชีวิตว่าทุกคนต้องตายนั่นเป็นกฎของธรรมชาติ มิใช่ยาที่ทำให้นางกิสาคอติมิหายโศกเศร้าได้ แต่เป็นความเข้าใจธรรมชาติของความทุกข์โดยมีอริสัจ ๔ อยู่เบื้องหลัง และมีการสื่อสารสนทนาด้วยวิธีการที่โดยอาศัยความเป็นกัลยาณมิตร สปริสธรรม ๗ และมีพรหมวิหารธรรมอยู่ในใจ ซึ่งพอที่จะลำดับได้ดังนี้

(๓.๑) เมื่อนางกิสาคอติมิพบพระพุทธองค์ นางพบคุณลักษณะที่สงบเย็น คำว่า “ได้สิน้องหญิง” เปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณา ต้อนรับด้วยความยินดี ทำให้จิตที่โศกเศร้าไร้หนทางเป็นเวลานานเกิดความอบอุ่นในใจ เริ่มมีความเชื่อและความมั่นใจ ทำให้นางเกิดความพร้อมที่จะรับฟังสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่นาง

(๓.๒) พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงตรัสสั่งสอน หรือเตือนสติด้วยด้วยหัวข้อธรรมใด ๆ เพราะสภาพจิตใจของนางในขณะนั้นมุ่งแต่จะหาวิธีช่วยชีวิตลูกของนาง ๆ ยังไม่พร้อมที่จะรับฟังเรื่องใดทั้งสิ้น คำปลอบโยน คำตักเตือนในขณะนั้นยังไม่เกิดประโยชน์ พระพุทธองค์ทรงให้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการคือทรงบอกหนทางที่จะช่วยชีวิตลูก คือให้ไปหาแม่ลัดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านที่ไม่มีคนตาย นางรับฟังด้วยความยินดีและมุ่งมั่นปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ภาวะความทุกข์โศก พิโรธราพันที่ผ่านมาโดยตลอดเริ่มคลี่คลาย จิตใจของนางเริ่มมีพลังด้วยความหวัง ทำให้นางมีความกระตือรือร้นไม่ทอดถอยไม่ยอมแพ้ มีเป้าหมายในชีวิตมากขึ้น

(๓.๓) การหาแม่ลัดพันธุ์ฝักกาด เป็นการลงมือทำงานอย่างหนึ่ง ช่วยให้นางหยุดคิดในเรื่องลูกตาย จิตของนางจดจ่ออยู่กับงานที่ต้องทำ เป็นการย้ายฐานใจที่นางโศกเศร้าเรื่องลูกจะต้องหายามาช่วยชีวิตลูก ไปอยู่กับความเพียร ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะหาแม่ลัดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านที่ไม่มีคนตาย การเดินเข้าบ้านโน้น ออกมาบ้านนี้หลาย ๆ บ้าน เป็นเวลานานขึ้น และได้รับคำตอบแบบเดียวกันในทุก ๆ บ้าน คือ “ที่บ้านนี้ คนที่ยังเหลืออยู่น้อยกว่าคนที่ตายไปแล้ว”^{๙๙}

(๓.๔) นางรู้สึกผิดหวัง แต่ความผิดหวังครั้งนี้ค่อยเป็นค่อยไป และนางสามารถคาดเดาได้ว่านางต้องผิดหวังจากบ้านต่อไปอีก ประกอบด้วยความอ่อนเพลีย หิวโหย และกลิ่นเหม็นจากซากศพของลูกน้อยในอ้อมกอด ทำให้ความอยากได้ยาช่วยชีวิตลดลง นางเริ่มมีสติรู้ตัวมากขึ้น จิตใจสงบมากขึ้นเพราะคำตอบของทุกบ้านทำให้นางเข้าใจว่า “ ความตายเป็นอย่างไร

^{๙๘} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๗๘-๘๕/๔๖๖.

^{๙๙} พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์, เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๑๕.

และคนที่ตายมิใช่ว่าจะตายเฉพาะลูกของเธอเท่านั้น ทุกคนเกิดมาก็ต้องตายเหมือนกันหมด”^{๑๐๐} นางจึงวางลูกน้อยลง หยุดการค้นหายาชุบชีวิต และกลับไปเฝ้าพระพุทธองค์

(๓.๕) เหตุที่นางกลับไปเฝ้าพระพุทธองค์เพราะในการพบกับพระพุทธองค์ ครั้งแรกนางรับรู้ถึงพระเมตตา พระกรุณา อีกทั้งนางต้องการจะบอกเล่าถึงงานที่พระพุทธองค์ มอบหมายให้นางทำซึ่งการพบพระพุทธองค์ในครั้งนี้นางได้กราบทูลพระพุทธองค์ว่า “ไม่สามารถหา เมล็ดพันธุ์ผักกาดจากบ้านเรือนที่มีใครตายได้” จากประโยคที่กราบทูลนางมีการเปลี่ยนแปลงในใจ คือ ความโศกเศร้าลดลงมีสติมากขึ้น นางมีความเข้าใจและตระหนักว่าความตายเกิดขึ้นได้กับทุกคน นางไม่มีทางจะหาบ้านที่ไม่มีคนตายได้ นางกลับมามี สัมผัสปัญญามากขึ้น

(๓.๖) การมีสติสัมผัสปัญญาของนาง จิตใจสงบเปิดกว้าง ทำให้มีความพร้อมที่ รับฟังความเป็นจริงของชีวิต พระพุทธองค์จึงได้ตรัสว่า “โคตรมี เธอเข้าใจว่าลูกเธอเท่านั้นหรือที่ตาย อันความตายนั้นเป็นของธรรมดาที่มีคู่กับสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลก เพราะมีจรรยาข่มมุดคร่าสัตว์ ทั้งหมด ผู้มีอหังการเต็มเปี่ยมไปด้วยกิเลสตัณหา ให้ลงในมหาสมุทรคืออบายภูมิ อันเป็นเสมือนว่า หัวน้ำใหญ่ฉนั้น”^{๑๐๑} นางได้ฟังพระดำรัสก็บรรลुโสตาปฏิผลกราบทูลบรรพชา ได้นามว่า พระกิสาโคตมีเถรี

(๔)สรุปขั้นตอนการปรีกษา พระกิสาโคตมีเถรี เป็นเรื่องราวที่พระพุทธองค์ ช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ให้หลุดพ้นออกมาได้ได้อย่างมีกระบวนการเริ่มจาก

ก) พระพุทธองค์ทรงให้การต้อนรับด้วยจิตที่เมตตาทรงมีพรหมวิหารธรรม จนก่อให้เกิดความศรัทธา เชื่อมั่น

ข) ทรงมีความเข้าใจในภาวะจิตใจของผู้มีความทุกข์ได้อย่างถ่องแท้

ค) ทรงมีวิธีการให้คนเข้าถึงความจริงของชีวิตด้วยตนเอง โดยให้นางกิสาเดิน ไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากทุกบ้าน จนนางเข้าใจความจริงที่แท้ว่าความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน

ง) ทรงเชื่อว่ายามนางมีสติสัมผัสปัญญา ปัญญาของนางก็จะเกิดขึ้นได้

จ) เมื่อจิตใจสงบเปิดกว้าง ทำให้นางกิสาโคตมีความพร้อมที่รับฟังพระธรรม คำสอนซึ่งเป็นความจริงของชีวิต

ฉ) นางกิสาโคตมีตัดสินใจบรรพชาด้วยตนเอง และดำรงตนในพุทธศาสนา

จากกรณีตัวอย่าง ๒ กรณีข้างต้นเป็นการที่พระพุทธองค์ได้ช่วยเหลือพุทธสาวกที่มีความทุกข์ ให้สามารถพ้นจากปัญหาได้ โดยมีวิธีสัง ๔ เป็นแผนที่ ซึ่งผู้วิจัยสรุปเป็นขั้นตอนการปรีกษาของ พระพุทธองค์ได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ พระพุทธองค์ทรงให้การต้อนรับด้วยจิตที่เมตตา สนทนาด้วยวาจาที่เป็น ประโยชน์ ทรงมีพรหมวิหารธรรมจนก่อให้เกิดความศรัทธา

ขั้นตอนที่ ๒ ทรงมีความเข้าใจในภาวะจิตใจของผู้มีความทุกข์ได้อย่างถ่องแท้ ด้วยการรับ ฟังอย่างสงบ สนทนาด้วยการถามให้เกิดการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ให้เห็นทุกข์ของตน

^{๑๐๐} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์, *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๑๕.

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๖.

ขั้นตอนที่ ๓ ทรงมีวิธีการให้คนเข้าถึงความจริงของชีวิตด้วยตนเอง ให้เห็นความอยาก ความปรารถนาให้เป็นไปดังใจตน เช่นให้นางกิสาเดินไปหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากทุกบ้าน จนนางเข้าใจความจริงที่แท้ว่าความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ความทุกข์ของนางเกิดจากความคิดที่ว่าลูกของนางต้องไม่ตาย การตั้งคำถามให้ได้มีโอกาสคิดไตร่ตรองตามความเป็นจริง เช่นพระองค์ลิมาล พระอานนท์ และนางวิสาขา

ขั้นตอนที่ ๔ ทรงเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเมื่อมีสติสัมปชัญญะ ปัญญาจะเกิดขึ้นได้

ขั้นตอนที่ ๕ ทรงให้รับฟังพระธรรมคำสอนซึ่งเป็นความจริงของชีวิต เมื่อมีจิตใจที่สงบ และเปิดกว้าง

ขั้นตอนที่ ๖ ทรงเปิดโอกาสให้ตัดสินใจเลือกการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง

๒.๒.๕ คุณสมบัติของผู้สอนตามหลักพุทธธรรม

ตามที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๐๒} ได้อธิบายว่า มีสาระสำคัญ ๒ ประการ คือบุคลิกภาพ และคุณธรรม มีดังนี้

๑) **ด้านบุคลิกภาพ** เป็นคุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ความสง่างาม วาจาสุภาพ มารยาทน่าเลื่อมใส ความเป็นผู้มีสมบัติผู้ดี มีธรรม ๔ ประการคือ รูปร่างงาม ใจดี งาม งาม งาม และสุภาพเรียบร้อย อธิบายได้ดังนี้

ก) ความสง่างามของรูป เรียกว่า รูปร่างงาม รูปร่างหน้าตา ผิวพรรณ คือ ถึงพร้อมด้วยความงดงามด้วยรูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท ผิวพรรณสะอาดผ่องใส มีระเบียบวินัยทางร่างกายที่ถือธรรมเนียมเบิกบานแจ่มใสใครได้พบเห็นก็จะ เป็นมงคลทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

ข) ความงามของเสียงหรืองามเสียง เรียกว่า “โสภาปมาณิก” มีความงดงามในการพูด ในคำพูด การบอกกล่าวด้วยน้ำเสียงที่ดีประเสริฐดุจ “เสียงพรหม” ๘ ลักษณะ คือ

วิธัญญะ (ไพเราะ)	วิญญะโย (ชัดเจน)
มัญญะ (นุ่มนวล)	สวณียะ (ชวนฟัง)
พินทุ (กลมกล่อม)	อวิสารี (ไม่แตกพร่า)
คัมภีโร (ลึกซึ้ง)	นินนาที (ก้องกังวาน)

ผู้สอนต้องบริหารวาจา ให้มีความงามทั้ง ๘ อย่าง ต้องรู้จักแต่งเสียง ให้สวยงามเหมาะสมกับความเป็นครู ไม่ประกอบ “วจีทุจริต” นั่นเอง

ค) ความสง่างามในความรู้และสติปัญญา เรียกว่า “อัมมปมาณิก” บุคลิกภาพทางสติปัญญาเป็นเรื่อง ของชาวปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยกระบวนการทางพันธุกรรม ครูจึงต้องพัฒนาตัวเองให้มีความสามารถ เฉลียวฉลาดเป็นนักปราชญ์ เปี่ยมด้วยสติปัญญา มีบุคลิกภาพทางสติปัญญาที่ดี ประกอบด้วย “สัปปุริสธรรม ๗”^{๑๐๓} คือธรรมของคนดี ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี คือ อัมมัญญตา (รู้เหตุ), อัตถัญญตา (รู้ผล),

^{๑๐๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๑๐-๑๓.

^{๑๐๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๗.

อัตตัญญูตา (รู้ตน), มัตตัญญูตา (รู้ประมาณ), กาลัญญูตา (รู้ กาล), ปุคคลัญญูตา (รู้คน) และ ปริสัณญูตา (รู้ชุมชน)

ง) ความประพฤติดี หรือ ตามหลักธรรมของการเป็นครูดี ของวัฒนธรรมไทยที่ถือว่าครูที่ดีจะต้องมี หลักธรรม ๓ สุ สุวิชาโน คือ เป็นผู้มีความรู้ดี สุสาสนโน คือ เป็นผู้สอนดี รู้จักชี้แจง ชักจูง ปลุกใจ ให้เกิดความเพลิดเพลินในการเรียนและ สุปฏิปณโน คือ เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติตนดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลอื่น อันได้แก่ การเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป เพราะการ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ก็เป็นการสอน อีกวิธีหนึ่ง ซึ่งจะเกิดสัมฤทธิ์ผลแก่ผู้เรียนและดีกว่าการ สอนด้วยการแนะนำ ซึ่งตรงกับหลัก กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ ดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นการปฏิบัติให้เป็น แบบอย่างที่ดีสามารถที่จะนำไป ปฏิบัติเป็นแบบอย่างได้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒) ด้านคุณธรรม คุณสมบัติภายในมี ๓ ประการ^{๑๐๔} คือปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ และกรุณาคุณ

(๑) ปัญญาคุณ เกี่ยวข้องกับการสอนมี ๒ ประการ คือ ทศพลญาณ ๑๐ และปฏิสัมภิทา ๔ ได้แก่

ก ทศพลญาณ

- ฐานาฐานญาณ รู้กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับขอบเขตว่าอะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ แคไหน เพียงไร ครูต้องเข้าใจทั้งเนื้อหาและข้อจำกัดของกฎเกณฑ์และหลักการที่จะ นำมาใช้ในการสอนอย่างชัดเจน และต้องรู้ข้อจำกัดของนักเรียนด้านความสามารถในการพัฒนาซึ่ง แตกต่างกันไป

- กรรมวิปากญาณ สามารถแยกแยะผลที่เกิดจากการกระทำที่สลับซับซ้อน รายละเอียดของความสัมพันธ์ภายในกระบวนการ ครูต้องรู้จักวิเคราะห์พฤติกรรมของนักเรียนได้

- สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ รู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่จุดหมาย ว่าต้องทำ อะไรบ้าง รายละเอียดของการปฏิบัติเป็นอย่างไร ครูต้องหากลยุทธ์ในการดำเนินการสอนเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่ต้องการ

- นานาธาตุญาณ ต้องรู้ว่าองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดเป็นมนุษย์นั้นมีความ แตกต่างกันเป็นธรรมดา และอะไรคือ สาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ในความหมายคือ ต้องรู้และ เข้าใจหลักทางสรีรวิทยาและจิตวิทยาในการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งแตกต่างกันไป ทักษะคิดที่ ถูกต้องและการยอมรับความแตกต่าง จะช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

- นานาธิมุตติกญาณ รู้ว่านักเรียนแต่ละคนมีความชอบ ความสนใจ และความถนัดที่ไม่เหมือนกัน เป็นธรรมชาติ

- อินทริยปโรปริยัตตญาณ รู้จุดแข็งและจุดอ่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์โลก รู้ว่าสัตว์นั้นมีแนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจ แคไหน เพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย สอนง่าย หรือสอนยาก และมีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ โดยความหมายคือต้องรู้ว่านักเรียนแต่ละคนมี

^{๑๐๔} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods**, หน้า ๔๔-๔๕.

ความแตกต่างกันในด้านระดับสติปัญญา ความสามารถ พัฒนาการด้านต่าง ๆ และความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้

- ฆานาภิสังกเลสาทิญาณ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า อะไรคืออุปสรรคที่จะขัดขวางการเรียนรู้และปัจจัยอะไรที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นและรู้จักใช้เทคนิคต่าง ๆ เข้าแก้ไขหรือช่วยส่งเสริมการฝึกอบรมให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี

- ปุพเพนิวาสานุสสติ หรือการระลึกชาติ ในที่นี้ คือ ครูต้องรู้ประวัติพื้นเพเดิมและประสบการณ์ในอดีตของผู้เรียน

- จตุปปาตญาณ รู้ว่าการเกิดของสัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นไปตามกรรม ข้อนี้หมายความว่า ครูต้องหมั่นสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ในขณะที่ใช้ชีวิตจริงภายในกลุ่มเพื่อนและสังคม ต้องรู้เท่าทันและเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ที่นักเรียนแสดงออกในขณะนั้น ๆ ว่าเป็นเด็กที่มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร ครูต้องหาเหตุแห่งปัญหานั้นและพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือแก้ไขให้ทันทั่วถึง

- อาสวักขยญาณ หยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย หมายถึง ต้องรู้ให้ชัดและเข้าใจแจ่มแจ้งและแน่ใจว่า ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นจุดหมายนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร และเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง

ข ปฏิสัมภิตา^{๑๐๕} คือ ปัญญาแตกฉานในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีทั่วไปแก่พระมหาสาวกทั้งหลายด้วย ดังนี้

- อรรถปฏิสัมภิตา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรม ต่าง ๆ สามารถขยายความแยกแยะออกไปโดยพิสดาร แม้ได้เห็นเหตุใด ๆ ก็สามารถคิดเชื่อมโยง แยกแยะ กระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ แปลสั้น ๆ ว่าปัญญาแตกฉานในอรรถ

- ธรรมปฏิสัมภิตา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่าง ๆ สามารถจับใจความของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ แปลสั้น ๆ ว่าปัญญาแตกฉานในธรรม

- นิรุตติปฏิสัมภิตา ความรู้แตกฉานในภาษา รู้ภาษาต่าง ๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดง อรรถและธรรม ให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ แปลสั้น ๆ ว่าปัญญาแตกฉานในนิรุกติ

- ปฏิภาณปฏิสัมภิตา ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และ มีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้อย่างใด ๆ ว่ามีแหล่งที่มา มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

(๒) พระวิสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์เป็นพระคุณสำคัญยิ่งเช่นกันที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือและเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ความบริสุทธิ์นี้อาจมองได้จากลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- พระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้

^{๑๐๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๒๕-๒๖.

- ทรงทำได้อย่างที่สอน คือ สอนเขาอย่างไร พระองค์เอ ก็ทรงประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นด้วย อย่างพุทธพจน์ที่ว่า ตถาคตพูดอย่างใดทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดี และให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนได้

- ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอนผู้อื่น ด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว ไม่มีพระทัยเคลือบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตน หรืออามิสตอบแทนใด ๆ

(๓) พระวิสุทธิคุณ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จออกประกาศพระศาสนาโปรดสรรพสัตว์ ทำให้พระองค์ ๒ อย่างแรก คือพระปัญญาคุณและพระวิสุทธิคุณเป็นที่ปรากฏและเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกอย่างแท้จริง เสด็จไปช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนมนุษย์ทั้งที่เป็นกลุ่มและที่เป็นรายบุคคล โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากของพระองค์เอง พระมหากรุณาธิคุณเหล่านี้พึงเห็นตามคำสรรเสริญและคุณธรรมอื่น ๆ ที่แสดงออก

ความกรุณาที่แสดงออกในการอบรมสั่งสอน ย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอนอย่างที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังต่อไปนี้

กัลยาณมิตรธรรม ๗^{๑๐๖} (องค์คุณของกัลยาณมิตร, คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ

๑) บิโย (น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม)

๒) ครุ (น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)

๓) ภาวนีโย (น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเฝ้าระวังด้วยซาบซึ้งภูมิใจ)

๔) วตฺตา จ (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)

๕) วจนฺทฺขโม (อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม คำเสนอ และวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว)

๖) คมภิรวฺจ กถิ กตฺตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป)

๗) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำไปในฐานะ คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย)

โดยสรุปคุณสมบัติของผู้สอนตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ ๑.ด้านบุคลิกภาพ เป็นคุณสมบัติภายนอกความสง่า เช่นงาม วาจาสุภาพ มารยาทน่าเลื่อมใส ความเป็นผู้มีสมบัติผู้ดี ๒.ด้านคุณธรรม คือปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ และกรุณาคุณ

๒.๒.๖ บทบาทหน้าที่ของผู้สอนตามแนวพุทธ

ในการให้คำปรึกษามักมีการสอนร่วมด้วย การสอนช่วยให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น และสามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นตามที่ควรจะเป็น ให้เกิด

^{๑๐๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕๗.

ประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคม ไม่ให้มองเห็นและจัดการสิ่งทั้งหลายตาม อำนาจกิเลสตัณหา ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้สอนตามแนวพุทธะ จึงเลือกได้ตามหมวดธรรมต่าง ๆ ตัวอย่าง ดังนี้

๑). บทบาททั่วไปหรือในแง่หลักการสอน

พระโอวาทปาติโมกข์^{๓๐๗} คือ หลักคำสอนเป็นหัวใจ สำคัญของพระพุทธศาสนา ที่ทรงแสดงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ (วันมาฆบูชา) แก่ภิกษุสาวก ๑,๒๕๐ รูปที่มา โดยที่มิได้นัดหมาย ณ เวฬุวันาราม หลังจากทีพระพุทธองค์ตรัสรู้มาได้ ๔ เดือน

(๑) อนุปวาโท คือ การไม่กล่าวร้าย โจมตี ดูถูกความเชื่อผู้อื่น พูดแคลงที่เป็น ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แม้เขาจะมีที่ท้าวจะไม่เลื่อมใสศรัทธาในคำสอนของตนก็ตาม แต่ผู้สอนจะต้องไม่ กล่าวร้ายไม่รุกราน ไม่ให้ร้าย รวมทั้งการไม่กล่าวร้ายหลักการหรือคำสอนและบุคคลอื่นด้วย การสอน หรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลได้รับการใส่ร้ายจากลัทธิต่าง ๆ มากมาย แต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามพระสาวกว่าไม่ให้ไปใส่ร้ายศาสนาอื่น ให้แสดงธรรมไปตามความเป็นจริง ซึ่งพระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทได้ถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

(๒) อนุปฆาโต ไม่เบียดเบียน ด้วยการใช้กำลังข่มขู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ และชี้ แนวทางที่ติงาม สำหรับการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมการสอนในพระพุทธศาสนา

(๓) ปาติโมกฺเข จ สว โร ความสำรวมในปาฏิโมกข์ คือมีระเบียบวินัย ประพฤติ ปฏิบัติตามพระ ธรรมวินัย ความมีระเบียบเป็นหัวใจสำคัญของผู้สอน อันได้แก่ การรักษาวินัย รักษา กิริยามารยาท ความประพฤติของตนเอง ไม่ละเมิดกฎระเบียบและกติกาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วินัยภายในอันจะส่งผลต่อวินัยภายนอก รวมความว่า ผู้สอนต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพและการสอน เพราะหากมีวินัยในตนเองหรือมีจิตสำนึกในภาวะและหน้าที่แล้ว ย่อมอยู่เหนือกฎระเบียบใด ๆ วินัย ภายนอกจึงเป็นเพียงรูปแบบที่กำหนดเพื่อควบคุมพฤติกรรม ภายนอก หรือควบคุมบุคคลที่ไม่มี ระเบียบวินัยภายใน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องสำรวมระวังพฤติกรรมตนเองด้วย การควบคุมพฤติกรรม ภายใน

(๔) มตตณฺฏตา จ ภตตสฺมี ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร คือไม่อาศัยความ เป็นครู แสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ การรู้จักประมาณ หมายถึงการสำรวมระวัง และการรู้จัก ความพอดี(กินง่าย กินเป็น) หรือ การรู้จักประมาณในการบริโภค คือ การมีความพอดีและการมีความ สำรวม ระวังในการบริโภคอาหาร ความพอประมาณในการบริโภคอาหารทำให้มี “ทุกข์น้อย แก่ช้า อายุยืน” ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า มนุสฺยํที่มีสติทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้แล้ว เวทนาของผู้นั้นมี น้อยจะค่อย ๆ หล่อเลี้ยงชีวิตไป แต่ผู้สอนจะต้องมีความระมัดระวังในการบริโภคอาหาร มีสุภาสิต ไทยว่า “หนึ่งท้องตึงหนึ่งตาก็หย่อน” สะท้อนให้เห็นว่า การกินมากจนเกินพอดี ส่งผลต่อสุขภาพกาย อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เกิดอาการง่วงนอน และ อาจจะส่งผลกระทบต่อการทำงาน

(๕) ปนตฺยจ สยนาสนํ ที่นั่งสอนอันสงัด คือไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ดำรงตนอยู่ ในฐานะที่ เหมาะสมการไม่พุ่มพวยพุ่งเพื่อในด้านที่อยู่อาศัย จดเว้นการคลุกคลีที่ก่อเกิดความบันเทิง เรืองใจ วิชาชีพครูหรือ ผู้สอนเป็นวิชาชีพที่ต้องรู้จักประมาณตน สังคมให้ความเคารพยกย่องนับถือใน ฐานะผู้สอน

^{๓๐๗} ที่.ม. (บาลี) ๑๐/๙๐/๔๓-๔๔.

(๖) อธิจิตเต จ อาโยโค ความเพียรในอธิจิต คือ เอาใจใส่ต่อการศึกษา การเรียน การสอน และฝึกสมาธิที่ถูกต้อง (สัมมาสมาธิ) มีความเพียรพยายามชอบ สติชอบ และสมาธิชอบ ผู้สอนจะต้องมีความ อื้อเพื่อต่อการปฏิบัติทางจิต เพื่อฝึกหัดพัฒนาจิตของตนให้เป็นสมาธิที่ชอบ เพื่อเป็นแบบอย่างของการการปะ พุทธิตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

๒) บทบาทในฐานะกัลยาณมิตร

มิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญในทีนี้ มุ่ง เอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ เป็นบุคคลที่มีกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ^{๑๐๘} คือ

(๑) ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม

(๒) ครุ น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรับรองใจ เป็นที่พึ่งใจและปลอดภัย

(๓) ภาวนีโย น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิ ปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วย ชาบซึ่งภูมิใจ

(๔) วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้ คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

(๕) วจนฺทโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื้อ ไม่ฉุนเฉียว

(๖) คมภิรณฺจ กถ กตฺตา แลลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

(๗) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทาง เสื่อมเสีย

๓) บทบาทในฐานะอาจารย์^{๑๐๙}

อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์บำรุงด้วยสถาน ๕ ประกอบด้วย การแนะนำดี ให้ เรียน บอก ศิลปวิทยา ยกย่องและป้องกันศิษย์จากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ทั้งปวงและยอมอนุเคราะห์ศิษย์ ด้วยสถาน ๕ คือ

(๑) สุวินิตฺ วิเนนติ แนะนำดี

(๒) สุกฺหิต คหาเพนติ ให้เรียนดี

(๓) สพฺพสฺสิปเปสฺส ต สมกฺขายิโน ภวนติ บอกศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด

(๔) มิตตามจฺเจสฺส ปฏิเวเทนติ ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง

^{๑๐๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๔.

^{๑๐๙} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods, หน้า ๔๙-๕๐.

(๕) ทิสาสู ปริตตานิ กโรนติ ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

๔) บทบาทในฐานะธรรมกถึก^{๑๑๐}

- (๑) อนุปฺพุพฺพิถ กเถสฺสามิ เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ
- (๒) ปริยายทสฺสาวิ กถ กเถสฺสามิ เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เห็น
- (๓) อนุทยต ปฏิจฺจ กถ กเถสฺสามิ เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา
- (๔) อามิสฺนโร กถ กเถสฺสามิ เราจักไม่แสดงด้วยเห็นแก่อามิส
- (๕) อตฺตณฺณจ ปณฺณจ อนุปฺพหฺจ กเถสฺสามิ เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและ

ผู้อื่น

๕) บทบาทในฐานะทูต

ในฐานะทูตจะต้องประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ^{๑๑๑} คือ

- (๑) โสตา เป็นผู้รับฟัง
- (๒) สาเวตา ให้ผู้อื่นรับฟัง
- (๓) อุกฺคเหตา เรียงดี
- (๔) ขาเรตา ทรงจำไว้ดี
- (๕) วิญญฺาดา รู้เอง
- (๖) วิญญฺาเปตา ให้ผู้อื่นรู้
- (๗) กุสโล จ สหิตาสหิตสฺส โน จ เป็นผู้ฉลาดต่อสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มี

ประโยชน์

(๘) กลหการโก ไม่ก่อการทะเลาะ

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของผู้สอนตามแนวพุทธ ช่วยให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นได้แก่ ๑.บทบาททั่วไปหรือในแง่หลักการสอน คือ พระโอวาทปาติโมกข์ หลักคำสอนเป็นหัวใจ สำคัญของพระพุทธศาสนา ๒.บทบาทในฐานะกัลยาณมิตรมิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีและความเจริญ ๓.บทบาทในฐานะอาจารย์ ๔.บทบาทในฐานะธรรมกถึกและบทบาทในฐานะทูต

๖) คุณลักษณะของผู้สอนที่พึงประสงค์อื่น ๆ ^{๑๑๒}

จากที่กล่าวมาเป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า ผู้สอนมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่ว่า ครู ผู้ทำหน้าที่สอนใน สถานศึกษาเท่านั้นแต่กินความไปถึงบุคคลต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่บอกชี้แจงแสดงข้อมูลข้อเท็จจริงประเภทต่าง ๆ ในกาละ เทศะ และท้วงทำนองที่ต่างกัน ลักษณะครูที่ดี ๓ ด้าน คือ

^{๑๑๐} อภ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๑๑๑} อภ. อญฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๖/๒๔๒.

^{๑๑๒} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods, หน้า ๕๐-๕๒.

(๑) ด้านคุณลักษณะ

- มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และพร้อมที่จะพัฒนาวิชาชีพของตนเองอยู่เสมอ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน ทั้งด้านศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัย ตลอดดจะมีความเป็น ประชาธิปไตย ใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

- มีความเมตตาแก่ศิษย์ และเห็นคุณค่าของศิษย์ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ทางวิชาการ และสามารถใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

- มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นผู้นำชุมชนได้ สามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ภาษา และการวิจัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง

- สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นครูแบบใหม่ในระบบสากลได้ คือ เป็นครูที่เน้นความหลากหลายเพื่อตอบสนองต่อผู้เรียนเป็นหลัก แนะนำผู้เรียน สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพและสร้างสรรค์ และให้ข้อมูลสะท้อนกลับผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง รู้วิทยาการด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น เพราะการศึกษายุคใหม่ เป็นการศึกษาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น และเป็นครูที่ต้องไปหานักเรียนมากขึ้น เข้าเยี่ยมชุมชนได้มากขึ้น

(๒) ด้านความรู้

- มีความรู้ในวิชาที่สอนอย่างแท้จริง สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีในศาสตร์ความรู้มาสู่การปฏิบัติได้ ทั้งการปฏิบัติในระดับสากลและระดับท้องถิ่น

- มีความรู้ด้านการวิจัย วิทยาการคอมพิวเตอร์ และภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้

- มีความรู้ด้านเทคนิคการสอน จิตวิทยา การวัดผลประเมินผล และสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- รู้ข้อมูลข่าวสารรอบตัว และเรื่องราวในท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และฝึกให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์วิจารณ์ได้

(๓) ด้านการถ่ายทอด

- สามารถประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ เพื่อจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือใช้ในการเรียนรู้ต่อไป

- สามารถอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมีศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัย รวมทั้งรักในความเป็นระบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างปกติสุข

- สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนใฝ่รู้ และก้าวทันเทคโนโลยี ตลอดจนสามารถใช้ภาษาสื่อสารกันได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และสามารถใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

- สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมองกว้าง คิดไกลและมีวิสัยทัศน์ที่จะวิเคราะห์และเลือกใช้ ข่าวสารข้อมูลให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้

- พัฒนาให้ผู้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา ชุมชน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้

ลักษณะของครูดีพอที่จะสรุปเป็นลักษณะสำคัญ ๆ ๓ ด้าน คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน ดังนี้

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ ความรู้ความสามารถด้านวิชาการ มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู ได้แก่ การสอนดีและการปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจนทำเรื่องยากให้เข้าใจได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ มีความประพฤติดี กระทำแต่สิ่งที่ดีสุจริต มีจรรยาบรรณ มีความซื่อสัตย์สุจริต เมตตา ยุติธรรมและมานะอดทน

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะ น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะของการเป็นผู้นำ นอกจากนี้ ครูยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศทุกวัย และทุกชนชั้น

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้สอนที่พึงประสงค์ มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่ว่า ครู ผู้ทำหน้าที่สอนใน สถานศึกษาเท่านั้นแต่กินความไปถึงบุคคลต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่บอกชี้แจงแสดงข้อมูลข้อเท็จจริงประเภทต่าง ๆ ในกาละ เทศะ และท่วงทำนองที่ต่างกัน ลักษณะครูที่ดี ๓ ด้าน คือ

๑) ด้านคุณลักษณะ เช่นความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู เมตตาแก่ศิษย์

๒) ด้านความรู้ มีความรู้ด้านการสอน การวิจัยและมีเทคนิคต่าง ๆ

๓) ด้านการถ่ายทอด สามารถประยุกต์การสอนให้น่าสนใจ สามารถอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนให้มีศีลธรรม ลักษณะของครูดีพอที่จะสรุปเป็นลักษณะสำคัญ ๆ สามด้าน คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน

๒.๒.๗ การประยุกต์วัตถุประสงค์การสอนตามแนวพุทธ^{๑๑๓}

๒.๒.๗.๑ จุดประสงค์การสอนทั่วไป

ธรรมชาติของมนุษย์ที่ทำให้ต้องมีการศึกษาก็คือ มนุษย์มีอายตนะเป็นทางรับรู้ประสบการณ์หรือเป็นทางรับรู้ข้อมูล และรับรู้ความรู้สึก ผู้ที่มีปัญญาและฉันทะ หรือมีการศึกษาพัฒนาอย่างถูกต้อง ใช้อายตนะ(อินทรีย์)เรียนรู้เป็นเครื่องมือหาความรู้ จะเป็นพฤติกรรมสลายทุกข์แก้ปัญหาการดำเนินชีวิต แต่สำหรับผู้มีวิชาและตัณหา ไม่มีการศึกษาหรือขาดการพัฒนาที่ถูกต้อง ใช้อายตนะหรืออินทรีย์เพื่อการเสพหรือแสเสพหาสิ่งบำเรอ จะเป็นพฤติกรรมสร้างทุกข์ ก่อปัญหาการดำเนินชีวิต

มนุษย์ไม่รู้ว่าตัวเองเกิดมาเพื่ออะไร มีชีวิตมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยมีจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ และจุดหมายก็มีสิ่งที่มีติดมากับชีวิต แต่เป็นสิ่งที่ควรกำหนดให้แก่ชีวิต การศึกษา คือความพยายามแสวงหาจุดหมายให้แก่ชีวิต การศึกษาเป็นเนื้อตัวของพระพุทธศาสนาและพระพุทธศาสนาได้ประกาศจุดหมายชีวิต เป็นอุดมการณ์เบื้องต้นแล้วว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป

๑) เพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก

๒) เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก

^{๑๑๓} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods**, หน้า ๖๐-๖๑.

๓) เพื่ออนุเคราะห์(เกื้อกูล) แก่ชาวโลก

๔) เพื่อประโยชน์ เกื้อกูล และความสุখেกายเทพและมนุษย์

สิ่งเหล่านี้ เป็นจุดสำคัญที่ตั้งเป็นเป้าหมายอันดับแรกในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน เป็นจุดเริ่มต้นที่ฐาน คือ การพัฒนาความเป็นมนุษย์เป็นแกนกลาง โดยกำหนดตัว “คุณภาพ-สัมฤทธิ์ผล” (ประโยชน์ เกื้อกูล และความสุখে) เป็นเป้าหมายหรือสาระส่วนแก่นแท้

๒.๒.๗.๒ จุดประสงค์การสอนเฉพาะ

มนุษย์มีศักยภาพสูง มีธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนา พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ หรือต้องฝึก มนุษย์ถ้าไม่ฝึกก็จะไม่ประเสริฐ แต่ถ้าฝึกดีแล้วจะมีขีดความสามารถสูงสุด มีพระพุทธพจน์มากมายที่เน้นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในจุดที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้

จุดประสงค์ในการสอน เน้นย้ำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์ และเร้าเตือนพร้อมทั้งส่งเสริมกำลังใจให้ทุกคนมุ่งมั่นในการฝึกอบรมตนเองจนถึงที่สุด แบ่งย่อยเป็น ๓ ด้านคือ ด้านหลักธรรม ด้านธรรมชาติมนุษย์และด้านการพัฒนา

๒.๒.๗.๓ จุดประสงค์การสอนด้านหลักธรรม

พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรม และหัวข้อธรรมแยกย่อยออกไปมากมายเป็นหมวด ๆ หรือเป็นชุด ๆ มี ๓ ข้อบ้าง ๔ ข้อบ้าง ๕ ข้อบ้าง ฯลฯ หลักธรรมแต่ละหมวด แต่ละชุดเหล่านั้น ก็คือข้อปฏิบัติ เพื่อพัฒนาชีวิตในขั้นตอนหรือในส่วนปลีกย่อยต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น

๑) ฆราวาสธรรม ๔^{๑๓๔} ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์

(๑) สัจจะ ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง

(๒) ทมะ การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดสินใจ แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

(๓) ขันติ ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

(๔) จาคะ ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

ในธรรมหมวดนี้ ทมะท่านมุ่งเอาด้านปัญญา ขันติท่านเน้นแง่วิริยะ

๒) จักร ๔ ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจลือนำรถไปสู่ที่หมาย

(๑) ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม

(๒) สัมปยุตตสัมมาปฏิบัติ สมาคมกับสัตบุรุษ

(๓) อัตตสัมมาปฏิบัติ ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง

(๔) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น

^{๑๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

ธรรม ๔ ข้อนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พหุการธรรม คือธรรมมีอุปการะมาก เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างคุณความดีอื่น ๆ ทุกอย่าง และช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต บรรลุความงอกงามไพบูลย์

หลักธรรมแต่ละหมวด ๆ เหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอิงบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์ต่าง ๆ (บุคคลาธิฐาน) จะแสดงจุดประสงค์การสอนของหมวดธรรมชุดนั้น ๆ และจุดประสงค์เฉพาะบุคคล

๒.๒.๗.๔ จุดประสงค์การสอนด้านธรรมชาตินมนุษย์^{๑๑๕}

พระพุทธศาสนาเรียกมนุษย์ทั้งหลายว่า “เวไนยสัตว์” คือ สัตว์ที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาปัญญา พฤติกรรมและจิตใจที่ถูกต้องได้ในทุกด้าน และมีส่วนอื่น ๆ ที่เรียกว่า “ปัญญาธรรม” อยู่ในตัวด้วย

ปัญญาธรรม คือ ตัณหา ทิฐิ และมานะ เป็นกิเลสเครื่องเน่นซ้ำ เป็นตัวการทำให้เกิดปรุงแต่ง ยึดเยื้อพัสตาร ทำให้เขวห่างออกไปจากความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ และขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริง หรือทำให้ไม่อาจแก้ปัญหาย่างถูกต้องตรงไปตรงมา มนุษย์มีธรรมชาติแตกต่างกัน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงแบ่งประเภทบุคคลตามธรรมชาติ เช่น

๑) ธรรมชาติด้านสติปัญญา แบ่งย่อย ๔ จำพวก^{๑๑๖} คือ

- อุคตตัณณ ผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลัน
- วิปจิตตัณณ ผู้รู้เข้าใจได้
- เนยยะ ผู้พอแนะนำได้
- ปทปรมะ ผู้แก้ปัญหา

๒) ธรรมชาติด้านอุปนิสัย เป็นพื้นแพลงจิต หรือพฤติกรรม ซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง เป็นปกติประจำ เรียกว่า จริตหรือจริยามี ๖ อย่าง^{๑๑๗} คือ จริต หรือ จริยา ๖ ความประพฤติกติ, ความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน, พื้นแพลงจิต, อุปนิสัย, พื้นนิสัย, แบบหรือประเภทใหญ่ ๆ แห่งพฤติกรรมของคน ตัวความประพฤติเรียกว่า จริยา บุคคลผู้มีความประพฤติอย่างนั้น ๆ เรียกว่า จริต

- รากจริต ผู้มีรากจะเป็นความประพฤติปกติ, ประพฤติหนักไปทางรักสวรั้งาม ธรรมเนียมคู่ปรับสำหรับแก้ คือ อสุภะและกายคตาสติ

- โทสจริต ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติปกติ, ประพฤติหนักไปทางใจร้อน ธรรมเนียมที่เหมาะสม คือ พรหมวิหารและกสิณ โดยเฉพาะวันณกสิณ

- โมหจริต ผู้มีโมหะเป็นความประพฤติปกติ, ประพฤติหนักไปทางเขลา เหาซึมเงื่องง งมง่าย ธรรมเนียมที่เกื้อกูล คือ อานาปานสติ และพึงแก้ด้วยการเรียน ถาม พังธรรม สนทนาธรรมตามกาลหรืออยู่กับครู

^{๑๑๕} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods*, หน้า ๖๒.

^{๑๑๖} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๐๒., อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๔๘-๑๕๑/๑๘๖-๑๘๗.

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๑๘๘.

๒.๒.๗.๖วิธีการสอนตามแนวพุทธ

หลักการสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับวิธีการสอน ที่ผู้สอนสามารถนำมาเป็นแนวทางในการสอนได้นั้น มีดังต่อไปนี้^{๑๑๙}

๑) การเริ่มต้นที่ดี ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่นี้อาหาของบทเรียนได้

๒) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกิดรักแก่ผู้เรียน

๓) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอน เป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใคร ๆ

๔) สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ด้วยความรู้สึกว่า เป็นเรื่อง จริงจัง มีคุณค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียนและของงานสั่ง สอนนั้น ไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา

๕) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย

ลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้าแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ ดังนี้^{๑๒๐}

๑) ทรงสั่งสอนโดยการปฏิบัติ เป็นการ “เปลี่ยน” หลักคำสอนดั้งเดิมของศาสนาพื้นเมืองอย่างกลับหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น ศาสนาพราหมณ์สอนให้ฆ่าสัตว์บูชายัญ แต่พระพุทธเจ้ากลับให้มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์แทน หรือการสอนให้ทรมานตนในการปฏิบัติ เพื่อบรรลุคุณธรรมชั้นสูง พระพุทธเจ้าทรงทดลองมาแล้วเห็นว่า ไม่ใช่ทางตรัสรู้ ทรงสอนให้ใช้วิธีอื่นที่เรียกว่าทางสายกลาง เป็นการอบรมกาย วาจา ใจในทางประพฤติดีปฏิบัติที่ชอบแทน เป็นต้น

๒) ทรงสั่งสอนโดยการปฏิรูป เป็นการสอนโดยวิธีตัด “แปลง” ของเก่าที่ยังไม่ดีให้ดีขึ้นหรือของเก่ามีความหมายอย่าง แต่นำมาแปลความหมายเสียใหม่เพื่อให้ตรงกับหลักเหตุผลยิ่งขึ้น เช่น ศาสนาพราหมณ์สอนให้ลงอาบน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์แล้ว จะบริสุทธิ์จากบาปได้ แต่พระพุทธศาสนาสอนให้ตั้งอยู่ในศีล อันเป็นการอาบที่ตัวไม่เปียก แต่ทำให้บริสุทธิ์สะอาดได้ดีกว่าน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือคำสอนเรื่องพราหมณ์ว่า เป็นผู้ประเสริฐโดยชาติกำเนิด คือ เกิดจากมารดาบิดาอยู่ในวรรณะพราหมณ์ แต่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายใหม่ว่า คนเราไม่เป็นพราหมณ์ หรือผู้ประเสริฐเพราะชาติสกุล แต่เป็นผู้ประเสริฐ เพราะการกระทำหรือความประพฤติ เป็นต้น

(๓) ทรงสั่งสอนโดย “ตั้งหลักขึ้นใหม่” ที่ยังไม่มีสอนในที่อื่น แต่ทรงสอนไปตามหลักสัจธรรมที่ทรงค้นพบ ดังจะเห็นในเรื่องหลักธรรม เรื่องความพ้นทุกข์ที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ ประการ เป็นหลักธรรมที่ตั้งขึ้นใหม่อันแสดงไว้ชัดทั้งเหตุและผล คือ การจะพ้นทุกข์ก็ต้องรู้ว่า อะไรเป็นตัวความทุกข์ อะไรเป็นเหตุของความดับทุกข์ และการดับความทุกข์ คือ ดับอะไร ทำอย่างไร หรือปฏิบัติอย่างไร จึงจะดับทุกข์ได้ เป็นต้น

^{๑๑๙} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods**, หน้า ๑๑.

^{๑๒๐} สุชีพ บุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓ - ๑๕.

หลักการสอนของพระพุทธเจ้าดังกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในการสอนของพระองค์ได้อย่างชัดเจน สามารถสรุปการสอนของพระพุทธเจ้าได้ว่า “พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนอันชาญฉลาด เมื่อพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาจบลง ผู้ฟังจะสรรเสริญเสมอว่า แจ่มแจ้งจริง พระองค์ผู้เจริญ แจ่มแจ้งจริง พระธรรมเทศนาของพระองค์เหมือนหงายของที่คว่ำ บอกหนทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดให้คนมีจักขุได้เห็นรูป...” จึงสมควรอย่างยิ่งที่ผู้ทำหน้าที่ในการสอนจะได้ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนของพระพุทธเจ้า พร้อมกับยึดถือเป็นหลักปฏิบัติต่อไป^{๑๒๑}

สรุปได้ว่า การประยุกต์วัตถุประสงค์การสอนตามแนวพุทธ ซึ่งได้แก่ ๑)จุดประสงค์การสอนทั่วไปเพื่อเรียนรู้เป็นเครื่องมือหาความรู้ จะเป็นพฤติกรรมสลายทุกข์ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิต ๒)จุดประสงค์การสอนเฉพาะส่งเสริมกำลังใจให้ทุกคนมุ่งมั่นในการฝึกอบรมตนเองจนถึงที่สุด ๓)จุดประสงค์การสอนด้านหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตในขั้นตอนหรือในส่วนปลีกย่อยต่าง ๆ เช่น ฆราวาสธรรมคือ ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ จักร ๔ ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุลล้อนารถไปสู่ที่หมาย ๔)จุดประสงค์การสอนด้านธรรมาปฏิบัติมนุษย์ พระพุทธศาสนาเรียกมนุษย์ทั้งหลายว่า “เวไนยสัตว์” คือ สัตว์ผู้สามารถฝึกฝนและพัฒนาปัญญา พฤติกรรมและจิตใจที่ถูกต้องได้ในทุกด้าน จริต หรือ จริยา ๖ ความประพฤติดี, ความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน, พินฺนของจิต, อุปนิสัย, พินฺนนิสัย, แบบหรือประเภทใหญ่ ๆ แห่งพฤติกรรมของคน ๕)จุดประสงค์การสอนด้านพัฒนาทางพระพุทธศาสนาจัดวางไว้เป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตลอดจนถึงวิธีการสอนตามแนวพุทธนั้น ทรงสอนให้ใช้วิธีที่เรียกว่าทางสายกลาง เป็นการอบรมกาย วาจา ใจในทางประพฤติดีปฏิบัติที่ชอบอันแสดงไว้ชัดทั้งเหตุและผล เพื่อการจะพ้นทุกข์

๒.๒.๘ การประยุกต์หลักธรรมของผู้รับคำเพื่อการปรึกษา

๒.๒.๘.๑ หลักปรโตโฆสะเพื่อคุณสมบัติของผู้ให้การปรึกษา

ในการให้คำปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษา ควรมีหลักธรรมเพื่อที่จะเป็นหลักในการสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทางที่ถูกต้องให้กับผู้ที่มาขอคำปรึกษา หลักธรรมนั้นคือ กัลยาณมิตร หรือ ปรโตโฆสะ^{๑๒๒} หรือเสียงจากผู้อื่น ที่จะให้เกิดสัมมาทิฐิได้ ก็คือ เสียงที่ดังาม เสียงที่ถูกต้อง เสียงที่บอกกล่าวชี้แจงความจริง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ เฉพาะอย่างยิ่ง ที่เกิดจากความรัก ความปรารถนาดี เสียงดังามถูกต้องเช่นนี้ เกิดจากแหล่งที่ดี คือคนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม คนเช่นนี้ทางธรรม เรียกว่า สัตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง ถ้าคนดี คือสัตบุรุษ หรือบัณฑิตนี้ ไปทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำ สั่งสอนชัก นำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น ก็เรียกว่าเขาทำหน้าที่เป็น กัลยาณมิตร

^{๑๒๑} วศิน อินทสระ, **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เมธทราย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

^{๑๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม, ๒๕๕๕), หน้า ๕๖๕.

๑)หลักกัลยาณมิตรธรรม^{๑๒๓} หมายถึง องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดี หรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงาม และความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครู หรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๒๔} ได้กล่าวไว้ว่า เดินทางคนทั่วไปจะต้องอาศัยกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้นในการชักนำเข้าสู่ทางชีวิตที่ดีงาม การไปสู่ จุดหมายของพระพุทธศาสนาได้นั้น ก็ต้องอาศัยความมีกัลยาณมิตรเป็นสำคัญ เพราะว่าเมื่อมี กัลยาณมิตร มีผู้ที่ชี้แนะทางที่ถูกต้องแล้ว ก็จะทำให้บุคคลเริ่มรู้จัก เริ่มมีความเข้าใจหรือ ความเห็นทางที่ถูกต้องนั้น ก็คือสัมมาทิฐิ ซึ่งจะทำให้เดินทางไปได้ ถ้าไม่มีกัลยาณมิตร ก็มองไม่ เห็น ไม่รู้แม้กระทั่งว่าทางเดินอยู่ที่ไหน ทำให้ดำเนินชีวิตผิดพลาดได้ เหมือนนวนเวียนอยู่ในป่า หลงไปหลงมา บางทีตลอดชีวิตก็ไม่ได้เข้าสู่ทางที่ถูกต้อง กัลยาณมิตรนั้นเหมือนกับเป็นผู้ที่รู้ทางเพราะเคยเดินทางนั้นมาแล้ว หรืออย่างน้อยก็ได้เคยผ่านทำให้ได้รู้ว่าทางอยู่ตรงไหน สามารถไปชี้แนะและชักนำเข้าสู่ทางได้ ดังนั้น กัลยาณมิตร นี้จึงสำคัญมาก

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญของความมีกัลยาณมิตร ยังมีการตรัสสอนถึงความสำคัญของความมีกัลยาณมิตรสำหรับคนทั่วไปด้วย โดยเฉพาะชาวบ้าน ยังมีหลักธรรมและพุทธภาษิตที่ย้ำถึงความสำคัญของการคบหา และการเสวนาคนดีเพิ่มอีกจำนวนมาก เช่น การคบคนชั่วเป็นหนึ่งในอบายมุข ๖^{๑๒๕} การคบมิตรและปฏิบัติถูกต้องต่อมิตรเป็นหลักอย่างหนึ่งในคำสอนเรื่องทศ ๖^{๑๒๖} การรู้จักเลือกคบคนตามหลักมิตรแท้มิตรเทียม^{๑๒๗}ในชาดกซึ่งเป็นคำสอนสำหรับคนทุกชั้นทุกประเภท โดยเฉพาะชาวบ้าน ก็มีเรื่องราว และสุภาษิตแนะนำเกี่ยวกับ การคบหาหรือการเสวนาเป็นจำนวนมากเรื่องที่เด่นคือนกแขกเตาสองพี่น้อง

จะเห็นว่าการคบมิตรนั้นสำคัญมากเหมือนเข็มทิศของชีวิตเลยทีเดียวได้ หากคบคนดีก็จะดีเหมือนคนที่เราคบ หากคบคนที่ชั่วเราก็ก้าว หรืออย่างน้อยก็ถูกมองว่ามีเพื่อนไม่ดี ความ หวาดระแวงของคนรอบข้างก็จะเกิดขึ้น คนเรานั้นไม่อาจอยู่โดด ๆ อยู่แบบไม่ต้องสัมพันธ์กับใคร ธรรมดาต้องมีการคบหากับบุคคลอื่น ขาดไม่ได้ โดยเฉพาะชีวิตแบบทางโลก แต่การคบหานั้นจะ ได้กัลยาณมิตรหรือบาปมิตรก็ต่างกันอีกทีหนึ่ง

บรรดาท่านผู้รู้ต่างได้ให้การรับรอง และยอมรับว่าการได้มิตรดี สำคัญต่อชีวิต มนุษย์อย่างมาก ผู้ต้องการความเจริญในการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดี ไม่มีการเบียดเบียนตนและ ผู้อื่น ความมีกัลยาณมิตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่ง ในมงคลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วย สิ่งที่เป็นมงคล พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการดำเนินชีวิตที่เป็นไปเพื่อความเจริญเป็นมงคลแก่ชีวิต กล่าวคือ การไม่คบคนพาล การคบหาสมาคมกับบัณฑิต หรือกัลยาณมิตรท่านใดยกไว้เป็นอันดับ แรก นี่เป็นหลักการ

^{๑๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๔.

^{๑๒๔} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), **ชวนคิด พินิจธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๖-๔๗.

^{๑๒๕} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗/๒๐๒.

^{๑๒๖} ที. ป. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๑๙๙.

^{๑๒๗} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๕/๒๐๗.

ดำเนินชีวิตทางโลกเพื่อให้มีความสุข เป็นชีวิตที่ปลอดภัย อันดับแรกจะต้องเว้น การคบคนพาล คบหา กัลยาณมิตร สวณในทางธรรมผู้ที่จะเจริญในทางธรรมถึงกับให้บรรลु เป้าหมายสูงสุด ก่อนอื่นจะหนี จากความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรไปไม่ได้เช่นกัน ความมีกัลยาณมิตร คือบุญนิมิตแห่งการเจริญอริยมรรคมี องค์ ๘ กัลยาณมิตรเป็นตัวนำ ตัวดูดีสิ่งดี ๆ เข้ามาหาผู้แสพ ผู้คบหา สิ่งดี ๆ ที่ยังไม่เกิดก็จะเกิด ที่เกิด แล้วจักเจริญ สิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้วจะเสื่อมไป

การได้กัลยาณมิตร การได้อยู่ใกล้ การได้คบ หากัลยาณมิตรถือได้ว่าเป็นโชคสองชั้นของ บุคคลนั้น คือ ชั้นแรกไม่ว่าจะได้มิตรดีหรือมิตรชั่วก็ถือ ว่ายังดี อย่างน้อยที่สุดคงจะคลายความกลัว จากภัยต่าง ๆ ได้เมื่ออยู่ใกล้กัน และทำให้การทำงานลุล่วง ไปด้วยดี อย่างเช่น คบกันเพื่อประกอบธุรกิจ การงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ตราบใดที่ยังช่วยกัน จะทำให้การงานนั้นประสบผลสำเร็จได้ คือสำเร็จประ โยชนในปัจจุบัน ทำให้ฐานะทางสังคมดีขึ้นได้ อย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน นี่คือทางโลก บางครั้ง หลีกเลี่ยงที่จะคบหาไม่ได้ ทั้งที่รู้ว่าผู้ที่คบด้วยนั้น เป็นปาปมิตร แต่ก็ต้องคบหา เพื่อประโยชน์ บางอย่างที่ดีต่างฝ่ายต่างจะได้รับ^{๑๒๘} กัลยาณมิตร มิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีอย่างในความหมายสามัญ เท่านั้น แต่หมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอก ช่องทาง หรือเป็นตัวช่วยให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ในคัมภีร์วิสุทธิ มัคค์ ท่านยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครูอาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตรทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่าในกระบวนการพัฒนาปัญญา ความมี กัลยาณมิตรนี้ จัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา

(๑) คุณค่าของกัลยาณมิตร มีความสำคัญได้ ก็เพราะกัลยาณมิตรนั้นมี คุณค่าในฐานะที่เป็นตัวดึงดูด เป็นตัวชักนำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้หวังประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ ทางโลกหรือทางธรรม หากได้กัลยาณมิตรคอยชี้แนะ เป็นผู้กำกับให้ชีวิตเบื้องต้นดำเนินไปด้วยดี แม้ในเบื้องต้นอาจมี อุปสรรคมาขวางบาง กัลยาณมิตรก็เปรียบเหมือนมีกำแพงสองข้างทางที่คอยกัน กันอุปสรรคและสิ่ง ไม่ดีที่จะมาถึงตัว อีกทั้งช่วยห้ามตนเองไม่ให้เดินออกไปหาสิ่งเหล่านั้น ช่วยให้การ ดำเนินการไปสู่ เป้าหมายได้สะดวก ในทางธรรม กัลยาณมิตรมีคุณค่าทั้งในฐานะที่เครื่องหมาย เบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งพรหมจรรย์

ความเป็นผู้มีมิตรดี หรือบุคคลที่ดีมิตรดีนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบไว้ว่าเหมือน การขึ้นของดวงอาทิตย์จากขอบฟ้าในยามเช้าก่อนจะเห็นดวงอาทิตย์เต็มดวง สิ่งแรกที่ปรากฏขึ้น ก่อนนั้นคือแสงเงินแสงทอง เป็นเหตุบอกให้รู้ได้แน่นอนว่าดวงอาทิตย์กำลังจะขึ้นมาแล้วฉันท ในทาง ธรรมผู้มีกัลยาณมิตรก็เป็นบุญพินิตเบื้องต้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ดังความปรากฏใน กัลยาณมิตร สูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุญนิมิต ฉันท กัลยาณมิตรตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุญนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉันทนั้น”^{๑๒๙}

^{๑๒๘} พระจะจุ ญาณวิชิโย (รักษาปา), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตร เถระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖.

^{๑๒๙} ส. ม. (ไทย) ๑๙/๔๙/๔๓.

มิตรแท้หรือเพื่อนแท้ เป็นสิ่งที่ปรารถนาของมนุษย์ทุกคน เป็นคำที่ฟังดูง่าย ๆ แต่หาได้ยาก บางคนมีเพื่อนพ้องมิตรสหายจำนวนมาก มีทั้งเพื่อนเรียน เพื่อนกิน เพื่อนดื่ม เพื่อนเที่ยว แต่จะหาเพื่อนที่มีคุณสมบัติเป็นบัณฑิตดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นหายากเหลือเกิน บางคนทั้งชีวิตไม่เคยได้เจอ เพราะมิตรแท้จริง ๆ นั้น คือผู้ที่เมื่อคบหาสมาคมด้วยแล้ว นำแต่ประโยชน์สุขมาให้ฝ่ายเดียว เป็นผู้ที่เชื่อถือได้ ไว้วางใจได้ คบคนดีมีคุณธรรมเปรียบได้กับแสงสว่างนำทางชีวิต มีใครสักคนเป็นเพื่อนนั้น ต้องรู้จักสังเกต ใช้สติปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบ ควบคู่กับผู้ที่เสมอกันด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา หรือสูงกว่าตน แต่ก็ยังไม่ห้ามเสียทีเดียว หากมีความจำเป็นต้องคบกับคนพาล หรือผู้ที่ต่ำกว่าตนด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ท่านแนะนำให้คบหาในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตรให้ผู้นั้น ช่วยแนะนำช่วยนำเขา เพื่อให้เขาพ้นจากความเป็นคนพาล ช่วยให้เห็นถูก เกิดปัญญาสามารถพึ่งพาตนเองได้ คบเพื่ออนุเคราะห์ แต่ต้องมั่นใจในความหนักแน่น ในความดีของตนเองว่าจะไม่เอียงไปเป็นเหมือนคนพาลเสียเอง^{๑๓๐}

(๒) คุณสมบัติของกัลยาณมิตร กัลยาณมิตรผู้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทุก ๆ ประการนั้น คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีพระพุทธพจน์รับรองว่า ดู“ก่อน อานนทสัตรทั้งหลายผู้มีความเกิดเป็นธรรมดาย่อมพ้นจาก ชาติความเกิดได้ ด้วยอาศัยกัลยาณมิตรคือเราตถาคตนั้นเทียว”^{๑๓๑} การที่ใครสักคนหนึ่งมีจิตหวังเพื่อ ประโยชน์สุขของคนอื่น เพื่อเป็นบุญนิมิตในทางสร้างสรรค์ สร้างความเจริญด้านจิตใจ การชี้แนะ ให้คนอื่นดำรงตนอยู่ในทางที่ถูก ที่ดีงาม ชักนำให้กุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น อกุศลที่กำลังจะเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมไปบุคคลผู้มีความปรารถนาอย่างนี้ จำเป็นต้องมีคุณธรรมสำหรับ ผูก ตนเองให้เหมาะกับภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบ ฉะนั้น บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจึงต้อง ประกอบด้วยองค์คุณ หรือคุณสมบัติของกัลยาณมิตรถึง ๗ ประการ^{๑๓๒} คือ

ปโย ครุ ภาวนีโย วตฺตา จ วจนฺทขโม
คมภีรณจ กถํ กตฺตา โน จฏฐาเน นิโยชเย.^{๑๓๒}

ประการที่ ๑. ปโย แปลว่า กัลยาณมิตรนั้น เป็นผู้น่ารัก หรือเป็นที่รัก หมายความว่า ท่านประกอบด้วยเมตตา ทำให้ผู้ที่เขาไปหานั่งใกล้รู้สึกว่ามีเพื่อน ทำให้เกิดความชุ่มฉ่ำใจ ไม่อ้าง วาง วาเหว กัลยาณมิตรที่ดีจะทำให้เกิดรู้สึกอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ทำให้พระสาวกมีความสดชื่น มี ความอบอุ่นใจ มีความสบายใจ ท่านมีเมตตา ท่านมีลักษณะเป็น ปโย ก็จะมีรู้สึกสบายใจ ชุ่มฉ่ำใจ เหมือนมีเพื่อนดูแลอยู่ตลอดเวลา

ประการที่ ๒. ครุ เป็นที่เคารพ มีความหนักแน่น เป็นบุคคลที่อุดมด้วยปัญญาทั้งทางโลก และทางธรรมอย่างพร้อมมูล จนกระทั่งตระหนักและซาบซึ้งได้ดีว่า อะไรถูกอะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรอะไรไม่ควร อะไรเป็นบุญอะไรเป็นบาป แล้วดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง ที่ เป็นบุญเป็นกุศลอย่างมั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวต่อความยั่วยวนของสิ่งแวดล้อมที่ทำให้จิตใจตกต่ำเป็นคนรักความ

^{๑๓๐} พระจะจุ ญาณวิชัย(รักษาป่า), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ”, หน้า ๒๗.

^{๑๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๑๓๒} อภ. ปญจ. (ไทย) ๒๒/๘๑/๑๔๙.

ยุติธรรมเป็นที่สุด ไม่ว่าต่อหน้าอย่างไร ลับหลังต้องอย่างนั้น มีความเมตตากรุณาอยู่ เป็นนิจกับทุกคนที่เกี่ยวข้อง คุณสมบัตินี้จะหลอมให้กลายเป็นมิตรเป็นที่น่าเคารพของชนทั้งปวง

ประการที่ ๓ ภาวนีโย แปลว่า เป็นที่เจริญใจ เป็นแบบอย่างให้เราได้ เราได้ครูอาจารย์ เราได้ผู้ที่ท่านมีคุณธรรม มีความประพฤติดีงาม เราก็เกิดความรู้สึกที่เรียกว่า จรรโลงใจ มีกำลังใจ เห็นแบบอย่าง อยากจะทำตาม ก็ทำให้มีความก้าวหน้าในชีวิต มีพุทธพจน์ที่ตรัสถึงพระภิกษุเถระ เป็นที่เจริญใจไว้ว่า เพราะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการคือ “ไม่กำหนดในสิ่งที่เป็นเหตุให้กำหนด ไม่ขัดเคืองในสิ่งที่เป็เหตุให้ขัดเคือง ไม่หลงในสิ่งที่เป็เหตุให้หลง ไม่โกรธในสิ่งที่เป็เหตุให้โกรธ ไม่มัวเมาในสิ่งที่เป็เหตุให้มัวเมา” หรือ “เป็นผู้ปราศจากราคะ เป็นผู้ปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ เป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน เป็นผู้ไม่ตีตนเสมอ”

ประการที่ ๔ นอกจากจะให้เกิดความรู้สึกอยู่ในใจแล้วยังออกมาเป็นรูปธรรมด้วย คือ วตตา จ เป็นผู้สามารถว่ากล่าวตักเตือน เป็นนักพูด คือเป็นผู้ฉลาดในการใช้ถ้อยคำ นำรับฟัง มีเหตุมีผล มีหลักการ พูดถูกจังหวะ การพูดนี้เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตร ประสบความสำเร็จในการชักนำบุคคลผู้หลงผิด ท้อแท้ หดหู่กำลังใจ หดความยินดีในการทำหน้าที่ให้ กลับมีความเห็นถูก มีกำลังใจ เกิดความยินดีที่จะทำหน้าที่นั้นต่อ

ประการที่ ๕ วจนกุโหม บอกกล่าวแล้วบางที่ยังไม่ชัดเจน ยังสงสัยอยู่เข้าไปซักถามเป็นผู้อดต่อถ้อยคำสูง ๆ ต่ำ ๆ ได้ คือ บุคคลผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรนั้นถึงเวลาจะว่ากล่าวสอนจำต้องว่ากล่าวสอน แนะนำ การว่ากล่าวสอน แนะนำนั้น แม้จะเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง เช่น การพูดเรื่องศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา สำหรับผู้เป็นมิจฉาจิต ผู้ไม่มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจ จึงแสดงออกมาในรูปแบบของการใช้ถ้อยคำที่หยาบคาย ต่อต้านตีเถียน สำหรับผู้เป็นสัมมาทิฐิย่อมชอบใจแสดงออกมาในรูปแบบของการสรรเสริญยกย่องแสดงความพอใจเมื่อธรรมดาเป็นเช่นนี้ ผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรจะต้องรู้เท่าทัน อดทนได้ ทั้งถ้อยคำที่ไม่น่าปรารถนา และถ้อยคำที่น่าพอใจ คือไม่ยินดียินร้ายจนเกินไป การอดทนต่อถ้อยคำที่ไม่น่ายินดีก็เช่นว่าอยากยิงแล้ว สิ่งที่ยากยิ่งกว่าคือ การอดทนต่อสิ่งที่น่ายินดี นี่เป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญ สำหรับบุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ผู้อดทนต่อถ้อยคำหรือเสียงนี้ ฉะนั้น บัณฑิตหรือผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจึงต้องฝึกจิตของตนไม่ให้เอนเอียง คือไม่หวั่นไหว ไม่สะเทือนต่อโลกธรรม ๘ ด้วยอำนาจความยินดีหรือยินร้ายให้สมตามพระพุทธรพจน์ที่ว่า “ภูเขาศิลาล้วน เป็นแห่งเดียว ย่อมไม่สะเทือนด้วยลมฉันทใด บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่เอนเอียงในเพราะนินทาและสรรเสริญฉันทนั้น”^{๑๓๓}

ประการที่ ๖ คมภีรณจ กถิ กตตา เป็นผู้ที่กำลังถ้อยคำหรือเรื่องที่ลึกซึ้งได้ คำกล่าวสอนธรรมดาสามัญก็เป็นความดีของกัลยาณมิตรอยู่ทั่วไปแล้ว แต่กัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติพิเศษที่จะช่วยลูกศิษย์ได้อย่างแท้จริงก็คือ ผู้ที่สามารถนำพาเขาถึงสิ่งที่ลึกซึ้งให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป อันนี้จะเป็น ปัจจัยที่ทำให้เราสามารถก้าวหน้าในการปฏิบัติ ถ้าเรื่องลึกซึ้งขึ้นไป ท่านไม่สามารถแนะนำได้เราก็ อยู่ในระดับธรรมดา ความก้าวหน้าในการปฏิบัติ ก็ไม่เป็นไปเท่าที่ควรไปไม่ไกล หรือไม่ถึงที่สุด จึงจะต้องมีคุณลักษณะข้อที่ ๖ คือสามารถที่จะแถลงชี้แจงเรื่องลึกซึ้งได้ด้วย ในที่นี้คง หมายถึงเรื่อง ที่เกี่ยวกับ

^{๑๓๓} ส. สคาถ. (ไทย) ๑๕/๓๑/๓๕.

ณาน วิปัสสนา มรรค ผล และนิพพาน หรืออีกนัยหนึ่ง ถ้อยคำที่ควรพูดในการทำ หน้าที่กัลยาณมิตร คือ กถาวัตถุ ๑๐^{๑๓๔}

ประการที่ ๗ ข้อสุดท้าย นอกจากจะช่วยแนะนำในทางที่ดีให้ความรู้เข้าใจ เกิดความรู้สึกในทางที่ดีงามและปฏิบัติถูกต้องแล้ว อีกด้านหนึ่งก็มีการบอในทางที่ไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียขึ้น คือ โน จงฺภูณเณ นิโยชเย แปลว่าไม่ชักจูงในสิ่งที่เหลวไหลไร้สาระ หรือในทางที่เสียหาย คือป้องกัน ไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล มีคติเป็นทุกข์ ทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจ ปลอดภัย ปลอดภัยขึ้นมานว่า จะไม่ทำให้เกิดความเสียหาย และเฉื่อยออกไปผิดทาง ชักชวนให้ทำแต่สิ่งที่เป็น ประโยชน์เกื้อกูล มีคติเป็นสุข ผู้ต้องการประโยชน์จากการใดคบหามิตร พระพุทธองค์ตรัสว่าควรคบ ผู้มีคุณสมบัติตามที่กล่าวมา แม้จะถูกขับไล่ก็ควรเข้าไปหา ดังความในพุทธภาษิตที่ตรัสสรุปไว้ว่า “มิตรเป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ไม่ชักนำไปในอุบายในโลภนี้ ฐานะเหล่านี้มีอยู่ในบุคคลใดบุคคลนั้น จัดว่าเป็นมิตรผู้มุ่งประโยชน์ และ อนุเคราะห์ ผู้ต้องการจะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้นแม้จะถูกขับไล่ก็ตาม”^{๑๓๕}

ในพุทธธรรมของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๓๖} ไตรสรูปคุณสมบัติที่สำคัญของกัลยาณมิตรอย่างลึกซึ้งมีสองประการ คือ ทำได้อย่างที่พูดและมีความเป็นอิสระ สำหรับผู้มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตรมีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ ต้องมีคุณธรรมคุณธรรมที่สำคัญที่สุดต่อบุคคลผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรคือ ความเป็นผู้กระทำจริง พูดอย่างไร ทำได้อย่างนั้น หรือทำอย่างไรพูดอย่างนั้น นี่คือ ตัวดีดุด อันแรกปรากฏต่อสายตา ผู้ใดดู ได้ฟัง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่า “เหมือนเมฆที่คำรามและให้ฝนตก” เป็นเมฆคำรามที่ให้ความหวังแก่สัตว์และพืชได้

ส่วนความเป็นอิสระท่านกล่าวว่า มองได้ ๒ ด้าน คือ ด้านความเป็นอยู่หรือระบบการดำเนินชีวิต และความเป็นอิสระภายในใจ ความเป็นอิสระนี้เป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่ติดอยู่ในเครื่องผูกมัดจองจำอย่างเดียวกับเขา หรือว่าว่ายวนด้นรนอยู่ในกระแสน้ำเชี่ยวในเกลียวคลื่นเดียวกับคนอื่น แม้แต่ตนก็ยังช่วยไม่ได้ จะช่วยปลดปล่อยหรือรื้อถอนผู้อื่นขึ้นมาได้อย่างไร คนที่ติดอยู่ในระบบที่ผูกมัดของสังคม ด้นรนแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ตามแนวทางเดียวกับคนอื่น ๆ ด้วยค่านิยมอย่างเดียวกัน มี ปัญหาบิปรัดกีดกันทางด้านความเป็นอยู่ การอาชีพของตนและครอบครัวด้นรนเพื่อความอยู่รอด เฉพาะตนและจำเพาะครอบครัวของตนเหมือนกันกับคนอื่น ๆ เมื่อสังคมเกิดปัญหาย่อมยากที่จะมี เวลาที่มีความคิดมาอุทิศให้แก่การไถถอนคนอื่น ๆ หรือที่จะนำผู้คนออกไปสู่แนว ทางใหม่ ๆ ได้ เมื่อ พยายามทำก็มักเข้าแนวที่ว่่ากันว่า พายเรือเวียนวนอยู่อย่าง ยิ่งเมื่อทั้งระบบความเป็นอยู่ทั้งจิตใจ ล้วน ไม่เป็นอิสระทั้งสองอย่าง ก็ยิ่งประสบความสำเร็จได้ยาก

^{๑๓๔} อัง. จตุก. (ไทย) ๒๑/๒๔๒/๓๕๘.

^{๑๓๕} อัง. สุตตก. (ไทย) ๒๒/๓๗/๕๘.

^{๑๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๕๗๓.

กล่าวโดยสรุป กัลยาณมิตร ในแง่ทำหน้าที่ต่อผู้อื่น สมควรมีคุณสมบัติพิเศษจำเพาะสำหรับการทำหน้าที่นั้นอีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะคุณสมบัติพื้นฐาน ที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ ดังนี้^{๑๓๗}

๑. ปิโย น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้ อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒. ครุ น่าเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกขอบุญใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

๓. ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ มีความจริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุง ตนอยู่ เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้าง และรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔. วัตตา รู้จักพูดให้ไฉไล คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้ คำแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. วจนักขโม ทนต่อถ้อยคำ คือ พรอมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำ ล้วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

๖. คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา แกล้งเรื่องล้าลึกใด คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้ง ซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. โน จัญฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำไปในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย หรือเรื่อง เหลวไหลไม่สมควร

(๓) **อานิสงส์ผู้เป็นกัลยาณมิตร** ผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรเองก็ได้รับ อานิสงส์เช่นกันคือ จะเป็นผู้มีความเจริญรุ่งเรือง ในชีวิตไปทุกภพทุกชาติ มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีโอกาสที่จะได้เวียนวนอยู่ในสุคติภูมิ คือ ย่อมได้เกิดในสถานที่ที่ผู้คนมีศีลธรรม ไม่เดือดร้อนด้วยที่อยู่ ย่อมมีบุตรภรรยา ตลอดจนบริวารชน ที่ตั้งอยู่ในโอวาท ย่อมเป็นผู้มีเสน่ห์เป็นที่รักและเคารพนับถือ ของผู้คน ย่อมเป็นผู้มีความทรงจำดี ปฏิภาณว่องไว และปัญญาดี ย่อมมีอาชีพและกิจการเป็น หลักฐานมั่นคงตลอดไป ย่อมปลอดภัยจากอัคคีภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย และศัตรูหมู่มวลทั้งหลาย ย่อมเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง สมส่วน สง่างาม มีอำนาจมาก ย่อมมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง อดทน มีเหตุผล ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ๘ ไม่สะดุ้ง กลัวต่อการเกิดในภพต่อไป สามารถแสดงธรรมให้ชัดเจน ท่ามกลาง ประชุมชน ย่อมไปบังเกิดใน สวรรค์ ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่าย

เป็นสังจะธรรมอีกข้อหนึ่งที่ว่า ไม่มีใครได้อะไรมาเปล่า หรือง่าย ขณะที่ได้อะไรสักอย่าง หนึ่งอีกอย่างหนึ่งกำลังจากไป หรือกว่าจะได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการก็ต้องเจออุปสรรคเข้ามาเป็น ตัวทดสอบอยู่เป็นระยะ ๆ หากมองในแง่บวกก็เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน เสริมความแข็งแกร่งให้แก่ จิต ผู้ทำ หน้าที่เป็นกัลยาณมิตรก็เช่นกัน ต้องพบกับอุปสรรคในระหว่างทำหน้าที่^{๑๓๘}

^{๑๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๕๗๓.

^{๑๓๘} พระจະจู ญาณวิชิโย(รักษาปา), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตร เถระ”, หน้า ๔๓.

๒) หลักสัปปริสธรรม ๗ สัตบุรุษ คือคนดี หรือคนที่แท้ มีธรรมของสัตบุรุษ เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ประการ ดังนี้^{๑๓๙}

(๑) อัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ กฎเกณฑ์แบบแผน หน้าที่ ซึ่งจะเป็นเหตุให้กระทำการได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย เช่น ภาสิรูว่าหลักธรรมที่ตนจะต้องศึกษาและ ปฏิบัติคืออะไร มีอะไรบ้าง ผู้ปกครองธรรมของผู้ปกครอง คือรู้หลักการปกครอง

(๒) อตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรม หรือ หลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ของกิจที่จะกระทำ เช่น ภาสิรูว่า ธรรมที่ตนศึกษาและปฏิบัติ นั้น ๆ มีความหมายและความมุ่งหมายอย่างไร ตลอดจนรู้จักประโยชน์ที่เป็นจุดหมายหรือสาระของชีวิต

(๓) อัตตัญญตา รู้จักตน คือ รู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ของตน ตามเป็นจริง เพื่อประพฤติปฏิบัติได้เหมาะสม และให้เกิดผลดี เช่น ภาสิรูว่าตนมีศรัทธา ศีล สุ ตะ จาคะ ปัญญา และปฏิภาณแค่ไหน

(๔) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ คือ รู้ความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณ ในการบริโภคอาหาร ใน การใช้จ่ายทรัพย์ ภาสิรูรู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ เป็นต้น

(๕) กาลัญญตา รู้จักกาล เช่น รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียน เวลาทำงาน เวลาพักผ่อน เป็นต้น

(๖) ปริสัณญตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม และชุมชน รู้จัก มารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อควรระวังปฏิบัติ ต่อชุมชนนั้น ๆ

(๗) ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือ รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอหยาศัย ความสามารถ และ คุณธรรม เป็นต้น เพื่อปฏิบัติต่อผู้นั้นโดยถูกต้อง เช่นว่า ควรจะคบ หรือ ไม่ จะเกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี เป็นต้น

พระพุทธเจ้าตรัสถึงประโยชน์จากการได้อาศัยสัตบุรุษหรือกัลยาณมิตรว่า “เหมือนก้อนเมฆใหญ่ เมื่อตกลงมาให้ข้าวกล้าทั้งปวงเจริญงอกงาม ย่อมตกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่คนหมามากฉันใด สัตบุรุษเมื่อเกิดในตระกูล ก็ฉันนั้นเหมือนกัน กล่าวคือ ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อสุขแก่คนจำนวนมาก ไฉน มารดาบิดา บุตรภรรยา ทาส กรรมกร คนใช้ มิตร และอำมาตย์ ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว รวมถึงพระราช เหล่าเทวดา สมณพราหมณ์^{๑๔๐}

สัตบุรุษย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มารดาบิดา คือ สัตบุรุษ หรือกัลยาณมิตร มีความกตัญญูทเวทิตาเป็นเลิศ ย่อมนึกถึงบุญคุณของท่านทั้งสองเสมอ เลี้ยงดูท่าน ด้วยความสุขทั้งสองทาง คือ ทางกาย มีการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยอันสมควรแกฐานะ ของตน ในยามท่านเจ็บไข้ได้ป่วยดูแลรักษาท่านให้อยู่เป็นสุขทางกาย และทางใจ รักษาหัวใจ ท่านไม่ กระทำสิ่งอันเป็นเหตุกระทบกระเทือนจิตใจท่าน แม้กระทั่งหากท่านทั้งสองเป็นผู้มีความเห็นผิดไม่มี

^{๑๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๖๙.

^{๑๔๐} อ. อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑๓๘/๒๙๗.

ความเชื่อหรือเลื่อมใสในการให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น จะต้องพยายามหาอุบายวิธี ให้ท่านดำเนินในทางนี้เพราะการชักนำท่านดำเนินทางนี้ถือได้ว่าเป็นการช่วยท่านอย่างแท้จริง คือ ท่านมีธรรมะเป็นตัวกำกับดำเนินชีวิต อันเป็นการสร้างเหตุแห่งความมั่นใจได้แน่นอนว่า มีที่พึ่งที่ แท้จริง นี่คือการดาบิบัติที่ได้ประโยชน์จากการได้อาศัยบุตรผู้เป็นกัลยาณมิตร

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่บุตรภรรยา คือ สัตบุรุษจะเป็นผู้ประกอบด้วยธรรม มีธรรมเป็นเข็มทิศในการดำเนินชีวิต รู้จักทางที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์พร้อมทั้งประโยชน์โลกนี้และโลกหน้า ไม่แสวงหาทรัพย์ที่ได้มาโดยทุจริต ประกอบแต่ กรรมที่สุจริตเลี้ยงดูบุตรและภรรยา ส่งเสริมอบรมบุตรให้มีศีลปะ เพื่อใช้สำหรับการดำรงชีพ ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว โดยมีตนเป็นแบบอย่างทำให้ดูมากกว่าการสั่งสอนด้วยคำพูด และยกย่อง ภรรยาของตน มีธรรมข่มใจ ไม่นอกใจทั้งในที่ลับหลัง ให้เกียรติยกความเป็นใหญ่ภายในบ้าน ให้ของขวัญตามแต่โอกาส

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ทาส กรรมกรคนรับใช้ คือ สัตบุรุษนั้นมีพรหมวิหารธรรม ๔ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ในยามมีงานใช้ก็ใช้ ในคราวเจ็บไข้ได้ป่วยก็ช่วยดูแลรักษา ปลอ่ยให้ได้รับความบันเทิงในโอกาสที่ควรได้รับการบันเทิง ไม่ถือตัวจนเกินเหตุว่าตนเองเป็นนายจ้าง นึกถือความเป็นคน จึงเป็นเหตุให้ทาส กรรมกร คนรับใช้ทั้งหลายได้รับความสุข

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มิตรและอำมาตย์ คือ สัตบุรุษไม่นิยมเอาไรต์เอาเปรียบใครเวลาคบกับใคร ไม่คบด้วยความหวังประโยชน์จากฝ่าย ตรงกันข้ามตามที่ควรจะเป็น เป็นผู้แนะนำประโยชน์แก่มิตรสหาย เป็นที่พึ่งในยามทุกข์ยาก

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว คือ สัตบุรุษนั้นย่อมเป็นผู้มีความกตัญญูตถะเวทีย่อมนึกถึงอุปการะที่ญาติผู้ล่วงลับเคยได้สร้างไว้หรือไมอาจนึกถึงได้ แต่เป็นธรรมของสัตบุรุษเป็นผู้ชอบชวนชววยประโยชน์มีจิตใจกว้างขวางไม่เพียงแต่กับผู้มีชีวิตอยู่เท่านั้น ยังแผ่ถึงญาติผู้ล่วงลับได้รับความสุขจากการที่ท่านสร้างความดี

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พระราชา คือ สัตบุรุษจะไปเกิดในแคว้นแคว้นหรือประเทศใด พระราชาผู้ปกครองประเทศนั้นจะได้รับความสงบสุข ทำความเจริญให้เกิด เป็นที่ปรึกษาของพระราชา แบ่งเบาภาระหนักให้เบาบางลงได้ เมื่อพระราชามี สัตบุรุษอยู่ด้วยพระองค์ย่อมดำเนินกิจกรรมบริหารประเทศได้ดี ซึ่งก็จะมีผลพวงถึงความสงบสุข ประชาชนนั่นเอง จึงได้ชื่อว่าสัตบุรุษเกิดมาเพื่อประโยชน์ เกื้อกูล ความสุขแก่พระราชา^{๑๔๑}

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เหล่าเทวดา คือ สัตบุรุษนอกจากเป็นผู้ไม่นิยมในทางชั่วแล้ว ยังยินดีในทางที่ดีเป็นกุศล เมื่อสัตบุรุษยินดีในการสร้างบุญสร้างกุศล เหล่าเทพเทวาย่อมยินดีอนุโมทนาการสร้างความดีงามของสัตบุรุษเป็นเหตุให้เหล่า เทวดายินดีย่อมทำให้เหล่าเทวดามีความสุข ถือได้ว่าอาศัยสัตบุรุษเป็นเหตุ ทำให้เทวดาได้ที่พึ่งที่ดี

^{๑๔๑} พระจจะจุ ญาณวิโช(รักษาปา), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ”, หน้า ๔๑.

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแกสมณพราหมณ์ คือสัตบุรุษย่อมรู้วิธีปฏิบัติต่อสมณพราหมณ์ ย่อมบำรุงด้วยปัจจัยเครื่องดำรงชีพที่เหมาะสมแก่ท่าน ย่อมเข้าหาเพื่อสอบถามข้อติขัด ข้อข้องในการดำเนินชีวิต เมื่อสมณะพราหมณ์ได้รับการปฏิบัติและได้รับการบำรุงด้วยปัจจัยสี่ย่อมอบรมสั่งสอนกุลบุตรให้ตั้งอยู่ในทางเจริญไม่เสื่อม ทำให้เกิดวงจรปฏิสัมพันธ์ทางบวกที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

๓) พรหมวิหารธรรม ๔

พรหมวิหารธรรม หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หลักธรรมข้อนี้เรียกว่า เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองที่จำเป็นจะต้องประพฤติปฏิบัติ^{๑๔๒} อีกทั้งพรหมวิหารธรรม “เป็นธรรมเครื่องอยู่อาศัยที่ประเสริฐ และไม่มีโทษ”^{๑๔๓} พรหมวิหารธรรม มี ๔ ประการ ดังนี้^{๑๔๔}

(๑) เมตตา คือความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

(๒) กรุณา คือความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ไฟใจอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวง สัตว์

(๓) มุทิตา คือความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้น

(๔) อุเบกขา คือความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรง เทียงธรรมดุจดั่งตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย

ประทีป พิชทองกลาง^{๑๔๕} กล่าวถึง พรหมวิหารธรรมว่า เป็นการแสดงออกจากส่วนลึกของจิตใจ คือ ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้สัตว์และบุคคลดำรงอยู่ในความดีงาม ประสบสุขเป็นประโยชน์ เป็นความบริสุทธิ์ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมโลก เป็นความรักกลาง ๆ อย่างเผื่อแผ่ เป็นคุณธรรมภายในซึ่งยังไม่ได้นำไปสู่ภาคปฏิบัติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานชั้นแรกของจิตใจที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้มองเห็นความหวังดีต่อกัน พร้อมที่จะรับฟังและเจรจาด้วยเหตุผลซึ่งกันและกัน ไม่ยึดติดความคิดเห็นแก่ตัว แต่ปรารถนาดีต่อทุกคนอย่างเสมอภาคและเที่ยงธรรม

กล่าวโดยสรุป ผู้ให้การปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา พึงมีหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ คือ เมตตา การมีความรัก ความปรารถนาดี มุ่งหวังให้ผู้รับการปรึกษามีความสุข โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน มีความกรุณา มีความสงสาร ต้องการช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ ความยากลำบากที่เกิดขึ้น ยินดีช่วยเหลือดูแลให้สามารถคลี่คลายปัญหาได้ ให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจ

^{๑๔๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๑๔๓} วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๗๘๘/๖๔๗.

^{๑๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๔.

^{๑๔๕} ประทีป พิชทองกลาง, “รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร”, หน้า ๗๕.

โดยไม่เห็นแก่ ความเหน็ดเหนื่อยและเบื่อบาน มีมุทิตา การมีความยินดีกับผู้อื่น เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุขสมหวัง หรือประสบ ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ มีความยินดีให้อย่างจริงใจ รู้สึกเบิกบาน พวยมีความสุขกับเขาไปด้วย เพราะมีความปรารถนาอยากเห็นทุกคนมีความสุขอยู่แล้ว จึงพลอยยินดีเป็นอย่างยิ่ง เสมือนเป็นความสุขของตนเอง ไม่ไปพิจารณา ในความสุขความสำเร็จของผู้อื่น แม้แต่น้อย ยิ่งถ้าเห็นผู้อื่นมีความสุขมากเท่าใด เราก็จะมีความสุขมากขึ้นเท่านั้น และ อุเบกขา การวางตัวเป็นกลาง มีความหนักแน่น มั่นคง ไม่หวั่นไหวในการทำหน้าที่ผู้ให้การปรึกษา

๔)สังคหัตถุ ๔

พระพุทธองค์ตรัสในสังคหัตถุสูตร “ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อัตถจริยา ความประพฤติ ประโยชน์ ๑ สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายสังคหัตถุ ๔ ประการนี้แลฯ”^{๑๔๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๔๗} ได้ให้ความหมายของสังคหัตถุ ๔ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานมนุษยชนไว้ในสามัคคี ดังต่อไปนี้

(๑) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

(๒) เปยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

(๓) อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชวน ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุง ส่งเสริมในด้านจริยธรรม

(๔) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

โดยสรุป คนดี มีปัญญา ที่เรียกว่าบัณฑิต หรือสัตบุรุษนี้ เมื่อใครไปเสวนาคบหา หรือเมื่อเขาทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้ หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ความเห็นถูกต้อง หรือให้มีศรัทธาที่จะถือตามอย่างตน อย่างใดอย่างหนึ่ง จะโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือกระจายความรู้ ความเข้าใจนั้นออกไปทางหนึ่งทางใดก็ตาม ด้วยความปรารถนาดี ด้วยความเมตตากรุณา ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ และการประพฤติปฏิบัติชอบขึ้นก็เรียนกว่า เป็นกัลยาณมิตร

๒.๒.๘.๒ หลักโยนิโสมนสิการ เพื่อคุณสมบัติของผู้รับการศึกษา

ความหมายของโยนิโสมนสิการ ว่าโดยรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วน

^{๑๔๖} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๓๒.

^{๑๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓-๑๔.

มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ ท่านแปลสืบ ๆ กันมาว่า การทำในใจโดยแยบคาย^{๑๔๘}

๑) ลักษณะของโยนิโสมนสิการ คัมภีร์อรรถกถา และฎีกาได้ไขความไว้ โดยวิธี แสดงไวพจน์ให้ลักษณะการคิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึงคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะ ลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลายได้

(๒) ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็น ลำดับจัดลำดับได้ หรือมีลำดับมีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตาม แนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่วกไปวนมาทำให้งง คือ คิดกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นชิ้น เป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

(๓) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุคิดค้นเหตุคิดตามเหตุผล หรือคิด อย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบ สืบหาสาเหตุให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่ซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

(๔) อุปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือ ใช้ความคิดให้เกิดผล ที่พึง ประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย หมายถึง การคิดพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้า ให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น^{๑๔๙}

สรุปได้ว่าความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด การคิดเป็น การคิดตรงตามสภาวะและเหตุปัจจัย การคิดสืบค้นถึงต้นเค้า เป็นต้น หรือถ้าเข้าใจความหมายดีแล้ว จะถือตามคำแปลสืบ ๆ กันมาว่า “การทำในใจ โดยแยบคาย” ความสัมพันธ์ระหว่างโยนิโสมนสิการที่เป็นองค์ประกอบภายในนี้กับ ปรโตโมหะตังม หรือกัลยาณมิตร ที่เป็นองค์ประกอบภายนอก ในตอนนี้พึงสังเกตให้ละเอียดลงไปอีก ว่า ถ้าบุคคลคิดเองไม่เป็น คือไม่รู้จักใช้โยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรจึงอาศัยศรัทธาเข้ามาช่วยเหลือ

๒) ความสำคัญของโยนิโสมนสิการ

คัมภีร์ปัญจสุทนี กล่าวถึง โยนิโสมนสิการว่า เป็นมูลแห่งวิญญูฯ ทำให้ว่ายวน อยู่ในทุกข์ หรือสะสมหมักหมมปัญหา และชี้แจงว่า เมื่อโยนิโสมนสิการเจริญงอกงามขึ้น ก็พอกพูน อวิชชา และภวตัณหา

- เมื่อ อวิชชา เกิดขึ้น ก็เข้าสู่กระบวนการปฏิบัติสมุปบาท เริ่มแต่ อวิชชาเป็นปัจจัยให้ เกิดสังขาร เป็นต้นไป จนเกิดกองทุกข์ครบถ้วนบริบูรณ์

- แม้เมื่อ ตัณหา เกิดขึ้น ก็เข้าสู่กระบวนการปฏิบัติสมุปบาทเช่นเดียวกัน เริ่มแต่ตัณหา เป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทานส่งต่อตามลำดับนำไปสู่ความเกิดพร้อมแห่งกองทุกข์

^{๑๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๖๒๑.

^{๑๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒๒.

ส่วนโยนิโสมนสิการ เป็นมูลแห่งวิวิธญาณ ทำให้พ้นจากวังวนแห่งทุกข์ ถึงภาวะไร้ปัญหาหรือแก้ปัญหาได้ เพราะเมื่อโยนิโสมนสิการเกิดขึ้น ก็นำไปสู่การปฏิบัติตามมรรคมงคล ๘ ซึ่งมีสัมมาทิฐิเป็นหัวหน้า สัมมาทิฐิก็คือวิชานั่นเอง เมื่อวิชาเกิดขึ้น อวิชาก็ดับไป เมื่ออวิชาดับกระบวนการนิโรธวาร แห่งปัจจุสมุปบาท ก็ดำเนินไปนำสู่ความดับทุกข์สำหรับปุถุชนทั่วไป ตามปกติ พอได้รับรู้อารมณ์แล้ว ความคิดก็มักเดินไปตามกระบวนการแห่งอวิชา ตัณหา คือเอาความชอบใจ ไม่ชอบใจต่ออารมณ์ที่รับรู้ นั่น หรือเอาภาพความคิดที่ยึดถือไว้แล้วมาเทียบทาบ เป็นจุดก่อตัวที่จะปรุงแต่งความคิดเกี่ยวกับอารมณ์ หรือประสบการณ์นั้นต่อไป เรียกว่าเป็นกระบวนการแห่งอวิชา ตัณหา ทั้งนี้เพราะได้สั่งสมความเคยชินไว้อย่างนั้น การมองและการคิดตามแนวของอวิชาตัณหา เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามที่อยากให้มันเป็น หรือไม่อยากให้มันเป็น เป็นการคิดตามอำนาจความติดใจหรือขัดใจ

รวมความว่า โยนิโสมนสิการ คือความคิดที่สกัดอวิชาตัณหา อวิชาและตัณหานั้นมาด้วยกันเสมอ แต่บางครั้งอวิชาแสดงบทบาทเด่น ตัณหาเป็นตัวแฝง บางครั้งตัณหาเด่น อวิชาเป็นตัวแฝง เมื่อเข้าใจความจริงอย่างนี้แล้ว เราอาจแบ่งความหมายของโยนิโสมนสิการออกไปเป็น ๒ อย่าง เพื่อความสะดวกในการศึกษา ตามบทบาทของอวิชาและตัณหา นั่นว่า โยนิโสมนสิการ คือ ความคิดที่สกัดอวิชา และ ความคิดที่สกัดตัณหา และพึงทราบลักษณะความคิดตามอวิชา-ตัณหา ดังนี้

๑) เมื่ออวิชา เป็นตัวเด่น ความคิดมีลักษณะติดต้นวณอยู่ที่แห่งหนึ่งตอนหนึ่งอย่างพรว้า มัวขาด ความสัมพันธ์ไม่รู้ทางไป หรือไม่ก็ฟุ้งซ่านสับสน ไม่เป็นระเบียบ ปรุงแต่งอย่างไรเหตุผล เช่น ภาพในความคิด ของคนหวาดกลัว

๒) เมื่อตัณหา เป็นตัวเด่น ความคิดมีลักษณะโน้มเอียงไปตามความยินดียินร้าย ความชอบใจไม่ชอบใจ หรือความติดใจขัดใจ ติดพันครุ่นอยู่กับสิ่งที่ชอบหรือชังนั้น และปรุงแต่งความคิดไปตามความชอบความชัง อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดลึกลงไปอีกในด้านสภาวะ อวิชาเป็นฐานก่อตัวของตัณหา และตัณหาเป็นตัวเสริม กำลังให้แก่อวิชา ดังนั้น ถ้าจะกำจัดความชั่วร้ายให้สิ้นเชิง ก็จะต้องกำจัดให้อวิชาก่อน^{๑๕๐}

๓) วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ^{๑๕๑} ก็คือการนำเอาโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ หรือโยนิโสมนสิการที่เป็นภาคปฏิบัติการ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หรือเรียกสั้น ๆ ว่า วิธีโยนิโสมนสิการนี้แม้จะมีหลายอย่างหลายวิธี แต่เมื่อว่าโดยหลักการ ก็มี ๒ แบบ คือ

- โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัด หรือกำจัดอวิชาโดยตรง
- โยนิโสมนสิการที่มุ่งเพื่อสกัด หรือบรรเทาตัณหา

โยนิโสมนสิการที่มุ่งกำจัดอวิชาโดยตรงนั้น ตามปกติเป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วนโยนิโสมนสิการแบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้น ๆ ซึ่งมุ่งเตรียมพื้นฐานหรือ

^{๑๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๒๕-๖๒๖.

^{๑๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒๗.

พัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม ให้เป็นผู้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป เพราะเป็นเพียงขั้นขัดเกลาจิตใจ แต่ โยนิโสมนสิการหลายวิธีใช้ประโยชน์ได้ทั้งสองอย่าง คือ ทั้งกำจัดอวิชชา และบรรเทาตัณหาไปพร้อมกัน วิธีโยนิโสมนสิการเท่าที่พบในบาลี พอประมวลเป็นแบบใหญ่ ๆ ได้ ๑๐ แบบ ดังนี้

(๑) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียกว่า วิธีคิดแบบอทิปปปัจจัยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจนุปบาท จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน

(๒) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มอง และให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเองอีกแบบหนึ่ง เมื่อแยกแยะออกไปแล้ว ก็มีแต่นามกับรูป หรือนามธรรมกับรูปธรรม เมื่อหัดมอง หรือฝึกความคิดอย่างนี้จนชำนาญ ในเวลาที่พบเห็นสัตว์และสิ่งต่าง ๆ ก็จะมองเห็นเป็นเพียงกองแห่งนามธรรมและรูปธรรม เป็นเพียงสภาวะ ว่างเปล่าจากความเป็นสัตว์บุคคลตัวตนเราเขา นับว่ามีกระแสความคิดความเข้าใจ ที่คอยช่วยต้านทานไม่ให้คิดอย่างหลงใหลหมายมนต์ติดสมมติบัญญัติมากเกินไป

(๓) วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นอยู่ไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้น ๆ ตามธรรมดาของมันเอง โดยเฉพาะที่มุ่งที่ประดาสัตว์และสิ่งที่คนทั่วไปจะรู้เข้าใจถึงได้ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประดังประดังจะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยธรรมดาที่ว่ามัน ไฉน อาการที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องดับไป ไม่เที่ยงแท้คงที่ ไม่ยั่งยืน ไม่คงอยู่ตลอดไป เรียกว่าเป็น **อนิจจัง** มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง เรียกว่า **ทุกข** สิ่งทั้งหลายเป็นสภาวะ ที่ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย มันก็ไม่อาจเป็นของของใคร ไม่อาจเป็นไปตามความปรารถนาของใคร ไม่มีใครเอาความคิดอยากบังคับมันได้ไม่มีใครเป็นเจ้าของครอบครองมันได้จริง เช่นเดียวกับที่ไม่อาจมีตัวตน ไม่ใช่เป็นไปตามใจอยากของใคร เรียกว่า เป็น **อนัตตา**

(๔) วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือ คิดแบบแก้ปัญหา เรียกตามไวยาหารทางธรรมได้ว่า วิธีแห่งความดับทุกข์จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด หลักการ หรือสาระสำคัญของวิธีคิดแบบอริยสัจ ก็คือ การเริ่มต้นจากปัญหา หรือความทุกข์ที่ประสบ โดยกำหนดรู้ทำความเข้าใจปัญหา คือความทุกข์นั้น ให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข ในเวลาเดียวกัน กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ และเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้นั้น ในการคิดตามวิธีนี้จะต้องตระหนักถึงกิจ หรือหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่ออริยสัจแต่ละข้ออย่างถูกต้องด้วย ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอเป็นหัวข้อหลักธรรมที่ปรากฏข้างต้น

(๕) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือพิจารณาให้เข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรมกับอรรถ หรือ หลักการกับความมุ่งหมาย เป็น ความคิดที่มีความสำคัญมาก ใน เมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรม หรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมายไม่ กลายเป็นการกระทำที่เคลื่อนไหวคลาด เคลื่อนลอย หรือมกมาย

(๖) วิธีคิดแบบรู้ทันคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้เห็นครบทั้งอัสสาทะ^{๑๕๒} อาทีนวะ^{๑๕๓} และ นิสสรณะ^{๑๕๔} เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ทุกแง่มุมทุกด้าน ทั้งด้านดีด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก เช่นบอกว่า ก่อนจะแก้ปัญหา ต้องเข้าใจปัญหาให้ชัด และรู้ที่ไปให้ดีกว่าก่อน หรือก่อนจะละสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่ง ต้องรู้จักทั้งสองฝ่ายดีพอ ที่จะให้เห็นได้ว่า การละและไปหานั้น หรือการทั้งอย่างหนึ่งไปเอาอีกอย่างหนึ่งนั้น เป็นการกระทำที่รอบคอบ สมควรและดีจริง

(๗) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม หรือ การพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา คือ การใช้สอย หรือบริโภคเป็นวิธีคิดแบบสกัด หรือบรรเทาต้นเหตุ เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อ ๆ ไปวิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ

- คุณค่าแท้หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น

- คุณค่าเทียม หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่ มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพสวาทเวทนา หรือเพื่อเสริมราคา เสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ โดยอาศัยต้นเหตุเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองต้นเหตุ

(๘) วิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศลภาวนา เป็นวิธีคิดในแนวสกัดกันหรือบรรเทา และขัดเกลากิเลสต้นเหตุ จึงจัดได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติระดับต้น ๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญองกามแห่งกุศลธรรม และสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะ

(๙) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์เรียกสั้น ๆ ว่าวิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน มีเนื้อหารวมอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งจะกล่าวถึงในองค์มรรคข้อที่ ๗ คือ สัมมาสติด้วย

- ความคิดที่ไม่อยู่กับปัจจุบัน คือความคิดที่เกาะติดอดีตและเลื่อนลอยไปในอนาคต นั้น เป็นความคิดในแนวทางของต้นเหตุ หรือคิดด้วยอำนาจต้นเหตุ คิดไปตามความรู้สึกหรือ ตกอยู่ใต้อำนาจอารมณ์ โดยมีอาการหวนละห้อยโหยหาอาลัยอาวรณ์ถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว เพราะความเกาะติดหรือค้างคาในรูปใดรูปหนึ่ง หรือเคว้งคว้างเลื่อนลอยฟุ้งซ่านไปในภาพที่ฝันเพอ ประดัง ซึ่งไม่มีฐานแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน เพราะยึดอัดไม่พอใจสภาพที่ประสบอยู่ปรารถนาจะหนีจากปัจจุบัน

- ความคิดชนิดที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีลักษณะที่พูดสั้น ๆ ได้ว่าเป็นการคิดในแนวทางของความรู้หรือคิดด้วยอำนาจปัญญา ถ้าคิดในแนวทางของความรู้หรือคิดด้วยอำนาจปัญญาแล้ว

^{๑๕๒} อัสสาทะ แปลว่า สวนดีส่วนน้อย สวนหวานชื่น คุณ คุณค่า ข้อที่น่าพึงพอใจ

^{๑๕๓} อาทีนวะ แปลว่า สวนเสีย ข้อเสีย ของเสีย โทษ ข้อบกพร่อง

^{๑๕๔} นิสสรณะ แปลว่า ทางออก ทางรอด ภาวะหลุดรอดปลอดภัย หรือสลัดออกได้ภาวะที่ปลอดภัยหรือปราศจากปัญหา มีความสมบูรณ์ในตัว ดีงามจริง

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เพิ่งไปอยู่ในขณะนี้หรือเป็นเรื่องล่วงไปแล้ว หรือเป็นเรื่องของกาลภายหน้าก็จัดเข้าในการอยู่กับปัจจุบันทั้งนั้น

(๑๐) วิธีคิดแบบวิภาษวาท ลักษณะสำคัญของความคิดและการพูดแบบ คือ การมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่และด้าน ครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียว หรือบางแง่ ขึ้นมาวินิจฉัยตีคลุมลงไปอย่างนั้นทั้งหมด หรือประเมินคุณค่าความดีความชั่วเป็นต้น โดยถือเอาส่วนเดียวหรือบางส่วนเท่านั้นแล้วตัดสินลงไป

สำหรับคนทั่วไป ผู้มีปัญญายังไม่แก่กล้า ยังต้องอาศัยการแนะนำชักจูงจากผู้อื่น การเจริญปัญญา นับว่าเริ่มต้นจากองค์ประกอบภายนอก คือ ความมีกัลยาณมิตร สำหรับให้เกิดศรัทธา (ความมั่นใจ ด้วยเหตุผลที่ได้พิจารณาเห็นจริงแล้ว) ก่อน จากนั้น จึงก้าวมาถึงขั้นองค์ประกอบภายใน เริ่มแต่นำความเข้าใจตามแนวศรัทธาไปเป็นพื้นฐาน ในการ ใช้ความคิดอย่างอิสระ ด้วยโยนิโสมนสิการ เป็นต้นไป ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ และทำให้ปัญญาเจริญยิ่งขึ้น จนกลายเป็นญาณทัสสนะ คือ การรู้การเห็นประจักษ์ในที่สุด เนื่องด้วยศรัทธา เป็นองค์ธรรมสำคัญมาก ซึ่งเมื่อเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง และใช้ถูกต้อง ก็จะเชื่อมต่อเข้ากับโยนิโสมนสิการ นำให้เกิดปัญญาที่เป็นสัมมาทิฐิ จึงขอสรุปเรื่องศรัทธา ในแง่ที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ไว้อีกครั้งหนึ่ง

๑. ในขั้นศีล ศรัทธาเป็นหลักยึด ช่วยคุมศีลไว้ โดยเหนี่ยวรั้งจากความชั่ว และทำให้มั่นคงในสุจริต ศรัทธาเพื่อการนี้ แม้ไม่มีความคิดเหตุผล คือไม่ประกอบด้วยปัญญาก็ใช้ได้ และปรากฏบ่อย ๆ ว่า ศรัทธาแบบเชื่อดังโดยไม่คิดเหตุผลนั้น ใช้ประโยชน์ในขั้นศีล แน่กว่าศรัทธาที่มีการใช้ปัญญาด้วยซ้ำ

๒. ในขั้นสมาธิ ศรัทธาช่วยให้เกิดสมาธิได้ ทั้งในแง่ที่ทำให้เกิดปิติสุขแล้ว ทำให้จิตสงบนิ่งแนบสนิท หายฟุ้งซ่าน ไม่กระสับกระส่ายกระวนกระวาย และในแง่ที่ทำให้เกิดความเพียรพยายาม แกล้วกล้า ไม่หวั่นกลัว จิตใจพุ่งแล่นไปในทางเดียว เกิดความเข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ศรัทธาเพื่อการนี้ แม้เป็น แบบเชื่อดังโดยไม่ใช้ความคิดเหตุผล ก็ใช้ได้เช่นเดียวกัน ในกรณีที่เป็นศรัทธาแบบเชื่อดังโดยไม่ยอมคิดเหตุผล แม้จะใช้งานได้ผลทั้งสองระดับ แต่มีผลเสียที่ทำให้ใจแคบ ไม่ยอมรับฟังผู้อื่น และบางทีถึงกับเป็นเหตุให้เกิดการบีบบังคับเบียดเบียน คนอื่นพวกอื่น เพราะความเชื่อนั้น และที่สำคัญในเรื่องนี้คือ ไม่เกื้อหนุนแก่การเจริญปัญญา

๓. ในขั้นปัญญา ศรัทธาช่วยให้เกิดปัญญา เริ่มแต่โลกียสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น แรกเหนือกว่านั้นไป ศรัทธาเชื่อมต่อกับโยนิโสมนสิการใน ๒ ลักษณะ คือ

- อย่างแรก เป็นช่องทางให้กัลยาณมิตรสามารถชี้แนะความรู้จักคิด คือกระตุ้นให้คนผู้นั้นเริ่มใช้ โยนิโสมนสิการ (มิฉะนั้นอาจไม่ยอมเปิดรับการชี้แนะหรือการกระตุ้นเลย)

- อย่างที่สอง ศรัทธาช่วยเตรียมพื้นหรือแนวของเรื่องที่จะพิจารณาบางอย่างไว้สำหรับให้โยนิโส มนสิการนำไปคิดอย่างอิสระต่อไป ศรัทธาเพื่อการนี้ เห็นชัดอยู่ในตัวแล้วว่า ต้องเป็นศรัทธาที่มี การใช้ปัญญา และเป็นศรัทธาที่ต้องการในที่นี้^{๑๕๕}

เพื่อความมั่นใจที่จะให้ศรัทธา เกื้อหนุนแก่ปัญญา โดยทางโยนิโสมนสิการ เห็นควรสรุปวิธีปฏิบัติต่อศรัทธาไว้ ดังนี้

^{๑๕๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๘๐.

- มีศรัทธาที่มีเหตุผล หรือมีความเชื่อที่ประกอบด้วยการคิดเหตุผล คือ ไม่ใช่ศรัทธาประเภทบังคับให้ เชื่อ หรือเป็นข้อที่ต้องยอมรับตามที่กำหนดไวตายตัว หรือต้องถือตามไปโดยไม่เปิดโอกาสให้คิดหาเหตุผล ไม่ใช่ความเชื่อชนิดที่กีดกันห้ามความคิด บีบกดความคิด หรือที่ทำให้ไม่ยอมรับฟังใคร แต่เป็นความเชื่อที่ สนับสนุนการคิดเหตุผล เกื้อหนุนแก่การเจริญปัญญาต่อ ๆ ไป

- มีท่าทีแบบสัจจานุรักษ์ คือ อนุรักษสัจจะ หรือรักษสัจจะ คือ เชื่อตรงต่อสัจจะ และแสดงศรัทธาตรง ตามสภาพที่เป็นจริง กล่าวคือ เมื่อตนเชื่ออย่างไร ก็มีสิทธิกล่าวว่า ข้าพเจ้ามีความเชื่ออย่างนั้น ๆ หรือเชื่อว่า เป็นอย่างนั้น ๆ แต่ไม่เอาศรัทธาของตนเป็นเครื่องตัดสินสัจจะ คือไม่ก้าวข้ามเขตไปว่า ความจริงต้องเป็นอย่างที่ ข้าพเจ้าเชื่อ หรือเอาสิ่งที่ตนเพียงความเชื่อไปกล่าวว่า เป็นความจริง เช่น แทนที่จะพูดว่า ข้าพเจ้าเชื่อว่าสิ่งนั้น เรื่อนั้นเป็นอย่างนั้น ๆ กลับพูดว่า สิ่งนั้น เรื่อนั้นเป็นอย่างนั้น ๆ

- ใช้ศรัทธา หรือสิ่งที่เชื่อนั้น เป็นพื้นสำหรับโยนิโสมนสิการคิดพิจารณา ให้เกิดปัญญาต่อไป พูดอีก นัยหนึ่งว่า ศรัทธาไม่ใช่สิ่งจบสิ้นในตัว มิใช่ศรัทธาเพื่อศรัทธา แต่ศรัทธาเป็นเครื่องมือ หรือเป็นบันไดก้าวสู่ จุดหมายที่สูงขึ้นไปกว่า กล่าวคือ ศรัทธาเพื่อปัญญา ท่าทีที่กล่าวมานี้ ก็เป็นอันเข้ากับลำดับขั้นของการเจริญปัญญา ที่เคยแสดงไว้แล้ว คือ

เสวนาสัตบุรุษ→สดับสัทธรรม→ศรัทธา→โยนิโสมนสิการ ฯลฯ

ต่อจากโยนิโสมนสิการ ก็คือการเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ เมื่อถึงสัมมาทิฐิ ก็เป็นอันก้าวเข้าสู่องค์ประกอบของมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งหมายถึงว่า วิถีชีวิตที่ถูกต้องตั้งงามได้เริ่มต้นแล้ว^{๑๕๖}

สรุปได้ว่า โยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการแห่งปัญญาหรือการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีในกระบวนการพัฒนาปัญญาอยู่ในระดับเหนือศรัทธา เป็นขั้นตอนที่เริ่มใช้ความคิดของตนเองเป็นอย่างไรใครครวญ ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิดเพี้ยน เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้และนำไปสู่จุดมุ่งหมายของพุทธธรรมอย่างแท้จริง คนที่มีโยนิโสมนสิการ รู้จักคิด รู้จักมอง ยอมรับมองเห็น และหาแง่ที่เป็นประโยชน์ มาใช้ในการพัฒนาส่งเสริมความเจริญของงามของชีวิตได้ตลอดเวลา ในทุกสถานการณ์ คนทั่วไป ซึ่งได้สั่งสมความเคยชิน ให้จิตมีนิสัยแห่งการคิดในแนวทางของการสนองตัณหา หรือคิดโดยมีความชอบใจไม่ชอบใจยินดีร้ายชอบชังเป็นพื้นฐาน มาเป็นเวลายาวนาน วิธีโยนิโสมนสิการแบบต่าง ๆ นี้ จะเริ่มเป็นเครื่องฝึกในการสร้างนิสัยใหม่ให้แกจิต การสร้างนิสัยใหม่นี้ อาจต้องใช้เวลานานบาง เพราะนิสัยเดิมเป็นสิ่งที่สั่งสมมานานคนละเป็นสิบ ๆ ปี แต่เมื่อได้ฝึกขึ้นบ้างแล้ว ก็ได้ผลคุ้มค่า เพราะเป็นการคิดที่ทำให้เกิดปัญญา ทำให้แก้ปัญหา ดับความมืดและความทุกข์สร้างเสริมความสว่างและความสุขได้ แม้จะยังทำไม่ได้สมบูรณ์ ก็ยังพอเป็นเครื่องช่วยให้เกิดสมดุลง และได้มีทางออก ในยามที่ถูกความคิด ตามแนวนิสัยเดิมชักนำไปสู่ความอับจน สู่ความทุกข์และปัญหาบีบคั้นต่าง ๆ ก็พลิกผันหันไปสู่ความรอดพ้น ปลอดภัยและลดความทุกข์ได้

^{๑๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘๑.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความทุกข์ในพุทธศาสนา

มนุษย์เราทุกคนที่เกิดมาต้องประสบกับความทุกข์นานาประการทุกข์นั้นเกิดจากหลายสาเหตุ ทั้งที่ตนเองสร้างขึ้นและสิ่งอื่นสร้างขึ้น ชีวิตมนุษย์จึงตกอยู่ในภาวะยากลำบากตลอดเวลา และการที่มนุษย์จะสามารถลดความทุกข์จนถึงการดับทุกข์ได้นั้นต้องเข้าใจถึงความหมาย ประเภท ลักษณะ สาเหตุของความทุกข์ แล้วจึงศึกษาวิธีลดความทุกข์ จนถึงวิธีดับทุกข์ในที่สุด

๒.๓.๑ ความหมายของความทุกข์

คำว่าทุกข์ มาจาก พุ บทหน้า แปลว่า ชั่ว, ยาก ขม ธาตุในความอดทน ลง กวี ปัจจัย ลบ ที่สุดธาตุ ช้อน ก เข้าไป สำเร็จรูปเป็นทุกข์ มีรูปวิเคราะห์ตามหลักบาลีว่า ทุกฺขณฺขมิตฺตพฺพนฺติ = ทุกข์ ทุกข์ แปลว่า ธรรมชาติได้อันบุคคล พึงทนได้โดยยาก ธรรมชาตินั้นชื่อว่าทุกข์ (สิ่งอันบุคคลพึงทนได้โดยยาก)^{๑๕๗}

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ระบุความหมายของคำว่าทุกข์ ว่า ทุกฺข-ทุกข์ (ทุกข์-) น. ความยากลำบาก, ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ, ความทนได้ยาก, ความทนอยู่ในสถานะเดิมไม่ได้^{๑๕๘}

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่าทุกข์ในภาษาไทยหรือ ทุกฺขในภาษาบาลีนั้น ตัวหนังสือแท้ ๆ ที่มีความหมายกลาง ๆ กว้างที่สุดแล้วมันแปลว่า ดูน่าเกลียด พุ แปลว่า น่าเกลียด หรือชั่ว อิกฺข อกฺขิ นี้ก็แปลว่า ดู หรือเห็น ทุกฺข์ ก็แปลว่าดูเห็นแล้วน่าเกลียด^{๑๕๙}

คำว่า ทุกข์ มีความหมายใกล้เคียงกับคำภาษาอังกฤษว่า Suffer, Suffering, Pain, Unhappy, Unsatisfactory เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วมักใช้คำว่า Suffering แทนความหมายของคำว่า ทุกข์ ถึงอย่างนั้นท่าน Venerable Dr. W. Rahula ก็ยังมีความเห็นว่า คำว่าทุกข์มีความหมายกว้างกว่าคำว่า Suffering หรือคำภาษาอังกฤษอื่นใด^{๑๖๐} ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ยังได้ระบุความหมายของคำว่า ทุกข์ ดังนี้

ทุกข์ ๑. สภาพที่ทนอยู่ได้ยาก สภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้นและความดับสลาย เนื่องจากต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ไม่ขึ้นต่อตัวมันเอง (ข้อ ๒ ในไตรลักษณ์)
๒. อาการแห่งทุกข์ที่ปรากฏขึ้น ได้แก่ คน (ได้ในคำว่า ทุกฺขสัจจะ หรือ ทุกฺขอริยสัจจ ซึ่งข้อที่ ๑ ในอริยสัจจ ๔)
๓. สภาพที่ทนได้ยาก, ความรู้สึกไม่สบาย ได้แก่ ทุกฺขเวทนา, ถ้ามาคู่กับโทมนัส (ในเวทนา ๕) ทุกข์หมายถึงความไม่สบายกายคือทุกฺขกาย (โทมนัสคือไม่สบายใจ) แต่ถ้ามาลำพัง (ในเวทนา ๓) ทุกข์ หมายถึงความไม่สบายกายไม่สบายใจ คือทั้งทุกฺขกายและทุกฺขใจ^{๑๖๑}

^{๑๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สัททนีติปริณัย ธาตุมาลา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลภิกษุ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖.

^{๑๕๘} ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, หน้า ๕๗๕.

^{๑๕๙} พุทธทาสภิกขุ, ศิลปะแห่งชีวิต (มณฑลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๔๙), (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

^{๑๖๐} Dr. W. Rahula, *What the Buddha Taught*, (Bangkok: Kurusapha Press, 1988), p. 67.

^{๑๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐๒.

อีกทั้งยังมีนักวิชาการทางพระพุทธธรรมกับวงการอื่น ๆ มีความเห็นว่า ความทุกข์กับปัญหาชีวิต คือ สิ่งเดียวกัน สรุปสั้นว่า ทุกข์คือ ปัญหา^{๑๖๒}

สรุปได้ว่า ความทุกข์ คือสิ่งที่บุคคลพึงทนได้ยาก ความยากลำบากทั้งกาย และใจจากการที่ถูกบีบคั้นด้วยความคิดและดับสลายของสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดกับชีวิตก็คือ ความทุกข์

๒.๓.๒ ลักษณะของความทุกข์

ลักษณะอาการของทุกข์เป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องรู้เพื่อจะได้เข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้องเพื่อหลีกเลี่ยง ผ่อนคลายทุกข์ลงได้ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคอธิบายไว้ว่าทุกข์ตามมีลักษณะ หรือทุกข์ลักษณะ ๒๕ ประการ คือ

๑) เป็นทุกข์ เพราะภาวะคือมีความเกิดขึ้นความเสื่อมไปบีบคั้น และเพราะเป็นพื้นที่ความทุกข์

๒) เป็นอุบาทว์ เพราะเป็นพื้นที่ของอุบาทว์ทั้งปวง และนำมาซึ่งผลใหญ่ ๆ ที่ไม่รู้ไม่ได้คาดคิดไว้

๓) เป็นภัย เพราะเป็นบ่อเกิดแห่งภัยทั้งปวง และเพราะตรงข้ามกับความโล่งใจอย่างยอดเยี่ยม (บรมอัสสาระ) หรือความสงบทุกข์

๔) อุปสรรค เพราะมีหลายสิ่งหลายอย่างพัวพัน ถูกสิ่งที่เป็นโทษขัดขวาง

๕) ไม่มีที่ต้านทาน เพราะไม่มีค้ำครอง และเพราะหาความปลอดภัยไม่ได้

๖) ไม่มีที่กำบัง เพราะไม่มีที่ลี้ภัยหลบซ่อนได้ และเพราะไม่มีที่กำบังให้แม้แต่สัตว์ที่ซ่อนตัวอยู่

๗) ไม่มีที่พึ่ง เพราะไม่มีที่กำจัดภัยให้แก่ผู้อาศัย

๘) เป็นจัญไร เพราะนำความโชคร้ายมาให้

๙) มีชาติเป็นธรรมดา เพราะมีความตาย ความคิด และความแก่เป็นปกติ

๑๐) มีความชราเป็นธรรมดา เพราะมีความเกิดและความเจ็บเป็นปกติ

๑๑) มีพยาธิเป็นธรรมดา เพราะมีความตาย ความเกิด และความแก่เป็นปกติ

๑๒) มีความเศร้าหมองใจเป็นธรรมดา เพราะมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และมีความตายเป็นปกติ

๑๓) เป็นผลร้าย (อาทินว) เพราะทุกข์ด้วยความเป็นไป (ปวัตติทุกข์) และเพราะความทุกข์ที่เป็นโทษ

๑๔) เป็นมูลแห่งความลำบาก เพราะเป็นเหตุแห่งความทุกข์ยากลำบาก

๑๕) เป็นผู้ฆ่า เพราะทำลายความไว้วางใจ เปรียบศัตรูทำหน้าที่เป็นมิตร

๑๖) เป็นโรค เพราะอยู่ได้ด้วยปัจจัย และเพราะเป็นมูลของโรค

๑๗) เป็นผี เพราะเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยความเจ็บปวด (ความทุกข์) เพราะเป็นที่ไหลออกแห่งหนอง (กิเลส) และเพราะบวมขึ้น แก่และแตก ด้วยความเกิดขึ้น ความแก่และความสลายไป

^{๑๖๒} มั่นเกียรติ โกศลนริวัติน, พุทธธรรม: ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ชูริยาสาสน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.

- ๑๘) เป็นลูกศร เพราะเป็นสิ่งที่ยังความเจ็บให้เกิด ทิ่มแทงอยู่ภายในและชักออกได้
- ๑๙) เป็นของชั่ว เพราะเป็นที่ตั้งแห่งการติเตียนของอริยชน เพราะนำความไม่องอาจมาให้ และเพราะเป็นพื้นที่สำหรับของชั่ว
- ๒๐) อาพาธ เพราะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือแห่งความเจ็บป่วย
- ๒๑) มีความคร่ำครวญเป็นธรรมดา เพราะมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความคร่ำครวญเป็นปกติ
- ๒๒) มีความคับแค้นใจเป็นธรรมดา เพราะมีความคิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความคร่ำครวญเป็นปกติ
- ๒๓) เป็นไปกับอาสวะ เพราะเป็นแผนสำหรับยึดถือแห่งอาสวะ
- ๒๔) เป็นเหยื่อมาร เพราะเป็นเหยื่อของมัจจุราชและกิเลสมาร
- ๒๕) เป็นสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา เพราะมีความเป็นวิสัยแห่งสังกิเลส อันได้แก่ ตัณหา ทิฏฐิ และทุจริตเป็นธรรมดา^{๑๖๓}

พระเมธีธรรมาภรณ์ สรุปรว่าทุกข์ มีลักษณะบีบคั้น ถูกเบียดเบียน ทำให้เราร้อน แปรปรวน^{๑๖๔}

ในพระสูตรต้นตปิฎก พระพุทธเจ้าได้ตรัสลักษณะของทุกข์กับราธะ ในอีกแห่งหนึ่งว่า “ราธะ รูปเป็นทุกข์ เวทนาเป็นทุกข์ สัญญาเป็นทุกข์ สังขารเป็นทุกข์ วิญญาณเป็นทุกข์ ราธะอริยสาวกผู้ได้สดับเป็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป^{๑๖๕}

๒.๓.๓ ประเภทของความทุกข์

ความทุกข์แบ่งเป็น ๓ ประเภท ตามลักษณะที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๒.๓.๓.๑ ทุกขเวทนา

ทุกขเวทนาประการแรก เป็นได้ทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจ และเป็นส่วนย่อยของเวทนา อีกชั้นหนึ่ง คือ เวทนานั้นเป็นชั้นหนึ่งในชั้นห้าในชั้นแต่ละชั้นนั้นยังมีส่วนย่อยแบ่งย่อยแบ่งแยกออกไปได้อีกมากบ้างน้อยบ้าง ในการอธิบายชั้นห้าแต่ละอย่างจึงขึ้นอยู่กับว่าใครต้องการอธิบายในแง่ใด และมีจุดประสงค์ในการอธิบายนั้นอย่างไร^{๑๖๖}

พุทธธรรมแยกแยะชีวิตพร้อมทั้งองค์กายพหุทั้งหมด ที่บัญญัติเรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” ฯลฯ ออกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ๕ ประเภท หรือ ๕ หมวด เรียกทางธรรมว่า เบญจขันธ์ คือ

^{๑๖๓} วิโรจน์ นาคชาตรี, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

^{๑๖๔} พระธรรมเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธศานากับปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

^{๑๖๕} ส. ข. (ไทย) ๑๓/๑๓๔/๒๖๔.

^{๑๖๖} อีรวาส บำเพ็ญบุญบารมี, “ทุกข์ในพระพุทธศาสนา: ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกอรุณกถาภาติกาตลอดจนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, **โดยการธรรมศึกษาค้นคว้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรวิจัยคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา**, มูลนิธิเบญจนิกาย, พุทธศักราช ๒๕๕๐, หน้า ๑๙.

๑. รูป (Corporeally) ได้แก่ ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด ร่างกายและพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกาย หรือสสารและพลังงานฝ่ายวัตถุ พร้อมทั้งคุณสมบัติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของสสารพลังงานเหล่านั้น

๒. เวทนา (Feelling หรือ Sensation) ได้แก่ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ ซึ่งเกิดจากสัมผัสทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ

๓. สัญญา (Perception) ได้แก่ ความกำหนดได้ หรือหมายรู้ คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมายลักษณะต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้จำอารมณ์ (Object) นั้น ๆ ได้

๔. สังขาร (Mental Formation หรือ Volitional Activities) ได้แก่ องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งแต่งจิตให้ดีหรือชั่วเป็นกลาง ๆ ประชุมการตรัสรู้นึกคิดในใจ และเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ปัญญา โมหะ โลภะ โทสะ มานะ ทิฐิ อิสสา มัจฉริยะ เป็นต้น เรียกรวมอย่างง่าย ๆ ว่า เครื่องปรุงของจิต เครื่องปรุงของความคิด หรือเครื่องปรุงของกรรม

๕. วิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ คือ การเห็น การได้ยิน การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้ทางอารมณ์ทางใจ^{๑๖๗}

ขั้นทั้ง ๕ ถูกครอบงำด้วยทุกข์

ธรรมทั้งหลายที่ถูกทุกข์ต่าง ๆ ครอบงำอยู่ เป็นไปได้ด้วยความทุกข์ ธรรมนั้นชื่อว่า ขั้น ซึ่งดี หมายถึง ขั้นทั้ง ๕ นั้นเอง

ขั้น ๕ ถูกครอบงำจาก ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความเกิด นั้นเป็นการนำมาซึ่งขบวนการเกิดทุกข์ทั้งหลายไม่จบไม่สิ้น เมื่อเกิดแล้วก็ได้รับทุกข์ภัยต่าง ๆ ในชาติกำเนิดของตน ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็ทุกข์แบบมนุษย์มีการดิ้นรนแสวงหาปัจจัยทั้งหลายเพื่อการบริโภค เพื่อการสะสม เพื่อการกอบโกย แสวงหาด้วยสุจริตก็ทุกข์ แสวงหาด้วยทุจริตก็ทุกข์ ฉะนั้น ความเกิดจึงทุกข์ คือทุกข์ในการเกิด ทุกข์ในการแก่ ทุกข์ในการเจ็บ ทุกข์ในการตาย

ขั้นทั้ง ๕ แต่ละอย่างต่างทำหน้าที่ของตน และมีความทุกข์เฉพาะตนสำหรับความทุกข์ในขั้น ๕ ที่จะศึกษาตอนนี้ คือ เวทนาขั้น เวทนา แปลว่า ความเสวยอารมณ์, ความรู้สึก, ความรู้สึกสุขทุกข์^{๑๖๘}

เวทนา ๓ (การเสวยอารมณ์, ความรู้สึกรสของอารมณ์ – Vedanaː feeling: sensation)

๑. สุขเวทนา (ความรู้สึกสุข สบาย ทางกายก็ตาม ทางใจก็ตาม – SukhamVedanaː pleasant felling: pleasure)

๒. ทุกขเวทนา (ความรู้สึกทุกข์ ไม่สบาย ทางกายก็ตาม ทางใจก็ตาม – Dukkha-vedanaː painful felling: pain)

^{๑๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๖๘} ฝ่ายการศึกษาทางโกลมูลนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม, เอกสารประกอบการศึกษาพระอภิธรรมทางไพบรณีย์, ชุดที่ ๘ ตอนที่ ๔ พิมพ์ครั้งที่ ๒, มูลนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม, ๒๕๔๘, หน้า ๔.

๓. อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกเฉย ๆ จะสุขก็ไม่ใช่ จะทุกข์ก็ไม่ใช่ เรียกอีกอย่างว่า อุเบกขา-เวทนา- Adukkhamasukha-vedana^{๑๖๙}, Upekkha⁻vedana⁻: neither-pleasant-nor-painful felling; indifferent felling)^{๑๖๙}

ทุกขเวทนา คือ ความรู้สึกลำบาก, ความรู้สึกเจ็บปวด, ความรู้สึกเป็นทุกข์, การแสวงหาอารมณ์ที่ไม่สบาย ทั้งทางกายและทางใจเกิดจากที่อาตนะภายนอกกับภายในกระทบกัน^{๑๗๐}

อายตนะ มีความหมาย ๕ ประการ คือ

๑. เป็นที่เกิด หมายความว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เป็นอายตนะภายในนี้ เพราะเป็นที่เกิดของจิตอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าบุญหรือบาป จะเกิดได้ก็ต้องอาศัยอายตนะเหล่านี้

๒. เป็นที่อยู่ หมายความว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เป็นอายตนะภายในนี้ เป็นที่อาศัยให้จิตและเจตสิกเกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้ คล้ายกับเป็นที่อยู่อาศัยของวิจิตร จึงเรียกว่า อาตนะ ซึ่งเป็นการกล่าวโดยอ้อมวิจิตรไม่ได้อยู่ในอาตนะ แต่เมื่อมีเหตุปัจจัยพร้อมแล้ว วิจิตรเหล่านั้นก็เกิดขึ้นตั้งอยู่ได้เหมือนระฆังกับเสียงระฆัง ย่อมกล่าวไม่ได้ว่า มีเสียงระฆังอยู่ในตัวระฆัง แต่เมื่อมีคนตีระฆังแล้วเสียงก็ปรากฏขึ้นและกังวานอยู่ได้คล้ายกับว่าเสียงนั้นอยู่ในระฆัง ฉะนั้น วิจิตรกับอายตนะภายในก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีเหตุปัจจัยบริบูรณ์แล้ว ก็เหมือนกับว่าวิจิตรเหล่านั้น ตั้งอยู่ในอายตนะนั้น

๓. การเกิด หมายความว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับสัตว์ทั้งหลาย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะเกิดขึ้นมีอยู่ในสัตว์บุคคล เกิดขึ้นกับทุกเพศ ทุกภูมิไม่ว่าจะเป็น อบายภูมิ มนุษย์ภูมิ มีอาตนะครบ รูปภูมิ (เว้นอสัญญาสัตตพรหมภูมิ) มีจักขายตนะ โสทายตนะและมนายตนะ อย่างเดียว

๔. เป็นที่ประชุม หมายความว่า อาตนะภายในกับอายตนะภายนอกมาประชุมกัน คือ รูปายตนะ (รูป) ซึ่งเป็นอายตนะภายนอก ย่อมต้องมาประชุมกันที่ตา สัททายตนะ(เสียง) ซึ่งเป็นอายตนะภายนอก ย่อมต้องมาประชุมกันที่หู เป็นต้น เสมือนเป็นที่ประชุมแห่งวิจิตรทั้งหลายด้วย ถ้าอายตนะไม่มาประชุมกัน วิจิตรทางจักขุทวารวิธ เป็นต้น ก็ไม่เกิดขึ้น

๕. เป็นเหตุให้เกิด หมายความว่า ถ้าไม่มีอายตนะภายในและภายนอกแล้ว วิจิตรทั้งหลายก็เกิดไม่ได้ เพราะธรรมดาวิจิตรจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยอายตนะภายในและภายนอกเป็นต้นเหตุให้เกิดขึ้น

จากความหมายทั้ง ๕ ประการข้างต้น นักศึกษาคงจะทำความเข้าใจคำว่าอายตนะได้บ้าง ยังมีความหมายของคำว่าอายตนะในที่อื่น ๆ ได้กล่าวไว้ว่า

ที่ชื่อว่าอายตนะ เพราะเป็นที่ชวนชวาย ตาก็ชวนชวายที่จะแสวงหาดูสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดี

ที่ชื่อว่าอายตนะ เพราะเป็นตัวนำไปสู่สังขารทุกข์อันยึดเยื้อมาแล้ว หมายความว่าอายตนะเหล่านี้นำไป คือ พาไปสู่สังขารทุกข์อันยึดเยื้อมาแต่อดีต และก็ยังพาไปสู่สังขารทุกข์อัน

^{๑๖๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๔๐.

^{๑๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๒.

ยึดเยื้อต่อไปในอนาคตอันหาเงื่อนไขได้ยู่ตลอดเวลา การเวียนเกิดเวียนตายของสัตว์ทั้งหลาย แท้จริงแล้วก็คือการพาไปของ อายตนะ ในสังสารทุกข์อันยึดเยื้อนั่นเอง^{๑๗๑}

อายตนะที่พระพุทธรองค์ทรงตรัสไว้ ๑๒ อย่าง เพราะทรงกำหนดถึงทวารอันเป็นที่เกิด และอารมณ์อันเป็นที่รู้แห่งวิญญาณ ๖ เมื่อจำแนกออกเป็นอายตนะภายในและอายตนะภายนอกแล้ว ได้อย่างละ ๖ ดังนี้

อายตนะภายใน ๖ (ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้, แตนต่อความรู้ฝ่ายภายใน – Ajjhattika⁻ yatana : internal sense-fields) บาลีเรียก อัชฌัตติกายตนะ

- ๑) จักขุ (จักขุ, ตา – Cakkhu: the eye)
- ๒) โสตะ (หู – Sota: the ear)
- ๓) ขมานะ (จมูก – Ghana: the nose)
- ๔) ชิวหา (ลิ้น – Jivha: the tongue)
- ๕) กาย (กาย – Kaya: the body)
- ๖) มโน (ใจ – Mana: the mind)

ทั้ง ๖ นี้ เรียกอีกอย่างว่า อินทรีย์ ๖ เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนแต่ละอย่าง เช่น จักขุเป็นเจ้าการในการเห็น เป็นต้น

อายตนะภายนอก ๖ (ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้, แตนต่อความรู้ฝ่ายภายนอก – Bahirayatana: external sense-fields) บาลีเรียกว่า พาหิรายตนะ

๑. รูปะ (รูป, สิ่งที่เห็น หรือ วัณณะ คือสี – Rupa: form; visible objects)
- ๒) สัททะ (เสียง – Sadda: sound)
- ๓) คันธะ (กลิ่น – Gandha: smell; odour)
- ๔) รส (รส – Rasa: taste)
- ๕) โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย, สิ่งที่ถูกต้องกาย – Photthabba: touch; tangible objects)
- ๖) ธรรม หรือ ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ, สิ่งที่เป็นที่นึกคิด – Dhamma: mind-objects)

ทั้ง ๖ นี้ เรียกทั่วไปว่า อารมณ์ ๖ คือ เป็นสิ่งสำหรับให้จิตยึดหน่วง^{๑๗๒} ในกรณีของความทุกข์นี้ อายตนะภายนอกเป็นฝ่ายอนิฏฐารมณ์ ซึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่น่าพึงพอใจ คือ

ตา-เห็นรูปที่ไม่น่าพอใจ-เกิดความรู้สึกไม่พอใจ-เป็นทุกข์
หู-ได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจ-เกิดความรู้สึกไม่พอใจ-เป็นทุกข์
จมูก-ได้กลิ่นที่ไม่น่าพอใจ-เกิดความรู้สึกไม่พอใจ-เป็นทุกข์
ลิ้น-ได้ดมกลิ่นที่ไม่น่าพอใจ-เกิดความรู้สึกไม่พอใจ-เป็นทุกข์

^{๑๗๑} ฝ่ายการศึกษาทางโกลมุสนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม, เอกสารประกอบการศึกษาพระอภิธรรมทางไปรษณีย์, ชุดที่ ๘ ตอนที่ ๔, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๗๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๒-๒๐๓.

กาย-ได้สัมผัสสิ่งที่ไม่น่าพอใจ-เกิดความรู้สึกไม่พอใจ-เป็นทุกข์

ทุกข์เวทนาเหล่านี้ แม้จะมีเหตุเกิดและทางเกิดต่างกัน แต่ผู้รับทุกข์หรือที่ปรากฏแห่งทุกข์เป็นที่เดียวกันคือ ใจ ส่วนจะเป็นทุกข์มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณภาพของใจของผู้ประสบเอง^{๑๗๓}

ที่มาของเวทนา

เวทนาทั้ง ๓ อย่าง มาจากสัมผัสผัสสะ หรือเวทนาเกิดจากผัสสะหรือเวทนามิได้เพราะมีผัสสะมาก่อน อันได้แก่ การที่อายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เช่นตาเห็นรูป เป็นต้น จึงเกิดความรู้สึกพอใจ (สุข) บ้างไม่พอใจ (ทุกข์) บ้างเฉย ๆ (อทุกขมสุข) บ้างตามแต่อารมณ์และการปรุงแต่งของจิต จิตที่รู้เท่าทันสภาวะปรุงแต่งให้เกิดสุขหรืออย่างไรแต่จิตที่ไม่รู้เท่าทันสภาวะจะปรุงแต่งให้เกิดทุกข์ พุทธศาสนาจึงสอนให้รู้เท่าทัน เพราะตราบใดที่ยังมีผัสสะ เวทนามิยังมีแน่นอน ผลของการรู้เท่าทันสภาวะนี้แม้จะไม่เป็นความสุขร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ต้องเป็นทุกข์น้อยลงแน่นอน^{๑๗๔}

๒.๓.๓.๒ ความทุกข์ในไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญลักษณะ แปลว่าลักษณะที่ทั่วไป หรือเสมอเหมือนกันแก่สิ่งทั้งปวง ซึ่งได้ความหมายเท่ากัน เพื่อความเข้าใจง่าย ๆ จะแสดงความหมายของไตรลักษณ์ (The Three Characteristics of Existence) โดยย่อดังนี้

๑) อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป

๒) ทุกขตา (Stress and Conflict) ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่นและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอยำนั้นเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปทาน

๓) อนัตตา (Soullessness หรือ Non-self) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง^{๑๗๕}

ความทุกข์ในไตรลักษณ์ คือ ทุกขตา ๓ หรือ ทุกข์ ๓ มีพุทธพจน์แสดงไว้เป็นหลักครอบคลุมความหมายทั้งหมด คือ

๑) ทุกขทุกขตา หรือ ทุกขทุกข์ ทุกข์ที่เป็นความรู้สึกทุกข์ ได้แก่ ความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ อย่างที่เข้าใจโดยสามัญ ตรงตามชื่อและตามสภาพ เช่น ความเจ็บปวด ไม่สบายเมื่อยบ่น เป็นต้น หมายถึง ทุกขเวทนานั่นเอง

๒) วิปริณามทุกขตา หรือ วิปริณามทุกข์ ทุกข์เนื่องด้วยความผันแปร หรือทุกข์ที่แผงอยู่ในความแปรปรวน ได้แก่ ความรู้สึกสุขหรือสุขเวทนา ซึ่งเมื่อว่าโดยสภาวะที่แท้จริง ก็เป็นเพียงทุกข์ในระดับหนึ่งหรือในอัตราส่วนหนึ่ง สุขเวทนานั้น จึงเท่ากับเป็นทุกข์แผง หรือมีทุกข์ตามแผงอยู่

^{๑๗๓} อริยสัจ บำเพ็ญบุญบารมี, “ทุกข์ในพระพุทธศาสนา: ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกอรุณกถาภาติกาตลอดจนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๐.

^{๑๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๑๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๖๘.

ตลอดเวลาซึ่งจะกลายเป็นความรู้สึกทุกข์ หรือก่อให้เกิดทุกข์ขึ้นได้ทันทีเมื่อใดก็ตามสุขเวทนานั้นแปรปรวนไป พูดอีกอย่างหนึ่งว่า สุขเวทนานั้น ก่อให้เกิดทุกข์เพราะความจริงจังไม่คงเส้นคงวาของมันเอง (อธิบายอีกนัยหนึ่งว่า สุขเวทนา ก็คือ ทุกข์ที่ผันแปรไปในระดับหนึ่ง หรืออัตราส่วนหนึ่ง)

๓) สังขารทุกขตา หรือ สังขารทุกข์ ทุกข์ตามสภาพสังขาร คือสภาวะของสังขารทุกสิ่งทุกอย่าง หรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากเหตุปัจจัย ได้แก่ ชันธ์ ๕ ทั้งหมด เป็นทุกข์ คือ

เป็นสภาพที่ถูกบีบคั้นกดดันด้วยการเกิดขึ้น และการเสื่อมสลายของปัจจัยต่าง ๆ ที่ขัดแย้งทำให้คงอยู่ในสภาพเดิมมิได้ไม่คงตัว ทุกข์ข้อที่สามนี้คลุมความของทุกข์ในไตรลักษณ์^{๑๗๖}

คำว่า “สิ่งทั้งปวง” ในที่นี้หมายถึง สังขารทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม จึงเห็นได้ว่าความเป็นทุกข์ในไตรลักษณ์นี้ มีผลสืบเนื่องมาจากอนิจจตา คือ ความไม่เที่ยงนั่นเอง และเพราะความไม่เที่ยงและเป็นทุกข์จึงหาตัวตน (อัตตา) ในสังขารทั้งปวงไม่ได้^{๑๗๗}

สังขารในไตรลักษณ์ คือ สิ่งทั้งปวงที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง หรือ ที่เกิดจากส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมกันเข้า จะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ตาม คือ เท่ากับชันธ์ ๕ ทั้งหมด^{๑๗๘}

ในวิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสะจารย์ผู้รจนาคัมภีร์ ได้แสดงลักษณะของสังขารที่ควรพิจารณาขึ้นสู่ไตรลักษณ์ด้วยปฏิสังขานุปัสสนาญาณ ให้เห็นว่า มันไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาด้วยเหตุต่าง ๆ คือ เห็นว่าไม่เที่ยงด้วยเหตุ ๑๓ คือ^{๑๗๙}

๑. อนจนติกโต พิจารณาโดยอาการว่า ไม่เป็นสิ่งมีอยู่ตลอดไป
๒. ตาวกาลิกโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งมีอยู่ช่วงคราว
๓. อุปาทวยปริจฉินฺนโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งที่กำหนดลงไว้ด้วยความเกิดและความเสื่อม
๔. บัโลกโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งที่ต้องพังทลายเพราะต้องพังทลายไปด้วยพยาธิ และมรณะ
๕. ขณิกโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งมีอยู่ชั่วขณะ เพราะต้องเปลี่ยนไปเป็นอื่น
๖. จลโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งเคลื่อนไหวหมุนเวียนเพราะต้องเคลื่อนไหวด้วยพยาธิ มรณะ และเคลื่อนไปตามโลกธรรม ๘ ประการ คือมีลาภ และเสื่อมลาภ เป็นอาทิ
๗. ปภังคโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งที่ต้องแตกสลายเพราะมีปกติเข้าถึงความเป็นของแตกสลายโดยการกระทำของตนเองบ้างโดยการกระทำของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นบ้าง
๘. อหตุวโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งไม่คงทน เพราะมีปกติตกไปหาสภาพความความไม่คงทน
๙. วิปริณามธมฺมโต พิจารณาโดยอาการว่า มีอาการแปรปรวนไปเป็นธรรมเพราะมีการหมุนเวียนเปลี่ยนไปทุกขณะโดยอาการชราและมรณะ

^{๑๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๐.

^{๑๗๗} อีรวาส บำเพ็ญบุญบารมี, “ทุกข์ในพระพุทธศาสนา: ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกอรกคฤาฎีกาตลอดจนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา, หน้า ๕๑.

^{๑๗๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๖๘.

^{๑๗๙} อีรวาส บำเพ็ญบุญบารมี, “ทุกข์ในพระพุทธศาสนา: ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกอรกคฤาฎีกาตลอดจนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา, หน้า ๕๒.

๑๐. อาสาทรกโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งที่ไม่เป็นแก่นสารเพราะเป็นสิ่งที่อ่อนแอหาแก่นสารไม่ได้ ทั้งเป็นสิ่งที่แตกหักง่ายเหมือนกระทู้ไม้

๑๑. วิภวโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งที่ต้องเสื่อมสลาย เพราะปราศจากความเจริญ และเพราะเป็นตัวเสื่อมเอง

๑๒. สงขตโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งที่ถูกปรุงแต่งขึ้น เพราะถูกปัจจัยทั้งหลายปรุงแต่งขึ้นมิได้เป็นมาเอง

๑๓. มรณธมมโต พิจารณาโดยอาการว่า เป็นสิ่งมีมรณะเป็นธรรมดา เพราะมีความแก่ ความเจ็บอยู่เป็นปกติ

เห็นโดยความเป็นของงาม อันเป็นบริวารแห่งทุกขลักษณะ โดยเหตุ ๗ คือ^{๑๘๐}

- ๑) อชฌญโต เห็นว่าไม่งามโดย เป็นสิ่งไม่มีความงดงาม
- ๒) ทุกุครโต เห็นว่าไม่งามโดย เป็นสิ่งมีกลิ่นเหม็น
- ๓) เซคฺฉนโต เห็นว่าไม่งามโดย เป็นสิ่งน่ารังเกียจ
- ๔) ปฏิกูลโต เห็นว่าไม่งามโดย เป็นสิ่งปฏิกูล คือสกปรก
- ๕) อมณฺชนหโต เห็นว่าไม่งามโดย เป็นสิ่งมีไข้กำจัดความปฏิกูลได้ด้วยการตบแต่ง
- ๖) วิรูปโต เห็นว่าไม่งามโดย เป็นสิ่งน่าเกลียด
- ๗) วิกัจจโต เห็นว่าไม่งามโดย เป็นสิ่งน่าขยะแขยง

เห็นโดยความเป็นอนัตตา โดยเหตุ ๗ คือ

๑. ปรโต เห็นว่าเป็นอนัตตาโดย เป็นฝ่ายอื่น
๒. ริดฺโต เห็นว่าเป็นอนัตตาโดย เป็นของว่าง
๓. ตุจฺจโต เห็นว่าเป็นอนัตตาโดย เป็นเปล่า
๔. สฺสุญฺญโต เห็นว่าเป็นอนัตตาโดย เป็นของสูญ
๕. อสฺสามิกโต เห็นว่าเป็นอนัตตาโดย เป็นของไม่มีใครเป็นเจ้าของ
๖. อนิสฺสรโต เห็นว่าเป็นอนัตตาโดย เป็นของไม่มีใครใหญ่
๗. อวสฺวตฺติโต เห็นว่าเป็นอนัตตาโดย เป็นของไม่อยู่ในอำนาจใคร

ลักษณะทั้งหมดนี้ คือ อนิจจลักษณะ ๑๓ ทุกขลักษณะ ๒๘ อาการที่เป็น บริวารของทุกขลักษณะ ๗ และอนัตตลักษณะ ๗ เป็นอาการของสังขารนี้ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างแนบสนิท ดังนั้น สังขารทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมจึงมีความเสมอภาคกันใน ๓ กรณี คือ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์ และอนัตตตา ความเป็นสิ่งไม่มีตัวตน

ความทุกข์ในไตรลักษณ์ ซึ่งกำลังกล่าวถึงอยู่นี้หมายความว่าความต้องแตกดับ ต้องทำลายของสิ่งทั้งปวงไม่ว่าสังขารที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตวิญญาณ เช่น การทรุดโทรมคร่ำคร่าของโต๊ะ เก้าอี้ บ้านเรือน รถ เรือ เป็นอาทิ

^{๑๘๐} อีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี, “ทุกข์ในพระพุทธศาสนา: ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกอรุณกถาภาฏิกาทลอดจนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา, หน้า ๕๕.

ความทุกข์ ๑๐ ประเภท เพราะเหตุที่ความทุกข์ในไตรลักษณ์ครอบคลุมเอาความทุกข์ทุกอย่างไว้ คือมีขอบเขตกว้างที่สุด ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงความทุกข์อย่างรวม ๆ กันไป คือทั้งทุกข์ในชั้น ๕ ทุกข์ในอริยสัจ และทุกข์ในไตรลักษณ์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ท่านได้จำแนกทุกข์ไว้ ๑๐ ประเภท คือ

๑. สภาพทุกข์ – ทุกข์ตามสภาพของสังขาร ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ทุกข์ทั้ง ๓ อย่างนี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ละเอียดพอสมควรแล้วในเรื่องอริยสัจ ๔ ตอนที่ว่าด้วยทุกข์ ในที่นี้จะกล่าวแต่โดยย่อพอได้ความเพื่อให้สมบูรณ์ ความเกิดเป็นทุกข์นั้น เพราะต้องเสี่ยงอันตรายในการเกิดทั้งเด็กและมารดาของเด็ก ขณะอยู่ในท้องมารดามักจะอยู่สบายสมควรไม่กระทบกระเทือนอะไรมากนัก แต่ครั้งถึงวาระที่จะคลอดก็เริ่มมีความเดือดร้อนต่าง ๆ เมื่อคลอดออกมาแล้ว มาสู่สภาพใหม่ ก็เริ่มเข้าสู่ยุคแห่งทุกข์ต่าง ๆ ตรงกันข้ามกับความไม่เกิด ซึ่งเป็นทางหมดทุกข์ ความแก่และความตายเป็นทุกข์อย่างไร ก็ปรากฏแจ่มแจ้งแก่คนทั่วไปอยู่แล้ว^{๑๘๑}

๒. ปกิณณกทุกข์ หรือ ปกิณณทุกข์ แปลว่า ทุกข์จร หรือทุกข์เบ็ดเตล็ด ท่านแบ่งถึงความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กายทุกข์ใจ ความคับแค้นใจอันเกิดขึ้นเพราะต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักบ้าง เพราะประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักบ้าง เพราะเสื่อมญาติ เสื่อมทรัพย์บ้าง ประการณาสังเผลอแล้วไม่ได้สิ่งนั้นตามต้องการบ้าง ความทุกข์ประเภทนี้มีอยู่แทบทุกวัน บางคนก็มีทุกวัน วันละมาก ๆ เสียด้วย จนเกือบทนไม่ไหว หรือทนไม่ไหว ถึงกับเป็นบ้าเอาทีเดียว ความทุกข์ประเภทนี้ แม้จะได้ชื่อว่า ปกิณณกทุกข์ก็จริง แต่ก็มิอาจหา หรืออิทธิพลครอบงำย่ำยีดวงจิตของมนุษย์อยู่ทุกวัน ไม่เคยมีใครรอดพ้นจากความทุกข์ประเภทนี้ได้เลยไม่ว่าจะเป็นราชาหรือยาก เศรษฐีหรือคนเข็ญใจหญิงหรือชาย และต้องพบมันแทบทุกวันเสียอีกด้วย โดยเฉพาะความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ โดยเฉพาะคนที่ฝึกจิตมาน้อย มีการอบรมจิตน้อย เมื่อกระทบกับภวการณ์อันทำให้โศกเศร้าเสียใจ หรือคับแค้นใจ ย่อมจะกระเทือนมากเพราะไม่รู้เท่าทันธรรมดา^{๑๘๒}

๓. นิพัตถทุกข์ – ทุกข์เนื่องนิตย ได้แก่ ความทุกข์อันเกิดจากหนาว ร้อน หิว กระจายปวดอุจจาระ ปัสสาวะ

ความหิวกระจายเป็นทุกข์ที่ต้องบำบัดอยู่เสมอ ๆ วันละหลายครั้ง ท่านจึงเรียกว่า นิพัตถทุกข์ (ทุกข์เนื่องนิตย) การทำงานหนัก การเสี่ยงชีวิตทำงาน ส่วนใหญ่ก็เพื่อแสวงหาอาหารและน้ำมาบำบัดความหิวกระจายนี้เอง ความหิวกระจายจึงเป็นนิพัตถทุกข์ที่เห็นได้ชัด ถ้าไม่สามารถบำบัดได้เพราะเหตุใดเหตุหนึ่งก็เป็นทุกข์หนักอาจถึงตายได้ มีตัวอย่างคนอดตายอยู่เสมอทั่วโลก

การปวดอุจจาระและถ่ายอุจจาระ ก็มีกลไกทำนองเดียวกันนี้ในคนธรรมดา ความรู้สึกปวดอุจจาระเกิดขึ้นเมื่อมีกากอาหาร (อาหารเก่า) เคลื่อนเข้าสู่ลำไส้ใหญ่ส่วนคดเคี้ยวซึ่งอยู่เหนือขึ้นไปจากห้วงทวารหนัก ทำให้มีการบีบตัวของส่วนนั้น การบีบตัวนี้อยู่ในความควบคุมของระบบประสาทเสรี ถ้าเรายังไม่ถ่ายถ่ายเราก็คงกลืนเอาไว้ก่อนได้โดยบีบกล้ามเนื้อห้วง (ซึ่งมีสองชั้น) ทำนอง

^{๑๘๑} วศิน อิศร, ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๑๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

เดียวกับกลิ่นปัสสาวะ แต่การกลืนนี้มีอยู่บังคับของจิตใจเพียงบางส่วนหรือบางระยะ เมื่อการกระตุ้นจากห้วงทวารหนักมีมากขึ้น ๆ ในที่สุดระบบประสาทเสื่อก็จะเอาชนะการห้ามของจิตใจ และสั่งให้หูจูดเปิดให้อุจจาระออกไปได้การปวด และการถ่ายอุจจาระปัสสาวะจึงเป็นเรื่องที่เราต้องทน แต่ก็ทนอยู่ไม่ได้ คือเป็นทุกข์^{๑๘๓}

๔. พยาธิทุกข์ – ทุกข์อันสืบเนื่องมาจากโรคต่าง ๆ คือมีสาเหตุมาจากโรคต่าง ๆ เพราะร่างกายได้รับเชื้อโรคบ้าง เพราะอวัยวะเองพิการไป เช่น ต่อมพิการเป็นต้นบ้าง โรคเป็นสภาพเสียดแทงให้เจ็บปวดลำบาก ให้ทุกข์ร้อนหมดเปลืองทรัพย์สิน ทำลายความสามารถบั่นทอนพลังกาย พลังใจ และบั่นทอนอายุให้สั้น

โรคเป็นสาเหตุแห่งทุกข์อย่างหนึ่งแน่นอนไม่มีใครเถียง แต่บางทีโรคก็มีส่วนติดอยู่บ้างตรงที่ทำให้คนไม่มัวเมาประมาทเกินไปความเจ็บเป็นเหตุอย่างหนึ่งของความตาย พอเจ็บคนก็นึกถึงตาย การนึกถึงความตายบ่อย ๆ เป็นทางบรรเทาความประมาท ความหลงใหลในรูปรส กลิ่น เสียง สัมผัส และทรัพย์ ยศ ความมีหน้ามีตาในสังคม มองในแง่ดี ความมีโรคบ้างก็ไม่ใช่ความเสียโดยส่วนเดียว

๕. สันตปาทุกข์ – ทุกข์เพราะถูกกิเลสเผาให้เราร้อน โดยปกติมนุษย์และสัตว์ถูกเพลิงทุกข์ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น เผาให้เราร้อนอยู่แล้วกองหนึ่ง ยังมีเพลิงกิเลส คือราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้างเผาอีก บางทีก็รุมเผาพร้อม ๆ กันทั้งสองกอง ทำให้มีความทุกข์เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณตรียุณ

ทุกข์ข้อนี้ หมายถึงทุกข์ทางใจอันสืบเนื่องมาจากกิเลสโดยตรงเช่น ราคะ ความกำหนัด ความกระหายในอารมณ์มีรูปเป็นต้น อันน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ เมื่อได้สิ่งนั้นมาตามที่ใคร่อยากได้ก็หมกมุ่นพัวพันติดอยู่ ใจหาสงบตามปกติภาพของมันไม่ คงกระวนกระวายเพราะความใคร่ ความอยากอยู่นั่นเอง เมื่อไม่ได้อารมณ์นั้นตามใจปรารถนาก็เศร้าโศกเสียใจ ตรอมใจ ถึงกับกินไม่ได้นอนไม่หลับและฆ่าตัวตายก็มี โทสะหรือโกรธ เมื่อเกิดขึ้นก็เผาใจให้เราร้อน อาจทำการประทุษร้ายผู้อื่นให้เพราะแรงโทสะนั้น ผลก็คือต้องถูกจำจองจำโทษหรือถูกปรับ ถูกตีเตียน ต้องทุกข์อีกเป็นซ้ำสอง นอกจากนี้วิบากกรรมอันสืบเนื่องมาจากโทสะนั้น ยังส่งผลไปยังภพหน้าอีก เป็นความทุกข์อันยึดเยื้อ โมหะก็ทำนองเดียวกันครอบงำใจแล้วทำให้มืดมน อาจเห็นผิดเป็นชอบ เห็นชั่วเป็นดี บดบังแสงแห่งปัญญาเสีย ไม่ให้เห็นตามเป็นจริงได้ จึงเห็นความหลอกลวงว่าเป็นความจริง ยึดเอาเรื่องหลอกลวงว่าเป็นเรื่องจริง ถือเอาสิ่งไร้สาระว่าเป็นสาระ ทั้งสาระเสีย เพราะความเข้าใจผิด เห็นผิดคิดผิดเมื่อเป็นดังนี้ ความสงบแห่งใจจึงถูกทำลายลง ความหลงจึงเป็นข้าศึกของความสงบแห่งใจ^{๑๘๔}

๖. วิบากทุกข์ – ทุกข์อันเกิดจากวิบากหรือผลกรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายว่า “ได้แก่ วิปัสสิการ คือความร้อนใจ การเสวยกรรมกรรม คือ ถูกลงอาชญาความฉิบหาย ความตกยาก และความตกอบาย มาในบาสิมากแห่ง”

ทุกข์อันเกิดจากผลกรรมนี้ เป็นทุกข์อันน่ากลัวอย่างหนึ่ง ผู้ประกอบกรรมชั่วไว้ เมื่อถึงคราวกรรมชั่วนั้นจะให้ผลก่อนทุกข์ไปจนกว่าการให้ผลของกรรมจะเพลาลงหรือหมดสิ้นไป

^{๑๘๓} วศิน อิศร, ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท, หน้า ๔๔-๔๕.

^{๑๘๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙-๔๐.

ที่ว่ายากที่จะหลีกเลี่ยงได้นั้น เพราะเมื่อกรรมจะให้ผลแก่ผู้ใดมันย่อมวางแผนเป็นขั้นตอนที่จะจับผู้นั้นให้อยู่ไม่ว่าเขาจะหลีกเลี่ยงไปทางใด เพราะธรรมดาเมื่อบุคคลต้องประสบทุกข์ไม่ว่าเพราะเหตุใดก็ตาม เขาย่อมหาทางหลีกเลี่ยง แต่กรรมมีแผนการไว้เรียบร้อยแล้วถ้าเขาเลี่ยงไปทางนั้นทางนี้ กรรมจะจัดการอย่างนั้นอย่างนี้ คนที่ถึงคราวจะได้รับทุกข์เพราะกรรมเก่ามาให้ผลนั้นจึงหลีกเลี่ยงให้พ้นจากเงื้อมแห่งกรรมไปได้ยาก เขาจะต้องทุกข์ด้วยเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเรื่องนี้ไปเจอเรื่องโน้น หลีกเรื่องโน้นมาเจอเรื่องนี้เข้าอีก เพราะกำลังแห่งกรรมเป็นกำลังใหญ่ยากที่จะต้านทานได้ สมดังที่ตรัสว่า “นตถิ กम्मสมํ พลํ = ไม่มีแรงใดเสมอด้วยแรงกรรม” วิชากรรมที่สูกองต้องหล่นตกแก่ผู้ทำ การสร้างกรรมชั่วจึงมีผลเป็นทุกข์เสมอ ควรกลัว

๗. สหคตทุกข์ - ทุกข์ไปด้วยกัน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายว่า “ได้แก่ทุกข์อันเนื่องมาจากวิบุลผลดังแสดงในโลกธรรมสูตร อัญญกัณฺฐกร ว่า ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นทุกข์แต่ละอย่าง ๆ บางอาจารย์อธิบายว่า เป็นวิปริณามทุกข์ คือทุกข์เมื่อแปลเป็นอื่น นำเข้าใจว่ามีลาภคือทรัพย์ ต้องเผ่า ต้องระวัง จนไม่เป็นอันหลับอันนอนได้โดยปกติ เสียชีวิตในการป้องกันทรัพย์ก็มี มียศ คือได้รับตั้งเป็นใหญ่กว่าคนสามัญเป็นชั้น ๆ ต้องเป็นอยู่เดิบทกว่าคนสามัญ จำต้องมีทรัพย์มากเกินกำลังรักษาได้ไม่พอใช้ ต้องมีภาระมาก เวลาไม่เป็นของตน เป็นที่เกาของคนอื่นจนนุ่งนั่ง ต้องพลอยทุกข์สุขด้วยเขา ได้รับสรรเสริญเหมือนดื่มน้ำหวาน ขวนจะเพลินไปว่าตนดี ต้องมีสตรีระวางมิให้มากล่าวคือผลอดตัว ดื่มน้ำเสียอีกผู้อื่นยังอาจยังได้ ส่วนสรรเสริญมาจากผู้อื่น ยั่วชวนอยู่เสมอ มีสุขเป็นทางปรารถนาเป็นยิ่งขึ้น จึงยังไม่อิ่ม เป็นอันไม่ได้สุขจริง วิบุลผลอย่างนี้มีทุกข์ก้ำกั้อยู่ด้วย แสดงในโลกธรรมสูตรว่าเป็นทุกข์ก็สม”^{๑๘๕}

๘. อาหารปริเยณฺฐิทุกข์ - ทุกข์ในการหากิน มนุษย์และสัตว์ที่มีชีวิต ย่อมต้องอาศัยอาหารเป็นอยู่ ขาดอาหารอยู่ไม่ได้ ต้องตายสัตว์ชีพจึงต้องแสวงหาอาหารอยู่เนื่องนิตย์ ในการแสวงหาอาหารนั้นดิรัจฉานที่มีเนื้อเป็นภิกษาย่อมต้องล้างผลาญชีวิตสัตว์ชนิดเล็กกว่าตนบ้าง ต้องต่อสู้กับสัตว์ชนิดเดียวกันเพื่อแย่งอาหารกัน

ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน ต้องทำงานอาบเหงื่อต่างน้ำ ขวนต้องเอาหลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดิน อยู่ตลอดวัน ทนกรำแดดกรำฝน ทนน้ำทนโคลนและสัตว์บางชนิด เช่น ปลิงที่สูบกินเลือด

๙. วิวาทมูลทุกข์ - ทุกข์ซึ่งมีวิวาทเป็นมูล คือ ทุกข์อันมีสาเหตุมาจากการวิวาทกัน เพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากผลประโยชน์ขัดกัน เมื่อทะเลาะวิวาทกันแล้ว ก็มีความไม่โปร่งใจ ห้วนหวาด กลัวแพ้ บางคราวชนพรคพวกมาวิวาทด้วยกลายเป็นการยกพวกประหารกัน ถ้าวิวาทนั้นเป็นระดับประเทศและระดับโลก ก็กลายเป็นสงคราม ความเดือดร้อนก็แผ่ไปทั่วประเทศหรือทั่วโลก

๑๐. ทุกข์ชั้น - ทุกข์รวบยอด ได้แก่ ความทุกข์อันเนื่องมาจากการมีชั้น ๕ หรือมีตัวตน เพราะเหตุที่มีความเกิด มีตัวตนความทุกข์อย่างอื่นจึงตามมา อนึ่ง ความยึดมั่นในชั้น ๕ เป็นการทำลายต้นเหตุแห่งความเกิด เมื่อไม่เกิด ความทุกข์ก็ไม่มี

^{๑๘๕} วคิน อิศร, ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท, หน้า ๔๖.

ความทุกข์ดังพรรณนามานี้ ย่อมปรากฏในบุคคลและสัตว์ทั่วไป ส่วนความทนอยู่ไม่ได้ นานของอนุปาทินนิกสังขาร (สังขารที่ไม่มีวิญญูณครอง) ต้องแตกทำลายไป ท่านรวมเรียกว่าทุกข์ใน ไตรลักษณ์นี้ด้วย โดยหมายความว่าทนได้ยาก หรือทนอยู่ไม่ได้

มองในแง่นี้ สังขารทั้งปวง ไม่ว่าคน สัตว์ หรือสิ่งของ ย่อมตกอยู่ในห้วงทุกข์ ท่านจึงกล่าว ไว้โดยสรุปว่า

“ทุกข์เมว हि สมโภติ ทุกขं ติฏฐติ เวติ จ

นาณญตร ทุกขา สมโภติ นาณญตร ทุกขา นิรุชฌติ”

แปลว่า “ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นดับไป นอกจากทุกข์ไม่มีอะไร เกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ”^{๑๘๖}

๒.๓.๓.๓ ความทุกข์ในอริยสัจ ๔

หัวใจคำสอนของพระพุทธพระเจ้าอยู่ทอริสัจ ๔ ประการ (จตตาริ อริยสัจจานิ) ซึ่งพระ พุทธองค์ทรงแสดงไว้ในปฐมเทศนาแก่สหายเก่าของพระองค์ คือ เบญจวัคค์ ที่ป่าอิสิปตนะ (ปัจจุบัน เรียกว่า สารนาถ) ใกล้เมืองพาราณสี^{๑๘๗}

อริยสัจจะ คือ ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น ย่อมรู้แจ้งแทงตลอดในสัจจะธรรม พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกสัจจะธรรมว่า “อริยสัจจะ” คือ ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยะ เป็นสัจจะอันแท้จริง ไม่ผิดพลาด ไม่คาดเคลื่อน

สัจธรรมเหล่านั้น ปุถุชนทั้งหลายรู้ไม่ได้ คือ เข้าไม่ถึงความลึกซึ้งของสัจจะธรรมนั้น ฉะนั้น จึงแสดงว่าใครก็ตามที่เข้าถึงสัจจะธรรมนั้น ย่อมสำเร็จความเป็นพระอริยะ พระพุทธองค์ทรง ตรัสว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลายตถาคตผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ชาวโลก เรียกว่า “พระอริยะ” เพราะเป็นผู้ตรัสรู้สัจจะนี้แลตามความเป็นจริง”^{๑๘๘}

กล่าวคือ ความจริงที่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ส่วนสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แม้เป็นความจริง ก็ไม่สอน และอริยสัจนี้ถือว่าเป็นความจริงที่เป็นประโยชน์ในที่นี้ โดยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงสน พระทัยและไม่ยอมทรงเสียเวลาในการถกเถียงปัญหาอภิปรายต่าง ๆ มีพุทธพจน์ ที่รู้จักกันมาแห่ง หนึ่งว่าดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย อะไรเล่าที่เราบอก เราบอกว่าเป็นทุกข์ เราบอกว่าเป็นทุกข์สมุทัย เราบอกว่า นี่ทุกข์นิโรธ เราบอกว่าเป็นทุกข์โศกามินีปฏิบัติ, เพราะเหตุไรเราจึงบอก ก็เพราะข้อนี้ประกอบด้วย ประโยชน์ ข้อนี้เป็นหลักเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ข้อนี้เป็นไปเพื่อนิพพิทา เพื่อวิราคะ เพื่อนิโรธ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อนิพพาน ฉะนั้นเราจึงบอก, เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย เธอพึง

^{๑๘๖} วคิน อิศร, ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท, หน้า ๔๙-๕๐.

^{๑๘๗} ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร, พระพุทธเจ้าสอนอะไร, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๕๓.

^{๑๘๘} ฝ่ายการศึกษาทางไกลมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธธรรม, เอกสารประกอบการศึกษาพระอภิธรรมทาง ไพรชนีย์, ชุดที่ ๘ ตอนที่ ๔, หน้า ๑๖.

กระทำความเพียรเพื่อ – รู้ตามเป็นจริง นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินี
ปฏิบัติปา”^{๑๘๙}

ในทางพระพุทธศาสนา การกำหนดทุกข์ถือเป็นกิจในอริยสัจ ๔ ที่ชาวพุทธต้องทำเพื่อละ
และปล่อยวางในลำดับต่อไปในกิจทั้งสี่ในอริยสัจ อันได้แก่ รู้ทุกข์ เพื่อค้นหาสาเหตุในการดับทุกข์
(สมุทัย) แล้วจึงต้องจุดมุ่งหมายในการดับทุกข์ (นิโรธ) แล้วดำเนินการสู่เส้นทางสู่ความดับทุกข์
(มรรค) คือ สละ ละ ปล่อยวาง ไม่ยึดติดในใจด้วยกิเลส

ทุกข์จัดเป็นหนึ่งในชื่อเรียกที่เป็นไวพจน์ของชั้นซึ่งถูกใช้เป็นอย่างมากในพระไตรปิฎก
อริยสัจทุกข์

๑) ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ กล่าว
ให้ลึกลงไปอีก หมายถึง สภาวะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็น
อนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ชัดแย้ง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเองขาดแก่น
สารและความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอ้อมแท้จริง พร้อมที่จะก่อปัญหา สร้างความทุกข์
ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดปัญหาขึ้นมา เมื่อใดเมื่อหนึ่งในรูปใดรูปหนึ่ง
แก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปทาน

๒. ทุกขสมุทัย เรียกสั้น ๆ ว่า สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้เกิดทุกข์
เกิดขึ้น ได้แก่ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเราซึ่งจะเสพเสวย ที่จะได้จะเป็นจะ
ไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความร่ำร้อน รำรน รระวนระวาย ความหวงแหน
เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่
ตลอดเวลา ๆ ม่อาจปลดปล่อยโล่งเบา เป็นอิสระ สดชื่น เบิกบานได้อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จัก
ความสุขชนิดที่เรียกว่าไร้ใฝ่ฝ้าและไม่อึดเพื่อ

๓. ทุกขนิโรธ เรียกสั้น ๆ ว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ได้แก่ ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัด
อวิชชาสำ-รอก ตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจหรือฉุดลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกระวน
ระวาย ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่
บริสุทธิ์ สงบปลดปล่อยโล่งเบา ผ่องใส เบิกบาน เรียกสั้น ๆ ว่า นิพพาน

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติปา เรียกสั้น ๆ ว่า มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์
หรือข้อ ปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐมีองค์ประกอบ ๘ คือ
สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่
จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเียงไปหาที่สุดยอดอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นใน
กามสุข) และอัตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากแก่ตน คือบีบคั้นทรมานตนเองให้
เดือดร้อน)^{๑๙๐}

^{๑๘๙} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, **จิตวิทยาในพระไตรปิฎก**, เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาบริหารการศึกษา
และกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๒๕๕๒, หน้า ๑๐๙-๑๑๐.

^{๑๙๐} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, **จิตวิทยาในพระไตรปิฎก**, หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

คัมภีร์วิสุทธิมรรค สัมโมหวิโนทนี และสัทธัมมปาสนี ได้ชี้แจงเหตุผลไว้อย่างน่าฟังว่า เหตุใดพระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงอริยสัจ ๔ ไว้โดย เรียงลำดับข้ออย่างที่เราเรียนรู้กันอยู่นี้ ข้อความที่ท่านกล่าวไว้แม้จะสั้น แต่มีสาระหนักแน่น จึงขอนำมาเป็นเค้าความสำหรับกล่าวถึงอริยสัจ ๔ โดยสังเขป ดังนี้

๑.ทุกข์ คือปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นเรื่องบีบคั้นชีวิตจิตใจ มีอยู่ทั่วไปแก่สัตว์มนุษย์ ทุกคนเกิดขึ้นแก่ใครเมื่อใด ก็เป็นจุดสนใจ เป็นของเด่นชัดแก่ผู้นั้นเมื่อนั้น แต่ว่าที่จริงมองกว้าง ๆ ชีวิตมีปัญหาและเป็นปัญหากันอยู่เรื่อย ๆ เป็นธรรมดา ดังนั้น ทุกจึงเป็นจุดสนใจปรากฏเด่นชัดอยู่ในชีวิตของทุก ๆ คน เรียกได้ว่าเป็นของชัดรู้ง่ายเห็นง่าย จึงความสนใจ เหมาะที่จะยกขึ้นเป็นข้อปรารภ คือเป็นจุดเริ่มต้นในการแสดงธรรม ยิ่งกว่านั้น ทุกข์เป็นของน่าเกลียดน่ากลัว และน่าตกใจสำหรับคนจำนวนมากคอยหลีกเลี่ยงไม่อย่างไรมิได้ ยิ่งแต่คนที่กำลังเพลิดเพลนลุ่มหลงมัวเมา ไม่ตระหนักรู้ว่า ตนเองกำลังมีปัญหาและกำลังก่อปัญหา เมื่อมีผู้มาชี้ปัญหาให้ก็จะกระทบใจทำให้สะดุ้งสะเทือนและมีความหวั่นไหวสำหรับคนที่อยู่ในภาวะเช่นนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตน ไม่ใช่เรื่องเลื่อนลอยไม่ใช่เรื่องคึกเพื่อฝัน หรือสักว่าพูดตีฝีปากกันไปเมื่อพูดกับใครก็เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคนนั้น เมื่อพูดเป็นกลาง ๆ ก็เกี่ยวข้องกับทุกคน^{๑๙๑}ทุกข์ ๑๒ เป็นชุดไขความสำหรับแสดงความหมายของทุกข์ในอริยสัจ ๔ มีดังนี้

ชาติ ความเกิดเป็นทุกข์ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ต่าง ๆ อเนกประการ ท่านแบ่งขอยออกเป็น

ก. คัพโภกกันตมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการอยู่ในครรภ์ อยู่ที่นั่นจะคับแคบอัดอัด มีดื้ออึดด้วยสิ่งที่น่ารังเกียจ ดุจนอนในของเน่าหรือในน้ำคร่ำ

ข. คัพภปริหรมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการบริหารครรภ์ มารดาจะขยับเขยื้อนเคลื่อนไหว ลูกนั่งเดินวิ่งแรงหรือเบา กินดื่มของร้อนเย็นเปรี้ยวเผ็ด เป็นต้น มีผลกระทบต่อดีกในครรภ์ทั้งสิ้น

ค. คัพภวิปตติมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการวิบัติของครรภ์ เช่น ท้องนอกมดลูก เด็กตายในครรภ์ต้องผ่าตัดออก เป็นต้น

ง. วิชายนมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการคลอด ทั้งถูกกระทบกระทั่งแพทพิกลั่น ทั้งถูกกดถูกบีบถูกอัดกว่าจะผ่านช่องอันแสนแคบออกมาได้ เจ็บปวดแสนสาหัส

จ. พหิณิกขมนมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการออกมาภายนอก เด็กแรกคลอดมีร่างกายและผิวละเอียดอ่อนดังผลใหม่ ถูกสัมผัสจับต้องเช็ดล้างแสนเจ็บแสบ

ฉ. อุตตูปิกกมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการทำตัวเอง เช่น ฆ่าตัวตายบ้าง ประพฤติวัตรบาปเพี้ยนประหลาดตนบ้าง โกรธเคืองเขาแล้วไม่กินข้าว หรือทำร้ายตัวเองบ้าง เป็นต้น

ช. ปรุปิกกมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากคนอื่นทำให้ เช่น ถูกฆ่า ถูกจองจำ ถูกทำร้าย เป็นต้น^{๑๙๒}

๑) ขรา ความแก่ ทำให้อวัยวะทั้งหลายย่อหย่อนอ่อนแอ อินทรีย์ คือ ตาหูจมูกลิ้น เป็นต้น ทำหน้าที่บกพร่องผิดเพี้ยน กำลังวังชาเสื่อมถอย หมดความแคล่วคล่องว่องไว ผิวพรรณไม่

^{๑๙๑} วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๘๑/๑๑๒.

^{๑๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๐๕.

งดงามผ่องใส หนังเหี่ยวยุ่น ความจำเลอะเลือนเฟลอไฟล เสื่อมอำนาจและความเป็นเสรีทั้งภายนอก และภายในเกิดทุกข์กายและทุกข์ใจมาก

๒) มรณะ ความตาย ยามสิ้นชีพ เคยทำชั่วไว้ ก็เห็นนิมิตของบาปกรรม มีคนหรือของ รักก็ต้องพลัดพรากจากกันไป ส่วนประกอบในร่างกายก็พากันหยุดทำหน้าที่ ทุกข์ทางกายก็อาจจะ มีมาก จะทำอะไรจะแก้ไขอะไรก็ทำไม่ได้แก้ไขไม่ได้

๓) โสกะ ความโศกเศร้า ได้แก่ ความแค้นใจ เช่น เมื่อสูญเสียญาติ เป็นต้น

๔) ปริเทวะ ความคร่ำครวญหรือรำไร ได้แก่ บ่นเพื่อไปต่าง ๆ เช่น เมื่อสูญเสียญาติ เป็นต้น

๕) ทุกข์ ความทุกข์กาย ได้แก่ เจ็บปวด เช่น กายบาดเจ็บ ถูกบีบคั้น เป็นโรค เป็นต้น^{๑๙๓}

๖) โทมนัส ความทุกข์ใจ ได้แก่ เจ็บปวดรวดราวใจ ที่ทำให้ร้องไห้ ตีอกชกหัว ลงดิน เชือดตัวเอง กินยาพิษ ผูกคอตาย เป็นต้น

๗) อุปายาส ความคับแค้น หรือสิ้นหวัง ได้แก่ เราร้อนทอตอนใจ ในเมื่อความ โศกเศร้าเพิ่มทวี เป็นต้น

๘) อัปยัสัมปโยค การประสบคนหรือสิ่งซึ่งไม่เป็นที่รัก เช่น ต้องพบต้องเกี่ยวข้องกับ คนที่ไม่ชอบหรือชิงชัง เป็นต้น

๙) ปยวิปโยค การพลัดพรากจากคนหรือสิ่งอันเป็นที่รัก เช่น จากญาติ จากคนรัก สูญเสียทรัพย์สิน เป็นต้น

๑๐) อิจฉิตาลภ การไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา คือปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สมหวัง

๑๑) อุปาทานขันธ ขันธทั้งห้าซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน กล่าวคือ ทุกข์ที่กล่าวมา ทั้งหมดนั้นเป็นทุกข์ของอุปาทานขันธทั้งห้า เมื่อว่าโดยสรุปหรือโดยรวบยอดก็คือ อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์

ทุกข์ ๒ เป็นเพียงการสรุปทุกข์ชนิดต่าง ๆ ในแนวหนึ่ง ได้แก่

๑. ปฏิจฉันนทุกข์ ทุกข์ปิดบัง หรือทุกข์ซ่อนเร้น ไม่ปรากฏออกมาให้เห็นชัด ๆ เช่น ปวดหู ปวดฟัน ใจเราร้อน เพราะไฟราคะและไฟโทสะ เป็นต้น

๒. อัปปฏิจฉันนทุกข์ ทุกข์ไม่ปิดบังหรือทุกข์เปิดเผย เช่น ถูกหนามตำ ถูกเขี่ยน ถูกมีดฟัน เป็นต้น

ทุกข์ ๒ เป็นเพียงการสรุปทุกข์ชนิดต่าง ๆ ในแนวหนึ่ง ได้แก่

ก. ปริยายทุกข์ ทุกข์โดยปริยาย หรือทุกข์โดยอ้อม ได้แก่ ทุกข์ทุกอย่างที่กล่าวถึง ข้างต้น นอกจากทุกขเวทนา

ข. นิปปริยายทุกข์ ทุกข์โดยนิปปริยาย หรือทุกข์โดยตรง ได้แก่ ความรู้สึกทุกข์ ที่เรียกว่าทุกขทุกข์หรือทุกขเวทนา นั่นเอง

^{๑๙๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๐/๑๔-๑๕.

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องทุกข์ มิใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ แต่เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่จะดับทุกข์ เพราะทรงรู้ว่าทุกข์หรือปัญหานั้นเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ดับได้ มิใช่เป็นของเที่ยงแท้แน่นอนจะต้องคงอยู่ตลอดไปชีวิตนี้ที่ยังคับข้อง ก็เพราะมีทุกข์มีปัญหาคอยรบกวนอยู่ ถ้าดับทุกข์แก้ปัญหาลแล้ว หรือได้สร้างความสามารถในการดับทุกข์แก้ปัญหาไว้พร้อมแล้ว ชีวิตก็จะปลอดโปร่งโล่งเบา พบสุขแท้จริง แต่การดับทุกข์หรือแก้ปัญหานั้น มิใช่ทำได้ด้วยการหลบเลี่ยงปัญหาหรือปิดตาไม่มองทุกข์ ต้องข้ามต้องใช้วิธีรับรู้สัจหน้าเข้าเผชิญดูมัน การรับรู้สัจหน้ามิใช่หมายความว่าเข้าไปแบกทุกข์ไว้หรือจะให้ตนเป็นทุกข์ แต่เพื่อรู้เท่าทัน จะได้แก้ไขกำจัดมันได้ การรู้เท่าทันนี้คือการทำความเข้าใจที่ถูกต้องได้แก่ทำปริญญาคือกำหนดรู้ ทำความเข้าใจสภาวะของทุกข์หรือปัญหานั้น ให้รู้ว่าทุกข์หรือปัญหาของเรานั้นคืออะไรกันแน่อยู่ที่ไหน (บางทีคนชอบหลบเลี่ยงทุกข์หนีปัญหา และทั้งที่รู้ว่ามีปัญหาแต่จะจับให้ชัดก็ไม่รู้ว่าปัญหาของตนนั้นคืออะไร ได้แต่เห็นคลุม ๆ เครือ ๆ หรือพลา่สับสน) มีขอบเขตแค่นี้ เมื่อกำหนดดับทุกข์ได้อย่างนี้ เหมือนแพทย์ตรวจอาการจนรู้โรคจุดที่เป็นโรคแล้ว ก็เป็นอันเสร็จหน้าที่ต่อทุกข์ เราไม่มีหน้าที่กำจัดทุกข์หรือละเว้น เพราะทุกข์จะละที่ตัวมันเองไม่ได้ ต้องละที่เหตุของมัน ถ้าจะละทุกข์ที่ตัวทุกข์ก็เหมือนรักษาโรคที่อาการเช่นให้ยาระงับอาการไว้ แก้ไขโรคไม่ได้จริง พึงดำเนินการค้นหาสาเหตุต่อไป

แพทย์เรียนรู้เกี่ยวกับโรค และต้องเรียนรู้เรื่องร่างกายอันเป็นที่ตั้งแห่งโรคด้วย ฉะนั้น ผู้จะดับทุกข์เมื่อเรียนรู้ทุกข์ ก็ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ รวมถึงสภาวะแห่งสังขารโลกที่เกี่ยวข้องด้วย ฉะนั้น สารสำคัญของอริยสัจข้อที่ ๑ คือ ยอมรับความจริงเกี่ยวกับทุกข์ตามที่มันเป็นอยู่ แล้วมองดูรู้จักชีวิตและโลกตามที่มันเป็นจริง^{๑๙๔}

๒) สมุทัย แยกศัพท์เป็น ส + อุทย ส แปลว่า พร้อม อุทย แยกเป็น อุ แปลว่า ขึ้น, อิ แปลว่า ไป รวมกันเป็นสมุทัย แปลว่า ขึ้นไปพร้อม ถือเอาความหมายว่า เหตุที่เกิดขึ้น ศัพท์เดิมเป็นทุกข์สมุทัย แปลว่า เหตุให้เกิดทุกข์

สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เกิดมาจากการต้องการภายในตัวของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ตัณหา คือความทะเยอทะยานอยาก ที่ทำให้วางใจ ปฏิบัติตน แสดงออก สัมพันธ์ และกระทำต่อชีวิต โลก อย่างไม่ถูกต้อง อย่างเป็นไปด้วยความรู้อย่างแท้จริง แต่เป็นไปด้วยความยินดียินร้ายชอบชังเป็นต้น ตลอดจนกิเลสปกป้องตัวตนทั้งหลาย เช่น ความกลัว ความริษยา ความหวาดระแวง ฯลฯ ที่สืบเนื่องมาจากตัณหาคือที่มาแห่งความทุกข์ของมนุษย์ กามตัณหา อายากาม ได้แก่ อยากได้ออยากเอา อยากเสพ อย่างเสวยอย่างหนึ่ง ภวตัณหา อายากภพ ได้แก่ อยากเป็นอยากคงอยู่ตลอดไป อยากมีชีวิตนิรันดร์อย่างหนึ่ง วิภวตัณหา อายากสันภพ ได้แก่ ปราศจากภาวะสิ้นสุดอย่างหนึ่ง และลึกไปกว่านั้น ท่านแสดงกระบวนการแห่งปฏิจสมุปบาท อันมีอวิชชา เป็นมูลตัณหา ว่าเป็นที่ไหลเนื่องมาแห่งปัญหาความทุกข์นั้น^{๑๙๕}

ตัณหา หมายถึง ความทะเยอทะยานอยาก ความดิ้นรน ความปรารถนา ความกระหาย ตัณหาเป็นภาวะที่ทำให้จิตต้องเสียความสมดุล ไม่ตั้งตรงอยู่กับที่หรือทำให้จิตส่ายอยู่ตลอดเวลา ไม่รู้จักเต็มต้อง

^{๑๙๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๙๐๖.

^{๑๙๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๙๐๗.

หาสิ่งที่ตนเองอยากมาเติมอยู่เรื่อย ๆ เพราะตัณหานั้นเหมือนกับเชื้อเพลิงที่ต้องเติมต้องเพิ่มไม่ให้ขาด ถ้าขาดเมื่อไหร่แล้วจะทำให้จิตใจดับรน เราร้อนจึงทำให้เกิดทุกข์ซ้ำไป^{๑๙๖}

ตัณหาโดยสรุป ๓ ประเภท ได้แก่

๑. กามตัณหา (ความทะเยอทะยานอยากในกาม, ความอยากได้กามคุณ คือสิ่งที่สนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ – Kama-tanha: craving for sensual pleasures; sensual craving)

๒. ภวตัณหา (ความทะเยอทะยานในภพ, ความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้ จะเป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง อยากเป็นอย่างคงอยู่ตลอดไป, ความใคร่อยากที่ประกอบด้วยภวทฤษฎีหรือสัสสตทฤษฎี – Bhava-tanha: craving for existence)

๓) วิภวตัณหา (ความทะเยอทะยานในวิภพ, ความอยากในความปรากพันไปแห่งตัวตนจากความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา อยากทำลาย อยากดับสูญ, ความใคร่อยากที่ประกอบด้วยวิภวทฤษฎีหรืออุจจนทฤษฎี – Vibhava-tanha: craving for non-existence; craving for self-annihilation)^{๑๙๗}

๑. กามตัณหา (sensual craving) คือความทะเยอทะยานอยากในกาม ในพุทธปรัชญาแบ่งกามเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ วัตถุกาม คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าพอใจ เครื่องประดับเครื่องนุ่งห่ม ทาสหญิงชาย แพะ แกะ สุกร ไก่ ช้าง โค ม้า ลา ที่น่า ที่สวน เงิน ทอง หมูบ้าน นิคม ราชธานี แคว้น ชนบท กองพลรบ คลังหลวง และวัตถุที่น่ายินดีอย่างใด อย่างหนึ่ง (เหล่านี้) ชื่อกามวัตถุ ซึ่งเป็นความเพติดเพลินยินดีลุ่มหลงในกามคุณ ๕ ที่ตัวเองนำใคร่น่าพองใจน่าปรารถนา ที่ตนเองชอบในรูปที่สวยงาม เสียงที่ไพเราะเสนาะหู กลิ่นที่หอม รสที่ถูกปากของตัวเอง โผฏฐัพพะที่อ่อนนุ่ม ถือว่าเป็นสิ่งบำรุงหรือย้วยภายนอกคือกายให้อ้วนแล้วส่งเข้าภายในคือใจ

๑.๒ กิเลสกามคือ คือความพอใจ ความกำหนด ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ความดำริ ความกำหนด ความกำหนดด้วยอำนาจความดำริชื่อว่ากาม ได้แก่ ความพอใจด้วย อำนาจความใคร่ ความกำหนดด้วยอำนาจความใคร่ ความเพติดเพลินด้วยอำนาจความใคร่ ความทะเยออยากด้วยอารมณ์ความใคร่ ความเยื้อใยด้วยอำนาจความใคร่ ความสยบด้วยอำนาจความใคร่ความติดใจด้วยอำนาจความใคร่ หวังน้ำคือความใคร่ กิเลส เครื่องประกอบคือความใคร่ กิเลสเครื่องยึดมั่นคือความใคร่ กิเลสเครื่องกั้นจิตคือความพอใจด้วยอำนาจความใคร่ในกามทั้งหลาย

๒. ภวตัณหา (craving for existence) คือ ความดิ้นรนในทะเยอทะยานอยากในความเป็น ความอยากเป็นนั่นเป็นนี่ เป็นความอยากที่นอกเหนือจากกามคุณ ๕ ไม่รู้จักพอในสิ่งที่ตัวเองเป็นแล้ว ทะเยอหรือว่ากระโจนเข้าหาเหมือนเสือกระโจนเข้าหาเหยื่ออย่างหิวกระหาย แต่ถ้ามองอย่างธรรมดา ความอยากชนิดนี้ ทำให้คนทะเยอทะยานอาจทำให้ก้าวหน้าในการงานอาชีพได้มาก แต่ต้องยอมรับ

^{๑๙๖} พระสุพรชัย นรคพันธ์ (อานนโท), ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดทุกข์นิยมของโซเป็นเฮาเออร์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๒๕.

^{๑๙๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘๖.

ความจริงด้วยเหมือนกันว่า ในความทะเยอทะยานนั้นมีความทุกข์ ความร้อนใจแฝงเร้นอยู่ด้วย ถ้าต้องยื้อแย่งกับผู้อื่นก็เป็นการสร้างศัตรู ต้องใช้เล่ห์กลอุบายในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ บางครั้งถึงกับต้องใส่ร้ายป้ายสีผู้อื่นก่อเวรกรรมกันไปไม่สิ้นสุด เนื่องมาจากความเชื่อว่ามีตัวตนซึ่งทำให้เกิดทัศนคติผิด ทำให้เกิดการเห็นแก่ตัว ยึดมั่นถือมั่นเกิดการกระทำที่ไม่ดีแนวคิดนี้นักปราชญ์ทางตะวันตกส่วนมากเป็นสัญชาตญาณของชีวิต (Life Instinct)^{๑๙๘}

๓. วิภวตัณหา (Craving non-existence) คือ ความทะเยอทะยานอยากในวิภพคือความอยากไม่เป็นนั่น ไม่เป็นนี่ เป็นความอยากในทางผลักดันไปในทางลบเพื่อจะพ้นตัวเนื่องจากตัวเองรู้สึกอึดอัด เบื่อ ระอิดระอา คนเราถ้าไม่สามารถหลบหลีกจากสภาพที่ตนไม่ต้องการ ต้องทนอยู่ในสภาพที่ตนเองไม่ชอบก็จะก่อให้เกิดความทุกข์ เช่น ชายหญิงรักกันเพราะกามตัณหา พออยู่ด้วยกันก็อยากเป็นพ่อแม่คนเรียกว่า ภวตัณหา เมื่อมีลูกแล้วเกิดการทะเลาะ มีปัญหา ก็อยากแยกทางกันเรียกว่า วิภวตัณหา

ตัณหานี้เป็นเหตุแห่งทุกข์เพราะทำให้คนเราวนเวียน มัวเมาดังที่พระพุทธเจ้ากล่าวไว้ในพระสูตรตันปิฎก ขุททนิกายว่า “ตัณหาย่อมเจริญแก่มนุษย์ผู้ประพลติประมาท เหมือนเกาญานทรายเจริญอยู่ในป่า เข้าย่อมเรื้อนไปมา เหมือนวานรที่ต้องการผลไม้ เที้ยวเรื้อนไปมาในป่าฉะนั้น”^{๑๙๙}

ตามคำสั่งสอนในอริยสัจ ๔ พระพุทธเจ้าตรัสว่า สาเหตุของความทุกข์คือ ตัณหา ซึ่งหมายถึงความทะเยอทะยานอยาก ตัณหาแบ่งออกเป็น ๓ อย่างได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา อย่างไรก็ตาม ตัณหาก็คือ ลักษณะอย่างหนึ่งกิเลส ซึ่งอยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า กิเลส คือ สาเหตุของความทุกข์ทั้งปวง

กิเลส (Defilements) หมายถึง สิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง กิเลสที่ครอบงำจิตของสัตว์โลกนั้น แบ่งออกได้เป็นสามประเภท ดังนี้

๑..อนุสัยกิเลส (Latent defilements) คือกิเลสอย่างละเอียดที่สะสมอยู่ในภวังค์จิตหรือจิตไร้สำนึกของเรา ถ้ายังไม่มีอารมณ์ภายนอกมากระทบแล้ว กิเลสชนิดนี้จะยังนอนสงบอยู่ไม่แสดงอาการปรากฏออกมาให้เห็น เป็นกิเลสที่ละเอียดอย่างยิ่งและนอนเนื่องอยู่ในคันธสันดานของทุกคน จะแสดงตัวก็ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยมากระตุ้นเหมือนอุปมาเหมือนงูที่นอนหลับอยู่ ขณะที่ยังไม่สิ่งใดมากระทบ งูนั้นก็หลับเรื่อยไปโดยไม่ปรากฏอาการใด ๆ เลย ต่อมาเมื่อมีสิ่งใดมากระทบงูนั้นก็ยกหัวขึ้นตัวคดก้นที่^{๒๐๐}

อนุสัย เป็นกิเลสอย่างละเอียด ซ่อนเร้นนอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย เมื่อได้เหตุอันสมควรแล้ว ก็ปรากฏขึ้นเมื่อนั้น อุปมาเหมือนตะกอนที่นอนก้นภาชนะ เมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระทบกับภาชนะตะกอนหรือกิเลสก็จะฟุ้งขึ้นมาทันที ทำให้จิตใจเร่าร้อนเศร้าหมอง

^{๑๙๘} พระสุพรชัย นรคพันธ์ (อานนโท), “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดทุกข์นิยมของโซเป็นเฮาเออร์”, หน้า ๒๖.

^{๑๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๒๐๐} จำลอง ดิษยวณิช, จิตวิทยาของความดับทุกข์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ต้นบุญ, ๒๕๕๔), หน้า ๗๖.

อนุสัยกิเลส มี ๗ ประการ คือ

๑) กามราคานุสัย คือความยินดีในกามคุณอารมณ์ กามราคานุสัยนี้จะนอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทาน เมื่อมีอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสเรื่องราวต่าง ๆ มากระทบกับ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ซึ่งเป็นกามคุณอารมณ์แล้ว กามราคานุสัยนี้จะแปลสภาพเป็น ปริยฐานกิเลส คือ กิเลสอย่างกลางคอยกลุ่มลุ่มจิตใจ ได้แก่ โลกเจตสิกที่ในโลภมูลจิต ๘

๒) ภวราคานุสัย ความยินดีติดใจใน รูปภาพ หรือรูปฌาน อรูปฌาน อันนอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทานเมื่อมีอารมณ์มากระทบก็จะแปลสภาพเป็นปริยฐานกิเลส ได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทวิภูตวิปปยุตตจิต ๔

๓) ปฏิฆานุสัย ความไม่ยินดี ไม่พอใจในอารมณ์ อันนอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทานเมื่อมีอารมณ์มากระทบก็จะแปลสภาพเป็นปริยฐานกิเลส ได้แก่ โทสะเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒

๔) มานานุสัย คือความทะนงตน โอ้อวด ถือตัว ไม่ยอมลงให้กับใคร ที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทานเมื่อมีอารมณ์มากระทบก็จะแปลสภาพเป็นปริยฐานกิเลส ได้แก่ มานานุเจตสิก ที่ในทวิภูตวิปปยุตตจิต ๔

๕) ทิฏฐานุสัย คือความเห็นผิดที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทาน เมื่อมีอารมณ์มากระทบก็จะแปลสภาพเป็นปริยฐานกิเลส ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิกที่ประกอบในทวิภูตวิปปยุตตจิต ๔

๖) วิจิกิจฉานุสัย คือ ความลังเลสงสัยในสิ่งที่ควรเชื่อที่ยังไม่ปลงใจเชื่อ ที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทานเมื่อมีอารมณ์มากระทบก็จะแปลสภาพเป็นปริยฐานกิเลส ได้แก่ วิจิกิจฉาเจตสิกที่ประกอบในวิจิกิจฉาวิปปยุตตจิต ๑

๗) อวิชขานุสัย คือความลุ่มหลงมัวเมา ที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทาน เป็นความโง่เขลาเบาปัญญาที่ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เมื่อมีอารมณ์มากระทบก็จะแปลสภาพเป็นปริยฐานกิเลส ได้แก่ โมหเจตสิก ที่อกุศลจิตที่ ๑๒^{๒๐๑}

๒. ปริยฐานกิเลส (Internally active defilements) คือกิเลสอย่างกลาง เมื่อมีอารมณ์มากระทบ อนุสัยกิเลสที่นอนอยู่ในภวังคจิตจะฟุ้งกระจาย ทำให้จิตใจขุ่นมัวและฟุ้งซ่าน ในสถานะเช่นนี้อันุสัยกิเลสจะเปลี่ยนฐานะกลายเป็นปริยฐานกิเลสในวิถิจิตินทรีย์ เช่นเดียวกันกับเมื่อมีสิ่งใดมากระทบกับจิตตัวนั้นจะตัวนั้นจะยกหัวขึ้นตัววัดคอกหรือส่ายไปมา ในจิตวิเคราะหฺ ปริยฐานกิเลสหรือกิเลสอย่างกลางจะปรากฏขึ้นในระดับจิตสำนึก (The Conscious) หรือกิเลสก่อนสำนึก (The Preconscious)

กิเลสอย่างกลางนี้ คือ กิเลสประเภทนิวรณ (Hindrances) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่กั้นจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม หรือสิ่งที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี ได้แก่ ๑) กามฉันทะ คือความพอใจในกามคุณ (sensual desire) ๒) พยาบาท คือความคิดร้าย (Ill-will) ๓) ถีนมิทธะ คือความหทู่และเซื่องซึม (Sloth and yorpor) ๔) อุทธัจจกุกกุกจะ คือความฟุ้งซ่านและความกังวล (Restlessness, anxiety or worry) และ ๕) วิจิกิจฉา คือความลังเลสงสัย (Doubt) กิเลสอย่างกลางหรือนิวรณ ๕ นี้ สามารถทำลายได้ด้วยอำนาจของสมาธิ (concentration) แต่สมาธิเป็นเพียงแต่ข่มกิเลสไว้เท่านั้น ไม่สามารถทำลายกิเลสได้ด้วยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม การที่กิเลสสงบลงได้ด้วยอำนาจของสมาธิ ย่อมทำให้เรา

^{๒๐๑} ทวี สุขสมโภชน์, เอกสารประกอบการศึกษาพระอภิธรรมทางไปรษณีย์, หน้า ๙-๑๐.

ประสบการณ์สงบสุขได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนั้น กิเลสอย่างกลางนี้ สามารถจัดได้ด้วยการกำหนดในวิปัสสนากรรมฐาน

๓. วิติกมกิเลส (Externally active defilements) คือ กิเลสอย่างหยาบ เป็นกิเลสที่ฟุ้งมาก จนปรากฏออกมาทางกาย วาจา ทำให้ตัวเราเองรุ่มรวยเดือดร้อน ความจริงแล้วกิเลสอย่างหยาบก็สืบเนื่องมาจากกิเลสอย่างกลางที่เปลี่ยนสภาพไปนั่นเองทำนองเดียวกันกับงูที่ส่ายหัวไปมา พอได้โอกาสก็ตัววัดฉกกัดสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่ขวางหน้า เป็นกิเลสที่ล่วงอกุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งสัตว์ การลักทรัพย์ และการประทุพติผิดในกาม ถ้าฟุ้งออกมาทางวาจาก็เป็นวจีทุจริต ๔ คือ การพูดเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดส่อเสียด และการพูดเพ้อเจ้อ กิเลสอย่างหยาบสามารถระงับลงได้ด้วยอำนาจของศีล (Morality) เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ เป็นต้น^{๒๐๒}

๓) นิโรธ หรือนิโรธสังขจะ เป็นชื่อของธรรมที่ดับทุกข์ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทุกข์นิโรธ คำว่า “นิ” หมายถึง “พ้น, ออก” “โรธ” หมายถึง การท่องเที่ยวไป ฉะนั้น นิโรธ หมายถึง การไม่ท่องเที่ยวไป “ทุกข์นิโรธ” จึงหมายความว่า “ไม่มีการท่องเที่ยวไปในที่ทุกข์” หรือการไม่ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ เพราะเป็นสังขจะที่ว่างจากคติ คือการเวียนเกิดเวียนตายในภพภูมิทั้งปวง องค์ธรรมของทุกข์นิโรธสังขจะ ได้แก่ พระนิพพาน^{๒๐๓}

อริยสังขข้อที่ ๓ คือ ความดับทุกข์ หรือนิโรธ (The cessation of suffering) นิโรธ แปลว่า “ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ซึ่งหมายถึง การดับต้นเหตุที่เป็นสาเหตุของความทุกข์ได้เด็ดขาด เหมือนหนึ่งการชักเชื้อไฟอันเป็นต้นเหตุให้เกิดไฟออกไปเสียได้ ฉะนั้น จากจุดนี้จะเห็น พระพุทธศาสนามีได้เป็นพุทธศาสนนิยม (Pessimism) คือมีทัศนะที่มองชีวิตและมองโลกในแง่ร้ายแต่อย่างเดียว หรือมองอะไรก็ล้วนแต่เป็นทุกข์โดยทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้ามถ้าพิจารณาเรื่องราวอริยสังขให้ดีๆ จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงชี้แต่เพียงทุกข์เท่านั้น แต่ยังทรงอธิบายให้รู้ถึงสาเหตุของความทุกข์ ให้รู้ว่าความดับทุกข์มีอยู่ ตลอดจนทรงชี้หนทางในการดับทุกข์เหล่านี้ด้วย หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงเป็นการมองโลกตามความเป็นจริงมากกว่า^{๒๐๔}

เมื่อได้กล่าวถึงทุกข์หรือปัญหาพร้อมสาเหตุ อันเป็นเรื่องร้ายไม่น่าพึงใจแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงขโลมดวงใจของเวไนยชนให้เกิดความเบาใจ และให้ความหวังขึ้น ด้วยการตรัสอริยสังขข้อที่ ๓ คือ นิโรธ แสดงให้เห็นว่าทุกข์ที่บีบคั้นนั้นแก้ไขได้และปัญหาที่ก่อดันนั้นแก้ไขได้ ทางออกที่น่าพึงใจมีอยู่ ทั้งนี้ เพราะสาเหตุแห่งปัญหาหรือความทุกข์เป็นสิ่งที่กำจัดหรือทำให้หมดสิ้นไปได้ ทุกข์หรือปัญหาตั้งด้วยอาศัยเหตุ เมื่อกำจัดเหตุแล้ว ทุกข์ที่เป็นผลก็พลอยดับสิ้นไปด้วย เมื่อทุกข์ดับไปปัญหาหมดไปก็มีภาวะหมดปัญหา หรือภาวะไร้ทุกข์ปรากฏขึ้นมาอย่างเป็นไปเอง โดยนัยนี้นิโรธอริยสังขจึงตามเข้ามาเป็นอันดับที่ ๓ ทั้งโดยความเป็นไปธรรมดาของกระบวนการธรรมเอง และทั้งโดยความเหมาะสมแห่งกลวิธีการสอนที่ชวนสนใจช่วยให้เข้าใจและได้ผลดี

เมื่อกำจัดต้นเหตุ พร้อมทั้งกิเลสว่านเครือที่คอยกดขี่บีบคั้นครอบงำและหลอกล่อจิตลงได้ จิตก็ไม่ต้องถูกทรมานด้วยความเร่าร้อน รำรน รระวนระวาย ความหวาดหวั่นพรั่นกลัวความ

^{๒๐๒} จำลอง ดิษยวินิช, จิตวิทยาของความดับทุกข์, หน้า ๗๘.

^{๒๐๓} ทวี สุขสมโภชน์, เอกสารประกอบการศึกษาพระอภิธรรมทางปรัญญา, หน้า ๑๗.

^{๒๐๔} จำลอง ดิษยวินิช, จิตวิทยาของความดับทุกข์, หน้า ๕๖.

กระทบกระทั่ง ความเหงาหงอย และความเบื่อหน่าย ไม่ต้องหวังความสุขเพียงด้วยการวิ่งหนี หลบออกไปจากอาการเหล่านี้บ้าง แก้ไขด้วยหาอะไรมาดบมาเติมมากลบปิดไว้หรือมาทดแทนให้บ้าง หาที่ระบายออกไปภายนอกบ้างพอผ่านไปคราวหนึ่ง ๆ แต่คราวนี้หลุดพ้นเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวมันเอง ปลอดโปร่งโล่งเบา มีความสุขที่ไร้ไผ่ด้วยไม่ต้องสะดุดพะพานสิ่งกังวลคั่งค้างใจ สงบ สดชื่น เบิกบาน ผ่องใสตลอดได้ตลอดเวลาอย่างเป็นปกติของใจ บรรลุภาวะสมบูรณ์ของชีวิต^{๒๐๕}

โดยใจความสำคัญ นิโรธ คือ ความดับทุกข์เพราะดับกิเลสได้นั่นเอง คำว่านิโรธก็ดี วิมุตติ ปาหนะ วิเวก วิราคะหรือไวสัคคะ (ความสละ ความปล่อยวาง) ก็ดี มีความหมายอย่างเดียวกัน ท่านแสดงไว้ ๕ อย่าง คือ

๑. ตัทธกนิโรธ ความดับด้วยองค์นั้น ๆ หรือดับกิเลสด้วยชั่วคราว เช่น เมื่อเมตตรา กรุณาเกิดขึ้น ความโกรธและความคิดพยาบาท คือ ความเบียดเบียนย่อมดับไป เมื่ออสุภสัญญา คือ ความกำหนดว่าไม่งามเกิดขึ้น ราคะ ความกำหนดยินดีในกามคุณ ๕ ย่อมดับไปด้วยความว่าดับ กิเลสด้วยองค์ธรรมที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว

๒. วิกขัมภกนิโรธ ดับกิเลส หรือข่มกิเลสไว้ได้ด้วยกังวลฉนวนเป็นต้นไป ตลอดเวลาที่ฉนวนยังไม่เสื่อม บุคคลผู้ใดฉนวนย่อมมีการเหมือนหนึ่งผู้ไม่มีกิเลส ท่านเปรียบเทียบเหมือนหญ้าที่ศิลาทับไว้ หรือเหมือนโรคบางอย่างที่ถูกคุมไว้ด้วยยา ตลอดเวลาที่ยามีกำลังอยู่ โดยยอมสงบระงับไป

๓. สมุจเฉทนิโรธ ความดับกิเลสอย่างเด็ดขาด ด้วยกำลังแห่งอริยมรรค กิเลสใดที่ อริยมรรคตัดแล้ว ย่อมเป็นอันตัดขาดไม่กลับเกิดขึ้นอีก เปรียบเหมือนต้นไม้ที่ถูกถอนขึ้นทั้งรากและ เผาไฟทั้งเป็นอันตัดได้สิ้นเสร็จเด็ดขาด ไม่ต้องกังวลว่าจะเกิดขึ้นอีก ตัวอย่างเช่น การตัดกิเลสของ พระอริยบุคคล ๔ จำพวกมีโสดาบัน เป็นต้น

๔. ปฏิปัสสัทธินิโรธ ความดับกิเลสอย่างสงบระงับไปในขณะแห่งอริยผลนั่นเอง เรียกว่า ปฏิปัสสัทธินิโรธ ไม่ต้องชวนขยายเพื่อการดับอีก เหมือนคนหายโรคแล้วไม่ต้องชวนขยายหา ยาเพื่อดับโรคนั้นอีก

๕. นิสสรณนิโรธ แปลตามตัวว่าดับกิเลสด้วยการสลัดออกไป หมายถึง ภาวะแห่งการ ดับกิเลสที่ยั่งยืนตลอดไป ได้รับความสุขจากความดับนั้นยั่งยืนต่อไป ได้แก่ นิพพานนั่นเอง เหมือน ความสุขความปลอดโปร่งอันยั่งยืนของผู้ที่หายโรคแล้วอย่างเด็ดขาด

โดยใจความสำคัญ นิโรธ ๓ ประการหลังก็คือ มรรค ผล และนิพพานนั่นเอง^{๒๐๖}

๔) **มรรค** มรรคมองค์ ๘ หรือ อัฐังคิกมรรค (เรียกเต็มว่า อริยอัฐังคิกมรรค แปลว่า “ทางมีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ” – Atthangika-magga; the Noble Eightfold Path); องค์ ๘ ของมรรค (มัคคังคะ – factors or constituents of Path) มีดังนี้

๑. **สัมมาทิฐิ** หมายถึง ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุญมี บาปมี ขาดิหนามี ขาดิก่อนมี ในความหมายที่สูงขึ้นไป คือ เห็นอริยสัจซึ่ง ประกอบด้วย ญาณ ๓ อาการ ๑๒

^{๒๐๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๐๙.

^{๒๐๖} วคิน อินทสระ, หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๔-๒๕.

๒. สัมผัสกับปะ หมายถึง ความดำริชอบ อันประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ คือ

- ๑) ดำริที่จะปลีกตัวออกจากอารมณ์ยั่ววนต่าง ๆ (เนกขัมมสังกัปปะ)
- ๒) ดำริในการไม่พยายาบาท (อัปปยาปาทสังกัปปะ)
- ๓) ดำริในความไม่เบียดเบียน (อวิหิงสาสังกัปปะ)

๓. สัมมาวาจา คือ การพูดที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้

- ๑) เว้นจากการพูดเท็จ พูดคำจริง
- ๒) เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดคำประสานสามัคคี
- ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดคำอ่อนหวาน
- ๔) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดคำมีประโยชน์^{๒๐๗}

๔. สัมมากัมมันตะ หมายถึง การกระทำชอบ มีองค์ประกอบ ดังนี้

- ๑) เว้นจากการบิดเบือนชีวิตผู้อื่น ซึ่งรวมเรียกว่า เว้นปาณาติบาต มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย
- ๒) เว้นจากการเบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งรวมเรียกว่า เว้นอทินนาทาน มีการเสียสละแบ่งปัน เกลี้ยความสุขของตนเพื่อผู้อื่นตามสมควร
- ๓) เว้นจพรหมจรรย์ คือ การเสพเมถุน คือ เว้นจากกามารมณ์ (นี้กำหนดอย่างสูง) พอใจในเนกขัมมะ คือ ปลีกตนจากกาม อย่างต่ำ หมายถึง เว้นจากกามะสุมิฉาจาร พอใจในคูครองของตน

๕. สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นมิฉาชีพทุกรูปแบบ ประกอบตนอยู่ในสัมมาชีพอะไรคือมิฉาชีพ ? อะไรคือสัมมาชีพ? เป็นเรื่องยากที่จะวินิจฉัยชี้ขาด เป็นเรื่องที่นักปราชญ์ทั้งทางโลกและทางธรรมถกเถียงกันมาก แต่ก็ไม่อาจวินิจฉัยเด็ดขาดลงได้ พอยกตัวอย่างได้เป็นบางประการเท่านั้น เช่น การลักขโมย ปล้น ฉ้อโกง ยักยอก ฯลฯ เป็นมิฉาชีพ ส่วนการประกอบอาชีพโดยสุจริตเป็นสัมมาชีพ แต่แม้ลักษณะของอาชีพเป็นสัมมาชีพแล้ว ถ้าทุจริตในอาชีพนั่นก็จัดเป็นมิฉาชีพนั้น เรียกว่า ทำสัมมาชีพให้เป็นมิฉาชีพ หรือทำมิฉาชีพในสัมมาชีพ

๖. สัมมาวายามะ หมายถึง ความเพียรชอบทุกรูปแบบ ที่กล่าวในพระบาลี มัคควิมังคสูตร ตรัสถึงความเพียร ๔ ประการ คือ

- ๑) สังวรปธาน เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิด
- ๒) ปหานปธาน เพียรระบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว
- ๓) ภาวนาปธาน เพียรให้กุศลที่ยังไม่เกิด ได้เกิดขึ้น
- ๔) อนุรักขนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อม และทำกุศลให้

เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๒๐๘}

ความเพียร ๔ ประการนี้ ถือเป็นหลักสำคัญมากในการปฏิบัติธรรม เพื่อความก้าวหน้าในชีวิตทางธรรม และเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชีวิตของชาวโลกอย่างมากด้วย ผู้หวังความเจริญและความสุข ทั้งทางโลกและทางธรรม ควรมีความเพียร ๔ ประการนี้ไว้ในตน

^{๒๐๗} วคิน อินทสระ, หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๙.

^{๒๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

๗. สัมมาสติ หมายถึง สติชอบ หรือความระลึกชอบ ในชั้นธรรมดา ขอให้พิจารณาว่าระลึกถึงสิ่งใดอยู่ กุศลธรรมเจริญขึ้น อกุศลธรรมเสื่อมไป ก็ควรระลึกถึงสิ่งนั้นบ่อย ๆ ในขั้นสูงขึ้นไป ทรงสอนให้ระลึกสติปัฏฐาน ๔ คือ

- ๑) กายานุปัสสนา พิจารณากาย
- ๒) เวทนานุปัสสนา พิจารณาเวทนา คือ สุข ทุกข์ และ ไม่สุข ไม่ทุกข์
- ๓) จิตตานุปัสสนา พิจารณาจิตว่ามีราคะ โทสะ โมหะหรือไม่มีในจิต จิตเป็นอย่างไร พิจารณารู้ตาม

๔) ธัมมานุปัสสนา พิจารณาธรรมทั้งที่เป็นกุศล อกุศล และอัปายากฤตว่ามีในตนหรือไม่ สิ่งนั้นเกิดขึ้นอย่างไร ควรละอย่างไร ควรอบรมให้เกิดให้มีขึ้นอย่างไร เช่น นิรวณ ๕ เป็นสิ่งที่ควรละ โพฆณค ๗ เป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญ เป็นต้น

ความจริงแล้วสติปัฏฐานมี ๑ คือ การตั้งสติ ส่วนกาย เวทนาจิตและธรรมนั้นเป็นอารมณ์ของสติ คือเป็นสิ่งที่ควรเอาสติเข้าไปพิจารณาหรือเอาสติไปตั้งไว้ เหมือนโต๊ะตัวหนึ่งมี ๔ ขา ฉะนั้น

ผู้อบรมสติบ่อย ๆ ย่อมมีสติสมบูรณ์ขึ้น สามารถสกัดกั้นกระแสกิเลสได้มากขึ้น ทำให้กิเลสท่วมทับจิตน้อยลง ทำความดีได้มากขึ้น ชีวิตปลอดโปร่งแจ่มใสมากขึ้น มีทุกข์น้อยลง เพราะมีสติปัญญารู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตจิตใจตามความเป็นจริง พระอรหันต์ที่ท่านสิ้นกิเลสแล้วนั้น ท่านเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ จึงไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส มีโลก โกรธ หลง เป็นต้น

๘. สัมมาสมาธิ คือ การใช้สมาธิในทางที่ถูกต้อง

สมาธิ หมายถึง การที่จิตตั้งมั่นในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ความที่จิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ท่านแสดงสมาธิไว้ ๓ ระดับ คือ

- ๑) ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ
- ๒) อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดฉาน หรือ ใกล้ฉาน
- ๓) อัปปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่ หรือสมาธิในฉาน

แต่สมาธิที่หมายถึงในมรรคมงคล ๘ นั้น คือ อัปปนาสมาธิ^{๒๐๙}

ทางดับทุกข์ หรือวิธีการปฏิบัติเพื่อกำจัดสาเหตุแห่งปัญหา เมื่อรู้ทั้งปัญหา ทั้งสาเหตุแห่งปัญหา ทั้งจุดหมายที่เป็นภาวะทั้งสิ้นปัญหา รู้ทุกอย่างครบถ้วนแล้ว ก็พร้อมและเป็นอันถึงเวลาที่จะต้องลงมือปฏิบัติ โดยเฉพาะแง่ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดโดยตรง ก็คือ เมื่อรู้จุดหมายที่จะต้องไปให้ถึงว่าเป็นไปได้และคืออะไรแล้ว การปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายนั้น จึงจะพลอยเป็นไปได้ด้วย ถ้าไม่รู้ว่าจุดหมายคืออะไร จะไปไหน ก็ไม่รู้ว่าจะปฏิบัติหรือเดินทางได้อย่างไร ดังนั้น ว่าโดยความสัมพันธ์ระหว่างข้อธรรมด้วยกัน มรรคย่อมสมควรเข้าลำดับเป็นข้อสุดท้าย อีกอย่างหนึ่งว่าโดยวิธีการสอนตามธรรมดานั้น การปฏิบัติเป็นกิจที่ต้องอาศัยเรี่ยวแรงกำลัง ถ้าผู้ปฏิบัติไม่เห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งที่ปฏิบัติ ก็ย่อมไม่มีกำลังใจปฏิบัติ อาจเกิดความระย่อท้อถอย หรือถึงกับไม่ยอมปฏิบัติ แม้อาจปฏิบัติก็อาจทำอย่างถูกบังคับ จำใจ ฝืนใจ สักว่าทำ ไม่อาจดำเนินไปด้วยดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งที่ปฏิบัติแล้วแม้ว่าการปฏิบัติจะยากลำบากเท่าใดก็ตาม เขาก็จะพยายามต่อสู้ทำให้สำเร็จ การที่พระพุทธเจ้าตรัสนิโรธไว้ก่อนหน้ามรรค ก็เพราะเหตุผลข้อนี้ด้วย

^{๒๐๙} วศิน อินทสระ, **หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๑-๓๒.

คือ ให้ผู้ฟังมีความหวังและเห็นคุณค่าของนิโรธที่เป็นจุดหมายนั้นก่อน จนเกิดความสนใจกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้วิธีปฏิบัติและพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติต่อไป เมื่อพระองค์ตรัสแสดงนิโรธให้เห็นว่าเป็นภาวะควรบรรลุถึงอย่างแท้จริงแล้ว ผู้ฟังก็ตั้งใจที่จะรับฟังมรรคด้วยในมุ้งมั่นที่จะเอาไปใช้เป็นข้อปฏิบัติ และทั้งมีกำลังใจเข้มแข็งพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติตามมรรค และยินดีที่จะเผชิญกับความยากลำบากในการปฏิบัติตามมรรคนั้นต่อไป

เมื่อมองหาเหตุแห่งทุกข์ มนุษย์ชอบมองออกไปหาที่ชดทอภายนอก หรือมองให้ไกลจากความรับผิดชอบของตนเท่าที่จะเป็นไปได้ ฉันทใด เมื่อจะแก้ไขทุกข์ มนุษย์ก็ชอบมองออกไปข้างนอก หาที่ปกป้องคุ้มครองให้ตนพ้นภาระหรือช่วยทำการแก้ไขทุกข์แทนให้ ฉันทนั้น ว่าโดยลักษณะการกระทำทั้งสองนั้นคล้ายคลึงกันคือ เป็นการหลบหน้าความจริง ไม่กล้ามองทุกข์ และเลี่ยงหนีการเผชิญความรับผิดชอบเหมือนคนหนีภัยด้วยความขลาดกลัว หาที่พอบิดตาซุกหน้าไม่ให้เห็นภัยนั้น นึกเอาเหมือนว่าได้พ้นภัย ทั้งที่ทั้งร่างทั้งตัวถูกปล่อยทิ้งไว้ในอันตราย ท่าที่เช่นนั้นทำให้เกิดนิสัยหวังพึ่งปัจจัยภายนอก เช่น การอ่อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบนบานเช่นสรวงสังเวศ การรอกอยการดลบันดาลของเทพเจ้า หรือนอนคอยโชคชะตา พระพุทธศาสนาสอนว่าสิ่งที่พึ่งเช่นนั้น หรือการปล่อยตัวตามโชคชะตาเช่นนั้นไม่เป็นทางแห่งความมั่นคงปลอดภัย ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์แท้จริง วิธีแก้ไขทุกข์ที่ถูกต้อง คือ มีความมั่นใจในพระรัตนตรัย ทำใจให้สงบและเข้มแข็ง แล้วใช้ปัญญา มองดูปัญหาอย่างมีใจเป็นกลาง ให้เห็นตามสภาวะของมัน และพิจารณาแก้ไขปัญหานั้นที่เหตุปัจจัย พูดอีกอย่างหนึ่งว่า รู้จักดำเนินวิธีแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ ประการ คือ กำหนดทุกข์ สืบสาวหาสาเหตุแห่งทุกข์ เล็งรู้ภาวะดับทุกข์ที่จะพึงบรรลุ แล้วปฏิบัติตามวิธีแก้ไขที่ตรงเหตุซึ่งพอดีที่จะทำให้บรรลุจุดหมาย เรียกว่ามรรคมองค์ ๘ การปฏิบัติเช่นนี้จึงเป็นทางพ้นทุกข์ที่แท้จริง^{๒๑๐}

๒.๓.๔ วิธีแก้ปัญหา (ความทุกข์) แบบพุทธ

บางครั้งมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า พุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหาย่อยๆ แม้แต่ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ภายในจิตใจเท่านั้น ซึ่งน่าจะไม่เป็นวิธีการแก้ปัญหาก็เพียงพอหรือได้ผลแท้จริงสำหรับข้อสังเกตนี้ควรทำความเข้าใจกันแยกเป็น ๒ ส่วนคือ ว่าโดยหลักการอย่างหนึ่ง ว่าโดยแก่นของคำสอน หรือแง่ที่มีเนื้อหาคำสอนมากกว่า เด่นกว่า อย่างหนึ่ง

ว่าโดยหลักการ วิธีการแก้ปัญหแบบพุทธ มีลักษณะสำคัญ ๒ อย่าง คือ เป็นการแก้ปัญหาก็เหตุปัจจัยอย่างหนึ่ง เป็นการแก้ปัญหของมนุษย์โดยฝีมือของมนุษย์เองอย่างหนึ่ง หรืออาจพูดรวมว่าเป็นการแก้ปัญหของมนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ที่ว่าแก้ตรงเหตุปัจจัย ก็ว่าเป็นกลาง ๆ ไม่จำกัดเฉพาะข้างนอกหรือข้างใน และที่ว่าแก้ปัญหของมนุษย์โดยมนุษย์เอง ก็จะได้เห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้มนุษย์มองปัญหาของตนที่ตัวมนุษย์เอง ไม่ใช่มองหาเหตุและมองหาทางแก้ไปทีบนฟ้าหรือชดทอโชคชะตา และให้แก้ไขโดยการลงมือทำด้วยความเพียรพยายามตามเหตุผล ไม่ใช่หวังพึ่งการอ่อนวอนหรือนอนคอยโชค เป็นต้น ดังได้เคยกล่าวแล้ว

ว่าโดยแง่ที่เน้นของคำสอน หรือส่วนที่มีเนื้อหาคำสอนมากกว่าเด่นกว่า ควรจะย้ำไว้ก่อนว่าพระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหทั้งด้านนอกด้านใน ทั้งทางสังคมและทางจิตใจของบุคคล คือมีคำสอนขึ้นสี่ล เป็นด้านนอก และชั้นจิตและปัญญาเป็นด้านใน จากนั้นจึงมาทำความเข้าใจกันต่อไปว่า

^{๒๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๐-๙๑๑.

เมื่อกล่าวตามแก่นของคำสอนเท่าที่มีอยู่ เนื้อหาคำสอนที่บันทึกอยู่ในคัมภีร์ ส่วนที่ว่าด้วยการแก้ปัญหาในด้านในหรือด้านจิตปัญญา มีมากกว่าส่วนที่ว่าด้วยการแก้ปัญหาด้านนอกหรือปัญหาทางสังคม เป็นต้น พูดอีกอย่างหนึ่งว่า เนื้อหาคำสอนเน้นด้านการแก้ปัญหาทางจิตใจมากกว่าการแก้ปัญหาทางสังคม หรือด้านภายนอกอย่างอื่น ที่เป็นเช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดาโดยเหตุผลและควรจะเป็นเช่นนั้นของแสดงเหตุผลบางอย่าง เช่น

- โดยความคงตัวแห่งธรรมชาติของมนุษย์ : ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตด้านใน หรือปัญหาทางจิตใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ล้วน ๆ มากที่สุด คือมนุษย์ทุกถิ่นฐานกาลสมัย มีธรรมชาติของปัญหาทางจิตใจเหมือนกัน ถึงจะต่างสังคมหรือสังคมจะต่างยุคสมัย ธรรมชาติทางจิตปัญญาของมนุษย์ก็ยังคงเป็นอย่างเดิม คือ มนุษย์ก็ยังเป็นมนุษย์ ที่มีโลภ โกรธ หลง รักสุข เกลียดทุกข์ เป็นต้น อยู่อย่างเดียวกัน ส่วนปัญหาด้านนอกเกี่ยวกับสังคมมีส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อยังเป็นมนุษย์ก็ยังมีลักษณะปัญหาเช่นนั้น แต่ส่วนอื่น ๆ นอกจากนั้นเกี่ยวข้องบ้างอย่างอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อมซึ่งแตกต่างกันไป ในส่วนรายละเอียดได้อย่างมากมายตามกาลเทศะ โดยอาศัยความเป็นจริงเช่นนี้จึงเป็นธรรมดาอยู่เองและเป็นอย่างที่ควรจะเป็นว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาภายในทางจิตใจเป็นหลัก^{๒๑๑}

และมีคำสอนด้านนี้มากมาย ส่วนการแก้ปัญหาภายนอก ด้านคำสอนระดับศีลทรงสอนแต่หลักกลาง ๆ ที่เนื่องด้วยธรรมชาติของมนุษย์ เช่น การไม่ควรทำร้ายเบียดเบียนกันทั้งทางชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน สิ่งหวงแหน ด้วยกายหรือด้วยวาจา และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นต้น ส่วนรายละเอียดนอกเหนือจากนั้น เป็นเรื่องแตกต่างกันไปตามปัจจัยอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องของต่างถิ่นต่างยุคสมัยไม่มีเหมือนกัน เป็นเรื่องของมนุษย์ที่รู้หลักการทั่วไปของการแก้ปัญหา แล้วจึงพึงวางหลักเกณฑ์วิธีการจัดการแก้ไขตามเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ๆ ไม่ใช่เรื่องที่จะไปวางบทบัญญัติไว้ให้มนุษย์เป็นการตายตัว ว่าที่จริงในการปฏิบัติก็มีตัวอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงว่าระบบการแก้ไขปัญหามนุษย์ในด้านภายนอกคือในทางสังคมไว้ คือ สังคมสงฆ์หรือภิกษุสงฆ์ที่ใดทรงตั้งขึ้นเอง พระองค์ได้ทรงบัญญัติวินัยซึ่งเป็นระบบการแก้ไขปัญหามาจากด้านนอก ในแง่สังคมไว้เป็นอันมาก ให้เหมาะกับความมุ่งหมายจำเพาะของการมีสังคมสงฆ์นั้น และให้เหมาะกับการดำรงอยู่ด้วยดีของสังคมสงฆ์ท่ามกลางสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและยุคสมัยนั้น ผู้ศึกษาพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบันมักมองข้ามวินัยไปถ้าเข้าใจสาระของวินัยแล้วจะมองเห็นแนวความคิดของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาภายนอกในระดับสังคมได้ ขออย่าว่าถ้าไม่ศึกษาพระวินัยปิฎก (เฉพาะอย่างยิ่งส่วนนอกปาติโมกข์) จะไม่อาจเข้าใจแนวความคิดทางสังคมของพระพุทธศาสนาได้เลย เป็นการไม่สมเหตุผลที่จะให้พระพุทธเจ้าทรงวางระบบที่มีรายละเอียดไว้พร้อมแก่ชุมชนอื่น โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยที่เป็นตัวแปรต่างถิ่นต่างสมัยนั้น ๆ ผู้ที่เข้าใจสาระสำคัญของหลักการนี้แล้ว ย่อมจะจัดวางระบบสำหรับจัดการกับปัญหาและเรื่องราวในสังคมแห่งยุคสมัยของตนได้เอง ดังเช่น พระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อจะทรงสถาปนาธรรมวิชัยในราชอาณาจักรคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับปัญหาในก้นของจิตปัญญา พระองค์ก็ย่อมไม่ต้องทรงแต่ต้องอีก เพียงแต่ส่งเสริมให้เผยแพร่คำสอนที่แท้จริงด้วยวิธีและทำนองที่

^{๒๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๙๑๗.

สอดคล้องกับกาลสมัย แต่ส่วนเรื่องภายนอกด้านสังคม พระองค์นำแต่คำสอนที่เป็นกลาง ๆ มาตั้งเป็นหลัก แล้วจัดวางระบบแบบแผนวิธีปกครองและดำเนินกิจการต่าง ๆ ขึ้นใหม่ให้ได้ผลสำหรับยุคสมัยนั้น หรืออย่างในประเทศไทยตามขัดติยะราชประเพณีในทางการปกครอง นำเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับหน้าที่และคุณธรรมของพระมหากษัตริย์ ส่วนที่เป็นกลาง ๆ คือ ทศพิธราชธรรม (๑๐) จักรวรรดิวัตร ๑๒ สังคหะวัตถุ ๔ และพลังของพระมหากษัตริย์ ๕ มาวางเป็นหลักและแปลความหมายให้เข้ากับยุคสมัย ส่วนระบบบริหารราชการ เป็นต้น ก็จัดวางขึ้นให้เหมาะสมกับถิ่นและยุคสมัยนั้น ดังนี้ เป็นต้น

- โดยความเป็นเอกหรือความชำนาญพิเศษ : การแก้ปัญหาจากภายนอกหรือทางด้านสังคมนั้นนอกจากขึ้นต่อปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ต่างกันของถิ่นและยุคสมัยแล้ว ยังมีศิลปะวิทยาการและระบบการอื่น ๆ เอาใจใส่เป็นเจ้าของเรื่องกันอยู่อีกมากมาย แต่ในทางตรงข้าม ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตด้านในทางจิตปัญญาของมนุษย์กลับได้รับความเอาใจใส่จากศิลปะวิทยาการทั้งหลายน้อยกว่า และเป็นแดนที่ศิลปะวิทยาการทั้งหลายเข้าไม่ค่อยถึงพระพุทธศาสนาถือปัญหาระดับนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ควรเอาใจใส่มากด้วย ยิ่งถ่วงการอื่นทอดทิ้งก็ยิ่งควรเอาใจใส่มาก และเป็นแดนที่พุทธศาสนาเข้าถึงเป็นพิเศษด้วย^{๒๑๒}

- โดยความลึกซึ้ง ยาก และเป็นแก่นแท้ของชีวิต : ปัญหาทางจิตปัญญา เป็นเรื่องลึกซึ้งละเอียดอ่อน เข้าใจยากกว่าปัญหาภายนอกทั้งหลายเป็นอันมาก ถ้าเรื่องราวภายนอกใช้เวลาอธิบายหรือชี้แจงสัก ๑ ชั่วโมง เรื่องทางจิตปัญญางานที่อาจต้องใช้เวลามากกว่า ๑๐ ชั่วโมง และต้องเน้นต้องย้ำกันอยู่เรื่อย ๆ การมีคำสอนด้านนี้ในอัตราที่สูงกว่าคำสอนเกี่ยวกับปัญหาภายนอกจึงเป็นเรื่องธรรมดา อีกประการหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงถือว่าประโยชน์ทางจิตปัญญานี้เป็นแก่นสารเนื้อหาของชีวิตมนุษย์ เมื่อเกิดมามีชีวิตแล้วก็ควรพยายามให้ได้ให้ถึงไม่ให้สูญสิ้นชีวิตเปล่า และคนก็ไม่ใคร่มองเห็นจึงเป็นธรรมดาที่จะต้องทรงเน้นย้ำมาก ส่วนประโยชน์ด้านภายนอก คนทั้งหลายเขาไม่ปรารถนากันอยู่แล้ว ถ้าไม่ไปย้ำอีกก็พอแก่การอยู่แล้ว

- โดยความเนื่องถึงกันแก่ทุกด้านของชีวิต : ความจริงปัญหาของมนุษย์ไม่ว่าด้านนอกหรือด้านในก็กระเทือนถึงกันทั้งหมด และในการแก้ปัญหาแต่ละอย่างไม่ว่านอกว่าใน ชีวิตทุกด้านของมนุษย์ก็ต้องเข้าเกี่ยวข้องด้วยกันทั้งนั้น ยิ่งมาคำนึงว่าชีวิตด้านในของมนุษย์เป็นหลักยืนอยู่ และเป็นพื้นฐานสำคัญอยู่ในส่วนลึก มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหาภายนอกอย่างมาก เช่น เมื่อจิตใจลุ่มหลงมัวเมาก็มองปัญหาไม่ตรงตามความเป็นจริง เมื่อกระแสความคิดและปัญญาถูกอิทธิพลของอวิชชาตัณหาครอบงำ หรือถูกตัณหาเกาะทักขิณบิตเบียน ชักให้เอนเอียง ก็ไม่อาจพิจารณาปัญหาอย่างถูกต้อง นอกจากแก้มืดพลาด บางทีอาจขยายปัญหาหรือเพิ่มปัญหาใหม่ขึ้นอีกก็ได้ ดังนั้น การชำระจิตและการทำปัญญาให้บริสุทธิ์ ไม่บิตเบียน ไม่เอนเอียง จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแก้ปัญหาทุกอย่างทั้งภายนอกและภายในทุกถิ่นทุกสมัย ถ้ามนุษย์แก้ปัญหาไม่ถึงระดับนี้ ก็ไม่มีทางจะแก้ปัญหาแม้แต่ระดับสังคมหรือภายนอกให้ได้ผลแท้จริงได้ ถ้าแก้ปัญหาพื้นฐานระดับจิตปัญญานี้ได้ การแก้ปัญหาภายนอกก็จะง่ายขึ้นอย่างมาก มนุษย์จะมีความพร้อมในการแก้ปัญหาขึ้นมาก พุทธศาสนานำเน้นการแก้ปัญหาถึงขั้นพื้นฐาน คือ ถึงระดับแห่งจิตปัญญา ดังที่กล่าวมาแล้ว

^{๒๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๙๑๘.

- โดยความต่างแห่งระดับการดำเนินชีวิต : พุทธศาสนาถือว่า สังคมประกอบด้วยมนุษย์ที่มีพัฒนาการทางจิตปัญญาในระดับต่าง ๆ กัน นอกจากนั้นยังมีสังคมย่อยหรือชุมชนต่าง ๆ ซ้อนอยู่ภายในซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้สมัครใจเข้าไปดำรงชีวิตในระดับที่แตกต่างกัน เช่น มีสังคมคลุ้ห้สัถกับสังคมสงฆ์ เป็นต้น ชีวิตในสังคมคลุ้ห้สัถเน้นด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และการงานหาเลี้ยงชีพ ส่วนชีวิตในสังคมสงฆ์เน้นด้านจิตปัญญา เมื่อมองสังคมสงฆ์แม้ว่าจะมีวินัยที่ใช้วิธีแก้ปัญหามาจากแง่ของสังคม แต่ว่าโดยการเปรียบเทียบก็ยังเน้นด้านจิตปัญญามากกว่า และเน้นด้านนอกน้อยกว่าสังคมคลุ้ห้สัถ โดยนัยนี้ ถ้าใครจะดูคำสอนสำหรับภิกษุแล้ว เอามาเป็นมาตรฐานวัดว่าพุทธศาสนาสอนให้คนทั่วไปใช้วิธีแก้ปัญหายังนั้น ย่อมไม่เป็นการถูกต้อง^{๒๑๓}

พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย และพูดเช่นนี้อาจเป็นกลาง ๆ ไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะแก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ข้างนอก คือแล้วแต่เหตุปัจจัย ครั้นจะย้อนกลับออกไปด้วยซ้ำว่าศิลปวิทยาและระบบการทั้งหลายเท่าที่มีอยู่นี้ต่างหากที่มักมุ่งแต่จะแก้ปัญหที่ข้างนอกอย่างเดียวด้านเดียว มองข้ามการแก้ปัญหาด้านภายในไปอย่างแทบจะสิ้นเชิง อันนับว่าเป็นการแก้ปัญหที่ไมม่สมบูรณ์ อาจพูดอีกอย่างหนึ่งว่า การแก้ปัญหตามหลักพระพุทธศาสนานั้นไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว หมายความว่า มิใช่จะแก้แต่ข้างนอกอย่างเดียว ต้องแก้ข้างในด้วย คือ แก้หมด แก้ที่เหตุปัจจัย ไม่ว่าข้างนอกหรือข้างใน

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโหราศาสตร์

๒.๔.๑ ความหมายของโหราศาสตร์

มีผู้รู้และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้ให้ความหมายที่กว้าง และครอบคลุม โดยสรุปแล้ว ความหมายของโหราศาสตร์ มักถูกกล่าวถึงการพยากรณ์โดยอาศัยดวงดาว โหราศาสตร์มีความหมายหลายลักษณะขึ้นอยู่กับผู้รู้ และแหล่งข้อมูลดังนี้คือ^{๒๑๔}

คำว่า “โหรา” แปรมาจาก อโหราตร์ สันสกฤต และ อโหรตต์ มคธ ตรงกับคำหมายที่ว่า “วันและคืน” ตามปทานานุกรมฉบับหนึ่งว่า โหร คือ อุทัยแห่งราศี ชั่วโมง ลักษณะหรือเครื่องหมาย เรขหรือเลขา ศาสตร์อันว่าด้วย นักษัตริวิทยา อีกฉบับหนึ่งให้ความหมายศัพท์นี้ว่า อโหรา คือ ชั่วโมง ชาติโหราศาสตร์ คือตำราดูฤกษ์ดาราศาสตร์ คำว่า “โหร” ไทยอ่านว่า โหร สันสกฤตอ่านว่า โหรา แปลว่า หมอดูฤกษ์, ผู้ชำนาญทางดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ เป็นวิชาที่ใช้สำหรับพยากรณ์ผลกรรมของมนุษย์ โดยอาศัยดวงดาวเป็นเครื่องพยากรณ์^{๒๑๕}

^{๒๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรมฉบับขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑) หน้า ๙๑๙.

^{๒๑๔} ญัฐ ธรรมชาติ, “อิทธิพลของโหราศาสตร์ที่มีต่อการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญของนักศึกษามหาวิทยาลัย: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘, หน้า ๕.

^{๒๑๕} เทพ สาริกบุตร, *โหราศาสตร์ปริทรรศน์*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๓.

โหราศาสตร์ (astrology) ภาษาอังกฤษมาจากลาตินและกรีก astron (ดวงดาว) กับ logia (ความรู้)^{๒๑๖}

โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการพยากรณ์โดยอาศัยดาราศาสตร์^{๒๑๗}

โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาพยากรณ์ที่เนื่องมาจากอำนาจของดวงดาวที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก^{๒๑๘}

โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วย การพยากรณ์โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก^{๒๑๙}

โหราศาสตร์ เป็นวิชาที่เกี่ยวกับศาสตร์อันลึกซึ้งเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งและอาจนับเนื่องอยู่ในไสยศาสตร์ เป็นวิชาที่ลึกลับอยู่คู่กับดาราศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาคำนวณ วิถีโคจรและขนาดน้ำหนัก ระยะ ฯลฯ ของดวงดาวในอวกาศ วิชานี้มีมาแต่โบราณสมัย เนื่องจากมนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์ ก่อนมี พงศาวดารและก่อนพุทธกาล มนุษย์เพิ่งรู้จักสร้างบ้านเรือนอาศัยรวบรวมขึ้นเป็นหมวดหมู่เป็น ประเทศชาติโดยลำดับ เกิดการเชื่อถือเกี่ยวกับพวกเทวดาต่าง ๆ โดยไร้เหตุผล และมนุษย์สมัยนั้นคงมี เวลาว่างมากเกิดการชอกแซกซุกซน จึงเกิดการพิจารณาท้องฟ้าขึ้นอย่างละเอียดและเฝ้าดูอย่าง เพลิดเพลินก็เห็นเป็นรูปดาวต่าง ๆ ที่มองเห็นเช่น ดาวไถ ดาวจระเข้ ดาวลูกไก่ ฯลฯ ยิ่งดูนานวันเข้า ดาวรูปต่าง ๆ เหล่านี้ก็เคลื่อนที่ไป บางที่มองไม่เห็นบนท้องฟ้าหลาย ๆ เดือน การสังเกตการณ์ทำให้เกิดผลเป็น ๒ ประการ คือ (๑) ทำให้มนุษย์รู้จักกับดาวเป็น ๒ ประเภท คือรู้จักดาวอยู่กับที่และรู้จัก ดาวเคลื่อนที่ (๒) ทำให้มนุษย์รู้จักดาวต่าง ๆ รวมทั้งอาทิตย์และจันทร์หมุนรอบโลก โดยอาศัยความสังเกต จากดวงดาวรู้วิถีของดวงดาวต่าง ๆ ก็รู้จักกับดาวเคลื่อนที่และดาวอยู่กับที่ดีขึ้นมาก แล้วเทียบให้เป็น นิยายโบราณคดีเกี่ยวกับกำเนิดดาวบ้าง นิยายสมมุติให้เป็นสัตว์ต่าง ๆ บ้าง เป็นยักษ์บ้าง เป็นเทวดา บ้าง ครั้นแล้วจึงแบ่งแผนผังดาวอยู่กับที่และดาวเคลื่อนที่รอบโลกออกเป็น ๑๒ ส่วน มีชื่อเรียกแผนผัง วัฏจักราศีเพื่อกันลืม เมื่ออาทิตย์เดิมมาถึงที่เดิมก็นับเป็นหนึ่งปี การนับ วัน เดือน ปี และการแบ่ง ฤดูกาลคงเกิดขึ้นตอนนี้อย่าง^{๒๒๐}

สรุปได้ว่าโหราศาสตร์เป็นวิชาพยากรณ์ ที่เนื่องมาจากอำนาจของดวงดาวต่าง ๆ ที่มีต่อ สรรพสิ่งทั้งหลายในโลก เป็นวิชาการทางนามและรูปแสดงกาลเวลาความส่องสว่าง ความรุ่งโรจน์ ความร้อน ความดึงดูด และพลังงานที่มีต่อพฤติกรรมของคนเราด้วย

๒.๔.๒ ความเป็นมาของโหราศาสตร์

โหราศาสตร์ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงศาสตร์ที่ใช้ในการทำนาย (divination) ซึ่งรวมวิชาที่ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดวงดาวบนท้องฟ้ากับชีวิตมนุษย์ (astrology) การทำนายจากนิมิต

^{๒๑๖} Webster's New World Dictionary, (New York : Prentice Hall, 1994). p.84.

^{๒๑๗} สำนักนายกรัฐมนตรี, พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๕๘๓.

^{๒๑๘} สิงห์โต สุริยาอารักษ์, โหราศาสตร์ไทย เรียนด้วยตัวเองเล่มเดียวจบ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

^{๒๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๗๓.

^{๒๒๐} สิงห์โต สุริยาอารักษ์, โหราศาสตร์ไทย เรียนด้วยตัวเองเล่มเดียวจบ, หน้า ๒.

สัญลักษณ์ เช่น คุณลักษณะลายมือ หน้าตา การทำนายฝัน การทำนายด้วยวิธีเสี่ยงทาย เช่น อี้จิง (i ching) ไพ่ยิปซี (tarot) แต่ไม่รวมถึงการทำนายโดยใช้อำนาจจิต อำนาจเทพ หรือวิชาไสยศาสตร์

ประวัติความเป็นมาของการทำนายทายทักมีมาช้านาน และมีเกือบทุกอารยธรรม ในอินเดียโบราณมีมาตั้งแต่ยุคพระเวท มีปรากฏในไตตติริยะสंहิตา (taittiriya samhita) ว่าฤๅษีสมัยก่อนทำนายว่าพิธีบูชาจะดำเนินไปด้วยดีหรือไม่ โดยจุดพุ่มไม้ให้ติดไฟด้วยก้อนขนมเผา ถ้าพุ่มไม้ไฟลุกดีเป็นสัญญาณว่าพิธีกรรมจะดำเนินไปได้ด้วยดี^{๒๒๑} ความรู้ทางด้านดาราศาสตร์ของอินเดียก็มีปรากฏในคัมภีร์พระเวท ในการแบ่งเนื้อหาของพระเวทเป็น ๖ เรื่องที่เรียกว่า เวทางค์ ^{๒๒๒} มีเรื่องหนึ่งเรียกว่า โยติษ (jyotish) เป็นร้อยกรองมีประมาณ ๔๐ โสลก กล่าวถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ และนักษัตร (กลุ่มดาวฤกษ์) ทั้ง ๒๗ กลุ่ม^{๒๒๓}

การศึกษาดาราศาสตร์สมัยแรก ๆ เกิดจากมนุษย์ได้พบเห็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนท้องฟ้า จนเชื่อว่าเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีทางชีวิตของมนุษย์ จึงเริ่มกำหนดความหมายของวัตถุบนท้องฟ้าเป็นเสมือนเทพเจ้า และมีนิยายเล่าสืบกันมา^{๒๒๔}

การทำนายที่มีการใช้มากที่สุดและมีหลักวิชาที่เป็นระบบมากที่สุดคือการใช้ตำแหน่งดวงดาวในการทำนาย ซึ่งเป็นความหมายเฉพาะของคำว่าโหราศาสตร์ (astrology) ภาษาอังกฤษมาจากภาษาละตินและกรีก astron (ดวงดาว) กับ logia (ความรู้)^{๒๒๕} รวมกันคือความรู้เกี่ยวกับดวงดาว ส่วนภาษาไทยคำว่าโหราศาสตร์รับมาจากอินเดีย เกิดจาก โหรา ที่มาจาก อโหราตร์ หรือ อโหรตต์ แปลว่าวันและคืน^{๒๒๖} กับศาสตร์คือความรู้ รวมกันคือความรู้เกี่ยวกับวันและคืนหรือความรู้เกี่ยวกับเวลา ดวงดาวกับเวลามีความเกี่ยวเนื่องกันเพราะเรากำหนดเป็นเวลาต่าง ๆ ได้ด้วยอาศัยการเคลื่อนที่ของโลก ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์

แหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของโลกล้วนแต่มีร่องรอยของความรู้ทางดาราศาสตร์หรือโหราศาสตร์อยู่ ดังเช่น ชาวจีนสามารถหาได้ว่า ๑ ปี มีความ ๓๖๕ วัน เมื่อ ๒,๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาล มีการสร้างปฏิทินช่วยในการทำนายการเกิดอุปราคา ซึ่งชาวจีนโบราณถือว่าการเกิดสุริยุปราคาจะต้องมีการเซ่นไหว้เพื่อเอาอกเอาใจพระผู้เป็นเจ้า และชาวจีนเป็นชนชาติแรกที่ทราบว่าดวงจันทร์เคลื่อนที่จากทิศตะวันตกผ่านกลุ่มดาวต่าง ๆ บนท้องฟ้าไปยังทิศตะวันออก ใช้เวลาครบรอบประมาณ ๒๘ วัน^{๒๒๗}

^{๒๒๑} Anthony Philip Stone, *Hindu Astrology : Myths, Symbols and Realities*, (India : Select Books, 1981), p. 174.

^{๒๒๒} R.C. Majumdar, *Ancient India*, (India : Motilal Banarsidass, 1977), p. 35.

^{๒๒๓} Ibid. p. 191.

^{๒๒๔} ประพันธ์ เตละกุล, *ดาราศาสตร์และอวกาศ*, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^{๒๒๕} Webster's New World Dictionary, (New York : Prentice Hall, 1994), p. 84.

^{๒๒๖} เทพย์ สาริกบุตร, *โหราศาสตร์ปริทรรศน์ ภาค ๑*, (กรุงเทพมหานคร: เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๑), หน้า ๓.

^{๒๒๗} ประพันธ์ เตละกุล, *ดาราศาสตร์และอวกาศ*, หน้า ๘.

ในอารยธรรมชาวเมโสโปเตเมีย ได้แก่ ชาวอินเดียน ชาวบาบิโลเนีย ชาวคาลเดียน และชาวอียิปต์ ก็มีความเจริญทางวิชาดาราศาสตร์ มีนักบวชชาวบาบิโลเนียคอยสังเกตปรากฏการณ์บนท้องฟ้าอย่างจริงจัง จนสามารถสร้างปฏิทินกำหนดเวลาสำหรับทำพิธีทางศาสนา รัฐพิธี ตลอดจนกำหนดฤดูกาลได้อย่างแน่นอน ทั้งยังได้แบ่งดาวเป็นกลุ่มต่าง ๆ โดยกำหนดเป็นรูปสัตว์ รูปคน หรือรูปเทพเจ้า ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์จึงได้กำเนิดขึ้นและแพร่หลายไปทั่ว ชาวอียิปต์โบราณมีความชำนาญในการวัดตำแหน่งของดวงดาวและบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจบนท้องฟ้าไว้ประมาณ ๒,๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาล ชาวอียิปต์หาได้ว่า ๑ ปีมี ๓๖๕ วัน แบ่งออกเป็น ๑๒ เดือน เดือนหนึ่งมี ๓๐ วัน ยกเว้นเดือนสุดท้ายมี ๓๕ วัน และยังพบว่าทุก ๆ ๔ ปี จะมีวันขาดหายไป ๑ วัน ความรู้ทางดาราศาสตร์ของอียิปต์ถูกนำไปเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ มีความเชื่อว่า ท้องฟ้า โลกและอากาศ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้น^{๒๒๘}

จนมาถึงยุคของกรีกโบราณที่ได้รับยกย่องว่าเป็นนักดาราศาสตร์ที่แท้จริง มีนักปรัชญาเมธีที่ใฝ่หาความรู้ความเข้าใจจากกฎธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัว เป็นการวางรากฐานให้วิชาดาราศาสตร์เจริญขึ้นอย่างมีกฎเกณฑ์ นักปรัชญาเมธีที่มีผลงานด้านดาราศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่น ทาเลสแห่งไมเลตุส คำนวณได้ว่า ๑ ปีมี ๓๖๕ วัน สามารถทำนายสุริยุปราคาได้ถูกต้อง แต่เชื่อว่าโลกมีศูนย์กลางแบบ อริสโตเติล มีข้อพิสูจน์ที่ทำให้เชื่อว่าโลกมีรูปร่างเป็นทรงกลม และเชื่อว่าโลกเป็นศูนย์กลางของเอกภพ นอกจากนี้ยังมี ไพธากอรัส อริสตาร์คัส อีปาร์คัส และปโตเลมี ที่ได้พัฒนาความรู้ด้านดาราศาสตร์ให้ก้าวหน้าขึ้น ซึ่งดาราศาสตร์ในที่นี้คือรวมโหราศาสตร์เข้าไว้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปโตเลมี (Ptolemy) ได้เขียนตำราโหราศาสตร์ที่ถือว่าเป็นรากฐานของโหราศาสตร์ดวงดาวในปัจจุบัน ชื่อว่า เตตราบีบอส (Tetrabiblos) ส่วนตำราทางดาราศาสตร์ที่สำคัญของปโตเลมีคือ อัลมาเกสต์ (Almagest) ตัวอย่างตอนหนึ่งในเตตราบีบอสได้อธิบายเกี่ยวกับดวงดาวที่เป็นสัญลักษณ์แทนปีดา มารดา ปโตเลมีกล่าวไว้ว่า

“ในความสอดคล้องกับธรรมชาติ ดวงอาทิตย์กับดาวเสาร์ได้รับการจัดให้เป็นบุคคลคือปีดา และดวงจันทร์กับดาวศุกร์เป็นมารดา รูปแบบที่ดาวเหล่านี้ปรากฏสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หรือสัมพันธ์กับดาวเคราะห์อื่น ๆ จะบอกถึงสถานภาพของความเป็นปีดา มารดา”^{๒๒๙}

ในสมัยยุคกลางความก้าวหน้าทางดาราศาสตร์มีมากขึ้น เมื่อโคเปอร์นิคัสเสนอทฤษฎีที่ว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของเอกภพ ผู้สนับสนุนต่อมาคือไทโค บราเฮ กาลิเลโอ กาลิเลอี แต่ในยุคกลางอิทธิพลของคริสตจักรมีมาก ความก้าวหน้าทางวิชาการด้านนี้จึงถูกจำกัด นักดาราศาสตร์ที่สำคัญในสมัยต่อมาคือ โจฮันส์ เคปเลอร์ และเซอร์ไอแซค นิวตัน นักดาราศาสตร์เหล่านี้บางคนมีความรู้ทางโหราศาสตร์ด้วย เคปเลอร์เขียนไว้ในหนังสือของเขาเกี่ยวกับการทำนายว่า “ธรรมชาติของมนุษย์ ในขณะที่ชีวิตเริ่มต้น ไม่ได้รับภาพจากท้องฟ้าในขณะนั้นเท่านั้น แต่รวมทั้งการเคลื่อนที่ต่อไปของดาวเคราะห์ต่าง ๆ ที่ส่งภาพมายังโลก ในวันต่อ ๆ ไปอีกด้วย”^{๒๓๐}

^{๒๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๒๒๙} Benson Bobrick, *The Fated Sky : Astrology in History*, (USA : Simon & Schuster Paperbacks, 2005), pp. 51-52.

^{๒๓๐} Benson Bobrick, *The Fated Sky : Astrology in History*, Ibid., p. 167.

๒.๔.๒.๑ โหราศาสตร์ในประเทศไทย

โหราศาสตร์ไทยเป็นวิทยาการที่ว่าด้วย จักรวาลวิทยา ที่เรียนรู้เรื่องของท้องฟ้า และดวงดาว จักรวาลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล และธรรมชาติอันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาจากการจดบันทึก จากการสังเกตของบรรพบุรุษที่ศึกษาท้องฟ้า จักรวาลและดวงดาวอันมีผลต่อชีวิต ธรรมชาติ และโลกอย่างใกล้ชิดต่อเนื่องด้วยความละเอียดแล้วนำมาวางเป็นหลักในการประมวลผล ที่จะเกิดกับชีวิตธรรมชาติและพื้นโลก^{๒๓๑}

เมื่อพระเจ้าอโศกราชมีแสนยานุภาพปราบปรามอินเดียภาคใต้ พ.ศ.๒๐๐ ปีเศษนั้น กระทำให้ชาวอินเดียภาคใต้และพราหมณ์พาพระเวทย์หนีมาพึ่งอาณาจักรเขมรแล้ว และต่อมาไทยได้อพยพมาจากประเทศจีนมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม ก็ได้รับการศึกษาวิชาโหราพร้อมกับลัทธิทางศาสนาและพิธีพราหมณ์ด้วย อันมีพระโสณะเถระและพระอุตระเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั่นเอง

ครั้งสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา ก็ยกย่องพราหมณ์อาจารย์ขึ้นเป็นมหาราชครู ฉะนั้นจึงมีพราหมณ์ข้าราชการครูกระทำพิธีการมงคลต่าง ๆ แต่เมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาถูกไฟเผาผลาญจนสิ้น ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระโหราจารย์ได้รวบรวมกันขึ้นแต่คงจะอยู่ในราชสำนักเท่านั้น ประชาชนบุคคลภายนอกคงไม่มีตำราครบบริบูรณ์ นอกจากพวกท่านกรมโหรเท่านั้น หรือพระผู้ใหญ่ในยุคนั้น ๆ และพระผู้ใหญ่ยุคนั้นต้องเป็นผู้มีปริชาเลศยวดฉลาดจริง ๆ ด้วยและพวกกรมโหรต้องไปมาหาสู่เสมอ การทำพิธีต่าง ๆ ตามลัทธิพราหมณ์ และกรมโหรได้เลิกละเมื่อเร็ว ๆ นี้ โหราศาสตร์เป็นวิชาละเอียด สืบสน จะต้องใช้การสังเกตพิจารณาถี่ถ้วนจริง ๆ มิใช่เห็นตำราแล้วก็เข้าใจทันที เพราะภาษาของตำราโหราศาสตร์นั้นยากมาก และกฎเกณฑ์ก็มีมากสืบสนไม่มีโรงเรียนเรียนกัน คำสอนก็เป็นคำเฉพาะบ้าง คำอรรถบ้าง คำโคลงบ้างฯ ซึ่งหาข้อความอ่านง่าย ๆ อ่านแล้วเข้าใจเลยทีเดียวไม่มี

วิชาโหราศาสตร์นี้ เดิมมีอยู่แต่เฉพาะพราหมณ์ ซึ่งเป็นโหรประจำพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ครองนครเท่านั้น หาใช่มีอยู่สำหรับบุคคลทั่วไปดังปรากฏอยู่ ณ บัดนี้ไม่ และพยากรณ์ของโหรสมัยโบราณก็พยากรณ์แก่ผู้ที่ทราบเวลาเกิดแน่นอนเท่านั้น วิชาโหราศาสตร์เพิ่งตกมาถึงมือประชาชนทั่ว ๆ ไป เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปิดหอพระสมุดแห่งชาติขึ้น และผู้ที่มิคัมภีร์หรือตำราต่าง ๆ ก็นำมามอบให้แก่หอพระสมุด หอพระสมุดก็เปิดโอกาสให้แก่ประชาชนเข้ายืมอ่าน และคัดลอกตำรับตำราต่าง ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้วิชาโหราศาสตร์จึงออกไปสู่ประชาชนทั่ว ๆ ไป แต่กลุ่ม ๆ ดอน ๆ เนื่องจากวิชาโหราศาสตร์เป็นวิชาละเอียดอ่อน สืบสนมีคำยากมาก “มีผู้เรียบเรียงรวบรวมตำราขึ้นมาก็มีมากมาย และราคาแพง”^{๒๓๒}

สรุปได้ว่าโหราศาสตร์ยุคนี้ได้รับการศึกษาวิชาโหราพร้อมกับลัทธิทางศาสนาและพิธีพราหมณ์ด้วย อันมีพระโสณะเถระและพระอุตระเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยามีพราหมณ์ เป็นโหรประจำพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน โหราศาสตร์เพิ่งตกมาถึงมือ

^{๒๓๑} นศรี กุญแจทอง (อ.เบิร์ด โหรสิบทิศ), Astrostory: ประวัติโหราศาสตร์ และวิวัฒนาการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: uranian.igetweb.com [๑๖ มีนาคม ๒๕๖๑].

^{๒๓๒} สิงห์โต สุริยาอารักษ์, โหราศาสตร์ไทย เรียนด้วยตัวเองเล่มเดียวจบ, หน้า ๗-๑๐.

ประชาชนทั่ว ๆ ไป เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปิดหอพระสมุดแห่งชาติขึ้น

๒.๔.๒.๒ โหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ โหราศาสตร์ได้เจริญและแพร่หลายอย่างสูงสุดไม่เพียงแต่ในประเทศเยอรมันนี สวิตเซอร์แลนด์ ส่วนกลางของทวีปยุโรป ยังแพร่หลายในอเมริกาเหนือด้วย เหตุผลหรือจุดมุ่งหมายในการศึกษาโหราศาสตร์ไม่ใช่จะมุ่งศึกษาวิชาด้านพยากรณ์ศาสตร์อย่างเดียว แต่ยังพบความหลากหลายในเชิงวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับวิชาปรัชญาศาสนาและจิตวิทยาปัจจุบันนี้โหราศาสตร์ได้รับการยอมรับว่าเป็นสาขาวิชาที่มีปริญญาดริ โท เอก หรือหลักสูตรที่มีใบประกาศนียบัตรรองรับจากสถาบันการศึกษาที่น่าเชื่อถือเช่น คณะโหราศาสตร์ศึกษาในกรุงลอนดอน (The Faculty of Astrological Studies in London) มหาวิทยาลัยบาร์ทสป่า (Baht Spa University) มหาวิทยาลัยแห่งเคนท์ (University of kent) และ จาก เว็บไซต์ ต่าง ๆ มากมาย เช่น www.astrology.Org.uk www.halexandria.org www.astrologycolledge.com ที่ คน ทั่ว ไป สามารถเข้าถึงข้อมูลวิชาโหราศาสตร์ ที่มีหลักสูตรหลักเกณฑ์เดียวกันจากทั่วทุกมุมของโลก^{๒๓๓}

ในปัจจุบันโหราศาสตร์ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย เราสามารถหาอ่านคอลัมน์ โชคชะตาราตีได้จากนิตยสาร หนังสือพิมพ์ ได้เกือบทุกฉบับ โหราศาสตร์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์ทั้งศาสนา จิตวิทยา และปรัชญา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยแก้ปัญหาของสังคมและถ้าโหราศาสตร์ไม่จริง ก็คงไม่สามารถเจริญรุ่งเรือง สืบทอดมาตั้งแต่ในอดีตกาลมาจนถึงรุ่นปัจจุบันนี้ได้ โหราศาสตร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางด้านจิตวิทยาเพื่อให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาในการตัดสินใจทั้งทางด้านธุรกิจ งานอาชีพ ความรัก สุขภาพ การลงทุนเพื่อหาแนวทางและเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินของชีวิตมีความราบรื่นมากที่สุด^{๒๓๔}

โหราศาสตร์เป็นวิชาสถิติเบื้องต้นในแง่ที่ว่า ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) ที่เป็นตัวเลขซึ่งแสดงข้อเท็จจริงต่าง ๆ มีการตีความหมาย (Interpretation)

วิชาโหราศาสตร์มิได้ใช้วิธีการศึกษาด้วยการคาดคะเน (Estimation) แต่ได้ใช้วิธีการศึกษาด้วยการพิเคราะห์ (Analysis) ทั้งสามกาล คือ อดีตกาล ปัจจุบันกาล และอนาคตกาล การเก็บสถิติดวงชะตาต่าง ๆ ก็ต้องเก็บอย่างไม่มีอคติ (Unbiase) มิฉะนั้นข้อมูลที่ได้หรือปรากฏการณ์ (Events) จากการทำนายก็จะได้ไม่ตรงกับความเป็นจริง หลักของการทำนายดวงชะตานั้นมีอยู่จริง แต่ความแม่นยำนั้นขึ้นอยู่กับโหรหรือนักโหราศาสตร์หรือนักพยากรณ์แล้วแต่จะเรียก ว่าเข้าใจวิธีการอ่านดวงชะตาได้มากน้อยแค่ไหน อ่านได้ละเอียดลึกซึ้งแค่ไหน ถ้าโหรผู้นั้นเห็นดวงชะตาแล้วทายได้ไม่ก็คำก็ไม่เรียกว่าเป็นนักโหราศาสตร์ ในกรณีที่เป็นักโหราศาสตร์จริง ๆ ที่สามารถอ่านดวงชะตาได้เหมือนกับรู้จักบุคคลผู้นั้นมาแรมปีแล้ว ระดับความเชื่อถือ (Level of cofidence) ในการทำนายจะมีถึง ๙๕ % ซึ่งหมายความว่า ความผิดพลาดคลาดเคลื่อน (Error) ในการทำนายนั้นมีเพียง ๕ % หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งตามวิชาสถิติว่า ความน่าจะเป็นไปได้ (Probability) ของคำพยากรณ์นั้นเป็น ๙๕ ในเมื่อความผิดพลาดคลาดเคลื่อนเป็น .๐๕ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าใน ๑๐๐% นักโหราศาสตร์จะ

^{๒๓๓} กันยาวิร์ สัทธาพงษ์, คติใหม่โหราศาสตร์หลังนยุค, หน้า ๕๐.

^{๒๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

ทำนายผิดเพียง ๕% เท่านั้นเอง ฉะนั้นเราจะพบว่า นักโหราศาสตร์ที่ชำนาญจริง ๆ นั้นจะสามารถกำหนดวันตายของเจ้าของดวงชะตาได้ด้วย

ความคลาดเคลื่อนในการทำนายอาจเกิดขึ้นด้วยเหตุ ดังต่อไปนี้

๑) เวลาตกฟากไม่แน่นอน

๒) ผูกดวงผิด

๓) ได้ข้อมูลจากผู้มาให้พยากรณ์ผิด เช่น ไม่บอกทุกสิ่งตามความเป็นจริง

๔) กรรมปัจจุบันมาตัดรอน

แม้ว่า “โหราศาสตร์” แขนง “ดวงดาว” มีอาจถือว่าเป็น “วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) เพราะข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับดวงดาว” ตามทฤษฎีโหราศาสตร์นั้น ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่นอนเหมือนวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ ในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แต่การพยากรณ์ตามหลักโหราศาสตร์ประเภท “ดวงดาว” นั้น ได้อาศัยหลักวิชาสถิติ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะได้อธิบาย ดังต่อไปนี้

๑) การตั้งสมมุติฐาน (State Hypothesis) กล่าวคือ การโคจรของดวงดาวจะส่งผลกระทบต่อมนุษย์โลก และชีวิตมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ในประการใดบ้าง

๒) วางแผนรวบรวมข้อมูล (Plan method of Gathering data) เช่น มีการศึกษาถึงประเภทของดวงดาว คุณภาพของดวงดาวในจักรวาล ตลอดจนวิถีชีวิตมนุษย์ภายใต้อิทธิพลของดวงดาวเหล่านั้น เป็นอย่างไร

๓) การรวบรวมข้อมูล (Gathering data) เช่น การรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางของดวงดาวต่าง ๆ ในจักรวาล และเอาผลจากข้อมูลที่ได้มานั้นนำมารวบรวมไว้ทำนายหรือคาดการณ์ล่วงหน้า

๔) การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of data) เช่น มีการสรุปผลการสังเกตพิจารณา (Summarise of observation) และ การตีความ (Interpretation) ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของดวงดาวในจักรวาลว่า ถูกต้องมากน้อยเพียงไร

๕) การทำรายงาน (Report) มีการทำรายงานหรือ บันทึกเกี่ยวกับคุณภาพหรืออิทธิพลของดวงดาวและลักษณะการโคจรของดวงดาวในจักรวาล

๖) การทวนสอบ (Verification) คือ การทวนสอบผลของกระบวนการวางแผนรวบรวมข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการทำรายงานว่าจะมี “ผล”^{๒๓๕}

สรุปได้ว่าโหราศาสตร์ยุคนี้มีความเจริญและแพร่หลายอย่างสูงสุดทั้งในประเทศและต่างประเทศ โหราศาสตร์ได้อาศัยหลักวิชาสถิติ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยการตั้งสมมุติฐาน, รวบรวมข้อมูล, วิเคราะห์ข้อมูล, ทำรายงานและการทบทวนวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้เป็นเครื่องมือทางด้านจิตวิทยาเพื่อให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาในการตัดสินใจทั้งทางด้านธุรกิจ งานอาชีพ

^{๒๓๕} พิลลัดน์ รุจิณชัยกุล, “การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมอดู: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้มารับบริการจากหมอดูของสมาคมโหราแห่งประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๑-๓๕.

ความรัก สุขภาพ การลงทุนเพื่อหาแนวทางและเวลาที่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินของชีวิต

๒.๔.๓ ประเภทของโหราศาสตร์

๒.๔.๓.๑ แบ่งประเภทตามวิชาทำนาย

หลวงวิจิตรวาทการ^{๒๓๖} ได้กล่าวถึงโหราศาสตร์อันหมายถึงวิชาทำนายการณ์ล่วงหน้า บางอย่างใช้กำลังดวงจิต และบางอย่างไม่ต้องใช้ จึงได้แบ่งโหราศาสตร์ออกเป็น ๑๐ ประการ คือ

๑) วิชาทำนายโดยถืออำนาจดวงดาวเป็นเกณฑ์ (astrology) หมายความว่า การเอาวัน เดือน ปี และเวลาตกฟากมาคำนวณแล้วทำนายตามหลักเกณฑ์ของโหราศาสตร์ และหมายเอาประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น เลข ๗ ตัว เป็นต้น

๒) วิชาทำนายด้วยการดูลักษณะคน (Physiognomony) ที่เรียกว่า นรลักษณ์

๓) วิชาทำนายด้วยการดูเส้นลายมือ (Chiromancy) ที่เรียกว่า หัตถศาสตร์

๔) วิชาทำนายด้วยลักษณะของคนโดยการดูลายมือเขียนหนังสือของเขา (Graphology)

๕) วิชาทำนายไพ่ (Cartomancy)

๖) วิชาทำนายฝัน (Oniromancy)

๗) วิชาทำนายด้วยการจับต้องสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Psychometry) อย่างที่หมอจีนทำนายโดยวิธีจับเส้นตรวจเลือดลม

๘) ทิพจักษุ (Chairvoyance)

๙) ลางต่าง ๆ (Presage)

๑๐) การเสี่ยงทาย (Oracle)

๒.๔.๓.๒ แบ่งประเภทตามลักษณะการใช้งาน

วิชาโหราศาสตร์ที่ใช้ดวงดาวในการพยากรณ์ มีการแบ่งตามลักษณะการใช้งานได้ ๗ สาขา คือ

๑) การดูดวงชะตาบุคคล (Natal astrology) เป็นการใช้โหราศาสตร์ที่รู้จักกันมากที่สุด โดยคำนวณตำแหน่งของดวงดาวต่าง ๆ ตามวันเวลาเกิดของบุคคลได้เป็นดวงชะตา นำมาวิเคราะห์ลักษณะและแนวโน้มชีวิตของบุคคล

๒) การดูดวงชะตาบ้านเมือง (Natal astrology) โดยใช้วันเวลาสำคัญของประเทศแทนวันกำเนิดเช่น วันกำเนิดของเมืองกรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๓๒๕ เวลา ๕.๕๘ น. ตรงกับวันอาทิตย์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวดจากนั้น จึงคำนวณดวงชะตาของประเทศแล้วนำมาทำนายเหมือนดวงบุคคลโดยเปลี่ยนเป็นบริบทของประเทศ เช่น การดูแนวโน้มของสงคราม ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ

^{๒๓๖} หลวงวิจิตรวาทการ, *กำลังความคิด*, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๑), หน้า ๑-๕.

๓) โหราศาสตร์ธรรมชาติหรืออุตุนิยมโหราศาสตร์ (Natural or meteorological astrology) เป็นการดูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้วยตำแหน่งดวงดาวบนท้องฟ้า เช่น การเกิดภัยธรรมชาติ แผ่นดินไหว พายุ

๔) โหราศาสตร์การเกษตร (Agricultural astrology) เป็นการใช้ตำแหน่งดวงดาวเพื่อช่วยในการเกษตร เช่น การกำหนดวันเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว

๕) โหราศาสตร์การแพทย์ (Medical astrology) เป็นการเชื่อมโยงดวงดาวและจักรราศีต่าง ๆ เข้ากับอวัยวะของร่างกาย แล้วใช้ความสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านี้วินิจฉัยโรคภัยไข้เจ็บทางร่างกาย ตลอดจนนำมาช่วยในการทำจิตบำบัด

๖) โหราศาสตร์กาลชะตา (Horary astrology) เป็นการตอบปัญหาโดยใช้ตำแหน่งดวงดาวในขณะที่มีผู้ถามปัญหา ณ เวลานั้น ๆ ที่ไม่ได้กำหนดล่วงหน้าเป็นเวลาปัจจุบันทันด่วน เช่น การถามว่า “แหวนเพชรหายจะได้คืนหรือไม่”

๗) การเลือกวันเวลาที่เหมาะสมหรือการหาฤกษ์ (Electional astrology) เป็นการกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินกรรมต่าง ๆ โดยใช้ตำแหน่งดวงดาว เช่น การหาวันเวลาที่เป็นมงคลสำหรับการขึ้นบ้านใหม่ เพื่อการอยู่อาศัยอย่างร่มเย็นเป็นสุข

นอกจากนี้เทพเจ้าเหล่านั้นยังเป็นผู้กำหนดฤดูกาลที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ จึงได้มีการบูชาเทพเจ้าดวงดาวเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ความสงบสุข หลีกเลียงสงคราม ความเจ็บป่วย ความอดอยาก ความแห้งแล้ง และนักบวชโบราณยังคงยึดเอาตำแหน่ง และคำนวณการเคลื่อนที่ของเทพเจ้าดวงดาว (ดาราศาสตร์) เพื่อกิจกรรม การเมืองและศาสนาโหราศาสตร์จึงถูกนำมาใช้ทั้งในด้านศาสนาและด้านวิทยาศาสตร์ในเวลาเดียวกัน^{๒๓๗}

สรุปได้ว่าโหราศาสตร์ที่ใช้ดวงดาวในการพยากรณ์ มีการแบ่งตามลักษณะการใช้งานได้ ๗ สาขา คือ การดูดวงชะตาบุคคล, ดูดวงชะตาบ้านเมือง, อุตุนิยมโหราศาสตร์, โหราศาสตร์การเกษตร, โหราศาสตร์การแพทย์, โหราศาสตร์กาลชะตาและโหราศาสตร์การหาฤกษ์

๒.๔.๔ ทฤษฎีโหราศาสตร์โดยทั่วไป

ทฤษฎีโหราศาสตร์คือการอธิบายว่า เหตุใดดวงดาวหรือนิมิตสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งการเสี่ยงทาย จึงสามารถเชื่อมโยงเข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิตของมนุษย์ได้ มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ อธิบายไว้ตามมุมมองและแนวทางของศาสตร์ที่ตนใช้ เช่น นักฟิสิกส์ นักจิตวิทยา เป็นต้น โดยสรุปได้ 2 ทฤษฎีหลักดังนี้

๒.๔.๓.๑. ทฤษฎีแรงส่งจากดวงดาว

ทฤษฎีนี้เป็นแนวการอธิบายที่ใช้กันมากที่สุด และใช้กันมายาวนาน โดยเชื่อว่าดวงดาวมีแรงส่งทำให้เกิดขึ้นกับสิ่งมีชีวิตบนโลก ในทางวิทยาศาสตร์กล่าวว่าดวงดาวทั้งหลายมีคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าส่งออกมาและจะเปลี่ยนแปลงไปตามเคลื่อนที่ของวัตถุบนฟากฟ้า ระบบประสาทของมนุษย์จะตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงบนท้องฟ้านั้น ถึงแม้ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเรื่องนี้กัน

^{๒๓๗} กันยารวีร์ สัทธิพงษ์, คิดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยุค, หน้า ๒๔-๒๕.

อย่างจริงจังจนมีข้อสรุปที่ชัดเจน แต่ก็มีผลการศึกษาที่น่าสนใจของกลิน (Glynn) ซึ่งเสนอแผนภาพแสดงผลกระทบของดวงดาวต่อชีวิตมนุษย์^{๒๓๘}

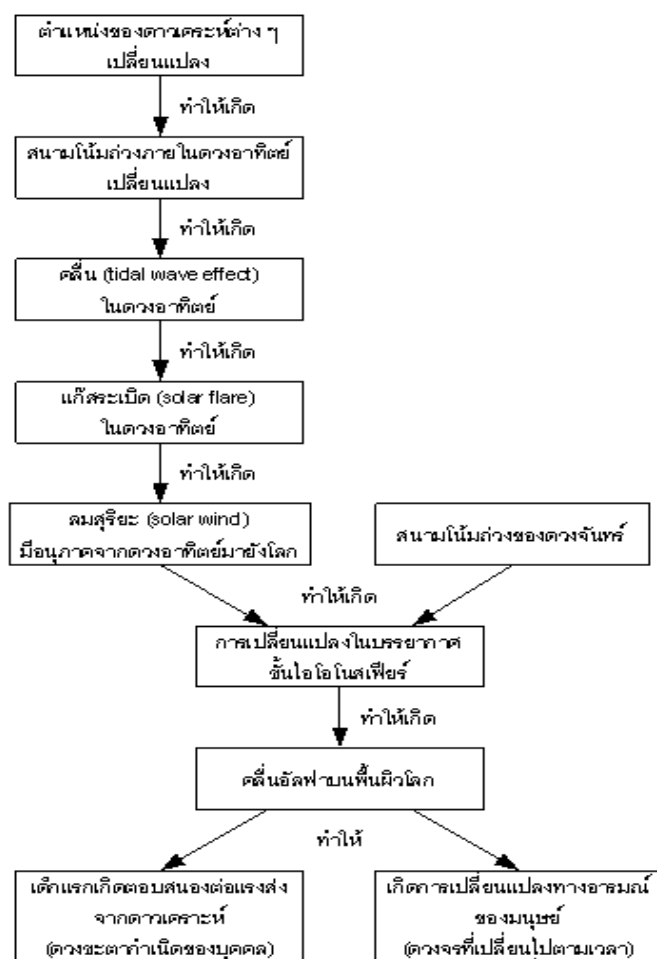
สำหรับการตอบสนองของเด็กแรกเกิดต่อตำแหน่งดวงดาวในแผนภาพ ดร. ยูเกน โจนัส (Dr.Eugen Jonas) จิตแพทย์ชาวสโลวาเกีย ค้นพบว่า ขณะทารกเกิดเป็นช่วงที่วงรอบเมแทบอลิซึมของเขาถึงจุดสูงสุดและเด็กจะเป็นผู้ที่กำหนดการเกิดของตัวเอง โดยหลังฮอร์โมนแอดรีนาลินเข้าสู่กระแสเลือดของแม่ การทดลองของ ดร.โจนัสพบว่าจุดสูงสุดของวงรอบนี้จะเกิดขึ้นสม่ำเสมอสอดคล้องกับมุมระหว่างดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ในดวงกำเนิดของแต่ละบุคคล ปรากฏการณ์นี้ทำให้เชื่อได้ว่าทารกมีบุคลิกภาพที่แฝงเร้นมาตั้งแต่เกิด^{๒๓๙} ศาสตราจารย์จอร์จส์ ลัคฮอฟสกี (Georges Lakhovsky) นักชีววิทยาและฟิสิกส์ชาวรัสเซียได้ศึกษาเรื่องนี้เช่นกัน ลัคฮอฟสกีได้แสดงไว้ว่า รังสีที่แผ่มาจากอวกาศมาสู่โลกเกิดจากดาวเคราะห์และดาวฤกษ์ต่าง ๆ รังสีนี้มีผลต่อโครโมโซมของเซลล์ซึ่งเป็นตัวรับสัญญาณไฟฟ้าจักรวาล โดยนำมาแปลงเป็นกระแสไฟฟ้าอันเป็นแรงผลักดันเรียกว่าชีวิต และในลักษณะเดียวกันลัคฮอฟสกีก็คิดว่า เซลล์สมองทำหน้าที่เหมือนเสาอากาศในการรับสัญญาณที่แผ่มาจากดวงดาวเหมือนเสาวิทยุ^{๒๔๐}

^{๒๓๘} จักรเทพ รำพึงกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๔.

^{๒๓๙} Stephen Arroyo, *Astrology, Psychology and the Four Elements*, (USA : CRCS Publications, 1975), p. 38.

^{๒๔๐} B.V. Raman, *Planetary Influences on Human Affairs*, (Bangalore : IBH Prakashana, 1980), pp. 56-57.

รูปภาพที่ ๒.๑ แสดงผลกระทบของดวงดาวต่อชีวิตมนุษย์



ตามหลักวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน อธิบายว่าสรรพสิ่งในโลกนี้เป็นเพียงกลุ่มของอนุภาคหรือคลื่นมากมาย ต่อเชื่อมเรียงกันไป เสมือนเป็นเนื้อเดียวกันตลอดทั่วทั้งจักรวาล ในสภาพของสิ่งที่เป็นอนุภาคหรือคลื่นที่เรียกว่าควอนตัมนี้จะมีปฏิสัมพันธ์กันได้เสมอ การเปลี่ยนแปลงสถานะของอนุภาคหนึ่ง จะมีผลกระทบต่อสถานะของอีกอนุภาคหนึ่งได้ ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลกันเพียงใดก็ตาม^{๒๔๑}

สรุปได้ว่า ดวงดาวมีแรงส่งทำให้มีผลเกิดขึ้นกับสิ่งมีชีวิตบนโลก ด้วยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าส่งออกมาและจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเคลื่อนที่ของวัตถุบนฟากฟ้า ระบบประสาทของมนุษย์จะตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงบนท้องฟ้า นั้น และมี รังสีที่แผ่จากอวกาศมาสู่โลก เกิดจากดาวเคราะห์และดาวฤกษ์ต่าง ๆ มีผลต่อโครโมโซมของเซลล์ซึ่งเป็นตัวรับสัญญาณไฟฟ้าจักรวาล โดยนำมาแปลงเป็นกระแสไฟฟ้าอันเป็นแรงผลักดันเรียกว่า ชีวิต

^{๒๔๑} โอฟาร เพียรธรรม, ตามหาความจริง วิทยาศาสตร์กับพุทธธรรม ศาสตร์ที่เป็นคนละเรื่องเดียวกัน, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

๒.๔.๔.๒. ทฤษฎีองค์รวม

แนวคิดแบบองค์รวม (holistic) อธิบายว่า ทุกสิ่งในจักรวาลรวมกันเป็นระบบเดียว ภายในระบบใหญ่ มีระบบย่อยที่มีโครงสร้าง รูปแบบ และความเป็นไปสอดคล้องกับระบบใหญ่ ดังจะเห็นได้จากโครงสร้างของจักรวาลกับโครงสร้างของอะตอมมีลักษณะที่คล้ายกัน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติแบบเดียวกัน ทุกส่วนของจักรวาลมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันหมด นักจิตวิทยาคนสำคัญของโลกคือคาร์ล กุสตาฟ จุง (Carl Gustav Jung) เรียกความสอดคล้องดังกล่าวกันว่า ซิงโครนิซิตี (Synchronicity) โดยจุงได้นำอิทธิพลความคิดมาจากคัมภีร์อั้งของจีนโบราณ เขาพบว่า เหตุการณ์บังเอิญหลายครั้งเกิดขึ้นอย่างมีความหมายสอดคล้องกันโดยไม่ได้เป็นเหตุผลของกันและกันบางครั้ง อั้งจึงสามารถบอกถึงรูปแบบของความหมายที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ปัจจุบันไปสู่เหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งทั้งสองเหตุการณ์ไม่ได้เป็นเหตุเป็นผลกัน

ปรากฏการณ์นี้อาจจะเรียกว่า การเกิดพร้อมกันอย่างนี้ ความหมาย (acausal connecting principle) หรือหลักการเชื่อมโยงที่ไม่สัมพันธ์เชิงเหตุ (acausal connecting principle)^{๒๔๒} อย่างเช่นจุง ๆ คุณก็นึกถึงเพื่อนเก่าแก่ที่ไม่ได้พบกันมาสิบกว่าปี แล้วเพียงไม่กี่วินาที เพื่อนคนนั้นก็โทรศัพท์มาหาคุณ หรือมีอีกตัวอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับจุงเองระหว่างการบำบัด คนไข้ของเขาได้ฝันถึงเครื่องประดับที่เป็นแมลงปีกแข็งทองคำและกำลังสนทนากับจุงในเรื่องนี้ ทันใดนั้นก็มีเสียงเกิดขึ้นที่กระจกหน้าต่าง ปรากฏเป็นแมลงปีกแข็งตัวหนึ่งกำลังพยายามจะเข้ามาในห้อง จุงอธิบายเหตุการณ์นี้ว่าภาพของแม่แบบ (archetype) ในความฝันอาจจะเกิดขึ้นสอดคล้องกับเหตุการณ์ภายนอกแม่แบบไม่ได้อยู่ในโลกของจิตเท่านั้นแต่อาจรูล้ำข้ามเขตมาปรากฏในโลกภายนอกได้ จึงใช้คำว่าซิงโครนิซิตี เมื่อภาพในจิตกับเหตุการณ์ภายนอกเกิดขึ้นพร้อมกัน และเหตุการณ์นี้จะเกิดบ่อยเมื่อจิตสำนึกมีกำลังอ่อน และจิตใต้สำนึกมีกำลังกว่า^{๒๔๓}

สรุปได้ว่าทุกสิ่งในจักรวาลรวมกันเป็นระบบเดียว ภายในระบบใหญ่ มีระบบโครงสร้างย่อย ๆ รูปแบบ และความเป็นไปสอดคล้องกับระบบใหญ่ โครงสร้างจักรวาลมีลักษณะคล้ายโครงสร้างอะตอม เรียกความสอดคล้องกันนี้ว่า ซิงโครนิซิตี (synchronicity) เหตุการณ์บังเอิญหลายครั้งเกิดอย่างมีความหมายสอดคล้องกันโดยไม่ได้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน

๒.๔.๕ หลักการพยากรณ์ทางโหราศาสตร์เพื่อการปรึกษาทางโหราศาสตร์

หลักการพยากรณ์ของโหราศาสตร์ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจถึงหลักการและวิธีการการพยากรณ์ด้วยดวงดาว เนื่องจากหลักวิชาโหราศาสตร์นี้มีรายละเอียดมาก ผู้วิจัยจึงขออธิบายหลักการพื้นฐานโดยสรุปพอให้เห็นภาพ ความรู้ทางโหราศาสตร์เกิดจากการสังเกตเทหวัตถุบนท้องฟ้าของคนโบราณและบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลก เก็บสถิติจนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ (empirical knowledge)

ดาวเคราะห์ (planets) ในโหราศาสตร์หมายถึง เทหวัตถุที่เคลื่อนที่ไปบนท้องฟ้าเป็นประจำ โดยมีดาวที่เห็นได้ด้วยตาเปล่า ที่มีการใช้มาตั้งแต่โบราณได้แก่ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดาวพุธ ดาวศุกร์ ดาวอังคาร ดาวพฤหัสบดี และดาวเสาร์ เมื่อวิทยาศาสตร์เจริญขึ้นมีการค้นพบดาวเคราะห์อื่น

^{๒๔๒} See Carl Gustav Jung, *An Experiment*, (UK : SAGE Publications, 2001), pp. 149-150.

^{๒๔๓} Ibid., p. 150.

อีก นักพยากรณ์ก็นำมาใช้ทำนายด้วย ได้แก่ ดาวมฤตยู ดาวเนปจูน และดาวพลูโต (ถึงแม้ปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์จะไม่นับว่าเป็นดาวเคราะห์ก็ตาม แต่นักพยากรณ์ก็ยังใช้อยู่) ดาวเคราะห์เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แทนคุณลักษณะต่าง ๆ ตามความหมายของดาวที่มนุษย์สังเกตและบันทึกไว้ ความหมายของดาวเคราะห์ที่สำคัญมีดังนี้

ดวงอาทิตย์ หมายถึง พลังชีวิต อัตตะลักษณ์ พลังการสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดสิ่งที่มีชีวิตในระบบสุริยะจักรวาล

ดวงจันทร์ หมายถึง อารมณ์ ความรู้สึก จิตใต้สำนึก การตอบสนอง ทำให้เกิดการรังสรรค์และการสืบพันธุ์ (reproduction)

ดาวพุธ หมายถึง การสื่อสารจิตสำนึก การใช้เหตุผล ทำให้เกิดการรู้จักคิด (intelligence)

ดาวศุกร์ หมายถึง ความรัก คุณค่า ความต้องการทางอารมณ์ ทำให้เกิดมีความรู้สึก (feelling)

ดาวอังคารหมายถึง แรงขับ กำลังกาย ความต้องการ การริเริ่ม ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวได้ (movement)

ดาวพฤหัสบดี หมายถึง การขยายตัว คุณธรรม ศรัทธา ทำให้เกิดการเติบโต (growth)

ดาวเสาร์ หมายถึง การหดตัว ความจำกัด ความพยายาม วินัย ทำให้เกิดรูปร่าง (form)

ดาวมฤตยู หมายถึง ปัจเจภาพ เสรีภาพ การริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้เกิดโอกาสที่จะนำญาณปัญญา (wisdom) จากความจำเอนเก่า ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ (to utilize the wisdom of previous experiences) นอกจากใช้ความหมายของดาวเคราะห์เหล่านี้ในการพยากรณ์แล้ว นักโหราศาสตร์ยังใช้จุดที่เกิดจากการคำนวณมาทำนายร่วมด้วยจุดที่สำคัญคือ จุดตัดระหว่างวงโคจรของดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ซึ่งมี 2 จุดเรียกว่า ราหูกับเกตุ^{๒๔๔}

๒.๔.๕.๑.หลักโหราศาสตร์ไทยจักรราศี (Zodiac)

มาจากภาษากรีก $\zeta\omega\delta\iota\alpha\kappa\acute{o}\varsigma$ หมายถึง "สัตว์" เป็นแถบสมมติบนท้องฟ้าที่มีขอบเขตประมาณ ๘ องศา ค่อนไปทางเหนือและใต้ของแนวเส้นทางที่ดวงอาทิตย์ปรากฏเคลื่อนผ่าน (สุริยวิถี) ซึ่งครอบคลุมแนวเส้นทางปรากฏของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวเคราะห์ในระบบสุริยะจักรวาลอีก ๗ ดวง คือ ดาวพุธ ดาวศุกร์ ดาวอังคาร ดาวพฤหัสบดี ดาวเสาร์ ดาวยูเรนัส และดาวเนปจูน ส่วนดาวพลูโตนั้น ความเอียงของวงโคจรมีค่ามาก ดาวพลูโตจึงมีเส้นทางปรากฏห่างจากสุริยวิถี^{๒๔๕}

จักรราศีคือ ทางเดินของดาวเคราะห์ทั้งหลาย เนื่องจากโหราศาสตร์ดวงดาวเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ที่ใช้โลกทรรศน์แบบโบราณ คือ โลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ตำแหน่งดาวเคราะห์ทั้งหลายที่เคลื่อนที่ไปจึงเป็นตำแหน่งที่เทียบกับโลก เส้นทางที่ดวงอาทิตย์เคลื่อนที่ไปบนท้องฟ้าเรียกว่า สุริยวิถี หรือวิมรรค (ecliptic) ดาวเคราะห์ ๆ ก็เคลื่อนอยู่ในแถบบริเวณสุริยวิถีนี้

^{๒๔๔} กัญยวรี สัทธาพงษ์, *คิดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยุค*, หน้า.๕๙-๖๐.

^{๒๔๕} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, *จักรราศี*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: th.wikipedia.org/wiki [๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑].

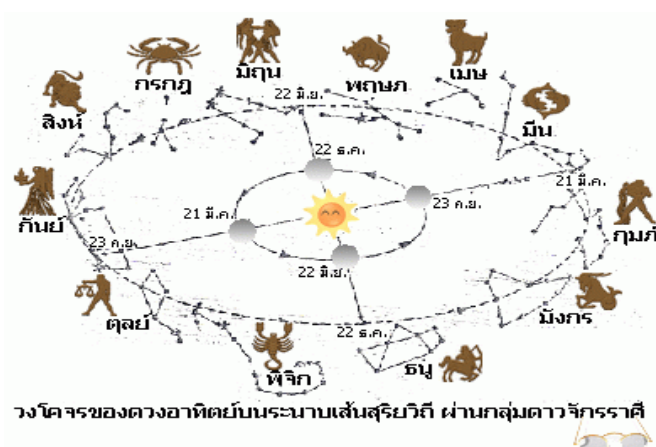
แถบสุริยวิถีมีฉากหลังเป็นกลุ่มดาวฤกษ์ โบราณแบ่งแถบนี้ออกเป็น ๑๒ ส่วนเรียกว่าจักรราศี (zodiac) โดยการอาศัยกลุ่มดาวฤกษ์นี้เป็นเครื่องบอกตำแหน่ง นักโหราศาสตร์จะสามารถกำหนดได้ว่า ดาวเคราะห์แต่ละดวงโคจรอยู่ที่ตำแหน่งใด หรืออยู่ในราศี (Sign) ใด จากการศึกษาสังเกตและบันทึกมาแต่โบราณแต่ละราศีจะปรุงแต่งความหมายของดาวเคราะห์ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามลักษณะของราศีที่ดาวเคราะห์นั้นโคจรอยู่

๑).ความหมายของราศี สรุปลำดับนี้^{๒๔๖}

ราศีเมษ หมายถึง กล้า รักการผจญภัย รักการเสี่ยง
 ราศีพฤษภ หมายถึง ชอบสะสมบริโภค ชอบความมั่นคง ปฏิบัตินิยม
 ราศีเมษ หมายถึง กล้า รักการผจญภัย รักการเสี่ยง
 ราศีพฤษภ หมายถึง ชอบสะสมบริโภค ชอบความมั่นคง ปฏิบัตินิยม
 ราศีมิถุน หมายถึง มีเหตุผล คล่องแคล่วว่องไว
 ราศีกรกฎ หมายถึง มีความรู้สึกไว รักบ้านและครอบครัว
 ราศีสิงห์ หมายถึง รักการเป็นผู้นำ รักอิสระ
 ราศีกันย์ หมายถึง มีความละเอียดรอบคอบ สนใจรายละเอียด ชอบบริการ
 ราศีตุลย์ หมายถึง ชอบความงาม ศิลปะ เข้ากับคนได้ง่าย
 ราศีพิจิก หมายถึง มีอารมณ์สุดโต่ง รักจริงเกลียดแรง ชอบความลึกลับ
 ราศีธนู หมายถึง ใจดี ใจกว้าง รักการเดินทาง สนใจด้านปรัชญา
 ราศีมังกร หมายถึง ระมัดระวัง ประหยัด ทะเยอทะยาน
 ราศีกุมภ์ หมายถึง รักเพื่อนมนุษย์ เป็นตัวของตัวเอง
 ราศีมีน หมายถึง อารมณ์อ่อนไหว มีจินตนาการ ชอบปลื้มตัว^{๒๔๗}

ภาพที่ ๒.๒

แสดงวงโคจรของดวงอาทิตย์บนระนาบเส้นสุริยวิถี ผ่านกลุ่มดาวจักรราศี



ที่มา www.horasaadrevision.com/images/...3298.gif (๑๕ มกราคม ๒๕๕๓)

^{๒๔๖} กันยาวิรุ สัทธาพงษ์, คัดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยศ, หน้า ๖๒.

^{๒๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งราศีออกเป็นเพศชาย กับเพศหญิง แบ่งตามธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม และแบ่งตามคุณภาพคือ จักรราศี (Cardinal) สถิรราศี (fixed) และทวิภาวะราศีหรืออัมย์ราศี (mutable)^{๒๔๘} ลักษณะหรือกำลังของราศีได้จัดไว้ ๓ หมวด คือ

(๑) ราศีที่มีกำลังแรงหรือเคลื่อนไหวเร็ว เรียกว่า จรราศี เป็นราศีที่ให้คุณให้โทษได้อย่างรวดเร็วและหนักหน่วง ได้แก่ ราศี เมษ กรกฎ ตุลย์ และมังกร

(๒) ราศีที่มีลักษณะและกำลังเชื่องช้าหรือตั้งมั่นอยู่กับที่ เรียกว่า สถิรราศี เป็นราศีที่ให้ผลค่อนข้างคงที่ให้คุณให้โทษช้าแต่ยาวนาน สุขุมานุกูลทุกชั้นนาน ได้แก่ ราศี พฤษภ สิงห์ พิจิก และกุมภ์

(๓) ราศีที่มีลักษณะและกำลังไม่แน่นอน เร็วกว่า ช้าก็ได้ เรียกว่า ทวิภาวะราศีหรืออัมย์ราศี ทวิแปลว่า สองภาวะคือ ความเป็นไปที่ต่างกันกับราศีนี้มีสองภาวะให้คุณให้โทษไม่คงที่แน่นอน เดียวดีเดียวร้าย มีความเปลี่ยนแปลงสูง ได้แก่ ราศี เมถุน กันย์ ธนู และมิถุน^{๒๔๙}

ราศีเพศชาย ได้แก่ ราศีเมษ ราศีมิถุน ราศีสิงห์ ราศีตุล ราศีธนู ราศีกุมภ์ มีลักษณะชอบแสดงออก (extrovert) ราศีเพศหญิง ได้แก่ ราศีพฤษภ ราศีกรกฎ ราศีกันย์ ราศีพิจิก ราศีเมษ ราศีมิถุน มีลักษณะไม่แสดงออก (introver)

๒) ธาตุประจำราศีและความหมายของธาตุ

ซึ่งแบบไทยเราก็มี ๔ ธาตุอย่างที่เราจำกันอยู่แล้ว คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม

(๑) ธาตุไฟ ประจำอยู่ในราศีเมษ – สิงห์ – ธนู ธาตุไฟ หมายถึง ความร้อน นั้เอง ความร้อนยอมให้พลัง ความแข็งแกร่ง ความกระตือรือร้น ด้านเสีย คือ ความวู่วาม ความเร่งรีบ การเผาไหม้ การทำลาย

(๒) ธาตุดิน ประจำอยู่ในราศีมังกร – พฤษภ – กันย์ ธาตุดิน หมายถึงความหนักแน่น ความอดทน ความแน่นหนา ความเป็นปึกแผ่น ด้านเสีย ก็คือ ความเชื่องช้า ไม่ทันการ ความเศร้าหมอง

(๓) ธาตุลม ประจำอยู่ในราศีตุลย์ – กุมภ์ – มิถุน ธาตุลม หมายถึงความรวดเร็ว ความคล่องตัว ความอ่อนไหว การไม่อยู่นิ่ง ด้านเสียก็คือ ความไม่แน่นอน ความรุนแรง (พายุ) ความไม่ทน

(๔) ธาตุน้ำ ประจำอยู่ในราศีกรกฎ – พิจิก – มิน ธาตุน้ำ หมายถึงความเยือกเย็น ความอ่อนโยน ความรอมชอม การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ด้วยเสียก็เช่นความขลาด ความไม่เด็ดขาด ความปรวนแปรง่าย^{๒๕๐}

๓) เรือนชะตา (houses)

เกิดจากโลกหมุนรอบตัวเอง ทำให้ท้องฟ้าหมุนครบรอบในหนึ่งวัน จุดขอบฟ้าบนจักรราศีทางทิศตะวันออกขณะที่บุคคลเกิดเรียกว่า ลัคนา (ascendant) คำว่า “ลัคนา” นี้หมายถึง “จุดชีวิต” ที่เจ้าชะตาแต่ละคนนั้นมีขึ้นเพื่อใช้เป็น “สถานีรับ-ส่ง” กระแสกรรมที่ส่งมาจากดวงดาวอีกหนึ่ง ดังนั้นลัคนาจึงเป็นจุดสำคัญมากในดวงชะตาทุกดวง ลัคนาหรือจุดชีวิตนี้มีวิธีหาโดยใช้อ่งศาของ

^{๒๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

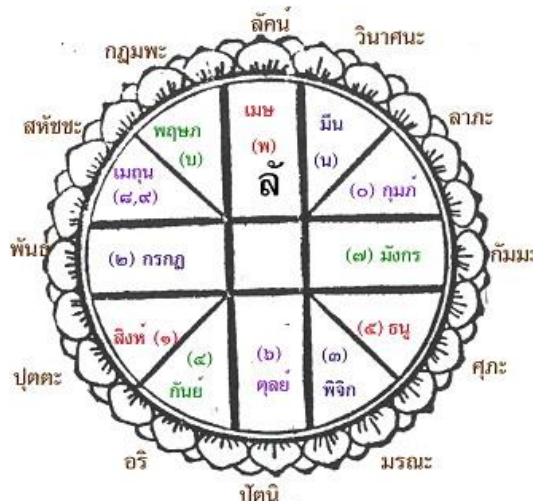
^{๒๔๙} สิงห์โต สุริยาอารักษ์, โหราศาสตร์ไทย เรียนด้วยตัวเองเล่มเดียวจบ, หน้า ๒๔.

^{๒๕๐} กันยวีร์ สัทธาพงษ์, คิดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยุค, หน้า ๖๔-๖๕.

ดาวอาทิตย์เป็นเจ้าการและใช้เวลาเกิดของเจ้าชาตา แต่ละคนนั้นเป็นจุดตั้งว่า จะสถิตอยู่ในราศีใด จากจุดลัคนานี้แบ่งท้องฟ้าออกเป็น ๑๒ ส่วนซึ่งมีการคำนวณหลายวิธี เรียกว่า ๑๒ เรือนชะตา ลัคนาเป็นจุดเริ่มของเรือนที่ ๑ เมื่อดาวเคราะห์โคจรอยู่ในเรือนชะตาใด ความหมายของดาวจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของเรือนชะตานั้น^{๒๕๑}

ภาพที่ ๒.๓

แสดงลัคนา ดาวเคราะห์ในเรือนชะตา



ที่มา www.sereechai.com ตรียศเคราะห์เทวา (๒๔ มกราคม ๒๕๕๔)

ซึ่งแต่ละเรือนชะตามีความหมายโดยสรุปดังนี้

เรือนชะตาที่ ๑ หมายถึง บุคลิกภาพ ร่างกาย สุขภาพโดยรวม

เรือนชะตาที่ ๒ หมายถึง รายได้ ทรัพย์สินสมบัติ

เรือนชะตาที่ ๓ หมายถึง ญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร

เรือนชะตาที่ ๔ หมายถึง บ้าน ครอบครัว ชีวิตส่วนตัว

เรือนชะตาที่ ๕ หมายถึง บุตรหลาน ความสนุกสนาน ความรัก

เรือนชะตาที่ ๖ หมายถึง การบริการ สุขภาพ หนี้สิน อุปสรรค

เรือนชะตาที่ ๗ หมายถึง คู่ครอง คู่สัญญา หุ่นส่วน

เรือนชะตาที่ ๘ หมายถึง ความตาย การสูญเสีย

เรือนชะตาที่ ๙ หมายถึง การเดินทางไกล การสำรวจ ความคิดเชิงปรัชญา

เรือนชะตาที่ ๑๐ หมายถึง สถานะทางสังคม อาชีพ เป้าหมายชีวิต

เรือนชะตาที่ ๑๑ หมายถึง ความหวัง ลาภผล ผลประโยชน์

เรือนชะตาที่ ๑๒ หมายถึง การจำกัดขอบเขต ศัตรูลับ ความเจ็บไข้ได้ป่วย^{๒๕๒}

^{๒๕๑} กันยาวิรุ ลัทธิพราหมณ์, คติใหม่โหราศาสตร์หลังนวยุค, หน้า ๗๒.

^{๒๕๒} จักรเทพ รำพึงกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

๔) มุมสัมพันธ์ (aspects)

ภาพที่ ๒.๔

แสดงมุม – เล็ง – โยค – ตรีโกณ

ที่มา www.horawej.com (๑๖ มีนาคม ๒๕๕๔)

มุมสัมพันธ์ คือความสัมพันธ์เชิงมุมที่ดาวเคราะห์กระทำต่อกัน มีมุมสำคัญที่ใช้กันมาตั้งแต่โบราณ คือ ๐ องศา ๕๐ องศา ๙๐ องศา ๑๒๐ องศา ๑๘๐ องศา มีความหมายคือ

มุม ๐ องศา (กุ่ม) หมายถึง การรวมพลังของดาวเคราะห์ที่มากุมกัน

มุม ๕๐ องศา (โยค) หมายถึง การเปิดโอกาสสู่มุมมองใหม่

มุม ๙๐ องศา (เกณท์) หมายถึง ความขัดแย้งทำลายที่สำคัญ

มุม ๑๒๐ องศา (ตรีโกณ) หมายถึง การเสริมพลังซึ่งกันและกัน

มุม ๑๘๐ องศา (เล็ง) หมายถึง การเผชิญหน้า ความตึงเครียดที่ต้องปรับสมดุล^{๒๕๓}

โหราศาสตร์เป็นวิชาแห่งการตีความสัญลักษณ์ โดยอาศัยหลักการว่า สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดย่อมบอกเรื่องราวบางอย่างเกี่ยวกับสิ่งนั้นดวงดาวขณะบุคคลเกิดก็ถือเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นอย่างหนึ่งจากการสังเกตและบันทึกมาตั้งแต่สมัยโบราณ จนเกิดเป็นศาสตร์ขึ้นดังที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานของโหราศาสตร์ดวงดาว เรือนชะตา มุมสัมพันธ์มาแล้วข้างต้นในการตีความสัญลักษณ์เพื่อออกคำทำนายมีแนวทางอยู่ ๒ ลักษณะคือ คำทำนายที่เน้นเหตุการณ์ (event-oriented) และคำทำนายที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (person-centered) คำทำนายทั้ง ๒ แบบมีลักษณะ ดังนี้

(๑) คำทำนายที่เน้นเหตุการณ์ เป็นแบบการทำนายที่ใช้มาตั้งแต่โบราณบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษย์และสิ่งแวดล้อมได้รับแรงกระทำจากภายนอกดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวเคราะห์ทั้งหลายส่งแรงมากระทำต่อมนุษย์และทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ คำทำนายแนวนี้จะแบ่งคุณภาพของแรงที่ส่งมากระทำเป็น ๒ ขั้ว คือไม่ดีก็เลว มองสถานการณ์อะไรขึ้นมากกว่าจะมองบุคคลแบบ บุรณาการและไม่ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้เป็นจริง ตัวอย่างคำทำนายแนวนี้

^{๒๕๓} กันยารวีร์ สัทธิพงษ์, *คิดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยศ*, หน้า ๗๓.

คือ เมื่อดาวอังคารเคลื่อนผ่านดาวเสาร์ของเจ้าชะตาหมายถึงอาจจะ เกิดอุบัติเหตุหรือความทุกข์ยากขึ้น ความสำเร็จของใครผู้ทำนายอยู่การทำนายเหตุการณ์ได้ถูกต้อง เป็นผู้ที่สามารถบอกอนาคตได้

(๒) คำทำนายที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวการทำนายสมัยใหม่ที่สำคัญกับปัจจัยทางจิตวิทยา เน้นไปที่บุคคลเป็นศูนย์กลางคำทำนายไม่ได้มีลักษณะเป็นการตัดสินว่าดีหรือไม่ดี ดวงชะตาบุคคลเปรียบเหมือนเมล็ดพันธุ์ที่สามารถเจริญเติบโตตามศักยภาพก็ได้ (บุคคลมีเสรีภาพในการเลือกกระทำ) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ดวงชะตาบอกถึงสิ่งที่ควรจะเป็นและประสบการณ์ที่จำเป็นอันจะพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้แสดงออกมาเป็นความจริงไม่มีดวงชะตาที่ดีหรือเลวไม่มีดาวที่ดี ราชที่เลว ทุกปัจจัยในดวงชะตามีความสัมพันธ์กัน^{๒๕๔}

สรุปได้ว่า ความรู้ทางโหราศาสตร์เกิดจาก การสังเกตเทหวัตถุบนท้องฟ้าของคนโบราณ และบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลก เก็บเป็นสถิติจนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ (empirical knowledge) สิ่งทีโหราศาสตร์ศึกษาคือ ดาวเคราะห์ ความหมายของดาว การโคจรของดวงดาว จักรราศี ธาตุประจำราศี ความหมายของธาตุ อิทธิพลของสัญลักษณ์และความหมาย เรือนชะตา มุมสัมพันธ์ การแปลความหมาย มีสองแนวทางคือ เน้นเหตุการณ์ กับเน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง

๒.๔.๕.๒.หลักเลขศาสตร์

วิชาโหราศาสตร์มีหลากหลายแขนงมาก อาทิเช่น ดูดวงด้วยวัน เดือน ปีเกิด ดูลายมือ ดูโผยปชี เป็นต้น ซึ่งวิชาโหราศาสตร์แต่ละแขนงนี้ล้วนเกี่ยวข้องกับตัวเลข ชีวิตของคนเราถูกครอบงำด้วยอานุภาพของตัวเลขอานุภาพของตัวเลขยิ่งใหญ่มาก อิทธิพลของตัวเลขสามารถครอบงำทุกสรรพสิ่งในโลกนี้ อานุภาพของตัวเลขเรียกว่า “พลังจักรวาล” ซึ่งเกิดขึ้นจากกลุ่มดวงดาว ๑๐ ดวงที่อยู่ในระบบสุริยะจักรวาลดึงดูดสังเคราะห์ซึ่งกันและกัน อานุภาพแห่งการดึงดูดสังเคราะห์แปรสภาพเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่สามประการ คือพลังงานแม่เหล็ก พลังงานไฟฟ้าพลังงานวิทย์ เราสังเกตได้ว่าอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่เราใช้อยู่ในชีวิตประจำวันจะสื่อด้วยอานุภาพของตัวเลขทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้โทรศัพท์ บัตรเครดิตต่าง ๆ เป็นต้น^{๒๕๕}

๑)ความสัมพันธ์ของตัวเลข

เลขทั้งหมดมีอยู่ด้วยกัน ๙ ตัว ถ้าถือปัจจุบันก็มีเลข ๐ อีกเลขหนึ่ง โบราณถือว่า มีดวงดาว ๙ ดวง จึงแทนเลข ๙ ตัวเท่านั้น การลำดับเลขมีดังนี้

เลข	๑	คือ	ดาวอาทิตย์
เลข	๒	คือ	ดาวจันทร์
เลข	๓	คือ	ดาวอังคาร
เลข	๔	คือ	ดาวพุธ
เลข	๕	คือ	ดาวพฤหัสบดี
เลข	๖	คือ	ดาวศุกร์

^{๒๕๔} จักรเทพ รำพึงกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๒๘.

^{๒๕๕} ธวัชชัย ชาญชัยพัฒน์, ชีวิตกับตัวเลข, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ดวงกมล (๒๕๒๐) จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

เลข ๗	คือ	ดาวเสาร์
เลข ๘	คือ	ดาวราหู หรือ เนปจูน
เลข ๙	คือ	ดาวเกตุ หรือ พลูโต
เลข ๐	คือ	ดาวมฤตยู (ยูเรนัส)

ตัวเลขทั้ง ๙ เมื่อเรียงเป็นสองแถวตั้งรูป บวกกันจะเป็นกำลังดาวบาปเคราะห์^{๒๕๖}

๒) ความหมายของตัวเลข

เลข ๑ เป็นเลขสำคัญมีความหมายแทนดาวอาทิตย์ หมายถึง หัวหน้า ความเป็นใหญ่ การถือตัว ความหยิ่ง การเอาเด่น ไม่ยอมเป็นรองใคร บ่งถึงความใฝ่ฝันทะเยอทะยานที่จะเป็นใหญ่ การสร้างสรรค์ เป็นผู้ที่มีความคิดเห็นเรื่องตัวเองเป็นใหญ่เหนือสิ่งอื่น มักมีข้อคิดเฉียบขาด ไม่โลเล ใจค่อมั่นคง บุคคลที่อยู่ข่ายอิทธิพลเลข ๑ ด้วยกันคือ เลข ๑๐, ๑๙, ๒๙ ซึ่งผลลัพธ์ของการบวกเลขสองจำนวนได้ผลเป็น ๑ นั้นเอง^{๒๕๗}

เลข ๒ คือดาวจันทร์ ซึ่งเป็นดาวจรัสแสงเด่นบนฟ้าเวลากลางคืน ซึ่งตรงข้ามกับเลข ๑ เป็นดาวเด่นฟ้าเวลากลางวัน ดังนั้นส่วนบุคคลเลข ๒ กลับตรงกันข้าม ควรเจรจาในที่ร่ม หลบเข้าไปในอาคาร ยิ่งเป็นเวลามืดค่ำยิ่งดีบุคคลเลข ๒ มักอ่อนไหวง่าย มักคิดฝันมีจินตนาการสูง ชอบกวีพันธ์ ชอบของละเอียดอ่อน มีส่วนโน้มเอียงไปทางสตรีเพศ มีความยินดีต่ออารมณ์อันละเอียดละไม มักตามใจผู้อื่น คล้อยตามเสียงส่วนใหญ่บุคคลเลข ๒ แม้ดูภายนอกจะเป็นคนอ่อนไหวง่าย แต่เมื่อยามเข้าที่คับขันจะควบคุมสติอารมณ์อย่างดีเลิศ จะเป็นนักแสดงนักพูดที่ควบคุมสติดีมาก^{๒๕๘}

เลข ๓ เป็นเลขร้าย ทางโหราศาสตร์ถือว่าเป็นเลขของดาวอังคาร ซึ่งเป็นตัวฆาตกร อันจุโถมทะลุทะลวง อังคารเป็นดาวที่สร้างความปั่นป่วน ความวิวาท การสงคราม ทางโหราศาสตร์ฝ่ายยุโรปถือว่าเป็นดาวสงคราม บ่งถึงการขัดแย้งอย่างรุนแรง การใช้กำลังประหัตประหารกัน ดาวอังคารบ่งถึงโทสะจิต ความไหวจืดจางจัด และการด่าทอ การอุทสากรรม เครื่องอาวุธทุกชนิด เลข ๓ จึงเป็นดาวอังคารแท้ ๆ บุคคลเลข ๓ ส่วนใหญ่มักจะกล้าแข็ง มักมีอุปหยาเหตุหรือการผ่าตัด บุคคลเลข ๓ มีความมุทะลุหุน่บ่ม ทำตามอารมณ์ของตนเอง ในวิชาเลข ๗ ตัว เลข ๓ คือดาวอังคาร ผู้เกิดวันอังคารมักกล้าแข็ง ซึ่งเป็นหลักข้อมูลฐาน รู้จักกันดีทั่วไป ซึ่งมีความแม่นยำมาก^{๒๕๙}

เลข ๔ เป็นเลขของดาวพุธ ถือกันว่าเป็นตัวแทนแห่งมันสมอง แสดงถึงปัญญาความเฉลียวฉลาด การฉลาดในการเจรจา การติดต่อ การคบหาสมาคม ถือกันว่าเป็นเลขที่เข้าไหนเข้าได้ บุคคลดาวพุธมักจะกลมกลืนกับสิ่งใดได้ง่ายที่สุด เข้าทำนองนกแขกเต้าอยู่กับโจรก็เป็นโจร อยู่กับฤษีก็เป็นฤษีนักปราชญ์ เลข ๔ จึงเป็นดาวที่บ่งบอกความไม่แน่นอน จนนักโหราศาสตร์ไทยพูดว่าพุธรวนเร และถือว่าดาวพุธมีสองภาค^{๒๖๐}

^{๒๕๖} พลุหลวง, **พื้นฐานของโหราศาสตร์ (ความมหัศจรรย์ของตัวเลข)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพื่องอักษร, ๒๕๑๖), หน้า ๑.

^{๒๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๒๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๒๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗-๒๘.

^{๒๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

เลข ๕ คือเลขตัวแทนของดาวพฤหัสบดี อันเป็นประธานของดาวศุภเคราะห์ ซึ่งเป็นดาวอันอำนวยผลสำเร็จให้แก่ทุกคนที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของดาวพฤหัสบดี เลข ๕ คือความอุดมสมบูรณ์ การศึกษา การใฝ่ใจในความรู้ สติปัญญาอันแตกฉาน ความยุติธรรม หมายถึงผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ผู้พิพากษา ปิตามารดา ความสุขุมเยือกเย็นเลข ๕ เป็นเลขที่ทางโหราศาสตร์ไทยถือว่ามีการ์ดาวเป็นเลข ๑๕ คือ ๑ บวก ๙ เป็น ๑๐ ก็คือ ๕ สองเท่า เลขอันตรงกับเลข ๕ คือเลข ๑๔, ๒๓, ๓๒^{๒๖๑}

เลข ๖ เป็นเลขของดาวศุกร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทุกฝ่ายทั้งตะวันออกตะวันตก เลข ๖ เป็นดาวศิลป์ ดาวแห่งความรัก ดาวแห่งชีวิตสมรส ลักษณะเลข ๖ คือ ผิวขาว ร่างสมส่วน เจ้าเนื้อ แต่งตัวดี บางทีก็ร่างท้วม บุคคลเลข ๖ มีเสน่ห์ดึงดูดผู้อื่นอย่างรุนแรง จะเป็นที่ยึดมั่นถือของบุคคลที่ต่ำกว่า รักสวยรักงาม มีรสนิยมชอบแต่งตัว ชอบศิลปดนตรี ชอบสนุกบันเทิง อารมณ์แจ่มใส มองโลกมองกว้างและมีความสุข ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข โดยไม่มีจิตใจอิจฉาริษยาแต่อย่างใดเลขของดาว ๖ ยังมีเลขคู่อยู่กลุ่มเดียวซึ่งบวกเป็นเลข ๖ คือ ๑๕, ๒๔, ๓๓, ๔๒, ๕๑, และ ๖๐ เป็นต้น^{๒๖๒}

เลข ๗ คือสัญลักษณ์ของดาวเสาร์ ซึ่งเป็นประธานดาวบาปเคราะห์ เสาร์แสดงอำนาจทุกข์โทษ การล่าช้า การเชื่อนซบ โรคร้ายไข้เจ็บ ความวินาศ ความระทมทุกข์ การสูญเสีย คนชั้นต่ำ สลัม ความยากจน ความหวากระแวง ความอิจฉา ความหึงหวง สภาพทรุดโทรม ความล้มละลาย ทุกข์ทรมาน บุคคลเลข ๗ เป็นกำพร้า มักเร่ร่อนจากที่อยู่ มักเดือดร้อนเป็นนิจ โรคร้ายไข้เจ็บเบียดเบียนเนื่อง ๆ มีเหตุร้ายเข้ามาไม่วายเว้น เลข ๗ เป็นเลขของบุคคลผู้อดทน สติดีเลิศสามารถอดทนความทุกข์ยากได้ดีกว่าเลขอื่นไม่สำรวจ มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ มักขัดสน^{๒๖๓}

เลข ๘ เป็นเลขสำคัญที่ให้โทษมากกว่าเลข ๑ เช่นเดียวกับเลข ๓ และเลข ๗ เลข ๘ เป็นเลขอาถรรพ์มักเกิดเหตุวิบัติเสมอ เป็นเลขของราหู เมื่อนักดาราศาสตร์ค้นพบดาวพระเคราะห์ใหม่ ถัดจากดาวพฤหัสบดีออกไป ดาวที่เหมาะสมกับเลข ๘ ที่สุดคือ เนปจูน อันเป็นบาปเคราะห์ ฝ่ายจู่โจมสำคัญเช่นเดียวกับดาวเสาร์ราหู แสดงถึงความลุ่มหลง มัวเมา มีโมหะจริตเป็นเจ้าเรือน มักถูกใส่ร้ายป้ายสีต้องคดีความ มักถูกกลั่นแกล้ง มักถูกเบียดบัง มีคนแอบอ้างทำให้เสียชื่อเสียง ความอับอาย ความล้มละลาย ราหูให้โทษทางมัวหมอง เสียชื่อเสียง ถูกกลั่นแกล้ง ความวิบัติโดยฉับพลัน^{๒๖๔}

เลข ๙ เป็นเลขที่อำนวยความสำเร็จเลขหนึ่งในบรรดาเลขทั้งหลาย จัดว่าเป็นเลขศักดิ์สิทธิ์ บ่งถึงศาสนา และสิ่งลึกซึ้งของศาสนา จึงใช้แทนดาวเกตุและดาวพลูโต ดาวพลูโตเป็นดาวอยู่วงนอกสุดของระบบสุริยะ จึงเป็นดาวอันเร้นลับ เกี่ยวกับศาสตร์เร้นลับตลอดเวลา บุคคลเลข ๙ ดาวพลูโต มักสนใจของเก่าแก่ ของโบราณ เป็นนักโบราณคดี ชอบเก็บสะสม รวบรวมของเก่าแก่ เลื่อมในทางไสยศาสตร์ มักชอบวิชาการประวัติศาสตร์ หัวโบราณ บุคคลเลข ๙ มักมีลักษณะพิเศษไม่เหมือนใคร ดาวพลูโตเป็นดาวที่เกี่ยวกับการแพทย์โดยตรง ยังหมายถึงนักเลงสะสม ทำให้มีอารมณ์อยากได้ ชอบค้นคว้า ขุดค้นจนถึงแก่นภายใน^{๒๖๕}

^{๒๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

^{๒๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๒๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗-๔๘.

^{๒๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^{๒๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

เลข ๐ เป็นสัญลักษณ์แทนความมฤตยู ซึ่งโหราไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้บัญญัติขึ้นใช้นับว่าตรงกับความหมายอันแท้จริง ด้วยเลข ๐ มฤตยูบ่งถึงการคิดค้น การแสวงหาความรู้แปลก ๆ การเดินทาง การสำรวจ การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้าทางดาราศาสตร์ ดินแดนต่างประเทศ สิ่งเร้นลับ จิตศาสตร์ อำนาจจิต จิตแพทย์ และศูนย์วิจัยค้นคว้าทุกแห่ง การไฟฟ้า คลื่นวิทยุในอากาศ^{๒๖๖}

ความหมายของตัวเลข ๐ - ๙ นี้อย่างมาพอเป็นสังเขป ตัวเลขเดี่ยวเหล่านี้เมื่อนำมาผสมเป็นเลขสองหลักหรือสามหลัก ความหมายก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เช่น

เลข ๑๔ เป็นเลขดี ให้คุณแก่บุคคลผู้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเลขนี้ ด้วยเลข ๑๔ ประกอบด้วยดาว ๑ คืออาทิตย์เป็นพลังประธานสำคัญกับเลข ๔ ดาวพุธ ซึ่งหมายถึงสติปัญญา และมันสมอง บุคคลเลข ๑๔ จึงมีสมองอันเฉียบแหลม ว่องไว มักขบคิดค้นและจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้แม่นยำมาก เลข ๑๔ บ่งถึงความรุ่งโรจน์และความมั่นคงของชีวิต ในตำราวิชาเลข ๗ ตัวถือว่าเลข ๑๔ เป็นกำลังจักรพรรดิ ว่าคุณเข้มแข็งนัก ถือว่าเลข ๑๔ เป็นจุดเริ่มต้นของพลังต่าง ๆ ^{๒๖๗}

เลข ๑๐๐ คือเลข ๑ กับ ๐ สองตัว บ่งถึงความทะเยอทะยานก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ถือว่าเป็นตัวเลขให้คุณอย่างหนึ่ง และดาว ๐ สองตัว บ่งถึงการปล่อยอิสระตามใจ ตนเองมากเกินไป บางครั้งถ้าไม่มีขอบเขตอาจเกิดผลเสียหายได้ง่าย เลขนี้เป็นจุดพอดีของรอบศตวรรษ จึงถือว่าเป็นเลขที่อำนวยความสะดวกได้อย่างดี^{๒๖๘} พฤติกรรมของบุคคลหมายเลข ๑๐๐ เป็นคนมั่นใจในตัวเองสูง มีความทะเยอทะยานดี ไม่ชอบซ้ำแบบใคร เป็นคนถือเกียรติศักดิ์ศรี ไม่ชอบให้ใครบังคับ ไม่ชอบอยู่ใต้บังคับบัญชาของใคร ไม่ชอบให้ใครมาคอยสอนคอยบ่น ไม่ชอบให้ใครมาจู้จี้จุกจิก จ้าจี้จ้ำจี้ มักเป็นคนใจอ่อนขี้สงสารคน ชอบช่วยเหลือคนอ่อนแอคนที่ถูกรังแก ของเอภาระหรือปัญหาของชาวบ้านมาเป็นภาระของตัวเอง ระวังจะเข้าลักษณะเนื้อไม้ได้กิน หนึ่งไม้ได้รองนั่ง เอากระดูกมาแขวนคอ เป็นคนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เห็นอะไรที่ไม่ถูกต้องมักจะคอยสอนคอยบ่นโดยไม่รู้ตัว เป็นคนถือศักดิ์ศรียิ่งสิ่งใด เมื่อไหร่ที่ถูกหมิ่นศักดิ์ศรีก็จะเหมือนเอาน้ำมาราดบนกองไฟเราดี ๆ นี่เอง และยังเป็นคนเจ็บแล้วไม่รู้จักจำอีกด้วย^{๒๖๙}

สรุปได้ว่าชีวิตของบุคคลย่อมมีตัวเลขเข้ามามีบทบาทพร้อมด้วยอย่างใกล้ชิด จนบางครั้งแทบไม่รู้สึกรู้สีกตัว เริ่มจากบ้านเลขที่ ต่อจากนั้นก็เลขประจำตัวบัตรประชาชน หมายเลขโทรศัพท์ เลขทะเบียนรถต่าง ๆ เป็นต้น เลขศาสตร์ ใช้ตัวเลขแทนสัญลักษณ์ของดวงดาว และดวงดาวทุกดวงเต็มไปด้วยพลัง และมีความสัมพันธ์กับชีวิต ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าสามารถก่อเกิดความเป็นไปได้ทั้งทางดีและทางไม่ดี การใช้ตัวเลขในการพยากรณ์ สามารถบอกเหตุ ร้ายดีของชีวิตและสามารถวางแผนการใช้ชีวิตและเสริมสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตได้

^{๒๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

^{๒๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

^{๒๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

^{๒๖๙} อีรวัดณ์ เชาว์ชัยรัตน์, *ชีวิตกับตัวเลข*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ดวงกมล (๒๕๒๐) จำกัด, ๒๕๔๖, หน้า ๒๑๐.

๒.๔.๕.๓.หลักไพ่ยิปซี TAROT

ขุนทอง อสุณี ณ อยู่ธยา^{๒๗๐} กล่าวว่า การดูดวงตามหลักของไพ่ยิปซี ผลของการทำนายเป็นเพียงส่วนหนึ่งเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจ หากความถูกต้องกับหลักความจริง ข้อมูลจริงที่ประสพอยู่ เพื่อหลีกเลี่ยงลดความสูญเสียและหาช่องทางที่มีความเป็นไปได้ในการเลือกใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับเจ้าของชะตาและสร้างความสบายใจ ความมั่นใจต่อการตัดสินใจก่อนลงมือปฏิบัติ

ธนกร สินเกษม^{๒๗๑} ได้กล่าวไว้ว่า ไพ่ยิปซี TAROT มีอายุกำเนิดมาแล้วประมาณ ๖๐๐ ปี และถูกถ่ายทอดให้สืบสานต่อไปเหมือนมีมนต์วิเศษที่ดึงดูดผู้คนให้พิศวงสงสัยในอำนาจลึกลับ ไพ่ยิปซีมีประวัติการริเริ่มในศตวรรษที่ ๑๔ ในราชสำนักของประเทศฝรั่งเศส (รัชสมัยพระเจ้า Charles ที่ ๖) โดยในปี ค.ศ. ๑๓๙๐ ได้มีหญิงยิปซีคนหนึ่งนำไพ่ยิปซีเข้าไปถวายความสำราญแก่พระเจ้า Charles และพระราชินี Odeth หล่อนสามารถอธิบายเรื่องราวความลับส่วนตัวของพระเจ้า Charles และราชินีได้อย่างชัดเจนทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

กรหริศ บัวสรวง^{๒๗๒} กล่าวว่า ศาสตร์ต่าง ๆ ในโลกนี้ย่อมมีที่มา และมีความแตกต่างกัน มีระดับของความยาก ความง่าย ไม่เหมือนกันแต่การที่จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางนั้น จำเป็นต้องอาศัยการพิสูจน์ การทดสอบว่าจะมีความแม่นยำมากน้อยเพียงใด เช่นเดียวกับชีวิตของคน ย่อมมีวิถีทางที่แตกต่างกัน ในทางโหราศาสตร์จึงเชื่อว่าดวงชะตาของคนไม่มีทางที่จะเหมือนกันได้ แม้แต่จะเป็นแฝดก็ตาม ด้วยเหตุนี้ศาสตร์แห่งการพยากรณ์จึงมีมากมายหลายสาขาวิชา ขึ้นอยู่กับศรัทธาและความเชื่อที่แตกต่างกันนั่นเอง ไพ่ยิปซีหรือที่คนรู้จักกันในนาม Tarot card จึงเป็นอีกศาสตร์หนึ่งที่นิยมแพร่หลายและเชื่อว่ามี ความแม่นยำสูง ไม่ว่าจะใช้ทำนายเหตุการณ์ในอดีตจนถึงปัจจุบันและอนาคต หรือแม้แต่จะใช้วิเคราะห์ลักษณะนิสัยความคิด ความรู้สึกก็สามารถรู้ได้อย่างทะลุปรุโปร่ง

จุฑามาศ ณ สงขลา^{๒๗๓} กล่าวว่า ความลึกลับของไพ่ยิปซี สืบเนื่องมาหลายศตวรรษ มีพลังในการทำนายอยู่ในแต่ละภาพ การปรึกษาเปิดโอกาสให้เราได้เห็นบาง ๆ ในสิ่งที่ไม่รู้และเข้าถึงพลังของจิตใต้สำนึก อนาคตจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับจิตใจและการยอมรับความจริง ไพ่ไม่ได้เปิดเผยถึงเคราะห์กรรมที่เราจะแก้ไขให้บรรเทาเบาบางลงได้ แต่เปิดเผยถึงวิถีทางสำหรับความคิด ความรู้สึก และจิตใจที่จะไปด้วยกันได้ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่าศาสตร์การดูหมอดด้วยไพ่ยิปซี ที่สืบเนื่องมาหลายศตวรรษ มีพลังในการทำนายอยู่ในแต่ละภาพ ในสังคมของคนไทยปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันทุกชนชั้นนับตั้งแต่วงสังคมไฮโซ, นักบริหาร นักศึกษา รวมถึงประชาชนทั่วไปโดยนิยมไปให้หมอดูทำนายด้วยไพ่ยิปซีรวมทั้งมีการศึกษาจากตำรา

^{๒๗๐} ขุนทอง อสุณี ณ อยู่ธยา, *วิธีดูหมอดไพ่ยิปซี*, (กรุงเทพมหานคร: วิชาญาณการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕๐.

^{๒๗๑} ธนกร สินเกษม, *ไพ่ยิปซี TAROT*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินเตอร์พรีนท์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๖-๗.

^{๒๗๒} กรหริศ บัวสรวง, *ไพ่ยิปซีขั้นสูงระบบการะแสดงจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซี.พี. บุ๊คสแตนด์การ์ด, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^{๒๗๓} จุฑามาศ ณ สงขลา, *ทายใจรักจากไพ่ยิปซี*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฤกษ์งามยามดี, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

อย่างแพร่หลายและมีการนำมาใช้ทำนายกันอย่างสนุกสนาน ไพ่ยิปซีเป็นภาษาสากลสามารถสื่อไปได้ในทุกชาติทุกภาษาแม้เป็นเพียงแผ่นไพล์ธรรมดาแต่ก็มีความศักดิ์สิทธิ์ มีความแม่นยำในการทำนายไม่แพ้ศาสตร์การทำนายประเภทอื่น ๆ

๑)ความเป็นมาของไพ่ (ไพทาโรต์)

นับย้อนหลังไปพันกว่าปี พวกยิปซีมีภาษาพูดที่มีรากมาจาก นีโอ-อารยัน ซึ่งสันนิษฐานว่าพวกเขามาจากกลุ่มแม่น้ำสินธุ ทางแถบตอนเหนือของประเทศอินเดีย พวกยิปซีได้ละทิ้งถิ่นฐานและเดินทางมาทางยุโรปตะวันตก พวกหนึ่งมุ่งหน้าไปทางตอนกลางของทวีปยุโรปอีกพวกหนึ่งมุ่งไปทางอัฟริกาเหนือ พวกยิปซีเร่ร่อนกระจัดกระจายกันไปในดินแดนต่าง ๆ จนกระทั่งมารวมตัวกันเป็นชุมชนขึ้นในตอนใต้ของยุโรป ใน ปี.ค.ศ. ๑๔๑๗ หลังจากนั้นก็เดินทางไปถึงเกาะอังกฤษ สเปน เดนมาร์ก ฝรั่งเศส สกอตแลนด์ โปแลนด์ พวกยิปซีมีพฤติกรรมที่ไม่ค่อยดี เช่น ชอบขโมยของ จึงถูกรังเกียจและต่อต้าน ชีวิตเร่ร่อนของพวกยิปซีแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่ม ตามลักษณะของอาชีพ เช่น ช่อมแซมหม้อ ชาม ไห และเครื่องประดับพวกนี้จะอยู่ทางยุโรปตอนเหนือ ยิปซีนับถือเทพ มีพระเจ้า God มาร Devil ชีวิตของพวกเขาก็เต็มไปด้วยความเชื่อด้านไสยศาสตร์ จิตวิญญาณ มีการสะเดาะเคราะห์โดยใช้สร้อยเงินลากเส้นบนฝ่ามือ มีเสน่ห์ยาแฝด มีเครื่องรางของขลัง ผู้หญิงยิปซีชำนาญในการทำนายโชคชะตาโดยใช้ไพทาโรต์หรือมารีออต (Tarot) แต่ในปัจจุบันจะใช้ไพ่ป๊อคมมากกว่า มีการทำนายโดยใช้ดูจากเส้นของใบชา ใช้เมล็ดถั่ว ส่วนที่ใช้ลูกแก้วเป็นเพียงการโชว์เท่านั้น นอกจากนี้ยังนิยมการดูลายมือ โดยเฉพาะลักษณะของนิ้ว ลายนิ้วมือ^{๒๗๔}

ช่วงเวลาและสถานที่ที่เป็นต้นกำเนิดของไพทาโรต์ไม่ปรากฏชัดว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด และที่ไหน บ้างก็ว่ามาจากอียิปต์ บ้างก็ว่ามาจากจีน เปอร์เซีย หรือไม่กี่อินเดีย แต่เป็นที่รู้กันว่าการเล่นไพ่ในประเทศจีนและอินเดียก่อนจะมาเป็นที่แพร่หลายในยุโรป แต่การเล่นแตกต่างกันไปจากที่เล่นกันในยุโรปยุคแรก ๆ มาก อีกทั้งยังไม่ปรากฏหลักฐานของอิทธิพลที่แพร่เข้ามาโดยตรงด้วยมีอยู่ทฤษฎีหนึ่งกล่าวว่า มันถูกนำมาสู่ยุโรปโดยพวกยิปซี และแม้ว่ายิปซีจะใช้ไฟในการทำนายโชคชะตา แต่พวกเขาก็มิใช่ผู้ประดิษฐ์คิดค้นไฟขึ้นมา หรือ นำไฟมาจากประเทศที่คิดค้นเช่นอินเดียแต่อย่างใด (เคยมีความเชื่อกันว่า มาจากอียิปต์ อันเนื่องมาจากชื่อของมัน)^{๒๗๕}

อีกทฤษฎีหนึ่งกล่าวว่า ไพทาโรต์เป็นชื่อที่ตั้งตามชื่อแม่น้ำทาโร ซึ่งเป็นแควที่แยกจากแม่น้ำโปในประเทศอิตาลี และไฟก็ถูกคิดค้นขึ้นมาใกล้กับบริเวณดังกล่าว จากนั้นที่ที่ปรากฏในสมัยพระเจ้าชาร์ลที่ ๖ แห่งฝรั่งเศส ช่วงปี ๑๓๙๒ พบว่ามีช่างเขียนคนหนึ่งชื่อจาคเภาแม็ง แกร็งกองเนอร์ ได้ทำไพ์บายสี่ปดทองขึ้นมาสามชุดสำหรับพระราชา บางบันทึกก็กล่าวว่า มีการเล่นไฟกันตั้งแต่ยุคต้น ๆ ของศตวรรษที่ ๑๔ และเริ่มแพร่หลายในยุโรป ในช่วงเวลานี้เอง แต่ก็ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดว่าหมายถึงไพทาโรต์ที่เรารู้จักกันในปัจจุบันหรือไม่^{๒๗๖} บางกระแส กล่าวว่า ไพ่ยิปซีที่ถูกพบและรู้จักชุดแรกสุดนั้น ประมาณปี ค.ศ. ๑๓๙๓ มีอยู่เพียง ๑๗ ใบ นั้นแสดงว่าไพ่ยิปซีได้มีขึ้นก่อนหน้านี้นี้แล้วแต่

^{๒๗๔} กรหริศ บัวสรวง, ไพ่ยิปซีขั้นสูงระบบการะแสจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซี.พี บุ๊คสแตนด์การ์ด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๒๗๕} สมลักษณ์ สว่างโรจน์, วิธีอ่านไพทาโรต์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๘.

^{๒๗๖} สมลักษณ์ สว่างโรจน์, วิธีอ่านไพทาโรต์, หน้า ๘.

เพิ่งถูกค้นพบ ทั้งนี้คงเนื่องมาจากมันเป็นของต้องห้ามในเมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี โดยถูกมองว่าผิดหลักศาสนา^{๒๗๗}

ไพ่ทาโรต์มีอยู่ด้วยกันหลายแบบในยุคแรก ๆ สำหรับไพ่ทาโรต์ในปัจจุบันซึ่งมีจำนวน ๗๘ ใบ ยึดถือรูปแบบมาจากไพ่ทาโรต์ของชาวเวนิซ หรือชาวฟิวดมอนท์ในอิตาลี ในขณะนี้มีไพ่ทาโรต์ที่แตกต่างออกไป คือมีอยู่ ๙๗ ใบในหนึ่งสำรับ และมีชื่อเรียกว่าฟลอเรนไทน์ ทาโรต์ หรือมินซิเอท โดยจะประกอบด้วยไพ่ที่ใช้แทนจักรราศี ธาตุทั้งสี่ และทูตสวรรค์เพิ่มอีกสี่ใบ ซึ่งจะไม่มียี่สิบเอ็ดใบในสำรับมาตรฐานในปัจจุบัน นอกจากนี้ก็มีโบลองนิส ทาโรต์ ที่เรียกกันว่า ทาโรซินิ (แปลว่า “ทาโรต์สำหรับเล็ก” เพราะมีเพียง ๖๒ ใบเท่านั้น) ยิ่งไปกว่านั้น ก็ยังมีความแตกต่างอีกมากมาย โดยเฉพาะในด้านจำนวนของไพ่เมเจอร์ อาร์คานา หรือทรีมฟ์^{๒๗๘}

ในศตวรรษที่ ๑๕ ยุคแห่งมิลานเป็นผู้สั่งให้จัดทำไพ่ยิปซีขึ้น ๑ ชุด โดยให้ตั้งชื่อไปตามสกุลของพระองค์ เช่นภาพพระสังฆราช (Hi-erophant or pope) ผู้คนสมัยต่อมาเชื่อว่าคงได้ความคิดมาจากภาพนักแสดงในงานเฉลิมพระชนมพรรษาของพระราชินีแห่งประเทศอิตาลี เรียกไพ่ชุดนี้ว่า ชุดวิสคอนตี (Visconti Deck) ซึ่งยังคงมีเหลืออยู่ครบชุด ไพ่ชุดนี้ผู้วาดและแต่งแต้มสีสันให้สอดคล้องกับยุคสมัยในสมัยกลางนั้นคือศิลปินชาวอิตาลี ชื่อ Bonifio Bembo^{๒๗๙} ใน ศตวรรษที่ ๑๕ นี้ ไพ่ทาโรต์หลายสำรับที่ถูกเขียนมาเพื่อตระกูลวิสคอนตี มีจำนวนมาตรฐาน คือ ๗๘ ใบ แต่ปัจจุบันยังคงเหลืออยู่เพียง ๗๔ ใบอยู่ในพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ และนักสะสมเอกชน จากหลักฐานที่ปรากฏพบว่าภาพในไพ่ทาโรต์ที่นิยมใช้กัน เปลี่ยนแปลงไปเพียงน้อยนิดเท่านั้นนับแต่นั้นมาจนปัจจุบัน

แต่เดิมไพ่ทาโรต์อาจมีไว้สำหรับเล่นเกม แต่จากบันทึกยุคต้น ๆ เป็นจำนวนมากบอกให้รู้ว่าโบสถ์ไม่ค่อยจะพอใจกับไพ่ทาโรต์นัก อีกทั้งยังแคลงใจว่ามันมีอะไรบางอย่างที่ขัดต่อหลักศาสนา หรืออาจถึงขั้นล้มล้างศาสนาเลยทีเดียว จึงอาจเป็นไปได้ว่ามีการใช้ไพ่ทาโรต์เพื่อการทำนายอนาคตมาแต่ต้น และอาจคิดค้นขึ้นมาโดยพวกนอกรีต

ในศตวรรษที่ ๑๘ ได้มีความพยายามอย่างจริงจังที่จะเชื่อมโยงไพ่ทาโรต์กับความเชื่อลึกลับของพวกนอกรีตในสมัยโบราณ ในปี ๑๗๙๑ อังตอน กูร์ เดอ เยเบอร์แล็ง นักโบราณคดีและนักค้นคว้าสมัครเล่นเรื่องลึกลับ จัดพิมพ์งานของเขาเล่มที่ ๘ ชื่อเลอ มงเดอ ปรีมิตีฟ โดยกล่าวถึงไพ่ทาโรต์ไว้ด้วยบทหนึ่งอันเป็นแนวความคิดของเขาเองว่า ไพ่ทาโรต์คือชิ้นส่วนของหนังสือศักดิ์สิทธิ์ของชาวอียิปต์โบราณ ที่มีชื่อว่า บุก ออฟ ธอธ และถูกนำออกจากอียิปต์โดยพวกยิปซี และเขายังเป็นคนแรกที่กล่าวว่ ไพ่เมเจอร์ อาร์คานาของไพ่ทาโรต์ และตัวอักษรภาษาฮีบรูมีความเชื่อมโยงกัน ความคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากนักวิจารณ์เกี่ยวกับไพ่ทาโรต์เป็นจำนวนมาก

ทฤษฎีของกูร์ เดอ เยเบอร์แล็งได้รับการปรับปรุงโดยอัลเคลียด ช่างทำผมและหมอดูมืออาชีพอธิปไตย โดยเชื่อมโยงไพ่ทาโรต์กับเรื่องราวลึกลับของคาลาลาของชาวฮีบรู และยังได้คิดค้นรูปแบบของทาโรต์ “ถูกต้อง” ของเขาขึ้นมาเอง โดยมีความเชื่อว่าตรงกับของเดิมในสมัยโบราณมากกว่า

^{๒๗๗} จูตามาศ ณ สงขลา, *ทายใจรักจากไพ่ยิปซี*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฤกษ์งามยามดี, ๒๕๓๙), หน้า ๙.

^{๒๗๘} จูตามาศ ณ สงขลา, *ทายใจรักจากไพ่ยิปซี*, หน้า ๙.

^{๒๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

ในศตวรรษที่ ๑๗ เอลิฟาส เลอวี ได้พัฒนาแนวความคิดนี้ต่อไปอีกในเรื่องการเชื่อมโยงระหว่างคาบาลากับทาโรต์ และความคิดของเขาก็มีอิทธิพลต่อความเข้าใจเกี่ยวกับไฟทาโรต์ นับแต่นั้นมา ทฤษฎีที่กล่าวถึงหนังสือ บูกออฟ ธอธ และความสอดคล้องกับคาบาลาได้รับการยอมรับจากนักวิจารณ์ในศตวรรษที่ ๑๙ อีกทั้งยังรวมกันกับทาโรต์ที่นิยมกันอยู่ได้อย่างแนบแน่นด้วย

ประการสุดท้าย อิทธิพลสำคัญที่มีต่อวิธีการใช้ไฟ และความหมายที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน นั้น มาจากเฮอริเมตติค ออร์เดอร์ ออฟ เดอะ โกลเดน ดอน ซึ่งเป็นสมาคมลึกลับ ก่อตั้งในปี ๑๘๘๘ สมาคมนี้นี้มีผู้มีชื่อเสียงเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากมาย เป็นต้นว่า ดับเบิลยู. บี ยีตส์ และบราม สโตเกอร์ โกลเดน ดอน ถือว่า ดาราศาสตร์ การเล่นแร่แปรธาตุ การพยากรณ์ การศึกษาเกี่ยวกับตัวเลข คาบาลา และพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ต่างก็เป็นเรื่องลึกลับในระบบเดียวกันโดยมีทาโรต์เป็นแกนกลาง

สมาคมนี้ได้ปฏิบัติตามคำสอนของเลอวี ที่เกี่ยวกับทาโรต์ แต่ลำดับของความสอดคล้องระหว่างตัวอักษรของชาวฮิบรู และไฟแห่งเมเจอร์ อาร์คานา ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป ไฟแห่งความยุติธรรมและพลังถูกเปลี่ยนตำแหน่ง ด้วยเหตุผลที่จะอธิบายต่อไปในภายหลัง^{๒๘๐} เอ. อี. เวท และพาเมลลา คอลแมน สมิธ สมาชิกแห่งโกลเดน ดอน ได้คิดค้นไฟทาโรต์ที่มีชื่อเสียงขึ้นมาโดยใช้ชื่อสำหรับไรเดอร์-เวท ไฟสำหรับนี้รวมทั้งหนังสือชื่อเดอะ พิคทอเรียล ดีย์ ทู เดอะ ทาโรต์ ได้รับการจัดพิมพ์ในปี ๑๙๑๐ ซึ่งนับเป็นสำหรับไฟที่มีอิทธิพลสูงมากสำหรับหนึ่ง และไฟสมัยใหม่เป็นจำนวนมากมีกำเนิดมาจากสำหรับไฟเดอร์ - เวทนี้ด้วย อีกทั้งหนังสือในปัจจุบันที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องราวของไฟทาโรต์ (รวมทั้งเล่มนี้ด้วย) ได้ให้ความหมายของไฟตามความหมายที่เวทได้ให้ไว้ไม่มากนักน้อย (ซึ่งเท่ากับว่าได้ยึดถือเอาวิธีใช้ของโกลเดน ดอนนั่นเอง) อลิสเตอร์ ครอว์ลีย์ เป็นสมาชิกอีกคนหนึ่งที่มีชื่อเสียงในเวลาต่อมาจากเรื่องนี้เช่นกัน หนังสือที่เกี่ยวกับไฟทาโรต์ของเขาคือชื่อ เดอะ บูก ออฟ ธอธ (พิมพ์ในปี ๑๙๔๔) และไฟสำหรับนี้เขาออกแบบขึ้นมากเอง และวาดโดยเลดี้ฟรีดา แฮริส ทำให้ทั้งคู่กลายเป็นนักเขียนและศิลปินที่มีอิทธิพลมาก รวมทั้งทำให้ไฟทาโรต์แพร่หลายอย่างกว้างขวางอีกด้วย นับตั้งแต่ช่วงปี ๑๙๗๐ ความสนใจเกี่ยวกับไฟทาโรต์ได้เพิ่มขยายมากขึ้น แบบไฟสำหรับใหม่ ๆ ออกมามากมาย โดยบางสำหรับได้มีการแปลความหมายขึ้นมาใหม่ บางสำหรับก็ดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นตามความเชื่อและเรื่องราวที่เล่าสืบทอดกันมา^{๒๘๑} ไฟยิปซีชุดที่เป็นที่นิยมในประเทศไทยคือ ชุดไรเดอร์-เวท ซึ่งเขียนขึ้นโดย พาเมลลา คอลแมน สมิธ

Pamela Colman Smith เกิดวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๑๘๗๘ ที่ Middlesex, England บิดา มารดาเป็นชาวอเมริกัน ตอนเล็ก ๆ เธอต้องติดตามบิดามารดาไปใช้ชีวิตที่ London, New York และ Kingston, Jamaica เมื่ออายุ ๑๕ ปี เธอได้ศึกษาวิชาศิลปะที่ Pratt Institute of Brooklyn New York สำเร็จการศึกษาเมื่ออายุ ๑๙ ปี ในปี ๑๘๙๙ เธอกลับมาใช้ชีวิตที่ประเทศอังกฤษเป็น Designer ของโรงละคร เป็นผู้เขียนรูปภาพประกอบหนังสือ และโปสเตอร์ให้สำนักพิมพ์ต่าง ๆ แต่ที่เป็นความสำเร็จของเธอมากคือ การเขียนเรื่อง และรูปนิทานต่าง ๆ โดยอาศัยประสบการณ์ของเธอสมัยที่อยู่ Kingston, Jamaica ในปี ๑๙๐๙ Pamela Colman Smith ได้เขียนรูปไฟยิปซี) ๗๘

^{๒๘๐} สมลักษณ์ สว่างโรจน์, *วิธีอ่านไฟทาโรต์*, หน้า ๑๐-๑๑.

^{๒๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ใบ ให้ The Ride Waite Tarot เธอเขียนได้สวยงามด้วยจินตนาการของเธอเองประกอบกับตัวเธอเองก็ได้มีประวัติว่าได้สนใจโหราศาสตร์มาแล้วตั้งแต่ปี ๑๙๐๔ เธอไม่ได้แต่งงาน และเสียชีวิตอย่างเดี่ยวตายในปี ๑๙๕๑ ที่ Bude Comall โดยไม่มีทรัพย์สินสมบัติใด ๆ เหลือแต่ผลงานที่คนยอมรับทั่วโลก^{๒๘๒}

๒)การแบ่งชุดของไพทาโรต์ โดยทั่วไปมีทั้งหมด ๗๘ ใบ แบ่งกันเป็นชุดใหญ่ ๒๒ ใบ และชุดเล็ก ๕๖ ใบ ไพ่แต่ละใบสามารถบอกความหมาย ทำนายชะตาชีวิต และให้รายละเอียดในการแก้ไขปัญหาชีวิตได้เป็นอย่างดี

ไฟชุดใหญ่ แต่ละใบทำนายลักษณะนิสัย บุคลิก ความเป็นมา เป็นไปของฐานแห่งชีวิตที่อยู่อาศัย สถานภาพในอนาคต รวมไปถึงความมั่นคงและบทสรุปสุดท้าย อิทธิพลของไฟชุดใหญ่นั้นมีมากเมื่อปรากฏอยู่ในการทำนายพื้นดวงชะตายุบแสดงถึงรากฐานแห่งชีวิตที่จะเป็นไป เรื่องราวที่เกิดขึ้นจะบ่งชี้ชัดเจนไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากจะมีไฟชุดเล็กที่เสริมแทรกจุดประกายไว้ให้

ไฟชุดเล็ก ในไฟชุดเล็กซึ่งมี 56 ใบ ได้แบ่งการทำนายรายละเอียดเรื่องต่าง ๆ ไว้ดังนี้

Wands หมายถึงการศึกษา การงาน และรากฐานที่มั่นคง บ่งบอกถึงสภาพจิตใจทางด้านการงาน

Cups หมายถึงความรักใคร่ผูกพัน สถานภาพทางด้านจิตใจ นิสัย และความสุขสมบูรณ์

Swords หมายถึงปัญหา อุปสรรค การต่อสู้ แก้ไข การเจ็บป่วย รวมไปถึงเรื่องอุบัติเหตุต่าง ๆ

Pentacles หมายถึงการเงิน ความร่ำรวยยากจน ธุรกิจที่จะส่งผลดีในด้านการเงินต่าง ๆ และยังรวมถึงเรื่องโชคลาภอีกด้วย

และในไฟชุดเล็กก็ยังมีไฟที่บ่งบอกสถานะของตัวบุคคล อายุ เพศ ลักษณะสูงต่ำดำขาวได้อีกด้วย ซึ่งเป็นการบอกรายละเอียดที่จะช่วยให้การทำนายแม่นยำขึ้น แต่จะแม่นยำแค่ไหนก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าผู้พยากรณ์สามารถอ่านไฟได้แตกฉานและมีพลังมากพอไหม^{๒๘๓}

^{๒๘๒} ธนกร สินเกษม, ไพ่บิชิต TAROT, หน้า ๙-๑๐.

^{๒๘๓} จุฑามาศ ณ สงขลา, ทายใจรักจากไพ่บิชิต, หน้า ๑๑-๑๒.

๓) ไฟท่าโรตกับโหราศาสตร์

เพื่อเป็นการทำความเข้าใจไฟท่าโรตหรือไฟยิปซีให้ลึกซึ้งขึ้น ผู้เขียนจึงได้จัดทำแผนภูมิโหราศาสตร์เพื่อช่วยในการอ่านไฟเพื่อทำนายจะได้แม่นยำ ไฟแต่ละใบเชื่อมโยงกับสัญลักษณ์หรือดวงดาว และธาตุ อันมีความหมายสำคัญในการตีความโดยเฉพาะ ซึ่งทำให้ผู้อ่านที่เคยคุ้นกับโหราศาสตร์ไทยมาก่อนเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น และสำหรับผู้ที่ไม่เคยคุ้นกับจักรราศีมาก่อนก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยากที่จะทำความเข้าใจ ตรงข้ามจะได้เห็นถึงความสัมพันธ์กันของโหราศาสตร์ไทยและโหราศาสตร์สากล ดังตัวอย่างหนึ่งคือการทำนายด้วยไฟยิปซี

ธาตุไฟ :	ญาณสังหรณ์, ทรศนะ, แรงคลใจ
ธาตุดิน :	การปฏิบัติอย่างเหมาะสม, ความรู้สึกทางกามารมณ์, โลกแห่งวัตถุ
ธาตุลม :	จิตวิญญาณ, ความฉลาดปราดเปรื่อง, จิตใจที่อยู่ภายใต้อำนาจความนึกคิดหรือสติ
ธาตุน้ำ :	อารมณ์ความรู้สึก, ความคิดสร้างสรรค์, จิตใต้สำนึก

ตารางที่ ๒.๒ แสดงขอบเขตอิทธิพลของธาตุแต่ละธาตุ^{๒๘๔}

^{๒๘๔} จูทามาต ณ สงขลา, ทายใจรักจากไฟยิปซี, หน้า ๑๓.

ตารางที่ ๒.๓ แสดงหน้าไพ่กับการทำบุญ

หมายเลข ๐ THE FOOL	ทำบุญเกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น เสื้อผ้า ตำรา
หมายเลข ๑ THE XXX	ทุนการศึกษา
หมายเลข ๒ THE HIGH PRIESTESS	อุปกรณ์ยารักษาโรค บริจาคอวัยวะ ซื้อตุ๊กตาถวายพระ
หมายเลข ๓ THE EMPRESS	ช่วยสงเคราะห์หางานให้คนทำ สร้างงาน ฝากงาน
หมายเลข ๔ THE EMPEROR	ทำบุญกับคุณแม่ ญาติผู้ใหญ่เพศหญิงที่ตนนับถือ
หมายเลข ๕ THE HIEROPHANT	ทำบุญกับคุณพ่อ ญาติผู้ใหญ่เพศชายที่ตนนับถือ
หมายเลข ๖ THE LOVER	ทำบุญกับพระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ที่ตนนับถือ
หมายเลข ๗ THE CHARIOT	ดูแลคนในครอบครัวให้มีความสุข ชักจูงคนให้ทำบุญ
หมายเลข ๘ THESTRENGTH	ทำบุญทางไกล ต้องเดินทางไปจึงจะได้กุศลนี้
หมายเลข ๙ THE HERMIT	ใช้ร่างกายแรงใจให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวม
หมายเลข ๑๐ THE WHEEL OF FORTUNE	นั่งสมาธิ วิปัสสนากรรมฐาน อยู่สงบนิ่ง
หมายเลข ๑๑ JUSTICE	ร่วมสร้างทรัพย์สินใหญ่ เช่น วิหาร กุฏิ ฯลฯ
หมายเลข ๑๒ THE HANGED MAN	บริจาคทาน สิ่งของแก่ผู้ยากไร้
หมายเลข ๑๓ DEATH	ทำบุญกับคนพิการ คนป่วยอนาถา คนด้อยโอกาส
หมายเลข ๑๔ THE TEMPERANCE	บริจาคโรงศพ ศพไม่มีญาติ มูลนิธิต่าง ๆ
หมายเลข ๑๕ THE DEVIL	สร้างถนน สะพาน ค้ำดันไม้ เติมสิ่งที่ขาด
หมายเลข ๑๖ THE TOWER	ใครขออะไรในช่วงนี้ ถ้าช่วยได้ก็ช่วยไปจะดีมาก
หมายเลข ๑๗ THE STAR	ช่วยเหลือผู้ประสบภัย บริจาคเงินให้กับโรงพยาบาล
หมายเลข ๑๘ THE MOON	คิดโครงการอะไรก็ได้ที่สร้างสรรค์ ช่วยเหลือคน
หมายเลข ๑๙ THE SUN	ช่วยเหลือผู้ติดโรคร้ายแรง เช่น เอ็ดส์ มะเร็ง ฯลฯ
หมายเลข ๒๐ JUDGEMENT	ร่วมสมทบทุนกับโครงการต่าง ๆ ที่เราศรัทธา
หมายเลข ๒๑ THE WORLD	ให้รับแก่คนที่เราเคยบอกกล่าวไว้แต่ลืมเลื่อน แก้ไขตนเองให้เป็นคนใหม่ที่ดียิ่ง เคยสัญญาจะเลิกบุหรื ก็จงเลิกสูบ ไม่ต้องผัดวันประกันพรุ่งอีกต่อไปเป็น ต้น ^{๒๘๕}

^{๒๘๕} นรวิชัย ลักนันทน์, ไพ่ปชีวาไรดี, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน) ๒๕๔๘), หน้า ๔๘-๔๙.

นอกจากนี้แล้ว มีการผนวกการดูไพ่ยิปซีกับการทำบุญ เพื่อให้รู้สึกสบายใจขึ้น เมื่อประสบปัญหาหรือทุกข์ใจ โดยมีวิธีการ คือ อยากจะทราบว่าจะทำบุญด้วยอะไร ให้ดูด้วยไพ่ยิปซี เฉพาะชุดเมเจอร์ฯ จำนวน ๒๒ ใบ มาตั้งจิตอธิษฐาน สับไพ่ ๓ ครั้ง นึกถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ สับไพ่เสร็จแล้ว ให้นำไพ่ ๒๒ ใบ วางเรียงตรงหน้า ตัดสินใจหยิบไพ่เพียงใบเดียว ได้นำไพ่แล้วคิดว่าควรทำบุญอย่างไรดี^{๒๘๖}

สรุปได้ว่าการใช้ไพ่ยิปซีที่ผู้คนคุ้นเคยกันมากที่สุดในเรื่องการพยากรณ์ สำหรับคนที่เชื่อในการทำนาย จะประสบความสำเร็จมากที่สุดในเรื่องของการทำสมาธิ เพื่อหยิบไพ่ยิปซี เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ยามเผชิญความทุกข์ใจและช่วยในการตัดสินใจในสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่

๒.๓.๕.๔.หลักหัตถศาสตร์ (ลายมือ)

แนวคิดเกี่ยวกับหัตถศาสตร์พบว่า มนุษย์เกิดมาจะมีแผนที่ชีวิตบนฝ่ามือติดตัวมา ทั้งซ้ายขวา แผนที่ดังกล่าวสามารถจะบอกถึงการดำรงชีวิต อดีต ปัจจุบันและอนาคต วัยเด็กแผนที่บนฝ่ามืออย่างน้อยจะค่อย ๆ เพิ่มตามวัย ในช่วงอายุ ๑๐-๑๑ ปี จะไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง มีแต่จะเพิ่มขึ้นบ้างไม่เกิน ๕ เปอร์เซ็นต์ แต่แผนที่จะไม่หายไป เช่น นักกอล์ฟ นักเทนนิส นักแบดมินตัน ที่มีการฝึกฝนหนักจนผิวหนังด้าน เส้นจะเลือนหายไปซึ่งก็ไม่แตกต่างจากฝ่ามือของชาวสวน ชาวไร่ ที่จับจอบเสียมนาน ๆ เส้นจะหายไปหากหยุดหรือเลิกกิจกรรมเหล่านั้น เส้นจะกลับมาแต่ต้องใช้เวลานานนับเป็นปี สำหรับการเพิ่มขึ้นของเส้นลายมืออันเป็นแผนที่ชีวิตจะน้อยมาก ในทางทฤษฎีของหัตถศาสตร์ ลายมือที่ไม่เหมือนกันทำให้การดำรงชีวิตและความประพฤติแตกต่างกัน^{๒๘๗} ดังจะเห็นแนวคิดของ นักวิจัย นักค้นคว้าตำรา ได้กล่าวไว้ดังนี้

รัศมี สร้อยวัฒนา^{๒๘๘} กล่าวไว้ว่า ลายมือหรือลิขิตบนฝ่ามือเป็นศาสตร์และเป็นศิลป์อย่างหนึ่งที่น่าสนใจ จากหลักฐานที่มีการจดบันทึกไว้ในประเทศอินเดียพบว่า ศาสตร์นี้มีกำเนิดมา ๓,๐๐๐ ปี เป็นศาสตร์ดึกดำบรรพ์ จากนั้นได้แพร่ขยายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก อีกทางหนึ่งมีตำนานกล่าวไว้ในกรีกสมัยโบราณ รวมทั้งบันทึกที่พบในประเทศจีน กล่าวว่าวิชาลายมือมีกำเนิดมาก่อนสมัยของปรมาจารย์ Cheriroซึ่งเป็นบิดาของวิชาหัตถศาสตร์ (Palmistry of Predicting Science) เป็นลักษณะของแนวประยุกต์ โดยศึกษาสีสัน รูปทรงเนินต่าง ๆ ของฝ่ามือ นิ้วมือและเล็บมือรวมทั้งลายเส้นบนฝ่ามือตลอดจนเครื่องหมายที่พบนั้น เพื่อรวบรวมเป็นสถิติและข้อสรุปในการวิเคราะห์ลายมือหรือการทำนายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น ๆ โดยอิงการคำนวณเพื่อทราบกำหนดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้แน่นอน เด่นชัดมาตั้งแต่เกิดถึงอนาคต สามารถบอกเล่าถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของพฤติกรรม สุขภาพของร่างกาย โรคภัยไข้เจ็บ ความรุ่งโรจน์ ความสมหวัง ในธุรกิจการงาน ความผิดหวังในชีวิต ความรักและศัตรู การเงินเครดิต อำนาจบารมี สามารถบอกถึงอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้

^{๒๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

^{๒๘๗} สมบัติ รูปประดิษฐ์, *แนะนำปัญหาบนฝ่ามือ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สมุทรสาคร: โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, ๒๕๔๙), หน้า ๖-๗.

^{๒๘๘} รัศมี สร้อยวัฒนา, *ศิลปะการศึกษาลิขิตบนฝ่ามือ*, (เอกสารประกอบการบรรยาย คณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑.

จรัญ พิกุล^{๒๘๙} กล่าวว่า หัตถศาสตร์บอกถึงอุปนิสัย ความสามารถโชคชะตาในทางอาชีพ ความรัก เคราะห์ต่าง ๆ รวมเรียกว่า บอกเหตุการณ์ในชีวิตของเจ้าของมือ โดยอ่านจากส่วนต่าง ๆ ของมือและเส้นบนฝ่ามือ

ประจวบ แก่นจันทร์^{๒๙๐} ให้ความเห็นว่า “ลายมือคือสัญญาและกติกาศของชีวิต” มนุษย์เกิดมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ต้องมีครบ ๓๒ อย่าง และลายมือก็เกิดมาพร้อมกันตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาแล้ว ร่างกายของมนุษย์นั้นประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ คือ ๑) ธาตุดิน คือเนื้อ ๒) ธาตุน้ำ คือน้ำหรือของเหลว เลือดและปัสสาวะ ๓) ธาตุลม คืออากาศหายใจ ส่วนธาตุที่ ๔) คือธาตุไฟ คือความร้อน การเผาผลาญพลังงานของร่างกาย เมื่อ ๔ ธาตุมารวมกัน ก่อให้เกิดรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอที่แตกต่างกันไป มนุษย์ถูกกระทำจากการเกิด การเจริญวัย การเลี้ยงดู การศึกษาเล่าเรียน สิ่งแวดล้อม เหล่านี้จะเป็นปัจจัยก่อให้เกิดลายมือที่บ่งบอกความลับต่าง ๆ ที่ซ่อนเร้นความรู้สึกภายในจิตใจความเป็นอยู่ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้อย่างแม่นยำ

เกสรียาญจน์^{๒๙๑} กล่าวว่า อันมนุษย์เหล่านั้น เมื่อเกิดมาลืมนาดูโลกอาจจะมือวิหะหลายสิ่งที่คล้ายคลึงกันหรืออาจจะเหมือนกันได้ เป็นต้นว่า รูปร่างหน้าตา ผิวพรรณ กรูปร่างเลือดหรือแม้กระทั่ง DNA แต่ไม่มีสิ่งที่เหมือนกันเลย นั่นก็คือ ลายมือ ในทางวิทยาศาสตร์จึงเอาลายมือเป็นสัญลักษณ์กำกับตัวบุคคลนั้น ๆ ที่ไม่มีใครสามารถลอกเลียนแบบได้

ส่วนในทางโหราศาสตร์อีกแขนงหนึ่งได้ยึดเอา ลายมือ มาเป็นเครื่องพยากรณ์ชีวิตว่า บุคคลนั้น ๆ จะมีนิสัยใจคอเป็นอย่างไร หรือจะประกอบหน้าที่การงานอย่างไรจึงจะเหมาะสมหรือแม้กระทั่งพยากรณ์ได้กล่าวว่าบุคคลจะมีคู่ครองเป็นอย่างไร ตลอดจนใช้ลายมือพยากรณ์ได้ว่าอนาคตของบุคคลนั้น ๆ จะมีชะตาชีวิตเป็นเช่นไรได้อีกด้วย ศาสตร์ดังกล่าวนี้มีได้มีในเฉพาะประเทศไทยเท่านั้น แต่หากยังมีเกือบทั่วโลกเกือบทุกเผ่าพันธุ์มนุษย์ก็ได้ยึดถือเอาลายมือมาเป็นเครื่องพยากรณ์ชีวิตเช่นเดียวกัน

Fred Gettings^{๒๙๒} กล่าวว่า วิชาลายมือเป็นทฤษฎีการอ่านลายมือเป็นสัญลักษณ์ที่แตกต่างของแต่ละบุคคล รูปแบบมือและลายเส้นต่าง ๆ จะสามารถบ่งบอกถึงอุปนิสัยใจคอ และวิถีชีวิตได้ การดำเนินชีวิตของเจ้าของชะตา ถึงแม้เจ้าชะตาจะยิ้มแย้มแจ่มใส แต่ในจิตใจอาจหม่นหมองกับสิ่งต่าง ๆ ได้ การเรียนรู้และรู้ถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเป็นความฉลาดที่ควรเรียนรู้และนำมาปรับแก้และรับสถานการณ์ให้เกิดประโยชน์กับตัวเองไม่ใช่เชื่อแบบงมงาย แต่ก็เป็นการยากที่จะทำให้คนส่วนใหญ่หรือหลาย ๆ คนเชื่อในคำทำนายได้แต่อย่างไรก็ตามวิชาลายมือก็ยังถือได้ว่าเป็นวิชาที่มีการยอมรับและเชื่อถือกันจนถึงปัจจุบันในศตวรรษที่ ๑๖ วิชานี้มีความโด่งดัง มีการตั้งทฤษฎีการอ่านลายมือและการอ่านสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันบนฝ่ามือ ซึ่งทฤษฎีนี้ไม่เกี่ยวกับเวทย์มนต์หรือคาถาอาคมแต่อย่างไร หากแต่เป็นเรื่องของวิธีทางวิชาการและมีการจดบันทึกหาความถูกต้องและมีการทดสอบถึงทฤษฎีว่าด้วยลายมือว่ามีความสัมพันธ์ทางหลักวิทยาศาสตร์อย่างไร เมื่อเข้าใจ

^{๒๘๙} จรัญ พิกุล, โหรา-หัตถศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, ๒๕๐๙), หน้า ๒๒.

^{๒๙๐} ประจวบ แก่นจันทร์, ลายมือและกติกาศของชีวิต, ม.ป.ป., ๒๕๔๓, หน้า ๑-๖.

^{๒๙๑} เกสรียาญจน์ จิตรโสภี, ศาสตร์แห่งลายมือ, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน. ๒๕๕๓), หน้า ๕-๖

^{๒๙๒} Fred Gettings, The Book of Palmistry.London : The Hamlyn Publishing Group Limited. 1974 หน้า 139-140.

หลักวิทยาศาสตร์แล้ว ย่อมเข้าใจลายมือ เป็นเรื่องไม่ยุ่งยากอะไรในการเรียนรู้ เมื่อรู้และเข้าใจย่อมนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ซินแส ไปหยุน ซานเหยิน^{๒๙๓} กล่าวว่า หัตถลักษณ์เป็นเข็มทิศของชีวิตด้วย มันช่วยให้เราไม่ถึงกับล้มลง แม้หัตถลักษณ์จะแสดงถึงชีวิต ที่น่าเศร้าเพียงใด ก็ไม่จำเป็นต้องมองโลกในแง่ร้าย ขอเพียงมีจิตใจกล้าต่อสู้ กล้าเอาชนะชะตากรรม เชื่อว่าหัตถลักษณ์จะปรากฏ “หนทางแห่งชีวิต” ที่มีความสุขให้เห็นแน่นอน

หัตถลักษณ์ไม่ได้สะท้อนพรหมลิขิตที่เปลี่ยนแปลงได้ มันคือบันทึกพฤติกรรมสะสมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของคนผู้นั้น ดังเช่น รถไฟที่ออกจากโตเกียวสู่โอซาก้า แล่นอยู่บนเส้นทางริมชายฝั่งทะเลตะวันออกต้องฟังเจ้าหน้าที่รถไฟช่วยสับรางอย่างถูกต้องตามจุดที่กำหนด รถไปขบวนนี้จึงจะสามารถแล่นได้บนเส้นทางสายคันไซ

แต่ทั้งหมดนี้จะต้องดำเนินการบนจุดที่กำหนดแน่นอน และต้องการหมายกำหนดการที่ปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์ ชะตาชีวิตของทุกคนก็เช่นกัน โอกาส แผนการ และความพยายาม ทำให้ชะตาชีวิตสามารถสับรางก้าวสู่ความสำเร็จ นักหัตถศาสตร์ที่ดีเด่น มักให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้อื่น สร้างสรรค์ชีวิตที่มีความสุข โดยคำนึงถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ด้านกาลเทศะขณะที่ดูหัตถลักษณ์ให้ผู้อื่น

ศ. ดุสิต^{๒๙๔} กล่าวว่า “ลายเส้นบนฝ่ามือ” ยังสามารถบอกได้ถึงการทำเนิชีวิตของเจ้าของมือนั้น ไ่ว้แ่นแม้แต่มือของคุณเอง เพียงแต่คุณอ่านมันเป็น คุณก็จะรู้ว่าเส้นทางชีวิตของคุณจะดำเนินไปอย่างไร จะขึ้นเขาลงห้วยแบบไหน ช่วงไหนจะดีช่วงไหนจะเลื่อม ช่วงไหนจะมีลาภ ช่วงไหนจะเสียเงิน จะจีบสาวที่เราหมายตาไว้ตอนไหนสาวเจ้าจึงจะเออออห่อหมกกับเราได้ หรือหมายตาสาวที่ต้องใจเอาไว้อยู่แล้ว แต่พอเห็นมือหรือลายมือของเธอเข้า เรารู้ทันทีว่า ซินได้เธอคนนี้อยู่ด้วยละก็ ความสุขจะต้องบินหนีออกหน้าต่างไปแน่ ร้อยอย่างจ้แล้วคุณก็จะมีเวลาที่จะฉีกหลบออกมาเสียก่อนที่จะหลวมตัวจีบเอาเธอเข้ามาอยู่ร่วมบ้านได้ อาการบ้านแตกก็จะไม่เกิดขึ้นกับคุณ

โดยสรุป ลายมือ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักของเส้นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนฝ่ามือของทุก ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นเส้นชีวิต เส้นสมอ เส้นจิตใจ เส้นวาสนา เส้นสมรส เส้นฐานะ เส้นปางสังหรณ์ เส้นเนินอาทิตยและเส้นอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวพันกันเป็นเรื่องราว มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกและเชิงลบ เป็นนภทิกา เป็นโศคิต เป็นรหัสการบอกเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของบุคคลนั้น ๆ ได้บ่งบอกถึงพฤติกรรมสุขภาพร่างกาย จิตใจ โรคภัยไข้เจ็บ ความรุ่งโรจน์ ความหวังในชีวิต ความรัก ศัตรู ฐานะ และเครดิต อำนาจและบารมี เมื่อทราบเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับเจ้าของชะตาย่อมต้องมีการป้องกัน ภัยลดการสูญเสียและให้มีความระมัดระวังเป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะเกิดขึ้น หรือเหตุการณ์ที่ดี มีการสนับสนุนและมีผลบ่งบอกถึงข้อดีต่าง ๆ ความโดดเด่นของช่วงชะตา อายุ ในทางที่เป็นมงคล ย่อมตีความหมายเป็นวงที่แคบเข้าเพื่อหาวิธีดักด้อนหรือสร้าง แนวทางให้เป็นจริงและให้เกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

^{๒๙๓} ซินแส ไปหยุน ซานเหยิน, **หัตถลักษณ์ศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบบูร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เตาประยุคดี, ๒๕๕๐). หน้า ๒๓๑.

^{๒๙๔} ศ. ดุสิต, **มือบอกชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: มติชน ๒๕๔๙), หน้า ๒.

๑) ประวัติความเป็นมา (Palmistry)

วิชาการอ่านแผนที่ลายมือ Palm Reading^{๒๙๕} เพื่อการทำนายทายทัก เป็นที่แพร่หลายมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ โดยเฉพาะชาวกรีกโบราณ ถึงกับสลักศิลาจารึกรูปฝ่ามือเป็นประติมากรรม ถูกค้นคว้าออกมา ว่าวิชาการอ่านเส้นลายมือนั้นแพร่หลายมาก่อน จนมาถึงปัจจุบันมีคนนิยมชมชอบ จึงนับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาและเรียนรู้กันจริง ๆ ไม่ว่าประเทศไหนก็ตาม แม้แต่ประเทศที่เจริญ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และหลาย ๆ ประเทศในยุโรป ปัจจุบันนี้ทางการของสหรัฐอเมริกาอนุญาตให้จดทะเบียนหมอผู้ให้ออกไปประกอบอาชีพได้

ประเทศที่เป็นต้นกำเนิดในการอ่านลายมือเพื่อการทำนายทายทัก คือประเทศกรีกโบราณ ส่วนใหญ่ชาวฮีบรูเป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำนายทายทักและแพร่ไปอินเดียสมัยก่อนคนเข้าใจว่าวิชาเหล่านี้เป็นวิชาที่มั่งงาย แต่ถ้าวินิจฉัยจริง ๆ แล้วไม่ว่าวิชาแขนงใดเมื่อคนเข้าใจและสนใจมีความพยายามศึกษา ค้นคว้า ก็สามารถนำมาเป็นอาชีพได้

ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังมีคนรู้จักทั่วโลก มีนามว่า ท่านคานท์หลุย แฮมอน (Count Louis Hamon) แต่ท่านเรียกตัวเองว่า ไคโร (Cheiro) เป็นภาษากรีกโบราณ แปลว่านักวิเคราะห์ลายมือ ท่านเป็นผู้แนะนำปัญหาชีวิตบนฝ่ามือที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นปรมาจารย์ที่ได้รับการยกย่องไปทั่วโลก เป็นนักอ่านลายมือ และสามารถทำนายชะตาชีวิตของผู้คนผ่านทางลูกแก้ว มีตาทิพย์ หูทิพย์

ท่านไคโร ได้บัญญัติลายมือไว้ 7 แบบ นักเขียนเรื่องแนะนำปัญหาบนฝ่ามือจากต้องใช้ตำราของไคโรมาอ้างอิง ถือว่าเป็นผู้ที่มึสติลประรวบรวมความคิดไว้ได้สมเหตุผล ท่านไคโรมีบิดามาตาเป็นชาวไอริช มารดาเป็นฮีบรู เป็นปราชญ์แห่งศิลปะการอ่านแผนที่บนฝ่ามือ เพื่อการทำนายทายทัก และการทำนายทางลูกแก้ว

ชาวฮีบรูจะเลือกหัวหน้าเผ่าเป็นผู้นำของพวกเขา จะต้องมึเชื้อสายเป็นชาวฮีบรูโดยแท้ แต่พวกเขายอมรับไคโรเป็นประมุข แม้จะไม่มีเชื้อสายชาวฮีบรูโดยกำเนิดก็ตามแต่ไคโรปฏิเสธ ชอบที่จะแสวงหาความอิสระในการดำรงชีวิต ยึดถือวิชาชีพของตนเองตามมารดาโดยสายเลือด แต่ทว่าไคโรมิญาณพิเศษเหนือกว่ามารดา มีลางสังหรณ์ Sixthsense หรือสัมผัสที่ ๖ และดูลูกแก้ว นอกจากนั้นยังมีตาทิพย์ หูทิพย์ Clairvoyant ท่านมีชีวิตอยู่ระหว่างต้นศตวรรษที่ ๒๐ แต่ปัจจุบันยังมีคนเอาตำราของท่านมาเป็นต้นแบบในการทำนายทายทัก และแปลออกมาเป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลกทั้งแต่งเติมตามอัธยาศัย ตำราบางส่วนของท่านไคโรอาจจะเข้าใจยากสักหน่อยเพราะท่านรู้ และอ่านลายมือผสมญาณทิพย์ ตาทิพย์ ผู้ที่เรียนการอ่านแผนที่บนฝ่ามืออย่างเดียว จึงจำเป็นต้องค้นคว้าตำราอื่น

นอกจากตำราของไคโร ยังมีตำราอีกเล่มหนึ่งเป็นตำราที่มีเนื้อหาและสาระละเอียดมาก คือ William G. Benham วิลเลียม จี เบลแฮม เป็นจิตแพทย์ได้รับการยกย่องจากไคโรว่าเบนแฮมเขียนตำราได้ใกล้เคียงที่สุด กล่าวคือ Benham ได้พยายามเก็บข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นการสัมผัสฝ่ามือ และสืบหาข้อเท็จจริงจากชีวิตจริงของผู้ป่วย ทั้งได้มีโอกาสอ่านลายมือบุคคลสำคัญชั้นสูงของประเทศ

^{๒๙๕} สมบัติ รูปประติมากรรม, แนะนำปัญหาฝ่ามือ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สมุทรสาคร: โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๓.

อีกท่านหนึ่ง คือ กงต์ เซ เดอแซงต์ – แซร์แมง Comte C. de Saint-Germain. A.B., LLM ท่านผู้นี้เป็นผู้วางมาตรฐานการอ่านลายมือในยุคต่อมา ประชาชนให้การยกย่องนับถือ ถือกำเนิดในประเทศฝรั่งเศส แต่มาเติบโตในยุคต้น ๆ ของประเทศสหรัฐอเมริกา

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างหัตถศาสตร์กับโหราศาสตร์

วิชาโหราศาสตร์บอกได้ถึงอุปนิสัยทั่ว ๆ ไป บอกถึงความโน้มเอียงในทางต่าง ๆ ตามดาวเคราะห์ในจักรราศี หัตถศาสตร์จะกำหนดให้แคบเข้าถึงสภาพที่ถูกต้องอันมีเฉพาะตัว ดังนั้น คนที่เกิดในราศีเดียวกันมีดาวเคราะห์ตัวเดียวในราศีเดียวกัน ในภพหรือเรือนเดียวกัน ก็ไม่จำเป็นจะต้องอ่านชะตาต่าง ๆ อย่างเดียวกัน ความแตกต่างที่แยกออกไปนี้จะดูได้ที่มือและลายมือ รวมทั้งหน้าตาท่าทางอีกด้วย

การดูมือของคนต่าง ๆ ที่เกิดในราศีเดียวกัน นักศึกษาวิชาโหรา-หัตถศาสตร์ ต้องหมั่นสังเกตความแตกต่างของปริมาณและคุณภาพของอุปนิสัย อารมณ์ ความสามารถ เพราะลักษณะของมือเส้นหลัก ขนาดรูปร่างของเนื้อมือที่มือทิพล รวมทั้งส่วนอื่น ๆ ด้วย จะบอกความแตกต่างที่ไม่เหมือนกันของคนที่มีราศีอันเดียวกัน^{๒๙๖}

หัตถศาสตร์อาจจะบอกบางสิ่งบางอย่างไม่เหมือนกับดวงชะตา เช่น ชตาชีวิตและอาชีพของคนทั้งหลายที่เกิดจากอิทธิพลของคนต่างชาติ เช่นต่างเมือง ต่างถิ่น การแต่งงานกับคนต่างชาติ คบเพื่อนต่างชาติ เกิดในประเทศหนึ่งแต่ไปมีชีวิตอีกประเทศหนึ่ง สิ่งเกี่ยวกับต่างชาติ ต่างประเทศนี้บางกรณีก็ดูด้วยวิชาหัตถศาสตร์ได้ยากมาก เส้นชีวิตที่มีแขนงเส้นแยกออกไปจนถึงเนินจันทร์ อาจจะพบได้ในมือของคนต่างชาติซึ่งมาถือกำเนิดในเมืองไทย แล้วกลับไปหาถิ่นในบ้านเมืองของตัวเองในภายหลังแต่ก็ไม่แน่เสมอไป เพราะมีลูกจีนบางคนที่เกิดในเมืองไทยและกลับไปหาถิ่นในเมืองจีน ก็ไม่จำเป็นต้องมีเส้นชีวิตทำนองนี้ ในทางโหราศาสตร์จะช่วยได้มากในการอ่านชีวิตเกี่ยวกับต่างชาติต่างประเทศ เช่น ราศีธนู เป็นราศีที่บอกเรื่องราวเกี่ยวกับภาษา ต่างชาติ ต่างประเทศ การเดินทางไกลหรือส่วนที่ ๙ เรียกว่าภพที่ ๙ ของดวงชาตาก็บอกถึงเรื่องเหล่านี้ ดังนั้น หากได้แนวทางในเรื่องของโหราศาสตร์มาประกอบดูกับลายมือแล้ว ก็จะมีประโยชน์อีกมาก ดีกว่าที่จะดูแต่มือหรือดูแต่ดวงชาตาอย่างเดียว

เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งหัตถศาสตร์บอกได้ยาก คือชตาชีวิตของคนที่มีวิถีชีวิตไม่อยู่นิ่ง เปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่ชอบทำงานจำเจ อยู่ไม่เป็นที่ มีสิ่งกระตุ้นอยู่ภายในใจเสมอ โหราศาสตร์บอกแบบคนทำนองนี้ได้ดี แต่หัตถศาสตร์บอกยากหรือไม่ได้เลย เพราะลายมือของคนดังกล่าวนี้ จะเห็นการเปลี่ยนแปลงของเส้นเสมอ มีการเปลี่ยนแปลงมากมายในวันเสาร์ (เส้นโชควาสนา) และเส้นอื่น ๆ ดูคราวหนึ่งอาจจะหายไปอย่างหนึ่ง พอมาดูอีกคราวหนึ่งก็เปลี่ยนไปอีกแล้ว ไม่คงที่ ในทางโหรา^{๒๙๗}ศาสตร์บอกได้ง่ายจากดาวเคราะห์มาก ๆ หรือดาวสำคัญที่อยู่ในราศีเปลี่ยนแปลง(ราศีเมถุน-กันย์-ธนู-มีน) และในภพที่ ๓-๒-๙-๑๒ หรือที่เรียกว่า ภพชั้นสาม

ธรรมชาติของคนเรามักจะทะนงตน หลอกลวงตนเอง กลัวความวิกลิตต่าง ๆ ดังนั้น แต่ละคนจึงไม่ยอมรับจุดอ่อนหรือความผิดของตน คนที่มีใจเข้ากับหัตถศาสตร์ ก็ว่าลายมือเป็นของแน่

^{๒๙๖} จริญญา พิภูล, โหรา-หัตถศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร ๒๕๐๙), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๒๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙-๓๐.

กว่าดวงชาตา คนที่มีหัวใจในทางโหราศาสตร์ ก็มักจะว่าดวงชะตาดีกว่าลายมือ แต่ถ้ามีหัวใจทั้งในทางดูลายมือและทางดวงดาวก็จะอยู่ในฐานะที่ดีกว่า ในบทนี้จึงขอสนับสนุนให้ท่านศึกษาทั้งสองทางและนำประกอบร่วมกัน โดยคิดเสียว่าวิถีชีวิตของคนเราอ่านได้สองทางเหมือนหลักบวกและหลักลบของตัวเลขโลกเหมือนกับตัวเลขโลกได้ หลักของชีวิตก็ทำนองเดียวกัน^{๒๙๘}

๓) การอ่านลายมือ

การอ่านแผนที่ชีวิตบนฝ่ามือ จำเป็นต้องรู้จักเส้นหลัก ๔ เส้นหลัก คือ เส้นชีวิตที่เรียกว่า เส้นการดำรงชีวิต เส้นสมอง เส้นใจ และเส้นวาสนา ทั้ง ๔ เส้นนี้จะบ่งบอกให้ทราบถึงการดำรงชีวิต อีกทั้งเป็นฐานของการเคลื่อนไหวของนิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางให้เกิดความคล่องตัวและสัมผัส อาการของการเคลื่อนไหวเหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มจุติเป็นทารกอยู่ในครรภ์มารดา ซึ่งเป็นแผนที่กำหนดประจำชีวิตของแต่ละคน จนถึงวันแรกเกิดจากท้องมารดา แผนที่บนฝ่ามือนี้มีควมคู่กับการดำรงชีวิตบนผืนโลกจนถึงวาระสุดท้ายที่ต้องจากโลกไป เป็นการสิ้นสุดในการดำรงชีวิตของแต่ละคน

แผนที่หรือเส้นปรากฏเป็นฐานรองรับเพื่อการเคลื่อนไหว จะมีลักษณะเล็ก ใหญ่ สั้น ยาว จะไม่เหมือนกันในแต่ละคน แม้แต่แฝดจากพันธุกรรมเดียวกัน ยังมีแผนที่บนฝ่ามือ ไม่ใคร่จะเหมือนกัน ร่องผิวหนังบริเวณปลายนิ้วทุกนิ้วของแฝดที่มีลักษณะเป็นกันหอยหรือมัดหวาย แม้แต่ลายเส้นของแผนที่ชีวิตบนฝ่ามือเพียงคล้ายคลึงใกล้เคียงกันเท่านั้น ฟันของครอบครัวที่พ่อแม่เดียวกัน จากพันธุกรรมเดียวกัน ก็จะมีแผนที่บนฝ่ามือไม่เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้ นักพยากรณ์จึงยึดการทำนายชะตาชีวิตว่าเป็นศาสตร์ที่เรียนรู้เกี่ยวกับแผนที่บนฝ่ามือที่เรียกว่า Palmistry และได้สร้างเป็นทฤษฎีเพื่อความเหมาะสมและการพยากรณ์ให้เข้ากับสถานการณ์แต่ละยุคสมัย

วิธีการทำนายโดยพิจารณาหรือตรวจสอบชะตาจากแผนที่ชีวิตบนฝ่ามือของผู้รู้สมัยโบราณ จึงไม่ใช่เป็นของแปลก หากแต่ได้ถูกทอดทิ้งเป็นเวลายาวนาน และวิชานี้ก็ ๑ ไม่ใช่วิชาหลักที่จะนำมาเปรียบเทียบ แข่งขันกับศิลปกรรมยิ่งใหญ่มหัศจรรย์ หรือปราสาทราชมณเฑียร หรือป้อมปราการตามสถานที่ต่าง ๆ

การอ่านแผนที่เพื่อทำนายชีวิตบนฝ่ามือ คือแนวทางชี้แนะเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ที่พยายามจะฝ่าฟันและเอาชนะสิ่งแวดล้อมจากธรรมชาติ และผลักดันสังคมให้มีโอกาสขยายกว้างออกไปเช่น จากสังคมเล็กของครอบครัวไปเป็นชุมชน โดยมีเผ่าพันธุ์ค่อย ๆ ทวีจำนวนประชากรมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้มนุษย์ได้พยายามแสวงหาเส้นทางในการดำรงชีวิตเพื่อเอาชนะสิ่งที่ตนได้กระทำ ให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เหนือกว่าผู้อื่นและเพื่อแสวงหาจุดยืนให้ถูกทาง นอกจากเพื่อสร้างความเกรงขามให้ปรากฏบนความมหัศจรรย์^{๒๙๙}

^{๒๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๒๙๙} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาฝ่ามือ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สมุทรสาคร: โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘-๑๙.

๔)พื้นฐานในการดูหัตถลักษณะ^{๓๐๐}

(๑)ลักษณะลายมือ การแบ่งมือเป็น ๗ ลักษณะ ในคัมภีร์นรลักษณ์ศาสตร์ จำนวนมากของจีนโบราณเอง มีบันทึกเกี่ยวกับลักษณะมือไม่น้อย ซึ่งส่วนใหญ่แบ่งมือออกเป็น ๕ ลักษณะ ได้แก่ มือธาตุทอง มือธาตุไฟ มือธาตุดิน มือธาตุน้ำ และมือธาตุไม้ วิธีแบ่งลักษณะมือนี้ ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีเบญจธาตุ รากฐานของปรัชญาจีนอย่างลึกซึ้งซึ่งภูมิหลังการก่อเกิดวิชาหัตถลักษณะแบบญี่ปุ่น คือ ทฤษฎีเบญจธาตุเช่นกัน แล้วภูมิหลังการก่อเกิดวิชาหัตถลักษณะแบบตะวันตกคืออะไร? เราพอจะอนุมานได้ว่า คือ วิชาดูโชคชะตาจากดวงดาว หมายความว่า ถือดาว ๗ ดวง ที่มองเห็นด้วยตาเปล่า ซึ่งได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวอังคาร ดาวพุธ ดาวพฤหัสบดี ดาวศุกร์ และดาวเสาร์เป็นรากฐาน บวกกับเทพนิยายจำนวนหนึ่งที่ฟังดูลึกลับ ก่อตัวขึ้นเป็นหนึ่งในระบบโหราศาสตร์ ทศนคติของชาวยุโรปอเมริกาที่มีต่อเลข “๗” คล้ายคลึงกับทศนคติของญี่ปุ่นที่มีต่อเบญจธาตุ คือ เห็นว่าเกี่ยวข้องกับทุกปัญหา

กีโร (Giro) นักหัตถลักษณ์ศาสตร์ทางอังกฤษ เคยแสดงความเห็นไว้ดังนี้ ปรากฏการณ์ทางฟิสิกส์ และการเคลื่อนไหวทางจิต ล้วนมีองค์ประกอบ ๗ ประเภท นี่เป็นเรื่องเหลือเชื่อโดยแท้ ดังเช่น ร่างกายของคนเราเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนทุก ๗ ปีต่อครั้ง ทารกในครรภ์ถึงเดือนที่ ๗ จึงแสดงเพศชัดเจน^{๓๐๑} นอกจากนี้มนุษย์ว่าจะได้ความรู้เช่นทุกวันนี้ ผ่านมา ๗ ยุคสมัย มนุษย์ในโลกนี้ก็แบ่งเป็น ๗ เผ่าพันธุ์ใหญ่ อื่น ๆ ได้แก่ สิ่งมหัศจรรย์ที่ยิ่งใหญ่ ๗ แห่งของโลก ดาว ๗ ดวง และหอบวงสรวง ๗ แห่ง หนึ่งในสัปดาห์มี ๗ วัน แม่สี ๗ สี หินโลหะ ๗ ชนิด คนมี ๗ อารมณ์ ใบหน้ามี ๗ ทวาร ชีวิตพื้นฐานมีของ ๗ อย่าง ตลอดจนโลกมีทวีปใหญ่ ๗ แห่ง ฯลฯ

ในเมื่อคาร์บันตินี่เป็นชาวฝรั่งเศส จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่เขาแบ่งมือเป็น ๗ ลักษณะ ก่อนเมื่อแบ่งมือเป็น ๗ ลักษณะ เขาอาจคำนึงถึงปัญหาบางประการดังต่อไปนี้ ตัวอย่างเช่น มือเกิดขึ้นได้อย่างไร ตัวอย่างเช่น มือเกิดขึ้นได้อย่างไร ฝ่ามือกับนิ้วมือเกี่ยวพันกันอย่างไร ฯลฯ ผมขอแนะนำวิธีวินิจฉัยตามขั้นตอนดังนี้ สิ่งที่ต้องดูอันดับแรกคือ เมื่อเทียบมือกับรูปร่างแล้ว จัดเป็นสัดส่วนที่สมดุลหรือไม่ อันดับต่อมาคือ ลักษณะมือและความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ามือกับนิ้วมือ มืออยู่ข้อหนึ่งไม่ควรลืม คือ ปัญหาข้างต้นล้วนเกี่ยวพันกันควรวินิจฉัยโดยไม่พิจารณาลักษณะหนึ่งใดโดด ๆ แต่ควรมองลักษณะโดยรวม จึงจะสอดคล้องกับความจริง^{๓๐๒}

บัญญัติไคโร ๗ แบบ^{๓๐๓}

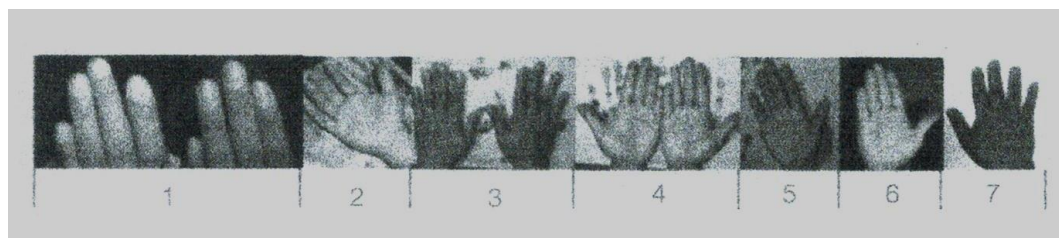
^{๓๐๐} ชินแส ไป่หยุน ซานเหยิน, หัตถลักษณ์ศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบกูรู, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เต๋าประยุกต์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

^{๓๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๓๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๓๐๓} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาฝ่ามือ, หน้า ๒๑.

ภาพที่ ๒.๕ แสดงการแบ่งมือออกเป็น ๗ ลักษณะ



แบบที่ ๑	มือพื้นฐาน	Elementary Hand
แบบที่ ๒	มือทำประโยชน์	Useful Hand
แบบที่ ๓	มือใบพาย	Spatulate Hand
แบบที่ ๔	มือศิลป์	Artistic Hand
แบบที่ ๕	มือนักปราชญ์	Philosophic Hand
แบบที่ ๖	มือนักวางแผน	Idialistic Hand
แบบที่ ๗	มือผสม	Mixup Hand

แบบที่ ๑ มือพื้นฐาน (Elementary Hand)

เป็นลักษณะมือเล็กบอบบาง นิ้วเล็ก เล็บยาว แสดงถึงทำอาชีพใด ๆ ไม่ค่อยต่อเนื่อง มักจะมองหาความสุข ความสบาย ใช้ชีวิตง่าย ๆ มากกว่าที่จะแสวงหาอาชีพให้เป็นหลักแหล่งเกทอง จะไม่มี ข้อนิ้วที่โคนนิ้วทุกนิ้วจะยาว แต่ที่ปลายนิ้วกลับจะสั้น แสดงถึงการประกอบอาชีพใด ๆ ไม่ถาวร ความกระตือรือร้นต่อการทำงานและอาชีพเกือบไม่มี

แบบที่ ๒ มือทำประโยชน์ (Useful Hand)

มือทำประโยชน์ เป็นฝ่ามือที่ค่อนข้างใหญ่ โคนนิ้วใหญ่ ปลายนิ้วจะเรียวกเล็กน้อยหรือเท่ากัน หรือพบว่าเส้นอยู่ ๔ เส้น คือเส้นการดำรงชีวิต เส้นสมอง เส้นใจ และเส้นวาสนา เส้นอื่น ๆ จะขึ้นเรียงรายสม่ำเสมอและเป็นระเบียบไม่หนาทึบ

อุปนิสัยของคนพวกนี้มีความเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน ยึดมั่นต่อสถาบันและผู้นำเป็น ผู้รักงานรักเกียรติรักษาคำมั่นสัญญา ไม่ทอดทิ้งการงาน เขาจะมุ่งมั่นปฏิบัติจนประสบความสำเร็จไม่ว่างานนั้นจะยากง่ายแค่ไหน จึงเป็นแบบอย่างของมือคนทำประโยชน์

แบบที่ ๓ มือใบพาย (Spatulate Hand)

ลักษณะปลายนิ้วเหมือนพายขนมเปียกปูน หรือไม้พายเรือ คือ นิ้วทุกนิ้วจะบานออก โดยนิ้วยังมีความเค็ดเคียว ไม่ยอมใครง่าย ๆ ถือว่าตนเองทำมาได้ดีตลอดและไม่เคยผิดพลาด ถ้าถูกตำหนิมักจะตัดสินใจอย่างรวดเร็ว นั่นคือลาออกทันที ทั้งนี้ไม่หมายความว่าใจน้อย แต่เป็นความเค็ดเคียวและมั่นใจของเขา และก็ไม่ได้มองผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับงานที่เขาทำลงทำยังไม่แล้วเสร็จ เขาจะไปทันที^{๓๐๔}

^{๓๐๔} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาฝ่ามือ, หน้า ๒๔-๒๕.

แบบที่ ๔ มือศิลป์ (Artistic Hand)

มือศิลป์เป็นมือที่ชอบการเริ่มต้น แต่ไม่ชอบให้เสร็จ เปื่อง่าย ใจเร็ว ชอบทดลอง มือศิลป์ไม่ใช่เป็นนักศิลปิน นักดนตรี หรือแม้แต่ช่างวาดเขียน แต่แท้จริงเข้าใจผิด เป็นเพียงมีความคิดและอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น ชอบความสนุกสนานและใช้เงินเปลือง หรือเปลืองตัว มีศิลปะการพูดที่ดี หัวสมองไวแต่ทำไปชั่วขณะก็เกิดความเบื่อ ชอบปรับตัวเองเข้ากับสังคม แต่อย่าหวังอะไรแน่นอนจากตัวเขา

แบบที่ ๕ มือนักปราชญ์ (Philosophic Hand)

เป็นมือที่นิ้วมียาว ข้อนิ้วโต และลำนิ้วคอด คล้ายมือผสม นักปราชญ์มีลักษณะเป็นนักบุญ เขามีความเสียสละต่อส่วนรวม เช่น การสร้างสถานที่ศึกษาให้คนยากคนจนตามแนวความคิดของเขา เขาจะเป็นนักการสอนศาสนาได้ดี เป็นนักเทศน์ที่มีคนเลื่อมใส นักประพันธ์และนักวิมองโลกในแง่ของการสร้างสรรค์ ชอบอ่านหนังสือ ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย การแต่งตัวภูมิฐาน ทั้งชอบคนมีระเบียบและรักษาความเที่ยงตรง

แบบที่ ๖ มือนักวางแผน (Idialistic Hand)

เป็นลักษณะมือคิดฝัน ฝ่ามือบาง นิ้วยาวโป่งหน้างจะติดข้อ มองดูข้อนิ้วจะใหญ่เล็กน้อย มีทั้งเล็บกว้าง เล็บกลม เล็บยาวไม่ค่อยได้ทำมาก เล็บกลมมักจะจะอับโชคหน่อย ได้แต่คิดแต่ทำไม่ได้ เหมือนคนอื่น มักจะมองตนเองเหมือนคนโชคร้าย แต่ต้องทนงตัวเองไว้ก่อน เพื่อรักษาดุลของสัญชาตญาณไว้เพื่อไม่ให้ใครเห็นความบกพร่องของตนเอง^{๓๐๕}

แบบที่ ๗ มือผสม (Mixup Hand)

ฝ่ามือผสมมักจะมีความรอบรู้หลายอย่าง เพื่อสร้างบรรยากาศให้เข้ากับสังคมได้หลายรูปแบบฝ่ามือผสมเขาจะดัดแปลงธรรมชาติภายในตัวของเขาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี เช่น การช่าง การเงิน การบริหาร การออกแบบ การแสดง การตลาด การท่องเที่ยว เขาจะพูดจะทำเหมือน รอบรู้ในอาชีพการงานนั้น ๆ ได้อย่างดี ทั้งยังสามารถวางตัวเข้ากับคนชนบทได้ ในขณะเดียวกันเขาก็กลับตัวเข้ากับเมืองหลวงได้ดี อีกด้วย โดยทั้งรื่องรอยของคนชนบทได้หมดสิ้น เขาจึงเป็นนักแสดง นักร้อง นักการเมือง ผู้ผลิตสินค้า ผู้แทนการจำหน่าย ด้วยการเอาจริงเอาจัง มองดูว่ากิจการงานเขา มหาศาล แต่นั่นก็เพียงชั่วระยะหนึ่ง เท่ากับลูกโป่งลอยอยู่บนอากาศเมื่อแก๊สบรรจพหมดแล้วมืออยู่ทางเดียวคือตกลงมา

นิ้วมือผสมเขาจะรวมไว้ทุกแบบ ตามลักษณะ ๗ แบบ ดังที่ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นจะสังเกตได้จากรูปนิ้วทุกนิ้ว นิ้วชี้จะใหญ่นิ้วกลางจะเป็นรูปพาย นิ้วนางจะยาว คดงอในขณะเดียวกันนิ้วก้อยจะสั้นมาก หรือจะสลับอย่างอื่นก็ได้

เล็บ ทุกเล็บจะไม่เหมือนกันตามรูปของนิ้ว เช่น เล็บสั้นยาว สามเหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมเป็นต้น การทำความเข้าใจกับเล็บ มีส่วนที่บอกถึงลักษณะอุปนิสัยได้หลายอย่าง เช่น อารมณ์ โรคภัย การงาน ความใจร้อน ความใจเย็น ความสุขและความทุกข์ ฉะนั้น เล็บทุกแบบจะปรากฏบนฝ่ามือผสมได้

^{๓๐๕} สมบัติ รูปประติษฐ์, แนะนำปัญหาฝ่ามือ, หน้า ๒๖-๒๘.

ฝ่ามือผสม มักจะไม่มีสิ่งใดชักชวนให้เกิดความสนใจได้นาน แม้จะทำกิจการงานชนิดใดก็ตาม มือมองดูผิวเผินเหมือนเขามีความจริงจัง แต่แล้วเขาก็ทำไปไม่ตลอด เพราะขาดคุณภาพและฝีมือตัวเอง^{๓๐๖}

ความแตกต่างระหว่างมือขวาและมือซ้าย

หลักใหญ่ซึ่งใช้ในการดูลายมือมีว่า “ซ้าย” เป็นมือกำเนิดมา และ “ขวา” เป็นมือที่ทำหรือมือที่มีชีวิตต่อไปข้างหน้าที่จะผจญโชค ผู้ปฏิบัติส่วนมาก หรือว่านักพยากรณ์ส่วนมากจะพยายามอ่านทั้งซ้ายและขวาให้มีความสัมพันธ์กันแล้วค่อย ๆ ทำนายออกไป

ถ้าหากว่าทั้งสองมือต่างกันบ้างเล็กน้อย ข้อสำคัญที่สุดก็ควรสังเกต ดูเส้นสมองเป็นหลักใหญ่ เช่น “บนมือซ้ายเส้นสมองปลายโค้งลงไปฐานจันทร์ แสดงว่าไฝฝันสร้างวิมานในอากาศสติปัญญาเลื่อนลอย”

แต่มือขวาเส้นสมองตรงอย่างสมบูรณ์ไม่โค้งลงหาฐานจันทร์แล้วไซ้ แสดงว่าสติปัญญาทางช่างหรือตามหลักวิชาทางศิลปอันมีประโยชน์และนำวิชาหรือศิลปนั้นให้เป็นเงินทอง

มือขวา เป็นมือแน่นอนเจริญวิวัฒนาการในสิ่งที่ตนกรทำขึ้น

มือซ้าย เป็นมือส่วนประกอบ และเป็นสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นไปนั้นที่ทางมือขวากระทำอยู่

ในเรื่องทางสุขภาพเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นการเปรียบเทียบทั้งสองมือก็สำคัญอย่างมากมาย เช่น ตัวอย่างว่าเส้นชีวิตเป็นเส้นที่ไม่ดี, ขาด, พร่าทางมือซ้ายแต่ทางมือขวาชัดเจนเป็นเส้นกระจางดียาวก็แสดงว่า เมื่อเยาว์วัยนั้นสุขภาพไม่ค่อยสู้ดีนักมักไข้โรค มักเจ็บไข้ได้ป่วยเสมอมา ตอนอายุมากก็หายและมีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยมาเบียดเบียนอีก ดังนี้ เป็นต้น^{๓๐๗}

(๒) เส้นลายมือ

เส้นลายมือซึ่งประกอบด้วยเส้นหลัก ๔ เส้น ได้แก่ เส้นชีวิต เส้นสมอง เส้นหัวใจ และเส้นวาสนา เส้นนอกเหนือจากนี้ถือเป็นเส้นรอง

เส้นชีวิต เป็นเส้นสำคัญที่สุดในแง่ชีวิตมนุษย์ตำแหน่งของเส้นชีวิตเริ่มจากใต้เนินดาวพฤหัสบดี โค้งลงล้อมเนินทั้งหมดใต้โคนนิ้วโป้งไว้

เส้นชีวิตสะท้อนพลังชีวิตและสุขภาพเป็นหลัก แต่ก็เกี่ยวพันถึงความยืนยาวของชีวิตด้วยชะตากรรมและการเปลี่ยนแปลงทั้งปวงที่เกี่ยวพันถึงสุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บ ความโชคร้ายและชีวิตล้วนสะท้อนออกบนเส้นชีวิตและรอบบริเวณเส้น เพราะฉะนั้น ชีวิตทางวัตถุสมบูรณ์หรือไม่ล้วนขึ้นกับเส้นชีวิต^{๓๐๘}

เส้นชีวิตที่ดี คือ เส้นที่ลึกและเรียบ ไม่ใช่เส้นที่กว้างใหญ่แต่ตื้นเขิน และที่ตัวเส้นนั้นจะมีสีที่ดีด้วย “สี” ที่ว่านี้ก็คือ ในความลึกของเส้นนั้นจะมีสีเลือดที่เต็มอาบอยู่ข้างใน มองเห็นเป็นสีชมพูที่เดียว เส้นที่มองดูเห็นซีดขาวนั้นแสดงถึงชีวิตที่มีปัญหา อาจจะด้วยเรื่องป่วยไข้ หรือปัญหาเรื่องอื่นก็ได้^{๓๐๙}

^{๓๐๖} สมบัติ รูปประติษฐ์, แนะนำปัญหาฝ่ามือ, หน้า ๒๙.

^{๓๐๗} จ.บุณนาค, ตำราดูลายมือของไคโร, (กรุงเทพมหานคร: นวชาตการพิมพ์ ๒๕๑๑), หน้า ๒-๓.

^{๓๐๘} ชินแส ไปหยุน ซานเหยิน, หัตถลักษณ์ศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบกู, หน้า ๑๐๑.

^{๓๐๙} ศ. ดุสิต, มือบอกชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๓๑.

เส้นสมอง แสดงถึงความคิดของเจ้าของมือว่ามีคุณภาพอย่างไร เส้นสมองจะแสดงถึงสติปัญญาของเจ้าของมือด้วย และเส้นสมองจะเป็นที่รองรับสิ่งต่าง ๆ ที่จะแล่นเข้าสู่ด้วย เช่นมีเส้นที่แสดงถึงความทุกข์พุ่งเข้ามาชนหรือตัดผ่าน ก็แปลว่าขณะนั้นสมองได้รับความกระทบกระเทือน คุณกำลังคิดหนัก หรือมีความกังวลสูง อะไรอย่างนั้น^{๓๑๐}

เส้นสมองมีจุดเริ่มอยู่ที่ระหว่างนิ้วโป้งกับนิ้วชี้ ซึ่งก็คือระหว่างเนินดาวพฤหัสกับเนินดาวศุกร์ ขวางผ่านหว่างกลางฝ่ามือ สิ้นสุดที่ใกล้เนินดาวอังคารกับเนินจันทร์ เส้นสมองมีจุดเริ่มอยู่ที่เนินใต้ดาวพฤหัส นักหัตถะลักษณะศาสตร์บางคน จึงเรียกเส้นสมองว่าเส้นดาวพฤหัส เส้นสมองคือการประสานระหว่าง “จิตใจบงการ” ของดาวพฤหัสกับ “จิตใจแห่งความรัก” ของดาวศุกร์ พุดในแง่หนึ่ง ผลึกแห่งดาวพฤหัสกับดาวศุกร์คือเส้นสมอง

ถ้าใช้เส้นสมองแทนประสาทส่วนกลาง หัวเส้นสมองก็คือส่วนศีรษะ และส่วนอื่น ๆ ก็คือปลายประสาทที่กระจายออกไปยังส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ส่วนปลายของเส้นสมองแสดงถึงความสัมพันธ์กับพลังงานแห่งจักรวาล ซึ่งบางครั้งได้พลังงานจากดาวอังคารมากกว่า บางครั้งได้รับพลังงานจากดวงจันทร์มากกว่า

ส่วนใหญ่ที่สุดของเส้นสมองจะอยู่บนที่ราบดาวอังคาร สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับชีวิตประจำวัน คนที่มีเส้นสมองตรง จะมีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์หรือฟิสิกส์ ส่วนคนที่มีเส้นสมองโค้งจะมีความสามารถดีเด่นด้านวรรณกรรม ภาษา ศิลปะ^{๓๑๑}

เส้นหัวใจ เส้นหัวใจคือเส้นที่ขึ้นขวางฝ่ามือเส้นบน และมีต้นเส้นขึ้นริมฝ่ามือด้านนิ้วก้อยทอดขวางไปหานิ้วชี้หรือเนินพฤหัสฯ ปลายเส้นจะสั้นหรือยาว หรือจะชี้ไปที่ตรงไหนก็ได้ไม่จำกัด แต่ความหมายจะไม่เหมือนกัน บางคนเส้นหัวใจจะยาวถึงโคนนิ้วชี้ บางคนก็ยาวไปถึงริมนิ้วชี้เท่านั้น และบางคนสั้นแค่ใต้เนินเสาร์ (นิ้วกลาง) แค่นั้นก็มี ไอ้ที่หนาแปลกกว่าเพื่อนก็คือ บางคนไม่มีเส้นหัวใจอยู่ในมือก็มีด้วยเหมือนกัน

เส้นหัวใจนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งมาก เพราะเชื่อมั่นก็บอกแล้วว่าหัวใจทั้งร่างมนุษย์เรานี่นะ อะไรมันจะสำคัญเท่ากับหัวใจละจริงไหมล่ะครับ ขาดหัวใจหรือหัวใจล้มเหลวเสียหน่อยเราก็คงมองเพ่งกันแล้ว

เพราะเหตุนี้แหละเส้นหัวใจจึงมีความหมายถึงชีวิต หมายถึงจิตใจของเจ้าตัว หมายถึงความรัก หมายถึงสิ่งที่ปรารถนา หมายถึงความหวัง หมายถึง โอ๊ยจีปาละครับ แต่ตอนนี้เรารู้ไว้แค่นี้ก่อนก็พอแล้ว เดี่ยวจะสับสนกับชะเปล่า ๆ ^{๓๑๒}

เส้นวาสนา^{๓๑๓} เป็นเส้นสำคัญที่สุตรองจากสามเส้นหลัก โดยมากเริ่มที่โคนฝ่ามือตรงขึ้นไปที่เนินดาวเสาร์ แต่อันที่จริงนั้นจุดเริ่มไม่ค่อยแน่นอน บ้างเริ่มที่ข้อมือ บ้างเริ่มที่ราบเนินดาวเสาร์ บ้างเริ่มที่เนินจันทร์ บ้างเริ่มที่เนินดาวศุกร์ นอกจากนี้ เริ่มที่เส้นสมอง เส้นอารมณ์ หรือเส้นชีวิตก็มี

^{๓๑๐} ศ. ดุสิต, มือบอกชีวิต, หน้า ๓๕.

^{๓๑๑} ชินแส ไปหยุน ขานเหยิน, หัตถลักษณะศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบกูรู, หน้า ๑๕๐-๑๕๑.

^{๓๑๒} ศ. ดุสิต, มือบอกชีวิต, หน้า ๓๙.

^{๓๑๓} ชินแส ไปหยุน ขานเหยิน, หัตถลักษณะศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบกูรู, หน้า ๑๗๘.

เหล่านี้ล้วนสะท้อนชะตาชีวิตของคนเรา อย่างไรก็ตาม นักหัตถลักษณ์ในอดีตส่วนใหญ่เห็นว่า เส้นวาสนาสมบุรณ์สวยงามเท่าใดจะมีชะตาชีวิตดีเท่านั้น แต่ผมไม่ค่อยเห็นด้วย

ความหมายของเส้นต่าง ๆ โดยสังเขป

หมายเลข ๑ เส้นชีวิต แสดงให้รู้ถึงการดำรงชีวิตของเจ้าของมือว่าจะสุขสบายหรือลำบาก มีโรคภัยหรือต้องโยกย้าย เป็นชีวิตที่ดีในระดับใด

หมายเลข ๒ เส้นสมอง แสดงถึงความคิดและสติปัญญา คัดสั้นหรือคืดยาว รอบคอบหรือวู่วาม มีจินตนาการที่ดีหรือไม่

หมายเลข ๓ เส้นหัวใจ มีความหมายถึงสภาพจิตใจและความรัก พื้นฐานของอารมณ์

หมายเลข ๔ เส้นวาสนา แสดงแนวทางการดำเนินชีวิตว่าจะราบรื่นหรือประสบอุปสรรคอย่างไร เมื่อใด มีความหมายถึงการดำเนินชีวิตทั้งหมด

หมายเลข ๕ เส้นอาทิตย์ หมายถึงเกียรติยศชื่อเสียงและการเงิน

หมายเลข ๖ เส้นเรื่องคู่ แสดงภาวะในชีวิตคู่ครองของเจ้าของมือ^{๓๑๔}

หมายเลข ๗ เส้นเกียรติยศ หมายถึงความผูกพันในเกียรติ สิ่งที่มิเกียรติ

หมายเลข ๘ เส้นอารมณ์ เส้นพลุหส์ฯ ก็เรียก หมายถึง อารมณ์และความทะเยอทะยาน อำนาจ การปกครอง

หมายเลข ๙ เส้นกามารมณ์ แสดงความอยากมีอยากเป็น (ตัณหา) ของเจ้าของมือ และพื้นฐานกามารมณ์

หมายเลข ๑๐,๑๑ เส้นผู้ใหญ่, เส้นผู้น้อย หมายถึง ผู้ใหญ่หรือผู้ด้อยกว่าเจ้าของมือ เช่น ญาติผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา

หมายเลข ๑๒ เส้นโรค แสดงโรคภัยไข้เจ็บหรือสภาวะเศรษฐกิจของเจ้ามือ

หมายเลข ๑๓ เส้นศัตรู แสดงถึงการกีดกันขัดขวางต่าง ๆ

หมายเลข ๑๔ เส้นอุปถัมภ์ หมายถึงผู้ช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำจุน การได้รับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ

หมายเลข ๑๕ เส้นวังเต้น แสดงถึงการวังเต้นติดต่อในกิจต่าง ๆ ถ้าอยู่ใต้เส้นหัวใจ หมายถึง มรดก

หมายเลข ๑๖ เส้นเดินทาง การเดินทางเคสสถานชนิดต้องแรมคืน

หมายเลข ๑๗ เส้นรุ่งเรือง แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของเจ้าของมือ

หมายเลข ๑๘ เส้นเครียด แสดงภาวะเครียดของเจ้าของมือที่ได้รับจากเรื่องต่าง ๆ (แล้วแต่เส้นสัมพันธ์)

หมายเลข ๑๙ เส้นคู่ หมายถึง เพศตรงข้าม ช่วงเวลาที่จะได้พบ ผลของความลัทธิ

หมายเลข ๒๐ เส้นคุ้มกัน หมายถึง ผู้ให้ความปกป้องคุ้มครอง ความคุ้มครองต่าง ๆ^{๓๑๕}

หมายเลข ๒๑ เส้นหนี้สิน แสดงหนี้สินของเจ้าของมือ การตกเป็นหนี้ทางบุญคุณ

^{๓๑๔} ศ. ดุสิต, มือบอกชีวิต, หน้า ๓๑๓.

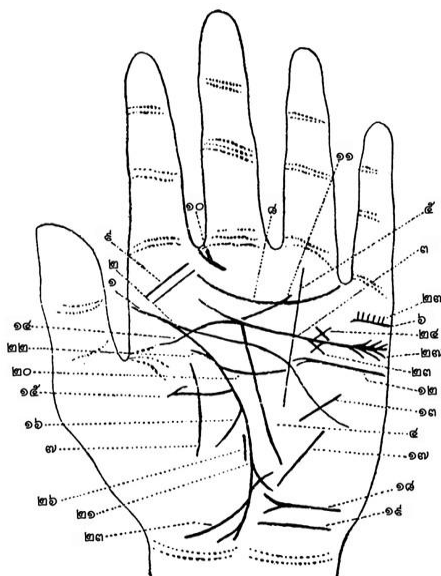
^{๓๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๔.

หมายเลข ๒๒ เส้นลาภ แสดงความมีโชค มีลาภ การได้มาโดยลงทุนน้อยหรือไม่ต้องลงทุนเลย

หมายเลข ๒๓ เส้นจาก แสดงการพลัดพราก การจากครอบครัว (ถ้าปรากฏอยู่ด้านนอกเส้นชีวิต หมายถึงการลงทุนที่ไม่ได้คืน)

ความหมายทั้งหมดนี้เป็นความหมายเฉพาะตัวของเส้นนั้น ๆ ถ้ามีเส้นอื่นเข้ามาสัมพันธ์ถึงด้วย ก็บวกความหมายของเส้นเข้าด้วยกัน รวมทั้งความหมายของเนินที่เส้นนั้นสถิตอยู่ด้วย จะได้ความหมายแท้จริงที่จะพยากรณ์ออกไป^{๓๑๖}

ภาพที่ ๒.๖ แสดงเส้นบนฝ่ามือ



ชื่อเส้นบนฝ่ามือ^{๓๑๗}

๑. เส้นชีวิต	๙. เส้นกามารมณ์	๑๗. เส้นรุ่งเรือง
๒. เส้นสมอง	๑๐. เส้นผู้ใหญ่	๑๘. เส้นเครียด
๓. เส้นหัวใจ	๑๑. เส้นผู้น้อย	๑๙. เส้นคู่
๔. เส้นศาสนา	๑๒. เส้นโรค	๒๐. เส้นคุ้มกัน
๕. เส้นอาทิตย์	๑๓. เส้นศัตรู	๒๑. เส้นหนี้สิน
๖. เส้นเรื่องคู่	๑๔. เส้นอุปถัมภ์	๒๒. เส้นลาภ
๗. เส้นเกียรติยศ	๑๕. เส้นวังเต็น	๒๓. เส้นจาก
๘. เส้นอารมณ์	๑๖. เส้นเดินทาง	

^{๓๑๖} ศ. ดุสิต, มือบอกชีวิต, หน้า ๓๑๕.

^{๓๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๖.

(๓) ลักษณะนิ้วมือ

นิ้วมือเป็นส่วนประกอบของฝ่ามือที่มีความสำคัญ เปรียบเสมือนบ้านเอนที่ต้องมีเสาบ้านที่แข็งแรงและสวยงาม ฝ่ามือเปรียบเสมือนบ้าน นิ้วมือก็คือเสาบ้าน ถ้านิ้วมือสวยงามได้สัดส่วน ก็จะทำให้บ้านคือฝ่ามือรูปทรงที่ดีมีคุณภาพไปด้วย ถ้านิ้วมือใหญ่นิ้วมือใหญ่ได้สัดส่วน จะทำการใด ๆ ก็ราบรื่น ประสบความสำเร็จด้วยดี นิ้วทั้งหมดจะมีความสำคัญทุกนิ้ว ตามความหมายดังนี้

๑. นิ้วหัวแม่มือ หรือ นิ้วโป้ง (The Thumb) ทางการพยากรณ์จะใช้เรียกนิ้วนี้ว่า “นิ้วพลังจิต” เป็นนิ้วที่ควบคุมกลไกของนิ้วต่าง ๆ โดยอัตโนมัติ เมื่อตั้งมือขึ้นนิ้วหัวแม่มือตั้งแข็ง แสดงว่าจิตตานุภาพกระแสน้ำจิตเข้มแข็งมาก ไม่ยอมถอย ต้อร้อน ไม่ร้องไห้ง่าย ๆ ยกเว้นแต่มีจุดตำร่องให้คนเดียวได้ ถ้ายาวจะเป็นคนใจบุญ ถ้าปลายนิ้วป้อมจะเป็นคนใจแข็ง ค่อนข้างใจดำและต้อร้อน แต่ก็ยังมีเหตุผล บุคคลใดถ้าจะดูนิสัยของบุคคลให้ตั้งมือขึ้น ถ้านิ้วหัวแม่มือกางออก ๔๕ องศา แสดงว่าบุคคลนั้นมีความเป็นตัวของตัวเองมาก มักเป็นคนมีความคิดเห็นเป็นอิสระ ถ้าเป็นลูกจ้างจะยอมเป็นเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง เด็กที่ปัญญาอ่อนนิ้วนี้ปลายจะแหลมเล็กและสั้น ซึ่งหมายถึงขาดการควบคุม

๒. นิ้วชี้หรือนิ้วพฤษหัตถ์ (Index Finger หรือ First Finger) เรียกว่า “นิ้วนักปราชญ์” ถ้ายาวได้สัดส่วนจะดีทางด้านการปกครอง ศาสนา ปรัชญา ถ้านิ้วนี้ตรงได้สัดส่วน การปกครองดี ถ้านิ้วนี้คดนิด ๆ เอียงหน่อย ๆ จะแหลมหรือไม่แหลมก็แล้วแต่ พวกนี้เรียนวิทยาศาสตร์ดี เรียนคำนวณดี จะเป็นนักวิเคราะห์วิจัยดี ถ้าวางมือแล้วนิ้วชี้กางออกจะเป็นคนชอบอิสระ ไม่ชอบเป็นลูกน้องใคร มักจะเป็นนายเขาอยู่เสมอ

๓. นิ้วกลางหรือนิ้วเสาร์ (Middel Finger หรือ Second Finger) เรียกว่า “นิ้วสันโดษ” เป็นลักษณะที่ดีจะมีความมั่นคงทางหลักฐาน การงาน ชอบความสงบ สันโดษ ถ้าเราตั้งมือแล้วถ้านิ้วกลางตั้งตรงก็ธรรมดา แต่ถ้าบังเอิญนิ้วกลางเอียงมาทางนิ้วชี้ ก็แสดงว่าเป็นคนชอบสะสมที่ดิน เช่น ไปอยู่ต่างจังหวัดก็ซื้อที่ต่างจังหวัด ไปอยู่ต่างประเทศก็ซื้อที่ดินต่างประเทศ

๔. นิ้วนาง หรือ นิ้วอาทิตย์ (Ring Finger หรือ Third Finger) เรียกว่า “นิ้วศิลปิน” ถ้ายาวได้สัดส่วน ให้คุณค่าทางด้านศิลปะ การออกแบบ เครดิตดี มีชื่อเสียง ความเจริญรุ่งเรือง มีความรักที่มั่นคง ถ้านิ้วนางเอนออกมาทางนิ้วก้อย บุคคลนี้หาเงินเก่ง จะมีเงินเข้ามือตลอด แต่ใช้เงินไม่ค่อยวางแผน

๕. นิ้วก้อยหรือ นิ้วพुरु (Little Finger หรือ Fourth Finger) เรียกว่า “นิ้วปฎิภาณ” ลักษณะนิ้วก้อยยาวเกินข้อที่ 1 ของนิ้วนางเป็นคนที่มีไหวพริบ ปฏิภาณดี ทันโลก ทันเหตุการณ์ ฉลาดในการพูด รอบรู้ทันคน ไม่อ้าปากในอาชีพการงาน นิ้วก้อยกางออกในกรณีที่ทำนิ้วชิดกันทุกนิ้ว นิ้วก้อยกางออกมากเห็นชัดแสดงว่าคนนั้นไม่ค่อยจะเลี้ยงดูบุตรของตนเอง บุตรมักจะอยู่ไกล ๆ ถ้าลูกอยู่ด้วยก็จะไม่ค่อยมีความสุขเท่าไร แม่พูดลูกจะไม่ทำไม่ฟังแม่ ถ้าอยู่กับพ่อแม่ก็เปรียบเสมือนกับเกาะพ่อแม่กินโดยไม่ยอมจ่าย เรียกว่า เลี้ยงไม่โต นิ้วก้อยคดหรืองอ เป็นคนฉลาดพลิกแพลงเก่ง ถ้านิ้วก้อยงอแต่กำเนิดจะเรียกว่า “มือหนีภาษี” ก็ไม่ผิดนัก คือทำงานหลบภาษีเก่งจะเป็นคนฉลาดมาก ถ้าเรียน

ได้ ๒-๓ ปริยญา กรณีถ้าไม่เจอแต่คด เรียกว่า มีลูกเล่นดี มีมุขเป็นตลกได้ มีชื่อเสียง ถ้ามีบุตรจะฉลาด แต่ถ้ามีคนรับใช้มักไม่ซื่อสัตย์^{๓๑๘}

นิ้วและการแสดงออกทางอุปนิสัย

นิ้วเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกายที่รับหน้าที่ของโสตประสาทสั่งการออกมาให้เป็นรูปธรรมหรือเป็นตัวแปรของอารมณ์ความคิด ที่แสดงออกมาให้เกิดการสัมผัสและจับต้อง ในทางทฤษฎีของ Palmistry การอ่านแผนที่บนฝ่ามือและการเคลื่อนไหวของนิ้วไว้ดังนี้ เวลากางมือออกไป ถ้าช่วงนิ้วทั้ง 4 คือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง หางเท่า ๆ กันแสดงว่ามีอารมณ์ความคิดเห็นเป็นของตัวเอง จะมีพรรณณะไม่ตรงกันกับคู่ครอง ความห่างช่องนิ้วเท่ากัน มีมากถึง ๘๐% ฉะนั้นท่านเลือกเอาตามที่กล่าวอ้างอิงนี้ ท่านก็จะหาคู่สมรสแต่งงานไม่ได้เลย แต่ความดีทั้งหลายไม่เกิดขึ้นกับอารมณ์อย่างเดียว อุปนิสัยความสามารถอย่างอื่นมีส่วนช่วยให้ชีวิตสมประสงค์ นอกจากนี้ขึ้นอยู่กับการวางตัวและการให้เกียรติซึ่งกันและกันด้วย

ถ้ากางมือออกแล้วนิ้วชี้แยกโดดเดี่ยว นิ้วนาง นิ้วกลาง และนิ้วก้อยอยู่ชิดกัน แสดงว่าชอบบิสระ เชื้อมั่นในตนเอง คนจำพวกนี้มีความดีอยู่ในกลมสันดาน แต่ถ้าเขาจะยอมใคร เขาก็ยังมีข้อแม้ไว้อย่างหนึ่งจนได้ เช่น หุ่นส่วนทำการค้า ถ้าเขายอมให้หุ่นส่วนดำเนินการบริหารจัดการ แต่เขาก็จะมีสิ่งผูกมัด หรือข้อบังคับตามแนวความคิดของเขาหมายความว่าความเช่นนี้ไม่ได้เกี่ยวกับความไม่พอใจหรือไม่ไว้วางใจ แต่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของตนเอง เพื่อให้ตนเองสบายอารมณ์เท่านั้น

เมื่อกางมือออกมาแล้วนิ้วชี้ กับนิ้วก้อยแยกออก แต่นิ้วกลางกับนิ้วนางชิดติดกัน หมายความว่า มีความห่วงใยในญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง

ถ้านิ้วทุกนิ้วกางออกแล้วยังชิดติดกันอยู่แสดงถึงว่าเป็นคนที่ไม่กล้าตัดสินใจ ไม่มีความเด็ดขาดมักจะลังเล บุคคลประเภทนี้เหมาะที่จะทำงานทางด้านวิชาการหรือทำงานตามคำสั่งหรือแม้แต่เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ก็จะมีชีวิตซื่อสัตย์อย่างแท้จริง

ถ้านิ้วชี้ นิ้วนาง นิ้วกลางติดกัน แต่นิ้วก้อยห่างออกมา มักจะเปลี่ยนอาชีพบ่อย ๆ เมื่อถึงชั้นปลายชีวิตก็จะมองเบื้องหลังของตนเองว่าผ่านงานการมาหลายชนิดอย่างโชกโชนคนพวกนี้เป็นคนเจ้าอารมณ์ ทำงานตามใจชอบ บางครั้งไม่มีจุดยืนของตนเอง นึกอยากจะทำก็ทำ นึกอยากจะทำก็เลิก เขาจะตั้งรากฐานฐานะได้ เมื่ออายุขึ้นเลข ๔ ไปแล้ว

ถ้าแบมือออกไปแต่นิ้วก้อยกับโค้งเข้าหานิ้วนาง แสดงถึงการพึ่งพาอาศัยญาติพี่น้องมีความห่วงใยทรัพย์สิน ห่วงในลูกและบริวาร ห่วงใยผลงานที่ทำไว้จะเกิดความเสียหาย มักจะมีชีวิตวางแผนชีวิตไว้ล่วงหน้า ส่วนสำเร็จหรือไม่แน่นอนอีกเรื่องหนึ่ง^{๓๑๙}

(๔) เนินมือ

ศ. ดุสิต กล่าวว่า “เนิน” หมายถึง ส่วนที่สูงขึ้นมา เนินบนฝ่ามาก็คือส่วนที่นูนสูงขึ้นมาบนฝ่ามือนั่นเอง ชื่อของเนินก็คือชื่อของวันนั่นเอง แต่เนื่องจากเนินบนฝ่ามือมีถึง ๙ เนิน มากกว่าชื่อ

^{๓๑๘} พรสุข เพ็งมณี, ลายมือพื้นฐาน, เอกสารประกอบการสอนสมาคมโหรนานาชาติ, ๒๕๔๗, หน้า ๗.

^{๓๑๙} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาบนฝ่ามือ, หน้า ๔๑.

ของวัน ดังนั้น เนินจึงมีชื่อซ้ำกันบ้างในการใช้พยากรณ์ บ่งบอกเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น จะดีหรือร้ายขึ้นอยู่กับเส้น และเครื่องหมายที่จะปรากฏบนเนิน ดังต่อไปนี้^{๓๒๐}

๑. เนินพฤหัสบดี Mount of Jupiter

บ่งบอกถึงความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตา ยึดถือความถูกต้องและยึดถือความยุติธรรม เสียสละ ชอบทำบุญ ชอบการกุศล มองโลกในแง่ดี อารมณ์เปลี่ยนแปลงชั่วขณะ เป็นนักปกครองที่เสียสละ เป็นคนตรง หากมีเส้นกำดั่งรังชีวิตพุ่งขึ้นไปบนเนินนี้ แสดงถึงว่าเป็นคนที่มีความสามารถ เก่งและรอบรู้ในวิชาการจนได้รับการยกย่องนับถือ เนินจะต้องกว้าง ๒๐ มม. วัดที่ริมฝ่ามือ เนินหนาแสดงถึงความมั่นคงในเรื่องของปัญญา ความคิด จะพบในบุคคลที่เป็นผู้นำท้องถิ่น มักจะให้ความเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป

๒. เนินเสาร์ Mount of Saturn

บ่งบอกถึง สติปัญญา ความรู้ คุชธรรม การศึกษา อาชีพ การงาน การดำรงชีวิต ธุรกิจ ความสุขุมรอบคอบ มุ่งมั่น มุมานะ มีความอดสาหะ อัจฉริยะ ชอบศึกษาเรียนรู้ มีความเป็นผู้นำหากเนินกว้างต่ำกว่า ๒๕ มม. ความพยายามและอดทนจะมีน้อยแม้จะเก่งแต่เรียนไม่จบ ชอบฝึกงานหางานของตนเอง

เนินเสาร์กว้าง ๒๕ มม. เป็นต้นไป ความสำเร็จ เป็นผู้บริหาร มีอำนาจ มีลูกน้องบริวารนับร้อยพัน มักจะมองผลประโยชน์รายได้ควบคู่กันไปด้วย การงานอาชีพจะก้าวหน้ายิ่งขึ้น ใจกล้าพยายามจดจำ และกตัญญู^{๓๒๑}

๓. เนินอาทิตย์ Mount of Sun (Apollo)

เป็นเนินที่บ่งบอกความรัก ความรื้อนแรง มีเกียรติ มีอำนาจ มีชื่อเสียง เจ้ายศเจ้าอย่าง ความมั่งคั่งใหญ่ไผ่สูง ความเป็นผู้นำ การต้อนรับขนขวายเพื่อจะให้ได้มาซึ่งเกียรติและอำนาจ ทรัพย์สินเงินทอง

หากเนินนี้ วัดได้มาตรฐาน ๓๐ มม. จะถือว่าประสบความสำเร็จ ในด้านความเป็นผู้นำ ทั้งการทำงานและอาชีพ ประกอบด้วยเนินนี้จะต้องมีเส้นพุ่งขึ้น แตกเป็นแฉก เหมือนต้นไม้ยืนต้นเรียงรายกัน ชีวิตจึงจะก้าวหน้าและรุ่งเรือง ตรงกันข้าม หากมีเนินได้มาตรฐาน แต่ไม่มีเส้นพุ่งขึ้นดังกล่าว จะขนขวายเป็นผู้นำหรือผู้บริหารได้เพียงระยะหนึ่งเท่านั้น ในที่สุดก็เกิดปัญหาล้มเหลว

๔. เนินพุธ Month of Mercury

บ่งบอกถึงวาจาสุภาพ อ่อนหวาน คารมคมคาย สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี เปลี่ยนแปลง เปลี่ยนอารมณ์ได้ง่าย ไม่ชอบความรุนแรง แต่ชอบเอาชนะ แต่งตัวเด่นสวยงาม ชอบสังคมและเฉียดฉวย มีมนุษยสัมพันธ์ ชอบแสวงหาชื่อเสียง และหาจุดเด่นในทางสังคม และสร้างจุดยืนของตนเอง และสร้างฐานะการงานเพื่อหวังจุดเด่นและโด่งดังในสังคม

เนินนี้วันริมฝ่ามือจากเส้นใจไปถึงโคนนิ้วชี้ จะมีความกว้าง ๒๐ มม. แสดงถึงประสบความสำเร็จในธุรกิจการค้า หากมีเส้นพุ่งตรงขึ้นไปบนเนินนี้ แสดงถึงผลประโยชน์รายได้จะมีต่อเนื่อง

^{๓๒๔} ศ. ดุสิต, มือบอกชีวิต, หน้า ๑๔.

^{๓๒๕} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาบนฝ่ามือ, หน้า ๔๓.

ตรงข้ามหากเนินแคบถือว่าไม่ได้มาตรฐานธุรกิจการงานและประสบความสำเร็จเป็นพัก ๆ การเงินรายได้จะไม่ต่อเนื่อง^{๓๒๒}

เนินอังคาร Month of Mars

เนินนี้แบ่งออกเป็น ๓ เนิน

เนินอังคารต่ำ Lower Mars, ที่ราบอังคาร Plain of Mars, เนินอังคารสูง Upper Mars

๕. อังคารต่ำ

เป็นเนินแห่งความรัก อารมณ์ทางเพศ ถ้าเส้นจากเนินเสาร์ หรือแยกจากเส้นใจโค้งมาที่เนินอังคารต่ำนี้ จะหมกมุ่นกับความรัก ความหลงใหลในรูป รส กลิ่น เสียง หรือได้คู่ไม่โสด หากเนินกว้างและนูน ความรักจะสร้างความพึงพอใจกับเพศตรงข้าม บดบังความเสื่อม จรรยา และศีลธรรม หรือความยับยั้ง สร้างมนต์ขลัง เนินอังคารต่ำจึงบ่งบอกถึงชีวิตรักและอารมณ์

๖. ที่ราบอังคาร

บ่งบอกถึงความสุขุมรอบคอบ เนินอังคารกลาง ตั้งอยู่ใจกลางมือนี่หน้าทีควบคุมให้กับเนินต่าง ๆ เปรียบเสมือนตัวจักรเครื่องยนต์ ที่ทำหน้าที่หมุนให้ตัวจักรเล็ก ๆ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนินนี้เป็นพื้นที่ของเส้นวาสนา เส้นอาทิตย และเส้นพุธ ที่จะต้องผ่านเนินนี้ หากเนินสมบูรณ์ไม่แตกขาด ไม่ถูกตัดขวาง ชีวิตก็ประสบความสำเร็จรุ่งโรจน์

๗. เนินอังคารสูง

บ่งบอกถึงความกล้าหาญ ใจกล้า เด็ดเดี่ยว มุทะลุ หุนหันพลันแล่น และรวดเร็ว ถ้าเนินนูนหนาแต่แคบ จะใจร้อนโทโส สามารถชักป้อนยิงได้ทันที แม้จะกลับมาขอโทษแต่ก็สายไปแล้ว ตนเองก็หมดอนาคต คนพวกนี้ขาดความยั้งคิด และอาจฆ่าตัวตายได้ง่ายเมื่อไม่สามารถแก้ไขปัญหา จะกลับกลายเป็นคนซี้ซลาดตาขาว ไม่กล้าเสี่ยง ไม่กล้าตัดสินใจ^{๓๒๓}

๘. เนินศุกร์ Month of Venus

บ่งบอกถึงความรัก ชอบศิลปะ การบันเทิง มองโลกในแง่สีสน์ เนิตฉาย สมาคมและสังคม มีเสน่ห์ เป็นนักรัก มีกฎเกณฑ์ทางประเพณีนิยม ถ้าเนินนูนมาก อารมณ์รัก อารมณ์สุนทรี จะบังเกิดขึ้น อารมณ์แจ่มใส เจ้าชู้ มองโลกในแง่ดี มีความกระตือรือร้น เป็นที่ต้องตาต้องใจของเพศตรงข้าม ตรงข้ามหากเป็นเนินแคบ ความพยายาม ความกระตือรือร้นจะลดลง แม้แต่การพูด การแสดงออกทางสังคมและทางเพศจะลดน้อยลงตามลำดับจนหาคู่สมรสที่อยู่ร่วมกันค่อนข้างยาก

เนินศุกร์นอกจากจะเป็นเนินแห่งความรัก ยังสามารถดูแลทรัพย์สินและปกครองทรัพย์ได้ดี ทั้งมีการมคคภายในด้านคำพูดวาจา สรรหาคำพูดหวานลุ่มเพื่อให้คนเชื่อถือแต่จะเป็นจริงใจหรือไม่ขึ้นอยู่กับปลายเส้นสมองย้อนขึ้น แสดงถึงการเอาเปรียบหรือคดโกง

๙. เนินจันทร์ Month of Moon (Luna)

เป็นเนินที่บ่งบอกถึง ความสวยงาม ความรัก จินตนาการ การวางแผนชีวิต มักจะมีลีลาสรรหาในเรื่องของความสุข ความปรารถนา การจินตนาการสิ่งที่ยังไม่มาถึง พึงหวังให้ได้มา หากเนินนี้ นูนและกว้าง อารมณ์ ความปรารถนา ก็จะเกิดความรู้สึกรุนแรงขึ้นหากเนินต่าง ๆ ได้มาตรฐาน

^{๓๒๒} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาบนฝ่ามือ, หน้า ๔๕.

^{๓๒๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๖

๑๐. สามเหลี่ยมเนปจูน

อยู่ใต้ข้อมือ เป็นสัญญาณของการได้นับทรัพย์สินมรดก หรือหาทรัพย์สินที่ดินจากความมูมานะอุตสาหะ ดังตัวอย่าง รูปที่ ๓๔ หน้า ๔๔ หากได้มาโดยไม่เป็นธรรม มักจะมีเส้นตัดขวางหรือเส้นทึบกัน คนที่ไม่มีทรัพย์สินมรดก ที่ราบเนปจูนจะแคบ แบน ไม่มีเส้น ประกอบด้วยเนินทุกเนินได้นี้ก็จะแคบกว่ามาตรฐาน^{๓๒๔}

๕) เล็บมือ

เล็บมือ เล็บมือเป็นสิ่งที่หน้าสนใจยิ่ง เพียงแต่เฉพาะเรื่องเล็บอย่างเดียว ยังสามารถเรียนเป็นตำราเล่มใหญ่ได้ ทั้งนี้เพราะ เล็บมือมีความสำคัญมาก สามารถบอกข้อมูลที่เป็นความหมายเชิงพฤติกรรม หรือบุคลิกของเจ้าของมือได้ เช่น อารมณ์ ทักษะคติ ความสุภาพเรียบร้อย ความละเอียด ประณีต ความมีระเบียบรอบคอบ ความเรียบง่ายไม่พิถีพิถัน ความจริงใจ ความซื่อตรง ความต่อสู้มานะ อุตุนดิ้นรน ความสุขสบาย รวมทั้งสุขภาพโรคภัยไข้เจ็บ จึงใช้ประกอบในการวิเคราะห์ลายมือได้ดียิ่ง

วงพระจันทร์ที่ฐานเล็บทุกเล็บ บอกถึงสุขภาพดี เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น หากฐานเล็บปราศจากวงจันทร์ ย่อมเป็นสิ่งแสดงให้เห็นทราบว่า ร่างกายของผู้นั้นจะมีปัญหาทางด้านสุขภาพไม่แข็งแรง ในต่างประเทศทั้งสหรัฐอเมริกา และยุโรป มีความสนใจตื่นตัวศึกษาเรื่องเล็บที่ส่วนสัมพันธ์กับโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้น เช่น โรคคอ ทรวงอก โรคปอด โรคหัวใจ อัมพาต โรคประสาท อารมณ์เครียด

เล็บที่มีดอกเล็บหรือจุดขาวเต็มไปด้วยจุดเหล่านี้ บ่งบอกถึงสุขภาพที่มีปัญหาทางด้านประสาท แสดงความวิตกกังวล กระวนกระวาย มีความทุกข์ร้อนไม่สงบในทางจิตใจ อารมณ์เป็นการเสื่อมลง ทางด้านระบบประสาท ทำให้การพักผ่อนหลับนอนไม่ปกติ อารมณ์เครียดเกิดขึ้นตามมาเล็บมือแบ่งออกได้หลายชนิด

ลักษณะและความหมายของเล็บ

เล็บสั้น คือ เล็บที่วัดได้มาเกิน ๑๐ ม.ม. หากสั้นมากถึง ๕ ม.ม. มักเป็นคนดื้อรั้น ชอบเอาชนะ อารมณ์เครียด ขาดความอดทน และถือทิฐิเป็นนิสัย^{๓๒๕}

เล็บสั้นรูปสี่เหลี่ยม ปกติจะโกรธยาก หากมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงย่อมรุนแรงเมื่อยามโกรธและไม่อภัยให้ใครโดยง่าย

(หากเล็บยิ่งสั้นมาก ยิ่งทวีความคับแค้นมากยามโกรธต้องพยายามหาทางแก้แค้นในภายหลัง ชอบยึดมั่นถือดีในความคิดเห็น และเหตุผลของตนว่าถูกต้องเสมอ)

เล็บกลม พบไม่บ่อยนักในลักษณะของความบ้ำบ้น มีการแสดงออกถึงความคิดเห็นและเหตุผลส่วนตัวในหลาย ๆ เรื่อง ในสิ่งที่คนทั่วไปไม่ยอมรับ

เล็บเว้าเข้า เป็นลักษณะของเล็บที่พบในบุคคลที่ปัญหาด้านสุขภาพที่เกี่ยวกับระบบหมุนเวียนโลหิต เช่น โลหิตจาง โลหิตเป็นพิษ

^{๓๒๔} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาบนฝ่ามือ, หน้า ๔๗.

^{๓๒๕} รัศมี สร้อยวัฒนา, ศิลปะการศึกษาลิขิตบนฝ่ามือ, หน้า ๑๘.

เล็บโค้งงอ เป็นลักษณะของเล็บที่พบในบุคคลที่มีปัญหาเกี่ยวกับระบบการหายใจ โรคปอด หรือทรวงอก

โปรดสังเกตผู้ที่มีเล็บสั้น เล็บกว้าง และหนา เป็นลักษณะของบุคคลที่กระทำการใดจะเป็นไปด้วยความคล่องแคล่วว่องไว รวดเร็ว เป็นคนใจร้อนมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย เป็นผู้ที่ชอบความสะดวกสบายมีชีวิตเรียบง่าย ไม่พิถีพิถันหาความรอบคอบ ไม่เจ้าระเบียบ

สำหรับผู้ที่มีเล็บต่างกันทั้งสี่นิ้ว (สังเกตเล็บนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย) แสดงถึง

- อารมณ์ของการเปลี่ยนแปลงง่าย ใจร้อน
- เปลี่ยนคู่ครอง และมีตรสหายบ่อย
- ชอบเปลี่ยนอาชีพ หน้าที่ธุรกิจการงาน^{๓๒๖}

วงพระจันทร์ใหญ่ ผู้ที่มีลักษณะเล็บยาวเรียว จะมีวงพระจันทร์ที่ฐานเล็บใหญ่ บอกถึงสุขภาพที่ดี มีพลังชีวิตที่กระฉับกระเฉง ในธุรกิจหน้าที่การงาน อารมณ์แจ่มใสรื่นเริง

เล็บยาว ความยาวของเล็บไม่ต่ำกว่า ๑๐ ม.ม. มักพบความยาวของเล็บอยู่ระหว่าง ๑๐-๑๔ ม.ม. ผู้มีเล็บยาวมีนิสัยชอบใช้ชีวิตสบาย มีระเบียบวินัย วินัยรักความสงบ หรือตั้งมั่นอยู่ในความสงบมีสมาธิ มีความมานะ อุตสาหเป็นนิสัย มักพบในหมุ่่นักพาต นักบวช ในจำนวน ๙ ใน ๑๐ ของบุคคลเหล่านี้ที่มีเล็บยาวเกิน ๑๒ ม.ม.

เล็บยาวรูปสี่เหลี่ยม มักไม่ชอบรับผิดชอบงานหนัก ชอบใช้ชีวิตสบาย ไม่ชอบความเหน็ดเหนื่อย อารมณ์ราบเรียบ ไม่ชอบสิ่งรบกวน เข้าใจค่อนข้างยาก

เล็บยาวมนและกว้าง มักพบบุคคลประเภทดังกล่าวในสังกัดคนสวยเหล่านักร้อง ีเซฟชั่นนิสต์ รวมทั้งบุคคลที่ต้องออกสังคมเป็นอาชีพ ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับเล็บสี่เหลี่ยมกว้าง

เล็บสี่เหลี่ยมกว้าง พบในบุคคลที่มีความรับผิดชอบในธุรกิจการงาน มีความจำเจคลุกคลีกับงาน ส่วนใหญ่มักใช้พลังหรือแรงงานแทนความฉลาด หรือความคิด พบในบุคคลที่ใช้แรงงาน เกษตรกร กรรมกร หัวหน้างาน สำหรับผู้ที่ใช้ความคิด ความฉลาดจะพบในบุคคลที่เป็นผู้นำ มีลูกน้องและบริวาร

เล็บรูปสามเหลี่ยมคล้ายเปลือกหอย เป็นลักษณะของบุคคลที่มีชีวิตเหน็ดเหนื่อย มีความกดดันเป็นนิสัย มีความรู้สึกอดิโรย ไม่กระฉับกระเฉง หรือกระปี้กระเป่า แสดงถึงสุขภาพที่ไม่ดี มีการเจ็บป่วยจากโรคภัยเกี่ยวกับไต^{๓๒๗}

เล็บไม่สั้นไม่ยาวลักษณะรูปไข่ เป็นลักษณะเล็บของคนฉลาด มีความคิดและใช้สมองในการดำเนินงาน สามารถบริหารธุรกิจการงานในระดับต่าง ๆ ในสังคม ทั้งสร้างค่านิยมให้กับสังคมทุกระดับ มีผู้ยกย่อง สรรเสริญ พบในบุคคลที่เป็นหัวหน้าหรือผู้นำ มีลูกน้องและบริวารจำนวนมาก

ปลายเล็บที่โค้งหรืองุ้มเข้า บอกถึง แนวโน้มของปัญหาการเกิดโรคมุมิแพ้ที่เกี่ยวกับอาการเป็นหวัด เจ็บคอ หรือเจ็บบริเวณหน้าอก อาการไปเรื้อรัง

^{๓๓๐} สมบัติ รูปประดิษฐ์, แนะนำปัญหาบนฝ่ามือ, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๓๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๑.

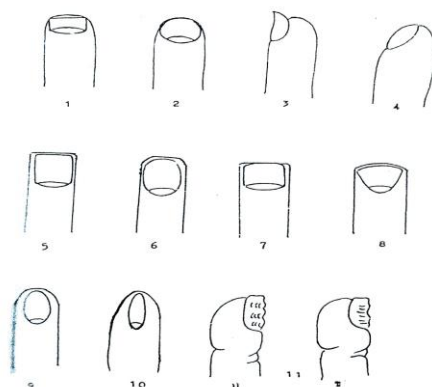
ลักษณะเล็บเป็นคลื่น ย่อมเหมือนกับจุดขาวหรือดอกเล็บที่ปรากฏกับผู้ที่มีอาการทางประสาท อารมณ์อ่อนไหวง่าย มีความเครียดเกิดขึ้น เมื่ออาการทางประสาทผ่านพ้นไป จุดขาวเหล่านี้จะหายไปเอง

หมายเหตุ รูปทรงของเล็บมือควรสอดคล้องกับลักษณะรูปทรงของฝ่ามือ เล็บที่ยาวเรียว มักพบบนนิ้วมือที่เรียวยาวของฝ่ามือศิลป์ เช่นเดียวกับเล็บสี่เหลี่ยมกว้าง พบได้บนนิ้วมือที่มีขนาดเท่ากันตั้งแต่ปลายนิ้วถึงโคนนิ้วบนฝ่ามือทำประโยชน์ เป็นต้น^{๓๒๘}

สรุป การสังเกตเล็บมือของผู้มีปัญหาทางสุขภาพ ดังนี้

ผู้มีโรคประสาท อารมณ์เครียด หงุดหงิด เล็บสั้น ขอบกัดเล็บเป็นนัยสัน รวมทั้งเล็บมือที่มีดอกเล็บที่เป็นจุดขาว แสดงถึงร่างกายที่กำลังเครียดเกิดความวิตกกังวล ทุกข์ร้อน กระวนกระวาย ปัญหาทางสุขภาพจะปรากฏแน่ชัดถ้าเล็บมือมีลักษณะ จุ่มลง หรือโค้งขึ้น จะมีอาการของอวัยวะเกี่ยวกับระบบหายใจในทรวงอก เช่น ปอด และหลอดลม รวมทั้งระบบหมุนเวียน ซึ่งมีผลจากโรคหัวใจ ลิ้นหัวใจ โลหิตจาง หรือโลหิตเป็นพิษ หัวใจอ่อนกำลัง การสูบบุหรี่ไม่ปกติ สังเกตจากฐานเล็บหรือส่วนโคนของเล็บมีสีเขียว ไม่เป็นสีชมพู แลดูเล็บมือไม่สดใส ผู้ที่มีเล็บไม่เรียบมีลักษณะย่นหรือเป็นคลื่น จะปรากฏอาการเช่นเดียวกับผู้ที่มีจุดขาวหรือดอกเล็บ ทำให้ทราบอาการทางประสาทที่มีอารมณ์เครียดเกิดขึ้นกับบุคคลเหล่านั้น

ภาพที่ ๒.๗ แสดงรูปแบบต่าง ๆ ของเล็บมือ



- | | |
|--------------------------|---------------------------------------|
| ๑. เล็บสั้นรูปสี่เหลี่ยม | ๗. เล็บรูปสี่เหลี่ยมกว้าง |
| ๒. เล็บกลม | ๘. เล็บรูปสามเหลี่ยม (เปลือกหอม) |
| ๓. เล็บเว้า | ๙. เล็บรูปไข่ |
| ๔. เล็บโค้งนูน | ๑๐. เล็บแคบยาวรี |
| ๕. เล็บยาวรูปสี่เหลี่ยม | ๑๑. ก. เล็บมีรอยย่นตามแนวตั้ง |
| ๖. เล็บยาวมนและกว้าง | ข. เล็บมีรอยย่นตามขวาง ^{๓๒๙} |

^{๓๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๓๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

(๖) ลายนิ้วมือ

ได้ฟ้าไม่มีหัตถลักษณะเหมือนกันฉันใด ก็ไม่มีลายนิ้วมือที่เหมือนกันฉันนั้น แต่หัตถลักษณะเปลี่ยนแปลงได้ ขณะที่ลายมือไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่เกิดจนตาย

เพราะฉะนั้น นักหัตถลักษณะศาสตร์ทั้งหลาย จึงเชื่อว่า ลายนิ้วมืออาจเป็นข้อมูลประกอบที่ดีมากสำหรับศึกษาแนวโน้มโดยกำเนิดของคนเรา

ถ้าสังเกตลายนิ้วมืออย่างละเอียด จะพบว่ามีลายหลัก ๆ อยู่ ๓ ลักษณะ คือ ลายก้นหอย ลายโค้ง และลายมัดหวายแต่ลายเหล่านี้เรียงอยู่บนนิ้วทั้งห้าอย่างไร



ภาพที่ ๒.๘ แสดง ลายก้นหอย (ซ้าย) ลายโค้ง (กลาง) และลายมัดหวาย (ขวา)

(๑) ทั้งห้านิ้วเป็นลายก้นหอย (พวกถือตนเป็นใหญ่) เป็นคนมั่นใจตนเอง มานะอดทน นิสัยก้าวร้าว ชอบใช้เสียงข่ม ไม่ยอมค้อมหัวยอมแพ้หรือยอมรับผิดไม่ว่าในกาลเทศะใด ถึงจะเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่มักล้มเหลวหรือเคราะห์ร้าย เพราะนิสัยส่วนตัว นี่คือนิสัยที่ขึ้นลงสำเร็จล้มเหลวแบบสุดขีด เนื่องจากเป็นคนแข่งแกร่งดื้อรั้นมากไป คนรอบข้างไม่เข้าอกเข้าใจ

(๒) ทั้งห้านิ้วเป็นลายอื่น (พวกซื่อสัตย์เถรตรง) เป็นพวกอยู่ในกรอบ ไม่ยอมยืดหยุ่นผ่อนปรน เรียกกันว่า พวกซื่อสัตย์เถรตรง ยากที่จะประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ พออายุมากขึ้น วิธีคิดจะเปลี่ยนไปในทางยืดหยุ่นมากขึ้น ถ้ามานะอย่างเสมอต่อเสมอปลาย อยู่กับความจริง จะประสบความสำเร็จในบั้นปลาย ข้อควรสอนใจ คือ ตอนร่วมมือบุกเบิกสร้างกิจการกับคนอื่น มักประสบความสำเร็จหายอย่างหนัก เพราะถูกอีกฝ่ายหนึ่งหลอกลวง ทางที่ดีควรสร้างกิจการด้วยตนเอง หรือทำงานบริษัทที่เชื่อถือได้^{๓๓๐}

(๓) นิ้วโป้งเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกประสบความสำเร็จในบั้นปลายชีวิต) เป็นคนมุมานะ พยายามมาก แต่ต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากมากกว่าคนอื่น บางครั้งถึงเคราะห์ร้ายก็ไม่ท้อแท้ถอดอาลัย ้วยหนุ่ม อาจต้องเผชิญกับความทุกข์ยากสาหัส แต่จะประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงในบั้นปลาย มีชีวิตที่มั่นคงสงบสุข

(๔) นิ้วชี้เป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกมนุษยสัมพันธ์) คนพวกนี้ไม่ชอบขลุกตัวอยู่ในบ้าน ไม่ชอบทำงานที่ลำบากและต้องขยัน เป็นคนร่าเริงไม่นิ่ง ถึงยินดีด้วยเต็นรอบทิศ

^{๓๓๔} ชินแส ไป่หยุน เซนเหียน, หัตถลักษณะศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบกูรู, หน้า ๒๓๕-๒๓๖.

เพื่อคนอื่น แต่ท้ายที่สุดก็จะคุยโวโอ้อวด จึงอาจตกเป็นเป้าเกลียดชัง เป็นคนทำงานหยาบสะเพร่า ไม่สามารถทำงานที่ละเอียดอ่อน นอกจากนี้ ยังสนใจงานที่มีลักษณะเสี่ยงภัยและฉวยโอกาสเป็นพิเศษ

(๕) นิ้วกลางเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกคุยโวโอ้อวด) ไม่ว่าพูดจาหรือวางแผนทำอะไร คนประเภทนี้จะชอบคุยเชื่อง คุยล้ายแบกรับภารกิจที่ยิ่งใหญ่ แต่มักทำได้ไม่ถึงหนึ่งส่วนสิบ มีปณิธานยิ่งใหญ่ แต่ถ้าไม่ดำเนินการตามแผนโดยอยู่กับความเป็นจริง ก็ไม่มีทางสำเร็จการใหญ่

ในแง่โศกาวาสนา ต้องสร้างตัวลำแข้งของตนเอง อย่าหวังมรดกเด็ดขาด ทางที่ดีคืออย่าแต่เพื่อฝัน ต้องมุ่งมั่นดำเนินการโดยอยู่กับความเป็นจริง

(๖) นิ้วนางเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกมีอนาคต) ไม่ว่างานอะไรพวกเขาจะไม่เกียจคร้านละเอียดรู้จักแก้ปัญหาแบบแยบยล ได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา เขามักเป็นที่อิฉาวิชาของเพื่อนร่วมงาน เนื่องจากได้เลื่อนตำแหน่งอย่างรวดเร็วตั้งแต่อายุยังน้อย^{๓๓๑}

(๗) นิ้วก้อยเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกมีความสามารถ) พวกเขามีความสามารถเป็นพิเศษ ไม่จำเป็นต้องรับช่วงกิจการของพ่อแม่ ชอบสร้างกิจการด้วยสติปัญญาของตนเอง กระทั่งประสบความสำเร็จในท้ายที่สุด แม้มีจุดอ่อนสำคัญ คือ ไม่มีความอดทน เมื่อตกอยู่ในสภาพแวดล้อมอันยากลำบากหรือประสบความล้มเหลว มักจะทนไม่ได้ หรือทำเรื่องโง่ ๆ อย่างหน้าเสียดาย ทางที่ดีคือต้องพยายามขัดเกลาจิตใจ บ่มเพาะความทรหดอดทนที่เข้มแข็ง

(๘) นิ้วโป้งและนิ้วชี้เป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกผู้ดีสูงศักดิ์) เป็นคนใจกว้าง จิตใจเปิดเผย มีกลิ่นอายผู้ดี ค่อนข้างเป็นที่ยกย่องนับถือ รอบตัวมีคนคอยประจบสอพลอ ระวังจะตกเป็นเครื่องมือของคนอื่น

(๙) นิ้วโป้งและนิ้วกลางเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกจับจรด) พวกเขา มักจากบ้านเกิดไปใช้ชีวิตในต่างแดน เพราะฉะนั้น ถึงพยายามมากกว่าคนอื่นเป็นเท่าตัว แต่เนื่องจากเป็นคนจับจรด ไม่หนักแน่นมั่นคง ชีวิตจึงค่อนข้างลำบาก

(๑๐) นิ้วโป้งและนิ้วนางเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกโชคดีในบั้นปลาย) พวกเขาจะประสบความสำเร็จทุกซี่ยากสาหัสในวัยหนุ่มสาว ค่อย ๆ มีชื่อเสียงเมื่อถึงวัยกลางคน ความสามารถเป็นที่ยอมรับ ความเชื่อถือก็เพิ่มขึ้นไม่น้อย ทำให้งานการดำเนินไปอย่างราบรื่น พอถึงบั้นปลายชีวิตจะประสบความสำเร็จอย่างราบรื่น บนพื้นฐานที่สร้างขึ้นอย่างดีในวัยกลางคน

(๑๑) นิ้วโป้งและนิ้วก้อยเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกนักโต้แย้งอภิปราย) เวลาฟังคนพวกนี้พูดอะไร จะรู้สึกว่าเขาคิดอะไรเป็นระบบ มีเหตุผล เหมาะที่จะเป็นทนายผู้พิพากษา หรือนักการเมือง มีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพเหล่านี้^{๓๓๒}

(๑๒) นิ้วโป้ง นิ้วชี้และนิ้วกลางเป็นลายก้นหอย นิ้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกจิตใจอ่อนแอ) เป็นพวกไม่มั่นใจในตนเอง ขี้ลังเล ไม่สามารถทำงานสำคัญให้สำเร็จ มักปล่อยชีวิตให้ผ่านไปโดยไม่เกิด

^{๓๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.

^{๓๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘-๒๓๙.

ประโยชน์ นอกจากนี้ ยังมีนิสัยใจร้อน ขี้หงุดหงิด ขี้โกรธ บางครั้งก็ล่วงเกินผู้อื่นในเรื่องเล็กน้อย จึงมักเสียโอกาสที่ดี

(๑๓) นัวก้อยเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกประนีประนอม) นิสัยอ่อนโยน คล้อยตาม ไม่ชอบขัดแย้งวิวาทกับคนอื่น ชอบประนีประนอมด้วยวิธีที่เหมือสม เป็นที่ต้อนรับของ สมัครพรรคพวก มีโอกาสประสบความสำเร็จเหนือความสามารถค่อนข้างมาก

(๑๔) นั้วโป่งเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกใจร้อนขี้หงุดหงิด) นิสัยใจร้อน ขี้หงุดหงิด ออกประสาทนิด ๆ ไม่หนักแน่นสุขุม แต่ส่วนใหญ่แล้วหัวสมองค่อนข้างดีมีความสามารถ ถ้าแก้ไขจุดอ่อนข้างต้นได้ ก็จะประสบความสำเร็จ ควรสนใจขัดเกลาจิตใจ เปิดใจให้กว้าง รักษาท่าที หนักแน่นสุขุมเยือกเย็นไว้ให้ได้ตลอดเวลา

(๑๕) นั้วขี้เป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกยึดมั่นในคุณธรรม) มีอุดมคติสูงส่ง ไม่เหมาะที่จะทำการค้า เหมาะที่จะเป็นนักวิชาการ นักการศึกษา นักการศาสนา ฯลฯ ถ้าประกอบ อาชีพเหล่านี้ จะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่าอาชีพอื่นแต่อาจประสบความสำเร็จอย่างยากมากในเรื่องเชีงส์ ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

(๑๖) นั้วกลางเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกมีคุณธรรมของจอมยุทธ์) พวกเขาจะไม่บอกปิดเมื่อได้รับการไหว้วาน ช่วยเหลือคนอื่นอ่อนแอและไม่ได้รับความเป็นธรรม มีคุณธรรมของจอมยุทธ์ งานขยันขันแข็ง ไม่ยอมสิ้นเปลืองเวลา เป็นที่เชื่อถือของสังคม มีโอกาส เจริญก้าวหน้าสูง แต่ต้องระวังตกเป็นเครื่องมือของคนอื่น^{๓๓๓}

(๑๗) นั้วนางเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกอบอุ่นจริงใจ) เป็นคนอบอุ่น จริงใจ มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นที่ชื่นชอบของผู้อาวุโสและลูกน้อง มีโอกาสประสบความสำเร็จอย่าง รวดเร็ว ของเพียงรักษาและพัฒนาสิ่งที่สร้างขึ้นแล้วให้ดี จะมีความสุขทั้งชีวิตครอบครัวและชีวิตสังคม

(๑๘) นั้วขี้ นั้วกลางและนั้วนางเป็นลายกันหอย นั้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกดื้อรั้น) ข้อดี คือ เป็นคนซื่อตรง ข้อพกพร่องคือดื้อรั้นมาก มักขัดแย้งวิวาทกับคนอื่น เพราะดิ่งตันในความคิดเห็น ของตน เมื่อประสบภัยน้อยคนจะยื่นมือเข้ามาช่วยแต่เมื่ออายุมากขึ้น อารมณ์จะค่อย ๆ เย็นลง มีโอกาสประสบความสำเร็จค่อนข้างมาก

(๑๙) นั้วโป่งและนั้วนางเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกทิ่มทื่อ) นิสัย ค่อนข้างทิ่มทื่อ พุดจาและทำงานไม่คล่องแคล่ว แต่อยู่กับความจริง กำหนดแผนการแล้วจะเดินหน้า ทำทีละขั้น แม้จะค่อนข้างเชื่องช้า มนุษยสัมพันธ์ก็ไม่ดี แต่มีโอกาสร่ำรวยและมีชื่อเสียง

(๒๐) นั้วขี้และนั้วกลางเป็นลายกันหอย นั้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกวิญญูชน) มีคุณธรรม ในหัวใจ เคารพเบื่องบน เมตตาเบื่องล่าง มีบุคลิกภาพของวิญญูชน ปรับตัวเข้ากับทุกคนได้ มักได้เป็น ผู้บริหารระดับสูงของบริษัท ผู้อำนวยการธนาคาร หรือผู้จัดการบริษัทขนาดใหญ่ แต่กลับไม่สนใจใน การจัดการและรับมือเพศตรงข้าม

(๒๑) นั้วขี้และนั้วนางเป็นลายกันหอย นั้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกใจร้อน) นิสัยใจร้อน ถ้าเป็นสิ่งที่ต้องการต้องทำให้ได้ทันที ถ้าไม่แก้ไขนิสัยเช่นนี้ ชีวิตจะล้มเหลว ความพยายามขัดเกลา นิสัยใจคอให้ดี

(๒๒) นั้วซี้และนั้วกลางเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกผู้นำ) คนประเภทนี้ใจคอกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเห็นใจคนอื่น สันตติในการใช้บุคลากร ชอบช่วยเหลือคนอื่น มักได้รับการอุ้มชูให้เป็นผู้นำ นอกจากนี้ พวกเขายังเป็นคนละเอียดรอบคอบ สมองปราดเปรียว มีคุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จ^{๓๓๔}

(๒๓) นั้วกลางและนั้วก้อยเป็นลายกันหอย นั้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกบ้านบั่น) พวกเขา มักคิดเอาเองว่าสิ่งที่ตนคิดและทำเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ไม่ว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นคนอย่างไร พวกเขาจะต่อสู้โต้แย้งด้วยจนถึงที่สุด แต่พวกเขามีสันดานที่ไม่เลว เป็นผู้ช่วยที่ดี ถ้ารู้จักตัดสินใจตนเองอย่างเหมาะสม งานการจะเดินหน้าไปอย่างราบรื่น

(๒๔) นั้วกลางและนั้วนางเป็นลายกันหอย นั้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกหัวมังกุท้ายมังกร) นิสัยจับจืดเอาแน่ไม่ได้ อยากรลองทุกอย่าง แต่ไม่ยืนหยัดอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เป็นคนประเภทฉลาดน้อย ไม่ประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ ถ้ามีจิตใจยืนหยัดจะประสบความสำเร็จ

(๒๕) นั้วกลางและนั้วนางเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกวีรบุรุษ) ไม่คลั่งไคล้เงินทอง ไม่ชอบเล่นเล่ห์เหลี่ยม ไม่คิดตั้งหลักแหล่ง ไม่คิดสร้างครอบครัวที่มั่นคงมีความสุข นิสัยโอ้อวดผาเผย เป็นพวกวีรบุรุษเหมาะที่จะเป็นนักการเมืองหรือทนายความ

(๒๖) นั้วกลางและนั้วก้อยเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกฉวยโอกาส) พวกเขาชอบตั้งความหวังที่ยิ่งใหญ่ รู้จักฉวยโอกาส เหมาะกับงานที่มีลักษณะฉวยโอกาส เช่น พ่อค้าวานิช วิศวกรเหมือง แต่ดวงจะลำบากตอนหนุ่ม มั่นคงตอนแก่

(๒๗) นั้วซี้และนั้วนางเป็นลายกันหอย นั้วที่เหลือเป็นลายอื่น (พวกก้าวร้าว) นิสัยดื้อรั้น ก้าวร้าว ชอบโต้แย้งวิวาทกับคนอื่น ไม่ควรหวังพึ่งพ่อแม่ ต้องพยายามเรียนรู้วิธีใช้ชีวิตอย่างอิสระแต่เนิ่น ๆ มีเช่นนั้น มิเช่นนั้น ชีวิตหลังวัยกลางคนจะลำบากมาก

(๒๘) นั้วโป้งและนั้วกลางเป็นลายอื่น นั้วที่เหลือเป็นลายกันหอย (พวกบริหารทรัพย์สินไม่เป็น) ขาดจินตภาพคณิตศาสตร์ บริหารทรัพย์สินไม่เป็น ถึงหาเงินได้มากแต่ก็คล้ายกับใช้ชะลอมตักน้ำ เงินทองรั่วไหลไม่หยุด ถ้าได้ผู้ช่วยที่ดี ช่วยจัดการทรัพย์สินให้ดีจะประสบความสำเร็จอย่างคราดไม่ถึง^{๓๓๕}

๗) เครื่องหมาย Mark and Sign

เครื่องหมายจะเกิดขึ้นจากเส้นอิทธิหรือเส้นจร หรือเกิดขึ้นเองลอย ๆ เช่น มีจุดแตงน้ำตาล ขึ้นมาเป็นเครื่องหมาย อยู่ ๆ อังคารหมองขึ้นมา เป็นเครื่องหมายพวกนี้เปลี่ยนหายไป เครื่องหมายที่ดี ถ้าอยู่ในเนินที่ดี ไปลอยตัวอยู่ในที่ดี จะให้อิทธิพลมาก ถ้าเครื่องหมายเบียดชิดเส้นไม่ดี เพราะไม่ได้ลอยตัวทำให้หมดพลังไปตัวเส้นที่มีลักษณะเป็นเครื่องหมายจะให้อิทธิพลเมื่อ เส้นเสาร์ อาทิตย์ พุธ พฤหัส ดีในช่วงระยะอายุ จะเห็นว่าบางคนมีจุดแตงมา 5 ปี ไม่ได้อะไรเลย เครื่องหมายเป็นแต่เพียงกลางบอกเหตุให้รู้ว่า เมื่อถึงชีวิตช่วงที่ดีจึงจะให้พลังมีอิทธิพลขึ้นมา

ถ้าเป็นเครื่องหมายที่ดี ไปลอยตัว ยังไม่ได้อิทธิพลอะไร แต่มันต้องมีประโยชน์แน่ แต่จะรวดเร็วหรือไม่? ถ้าทำท่าจะล้มเหลวเสียหายทั้ง ๆ ที่ยังไม่ถึงกำหนดระยะเวลา แต่ก็ช่วยประคับ

^{๓๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๑-๒๔๒.

^{๓๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ .

ประกอบไว้ ไม่เสียหายมาก ลักษณะของเครื่องหมาย ต้องเป็นเส้นจรหรืออิทธิพลขึ้นมาจึงจะเป็น
เครื่องหมาย^{๓๓๖}

ขั้นตอนการดูหัตถลักษณ์

ถ้าจะดูหัตถลักษณ์ให้ตัวเอง จะต้องดูลักษณะหลังมือก่อน เพื่อจำแนกว่าเป็นมือลักษณะใดจากทั้งหมด ๗ ลักษณะ

เรื่องนี้ดูคล้ายง่าย ในทางเป็นจริงยุ่งยากเอาการ ถ้าลักษณะมือค่อนข้างชัดก็วินิจฉัยง่าย ถ้าพบมือกำกึ่งระหว่างสองลักษณะ แม้นักหัตถลักษณ์ศาสตร์ผู้ชำนาญก็อาจสับสนงุนงง

ปัญหาการวินิจฉัยลักษณะมือที่ว่านี้ จะขอกล่าวถึงอย่างละเอียดในบทต่อไป

ถัดมาค่อยดูนิ้วมือ ขณะที่ดูว่านิ้วสั้นหรือยาวต้องดูว่านิ้วตรงหรือคดด้วย เพื่อนำมาอ่านความสามารถและแนวโน้มลักษณะนิสัยเจ้าของมือ

จากนั้น ให้ดูว่ารูปเล็บสั้นหรือยาว ลักษณะเล็บเป็นอย่างไร ซึ่งไม่เพียงช่วยให้เข้าใจลักษณะนิสัยมากขึ้น ยังช่วยให้วินิจฉัยปัญหาสุขภาพได้แม่นยำขึ้น

เมื่อดูส่วนต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ค่อยดูเนินและลายบนฝ่ามือ เนิน คือ ส่วนที่นูนขึ้นมาบนฝ่ามือ แบ่งเป็น ๘ เนิน ๑ ที่ราบ ช่วยให้เข้าใจลักษณะโดยรวมของฝ่ามือง่ายขึ้น เนินแต่ละเนินแทนความหมายบางอย่าง โดยต้องวินิจฉัยจากระดับความนูน ซึ่งพูดว่ามีความหมายค่อนข้างสำคัญในทางหัตถลักษณ์ศาสตร์

การดูเนินต่าง ๆ จะช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม เพิ่มความหวังบนเส้นทางแห่งชีวิต ไม่ว่าปัญหาฐานะการงาน การศึกษาเล่าเรียน ทรัพย์สินเงินทอง หรือความรัก

นอกจากนี้ การดูลักษณะลายมือ ก็ช่วยให้เข้าใจปัญหาอาชีพ ความรัก การแต่งงาน ชะตาชีวิต ฯลฯ ในวันข้างหน้าได้แม่นยำยิ่งขึ้น^{๓๓๗}

หลักทั่วไปในการวินิจฉัย

- มือค่อนข้างใหญ่ เหมาะที่จะทำงานละเอียดปลีกย่อย เป็นคนไม่ค่อยร่าเริง มักแสดงท่าทางเคอะเขินและไม่ค่อยมีความสุขในที่ธารกำนัล

- มือใหญ่มาก มีนิสัยแบบ “ทรราช” มาสนใจระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม ชอบทำตามความพอใจส่วนตัว

- มือค่อนข้างเล็ก นิสนร่าเริงเบิกบาน ชอบวิพากษ์วิจารณ์เรื่องต่าง ๆ ชอบคุยโวโอ้อวดและสุร่นสุร่ายกับอาหารการกิน

- นิ้วเรียวยาวและสวย ชอบยืนยันข้อเสนองานของตนเองอย่างดื้อรั้น ขี้หงุดหงิด มุทะลุ ไม่น่าสนิทสนม

- ผู้หญิงที่ฝ่ามือใหญ่ ส่วนใหญ่คลอดบุตรง่าย

- ผู้หญิงที่ฝ่ามือเล็ก ส่วนใหญ่คลอดบุตรยาก

- ฝ่ามือสั้นและอ้วน ไม่ว่าชายหรือหญิง ล้วนเป็นคนเย็นชาไร้น้ำใจ

- ฝ่ามือยาวแต่นิ้วอวบสั้น โทกเก่ง เชื่อถือไม่ค่อยได้

^{๓๓๖} เกสรีกาญจน์ จิตรโสภี, ศาสตร์แห่งลายมือ, หน้า ๓๖๒.

^{๓๓๗} ชินแสไปหยุน เซนเหียน, หัตถลักษณ์ศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบบูร, หน้า ๑๑-๑๒.

- ฝ่ามือสั้นหรือยาว แต่นิ้ววอบสั้น จะมีนิสัยชอบติดยึดกับสูตรสำเร็จ ทำตามกฎระเบียบตายตัว ให้ความรู้สึกไร้น้ำใจ
- นิ้วเล็กมากเท่าใด จะมีนิสัยเลอะเทอะมากเท่านั้น ชอบแสดงความกล้าหาญกับเรื่องไร้สาระ ไม่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
- มือออกสีแดง เป็นคนกล้าหาญ ขาบซึ่งตื้นตันใจง่าย มักถูกมองว่าเป็นคนมุทะลุ ไม่มรวานตาเล็งการณ์ไกล แต่ค่อนข้างโหด
- มือออกสีเขียวขาว ถึงเป็นผู้ชาย จะมีนิสัยคล้ายผู้หญิง ค่อนข้างอ่อนแอ อาจเป็นโรคโลหิตจาง
- มือออกสีเขียว เลือดไหลเวียนไม่สะดวก เจ็บป่วยบ่อย
- มือขาวมาก ชีพหุดหงิด ชอบแก้แค้น
- มือออกสีเหลือง อาจเป็นโรคตับ^{๓๓๘}

โดยสรุป หัตถลักษณ์เป็นเข็มทิศชีวิตของเราได้ มันช่วยให้ชีวิตที่กำลังจะเจอกับปัญหาได้มีวิธีที่จะรับมือกับปัญหาหรือความทุกข์ที่กำลังจะเกิด การใช้หัตถลักษณ์มาคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต เพียงบอกแนวโน้มหลัก ๆ ได้เท่านั้น เช่น ลักษณะมือใช้บอกอุปนิสัยและอาชีพ เส้นลายมือใช้ดูชะตาชีวิตอย่างละเอียด ลักษณะนิ้วมือ ช่วยให้เข้าใจอุปนิสัยและอาชีพโดยรวม เน้นมือช่วยให้เข้าใจเป้าหมายชีวิต เล็บมือใช้ดูสุขภาพ และลายนิ้วมือใช้ดูแนวโน้มชะตาชีวิตโดยกำเนิด เป็นหลักการวินิจฉัยเหตุการณ์ในอนาคต ที่ค่อนข้างไกล มีระดับความแม่นยำประมาณ ๖๕% ไม่สูงกว่านี้ นอกจากนั้น หัตถลักษณ์ยังเป็นศาสตร์ที่ใช้ทำความเข้าใจ อุปนิสัยใจคอของคนเราได้ด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าในทางหัตถลักษณ์ปรากฏสัญญาณบางอย่างที่เลวร้าย ก็ไม่จำเป็นต้องห่อหุ้มทอดอาลัย มองโลกในแง่ร้าย เพียงเราใช้ความพยายาม อดทน ก็สามารถผ่านอุปสรรคทุกปัญหาได้

๒.๔.๖ โหราศาสตร์กับสังคมและวัฒนธรรมไทย

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความคิดรู้จักใช้เหตุผล สามารถเรียนรู้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาแล้วดำเนินอยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เรียกว่า วัฒนธรรม เพื่อความสงบเรียบร้อยของคนในสังคม เพราะฉะนั้นสังคมและวัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเหรียญซึ่งมีสองด้านที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้^{๓๓๙} โหราศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยมาก เรามักได้ยินและได้ฟังคำพูดว่า “ดวงดี และดวงไม่ดี หรือแล้วแต่ดวง” อยู่เสมอในวงสนทนาทั่วไป^{๓๔๐} นักโหราศาสตร์ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของดวงดาวที่มีผลต่อพฤติกรรม บุคลิกภาพ สุขภาพ และกิจกรรมอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์และมากยิ่งขึ้นโหราศาสตร์ช่วยให้เข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อมนุษย์ในแต่ละวันจากตำแหน่งของดวงดาวที่โคจรเคลื่อนที่บนท้องฟ้ากระทบกับดวงดวงประจำชีวิตแบบ

^{๓๔๒} ชินแสไปหยุน เซนเหียน, **หัตถลักษณ์ศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบบูร**, หน้า ๒๑.

^{๓๓๙} ดนัย ไชยโยธา, **สังคมวัฒนธรรม และประเพณีไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๐.

^{๓๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

แผนภูมิชีวิตของมนุษย์ผู้นั้น^{๓๔๑} โหราศาสตร์จึงเปรียบเสมือนกับการเดินเรือที่ใช้เข็มทิศกับแผนที่ในการกำหนดเส้นทางเดินเรือตำแหน่งดาวสามารถใช้ในการกำหนดแผนการใช้ชีวิตได้^{๓๔๒}

คนไทยในปัจจุบันจำนวนมากมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ เนื่องจากโหราศาสตร์มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบันการเชื่อก่อนนี้ยังคงอยู่และดูจะมีมากขึ้นด้วยการอ่านดวงชะตาออกก็เท่ากับทราบสถิติของดวงชะตาตนเองในรูปของผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วที่เราได้ทำมาซึ่งจะตามสนอง โดยเรามีโอกาสที่จะปรับปรุงตัวเพื่อเผชิญกับเหตุการณ์ได้ล่วงหน้า สิ่งใดที่เราไม่ต้องการได้รับเราก็หาทางแก้ด้วยสติปัญญาที่จะช่วยผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ บทบาทในปัจจุบันของโหราศาสตร์ที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทย สรุปได้ดังนี้

๑. ทำให้ทราบถึงประวัติของเจ้าชะตา คือทราบถึงพื้นฐานความสามารถ นิสัย สติปัญญา ชาติตระกูล ฐานะความเป็นอยู่ ทั้งคราวดีและคราวร้ายในชีวิต โหราศาสตร์เป็นทางเดียวที่จะยังทราบความชอบหรือความถนัดของเด็กที่จะเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยได้ว่าเขาถูกกับอาชีพชนิดใด ควรจะมุ่งเรียนทางไหนเพื่อให้สอดคล้องกับดวงชะตา และเพื่อความก้าวหน้าในอนาคต ดีกว่าปล่อยให้ศึกษาไปเองเรื่อย ๆ โดยความอย่างเพื่อนฝูงหรือบ้าง มารดาบังคับให้เรียนในทางที่เด็กไม่มีอุปนิสัยกว่าจะรู้ตัวว่าไม่ถูกกับตนเองก็เสียเวลาไปมาก สิ่งสำคัญยิ่งที่มารดาพึงควรทราบล่วงหน้าถึงความถนัดของตนเอง^{๓๔๓}

๒. การดูแนวโน้มชีวิตในอนาคต เมื่อบุคคลประสบปัญหาในชีวิต มีข้อขัดข้องใจ หาทางออกไม่ได้ มักจะไปหาหมอดู เพื่อให้ตรวจดูดวงชะตาตนว่าดีร้ายอย่างไร โชคดีจะเข้ามาเมื่อใด และเคราะห์ร้ายที่กำลังเผชิญจะสิ้นสุดลงเมื่อใด นี่จะเป็นกิจกรรมหลักในการใช้โหราศาสตร์ของคนไทย เรื่องที่คนส่วนใหญ่สนใจก็คือเรื่องการเงิน การงานและความรัก ดูได้จากสถิติที่ยกมาข้างต้น ถึงแม้คนจะไม่มี ความเชื่ออย่าง มั่นคงนักต่อโหราศาสตร์ แต่คำทำนายของหมอดูก็ทำให้คล้อยตาม สบายใจ มีกำลังใจ หรืออาจจะมีความกังวลใจมากขึ้น ความที่บุคคลไม่มีความเข้าใจในโหราศาสตร์เพียงพอ ผวนกับคำที่หมอดูกล่าวกันว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” ทำให้หมอดูเป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างมากในสังคมไทย แม้จะมีคนที่ไม่เชื่อถือเป็นจำนวนมาก แต่ก็มักจะ “ฟังหูไว้หู” คืออย่างน้อยก็ฟังไว้ก่อน นอกจากดวงชะตาบุคคลแล้ว การดูดวงชะตาประเทศหรือบุคคลสำคัญก็มีอิทธิพลอย่างมากในสังคมไทย

๓. การตั้งชื่อและเปลี่ยนชื่อ ในปัจจุบันเมื่อความรู้ทางโหราศาสตร์เริ่มแพร่หลาย คนมีความเชื่อเรื่องนี้มากขึ้น การตั้งชื่อตามหลักโหราศาสตร์ก็มีความสำคัญขึ้นมา แม้คนที่มิเชื่อเดิมอันไม่เป็นมงคลต่อตัวเองตามคติความเชื่อก็มักจะเปลี่ยนชื่อให้ถูกต้องตามตำราโหราศาสตร์ ทำให้คนบางคนในสมัยปัจจุบันมีชื่อที่ยาว อ่านยากและฟังดูแปลกหู ถึงแม้จะไม่ได้มีข้อพิสูจน์อย่างชัดเจนว่าการเปลี่ยน

^{๓๔๑} จักรเทพ รำพึงกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๙๔.

^{๓๔๒} ศิริปัญญา นภาพัทพ์, “พุทธศาสนากับโหราศาสตร์”, *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๒๒.

^{๓๔๓} วาสนา จันทภาษา, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทย*, หน้า ๑๒.

ชื่อสามารถเปลี่ยนชีวิตของตนได้หรือไม่ แต่คนจำนวนไม่น้อยก็นิยมเปลี่ยนชื่อ เพราะเชื่อว่าชื่อเป็นสัญลักษณ์แทนตัวอย่างหนึ่ง อย่างน้อยก็มีผลทางด้านจิตวิทยา^{๓๔๔}

๔. ใช้ประกอบวินิจฉัยโรคและสุขภาพ การอ่านดวงชะตาจะทำให้ทราบถึงโรคที่เจ้าชะตาจะเป็นโรคประจำตัวหรือโรคปัจจุบัน วงการแพทย์ในอเมริกาปัจจุบันนี้เมื่อจะมีการผ่าตัดครั้งใหญ่ ๆ ที่สำคัญ ซึ่งจะต้องเสี่ยงต่อการตายของคนไข้ สถาบันการแพทย์จะสอบถามกับสถาบันโหราศาสตร์เสียก่อน เพื่อตรวจสอบดวงชะตาของคนไข้ว่า สมควรผ่าตัดหรือไม่ ถ้าหากไม่มีอันตรายใด ๆ แพทย์จะลงมือผ่าตัดทันที ถ้าสถาบันโหราเห็นว่าการผ่าตัดจะทำให้คนไข้ถึงตายเขาก็จะไม่ยอมผ่าตัดให้เสียเวลา

๕. ใช้ประกอบในการสอบสวนคดีต่าง ๆ เช่น บุคคลที่มีอาชีพเป็นโจร ในดวงชะตาจะบอกไว้อย่างละเอียดถึงพื้นดวงเกี่ยวกับการหาทรัพย์มาจะต้องได้แบบยื้อแย่งเขามา นิสัยใจคอผู้ร้ายสามารถฆ่าคนได้อย่างเลือดเย็น ตลอดจนการหาสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ได้ และทราบแม้กระทั่งดวงชะตาที่จะต้องถูกติดคุกหรือไม่ ถ้าหากได้มีการตรวจดวงชะตาของผู้ร้ายทุกคนก็จะช่วยในการสอบสวนคดีว่าจับคนร้ายมาถูกต้อง และไม่เสียเวลามากแม้กระทั่งในการปล่อยหรือภัยโทษให้นักโทษ หากดวงชะตาบ่งว่า ไม่มีวันกลับตัวได้เลยแล้ว ทางเราก็ไม่น่าจะปล่อยตัวนักโทษผู้นั้นเลย เพราะเท่ากับว่าปล่อยออกมาสร้างความเดือดร้อน ให้กับประชาชนอีก ควรจะปล่อยนักโทษที่เห็นว่าเป็นคนพอจะกลับตัวได้ และที่ได้กระทำผิดลงไปนั้นเป็นเพราะมิได้มีเจตนาโดยสันดานเดิม แต่ทำไปเพราะขาดใช้กรรมเก่าที่ได้ทำไว้แต่ปางก่อนนั่นเอง

๖. ใช้ในการพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ เพราะในวิชาโหราศาสตร์แสดงการสัมพันธ์ระหว่างโลกกับดาวเคราะห์ เช่น ดวงจันทร์มีอำนาจดึงดูดน้ำทะเลให้เกิดน้ำขึ้นน้ำลง ไม่เฉพาะแต่น้ำส่วนใหญ่ในพื้นที่โลกเท่านั้น แม้กระทั่งน้ำส่วนน้อยคือ โลหิตในร่างกายสตรีก็ถูกอำนาจดึงดูดจากดวงจันทร์ด้วย ทำให้มีประจำเดือนตามกำหนดทางจันทรคติคือ 28 วันต่อครั้งโดยถ่วงเฉลี่ย แต่ที่มีไม่พร้อมกันทุกคนก็เพราะเกิดไม่พร้อมกันนั่นเอง และจากอำนาจดึงดูดของดาวเคราะห์ต่าง ๆ กับการคำนวณรอบของการโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์กับจันทร์ในทางปีจันทรคติกับสุริยคตินั้น ก็จะเกิดกาลตามเดือนที่ปรากฏในปฏิทิน ฤดูสามฤดูจึงปรากฏเป็นสถิติให้ทราบได้ว่า เมื่อไรร้อน เมื่อไรหนาว และเมื่อไรจะมีฝนตก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร พ่อค้า และนักปกครอง เป็นต้น นอกจากนี้การวิปริตที่ทำให้เกิดภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ก็เกิดจากการโคจรของดวงดาว

๗. ใช้พยากรณ์ในเรื่องเบ็ดเตล็ดทั่วไป เช่น พยากรณ์การเดินทาง การสอบไล่ การดูว่าพระสงฆ์จะสึกหรือไม่ การย้ายงาน และเกี่ยวกับการหาฤกษ์ยามต่าง ๆ เช่น ฤกษ์ปลูกบ้านใหม่ ฤกษ์แต่งงาน และฤกษ์อื่น ๆ ตลอดจนการตั้งชื่อเด็กเกิดใหม่เป็นต้น ในสมัยโบราณประเทศเราเมื่อจะมีการยกทัพไปรบยังต้องมีการหาฤกษ์ยามกันและส่วนมากจะใช้ “มหาฤกษ์” เป็นฤกษ์ยกทัพจับศึก เพื่อให้ประสบชัยชนะได้ ในต่างประเทศเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ฮิตเลอร์ผู้เผด็จการแห่งเยอรมันได้ให้โหราหาฤกษ์เมื่อเวลาเคลื่อนกองทัพบุกเข้าโจมตีข้าศึก คืออังกฤษ เพื่อหวังชัยชนะ ซึ่งปรากฏ

^{๓๔๔} จักรเทพ ราฟังกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๖๑.

ว่า ได้ผลดีแทบทุกครั้ง ต่อมาภายหลังอังกฤษทราบเรื่องนี้เข้า อังกฤษให้โทรหาฤกษ์ยามบ้างและคอยดักไว้ก่อนว่า ฮิตเลอร์จะใช้ฤกษ์อะไร อังกฤษจะได้หาทางแก้เผ็ดกันทางกลเม็ดของวิชาโหราศาสตร์ ซึ่งปรากฏว่า อังกฤษประสบความสำเร็จอย่างงดงาม จนทำให้กองทัพเยอรมันต้องพ่ายแพ้ในตอนที่ครั้งนี้เป็นต้น ถึงแม้ว่า ทั้งเยอรมันและอังกฤษจะใช้โหราศาสตร์สากลเข้าช่วย และของประเทศไทยใช้โหราศาสตร์ไทยก็ปรากฏผลดีกันทั้งนั้น^{๓๔๕}

นอกจากนี้เทพเจ้าแห่งดวงดาวเหล่านั้น ยังเป็นผู้กำหนดฤดูกาลที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ จึงได้มีการบูชาเทพเจ้าดวงดาวเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ความสงบสุข หลีกเลียงสงคราม ความเจ็บป่วย ความอดอยาก ความแห้งแล้ง และนักบวชโบราณยังคอยเฝ้าสังเกตตำแหน่งและคำนวณการเคลื่อนที่ของเทพเจ้าดวงดาว (ดาราศาสตร์) เพื่อกิจกรรม การเมืองและศาสนา โหราศาสตร์จึงถูกนำมาใช้ทั้งในด้านศาสนาและด้านวิทยาศาสตร์ในเวลาเดียวกัน^{๓๔๖} โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมายาวนาน กิจกรรมในชีวิตของคนไทยล้วนเกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ เช่นการหาฤกษ์ต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาในการตัดสินใจ เป็นต้น^{๓๔๗} แต่อย่างไรก็ตามโหราศาสตร์ก็ไม่สามารถบอกความจริงได้ทั้งหมด ชีวิตเรามีเสรีภาพไม่ได้ถูกกำหนดมาแล้ว ความเพียรของบุคคล ความมีสติสามารถเอาชนะโชคชะตาได้เสมอ^{๓๔๘}

สรุปได้ว่าบทบาทในปัจจุบันของโหราศาสตร์ที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทย มีดังนี้ ทำให้ทราบถึงประวัติของเจ้าชะตา, ดูแนวโน้มชีวิตในอนาคต, ตั้งชื่อและเปลี่ยนชื่อ, ใช้ประกอบวินิจฉัยโรคและสุขภาพ, ใช้ประกอบในการสอบสวนคดีต่าง ๆ ใช้ในการพยากรณ์ดินฟ้าอากาศและใช้พยากรณ์ในเรื่องเบ็ดเตล็ดทั่วไป เช่น พยากรณ์การเดินทาง

๒.๔.๗ ความสัมพันธ์ของโหราศาสตร์กับปรัชญาและจิตวิทยา

นักโหราศาสตร์ต้องอาศัยปรัชญาเมธีเป็นหลักในการอุปมา หรือหลักการเปรียบเทียบทางด้านปรัชญา ตลอดจนการศึกษาโครงสร้างด้านจิตวิทยาของผู้มารับการพยากรณ์มาประมวลกับความรู้ทางโหราศาสตร์ แล้วจึงสามารถทำนายหรือพยากรณ์ เมื่อกล่าวเป็นคำพยากรณ์ออกมาก็ยังต้องอาศัยหลักจิตวิทยาและหลักปรัชญา เพื่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อถือแก่ผู้มาขอรับการพยากรณ์อีกด้วย โหราศาสตร์จึงถือเป็นศาสตร์ทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาอันสูงยิ่ง เครื่องมือสำคัญของวิชาการโหราศาสตร์ คือวิชาตรรกศาสตร์ โดยเฉพาะคือการอุปมาหรือการอุปมัย เมื่อศึกษาสูงขึ้น ๆ จะพบว่า มีธรรมชาติคล้ายเป็นศาสนา และที่น่าสนใจคือเข้ากันกับพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี กล่าวคือโหราศาสตร์เป็นเรื่องของ “ศาสตร์แห่งกาลเวลา” ซึ่งกินความหมายกว้างไปถึงอดีตกาลปัจจุบันกาลและอนาคตกาล วิธีการรู้จะไม่แตกต่างกันระหว่างการทำกับกาลเวลา สิ่งที่ได้รับในปัจจุบันเนื่องจากการกระทำในอดีต ถือเอาวันเวลาที่กระทำอันเป็นผลติดตามมาให้เกิดได้รับผลในปัจจุบัน

^{๓๔๕} วาสนา จันทภาษา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทย, หน้า ๑๓-๑๔.

^{๓๔๖} กันยารวี สัทธาพงษ์, คิดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยุค, หน้า ๒๔-๒๖.

^{๓๔๗} ศิริณญา นภาศัพท์, “พุทธศาสนากับโหราศาสตร์”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามหิดล), ๒๕๕๑, หน้า ๖.

^{๓๔๘} จักรเทพ รำพึงกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑๓๐.

เหล่านี้ไม่พ้นกาลเวลาและกรรม ตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธที่กล่าวว่า ผลทั้งหลายที่เราได้รับ ถ้าสอนสอนย้อนกลิ้งผ่านมาก็จะทราบ ว่า เนื่องแต่เหตุเป็นปัจจัย ดังนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า โหราศาสตร์ เข้ากันกับพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี^{๓๔๙}

ในแง่ของปรัชญาที่นำมาใช้ในโหราศาสตร์ จากตัวอย่างของกริยาและปฏิกิริยานั้น ความจริงแล้วเป็นหลักความจริงในทุกกรณี ทั้งในทางโลกและทางธรรม เช่น หากเราขับรถผ่านตำบล ไตไป ตำบลนั้น ๆ ก็ผ่านเราไปเช่นเดียวกัน หรือในการที่โลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ ดวงอาทิตย์ก็โคจรรอบโลกด้วย แม้กฎแห่งกรรมก็มาจากหลักความจริง Action-Reaction นี้ ดังนั้นเป็นต้น ในการพยากรณ์โดยวิธีการทางโหราศาสตร์หรือวิธีการใด ๆ ก็ตาม นักพยากรณ์จะต้องทราบปรัชญาของเรื่องนั้น ๆ การพยากรณ์เรื่องการเมืองผู้พยากรณ์ควรมีความรู้ทางด้านการเมืองการพยากรณ์เรื่องทหารผู้พยากรณ์ก็ควรจะต้องมีความรู้ทางด้านการทหาร การพยากรณ์โรคภัยไข้เจ็บ ผู้พยากรณ์ควรมีความรู้ทางการแพทย์บ้าง การพยากรณ์ลม ฟ้า อากาศ ผู้พยากรณ์ควรจะต้องมีความรู้เรื่องอุตุนิยมวิทยา ฯลฯ การพยากรณ์จึงจะมีประสิทธิภาพ^{๓๕๐}

นอกจากความรู้ดังกล่าวแล้ว นักพยากรณ์หรือผู้เป็นโหรจะต้องมีหลักปรัชญาเบื้องต้นเป็นพื้นฐานเสียก่อน และยังถือเป็นแบบอย่างที่ยึดถือปฏิบัติกันสืบ ๆ มา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หรือจะเรียกว่าเป็น พุทธปรัชญา ก็ไม่ผิด คือ

ผู้ที่ทำบาเพ็ญตนเป็นโหรฯ มีหลักการปฏิบัติ ดังนี้

- ๑) ปีหนึ่งต้องไหว้ครูครั้งหนึ่ง
- ๒) ต้องมีคุณธรรมของโหร คือ ถือศีลธรรมพราหมณ์ ทำใจของตนให้บริสุทธิ์
- ๓) สมาทานศีล ๕ เป็นปกติ
- ๔) ฆ่านางทั้ง ๔ ให้ตาย (คือ ต้องไม่มีอคติ ๔ อย่าง)
- ๕) ต้องไม่สร้างกรรมชั่ว ถ้าสร้างกรรมชั่วติดตัวไปจนตายตกนรก ๘ ชุม^{๓๕๑}

ส่วนในแง่ของจิตวิทยานั้นโหรเปรียบเสมือนจิตแพทย์ช่วยให้คนในสังคมมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีความสุข^{๓๕๒} สิ่งที่นักโหราศาสตร์จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็คือ จะต้องทราบโครงสร้างทางจิตวิทยาของบุคคลในการพยากรณ์ดวงชะตา เพราะคำพยากรณ์เป็นจำนวนไม่น้อยที่แจกรูไปออกไปโดย อาศัยความรู้ทางจิตวิทยา ในขณะเดียวกันก็มีนักพยากรณ์จำนวนไม่น้อยที่พยากรณ์ผิดพลาดเพราะขาดความรู้ในวิชานี้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีของความเป็นผู้มีวิตกกังวลเป็นต้น หากในดวงชะตาของผู้ใดก็ตามบอกว่า เจ้าชะตาผู้นั้นเป็นผู้มีวิตกกังวล ผู้ที่ไม่มีความรู้ในวิชาจิตวิทยาจะมองไปทางด้านร้ายเสมอไป แต่ผู้มีความรู้เขาจะพิจารณาออกเป็น 2 แง่ ซึ่งมีทั้งแง่ดีและแง่ร้าย ซึ่งในแง่ร้ายก็คือ ทำให้เจ้าชะตาเป็นผู้มองโลกในด้านร้าย ไม่มีความสุขในชีวิตหรือหาความสุขใน

^{๓๔๙} พระมหาประศักดิ์ อัครบุญโย (ซ่งแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๑, หน้า ๔๓.

^{๓๕๐} พิไลรัตน์ รุจิวัฒน์ชัยกุล, “การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมอ: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้มารับบริการจากหมอของสมาคมโหรแห่งประเทศไทย”, **รายงานการวิจัย**, หน้า ๓๕-๓๖.

^{๓๕๑} สิงห์โต สุริยาอารักษ์, **โหราศาสตร์ไทยเดิม**, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๖.

^{๓๕๒} ภิญโญ พงศ์เจริญ, “บทบาทของโหรในสังคมไทย”, **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะพัฒนาศักดิ์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๓.

ชีวิตยาก ก่อให้เกิดผลเสียในทางสังคม คือ มักหลีกเลี่ยงสังคม อย่างไรก็ตาม นักพยากรณ์ผู้มีความรู้ในโครงสร้างทางจิตวิทยาของบุคคลย่อมทราบดีว่า ผู้มีวิตกกังวลทุกคนย่อมมีคุณสมบัติที่ดีเลิศอยู่ประการหนึ่งคือ เป็นคนรอบคอบสุขุม ซึ่งคุณสมบัติอันนี้ก่อให้เกิดวิจารณ์ญาณ ไม่ผิดพลาด ฯลฯ และอาจสรุปได้ว่า เจ้าชะตาผู้นี้ น่าจะสบายเมื่อแก่ ดังนี้ เป็นต้น

ซึ่งแน่วในการพยากรณ์เรื่องราวใด ๆ ก็ตาม ผู้พยากรณ์จะไม่พิจารณาแต่เพียงจุดเดียวหรือในด้านเดียวเท่านั้น แต่เขาจะพิจารณาหลาย ๆ ด้านประกอบกันแล้ววินิจฉัยหาข้อสรุป^{๓๕๓} หมอดูจึงทำหน้าที่คล้ายจิตแพทย์ช่วยแนะนำผู้ที่เดินทางมาปรึกษาด้วยสีหน้าเศร้าหมองให้กลับไปพร้อมรอยยิ้มและสีหน้าสดใส^{๓๕๔}

หลักจิตวิทยาที่โหราทุกท่านต้องถือเป็นข้อปฏิบัติ คือ จรรยาบรรณโหร ๓ อย่าง

๑) เมื่อเขาหมั่นกันแล้วหรือแต่งงานแล้ว ขอให้ทายเป็นคู่ครองทีเดียว อย่าทายอย่างอื่นมันจะทำให้ผัวเมียทั้งกัน ถ้าเราทายไม่ใช่คู่ บาบจะหนักกรรมจะสนองถึงหัวแตก

๒) เขาถามถึงการตาย ให้ทายหายเลย เป็นไม่พบวันตาย ถ้าขึ้นทายตาย คนกำลังเจ็บเสียชีวิต บาบกรรมอยู่แก่เรา โทกไปเถอะ ไม่บาบอีกเหมือนกัน

๓) เรื่องการเมือง อย่าทายร้ายให้ทายดี เพราะมันเป็นเรื่องผิดกฎหมาย^{๓๕๕}

สรุปได้ว่าความสัมพันธ์ของโหราศาสตร์กับปรัชญาและจิตวิทยาคือนักโหราศาสตร์ต้องอาศัยปรัชญาเป็นหลักในการอุปมา หรือหลักการเปรียบเทียบทางด้านปรัชญา ตลอดจนการศึกษาโครงสร้างด้านจิตวิทยาของผู้มารับการพยากรณ์มาประมวลกับความรู้ทางโหราศาสตร์ แล้วจึงสามารถทำนายหรือพยากรณ์ เมื่อกล่าวเป็นคำพยากรณ์ออกมาก็ยังต้องอาศัยหลักจิตวิทยาและหลักปรัชญา เพื่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อถือแก่ผู้มาขอรับการพยากรณ์

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จักรเทพ ราฟังกิจ^{๓๕๖} ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า โหราศาสตร์มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นความรู้ที่เกิดจากการสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้วบันทึกเก็บสถิติไว้ จนมีทฤษฎีและหลักการเป็นของตนเอง ข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์มีทั้งสนับสนุนและขัดแย้งกับความเชื่อของโหราศาสตร์ ประเด็นปัญหาทางอภิปรัชญาที่เกี่ยวข้องสำคัญคือเรื่องจักรวาลวิทยา เรื่องการทำนายอนาคต และเรื่องเจตจำนงเสรีกับนิยัตินิยม ปัจจุบันอิทธิพลของโหราศาสตร์มีมากขึ้น ได้รับความ

^{๓๕๓} พิไลรัตน์ รุจิฉนิชกุล, “การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมอดู: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้มารับบริการจากหมอดูของสมาคมโหรแห่งประเทศไทย, หน้า ๓๗.

^{๓๕๔} ทานิต โชคชนะศิริ, รัชมน กัลป์ยาศิริ, ภาวะสุขภาพจิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้เข้ารับบริการทางโหราศาสตร์, วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ปีที่ ๕๔ ฉบับที่ ๒, (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๙-๑๘๔.

^{๓๕๕} สิงห์โต สุริยาอารักษ์, โหราศาสตร์ไทยเดิม, หน้า ๗.

^{๓๕๖} จักรเทพ ราฟังกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

สนใจมากขึ้นในวงการจิตวิทยา และกระแสนิวเอจในคัมภีร์ทางพุทธศาสนานิกายเถรวาทปรากฏเรื่องเกี่ยวกับโหราศาสตร์หลายแห่ง ในสมัยพุทธกาลมีการศึกษาเรื่องดาราศาสตร์ ทำนายมหาปुरुส-ลักษณะ และทำนายฝัน แสดงว่าพระพุทธรูปศาสนามีความมั่งคั่งของศาสตร์นี้ แต่ก็ไม่ได้นำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ มีพุทธบัญญัติชัดเจนมิให้ภิกษุเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ มีหลักพุทธศาสนาหลายข้อที่สามารถอธิบายโหราศาสตร์ได้ คือ เรื่องนิยาม ๕ เรื่องกรรมและวิญญู เรื่องธาตุ ๔ เรื่องจิต เรื่องเสรีภาพ ความเพียรและการพึ่งตนเอง จากการวิเคราะห์หลักธรรมเหล่านี้ผนวกกับการใช้หลักความเชื่อในพุทธศาสนา สรุปได้ว่า โหราศาสตร์ไม่สามารถบอกความจริงได้ทั้งหมด เนื่องจากมนุษย์มีเสรีภาพหรือเจตนาที่จะเลือกกระทำได้โดยเสรี ภายในสิ่งแวดล้อมที่จำกัดด้วยผลของกรรม

สรุปได้ว่า ประโยชน์ที่เด่นชัดของโหราศาสตร์คือ ช่วยในการทำความเข้าใจอุปนิสัยและศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตนเพื่อการพัฒนาให้ดีขึ้นและถูกทิศทาง ช่วยให้เข้าใจผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นอุปกรณ์ช่วยในการให้การปรึกษา และ ช่วยทำให้เข้าใจธรรมชาติมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องกรรม

ณัชชา ชินธิป^{๓๕๗} ได้ทำวิจัยเรื่อง “โหราศาสตร์กับการตัดสินใจทางธุรกิจ” งานวิจัยนี้สรุปได้ว่านักธุรกิจมีการใช้โหราศาสตร์ในการตัดสินใจในหลายเรื่อง เช่น การขึ้นบ้านใหม่ เปิดร้านใหม่ เลือกทำเลที่ตั้ง หากฤกษ์ตั้งเสาเอกเสาโท จัดบ้านจัดห้องตามหลักฮวงจุ้ย ดูโหงวเฮ้งคัดเลือกพนักงาน เลือกหุ้นส่วนลูกค้า เลือกคู่ครอง ประกอบพิธีมงคลสมรส ตรวจดวงชะตาประจำปี เป็นต้น นักธุรกิจเห็นว่าโหราศาสตร์มีจริง เชื่อถือกันมานานและปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นประเพณีที่สืบทอดมา ทำให้โหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เมื่อไม่ได้ปฏิบัติตามก็จะไม่สบายใจ การใช้โหราศาสตร์ในการตัดสินใจในธุรกิจไม่ใช่เรื่องเสียหาย เนื่องจากสามารถกล่อมเกลาคอนเฟอมนักธุรกิจให้เชื่อในกรรม มุ่งทำความดี อยู่ในศีลธรรม มีความสุขุมรอบคอบระมัดระวัง ไม่ประมาท ทำให้ชีวิตมีความหวังและกำลังใจ มั่นใจในการทำธุรกิจ และมีความอดทนต่ออุปสรรค จากงานวิจัยนี้ทำให้ทราบว่าโหราศาสตร์มีบทบาทในวงการธุรกิจไม่น้อย และได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ ควรอย่างยิ่งที่คนทั่วไปจะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องโหราศาสตร์น้อยอย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่า นักธุรกิจมีการใช้โหราศาสตร์ในการตัดสินใจในหลายเรื่องทำให้โหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และสามารถกล่อมเกลาคอนเฟอมนักธุรกิจให้เชื่อในกรรม มุ่งทำความดี มีความสุขุมรอบคอบ ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาท

พระมหาประคัตต์ อคฺคปณฺโญ (ช่วงแสง)^{๓๕๘} ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทย” งานวิจัยนี้ได้ศึกษาเรื่องความเชื่อของชาวไทยในเรื่องโหราศาสตร์ ได้ศึกษาเรื่องประวัติและวิวัฒนาการของโหราศาสตร์ไทย มีตัวอย่างการทำนายทายทักในพระไตรปิฎก งานวิจัยยังได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับดวงดาว ปรัชญา และจิตวิทยา รวมทั้งประโยชน์ของโหราศาสตร์ นอกจากนั้นมีการศึกษาในเรื่องของกรรมตามหลักพุทธ

^{๓๕๗} ณัชชา ชินธิป, “โหราศาสตร์กับการตัดสินใจทางธุรกิจ”, วิทยานิพนธ์วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร - มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๘.

^{๓๕๘} พระมหาประคัตต์ อคฺคปณฺโญ (ช่วงแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.

ศาสนา อำนาจและอิทธิพลของดวงดาวและกรรมในชีวิตมนุษย์ ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง โหราศาสตร์ของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ผลการศึกษาของงานวิจัยนี้พบว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อ โหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมไปพร้อม ๆ กัน ในขณะที่ยังเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้แต่ก็ยังมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์โดยใช้ประกอบในการตัดสินใจ ก่อนที่จะดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมไปพร้อม ๆ กันทำ โดยเฉพาะเรื่อง การทำดีได้ดี และทำชั่วได้ชั่ว

ภิญโญ พงศ์เจริญ^{๓๕๙} ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของโหรในสังคมไทย” งานวิจัยนี้ทำโดย โหรที่มีชื่อเสียง เพื่อศึกษาบทบาทของโหรที่มีต่อสังคมไทย เป็นการศึกษาแบบสัมภาษณ์ผู้ที่เป็โหร และผู้รับบริการ พอสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า บทบาทของโหรแบ่งออกได้เป็น ๔ ด้าน คือ บทบาทต่อปัจเจกชน บทบาทต่อครอบครัว บทบาทต่อองค์กรหรือหน่วยงาน และบทบาทต่อสังคม ในด้านปัจเจกชน โหรมีบทบาทต่อสุขภาพจิตที่ดี (เป็นที่ปรึกษา) สร้างความเชื่อมั่น ช่วยตัดสินใจ ช่วยในการวางแผนอนาคต สร้างมนุษยสัมพันธ์ สอดแทรกคติธรรมคำสอน ช่วยด้านพิธีกรรม ตั้งชื่อ การประดับตกแต่ง จนถึงสืบค้นของหาย ในด้านครอบครัว โหรมีบทบาทต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว แนะนำการครองเรือน เลือกรับการศึกษาและประกอบอาชีพ ตั้งชื่อบุตรธิดา วางแผนชีวิตในอนาคต ด้านพิธีกรรมและฤกษ์ยาม ตลอดจนการจัดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ในด้านที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือหน่วยงาน โหรมีบทบาทต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร การวางแผนและกำหนดนโยบาย ช่วยตัดสินใจ สร้างความเชื่อมั่นในองค์กร ด้านพิธีกรรม การตั้งชื่อและการจัดสถานที่ ในด้านสังคม โหรมีบทบาทต่อเศรษฐกิจ โดยการทำนายสถานะเศรษฐกิจของประเทศ มีบทบาทด้านสังคม โดยการพิจารณานิสัยใจคอของผู้คน มีบทบาทด้านการเมือง ด้านจิตใจของคนหมู่มาก พฤติกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ใช้ในทางอูตุนิยมวิทยา เตือนภัยต่าง ๆ รวมทั้งด้านการแพทย์ และสังคมสงเคราะห์ ในงานวิจัยเรื่องบทบาทของโหรในสังคมไทยนี้ ทำให้เห็นว่าโหรมีบทบาทหลายด้านในสังคมไทย ทำให้รู้ว่าคนในปัจจุบันใช้คำทำนายในด้านใดบ้าง แต่ก็ได้กล่าวถึงกลไกการทำงานและสัมฤทธิ์ผลของการใช้โหราศาสตร์ เป็นการวิจัยของผู้ที่เป็นโหร สัมภาษณ์คนที่เป็โหรด้วยกัน และสัมภาษณ์ผู้ให้บริการที่มีความเชื่อเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

สรุปได้ว่า คนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับอำนาจความเพียรพยายาม ตกอยู่ใต้อำนาจกรรม และเป็นไปตามกาลเวลา

ศิริณญา นภาพัท^{๓๖๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พุทธศาสนากับโหราศาสตร์” สารนิพนธ์เล่มนี้มี จุดประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบันให้เกิดความเข้าใจโหราศาสตร์อย่างถูกต้อง ๒) เพื่อศึกษาว่าในทางพุทธศาสนานั้นได้กล่าวถึงโหราศาสตร์ไว้อย่างไร มีหลักธรรมใดบ้างที่สามารถนำมาเป็นหลักในการเชื่อโหราศาสตร์ได้ ๓) เพื่อศึกษาและนำหลักธรรมในเรื่องนำหลักธรรมใน

^{๓๕๙} ภิญโญ พงศ์เจริญ, “บทบาทของโหรในสังคมไทย”, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะพัฒนาสังคม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗.

^{๓๖๐} ศิริณญา นภาพัท, “พุทธศาสนากับโหราศาสตร์”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามหิดล), ๒๕๕๑, หน้า ๓.

เรื่องกรรม เรื่องนิยาม ๕ เรื่องเสรีภาพ ความเพียรและการพึ่งตนเองที่ได้ศึกษามาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่าโหราศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่มีประวัติมายาวนาน ตั้งแต่มนุษย์เริ่มสังเกตปรากฏการณ์บนท้องฟ้า โดยเป็นศาสตร์ที่เติบโตผสมผสานมากับดาราศาสตร์ เทววิทยา และศาสนา ตามหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ถือกำเนิดขึ้น เมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปี ก่อน คริสตกาล แถบแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส ในดินแดนเมโสโปเตเมีย และได้รับการพัฒนาต่อ ๆ มาโดยชาวกรีก และชาวอียิป สำหรับโหราศาสตร์ ไทยได้รับอิทธิพลมาจากโหราศาสตร์อินเดีย ซึ่งมีการสืบทอดมาจากพราหมณ์และมีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ความเป็นจริงของสังคมไทยนั้น คนมีความเชื่อในเรื่องของโหราศาสตร์ และพระพุทธศาสนาผสมกลมกลืนกันมาช้านาน ทำให้ของพระพุทธศาสนาต่อโหราศาสตร์ พระพุทธศาสนาสอนหลักแห่งกรรมหรือหลักการพึ่งตน คนเราจะเจริญหรือเสื่อมอยู่กับการกระทำของตนจะบันดาลให้เป็นไป มิใช่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายนอกอื่นใดเป็นสำคัญ พระพุทธศาสนาจึงเน้นไปที่ความพากเพียรพยายาม กระทำด้วยตนเอง มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาหลายข้อที่สามารถอธิบายในเรื่องโหราศาสตร์ได้ คือเรื่องกรรม เรื่องนิยาม ๕ เรื่องเสรีภาพ ความเพียรและการพึ่งตนเอง จากการวิเคราะห์หลักธรรมเหล่านี้ ผนวกกับหลักความเชื่อทางพุทธศาสนาสรุปได้ว่าโหราศาสตร์ไม่สามารถบอกความจริงได้ทั้งหมด เนื่องจากมนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกกระทำได้ด้วยเสรี ภายในสิ่งแวดล้อมที่จำกัดด้วยผลของกรรม ผลของการวิจัยภาคสนามพบว่าชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมไปพร้อม ๆ กัน ในขณะที่ยืนยันว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ตามที่พระพุทธศาสนาสอนไว้ แต่ก็ยังมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์และใช้โหราศาสตร์เป็นส่วนประกอบ ในการพิจารณาตัดสินใจ ก่อนที่จะดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง ประโยชน์ที่เด่นชัดของโหราศาสตร์คือ ช่วยในการทำความเข้าใจอุปนิสัยและศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตนเพื่อการพัฒนาให้ดีขึ้นและถูกทิศทาง ช่วยให้เข้าใจผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่าชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมไปพร้อม ๆ กัน โหราศาสตร์เป็นอุปกรณ์ช่วยในการให้การศึกษาและช่วยทำให้เข้าใจธรรมชาติมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องกรรม

ศิริชัย ทรวงแสง^{๓๖๑}ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับพฤติกรรมการค้าเงินธุรกิจ กรณีศึกษากลุ่มนักธุรกิจของหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่านักธุรกิจหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และมีพฤติกรรมการใช้โหราศาสตร์ในการดำเนินธุรกิจในระดับปานกลาง มีการใช้โหราศาสตร์ในการบริหารการตลาด, การบริหารบุคคล, การกำหนดนโยบาย, การจัดหาทรัพยากร, การวางแผนในการดำเนินธุรกิจและการกำหนดนโยบายเป็นอันดับรองลงมาโดยลำดับ นักธุรกิจส่วนใหญ่มีลักษณะพฤติกรรมการใช้โหราศาสตร์เพื่อการดำเนินธุรกิจโดยมีการผสมผสานระหว่างความเชื่ออำนาจภายในตนเองกับอำนาจที่นอกเหนือจากอำนาจการควบคุม คือดวงชะตาที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาโอกาส เพื่อสร้างความมั่นใจในการดำเนินธุรกิจ และด้วยความต้องการของมนุษย์ในการควบคุมอนาคต หรือความคาดหวังต่อผลประโยชน์

^{๓๖๑} ศิริชัย ทรวงแสง, “ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์กับพฤติกรรมการค้าเงินธุรกิจกรณีศึกษากลุ่มนักธุรกิจของหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้าบทคัดย่อ.

หรือความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมใด ๆ จะเป็นแรงผลักดันที่ทำให้บุคคลแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ

สรุปได้ว่าความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์เป็นสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมในการดำเนินธุรกิจ

กฤติกาวัลย์ หิรัญลี^{๓๖๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาความสอดคล้องของหลักการพยากรณ์ในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาทและวิชาโหราศาสตร์ไทย” การศึกษาพบว่า การพยากรณ์เป็นศาสตร์ที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน ในสมัยก่อนพุทธกาล และในสมัยพุทธกาลนั้น อิทธิพลของศาสนาฮินดู-พราหมณ์ มีค่อนข้างสูงมากในประเทศอินเดีย อินเดียเป็นแหล่งกำเนิดของพระพุทธรศาสนา การพยากรณ์จึงเป็นความรู้ของพวกพราหมณ์ตามคัมภีร์พระเวท โดยมากพราหมณ์จะเป็นผู้พยากรณ์ดังปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธรศาสนาเถรวาทหลายตอน เช่น พราหมณ์ ๘ คนได้ทำนายเจ้าชายสิทธัตถะ ส่วนการพยากรณ์โดยพระพุทธรองค์นั้นเป็นพระญาณบารมีเฉพาะพระองค์ ไม่มีหลักการ ไม่เกี่ยวข้องกับหลักวิชาโหราศาสตร์แต่อย่างใด วิชาโหราศาสตร์ไทยมีประวัติความเป็นมายาวนาน มีหลักการทฤษฎีของตนเอง ในเรื่องของการพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคตและเจตจำนงของบุคคล ในสังคมปัจจุบันโหราศาสตร์มีอิทธิพลค่อนข้างกว้างขวางในทุกวงการ ความสอดคล้องหลายประการระหว่างพระพุทธรศาสนาเถรวาทและโหราศาสตร์ไทย คือความสอดคล้องในด้านความเชื่อ ด้านคุณธรรม ด้านจรรยาบรรณ และด้านการพยากรณ์มีหลักคำสอนในพระพุทธรศาสนาที่อธิบายในทางโหราศาสตร์ได้ เช่น ธาตุ ๔ ,กรรมและวิญญูของชีวิต ผลสรุปของการศึกษา คือ โหราศาสตร์ไม่สามารถบอกความเป็นจริงได้ทั้งหมดของชีวิต เนื่องจากมนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกที่จะกระทำ

สรุปได้ว่า วิชาโหราศาสตร์ที่แท้จริง คือ การทำให้มีความเข้าใจในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น จะทำให้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม เป็นการช่วยให้คำปรึกษา และช่วยให้เข้าใจธรรมชาติมากขึ้นโดยเฉพาะกฎแห่งกรรม

ศาสตราจารย์สังฆะณา^{๓๖๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการพยากรณ์กับการให้คำปรึกษาเชิงพุทธเพื่อบำบัดความเครียดของผู้มารับบริการจากสมาคมโหราภาคเหนือ” จากการวิจัยพบว่า การพยากรณ์เป็นการนำเอาหลักการและทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการพยากรณ์โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในการพยากรณ์นั้นจะเป็นโหราจารย์ หรือบุคคลผู้ที่มีความสนใจในศาสตร์การพยากรณ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเลี้ยงชีพ โดยมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการพยากรณ์กันอย่างแพร่หลาย การพยากรณ์มีความเป็นมาก่อนพระพุทธรศาสนา ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมกับดาราศาสตร์ เทววิทยา มีอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่ว่าด้วยการทำนาย คาดการณ์ ที่บอกให้รู้ว่าเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นทั้งเรื่องของเหตุการณ์ธรรมชาติ สังคม และวิถีชีวิตของบุคคล การพยากรณ์ในพระพุทธรศาสนานั้นไม่ได้

^{๓๖๒} กฤติกาวัลย์ หิรัญลี, “ศึกษาความสอดคล้องของหลักการพยากรณ์ในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาทและวิชาโหราศาสตร์ไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้าบทคัดย่อ.

^{๓๖๓} ศาสตราจารย์สังฆะณา, “ศึกษาการพยากรณ์กับการให้คำปรึกษาเชิงพุทธเพื่อบำบัดความเครียดของผู้มารับบริการจากสมาคมโหราภาคเหนือ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้าบทคัดย่อ.

ให้ความสำคัญเพียงแต่ให้ศึกษาไว้เพื่อทราบถึงวันข้างขึ้นข้างแรมทางจันทรคติเพื่อประโยชน์ในการนับวันลงอุโบสถสวดปาติโมกข์ ถึงแม้การพยากรณ์มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหลายสถานที่ เวลา และบุคคล เช่น การพยากรณ์ลำดับพุทธวงศ์ พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์พระสุบินของพระองค์เอง พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์พระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นต้น ซึ่งจากเหตุการณ์เหล่านี้เป็นเหตุให้การพยากรณ์มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธบริษัทในทุกด้านของการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านการศึกษา ด้านการเงิน และด้านการงานมาจนถึงปัจจุบัน การให้คำปรึกษาเชิงพุทธเพื่อบำบัดความเครียดนั้น เป็นการบูรณาการกันระหว่างการพยากรณ์ การให้คำปรึกษาและความเครียด โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการให้คำปรึกษาเพื่อบำบัดความเครียดด้วย เช่น ทาน ศีล ภาวนา ไตรลักษณ์ จริต ๖ สังคหวัตถุ ๔ อธิบาป ๔ ทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ และมีฉาวณิชา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างบุคคลผู้มีปัญหาความเครียดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระนางกิสสาโคตรมีเถรี พระนางเขมาเถรี พระนางปฐาจาราเชรี และพระองค์อุลมา เป็นต้น ซึ่งได้รับคำปรึกษาจากพระพุทธเจ้า และได้บรรลุเป็นอรหันต์ในเวลาต่อมา การพยากรณ์กับการให้คำปรึกษาเชิงพุทธเพื่อบำบัดความเครียดนั้น เป็นการบูรณาการเพื่อวัตถุประสงค์อันยิ่งใหญ่และชัดเจนคือต้องการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้กับผู้ที่ประสบปัญหากับความทุกข์ ความเครียด จากการดำเนินชีวิตประจำวันในด้านต่าง ๆ ให้ได้รับการช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามหลักการ กระบวนการ และวิธีการที่ชัดเจนที่สุด เพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ ความเครียดให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนและตลอดไป

สรุปได้ว่า การพยากรณ์ในการให้คำปรึกษาเชิงพุทธเพื่อบำบัดความเครียด เป็นการบูรณาการเพื่อการบำบัดทุกข์ ให้กับผู้ที่ประสบปัญหากับความทุกข์ ความเครียด จากการดำเนินชีวิตประจำวันในด้านต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ ความเครียดให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

พระวิชัย วิชโย (แสงสว่าง)^{๓๖๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ ในการให้คำปรึกษา” พบว่า วิชยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาการบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ ในการให้คำปรึกษา มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาหลักอริยสัจ ๔ ๒) เพื่อศึกษากระบวนการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง ๓) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ กับการให้คำปรึกษาแบบเผชิญความจริง ผลการวิจัยพบว่า ทฤษฎีเผชิญความจริงเป็นทฤษฎีที่ช่วยให้คนที่มีปัญหาสามารถอยู่ในสังคมโดยไม่เน้นความรู้สึกมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่มีความรับผิดชอบ และอยู่ในสังคมได้โดยเป็นส่วนหนึ่งของสังคม แต่หลักอริยสัจ ๔ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการให้คำปรึกษาจะเน้นที่อารมณ์ปัจจุบัน เพื่อให้กายและจิตสัมพันธ์กันในการปฏิบัติหน้าที่เพราะสติสัมปชัญญะเป็นองค์ธรรมรองรับการปฏิบัติธรรม ทั้งสมณะและวิปัสสนาในหลักอริยสัจ ๔ ข้อสุดท้ายคือมรรค เมื่อศึกษาจนถึงที่สุดจะเห็นได้ชัดเจนว่า ทฤษฎีการเผชิญความจริงแก้ปัญหาอยู่ในระดับจิตใจความเป็นอยู่ชั้นโลกียวิสัย ซึ่งไม่เน้นคุณธรรมที่พิเศษหรือความหลุดพ้นทางจิตวิญญาณที่เป็นโลกุตระธรรมเหมือนหลักธรรมในศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา การบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ ในการให้คำปรึกษาก็คือ การนำเอาหลักไตรสิกขา คือ ศีล

^{๓๖๔} พระวิชัย วิชโย (แสงสว่าง), “ศึกษาการบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ ในการให้คำปรึกษา” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๓), หน้าบทคัดย่อ.

สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางแห่งมรรคในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชาวโลก หรือสรุปอีกอย่างหนึ่งว่า ปฏิจจนมูปาท ไตรลักษณ์ การศึกษาแบบเผชิญความจริง และไตรสิกขา สงเคราะห์ลงในหลักอริยสัจ ๔ มีไว้เพื่อ คอยช่วยเหลือผู้มีความสับสนวุ่นวายว้าวุ่น ไม่พร้อมที่จะ คิดพิจารณาในปัญหาชีวิตของตนให้กลับมามีสติ ใช้ปัญญาแก้ปัญหาอย่างมีทิศทาง ทั้งปัญหาที่ เกี่ยวข้องกับบุคคลใกล้ชิด สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษา หรือเกี่ยวกับหน้าที่การงานต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ มุ่งให้คนปกติผู้มีสุขภาพจิตดีอยู่แล้ว สามารถที่จะพัฒนาภาวะทางจิตใจจนบรรลุระดับสูงสุดออก จากวัฏสงสารได้

สรุปได้ว่า การบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ ในการให้คำปรึกษาก็คือ การนำเอาหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางแห่งมรรคในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์แก่ชาวโลก

สมใจ ตันติวัฒน์^{๓๖๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วย พุทธวิธีสำหรับนักเรียน พบว่า การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธี สำหรับนักเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๓ ประการ คือ ๑) พุทธวิธีการให้คำปรึกษาที่ปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เทคนิคการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนในสังคมไทยปัจจุบัน และ ๓) วิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธีมาใช้กับนักเรียน การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา ด้วยพุทธวิธีมาใช้กับนักเรียน การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำมาวิเคราะห์สรุปข้อมูลเชิง พรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. พุทธวิธีการให้คำปรึกษาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีวิธีการในการให้ คำปรึกษาที่หลากหลายและที่สำคัญมี ๒ วิธี ได้แก่ ๑) ตามหลักสมถกรรมฐาน คือมุ่งเน้นให้ผู้รับคือ มุ่งเน้นให้ผู้รับคำปรึกษาฝึกจิตให้มีความสงบ มีความเข้มแข็ง มีสมาธิในการเผชิญกับปัญหา ความทุกข์ ที่ตนได้ประสบอยู่ด้วยปัญญา และ ๒) ตามหลักวิปัสสนากรรมฐาน คือ มุ่งให้ผู้รับคำปรึกษาได้ พิจารณาตามความเป็นจริง ฝึกฝนให้เกิดสติปัญญา และรู้เท่าทันความคิดของตนเองตามหลัก สัมมาทิฐิไม่ถูกครอบงำด้วยอำนาจกิเลส จะเห็นได้ว่า การให้คำปรึกษาทั้ง ๒ วิธี มีจุดมุ่งหมาย เดียวกันของการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ไม่แยกส่วนประกอบระหว่างกายกับใจ และเป็นไปตาม ลักษณะนิสัยความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยพระพุทธองค์ทรงใช้ให้คำปรึกษาตามจริต ๖ เป็นองค์ประกอบสำคัญ

๒. เทคนิคการให้ปรึกษาแก่นักเรียนในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า หลักธรรมสำหรับเพื่อ นำมาใช้พัฒนาปัญญาของนักเรียนให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องของการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะมีจิตสำนึกในหลักศีลธรรม อันเป็นบรรทัดฐานความดีงามของชาวพุทธซึ่งมีคำสอนของ พระพุทธศาสนาเป็นทิศทางสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจ โดยมีหลักอริยสัจ ซึ่งเป็นทฤษฎีการให้คำปรึกษาที่สำคัญเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาของมวลมนุษยเกี่ยวข้อง

^{๓๖๕} สมใจ ตันติวัฒน์, “การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธีสำหรับนักเรียน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้าบทคัดย่อ.

ด้วยปัจจัย ๔ สำหรับยังอัตภาพร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ และต้องพัฒนาแบบองค์รวมระหว่างทางกายกับทางใจตามหลักภาวนา ๔ เป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อนำไปสู่ผล คือ ความสุขของ มวลมนุษยชาติ

๓. วิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธีมาใช้กับนักเรียน พบว่า ผู้ให้คำปรึกษานักเรียนประกอบด้วย พระสงฆ์ พ่อแม่ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ จะต้องปฏิบัติตนตามหลักปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม โดยเฉพาะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนตามหลักทศ ๖ เพื่อจะได้มีตัวอย่างใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษา การประกอบอาชีพ และการคบหาสมาคมกับเพื่อน ก็ต้องไม่ผิดหลักศีลธรรมอันเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และเป็นตัวชี้วัดความเจริญของงานทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ผ่านการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา เพื่อแก้ไข้ปัญหาของชีวิต และเพื่อเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ มุ่งหวังประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายก็ช่วยให้ก้าวหน้าไป และบรรลุประโยชน์ทั้งสามในที่สุด

สรุปได้ว่า เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธีในการให้คำปรึกษาที่สำคัญมี ๒ วิธี ได้แก่ ตามหลักสมณะกรรมฐานและ ตามหลักวิปัสสนากรรมฐานการให้คำปรึกษาทั้งสองวิธี มีจุดมุ่งหมายเดียวกันของการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ไม่แยกส่วนประกอบระหว่างทางกายกับใจเพื่อแก้ไข้ปัญหาของชีวิต และเพื่อเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ มุ่งหวังประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายก็ช่วยให้ก้าวหน้าไป

พระสุพรชัย อานนโท (นครพันธ์)^{๓๖๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท กับแนวคิดทุกข์นิยมของโซเป็นเฮาเออร์” พบว่า วิทยาพนธ์นี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่อง “ความทุกข์” ในพุทธปรัชญาเถรวาท กับแนวคิดทุกข์นิยมของโซเป็นเฮาเออร์ โดยมุ่งศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน และแนวคิดที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยมีดังนี้ ความทุกข์ตามพุทธปรัชญา หมายถึง ภาวะที่บีบคั้นและสภาพที่แย้งต่อความสุขที่เกิดขึ้นกับสรรพสิ่งด้วยการยึดมั่นถือมั่นในขันธห้า สามารถแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ทุกข์ทางกาย และทุกข์ทางใจ แสดงออกมา ๓ ลักษณะ ได้แก่ลักษณะทนได้ยากมีลักษณะที่แปรปรวนตลอดเวลาไม่อยู่ในอำนาจที่จะควบคุมได้ มีลักษณะเป็นของปรุงแต่งและปรุงแต่งสิ่งอื่นพร้อมกันไปในตัว ด้วยเหตุนี้พุทธปรัชญาจึงมีลักษณะเป็นสังขนิม ไม่เป็นทุกข์นิยม โดยที่มีสาเหตุคือ อวิชชา ก่อให้เกิดกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา สัมปายะสีด้วยการควบคุมของศีล ซึ่งเกี่ยวเนื่องเพื่อเข้าถึงโลกุตระสุข ด้วยการปฏิบัติที่จะอยู่บนโลกได้อย่างมีความสุข เหนือทุกข์และสุข เข้าถึงบรมสุข นิรามิสสุข เพื่อตัดวงจรของสังสารวัฏ โซเป็นเฮาเออร์ก้าวว่า ความทุกข์ หมายถึง ชีวิตที่มีแต่ความขาดแคลน หรือความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนอง (Unsatisfied will) และความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วยังมีความอยากตามมาอีก ซึ่งก่อให้เกิดเป็นความทุกข์ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความทุกข์ทางกาย และความทุกข์ทางใจ แสดงให้ทุกข์เกิดขึ้น ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะที่ดิ้นรน ลักษณะเป็นความปรารถนาอันยังไม่สมหวัง ลักษณะซึมเศร้าและเบื่อหน่ายวิตกกังวล สิ่งที่เป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์ต่าง ๆ มาจาก เจตจำนง ความเห็นแก่ตัว และสมรรถภาพในการคิด เมื่อความ

^{๓๖๖} พระสุพรชัย อานนโท (นครพันธ์), “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท กับแนวคิด ทุกข์นิยมของโซเป็นเฮาเออร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้าบทคัดย่อ.

เกิดขึ้นย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของบุคคล จึงหาวิธีการปลดปล่อยเพื่อที่จะให้ความสุขเข้ามาแทน
 โขเป็นเฮาเออร์จึงกล่าวว่ามี ๒ วิธี ได้แก่ วิธีการดับทุกข์ทางกาย คือการดื่มด่ำหรือการเข้าอยู่ในความ
 งามของศิลปะ และวิธีการดับทุกข์ทางใจ คือ การละความต้องการทางโลก เมื่อปฏิบัติตามก็จะเข้าถึง
 ชีวิตที่เป็นสุข ปราศจากความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ อันเป็นการบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุด
 อย่างแท้จริง จากการเปรียบเทียบทั้งสองทัศนะ ทำให้เห็นความคล้ายคลึงกันว่า ชีวิตตามพุทธปรัชญา
 และโขเป็นเฮาเออร์ เป็นแก่นที่ทำให้เป็นทุกข์ ทั้งทางกายและทางใจ ทุกข์เกิดจากการยึดมั่นหรือ
 ความอยากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความอยากในความมีอยู่ ความดับทุกข์ได้มาจากละทิ้งความอยาก
 ส่วนพุทธปรัชญาต้องละอวิชชาที่เป็นบ่อเกิดของความอยาก และสิ่งที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือวิธีการ
 ดับทุกข์ เพราะพุทธปรัชญาให้ความสำคัญทั้งด้านโลกียสุขกับโลกุตระสุข

สรุปได้ว่า ความทุกข์ตามพุทธปรัชญามีสาเหตุคือ อวิชชา ก่อให้เกิดกามตัณหา ภวตัณหา
 วิภวตัณหา ส่วนความทุกข์ โขเป็นเฮาเออร์ หมายถึง ชีวิตที่มีแต่ความขาดแคลน หรือความต้องการที่
 ไม่ได้รับการตอบสนอง ทั้งสองทัศนะ ให้เห็นความคล้ายคลึงกันว่าแก่นที่ทำให้เป็นทุกข์ ทั้งทางกาย
 และทางใจทุกข์เกิดจากการยึดมั่นหรือความอยาก

ณฤดี วิวัชฎี^{๓๖๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาพฤติกรรมความเชื่อของชาวพุทธที่สนใจ
 โหราศาสตร์ที่มีต่อหลักโหราศาสตร์และหลักศรัทธา ๔” พบว่า หลักโหราศาสตร์และหลักศรัทธา ๔
 มีวัดอุปประสงค์ ๔ ข้อ ๑) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของชาวพุทธที่สนใจโหราศาสตร์ที่มีต่อหลักโหราศาสตร์
 และพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาพฤติกรรมความเชื่อของชาวพุทธที่สนใจ โหราศาสตร์ที่มีต่อหลัก
 ศรัทธา ๔ ในพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมความเชื่อของชาวพุทธที่สนใจ
 โหราศาสตร์ที่มีต่อหลักศรัทธา ๔ ในพระพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา
 สถานภาพสมรสและรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๔) เพื่อศึกษาข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการ
 แก้ไขปัญหาของชาวพุทธที่สนใจโหราศาสตร์การวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ชาวพุทธที่สนใจโหราศาสตร์ จำนวน
 ๔๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)
 สอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านความเชื่อของชาวพุทธต่อหลักโหราศาสตร์วิเคราะห์ข้อมูลโดย การหา
 ค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบค่า t (t-test) และค่า f (f-test) ค่าสถิติ
 ที่ใช้ในการพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมากกว่า ๒ ตัวแปร (F-distribution) ผลการวิจัย
 พบว่า จำนวน ๔๐๐ คน ส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาชีวิตทั่วไปจะเลือกปฏิบัติตามหลักทางพระพุทธศาสนา
 จำนวน ๓๔๔ คน ที่ใช้เพื่อแก้ปัญหามากที่สุดคือ การให้ทานจำนวน ๑๔๖ คน เกี่ยวกับปัญหา
 ทางด้านคู่ครอง/ครอบครัว จำนวน ๑๑๕ คน หลักโหราศาสตร์ที่เลือกใช้มากที่สุดคือบนบานสิ่งศักดิ์
 จำนวน ๒๒๑ คน ส่วนใหญ่มักจะปรึกษาโหราจารย์/หมอดู ปัญหาอาชีพ/การงาน จำนวน ๑๒๕ คน
 ชาวพุทธที่สนใจโหราศาสตร์ส่วนใหญ่มักใช้วิธีการแก้ปัญหามาตรฐานหลักพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ
 ๒๘.๗๕

^{๓๖๗} ณฤดี วิวัชฎี, “ศึกษาพฤติกรรมความเชื่อของชาวพุทธที่สนใจโหราศาสตร์ที่มีต่อหลักโหราศาสตร์
 และหลักศรัทธา ๔”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้าบทคัดย่อ.

สรุปได้ว่า คนส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาชีวิตทั่วไปจะเลือกปฏิบัติตามหลักทางพระพุทธศาสนา และทางโหราศาสตร์เลือกใช้การบนบานสิ่งศักดิ์ ชาวพุทธที่สนใจโหราศาสตร์ส่วนใหญ่มักใช้วิธีการแก้ปัญหามาตามหลักพระพุทธศาสนา

ตะวัน วาทะกิจ^{๓๖๘} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารอบมโนทัศน์และมาตรวัดความทุกข์ในนิสิตนักศึกษา” พบว่า การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษากรอบมโนทัศน์ของความทุกข์และศึกษาประสบการณ์ความทุกข์ใจในบริบทพุทธธรรมของนิสิตนักศึกษาไทย ๒) พัฒนาและตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของมาตรวัดความทุกข์ ๓) ศึกษาค่าเกณฑ์ปกติในระดับประเทศของมาตรวัดความทุกข์ในนิสิตนักศึกษา โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมวิธี โดยมีรูปแบบการวิจัยสำรวจเป็นลำดับขั้นตอน การวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ เป็นการศึกษากรอบมโนทัศน์ของความทุกข์ในบริบททางพุทธธรรมด้วยการสังเคราะห์เอกสารและการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ในระยะนี้มีการศึกษาประสบการณ์ความทุกข์ใจในนิสิตนักศึกษา ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคลในนิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน ๒๑ คน การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดกลุ่มข้อมูลด้วยโปรแกรม Atlas.ti ระยะที่ ๒ เป็นการตรวจสอบคุณภาพมาตรวัดที่พัฒนาขึ้นมาจากนิสิตนักศึกษา จำนวน ๑,๐๔๔ คน และระยะที่ ๓ เป็นการศึกษาค่าเกณฑ์ปกติในนิสิตนักศึกษาปริญญาตรีจากทั่วประเทศ จำนวน ๑,๘๘๗ คน ผลจากการศึกษาระยะที่ ๑ พบว่ากิเลสและอกุศลเจตสิกเป็นสาเหตุของความทุกข์ใจ สำหรับผลการศึกษาประสบการณ์ความทุกข์ใจของนักศึกษา พบ ๔ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) ความทุกข์ที่นิสิตนักศึกษาประสบ ๒) ภาวะใจเมื่อประสบกับความทุกข์ ๓) มูลเหตุแห่งความทุกข์ใจ ๔) สิ่งที่ทำให้ความทุกข์ใจคลี่คลาย ระยะที่ ๒ มาตรวัดความทุกข์เริ่มพัฒนาขึ้นจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาระยะที่ ๑ โดยมาตรวัดนี้ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก คือ ๑) ความทุกข์ใจจากความยึดมั่น ๒) ความทุกข์ใจจากความทะยานอยาก และ ๓) ความทุกข์ใจจากความขัดเคืองและความกังวลใจ ผลของการตรวจสอบและพัฒนามาตรวัดความทุกข์ในนิสิตนักศึกษาพบว่า มาตรวัดนี้มีความตรงตามเนื้อหาจากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ ท่าน โดยมีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ .๗๐ มีความตรงตามเกณฑ์สัมพันธ์กับความวิตกกังวลต่อสถานการณ์เฉพาะ ($r=.๖๒$) ความวิตกกังวลของตนเองโดยทั่วไป ($r=.๕๗$) แบบคัดกรองความซึมเศร้าในวัยรุ่น ($r=.๖๐$) และแบบวัดภาวะอุเบกขา ($r=.๖๘$) มีความตรงภาวะเชิงสันนิษฐานจากกลุ่มรู้จัก ($t=๑๐.๑๖$, $P<.๐๐๑$) และจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่หนึ่งโดยพบว่าโมเดลการวัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\text{Chi-squar}= ๒.๐๗๖$; $p = .๑๕๐$; $\text{CFI} = .๙๙๘$; $\text{AGFI} ; .๙๙๐$; $\text{RMSEA} = .๐๓๖$; $\text{Chi-square/df} = ๒.๐๗๖$) ละมีค่าความเที่ยงจากสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคของมาตรวัดทั้งฉบับเท่ากับ .๙๒ ระยะที่ ๓ ผลจากการพัฒนาเกณฑ์ปกติ พบว่า คะแนนความทุกข์ในภาพรวม ของมาตรวัดความทุกข์ในนิสิตนักศึกษา มีคะแนนปกติอยู่ในช่วง T22 ถึง T82 โดย T50 ตรงคะแนนดิบที่ ๑๖๕ คะแนน ผลสรุปจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้เครื่องมือที่สามารถใช้ในการคัดกรองและประเมินนิสิตนักศึกษา และเป็นการพัฒนาเครื่องมือวัดที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและ

^{๓๖๘} ตะวัน วาทะกิจ, “การพัฒนารอบมโนทัศน์และมาตรวัดความทุกข์ในนิสิตนักศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยา, (คณะจิตวิทยา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้าบทคัดย่อ.

วัฒนธรรมไทยโดยตรง และมีการพัฒนาเกณฑ์ปกติในกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศทำให้สามารถนำไปใช้ศึกษาความทุกข์ของนิสิตนักศึกษาในวงกว้างต่อไป

สรุปได้ว่า กิเลสและอกุศลเจตสิกเป็นสาเหตุของความทุกข์ใจ เครื่องมือที่สามารถใช้ในการคัดกรองและประเมินนิสิตนักศึกษา เป็นการพัฒนาเครื่องมือวัดที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยโดยตรง และมีการพัฒนาเกณฑ์ปกติในกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศทำให้สามารถนำไปใช้ศึกษาความทุกข์ของนิสิตนักศึกษาในวงกว้าง

ฉณกร เขียวลงยา^{๓๖๙} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในสมาคมโหราแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร” พบว่า การศึกษาเรื่อง “แรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในสมาคมโหราแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาระดับแรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในกรุงเทพมหานคร ๒) ศึกษาเปรียบเทียบระดับแรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ วันเกิด การศึกษา รายได้ต่อเดือน อาชีพ สถานภาพสมรส กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ จากสมาคมโหราแห่งประเทศไทย เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๙๖ คน สถิติที่ใช้ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ผลการศึกษา ๑) ข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๖๙.๖ อายุมากกว่า ๒๑-๓๐ ปี ร้อยละ ๓๐.๑ เกิดวันศุกร์ ร้อยละ ๑๖.๖ การศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ ๔๙.๗ รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๔๐.๕ เป็นโสด ร้อยละ ๕๔.๑ ๒) ความแตกต่างในระดับแรงจูงใจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างในอายุ อาชีพ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส มีความแตกต่างในระดับแรงจูงใจที่ระดับ .๐๕ ในกลุ่มตัวอย่างแรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน ตามรายได้ต่อเดือน อายุ เพศ และวันเกิด ไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างในอายุ อาชีพ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส มีความแตกต่างในระดับแรงจูงใจ ที่ระดับ .๐๕ ขณะที่ กลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างในอายุ เพศ และวันเกิด

สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างในอายุ อาชีพ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส มีความแตกต่างในระดับแรงจูงใจ ส่วนในกลุ่มตัวอย่างแรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน ตามรายได้ต่อเดือน อายุ เพศ และวันเกิด ไม่แตกต่างกัน

พรทิพย์ จงเจิดศักดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อถือของหมอคู่กับความตั้งใจกระทำพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ” ค้นพบว่า ผู้ที่มาใช้บริการส่วนใหญ่นั้น มีอายุอยู่ระหว่าง ๒๖ ถึง ๓๐ ปี และมีสถานภาพเป็นโสด การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า ส่วนผู้รับจ้างหรือพนักงานมีรายได้อยู่ระหว่าง ๑๐,๐๐๐ บาท - ๑๕,๐๐๐ บาท ในการทำตามคำแนะนำของผู้ทำนาย ปัญหาและ

^{๓๖๙} ฉณกร เขียวลงยา, “แรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในสมาคมโหราแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้าบทคัดย่อ.

คำถามของผู้มาใช้บริการ โดยส่วนใหญ่มาปรึกษาในเรื่องของ การงาน การเงิน ความรัก และเรื่องของครอบครัว เรื่องของโรคภัยความปลอดภัย และเรื่องของการศึกษา รวมไปถึงการมาปรึกษาในเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ การทำบุญการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสะเดาะเคราะห์ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่า มักจะปรึกษากับหมอดูคนเดิม อันนี้คงเป็นเพราะการมีข้อมูลที่เก็บไว้แต่เดิม^{๓๗๐}

สรุปได้ว่า ผู้มาใช้บริการ โดยส่วนใหญ่มาปรึกษาในเรื่องของ การงาน การเงิน ความรัก และเรื่องของครอบครัว เรื่องของโรคภัยความปลอดภัย และเรื่องของการศึกษา

สรุปจักษ์ ภูมธรรฐากร ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อลักษณะของโหร : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี” พบว่า สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหร ของประชาชนชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหร ของประชาชนชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันและ ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหร ของประชาชนชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนชุมชนชะอำ จำนวน ๒๕๑ คน ที่กำหนดขนาดโดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของเกร์จซี่ (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้คือ ใช้สถิติการบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมาน คือการทดสอบค่าที (T-Test) การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA) หากพบความแตกต่างจะทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ่ แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ประชาชนชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะของโหร โดนรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า มีความคาดหวังอยู่ในระดับมากทุกด้านคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ ด้านบุคลิกภาพมีค่าเฉลี่ย ๓.๙๓ ด้านคุณธรรมมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ และด้านการพยากรณ์มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๐ ตามลำดับ ๒) ผลการทดลองทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ และอาชีพต่างกัน มีความคาดหวังต่อคุณลักษณะของโหร โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน ไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนชุมชนชะอำ ที่มีอายุและระดับการศึกษาต่างกัน มีความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหร โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) ประชาชนได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหร ของประชาชนชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

๑) ด้านการพยากรณ์ ให้เวลาน้อยในการให้คำปรึกษาหรือตอบคำถาม ดังนั้น จึงควรให้เวลามากกว่านี้ในการให้คำปรึกษา หรือตอบปัญหาต่าง ๆ ที่อยากรู้เพื่อความสบายใจ

^{๓๗๐} พรทิพย์ จงเจริญศักดิ์, “ความเชื่อถือของหมอดูกับความตั้งใจกระทำพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ”, วิทยานิพนธ์วารสารมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๐, หน้า ๑๔๒.

๒) ด้านคุณธรรม มีการโฆษณาผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยการอวดอ้างตนเอง ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ดังนั้น จึงควรเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตนเองในการทำนาย ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ โดยไม่จำเป็นต้องอวดอ้างตนเอง ด้วยวิธีการผ่านสื่อต่าง ๆ

๓) ด้านบุคลิกภาพ ไม่ดูแลสุขภาพของตนเองให้ดี (เรื่องกลิ่นปาก) ทำให้ไม่ยากเข้าใกล้หรือพูดคุยด้วย ดังนั้น จึงควรที่จะดูแลสุขภาพของตนเองให้ดี (เรื่องกลิ่นปาก และความสะดวกต่าง ๆ) เพราะเป็นอาชีพที่ต้องพูดคุยกับทุกคนที่เข้ามาให้คำปรึกษาเมื่อไม่สบายใจ และ

๔) ด้านมนุษยสัมพันธ์ มีการตอบปัญหาแบบสองมาตรฐาน เพราะฐานะของบุคคลที่มาให้คำปรึกษาแตกต่างกัน ดังนั้น จึงควรยึดหลักจรรยาบรรณของการเป็นโหรที่ดี โดยยึดความถูกต้องเป็นเกณฑ์ ให้ความเสมอภาคกับทุกคนที่มาให้คำปรึกษาโดยไม่เป็นแก่งเงิน^{๓๗๑}

สรุปได้ว่า ความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหร ได้แก่ด้านการพยากรณ์ ด้านคุณธรรม ด้านบุคลิกภาพ และด้านมนุษยสัมพันธ์

ยลดา มณเฑียรมณี ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หมอดู : ทางเลือกความมั่นคงของจิต” ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่ทำให้ผู้มารับการบริการมาหาหมอดูเพราะมีความคาดหวังว่าจะเป็นที่พึ่งทางใจเป็นที่ปรึกษาและแนะนำแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ได้เป็นการสร้างความมั่นใจกำลังใจ ให้กับผู้มารับบริการที่ต้องการผู้ร่วมตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และเพื่อความคับข้องใจและทำให้เกิดความสบายใจมากขึ้น สำหรับผู้ที่มารับการบริการส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่างการศึกา และอยู่ในช่วงอายุ ๒๐-๓๐ ปี มากที่สุด เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีสภาพเป็นโสดเป็นส่วนมาก ผู้ที่มีช่วงอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จะมาหาหมอดูด้วยเรื่องการศึกษา ความรัก และครอบครัว รวมถึงปัญหาทางด้านการงานและอาชีพ ผู้ที่มีอายุ ๓๐-๔๐ ปี จะมาปรึกษาเรื่องของครอบครัว รวมถึงปัญหาทางด้านการงานและสุขภาพ ส่วนผู้ที่มีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป จะมาปรึกษาขอคำแนะนำในเรื่องของครอบครัว การงาน อาชีพ และสุขภาพความร่ำรวย เป็นต้น^{๓๗๒}

สรุปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้ผู้มารับการบริการมาหาหมอดูเพราะมีความคาดหวังว่าจะเป็นที่พึ่งทางใจเป็นที่ปรึกษาและแนะนำแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ได้เป็นการสร้างความมั่นใจกำลังใจ ให้กับผู้มารับบริการที่ต้องการผู้ร่วมตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และเพื่อความคับข้องใจและทำให้เกิดความสบายใจมากขึ้น

กัญชัช ศศิธร ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของหมอดูในสังคมไทย:กรณีศึกษาเฉพาะเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า นักทำนายส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุตั้งแต่ ๔๑ ถึง ๘๐ ปี ระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย รายได้นั้นอยู่ระหว่าง ๑๐,๐๐๐ ถึง ๓๐,๐๐๐ บาท และส่วนใหญ่สมรสแล้วเป็นหัวหน้าครอบครัว ในด้านการทำนายนั้นส่วนใหญ่เชื่อในคำทำนายของตนเองละมีความเชื่อในเรื่องของครูบาอาจารย์ อีกทั้งมีความเชื่อเรื่องศาสนา ไสยศาสตร์ และวิญญาณศาสตร์ปนเปกันไป โดยรวมในด้านของผู้ใช้บริการ พบว่า เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย อายุน้อยและเป็น

^{๓๗๑} สุวิลักษณ์ อนุสรณ์ฐานุการ, “ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อลักษณะของโหร: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๗๒} ยลดา มณเฑียรมณี, “หมอดู: ทางเลือกความมั่นคงของจิต”, **วิทยานิพนธ์สงเคราะห์ศาสตร์-มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๗๙.

โสด การศึกษาค่อนข้างต่ำ และรายได้ไม่สูงมาก เหตุผลของการมาใช้บริการเนื่องมาจากความอยากรู้ในเรื่องของดวงชะตาและอนาคต อีกอย่างเพื่อเป็นกำลังใจและความคาดหวัง ส่วนในเรื่องความถี่การให้บริการปีละ ๑ ครั้ง ค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณ ๓๕๐ บาทต่อครั้ง ส่วนในเรื่องของการทำนาย หากมีการทำนายว่า หญิงหรือชายจะมีคู่ (รักซ้อน) นั้นย่อมทำให้เกิดปัญหาภายในครอบครัวทันที ครอบครัวอาจถึงการแตกแยกได้ ซึ่งการมารับการตรวจดวงชะตานั้นมักจะเป็นการบอกกล่าวกันต่อ ๆ กันมา^{๓๗๓}

สรุปได้ว่า ในด้านการทำนายนั้นส่วนใหญ่เชื่อในคำทำนายของตนเองละมีความเชื่อในเรื่องของครูบาอาจารย์ อีกทั้งมีความเชื่อเรื่องศาสนา ไสยศาสตร์ และวิญญาณศาสตร์ปนเปกันไป

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธ-จิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์ที่ว่าวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับอำนาจของดวงดาว, ความเพียรพยายาม และเป็นไปตามกาลเวลา และกฎแห่งกรรมไปพร้อม ๆ กัน โหราศาสตร์เป็นอุปกรณ์ช่วยในการให้การปรึกษาและช่วยให้เข้าใจธรรมชาติมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องกรรม โดยเฉพาะเรื่อง การทำดีได้ดี และทำชั่วได้ชั่ว วิชาโหราศาสตร์ที่แท้จริง คือ การทำให้มีความเข้าใจในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น จะทำให้การอยู่กับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ประโยชน์ที่เด่นชัดของโหราศาสตร์คือ ช่วยในการทำความเข้าใจอุปนิสัยและศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตน เพื่อการพัฒนาให้ดีขึ้นและถูกทิศทาง ช่วยให้เข้าใจผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นอุปกรณ์ช่วยในการให้การปรึกษา และ ช่วย ทำให้เข้าใจธรรมชาติมากขึ้น

แม้ในทางธุรกิจการงานความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์เป็นสิ่งที่มึผลต่อการแสดงพฤติกรรมในการดำเนินธุรกิจใช้โหราศาสตร์ในการตัดสินใจในหลายเรื่องทำให้โหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และสามารถกล่อมเกล้าให้คนเชื่อกฎแห่งกรรม มุ่งทำความดี มีความสุขุมรอบคอบ ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาท

ในการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ผู้มาขอคำปรึกษา มีความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหร ได้แก่ด้านการพยากรณ์ ด้านคุณธรรม ด้านบุคลิกภาพ และด้านมนุษยสัมพันธ์ และโดยส่วนใหญ่มาปรึกษาในเรื่องของ การงาน การเงิน ความรัก และเรื่องของครอบครัว เรื่องของโรคภัยความพลอดภัยและเรื่องของการศึกษา เป็นต้น สาเหตุที่ทำให้ผู้มารับการปรึกษามหาหมอดู เพราะมีความคาดหวังว่าจะเป็นที่พึ่งทางใจเป็นที่ปรึกษาและแนะนำแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ เป็นการสร้างความมั่นใจกำลังใจ ให้กับผู้มาขอรับคำปรึกษาที่ต้องการผู้ร่วมตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และเพื่อลดความคับข้องใจและทำให้เกิดความสบายใจมากขึ้น

คนส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาชีวิต หรือความทุกข์ มักจะเลือกปฏิบัติตามหลักทางพระพุทธศาสนาและใช้วิธีการแก้ปัญหาตามหลักพระพุทธศาสนา ความทุกข์ตามพุทธปรัชญามีสาเหตุคือ อวิชชา ก่อให้เกิดกามตัณหา ภวตัณหา วิวตัณหา เป็นความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ ทุกข์เกิดจากการยึดมั่นหรือความอยาก เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธมิตีวิธีการในการให้คำปรึกษาที่สำคัญมี

^{๓๗๓} กัญชัช ศศิธร, “บทบาทของหมอดูในสังคมไทย: กรณีศึกษาเฉพาะเขต กรุงเทพมหานคร”,

๒ วิธี ได้แก่ ตามหลักสมณะกรรมฐานและ ตามหลักวิปัสสนากรรมฐานการให้คำปรึกษาทั้งสองวิธี มีจุดมุ่งหมายเดียวกันของการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ไม่แยกส่วนประกอบระหว่างกายกับใจเพื่อ แก้ไขปัญหาของชีวิต และเพื่อเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ มุ่งหวังประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายก็ช่วยให้ก้าวหน้าไป และการบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ ในการให้คำปรึกษา ก็คือ การนำเอาหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางแห่งมรรคในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชาวโลก

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักพุทธพทยากรณ์ในพระพุทธศาสนา ทั้งจากพระไตรปิฎก และแนวคิดของปราชญ์ทางพุทธศาสนา รวมทั้งหลักจิตวิทยา หลักโหราศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้คำปรึกษาทางพุทธจิตวิทยาตามแนวโหราศาสตร์เพื่อการลดทุกข์ สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้



บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาหลักการทางจิตวิทยาและการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๒) เพื่อสังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๓) เพื่อนำเสนอ รูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed- Method Research) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยมีรายละเอียดในเรื่องการกำหนดประชากรการสุ่มกลุ่มตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดทำ และการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ผู้วิจัยนำเสนอ วิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับต่อไปนี้

- ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๕ สถิติที่ใช้ในงานวิจัย

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ การวิจัยด้านปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ให้การปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา จำนวน ๓๕๐ คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ให้การปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งได้มาโดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๑ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ค่าความคาดเคลื่อน ๐.๐๕ สุ่มจำนวนตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากประชากรตามขนาดของประชากรที่กำหนดไว้จำนวน ๙๐๐ คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๖๙ คน

^๑ พรพนี สิกิจวัฒน์, การวิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๖), หน้า ๗๓.

ตารางที่ ๓.๑ ตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๒

ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง	ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง	ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง	ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง	ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง
10	10	100	80	280	162	800	260	2,800	338
15	14	110	86	290	165	850	265	3,000	341
20	19	120	92	300	169	900	269	3,500	346
25	24	130	97	320	175	950	274	4,000	351
30	28	140	103	340	181	1,000	278	4,500	354
35	32	150	108	360	186	1,100	285	5,000	357
40	36	160	113	380	191	1,200	291	6,000	361
45	40	170	118	400	196	1,300	297	7,000	364
50	44	180	123	420	201	1,400	302	8,000	367
55	48	190	127	440	205	1,500	306	9,000	368
60	52	200	132	460	210	1,600	310	10,000	370
65	56	210	136	480	214	1,700	313	15,000	375
70	59	220	140	500	217	1,800	317	20,000	377
75	63	230	144	550	226	1,900	320	30,000	379
80	66	240	148	600	234	2,000	322	40,000	380
85	70	250	152	650	242	2,200	327	50,000	381
90	73	260	155	700	248	2,400	331	75,000	382
95	76	270	159	750	254	2,600	335	100,000	384

๓.๑.๒ การวิจัยด้านคุณภาพ

มีวิธีการดำเนินการสืบค้นข้อมูลดังต่อไปนี้ ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก ได้แก่ ผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ โหราจารย์ที่ให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา โหราจารย์ที่เป็นระดับครูอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิระดับดุษฎีบัณฑิตจากสถาบันต่าง ๆ และนักพยากรณ์อาชีพอิสระทั่วไป จำนวน ๑๗ คนใน กรุงเทพมหานคร โดยหลักเกณฑ์การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้ การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาถึง การได้ข้อมูลที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบการให้คำปรึกษาทางพุทธจิตวิทยาตามแนวโหราศาสตร์เพื่อการลดทุกข์ โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และจะกำหนดวันเวลา

^๒ จักรกฤษณ์ สำราญใจ, ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/bb24559r/khnad-khng-klum-tawxyang-thi-hemaa-sm> [๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๘].

และสถานที่ ส่วนในขณะการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง และเคลื่อนไหว

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดโดยใช้เทคนิค ๖^๓ ได้แก่

เริ่มตั้งแต่ข้อ ๑-๓ วิเคราะห์ (Analysis) และ ๓ ข้อหลังจะเป็นการสังเคราะห์ (Synthesis) โดยศึกษาไปตามลำดับ ดังนี้

ขั้นการวิเคราะห์

๑. ศึกษาแนวความคิด (Concept) ของผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวกับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๒. ศึกษาเนื้อหา (Content) ว่ามีประเด็นใดบ้างและทำการจัดบันทึกโดยแยกเป็นประเด็น อย่างเด่นชัด โดยมุ่งเน้นความสำคัญที่เกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๓. จัดลำดับ (Classification) ความคิดและเนื้อหาของข้อมูล ให้มีการเรียงร้อยตามหลักเหตุผล

ขั้นการสังเคราะห์

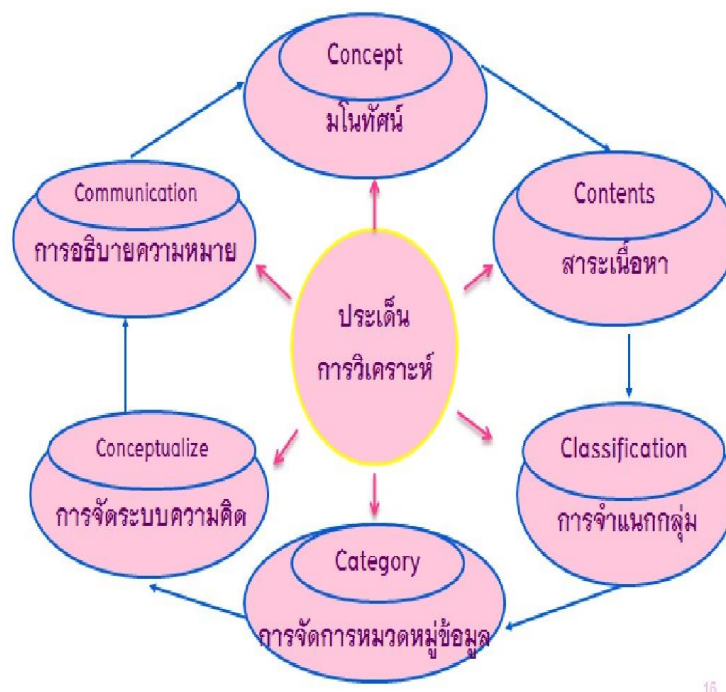
๔. การแบ่งกลุ่ม (Categorizing) ของความคิดและเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยมุ่งเน้นการหลักการ เป้าหมาย วิธีการ และตัวอย่างหลักธรรมที่โหราจารย์ที่ใช้ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๕. การประมวลความรู้รวบยอด (Conceptualization) เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลความคิดและเนื้อหาทั้งหมดรวมเป็นประเด็นหลัก

๖. การสื่อสาร (Communication) เป็นการสื่อความหมาย อภิปรายผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ออกมาให้เป็นภาษาที่ง่ายสำหรับคนทั่วไปที่จะเข้าใจได้ และทำให้นักวิชาการนาผลที่ได้ไปศึกษาต่อยอดได้

^๓ นภัทร แก้วนาค, เอกสารประกอบการสอนวิชาการระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๘ (อรรถาธิบาย).

แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ ๖'C^๔



16

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑ การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขต เนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือ คือแบบสอบถาม (Questionnaire)

๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านพุทธศาสตร์ ด้านจิตวิทยา ด้านการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

๓) ติดต่อขอหนังสือจาก หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหาร หรือ หัวหน้าหน่วยงานกลุ่มเป้าหมาย

๔) นำส่งหนังสือขออนุญาต และขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหน่วยงานเป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง

๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

^๔ วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์, “แบบจำลองการบริหารเชิงพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๓.

๓.๒.๒ เนื้อหาของแบบสอบถาม

แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล เกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด การปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราฯ แบบการปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน (ต่อปี) และการเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่เป็นแบบสอบถามคำถามปลายปิดที่กำหนดคำตอบไว้ให้ผู้ตอบเลือกตอบ

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณสมบัติของโหราจารย์ที่ท่านคาดหวังที่สุด โดยลักษณะคำถามเป็นแบบมาตรวัดของ ลิเคิร์ตสเกล (Likert Rating Scale) จำนวน ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยคำถามแบ่งออกเป็น ๔ ด้านดังนี้

- ๑) ด้านปัญญา
- ๒) ด้านศีล
- ๓) ด้านสังคม
- ๔) ด้านจิตใจ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถาม เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาหรือการให้แนวทางปฏิบัติของโหราจารย์โดยลักษณะคำถามเป็นแบบมาตรวัดของ ลิเคิร์ตสเกล (Likert Rating Scale) จำนวน ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยคำถามแบ่งออกเป็น ๔ ด้านดังนี้

- ๑) ด้านปัญญา
- ๒) ด้านศีล
- ๓) ด้านสังคม
- ๔) ด้านจิตใจ

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะทั่วไป เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับข้อคิดเห็น

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑) นำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบแล้วไปแจกให้ผู้มารับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๕๐ ชุด ผู้วิจัยจะเป็นผู้แจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๒) ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ที่ได้รับทั้งหมด ๒๖๙ ชุด

๓) นำผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มประชากรมาทำการวิเคราะห์ทางสถิติประมวลผลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปตามลำดับ ดังนี้

๑) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ทำการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

๒) วิเคราะห์ระดับ คุณสมบัติของโหราจารย์ที่ผ่านคาดหวังที่สุด คำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลความ โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายถึง คุณสมบัติของโหราจารย์ที่ผ่านคาดหวังที่สุด มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายถึง คุณสมบัติของโหราจารย์ที่ผ่านคาดหวังที่สุด มาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายถึง คุณสมบัติของโหราจารย์ที่ผ่านคาดหวังที่สุด ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายถึง คุณสมบัติของโหราจารย์ที่ผ่านคาดหวังที่สุด น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายถึง คุณสมบัติของโหราจารย์ที่ผ่านคาดหวังที่สุด น้อยที่สุด

๓) วิเคราะห์ความแตกต่างเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาหรือการให้แนวทางปฏิบัติของโหราจารย์ โดยหาค่า Independent Samples t-test, F-test เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน

๓.๕ สถิติที่ใช้ในงานวิจัย

๓.๕.๑ เป็นสถิติที่นำมาใช้บรรยายคุณลักษณะของสิ่งที่ศึกษา

ใช้บรรยายคุณลักษณะของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากกลุ่มประชากรที่นำมาศึกษา ได้แก่

๑. ค่าร้อยละ (Percentage)

๑). ใช้วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง เช่น ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด ปรึกษาโหราจารย์ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก ปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน(ต่อปี)และเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{ค่าจำนวนที่คำนวณ}}{\text{ค่าจำนวนทั้งหมด}} \times 100$$

๒) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ใช้สำหรับแบบสอบถามวัดระดับแรงจูงใจในการเปลี่ยนชื่อในตอนี่ ๒ ซึ่งคำนวณได้จากสูตร^๕

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

เมื่อ	X	แทน	คะแนนแต่ละตัวในกลุ่มตัวอย่าง
	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum x$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

^๕ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๗.

๒. แบบสอบถาม (Questionnaire)

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณสมบัติของโหราจารย์ที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาและหลักจิตวิทยาและหลักให้คำปรึกษามา Checklist ด้านศีล ด้านสังคม ด้านอารมณ์ หรือจิตใจ และด้านการรู้คิด หรือปัญญา จำนวน ๓๐ ข้อ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สุด ไม่เกิน ๕ ข้อ แล้วนำมาคิดเป็นความถี่และเปอร์เซ็นต์

ส่วนที่สอง นำหลักปฏิบัติของโหราจารย์ในการให้คำปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับการให้เปอร์เซ็นต์ ให้คำปรึกษาเพื่อสนับสนุน ศีล หรือสังคม จิตวิทยาหรืออารมณ์และการรู้คิดมาจำนวน ๓๐ รายการ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับ การให้คำปรึกษา ทางโทรสารไม่เกิน ๕ รายการ แล้วนำมาคิดเปอร์เซ็นต์

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง “การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์”
๑) ศึกษาหลักการทางจิตวิทยา และการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์
๒) ศึกษาสังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์
๓) ศึกษานำเสนอ รูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์
ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ตามลำดับต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับ ความคิดเห็นในแนวทางการปฏิบัติของโหราจารย์ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์โหราจารย์ผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ๑๗ ท่าน

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด ปรึกษาโหราจารย์ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก ปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน(ต่อปี)และเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่

เพศ	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
ชาย	๕๙	๒๑.๙
หญิง	๒๑๐	๗๘.๑
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
อายุ	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๖	๒.๒
๒๐ – ๓๐ ปี	๔๗	๑๗.๕
๓๑ – ๔๐ ปี	๗๕	๒๗.๙
๔๑ – ๕๐ ปี	๙๒	๓๔.๒
มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป	๔๙	๑๘.๒
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐

ระดับการศึกษา	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
ชั้นมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๒๔	๘.๙
อนุปริญญา	๑๔	๕.๒
ปริญญาตรี	๑๕๐	๕๕.๘
ปริญญาโท	๗๔	๒๗.๕
ปริญญาเอก	๗	๒.๖
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
อาชีพ	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๗๒	๒๖.๘
นักธุรกิจ	๗๓	๒๗.๑
ค้าขาย	๗๐	๒๖.๐
นักเรียน/นักศึกษา	๒๒	๘.๒
แม่บ้าน/พ่อบ้าน	๓๒	๑๑.๙
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
สถานภาพสมรส	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
สมรส	๘๙	๓๓.๑
โสด	๑๕๕	๕๗.๖
หม้าย	๑๒	๔.๕
หย่าร้าง	๑๓	๔.๘
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
ทำบุญให้ทาน	๑๑๘	๔๓.๙
ไหว้พระ/สวดมนต์	๙๙	๓๖.๘
รักษาศีล	๑๙	๗.๑
ฟังธรรม/อ่านหนังสือธรรมะ	๑๘	๖.๗
นั่งสมาธิ	๑๕	๕.๖
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
ปัญหาที่มาปรึกษาโทรจารย์มากที่สุด	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
ความรัก/ครอบครัว	๗๖	๒๘.๓
การทำงาน	๑๒๑	๔๕.๐
การเงิน	๔๓	๑๖.๐
การเรียนรู้/การศึกษา	๑๕	๕.๖
สุขภาพ	๑๔	๕.๒

รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
ท่านปรึกษาโทรอาจารย์ ด้วยศาสตร์ ทางโทรฯตามหลัก	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
โทรศาสตรไทยจักรราศี	๑๐๑	๓๗.๕
เลขศาสตร์	๔๒	๑๕.๖
ลายมือ	๓๗	๑๓.๘
โหราศาสตร์	๘๙	๓๓.๑
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
ท่านปรึกษาโทรอาจารย์อย่างน้อยแค่ ไหน (ต่อปี)	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
๑ - ๒ ครั้ง	๑๘๔	๖๘.๔
๓ - ๕ ครั้ง	๖๒	๒๓.๐
๖ - ๑๐ ครั้ง	๑๐	๓.๗
มากกว่า ๑๐ ครั้ง	๑๓	๔.๘
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐
ท่านเลือกปรึกษาทางโทรศาสตร จากโทรอาจารย์ที่	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)
อายุ	๓	๑.๑
ความมีชื่อเสียง	๔๓	๑๖.๐
บุคลิกลักษณะ	๒๔	๘.๙
ความรู้ความสามารถ	๑๙๙	๗๔.๐
รวม	๒๖๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage) และระดับ (Level) ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโทรศาสตรตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ผู้รับการปรึกษาทางโทรศาสตรตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำนวนทั้งสิ้น ๒๖๙ คน มีเพศหญิงจำนวน ๒๑๐ คน (๗๘.๑%) เพศชายจำนวน ๕๙ คน (๒๑.๙%) ตามลำดับ

อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ผู้รับการปรึกษาทางโทรศาสตรตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ(Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

อายุ ๔๑-๕๐ ปีจำนวน ๙๒ คน (๓๔.๒%) อายุ ๓๑-๔๐ปี จำนวน ๗๕ คน (๒๗.๙%) อายุ มากกว่า ๕๐ ปีจำนวน ๔๙ คน(๑๘.๒ %) อายุ ๒๐-๓๐ปีจำนวน ๔๗ คนคิดเป็น (๑๗.๕%) ต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๖ คน (๒.๒%)

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

ปริญญาตรี จำนวน ๑๕๐ คน (๕๕.๘%) ปริญญาโท จำนวน ๗๔ คน (๒๗.๕%) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน ๒๔ คน (๘.๙%) อนุปริญญา จำนวน ๑๔ คน (๕.๒%) ปริญญาเอก จำนวน ๗ คน (๒.๖%)

อาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับอาชีพแตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

นักธุรกิจ จำนวน ๗๓ คน (๒๗.๑%) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๗๒ คน (๒๖.๘%) ค้าขาย จำนวน ๗๐ คน (๒๖.๐%) แม่บ้าน/พ่อบ้านจำนวน ๓๒ คน (๑๑.๙%) นักเรียน/นักศึกษา จำนวน ๒๒ คน (๘.๒%)

สถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

โสด จำนวน ๑๕๕ คน (๕๗.๖%) สมรส จำนวน ๘๙ คน คิดเป็น (๓๓.๑%) หย่าร้าง จำนวน ๑๓ คน (๔.๘%) หม้าย จำนวน ๑๒ คน คิดเป็น (๔.๕%)

กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับกิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุดแตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

ทำบุญให้ทาน จำนวน ๑๑๘ คน (๔๓.๙%) ไหว้พระสวดมนต์ จำนวน ๙๙ คน (๓๖.๘%) รักษาศีล จำนวน ๑๙ คน (๗.๑%) ฟังธรรม จำนวน ๑๘ คน (๖.๗%) นั่งสมาธิ จำนวน ๑๕ คน (๕.๖%)

ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุดแตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

การงาน จำนวน ๑๒๑ คน (๔๕.๐%) ความรัก/ครอบครัว จำนวน ๗๖ คน (๒๘.๓%) การเงิน จำนวน ๔๓ คน (๑๖.๐%) การเรียน/การศึกษา จำนวน ๑๕ คน (๕.๖%) สุขภาพ จำนวน ๑๔ คน (๕.๒%)

การปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก กลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับการปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก แตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

โหราศาสตร์ไทยจักษุราศี จำนวน ๑๐๑คน (๓๗.๕%) ไพ่ยิปซี จำนวน ๘๙ คน (๓๓.๑%) เลขศาสตร์ จำนวน ๔๒ คน (๑๕.๖%) ลายมือ จำนวน ๓๗ คน (๑๓.๘ %)

การปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน (ต่อปี) กลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับการปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน (ต่อปี) แตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

๑-๒ ครั้ง จำนวน ๑๘๔ คน(๖๘.๔%) ๓-๕ ครั้ง จำนวน ๖๒ คน(๒๓.๐%) มากกว่า ๑๐ ครั้ง จำนวน ๔๙ คน (๔.๘%) ๖-๑๐ ครั้ง จำนวน ๔๗ คนคิดเป็น (๓.๗%)

การเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ กลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ที่มีระดับการเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ แตกต่างกัน มีความถี่ (Frequency) ร้อยละ(Percentage) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

ความรู้ความสามารถ จำนวน ๑๙๙ คน (๗๔.๐%) วามมีชื่อเสียง จำนวน ๔๓ คน (๑๖.๐%) บุคลิกลักษณะ จำนวน ๒๔ คน (๘.๙%) อายุ จำนวน ๓ คน (๑.๑%)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจคุณสมบัติของโหราจารย์ของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ ๔.๒ แสดงระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ข้อที่	คุณสมบัติของโหราจารย์	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)	ลำดับ
๑.	๑) ด้านสังคม รักษาความลับของผู้มาขอคำปรึกษา	๑๑๕	๙.๖๖	๓
๒.	ไม่ดูถูกใครคนอื่น	๒๔	๒.๐๒	๑๕
๓.	ไม่เหยียดหยามครูอาจารย์ใครอื่น	๒๖	๒.๑๘	๑๔
๔.	ยกย่องความดีของใครอื่น	๑	๐.๐๘	๒๗
๕.	แต่งตัวดีสะอาดเรียบร้อย	๑๔	๑.๑๘	๑๙
๖.	ไม่สนับสนุนมิถิฉาชีพ	๑๐	๐.๘๔	๒๓
๗.	ทันสมัย	๖	๐.๕๐	๒๕
๘.	มีชื่อเสียง	๓	๐.๒๕	๒๖
๙.	ไม่อคติ	๒๔	๒.๐๒	๑๖
๑๐.	ไม่ทำนายดวงบ้านเมือง	๑	๐.๐๘	๒๙
	รวม	๒๒๔	๑๘.๓๕	
๑๑.	๒) ด้านศีล ไม่ไม่บริภาษ (คำกล่าวติเตียน,กล่าวโทษ) ผู้มาขอคำปรึกษา	๒๖	๒.๑๘	๑๓
๑๒.	ไม่ใช้คำหยาบ	๓๓	๒.๗๗	๑๑
๑๓.	ประพฤติอยู่ในคุณธรรม/จริยธรรม	๑๓๗	๑๑.๕๑	๒
๑๔.	ให้ความสนใจผู้มาขอคำปรึกษา	๘๒	๖.๘๙	๕

๑๕.	รู้จักถ่อมตน	๓	๐.๒๕	๒๘
๑๖.	จริงจังน่าเชื่อถือ	๓๒	๒.๖๙	๑๐
๑๗.	ไม่เที่ยวหรือติดอบายมุข	๒๑	๑.๗๖	๑๗
	รวม	๓๓๔	๒๗.๓๕	
	๓) ด้านจิตใจ			
๑๘.	ควรปลอมประโลมผู้มาขอคำปรึกษา	๑๖	๐.๕๐	๒๔
๑๙.	สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ	๐	๐	๓๐
๒๐.	ใจเย็น	๑๕	๑.๒๖	๑๘
๒๑.	อารมณ์ดี	๒๐	๐.๘๔	๒๒
๒๒.	ไม่ไม่ทำนายร้ายแรง	๒๐	๐.๘๔	๒๑
	รวม	๗๑	๕.๘๑	
	๔) ด้านปัญญา			
๒๓.	ชี้ช่องทางแก้ปัญห	๑๙๖	๑๖.๔๗	๑
๒๔.	ใคร่ครวญละเอียดก่อนทำนาย	๔๗	๓.๙๕	๙
๒๕.	ดีก็บอกว่าดี/ร้ายก็บอกว่าร้าย	๗๗	๖.๔๗	๖
๒๖.	ไม่ทำนายส่งเดช	๖๒	๕.๒๑	๗
๒๗.	ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ	๒๙	๒.๔๔	๑๒
๒๘.	ไม่ทำนายดวงบ้านเมือง	๑	๐.๐๘	๒๙
๒๙.	ไม่บิดเบือนคำทำนาย	๕๕	๔.๖๒	๘
๓๐.	รู้จักจริงในเรื่องที่ทำนาย	๑๑๑	๙.๓๓	๔
๓๑.	ไม่เอาแต่ความเห็นของตน	๑๔	๑.๑๘	๒๐
		๕๙๒	๔๘.๔๙	
	รวมทั้งหมด	๑,๒๒๑	๑๐๐	

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า กลุ่มตัวอย่างการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อลดความทุกข์ มีระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์ โดยรวม **ด้านปัญญา** อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๕๙๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่าง การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ เกี่ยวกับคุณสมบัติของโหราจารย์ ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังต่อไปนี้

ด้านปัญญา ชี้ช่องทางแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑๖.๔๗ **ด้านศีล** ประพฤติอยู่ใน
คุณธรรม/จริยธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑๑.๕๑ **ด้านสังคม** รักษาความลับของผู้มาขอคำปรึกษา
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๙.๖๖ **ด้านปัญญา** รู้จริงในเรื่องที่ทำนาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๙.๓๓ **ด้านศีล** ให้ความ
สนใจผู้มาขอคำปรึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๘๙

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจแนวทางปฏิบัติของ โหราจารย์ ของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ ๔.๓ แสดงระดับของความคิดเห็นและความพึงพอใจแนวทางปฏิบัติของ
โหราจารย์ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ข้อที่	แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา	จำนวน (N)	ร้อยละ (P)	ลำดับ
๑.	๑) ด้านทาน ให้ทำบุญ/ให้ทาน	๑๓๑	๑๑.๖๙	๑
๒.	ให้สร้างพระ/สิ่งบูชา	๙	๐.๘๐	๒๐
๓.	ให้สวดมนต์	๙	๐.๘๐	๒๑
	รวม	๑๔๙	๑๓.๔๙	
๔.	๑) ด้านศีลภาวนา ปลอบใจ/ให้กำลังใจ	๑๐๖	๙.๔๖	๔
๕.	ให้รักษาศีล	๓๕	๓.๑๒	๑๑
๖.	ให้บวช	๖	๐.๕๔	๒๓
๗.	ให้เวลาจัดการกับปัญหา	๓๔	๓.๐๓	๑๓
	รวม	๑๘๑	๑๖.๓๕	
๘.	๓) ด้านจิตภาวนา ให้อดทน	๕๒	๔.๖๔	๘
๙.	ให้นั่งสมาธิ	๓๕	๓.๑๒	๑๒
๑๐.	ให้มีสติสัมปชัญญะ	๑๑๙	๑๐.๖๒	๓
๑๑.	ให้รู้จักปลง	๒๑	๑.๘๗	๑๕
๑๒.	ให้ยอมรับกรรม	๑๕	๑.๓๔	๑๙
๑๓.	ให้ยอมรับตนเอง	๔๓	๓.๘๔	๑๐
๑๔.	ให้ไปพรมน้ำมนต์	๒	๐.๑๘	๒๕
	รวม	๒๕๒	๒๒.๗๖	

๑๕.	๔) ด้านปัญญาภาวนา ให้ให้รอบคอบกับปัญหา	๑๐๑	๙.๐๑	๕
๑๖.	ให้ปรึกษาพระ	๑	๐.๐๙	๒๖
๑๗.	ให้พิจารณาไตร่ตรอง	๘๑	๗.๒๓	๖
๑๘.	ให้ใช้เหตุผล	๑๓๐	๑๑.๖๐	๒
๑๙.	ให้อ่านหนังสือธรรมะ	๘	๐.๗๒	๒๔
๒๐.	ให้ฟังธรรม	๑๗	๑.๕๓	๒๒
๒๑.	ให้กลับไปแก้ที่ตัวปัญหา	๕๕	๔.๙๑	๗
๒๒.	ให้ปรึกษาผู้อื่น (นักจิตวิทยา, พระ, ตำรวจ ฯลฯ)	๐	๐	๒๗
๒๓.	ให้รู้จักปลง	๒๑	๑.๘๗	๑๖
๒๔.	ให้ไปหาหมอ/ทานยา	๐	๐	๒๘
๒๕.	ให้กล้าตัดสินใจให้แตกหัก/ชัดเจน	๑๖	๑.๔๓	๑๘
	รวม	๔๓๐	๓๘.๘๕	
๒๖.	๕) วิธีนอกพุทธศาสนา			
๒๗.	ให้สะเดาะเคราะห์	๓๔	๓.๐๓	๑๔
๒๘.	ให้แก้ดวง	๑๙	๑.๖๙	๑๗
๒๙.	แก้ปัญหามาตามหลักโหร	๔๒	๓.๗๕	๙
๓๐.	ให้ไปหาโหรคนอื่น	๐	๐	๒๙
๓๑.	ให้ฟังเพลง/บันเทิงต่างๆ	๐	๐	๓๐
	รวม	๙๕	๘.๕๙	
	รวมทั้งหมด	๑,๑๐๗	๑๐๐	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับของความคิดเห็นและความพึงพอใจ
แนวทางปฏิบัติของโหราจารย์ ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์
โดยรวม

ด้านปัญญาภาวนา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔๓๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
พบว่า กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของโหราจารย์ ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนว
พุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังต่อไปนี้**ด้านทาน** ให้ทำบุญ/ให้ทาน
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑๑.๖๙ **ด้านปัญญาภาวนา** ให้ใช้เหตุผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑๑.๖๐ **ด้านจิตภาวนา**
ให้มีสติสัมปชัญญะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑๐.๖๒ **ด้านศีลภาวนา** ปลูกใจให้กำลังใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๙.๔๖ **ด้านปัญญาภาวนา** ให้รอบคอบกับปัญหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๙.๐๑

ตารางที่ ๔.๔ แสดงจำนวน(number)ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามเพศหญิง และเพศชาย เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

เพศ	ค่า	ความคิดเห็น								
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา				
		ด้าน ๑ สังคม	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๑ ทาน	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๕ นอกพุทธ
ชาย	ความถี่	๓๐	๙๒	๒	๑๓๔	๓๐	๓๖	๕๖	๘๓	๒๑
	ร้อยละ	๑๑.๖๓	๓๕.๖๖	๐.๗๘	๕๑.๙๓	๑๓.๒๗	๑๕.๙๓	๒๔.๗๘	๓๖.๗๓	๙.๒๙
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕
หญิง	ความถี่	๗๖	๓๕๘	๓๒	๔๙๗	๑๑๙	๑๔๔	๒๓๓	๓๑๔	๗๑
	ร้อยละ	๗.๘๙	๓๗.๑๘	๓.๓๒	๕๑.๖๑	๑๓.๕๑	๑๖.๓๕	๒๖.๔๕	๓๕.๖๔	๘.๐๗
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๑	๔	๒	๑	๕

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงจำนวน ร้อยละ และระดับ โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามเพศหญิง และเพศชาย เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มารับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ **เพศหญิง**มีความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ด้านปัญญา ความถี่ ๔๙๗ (๕๑.๖๑%) ด้านศีล ความถี่ ๓๕๘ (๓๗.๑๘%) ด้านสังคม ความถี่ ๗๖ (๗.๘๙ %) ด้านจิตใจ ความถี่ ๓๒ (๓.๓๒%)

พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มารับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ **เพศชาย**มีความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ด้านปัญญาความถี่ ๑๓๔ (๕๑.๙๓%) ด้านศีล ความถี่ ๙๒ (๓๕.๖๖%) ด้านสังคม ความถี่ ๓๐ (๑๑.๖๓ %) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒ (๐.๗๘%)

พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มารับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ **เพศหญิง**มีความพึงพอใจต่อแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ด้านปัญญาความถี่ ๓๑๔ (๓๕.๖๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๓๓ (๒๖.๔๕%) ด้านศีล ความถี่ ๑๔๔(๑๖.๓๕%) ด้านทาน ความถี่ ๑๑๙(๑๓.๕๑%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๗๑ (๘.๐๗%)

พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มารับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ **เพศหญิง**มีความพึงพอใจต่อแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ด้านปัญญาความถี่ ๘๓ (๓๖.๗๓%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๕๖ (๒๔.๗๘%) ด้านศีล ความถี่ ๓๖(๑๕.๙๓%) ด้านทาน ความถี่๓๐(๑๓.๒๗%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒๑ (๙.๒๙%)

ตารางที่ ๔.๕ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ(Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามอายุ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

อายุ	ค่า	ความคิดเห็น									
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา					
		ด้าน ๑	ด้าน ๒	ด้าน ๓	ด้าน ๔	ด้าน ๑	ด้าน ๒	ด้าน ๓	ด้าน ๔	ด้าน ๕	
		สังคม	ศีล	จิตใจ	ปัญญา	ทาน	ศีล	จิตใจ	ปัญญา	นอกพุทธ	
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	ความถี่	๒	๑๐	๔	๑๒	๑	๓	๗	๑๔	๐	
	ร้อยละ	๗.๑๔	๓๕.๗๑	๑๔.๒๙	๔๒.๘๖	๔.๐๐	๑๒.๐๐	๒๘.๐๐	๕๖.๐๐	๐	
	ลำดับ	๔	๒	๓	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
๒๐-๓๐ ปี	ความถี่	๒๙	๗๕	๔	๑๑๐	๒๔	๒๗	๕๔	๗๒	๑๖	
	ร้อยละ	๑๓.๓๐	๓๔.๔๐	๑.๘๓	๕๐.๔๖	๑๒.๔๔	๑๓.๙๙	๒๗.๙๘	๓๗.๓๑	๘.๒๙	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
๓๑-๔๐ ปี	ความถี่	๒๔	๑๒๐	๘	๑๘๒	๓๕	๔๙	๗๑	๑๑๑	๒๔	
	ร้อยละ	๗.๑๙	๓๕.๙๓	๒.๔๐	๕๕.๔๙	๑๒.๐๗	๑๖.๙๐	๒๔.๔๘	๓๘.๒๘	๘.๒๘	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
๔๑-๕๐ ปี	ความถี่	๓๓	๑๕๘	๑๐	๒๑๙	๕๕	๖๓	๑๐๐	๑๔๒	๓๖	
	ร้อยละ	๗.๘๖	๓๗.๖๒	๒.๓๘	๕๒.๑๔	๑๓.๘๙	๑๕.๙๑	๒๕.๒๕	๓๕.๘๖	๙.๐๙	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
มากกว่า ๕๐ ปี	ความถี่	๑๘	๘๑	๘	๑๐๘	๓๔	๓๘	๕๗	๖๘	๑๖	
	ร้อยละ	๘.๓๗	๓๗.๖๗	๓.๗๒	๕๐.๒๓	๑๕.๙๖	๑๗.๘๔	๒๖.๗๖	๓๑.๙๒	๗.๕๑	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงจำนวน(Number)ความถี่(Frequency)ร้อยละ(Percentage) และระดับ(Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามอายุ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

อายุ มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ต่ำกว่า ๒๐ ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๒(๔๒.๘๖%) ด้านศีล ความถี่ ๑๐ (๓๕.๗๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๔ (๑๔.๒๙%) ด้านสังคม ความถี่ ๒ (๗.๑๔%) **อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๑๐ (๕๐.๔๖%) ด้านศีล ความถี่ ๗๕ (๓๔.๔๐%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๙ (๑๓.๓๐%) ด้านสังคม ความถี่ ๔ (๑.๘๓%) **อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๘๒ (๕๕.๔๙%) ด้านศีล ความถี่ ๑๒๐ (๓๕.๙๓%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๔ (๗.๑๙%) ด้านสังคม ความถี่ ๘ (๒.๔๐%) **อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๑๙ (๕๒.๑๔%) ด้านศีล ความถี่ ๑๕๘ (๓๗.๖๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๓๓ (๗.๘๖%) ด้านสังคม ความถี่ ๑๐ (๒.๓๘%) **อายุมากกว่า ๕๐ ปี**

ด้านปัญญา ความถี่ ๑๐๘ (๕๐.๒๓%) ด้านศีล ความถี่ ๘๑ (๓๗.๖๗%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๘ (๘.๓๓%) ด้านสังคม ความถี่ ๘ (๓.๗๒%)

อายุ มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ต่ำกว่า ๒๐ ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๔ (๕๖.๐๐%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๗ (๒๘.๐๐%) ด้านศีล ความถี่ ๓ (๑๒.๐๐%) ด้านทาน ความถี่ ๑ (๔.๐๐%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๐ (๐%) **อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๗๒ (๒๗.๓๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๕๔ (๒๗.๙๘%) ด้านศีล ความถี่ ๒๗ (๑๓.๙๙%) ด้านทาน ความถี่ ๒๔ (๑๒.๔๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๖ (๘.๒๕%) **อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๑๑ (๓๘.๒๘%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๗๑ (๒๔.๔๘%) ด้านศีล ความถี่ ๔๙ (๑๖.๙๐%) ด้านทาน ความถี่ ๓๕ (๑๒.๐๗%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒๔ (๘.๒๕%) **อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๔๒ (๓๕.๘๖%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๐๐ (๒๕.๒๕%) ด้านศีล ความถี่ ๖๓ (๑๕.๙๑%) ด้านทาน ความถี่ ๕๕ (๑๓.๘๙%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๓๖ (๙.๐๙%) **อายุมากกว่า ๕๐ ปี** ด้านปัญญา ความถี่ ๖๘ (๓๑.๙๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๕๗ (๒๖.๗๖%) ด้านศีล ความถี่ ๓๘ (๑๗.๘๔%) ด้านทาน ความถี่ ๓๔ (๑๕.๙๖%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๖ (๗.๕๑%)

ตารางที่ ๔.๖ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ(Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ **จำแนกตามการศึกษา** เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

การ ศึกษา	ค่า	ความคิดเห็น								
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา				
		ด้าน ๑ สังคม	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๑ ทาน	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๕ นอกพุทธ
มัธยมหรือ เทียบเท่า	ความถี่	๙	๓๙	๙	๕๓	๑๑	๑๔	๒๘	๕๐	๑
	ร้อยละ	๘.๑๘	๓๕.๔๕	๘.๑๘	๔๘.๑๘	๑๐.๕๘	๑๓.๔๖	๒๖.๙๒	๔๘.๐๘	๐.๙๖
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
อนุปริญญา	ความถี่	๗	๒๕	๒	๓๐	๖	๗	๒๑	๒๒	๔
	ร้อยละ	๑๐.๙๔	๓๙.๐๖	๓.๑๓	๔๖.๘๘	๑๐.๐๐	๑๑.๖๗	๓๕.๐๐	๓๖.๖๗	๖.๖๗
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
ปริญญาตรี	ความถี่	๕๖	๒๕๑	๑๕	๓๕๕	๘๖	๑๐๓	๑๕๘	๒๑๖	๕๓
	ร้อยละ	๘.๒๗	๓๗.๐๘	๒.๒๒	๕๒.๔๔	๑๓.๙๖	๑๖.๗๒	๒๕.๖๕	๓๕.๐๖	๘.๖๐
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
ปริญญาโท	ความถี่	๓๑	๑๒๔	๗	๑๘๐	๔๓	๕๐	๗๕	๑๑๔	๓๓
	ร้อยละ	๙.๐๖	๓๖.๒๖	๒.๐๕	๕๒.๖๓	๑๓.๖๕	๑๕.๘๗	๒๓.๘๑	๓๖.๑๙	๑๐.๔๘
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
ปริญญาเอก	ความถี่	๓	๑๑	๑	๑๓	๓	๖	๗	๕	๑
	ร้อยละ	๑๐.๗๑	๓๙.๒๙	๓.๕๗	๔๖.๔๓	๑๓.๖๔	๒๗.๒๗	๓๑.๘๒	๒๒.๗๓	๔.๕๕
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕

ตารางที่ ๔.๖ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ **จำแนกตามการศึกษา** เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

การศึกษา มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อ **คุณสมบัติของโหราจารย์** ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **มัธยมหรือเทียบเท่า** ด้านปัญญา ความถี่ ๕๓ (๔๘.๑๘%) ด้านศีล ความถี่ ๓๙ (๓๕.๔๕%) ด้านสังคม ความถี่ ๙ (๘.๑๘%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๙ (๘.๑๘%) **อนุปริญญา** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๐ (๔๖.๘๘%) ด้านศีล ความถี่ ๒๕ (๓๙.๐๖%) ด้านสังคม ความถี่ ๗ (๑๐.๙๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒ (๓.๑๓%) **ปริญญาตรี** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๕๕ (๕๒.๔๔%) ด้านศีล ความถี่ ๒๕๑ (๓๗.๐๘%) ด้านสังคม ความถี่ ๕๖ (๘.๒๗%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๕ (๒.๒๒%) **ปริญญาโท** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๘๐ (๕๒.๖๓%) ด้านศีล ความถี่ ๑๒๔ (๓๖.๒๖%) ด้านสังคม ความถี่ ๓๑ (๙.๐๖%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๗ (๒.๐๕%) **ปริญญาเอก** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๓ (๔๖.๔๓%) ด้านศีล ความถี่ ๑๑ (๓๙.๒๙%) ด้านสังคม ความถี่ ๓ (๑๐.๗๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑ (๓.๕๗%)

การศึกษา มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อ **แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา** ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **มัธยมหรือเทียบเท่า** ด้านปัญญา ความถี่ ๕๐ (๔๘.๐๘%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๘ (๒๖.๙๒%) ด้านศีล ความถี่ ๑๔ (๑๓.๔๖%) ด้านทาน ความถี่ ๑๑ (๑๐.๕๙%)

ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑ (๐.๙๖%) **อนุปริญา** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๒ (๓๖.๖๗%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๑ (๓๕.๐๐%) ด้านศีล ความถี่ ๗ (๑๑.๖๗%) ด้านทาน ความถี่ ๖ (๑๐.๐๐%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๔ (๖.๖๗%) **ปริญาตรี** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๑๖ (๓๕.๐๖%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๕๘ (๒๕.๖๕%) ด้านศีล ความถี่ ๑๐๓ (๑๖.๗๒%) ด้านทาน ความถี่ ๘๖ (๑๓.๙๖%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๕๓ (๘.๖๐%) **ปริญาโท** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๑๔ (๓๖.๑๙%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๗๕ (๒๓.๘๑%) ด้านศีล ความถี่ ๕๐ (๑๕.๘๗%) ด้านทาน ความถี่ ๔๓ (๑๓.๖๕%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๓๓ (๑๐.๔๘%) **ปริญาเอก** ด้านปัญญา ความถี่ ๗ (๓๑.๘๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๖ (๒๗.๒๗%) ด้านศีล ความถี่ ๕ (๒๒.๗๓%) ด้านทาน ความถี่ ๓ (๑๓.๖๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑ (๔.๕๕%)

ตารางที่ ๔.๗ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ(Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ **จำแนกตามอาชีพ** เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

อาชีพ	ค่า	ความคิดเห็น								
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา				
		ด้าน ๑ สังคม	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๑ ทาน	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๕ นอกพุทธ
ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ	ความถี่	๓๑	๑๑๓	๖	๑๗๕	๔๗	๕๑	๖๓	๙๕	๒๔
	ร้อยละ	๙.๕๔	๓๔.๗๗	๑.๘๕	๕๓.๘๕	๑๖.๗๙	๑๘.๒๑	๒๒.๕๐	๓๓.๙๓	๘.๕๗
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
นักธุรกิจ	ความถี่	๓๑	๑๒๗	๑๑	๑๗๑	๓๙	๕๖	๙๓	๙๘	๓๓
	ร้อยละ	๙.๑๒	๓๗.๓๕	๓.๒๔	๕๐.๒๙	๑๒.๒๓	๑๗.๕๕	๒๙.๑๕	๓๐.๗๒	๑๐.๓๔
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
ค้าขาย	ความถี่	๓๐	๑๑๗	๑๑	๑๖๐	๓๓	๔๗	๗๔	๑๒๒	๒๑
	ร้อยละ	๙.๔๓	๓๖.๗๙	๓.๔๖	๕๐.๓๑	๑๑.๑๑	๑๕.๘๒	๒๔.๙๒	๔๑.๐๘	๗.๐๗
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
นักเรียน นักศึกษา	ความถี่	๗	๓๙	๔	๔๗	๘	๑๐	๒๗	๓๙	๔
	ร้อยละ	๗.๒๒	๔๐.๒๑	๔.๑๒	๔๘.๕๕	๙.๐๙	๑๑.๓๖	๓๐.๖๘	๔๔.๓๒	๔.๕๕
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
แม่บ้าน พ่อบ้าน	ความถี่	๗	๕๔	๒	๗๘	๒๒	๑๖	๓๒	๕๓	๑๑
	ร้อยละ	๔.๙๖	๓๘.๓๐	๑.๔๒	๕๕.๓๒	๑๖.๔๒	๑๑.๙๔	๒๓.๘๘	๓๙.๕๕	๘.๒๑
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงจำนวน (Number) ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา

ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ **จำแนกตามอาชีพ** เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

อาชีพ มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อ**คุณสมบัติของโหราจารย์** ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ข้าราชการรัฐวิสาหกิจ** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๗๕ (๕๓.๘๕%) ด้านศีล ความถี่ ๑๑๓ (๓๔.๗๗%) ด้านสังคม ความถี่ ๓๑ (๙.๕๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๖ (๑.๘๕%) **นักธุรกิจ** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๗๑ (๕๐.๒๙%) ด้านศีล ความถี่ ๑๒๗ (๓๗.๒๕%) ด้านสังคม ความถี่ ๓๑ (๙.๑๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๑ (๓.๒๔%) **ค้าขายนักเรียน** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๖๐ (๕๐.๓๑%) ด้านศีล ความถี่ ๑๑๗ (๓๖.๗๙%) ด้านสังคม ความถี่ ๓๐ (๙.๔๓%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๑ (๓.๔๖%) **นักศึกษา** ด้านปัญญา ความถี่ ๔๗ (๔๘.๔๕%) ด้านศีล ความถี่ ๓๙ (๔๐.๒๑%) ด้านสังคม ความถี่ ๗ (๗.๒๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๔ (๔.๑๒%) **แม่บ้านพ่อบ้าน** ด้านปัญญา ความถี่ ๗๘ (๕๕.๓๒%) ด้านศีล ความถี่ ๔๕ (๓๘.๓๐%) ด้านสังคม ความถี่ ๗ (๔.๙๖%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒ (๑.๕๒%)

อาชีพ มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อ**แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา** ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ข้าราชการรัฐวิสาหกิจ** ด้านปัญญา ความถี่ ๙๕ (๓๓.๙๓%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๖๓ (๒๒.๕๐%) ด้านศีล ความถี่ ๕๑ (๑๘.๒๑%) ด้านทาน ความถี่ ๔๗ (๑๖.๗๙%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒๔ (๘.๕๗%) **นักธุรกิจ** ด้านปัญญา ความถี่ ๙๘ (๓๐.๗๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๙๓ (๒๙.๑๕%) ด้านศีล ความถี่ ๕๖ (๑๗.๕๕%) ด้านทาน ความถี่ ๓๙ (๑๒.๒๓%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๓๓ (๑๐.๓๔%) **ค้าขาย** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๒๒ (๔๑.๐๘%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๗๔ (๒๔.๙๒%) ด้านศีล ความถี่ ๔๗ (๑๕.๘๒%) ด้านทาน ความถี่ ๓๓ (๑๑.๑๑%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒๑ (๗.๐๗%) **นักเรียนนักศึกษา** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๙ (๔๔.๓๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๗ (๓๐.๖๘%) ด้านศีล ความถี่ ๑๐ (๑๑.๓๖%) ด้านทาน ความถี่ ๘ (๙.๐๙%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๔ (๔.๕๕%) **แม่บ้านพ่อบ้าน** ด้านปัญญา ความถี่ ๕๓ (๓๙.๕๕%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๓๒ (๒๓.๘๘%) ด้านทาน ความถี่ ๒๒ (๑๖.๔๒%) ด้านศีล ความถี่ ๑๖ (๑๑.๙๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๑ (๘.๒๑%)

ตารางที่ ๔.๘ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตาม สถานภาพสมรส เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

สถานภาพสมรส	ค่า	ความคิดเห็น								
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา				
		ด้าน ๑ สังคม	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๑ ทาน	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๕ นอกพุทธ
สมรส	ความถี่	๓๒	๑๔๘	๙	๒๑๔	๖๓	๕๘	๙๙	๑๒๙	๓๘
	ร้อยละ	๗.๙๔	๓๖.๗๒	๒.๒๓	๕๓.๑๐	๑๖.๒๘	๑๔.๙๙	๒๕.๕๘	๓๓.๓๓	๙.๘๒
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕
โสด	ความถี่	๖๙	๒๖๐	๒๓	๓๖๒	๗๑	๑๐๑	๑๖๓	๒๔๙	๔๘
	ร้อยละ	๙.๖๖	๓๖.๔๑	๓.๒๒	๕๐.๗๐	๑๑.๒๓	๑๕.๙๘	๒๕.๗๙	๓๙.๔๐	๗.๕๙
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕
หม้าย	ความถี่	๒	๒๒	๑	๓๒	๙	๑๐	๑๖	๑๓	๔
	ร้อยละ	๓.๕๑	๓๘.๖๐	๑.๗๕	๕๖.๑๔	๑๗.๓๑	๑๙.๒๓	๓๐.๗๗	๒๕.๐๐	๗.๖๙
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕
หย่าร้าง	ความถี่	๓	๒๐	๑	๒๓	๖	๑๑	๑๑	๑๖	๒
	ร้อยละ	๖.๓๘	๔๒.๕๕	๒.๑๓	๔๘.๙๔	๑๓.๐๔	๒๓.๙๑	๒๓.๙๑	๓๔.๗๘	๔.๓๕
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕

ตารางที่ ๔.๘ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage) และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตาม สถานภาพสมรส เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

สถานภาพสมรสมีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **สมรส** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๑๔ (๕๓.๑๐%) ด้านศีล ความถี่ ๑๔๘ (๓๖.๗๒%) ด้านสังคม ความถี่ ๓๒ (๗.๙๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๙ (๒.๒๓%) **โสด** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๖๒ (๕๐.๗๐%) ด้านศีล ความถี่ ๒๖๐ (๓๖.๔๑%) ด้านสังคม ความถี่ ๖๙ (๙.๖๖%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๓ (๓.๒๒%) **หม้าย** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๒ (๕๖.๑๔%) ด้านศีล ความถี่ ๒๒ (๓๘.๖๐%) ด้านสังคม ความถี่ ๒ (๓.๕๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑ (๑.๗๕%) **อย่าร้าง** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๓ (๔๘.๙๔%) ด้านศีล ความถี่ ๒๐ (๔๒.๕๕%) ด้านสังคม ความถี่ ๓ (๖.๓๘%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑ (๒.๑๓%)

สถานภาพสมรส มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **สมรส** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๒๙ (๓๓.๓๓%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๙๙ (๒๕.๕๘%) ด้านทาน ความถี่ ๖๓ (๑๖.๒๘%) ด้านศีล ความถี่ ๕๘ (๑๔.๙๙%) ด้านนอก

พุทธศาสนา ความถี่ ๓๘ (๙.๘๒%) **โสด** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๔๙ (๓๙.๔๐%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๖๓ (๒๕.๗๙%)ด้านศีล ความถี่ ๑๐๑ (๑๕.๙๘%) ด้านทาน ความถี่ ๗๑ (๑๑.๒๓%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๔๘ (๗.๕๙%) **หม้าย** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๖ (๓๐.๗๗%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๓ (๒๕.๐๐%)ด้านศีล ความถี่ ๑๐ (๑๙.๒๓%) ด้านทาน ความถี่ ๙ (๑๗.๓๑%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๔ (๗.๖๙%) **อย่าร้าง** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๖ (๓๔.๗๘%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๑ (๒๓.๙๑%)ด้านศีล ความถี่ ๑๑ (๒๓.๙๑%) ด้านทาน ความถี่ ๖ (๑๓.๐๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒ (๔.๓๕%)

ตารางที่ ๔.๙ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ **จำแนกตามกิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด** เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติ	ค่า	ความคิดเห็น									
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา					
		ด้าน ๑	ด้าน ๒	ด้าน ๓	ด้าน ๔	ด้าน ๑	ด้าน ๒	ด้าน ๓	ด้าน ๔	ด้าน ๕	
		สังคัม	ศีล	จิตใจ	ปัญญา	ทาน	ศีล	จิตใจ	ปัญญา	นอกพุทธ	
ทำบุญให้ทาน	ความถี่	๓๐	๒๐๖	๑๕	๒๘๔	๗๑	๘๐	๑๑๔	๑๗๘	๓๙	
	ร้อยละ	๕.๖๑	๓๘.๕๐	๒.๘๐	๕๓.๐๘	๑๔.๗๓	๑๖.๖๐	๒๓.๖๕	๓๖.๙๓	๘.๐๙	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
ไหว้พระสวดมนต์	ความถี่	๔๔	๑๖๓	๑๒	๒๓๕	๕๗	๖๕	๑๑๓	๑๕๘	๓๘	
	ร้อยละ	๙.๖๙	๓๕.๙๐	๒.๖๔	๕๑.๗๖	๑๓.๒๓	๑๕.๐๘	๒๖.๒๒	๓๖.๖๖	๘.๘๒	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
รักษาศีล	ความถี่	๙	๒๖	๖	๔๕	๗	๑๒	๑๘	๒๒	๘	
	ร้อยละ	๑๐.๔๗	๓๐.๒๓	๖.๙๘	๕๒.๓๓	๑๐.๔๕	๑๗.๙๑	๒๖.๘๗	๓๒.๘๔	๑๑.๙๔	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
ฟังธรรมอ่านหนังสือ	ความถี่	๑๖	๒๙	๐	๓๗	๖	๑๑	๒๖	๒๔	๔	
	ร้อยละ	๑๙.๕๑	๓๕.๓๗	๐	๔๕.๑๒	๘.๔๕	๑๕.๔๙	๓๖.๖๒	๓๓.๘๐	๕.๖๓	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
นั่งสมาธิ	ความถี่	๗	๒๖	๑	๓๐	๘	๑๒	๑๘	๒๕	๓	
	ร้อยละ	๑๐.๙๔	๔๐.๖๓	๑.๕๖	๔๖.๘๘	๑๒.๑๒	๑๘.๑๘	๒๗.๒๗	๓๗.๘๘	๔.๕๕	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงจำนวน(Number)ความถี่(Frequency)ร้อยละ(Percentage) และระดับ(Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหราให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ **จำแนกตามกิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด** เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อ**คุณสมบัติของโหราจารย์** ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ทำบุญให้ทาน** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๘๔ (๕๓.๐๘%) ด้านศีล ความถี่ ๒๐๖ (๓๘.๕๐%) ด้านสังคัม ความถี่ ๓๐ (๕.๖๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๕ (๒.๘๐%) **ไหว้พระสวดมนต์** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๓๕ (๕๑.๗๖%) ด้านศีล ความถี่ ๑๖๓ (๓๕.๙๐%) ด้านสังคัม ความถี่ ๔๔ (๙.๖๙%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๒ (๒.๖๔%) **รักษาศีล** ด้านปัญญา ความถี่ ๔๕ (๕๒.๓๓%) ด้านศีล ความถี่ ๒๖ (๓๐.๒๓%) ด้านสังคัม ความถี่ ๙ (๑๐.๔๗%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๖ (๖.๙๘%) **ฟังธรรมอ่านหนังสือ** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๗ (๔๕.๑๒%) ด้านศีล ความถี่ ๒๙ (๓๕.๓๗%) ด้านสังคัม ความถี่ ๑๖ (๑๙.๕๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๐ (๐%) **นั่งสมาธิ** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๐ (๔๖.๘๘%) ด้านศีล ความถี่ ๒๖ (๔๐.๖๓%) ด้านสังคัม ความถี่ ๗ (๑๐.๙๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑ (๑.๕๖%)

กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อ**แนวทางปฏิบัติที่โหราให้คำปรึกษา** ด้านต่างๆเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ทำบุญให้ทาน** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๗๘ (๓๖.๙๓%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๑๔ (๒๓.๖๕%)ด้านศีล ความถี่ ๘๐ (๑๖.๖๐%)ด้านทาน ความถี่ ๗๑ (๑๔.๗๓%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๓๙ (๘.๐๙%) **ไหว้พระสวดมนต์** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๕๘ (๓๖.๖๖%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๑๓ (๒๖.๒๒%)ด้านศีล ความถี่ ๖๕ (๑๕.๐๘%) ด้านทาน ความถี่ ๕๗ (๑๓.๒๓%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๓๘ (๘.๘๒%) **รักษาศีล** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๒ (๓๒.๘๔%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๘ (๒๖.๘๗%)ด้านศีล ความถี่ ๑๒ (๑๗.๙๑%) ด้านทาน ความถี่ ๘ (๑๑.๙๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๗ (๑๐.๔๕%) **ฟังธรรมอ่านหนังสือ** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๖(๓๖.๖๒%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๔ (๓๓.๘๐%)ด้านศีล ความถี่ ๑๑ (๑๕.๔๙%) ด้านทาน ความถี่ ๖ (๘.๔๕%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๔ (๕.๖๓%) **นั่งสมาธิ** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๕ (๓๗.๘๘%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๘ (๒๗.๒๗%)ด้านศีล ความถี่ ๑๒ (๑๘.๑๘%) ด้านทาน ความถี่ ๘ (๑๒.๑๒%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๓ (๔.๕๕%)

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ(Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

ปัญหา ที่มา ปรึกษา	ค่า	ความคิดเห็น								
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา				
		ด้าน ๑ สังคม	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๑ ทาน	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๕ นอกพุทธ
ความรัก ครอบครัว	ความถี่	๒๘	๑๒๑	๕	๑๘๐	๓๘	๕๑	๗๑	๑๐๙	๒๗
	ร้อยละ	๘.๓๘	๓๖.๒๓	๑.๕๐	๕๓.๘๙	๑๒.๘๔	๑๓.๒๓	๒๓.๙๙	๓๖.๘๒	๙.๑๒
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
การงาน	ความถี่	๕๒	๒๑๑	๑๖	๒๘๘	๗๓	๘๖	๑๓๓	๑๘๗	๔๐
	ร้อยละ	๙.๑๗	๓๗.๒๑	๒.๘๒	๕๐.๗๙	๑๔.๐๗	๑๖.๕๗	๒๕.๖๓	๓๖.๐๓	๗.๗๑
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
การเงิน	ความถี่	๑๕	๖๓	๘	๙๗	๒๖	๒๔	๔๔	๕๗	๑๘
	ร้อยละ	๘.๒๐	๓๔.๔๓	๔.๓๗	๕๓.๐๑	๑๕.๓๘	๑๔.๒๐	๒๖.๐๔	๓๓.๗๓	๑๐.๖๕
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕
การเรียนรู้ การศึกษา	ความถี่	๖	๒๙	๓	๓๖	๑	๑๑	๒๑	๓๔	๑
	ร้อยละ	๘.๑๑	๓๙.๑๙	๔.๐๕	๔๘.๖๕	๑.๔๗	๑๖.๑๘	๓๐.๘๘	๕๐.๐๐	๑.๔๗
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
สุขภาพ	ความถี่	๖	๒๖	๒	๓๐	๑๑	๘	๒๐	๒๐	๖
	ร้อยละ	๙.๓๘	๔๐.๖๓	๓.๑๓	๔๖.๘๘	๑๖.๙๒	๑๒.๓๑	๓๐.๗๗	๓๐.๗๗	๙.๒๓
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๓	๔	๒	๑	๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงจำนวน(Number)ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ความรัก** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๘๐ (๕๓.๘๙%) ด้านศีล ความถี่ ๑๒๑ (๓๖.๒๓%) ด้านสังคม ความถี่ ๒๘ (๘.๓๘%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๕ (๑.๕๐%) **การทำงาน** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๘๘ (๕๐.๗๙%) ด้านศีล ความถี่ ๒๑๑ (๓๗.๒๑%) ด้านสังคม ความถี่ ๕๒ (๙.๑๗%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๖ (๒.๘๒%) **การเงิน** ด้านปัญญา ความถี่ ๙๗ (๕๓.๐๑%) ด้านศีล ความถี่ ๖๓ (๓๔.๔๓%) ด้านสังคม ความถี่ ๑๕ (๘.๒๐%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๘ (๔.๓๗%) **การเรียนรู้การศึกษา** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๖ (๔๘.๖๕%) ด้านศีล ความถี่ ๒๙ (๓๙.๑๙%) ด้านสังคม ความถี่ ๖ (๘.๑๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๓ (๔.๐๕%) **สุขภาพ** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๐

(๔๖.๘๘%) ด้านศีล ความถี่ ๒๖ (๔๐.๖๓%) ด้านสังคัม ความถี่ ๖(๙.๓๘%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒ (๓.๑๓%)

ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อ**แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา** ด้านต่างๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **ความรัก** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๐๙ (๓๖.๘๒%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๗๑ (๒๓.๙๙%)ด้านศีล ความถี่ ๕๑ (๑๗.๒๓%) ด้านทาน ความถี่ ๓๘ (๑๒.๘๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒๗(๙.๑๒%) **การงาน** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๘๗ (๓๖.๐๓%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๓๓ (๒๕.๖๓%)ด้านศีล ความถี่ ๘๖ (๑๖.๕๗%) ด้านทาน ความถี่ ๗๓ (๑๔.๐๗%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๔๐ (๗.๗๑%) **การเงิน** ด้านปัญญา ความถี่ ๕๗ (๓๓.๗๓%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๔๔ (๒๖.๐๔%)ด้านทาน ความถี่ ๒๖(๑๕.๓๘%)ด้านศีล ความถี่ ๒๔ (๑๔.๒๐%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๘ (๑๐.๖๕%) **การเรียนรู้การศึกษา** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๔ (๕๐.๐๐%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๑ (๓๐.๘๘%)ด้านศีล ความถี่ ๑๑ (๑๖.๑๘%) ด้านทาน ความถี่ ๑ (๑.๔๗%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑ (๑.๔๗%) **สุขภาพ** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๐ (๓๐.๗๗%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๐ (๓๐.๗๗%)ด้านทาน ความถี่๑๑ (๑๖.๙๒%)ด้านศีล ความถี่ ๘ (๑๒.๓๑%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๖ (๙.๒๓%)

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ **จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก** เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

ศาสตร์ทางโหราตามหลัก	ค่า	ความคิดเห็น								
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา				
		ด้าน ๑ สังคัม	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๑ ทาน	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๕ นอกพุทธ
ไทยจักรราศี	ความถี่	๒๔	๑๕๙	๑๒	๒๕๔	๕๖	๖๙	๑๐๘	๑๕๙	๒๔
	ร้อยละ	๕.๓๕	๓๕.๔๑	๒.๖๗	๕๖.๕๗	๑๓.๔๖	๑๖.๕๙	๒๕.๙๖	๓๘.๒๒	๕.๗๗
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
เลขศาสตร์	ความถี่	๑๖	๗๔	๔	๘๘	๒๒	๒๗	๔๐	๗๑	๑๓
	ร้อยละ	๘.๗๙	๔๐.๖๖	๒.๒๐	๔๘.๓๕	๑๒.๗๒	๑๕.๖๑	๒๓.๑๒	๔๑.๐๔	๗.๕๑
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕
ลายมือ	ความถี่	๑๕	๕๙	๕	๙๑	๓๗	๒๓	๓๔	๕๖	๑๘
	ร้อยละ	๘.๘๒	๓๔.๗๑	๒.๙๔	๕๓.๕๓	๒๒.๐๒	๑๓.๖๙	๒๐.๒๔	๓๓.๓๓	๑๐.๗๑
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๒	๔	๓	๑	๕
ไผ่ยิปซี	ความถี่	๕๑	๑๕๘	๑๓	๑๙๘	๕๕	๖๑	๑๐๗	๑๒๑	๓๗
	ร้อยละ	๑๒.๑๔	๓๗.๖๒	๓.๑๐	๔๗.๑๔	๑๔.๔๔	๑๖.๐๑	๒๘.๐๘	๓๑.๗๖	๙.๗๑
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงจำนวน (Number) ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหราให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

การปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ ด้านต่างๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **จักรราศี** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๕๔ (๕๖.๕๗%) ด้านศีล ความถี่ ๑๕๙ (๓๕.๔๑%) ด้านสังคม ความถี่ ๒๔ (๕.๓๕%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๒ (๒.๖๗%) **เลขศาสตร์** ด้านปัญญา ความถี่ ๘๘ (๔๘.๓๕%) ด้านศีล ความถี่ ๗๔ (๔๐.๖๖%) ด้านสังคม ความถี่ ๑๖ (๘.๗๙%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๔ (๒.๒๐%) **ลายมือ** ด้านปัญญา ความถี่ ๙๑ (๕๓.๕๓%) ด้านศีล ความถี่ ๕๙ (๓๔.๗๑%) ด้านสังคม ความถี่ ๑๕ (๘.๘๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๕ (๒.๙๔%) **โหราศาสตร์** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๙๘ (๔๗.๑๐%) ด้านศีล ความถี่ ๑๕๘ (๓๗.๖๒%) ด้านสังคม ความถี่ ๕๑ (๑๒.๑๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๓ (๓.๑๐%)

การปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อแนวทางปฏิบัติที่โหราให้คำปรึกษา ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ **จักรราศี** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๕๙ (๓๘.๒๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๐๘ (๒๕.๙๖%) ด้านศีล ความถี่ ๖๙ (๑๖.๕๙%) ด้านทาน ความถี่ ๕๖ (๑๓.๔๖%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒๔ (๕.๗๗%) **เลขศาสตร์** ด้านปัญญา ความถี่ ๗๑ (๔๑.๐๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๔๐ (๒๓.๑๒%) ด้านศีล ความถี่ ๓๗ (๑๕.๖๑%) ด้านทาน ความถี่ ๒๒ (๑๒.๗๒%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๓ (๗.๕๑%) **ลายมือ** ด้านปัญญา ความถี่ ๕๖ (๓๓.๓๓%) ด้านทาน ความถี่ ๓๗ (๒๒.๐๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๓๔ (๒๐.๒๔%) ด้านศีล ความถี่ ๒๓ (๑๓.๖๙%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๘ (๑๐.๗๑%) **โหราศาสตร์** ด้านปัญญา ความถี่ ๑๒๑ (๓๑.๗๖%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๐๗ (๒๘.๐๘%) ด้านศีล ความถี่ ๖๑ (๑๖.๐๑%) ด้านทาน ความถี่ ๕๕ (๑๔.๔๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๓๗ (๙.๗๑%)

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน (ต่อปี) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

ปรึกษา โหราจารย์ มาก น้อยแค่ ไหน	ค่า	ความคิดเห็น									
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา					
		ด้าน ๑	ด้าน ๒	ด้าน ๓	ด้าน ๔	ด้าน ๑	ด้าน ๒	ด้าน ๓	ด้าน ๔	ด้าน ๕	
		สังคม	ศีล	จิตใจ	ปัญญา	ทาน	ศีล	จิตใจ	ปัญญา	นอกพุทธ	
๑ - ๒ ครั้ง	ความถี่	๗๒	๒๙๔	๒๒	๔๒๘	๑๐๖	๑๑๕	๑๙๐	๒๘๓	๕๗	
	ร้อยละ	๘.๘๒	๓๖.๐๓	๒.๗๐	๕๒.๔๕	๑๔.๑๑	๑๕.๓๑	๒๕.๓๐	๓๗.๖๘	๗.๕๙	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
๓ - ๕ ครั้ง	ความถี่	๒๘	๑๑๕	๙	๑๔๓	๓๐	๔๗	๖๒	๙๙	๒๖	
	ร้อยละ	๙.๔๙	๓๘.๙๘	๓.๐๕	๔๘.๔๗	๑๑.๓๖	๑๗.๘๐	๒๓.๔๘	๓๗.๕๐	๙.๘๕	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๒	๑	๕	
๖ - ๑๐ ครั้ง	ความถี่	๓	๑๗	๐	๒๕	๕	๙	๑๖	๗	๕	
	ร้อยละ	๖.๖๗	๓๗.๗๘	-	๕๕.๕๖	๑๑.๙๐	๒๑.๔๓	๓๘.๑๐	๑๖.๖๗	๑๑.๙๐	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๒	๑	๓	๕	
มากกว่า ๑๐ ครั้ง	ความถี่	๓	๒๐	๓	๓๕	๘	๙	๒๑	๑๘	๔	
	ร้อยละ	๔.๙๒	๓๒.๗๙	๔.๙๒	๕๗.๓๘	๑๓.๓๓	๑๕.๐๐	๓๕.๐๐	๓๐.๐๐	๖.๖๗	
	ลำดับ	๓	๒	๔	๑	๔	๓	๑	๒	๕	

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ (Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามการปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน (ต่อปี) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

การปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน (ต่อปี) มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ๑-๒ ครั้ง ด้านปัญญา ความถี่ ๔๒๘ (๕๒.๔๕%) ด้านศีล ความถี่ ๒๙๔ (๓๖.๐๓%) ด้านสังคม ความถี่ ๗๒ (๘.๘๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๒ (๒.๗๐%) ๓-๕ ครั้ง ด้านปัญญา ความถี่ ๑๔๓ (๔๘.๔๗%) ด้านศีล ความถี่ ๑๑๕ (๓๘.๙๘%) ด้านสังคม ความถี่ ๒๘ (๙.๔๙%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๙ (๓.๐๕%) ๖-๑๐ ครั้ง ด้านปัญญา ความถี่ ๒๕ (๕๕.๕๖%) ด้านศีล ความถี่ ๑๗ (๓๗.๗๘%) ด้านสังคม ความถี่ ๓ (๖.๖๗%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๐ (๐%) มากกว่า ๑๐ ครั้งด้านปัญญา ความถี่ ๓๕ (๕๗.๓๘%) ด้านศีล ความถี่ ๒๐ (๓๒.๗๙%) ด้านสังคม ความถี่ ๓ (๔.๙๒%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๓ (๔.๙๒%)

การปรึกษาโหราจารย์อย่างน้อยแค่ไหน (ต่อปี) มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ๑-๒ ครั้ง ด้านปัญหา ความถี่ ๒๘๓ (๓๗.๖๘%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๙๐ (๒๕.๓๐%)ด้านศีล ความถี่ ๑๑๕ (๑๕.๓๑%) ด้านทาน ความถี่ ๑๐๖ (๑๔.๑๑%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๕๗ (๗.๕๙%) ๓-๕ ครั้ง ด้านปัญหา ความถี่ ๙๙ (๓๗.๕๐%)ด้านจิตใจ ความถี่ ๖๒ (๓๓.๔๘%)ด้านศีล ความถี่ ๔๗ (๑๗.๘๐%) ด้านทาน ความถี่ ๓๐ (๑๑.๓๖%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๒๖ (๙.๘๕%) ๖-๑๐ ครั้ง ด้านจิตใจ ความถี่ ๑๖ (๓๘.๑๐%)ด้านศีล ความถี่ ๙ (๑๒.๔๓%) ด้านศีล ความถี่ ๗ (๑๖.๖๗%) ด้านทาน ความถี่ ๕ (๑๑.๐๙%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๕ (๑๑.๐๙%) มากกว่า ๑๐ ครั้ง ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๑ (๓๕.๐๐%)ด้านปัญหา ความถี่ ๑๘ (๓๐.๐๐%) ด้านศีล ความถี่ ๙ (๑๕.๐๐%) ด้านทาน ความถี่ ๘ (๑๓.๓๓%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๔ (๖.๖๗%)

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงจำนวน(Number) ความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage)และระดับ (Level) โดยรวมที่มีต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามการเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

เลือก ปรึกษาที่	ค่า	ความคิดเห็น								
		คุณสมบัติของโหราจารย์				แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา				
		ด้าน ๑ สังคม	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๑ ทาน	ด้าน ๒ ศีล	ด้าน ๓ จิตใจ	ด้าน ๔ ปัญญา	ด้าน ๕ นอกพุทธ
อายุ	ความถี่	๐	๓	๒	๗	๒	๒	๕	๑	๑
	ร้อยละ	๐	๒๕.๐๐	๑๖.๖๗	๕๘.๓๓	๑๘.๑๘	๑๘.๑๘	๔๕.๔๕	๙.๐๙	๙.๐๙
	ลำดับ	๔	๒	๓	๑	๓	๒	๑	๔	๕
ความมีชื่อเสียง	ความถี่	๒๕	๖๕	๖	๙๘	๓๒	๒๘	๔๓	๕๖	๑๑
	ร้อยละ	๑๒.๘๙	๓๓.๕๑	๓.๐๙	๕๐.๕๒	๑๘.๘๒	๑๖.๔๗	๒๕.๒๙	๓๒.๙๔	๖.๔๗
	ลำดับ	๔	๒	๓	๑	๓	๔	๒	๑	๕
บุคลิกลักษณะ	ความถี่	๗	๓๗	๒๖	๖๒	๑๔	๑๗	๒๒	๒๔	๑๓
	ร้อยละ	๕.๓๐	๒๘.๐๓	๑๙.๗๐	๔๖.๙๗	๑๕.๕๖	๑๘.๘๙	๒๔.๔๔	๒๖.๖๗	๑๔.๔๔
	ลำดับ	๔	๒	๓	๑	๔	๓	๒	๑	๕
ความรู้ สามารถ	ความถี่	๗๔	๓๔๐	๓๔	๔๖๔	๑๐๑	๑๓๓	๒๑๙	๓๒๖	๖๗
	ร้อยละ	๘.๑๑	๓๗.๒๘	๓.๗๓	๕๐.๘๘	๑๑.๙๔	๑๕.๗๒	๒๕.๘๙	๓๘.๕๓	๗.๙๒
	ลำดับ	๔	๒	๓	๑	๔	๓	๒	๑	๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงจำนวน(number) ความถี่(frequency) เกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจโดยรวม ที่มีต่อคุณสมบัติ และ แนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษาแนวทางปฏิบัติในการให้คำปรึกษาของโหราจารย์ ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำแนกตามการเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

การเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของโหราจารย์ ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ อายุ ด้านปัญญา ความถี่ ๗ (๕๘.๓๓%) ด้านศีล ความถี่ ๓ (๒๕.๐๐%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒ (๑๖.๖๗%) ด้านสังคม ความถี่ ๐ (๐%) **ความมีชื่อเสียง** ด้านปัญญา ความถี่ ๙๘ (๕๐.๕๒%) ด้านศีล ความถี่ ๖๕ (๓๓.๕๑%) ด้านสังคม ความถี่ ๒๕ (๑๒.๘๙%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๖ (๓.๐๙%) **บุคลิกลักษณะ** ด้านปัญญา ความถี่ ๖๒ (๔๖.๙๗%) ด้านศีล ความถี่ ๓๗ (๒๘.๐๓%) ด้านสังคม ความถี่ ๒๖ (๑๙.๗๐%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๗ (๕.๓๐%) **ความรู้ความสามารถ** ด้านปัญญา ความถี่ ๔๖๔ (๕๐.๘๘%) ด้านศีล ความถี่ ๓๔๐ (๓๗.๒๘%) ด้านสังคม ความถี่ ๗๔ (๘.๑๑%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๓๔ (๓.๗๓%)

การเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อแนวทางปฏิบัติที่โหรให้คำปรึกษา ด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ อายุ ด้านจิตใจ ความถี่ ๕ (๔๕.๔๕%) ด้านศีล ความถี่ ๒ (๑๘.๑๘%) ด้านทาน ความถี่ ๒ (๑๘.๑๘%) ด้านปัญญา ความถี่ ๑ (๙.๐๙%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๙ (๙.๐๙%) **ความมีชื่อเสียง** ด้านปัญญา ความถี่ ๕๖ (๓๒.๙๔%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๔๓ (๒๕.๒๙%) ด้านทาน ความถี่ ๓๒ (๑๘.๘๒%) ด้านศีล ความถี่ ๒๘ (๑๖.๔๗%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๑ (๖.๔๗%) **บุคลิกลักษณะ** ด้านปัญญา ความถี่ ๒๔ (๒๖.๖๗%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๒ (๒๔.๔๔%) ด้านศีล ความถี่ ๑๗ (๑๘.๘๙%) ด้านทาน ความถี่ ๑๔ (๑๕.๕๖%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๑๓ (๑๔.๔๔%) **ความรู้ความสามารถ** ด้านปัญญา ความถี่ ๓๒๖ (๓๘.๕๓%) ด้านจิตใจ ความถี่ ๒๑๙ (๒๕.๘๙%) ด้านศีล ความถี่ ๑๓๓ (๑๕.๗๒%) ด้านทาน ความถี่ ๑๐๑ (๑๑.๙๔%) ด้านนอกพุทธศาสนา ความถี่ ๖๗ (๗.๙๒%)

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงหลักการ เป้าหมาย วิธีการ และตัวอย่างกิจกรรมที่โหราจารย์ที่ใช้ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	กิจกรรม
๑	ให้คำปรึกษาเรื่องความรัก การงาน โดยใช้วิธีการทางโหราศาสตร์เพื่อช่วยให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและพัฒนาตนเอง	มุ่งใจให้ผู้รับคำปรึกษาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมและแก้ปัญหาที่พบได้ เช่น กรณีทะเลาะ	ไพบยชี การดูลายมือ เลข ๗ ตัว ใช้ความเป็นกัลยาณมิตรจริงใจ และร่วมกันคิด แก้ปัญหาให้ผู้ร่วมการศึกษา	หลักพรหมวิหาร ๔ กัลยาณมิตร ๗ หลัก สัจจะ อคติ ๔ หลักธรรมสัทธา สติ สัมปชัญญะ ให้ทานรักษาศีล ^๑

^๑ สัมภาษณ์ อาจารย์เจนจิรา วงศ์สาโรจน์, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักธรรม
		กับพ่อแม่ก็ให้แก้ โดยการกล่าวขอ ขมาพ่อแม่		
๒	เปิดกว้างแนวทาง โหราศาสตร์หลาย ๆ สาขารวมทั้งเรื่อง ผลของการกระทำ ตามหลักพุทธ ศาสนาที่เป็น เสมือนแผนที่ให้ อ่านความเป็นไป ของบุคคลที่เข้ามา ปรึกษา	สร้างสัมพันธภาพ ในฐานะเป็นกัลยา มิตรเป็นพื้นฐาน เพื่อคอยชี้แนะเรื่อง การเงิน การงาน ความรัก ครอบครัว	ใช้หลักโหราศาสตร์ ไทยจักรราศี พร้อม กับการพูดคุยให้ ผู้รับคำปรึกษาคิด ไตร่ตรองเพื่อที่จะ ยอมรับตัวเอง ยอมรับปัญหาและ มีแรงจูงใจในการ แก้ปัญหา	หลักสัจจะ สัมปชัญญะ ขันติ โสรัจจะ หลักอัปมาท ให้ทานรักษาศีลการ รู้จักกาลเทศะ การสวดมนต์ รักษาศีล ๕ ^๒
๓	ขึ้นอยู่กับระยะเวลา แล้วแต่ปัญหาและ เจตนาของผู้รับการ ปรึกษา -ปัญหาทุกเรื่อง : การทำงาน ความรัก สุขภาพ	ส่งเสริมให้คิด แก้ปัญหาอย่างมี สติสัมปชัญญะด้วย ค้นหาสาเหตุปัจจัย แห่งความสำเร็จ และล้มเหลว	โหราศาสตร์ไทย จักรราศีและ เลข ๗ ตัว-เป็น กัลยาณมิตร ให้ ผู้รับคำปรึกษาไม่ ประมาท ปรับเปลี่ยน พฤติกรรมและมี โยนิโสมนสิการ ใน การแก้ปัญหาและ การพัฒนาตน	การปล่อยวางปัญหา ^๓ และผลกระทบ กฏแห่งกรรม วิริยะความสั่นโดษ ความไม่ประมาท สวดมนต์ไหว้พระ ปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน มีสติ สัมปชัญญะ : ในชีวิต ประจำ

^๒ สัมภาษณ์ กฤติกาวัลย์ หิรัญสี, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^๓ สัมภาษณ์ อาจารย์ นริศรา เลิศเมือง, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักฐาน
				วันพระวาสาธรรม (ความรัก)ความไม่ ประมาท
๔	บูรณาการโหราศาสตร์เพื่อให้เห็น การเกิดขึ้นมา เหตุการณ์ต่างๆใน ชีวิตคน โดยเฉพาะ ส่วนที่เป็นปัญหา ชะตาชีวิตบุคคล แต่ชี้ให้เห็นว่าการ กระทำเป็นปัจจัย สำคัญที่สุด	เพื่อเป็นการปรึกษา ทางใจพร้อมกับ ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุ ของปัญหาใน ปัจจุบันหรืออนาคต เพื่อให้ผู้รับ คำปรึกษายอมรับ และแก้ไขด้วย ตัวเอง	โหราศาสตร์ไทย จักรราศีและ เลข ๗ ตัว วางตัวเป็น กัลยาณมิตร ให้ ผู้รับคำปรึกษา วางใจที่จะเล่า ปัญหาให้กำลังใจ ร่วมกันค้นหา สาเหตุของปัญหา โดยเฉพาะปัญหา จากการกระทำของ ผู้รับคำปรึกษา โดย เริ่มการทำให้ ยอมรับปัญหา และ ใช้สติพิจารณา หาทางออก และ เพียรพยายามแก้ไข แล้วรอผลด้วย ความอดทน	พรหมวิหาร ๔ หลักกัลยาณมิตร สติสัมปชัญญะ ^๔
๕	ใช้เวลาพูดคุยใน ฐานะเป็น	ส่งเสริมให้มีความ สงบเพื่อที่จะใช้	ใช้โหราศาสตร์ หลายๆสาขา	ศีล ๕ ^๕ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ให้มีจิตอาสา

^๔ สัมภาษณ์ อาจารย์ณัฐกาญจน์ เลาหามานุพงษ์, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๙.

^๕ สัมภาษณ์ กัลยภัฏฐ รัตนนุกุลสีห์, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักฐาน
	กัลยาณมิตร แล้ว ค่อยให้ผู้รับ คำปรึกษาคิด พิจารณาแก้ปัญหา ด้วยตนเอง	ศักยภาพในการ แก้ปัญหา ดำรงค์ ชีวิต อยู่ด้วยความ ไม่ประมาท ให้ พบหนทาง ตัดสินใจใหม่ให้ สอดคล้องกับสภาพ เป็นจริง	โดยเฉพาะเลข ๗ ตัวเพื่อตรวจสอบ ข้อมูลที่ตรงกันใน แต่ละสาขา โดย เน้นทางด้าน ความ รัก การงาน สุขภาพ อุบัติเหตุ	การกระทำคำพูด การแสดงออกอย่าง มีสติสัมปชัญญะ
๖	เรื่องสุข ทุกข์ โชค หรือเคราะห์เป็น ธรรมดาของมนุษย์ หมุนไปตามราศี กุศล และอกุศล ล้วนหมุน เปลี่ยนแปลงไปเป็น ธรรมดา ไม่มีอะไร ถาวร	พัฒนา สติสัมปชัญญะ เพื่อ หาทางออกให้แก่ ความทุกข์ ขณะเดียวกันไม่ ประมาทขณะมี ความสุข ใช้ สติสัมปชัญญะเพื่อ พิจารณาใคร่ครวญ ปัญหาและหาทาง แก้ปัญหา	ใช้หลักเลข๗ ตัว,ไฟ ยิปซีกับหลักวิชา โหราศาสตร์หลัก สถิติ แล้วชี้ทางออก ที่เหมาะสม	ศีล ๕ โยนิโสมนสิการ สติสัมปชัญญะ สังคหะวัตถุ ๔ กัลยาณมิตรธรรม ๗ ^๖
๗	โดยมีความเชื่อ พื้นฐานว่า พฤติกรรมไม่ เหมาะสมเกิดจาก พฤติกรรม ทศนคติ ที่ผิดพลาด เช่นการ คิดว่าตนเองควรได้	ใช้หลักโหราศาสตร์ บอกให้ผู้รับ คำปรึกษาว่าชีวิตจะ เป็นอย่างไร ขณะนี้ อยู่จุดไหนแล้ว ต่อไปจะเป็น อย่างไร แล้วทำให้มี	ใช้โหราศาสตร์ไฟ ยิปซี หลักจิตวิทยา ให้บุคคลยอมรับ และกัลยาณมิตรมี สติเพื่อแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วยเหลือไม่ให้ทุกข์	ฝึกสติ ปฏิบัติกรรมฐาน ศีล ๕ สวามนตร์ ไหว้พระ หลักจริต ๖ ^๗

^๖ สัมภาษณ์ จารย์จารย์ภา สุบรรณกุล, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^๗ สัมภาษณ์ อาจารย์กมล แสงวงศ์, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักฐาน
	โน้น หรือควรเจอ ไม่ควรเจอนี้ พอ ไม่ได้ตามคิดก็จะ สรุป จึงวิเคราะห์สิ่ง ที่ทำ ควรเจอ ควร ได้ตามหลักโหร ศาสตร์ เพื่อให้ ปรับเปลี่ยน พฤติกรรม	สติ เพื่อกลับมาสู่ การแก้ไขพฤติกรรม	และเครียดกับ ปัญหาเป็นการ ซ้ำเติมตนเอง แล้ว ร่วมสนทนาพูดคุย เพื่อแก้ปัญหา	
๘	ให้คำปรึกษาปัญหา ที่มีสาเหตุ ทั้งทาง กายและจิตใจ โดย ใช้เวลาแตกต่างกัน ออกไปแล้วแต่กรณี	กระตุ้นให้ผู้รับ คำปรึกษาสามารถมี กำลังใจ กำลัง ความคิดที่จะ แก้ปัญหาด้วย ตนเอง โดยเฉพาะ อย่างยิ่งให้มองถึง เหตุ-ปัจจัยแห่ง ความเจริญ หรือ ความเสื่อมอย่าง รอบด้าน	ใช้โหราศาสตร์ไทย จักรราศี และเลข๗ ตัว รับฟัง จูงใจ และกระตุ้น ด้วย เหตุผล และ เครื่องมือทางโหร ศาสตร์ ให้ผู้รับ คำปรึกษามี แรงจูงใจ และเลือก วิธีแก้ปัญหาที่ เหมาะสมสิ่งที่ไม่ ควรทำเลย คือการ ตำหนิ หรือไม่เข้าใจ	กฎแห่งกรรม ขันติ ไสรัจจะ อภัยทาน การปฏิบัติสมาธิ วิปัสสนากรรมฐาน กัลยาณมิตร ๗ กฎไตรลักษณ์ พรหมวิหาร ๔ ^๘
๙	การดูลายมือเป็น หลัก ถ้าภาพรวมก็	เพื่อสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้รับปรึกษาเชื่อ	ใช้ดูลายมือทำ หน้าที่แปลสิ่งที่	สัจจวาที่ ^๙ สติสัมปชัญญะ

^๘ สัมภาษณ์ อาจารย์ณณกร เขียวลงยา, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^๙ สัมภาษณ์ อาจารย์อภิชาติ ศรีสวนันท์, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักธรรม
	จะดูจากสัญลักษณ์ที่เป็นสถิติที่รวบรวมไว้ในศาสตร์การดูลายมือรวมปัญหาเฉพาะอย่าง ก็จะดูจากตำแหน่งเฉพาะตามระยะเวลา อายุ	ละยอมปฏิบัติตามคำแนะนำ ที่เป็นทั้งการพัฒนาชีวิตในแง่มีโชคและส่วนที่มีเคราะห์ก็ให้กำลังใจ	ปรากฏบนลายมือ สัญลักษณ์ของโชคและความอัปโชคให้วางใจไม่ยึดทั้งโชคและความอัปโชค เอที่จะได้มีกำลังใจ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต โดยเน้นการให้ความสำคัญต่อการใช้สติสัมปชัญญะเป็นหลัก	พรหมวิหารธรรม
๑๐	อริยสัจ ๔ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อการแก้ปัญหาหาสาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาตามความเป็นจริง	การดำเนินกระบวนการแก้ปัญหาตามขั้นตอนแห่งอริยสัจ ๔	ตั้งสมมุติฐานในการเข้าสู่กระบวนการปรึกษาบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะไปตามจริตอุปนิสัย ความเชื่อ ค่านิยม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองของผู้รับคำปรึกษา	อริยสัจ ๔ กระบวนการโยนิโสมนสิการ ^{๑๐}
๑๑	เน้นการใช้ศาสตร์	ให้เห็นถึงสาเหตุ	ใช้ไฟอิปซี ชี้แนะให้	สติสัมปชัญญะ

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ, ผศ. ดร., หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักธรรม
	ทาโรต์ประสานกับ โหราศาสตร์สาขา อื่นๆ โดยชี้ให้ ยอมรับว่าปัญหา เกิดจากเหตุปัจจัย อะไร แล้วจึงให้ สร้างเหตุดี และ ขจัดเหตุไม่ดีออกไป ปัญหาครอบครัว เป็นเรื่องหลัก	ของปัญหา เพื่อให้ บุคคลเกิดกำลังใจ มีความสงบไม่ ฟุ้งซ่าน แล้วค่อยชี้ ช่องทางให้ แก้ปัญหาไปตาม สาเหตุ	เห็นปัญหา สาเหตุ ของปัญหา กระตุ้น ให้มีกำลังใจมี ความหวัง ขจัด ความหลัง ความ วุ่นวายใจ บรรเทา ความเครียด	โยนิโสมนสิการ หลักการกัลยาณมิตร ^{๑๑}
๑๒	ให้คัมภีร์มหาสัจตะ เลข ๗ ตัวเป็นหลัก โดยโหราศาสตร์ไทย โดยให้คนปรึกษา ทางการเงิน ความรัก เป็นหลัก	การชี้ให้เห็นถึง ปัญหาที่มาจากดวง ชะตา เพื่อจูงใจให้ ผู้รับคำปรึกษา ศรัทธาที่จะ แก้ปัญหาตาม คำแนะนำของโหร ศาสตร์และจากที่ได้ พูดคุยและวิเคราะห์ ด้วยกัน	ใช้กระบวนการทาง โหราศาสตร์ ที่ ผสมผสานเพื่อ ชี้ให้เห็นถึงสภาพ ปัญหา ว่ามีสาเหตุ ที่เกิดจากอะไร จากนั้นก็จูงใจให้ แก้ไข ด้วยวิธีการ ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การปฏิบัติทาง ศาสนาทางสังคม และจิตวิทยา	ทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล การลดอดีตตา เพื่อการ เป็นผู้ริเริ่มในปัญหา ระหว่างบุคคล การทำสมาธิ ^{๑๒}
๑๓	ใช้หลักการดู ลายมือเพื่อการ	เพื่อให้ผู้รับ คำปรึกษาเกิด	ใช้หลักการดู ลายมือการพูดคุย	ความอดทน ความไม่ประมาท

^{๑๑} สัมภาษณ์ อาจารย์ กันต์ฤทัย ดาวันนา, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒} สัมภาษณ์ อาจารย์ ธนกร สีนเกษม, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักฐาน
	ทำนายตามช่วงอายุ ทั้งเรื่อง เคราะห์ และโชคดี เพื่อให้ เขาใช้ชีวิตอย่างมี สติสัมปชัญญะ ในช่วงปีหนึ่งเป็น อย่างน้อย หากเลย ช่วงปีต่อไป อาจมา ปรึกษาใหม่	กำลังใจในช่วงชีวิต ที่รุ่งโรจน์ และ ในช่วงที่ตกต่ำก็ให้ อดทน มีกำลังใจ เพื่อที่จะได้ แก้ปัญหาไปตาม ความเป็นจริงตาม สภาพปัญหา	วิเคราะห์โชคชะตา ตามที่อ่านได้บน ลายมือ โดยการให้ ความสนใจอัตรา เลือกวิธีการที่ เหมาะสมให้แก้ไข โดยผู้รับคำปรึกษา ต้องมี สติสัมปชัญญะ และวิเคราะห์ รายละเอียดปัญหา ด้วยตัวเอง	หลักศรัทธา และเห็น คุณค่าชีวิตความเพียร ในการเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และเข้าใจ ปัญหา วิธีแก้ไข ^{๑๓}
๑๔	สนใจการพยากรณ์ โหราศาสตร์ไทย จักรราศี เรื่องการ สร้างสรรค์ ในด้าน ธุรกิจการงาน การ ดำรงชีพ เพราะจะ ได้แนะนำปรึกษา ในแง่ประสบการณ์ เชิงบวก เป็น ประสบการณ์ชีวิต ชั้นสูง ไม่สนใจการ ปรึกษาเรื่องความ	ส่วนใหญ่จะปรึกษา เพื่อให้ ผู้ปรึกษาได้ คิดวิเคราะห์ และ เลือกวิธีแก้ปัญหา เรื่องธุรกิจ ในแง่ ประสบการณ์ และ วิธีการพัฒนาธุรกิจ เชิงบวก เพราะผู้ ปรึกษามักจะเป็น เจ้าของธุรกิจ	หากเป็นการพัฒนา ธุรกิจเชิงบวก การ ปรึกษาก็จะเน้น ข้อมูลทางบวกตาม หลักโหราศาสตร์ไทย แต่ถ้าผู้ปรึกษามี ปัญหาทางอารมณ์ ด้วย ก็จำเป็นต้อง พูดคุยใช้เวลา ทั้งให้ กำลังใจ ให้มีความ อดทน	หลักวิมิงสา ความอดทน เรื่องกรรม หลักอิทธิบาท ๔ ในการทำธุรกิจ ^{๑๔}

^{๑๓} สัมภาษณ์ ภาณุมาศ คาคการณ์ไกล, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๔} สัมภาษณ์ อาจารย์วุฒิชัย แซ่โจ้ว (พวยัพ วชิโร), หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักธรรม
	รัก เน้นโหราศาสตร์ ไทย			
๑๕	ใช้โหราศาสตร์ไทย จักรราศี ในการให้ คำปรึกษาเป็น ศูนย์กลาง จากการ พูดคุยกับผู้มา ปรึกษา ทำให้ทราบ ถึงกระบวนการ แก้ปัญหาในวิถีชีวิต ของบุคคล จากนั้น ผู้ให้คำปรึกษาจะให้ ระบายเฉพาะเรื่อง เฉพาะจุด แล้ว ผูกดวงเพื่อ เชื่อมโยงปัญหาให้ เกิดขึ้นตามดวง ชะตา	ให้การปรึกษา ปัญหาของช่วงวัย ในเบื้องต้น มี เป้าหมายเพื่อให้ ผู้รับคำปรึกษา ยอมรับเข้าใจให้ได้	ใช้ทั้งหลักการ ปรึกษาเชิงจิตวิทยา และหลักโหร ศาสตร์ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการ สัมภาษณ์ที่ต้องใช้ เวลานาน ก็จะทำให้ เห็นสภาพปัญหา และแนวทางแก้ไข ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น	การสวดมนต์ ไหว้พระ ทำบุญ ให้ทาน ความอดทน กัลยาณมิตรธรรม ^{๑๕}
๑๖	ใช้โหราศาสตร์หลาย สาขาเพื่อบูรณาการ ทำความเข้าใจ เรื่องโชคและ เคราะห์แล้วอธิบาย ให้เข้าใจสภาพ	ส่งเสริมกำลังใจ ด้วยการชี้แจงให้ เห็นสภาพความ เป็นจริงของปัญหา ด้วยการให้เวลา ปรึกษาอย่าง	การสร้างสัม พันธ์ภาพอันดี ระหว่างผู้ให้ คำปรึกษาและผู้ขอ คำปรึกษาให้ กำลังใจช่วยคิด	การทำสมาธิ ^{๑๖} อับปมาทธรรม โยนิโสมนสิการ ความเป็น กัลยาณมิตร โลกธรรม ๘

^{๑๕} สัมภาษณ์ อาจารย์พรชนัน อุกฤษโชค, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ญาณุ พงษ์เจริญ, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ผู้ให้ สัมภาษณ์ คนที่	หลักการ	เป้าหมาย	วิธีการ	หลักธรรม
	ปัญหา ความจริง ตามข้อมูล หลาย ๆ ทาง	เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสืบสาวให้ถึง สาเหตุสำคัญของ ปัญหา เพื่อให้ ดำเนินชีวิตด้วย ความไม่ประมาท	และส่งเสริมให้คิด ด้วยตนเอง	ความไม่ประมาท
๑๗	ใช้หลักการคำนวณ ดวงชะตาแบบ สากล เมื่อพบช่วงที่ ดีหรือร้าย ตาม ระยะเวลา จากนั้น ก็คำนวณเรื่องที่ผู้ ขอคำปรึกษาถาม จำเพาะเจาะจง เพื่อที่จะให้ผู้ขอ คำปรึกษาได้ ไตร่ตรองเฉพาะ เรื่อง ๆ ไป	ให้ผู้ขอคำปรึกษา เข้าใจอัตตะลักษณะ ของตนเองที่อาจ สร้างปัญหา ใน ประเด็นต่าง ๆ ใน ชีวิต หรืออัตตะ ลักษณะ ที่เอื้อต่อ ความสำเร็จในชีวิต การทำงาน	เป็นกัลยาณมิตรให้ รู้จักโยนิโสมนสิการ จากอัตตะลักษณะ ตน จากสภาพ ปัญหาเพื่อให้ผู้รับ คำปรึกษา คิดถูก ทางตามแนวสัป บุริสธรรม ๗ เป็น ต้น เพื่อที่จะได้มี ศักยภาพในการ แก้ปัญหาและ พัฒนาตน	เรื่องกรรม สติสัมปชัญญะ เรื่องการยอมรับ ความจริง ทั้งสภาพ ปัญหาตนและหลักการ แก้ไข สัปบุริสธรรม ๗ ^{๑๗}

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงหลักการ เป้าหมาย วิธีการ และตัวอย่างหลักธรรมที่
โหราจารย์ที่ใช้ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑ ได้แสดงหลักการเรื่องความรัก การงาน โดยใช้วิธีการทาง
โหราศาสตร์เพื่อจูงใจให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและพัฒนาตนเอง โดยมีเป้าหมายจูงใจให้ผู้รับ
คำปรึกษาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมและแก้ปัญหาที่ได้อันได้เช่น กรณีทะเลาะกับพ่อแม่ก็ให้แก้โดย
การกล่าวขอขมาพ่อแม่ ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือจำใจไปยบซี การดูลายมือ เลข ๗ ตัว ใช้ความ
เป็นกัลยาณมิตรจูงใจและร่วมกันคิดแก้ปัญหาให้ผู้ร่วมการปรึกษา และได้ยกหลักธรรมได้แก่

^{๑๗} สัมภาษณ์:วรพล ไม้สน(พลังวัชร), หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์,
๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

หลักพรหมวิหาร ๔, กัลยาณมิตรธรรม ๗ หลักสัจจะ, อคติ ๔, หลักธรรมสัทธา, สติสัมปชัญญะและให้ทานรักษาศีล ในการให้คำปรึกษาเพื่อลดความทุกข์

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๒ ได้แสดงหลักการโดยเปิดกว้างแนวทางโหราศาสตร์หลาย ๆ สาขารวมทั้งเรื่องผลของการกระทำตามหลักพุทธศาสนาที่เป็นเสมือนแผนที่ให้อ่านความเป็นไปของบุคคลที่เข้ามาปรึกษา โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษา สร้างสัมพันธภาพในฐานะเป็นกัลยาณมิตร เป็นพื้นฐานเพื่อคอยชี้แนะเรื่องการเงิน การงาน ความรัก ครอบครัว ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือ ใช้หลักโหราศาสตร์ไทยจักรราศี พร้อมกับการพูดคุยให้ผู้รับคำปรึกษาคิดไตร่ตรองเพื่อที่จะยอมรับตัวเองยอมรับปัญหาและมีแรงจูงใจในการแก้ปัญหา และได้ยกหลักธรรมได้แก่ หลักสัจจะ, สัมปชัญญะ, ขันติ, โสรัจจะ, หลักอภัยมาทะ ให้ทานรักษาศีล การรู้จักกาลเทศะ การสวดมนต์ รักษา ศีล ในการให้คำปรึกษาเพื่อลดความทุกข์

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๓ ได้แสดงหลักการว่าขึ้นอยู่กับระยะเวลาแล้วแต่ปัญหาและเจตนาของผู้รับการปรึกษา-ปัญหาทุกเรื่อง: การงาน ความรัก สุขภาพ โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษา ส่งเสริมให้คิดแก้ปัญหาอย่างมีสติสัมปชัญญะด้วยค้นหาสาเหตุปัจจัยแห่งความสำเร็จและล้มเหลว ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้หลักโหราศาสตร์ โหราศาสตร์ไทยจักรราศีและ เลข ๗ ตัว เป็นกัลยาณมิตร ให้ผู้รับคำปรึกษาไม่ประมาท ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและมีโยนิโสมนสิการ ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาตน และได้ยกหลักธรรมได้แก่ การปล่อยวางปัญหา และผลกรรมกฎแห่งกรรม, วัริยะ, ความสันโดษ, ความไม่ประมาท, สวดมนต์ไหว้พระ, ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน, มีสติสัมปชัญญะ: ในชีวิตประจำวัน, ขวราวาสธรรม (ความรัก), ความไม่ประมาท ในการให้คำปรึกษาเพื่อลดความทุกข์

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๔ ได้แสดงหลักการบูรณาการโหราศาสตร์เพื่อให้เห็นการเกิดขึ้นมา เหตุการณ์ต่างๆในชีวิตคน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นปัญหา สะดุดตาชีวิตบุคคล แต่ชี้ให้เห็นว่าการกระทำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษาเพื่อเป็นการปรึกษาทางใจพร้อมกับชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาในปัจจุบันหรืออนาคต เพื่อให้ผู้รับคำปรึกษายอมรับ และแก้ไขด้วยตัวเอง ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือ โหราศาสตร์ไทยจักรราศีและ เลข ๗ ตัว วางตัวเป็นกัลยาณมิตร ให้ผู้รับคำปรึกษา วางใจที่จะเล่าปัญหาให้กำลังใจ ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหา โดยเฉพาะปัญหาจากการกระทำของผู้รับคำปรึกษา โดยเริ่มการทำให้ยอมรับปัญหา และใช้สติพิจารณาหาทางออก และเพียรพยายามแก้ไข แล้วรอผลด้วยความอดทน และได้ยกหลักธรรมได้แก่พรหมวิหาร ๔, หลักกัลยาณมิตร, สติสัมปชัญญะ

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๕ ได้แสดงหลักการใช้เวลาพูดคุยในฐานะเป็นกัลยาณมิตร แล้วค่อยให้ผู้รับคำปรึกษาคิดพิจารณาแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษาส่งเสริมให้มีความสงบเพื่อที่จะใช้ศักยภาพในการแก้ปัญหา ดำรงค์ชีวิต อยู่ด้วยความไม่ประมาท ให้บทวนการตัดสินใจใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพเป็นจริง ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้โหราศาสตร์หลาย ๆ สาขา โดยเฉพาะเลข 7 ตัวเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ตรงกันในแต่ละสาขา โดยเน้นทางด้าน ความรัก การงาน สุขภาพ อุบัติเหตุ และได้ยกหลักธรรมได้แก่ ศีล ๕, สวดมนต์ นั่งสมาธิ,ให้มีจิตอาสา, การกระทำคำพูดและการแสดงออกอย่างมีสติสัมปชัญญะ

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๖ ได้แสดงหลักการเรื่องสุข ทุกข์ โศก หรือเคราะห์เป็นธรรมดาของมนุษย์หมุนไปตามราศี กุศล และอกุศล ล้วนหมุนเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา ไม่มีอะไรถาวร โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษา พัฒนาสติสัมปชัญญะ เพื่อหาทางออกให้แก่ความทุกข์ ขณะเดียวกันไม่ประมาทขณะมีความสุข ใช้สติสัมปชัญญะเพื่อพิจารณาใคร่ครวญปัญหาและหาทางแก้ปัญหาได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้หลักเลข ๗ ตัว, พยิปซีกับหลักวิชาโหราศาสตร์หลักสถิติ แล้วชี้ทางออกที่เหมาะสม และได้ยกหลักธรรมได้แก่ ศีล ๕, โยนิโสมนสิการ, สติสัมปชัญญะ, สังคหะวัตถุ ๔ และกัลยาณมิตรธรรม

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๗ ได้แสดงหลักการโดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าพฤติกรรมไม่เหมาะสมเกิดจากพฤติกรรม ทศนคติที่ผิดพลาด เช่นการคิดว่าตนเองควรได้นั้น หรือควรเจอ ไม่ควรเจอนี้ พอไม่ได้ตามคิดก็จะสรุป จึงวิเคราะห์สิ่งที่ทำ ควรเจอ ควรได้ตามหลักโหราศาสตร์ เพื่อให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษาใช้หลักโหราศาสตร์บอกให้ผู้รับคำปรึกษาว่าชีวิตจะเป็นอย่างไร ขณะนี้อยู่จุดไหนแล้ว ต่อไปจะเป็นอย่างไร แล้วทำให้มีสติ เพื่อกลับมาสู่การแก้ไขพฤติกรรม ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้โหราศาสตร์พยิปซี หลักจิตวิทยาให้บุคคลยอมรับและกัลยาณมิตรมีสติเพื่อแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วยเหลือไม่ให้ทุกข์และเครียดกับปัญหาเป็นการซ้ำเติมตนเอง แล้วร่วมสนทนาพูดคุยเพื่อแก้ปัญหา และได้ยกหลักธรรมได้แก่ ผิกสติ, ปฏิบัติกรรมฐาน, ศีล ๕, สวตมมัต ให้วพระ, หลักจิต ๖

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๘ ได้แสดงหลักการให้คำปรึกษาปัญหาที่มีสาเหตุ ทั้งทางกายและจิตใจ โดยใช้เวลาแตกต่างออกไปแล้วแต่กรณี โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษากระตุ้นให้ผู้รับคำปรึกษาสามารถมีกำลังใจ กำลังความคิดที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มองถึงเหตุปัจจัยแห่งความเจริญ หรือความเสื่อมอย่างรอบด้าน ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้โหราศาสตร์ไทยจักรราศี และเลข ๗ ตัว รัปฟัง จูงใจ และกระตุ้น ด้วยเหตุผล และเครื่องมือทางโหราศาสตร์ ให้ผู้รับคำปรึกษามีแรงจูงใจ และเลือกวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมสิ่งที่ไม่ควรทำเลย คือการตำหนิ หรือไม่เข้าใจ และได้ยกหลักธรรมได้แก่ กฎแห่งกรรม, ชันติ โสรัจจะ, อภัยทาน, การปฏิบัติสมาธิ, วิปัสสนากรรมฐาน, กัลยาณมิตรธรรม ๗, กฎไตรลักษณ์, พรหมวิหาร

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๙ ได้แสดงหลักการการดูลายมือเป็นหลัก ถ้าภาพรวมก็จะดูจากสัญลักษณ์ ที่เป็นสถิติที่รวบรวมไว้ในศาสตร์การดูลายมือ รวมปัญหาเฉพาะอย่าง ก็จะดูจากตำแหน่งเฉพาะตามระยะเวลา อายุ โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้รับปรึกษาเชื่อละยอมปฏิบัติตามคำแนะนำ ที่เป็นทั้งการพัฒนาชีวิตในแง่มีโชคและส่วนที่มีเคราะห์ก็ให้กำลังใจ ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้ดูลายมือทำนายที่แปลสิ่งที่ปรากฏบนลายมือ สัญลักษณ์ของโชคและความอัปโชค ให้อ้างอิงไม่ยึดทั้งโชคและความอัปโชค เอาที่จะได้มีกำลังใจ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต โดยเน้นการให้ความสำคัญต่อการใช้สติสัมปชัญญะเป็นหลัก และได้ยกหลักธรรมได้แก่สังขะวาที, สติสัมปชัญญะ, พรหมวิหารธรรม

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๐ ได้แสดงหลักการอริยะสัจ ๔ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคเพื่อการแก้ปัญหา หาสาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาตามความเป็นจริง โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษาการดำเนินกระบวนการแก้ปัญหาตามขั้นตอนแห่ง อริยะสัจ ๔ ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือ ตั้งสมมุติฐานในการเข้าสู่กระบวนการปรึกษาบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ว่า

จะเป็นตามจริต อุปนิสัย ความเชื่อ ค่านิยม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองของผู้รับคำปรึกษาและได้ยกหลักธรรมได้แก่จริยะสังข์ ๔, กระบวนการ, โยนิโสมนสิการ

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๑ ได้แสดงหลักการเน้นการใช้ศาสตร์ ทาโรต์ประสานกับโหราศาสตร์สาขาอื่นๆ โดยใช้ให้ยอมรับว่าปัญหาเกิดจากเหตุปัจจัยอะไร แล้วจูงใจให้สร้างเหตุดี และขจัดเหตุไม่ดีออกไป ปัญหาครอบครัวเป็นเรื่องหลัก โดยมีเป้าหมายจูงใจให้ผู้รับคำปรึกษาให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหา เพื่อให้บุคคลเกิดกำลังใจ มีความสงบไม่ฟุ้งซ่าน แล้วค่อยชี้ช่องทางให้แก่ปัญหาไปตามสาเหตุ ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้ไฟยิปซี ชี้แนะให้เห็นปัญหา สาเหตุของปัญหา กระตุ้นให้มีความกล้าใจมีความหวัง ขจัดความหลัง ความวุ่นวายใจ บรรเทาความเครียด และได้ยกหลักธรรมได้แก่สติสัมปชัญญะ, โยนิโสมนสิการ, หลักการกัลยาณมิตร

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๒ ได้แสดงหลักการให้คัมภีร์มหาสัจตตะเลข ๗ ตัวเป็นหลัก โดยโหราศาสตร์ไทย โดยให้คนปรึกษาทางการทำงาน การเงิน ความรัก เป็นหลัก โดยมีเป้าหมายจูงใจให้ผู้รับคำปรึกษา การชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่มาจากดวงชะตา เพื่อจูงใจให้ผู้รับคำปรึกษาศรัทธาที่จะแก้ปัญหาตามคำแนะนำของโหราศาสตร์และจากที่ได้พูดคุยและวิเคราะห์ด้วยกันได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้กระบวนการทางโหราศาสตร์ ที่ผสมผสานเพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหา ว่ามีสาเหตุที่เกิดจากอะไร จากนั้นก็จูงใจให้แก้ไข ด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติทางศาสนาทางสังคมและจิตวิทยา และได้ยกหลักธรรมได้แก่ทำบุญ ให้ทาน, รักษาศีล, การลดอดีต เพื่อการเป็นผู้ริเริ่มในปัญหาระหว่างบุคคล, การทำสมาธิ

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๓ ได้แสดงหลักการ ใช้หลักการดูลายมือเพื่อการทำนายตามช่วงอายุ ทั้งเรื่อง เคราะห์ และโชคดี เพื่อให้เขาใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ในช่วงปีหนึ่งเป็นอย่างน้อย หากเลยช่วงปีต่อไป อาจมาปรึกษาใหม่โดยมีเป้าหมายจูงใจให้ผู้รับคำปรึกษาเพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดกำลังใจในช่วงชีวิตที่รุ่งโรจน์ และในช่วงที่ตกต่ำก็ให้อดทน มีกำลังใจเพื่อที่จะได้แก้ปัญหาไปตามความเป็นจริงตามสภาพปัญหา ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้หลักการดูลายมือการพูดคุยวิเคราะห์ โชคชะตาตามที่ได้อ่านได้บนลายมือ โดยการให้ความสนใจอดทน เลือกวิธีการที่เหมาะสมให้แก้ไข โดยผู้รับคำปรึกษาต้องมีสติสัมปชัญญะ และวิเคราะห์รายละเอียดปัญหาด้วยตัวเอง และได้ยกหลักธรรมได้แก่ความอดทน,ความไม่ประมาท, หลักศรัทธา และเห็นคุณค่าชีวิต, ความเพียรในการเข้าใจตนเอง ผู้อื่นและเข้าใจปัญหา วิธีแก้ไข

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๔ ได้แสดงหลักการสนใจการพยากรณ์โหราศาสตร์ไทยจักรราศี เรื่องการสร้างสรรค์ ในด้านธุรกิจการทำงาน การดำรงชีพ เพราะจะได้แนะนำปรึกษา ในแง่ประสบการณ์เชิงบวก เป็นประสบการณ์ชีวิตขั้นสูง ไม่สนใจการปรึกษาเรื่องความรัก เน้นโหราศาสตร์ไทย โดยมีเป้าหมายจูงใจให้ผู้รับคำปรึกษาส่วนใหญ่จะปรึกษาเพื่อให้ ผู้ปรึกษาได้คิดวิเคราะห์ และเลือกวิธีแก้ปัญหาเรื่องธุรกิจ ในแง่ประสบการณ์ และวิธีการพัฒนาธุรกิจเชิงบวก เพราะผู้ปรึกษามักจะเป็นเจ้าของธุรกิจ ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือหากเป็นการพัฒนาธุรกิจเชิงบวก การปรึกษาก็จะเน้นข้อมูลทางบวกตามหลักโหราศาสตร์ไทย แต่ถ้าผู้ปรึกษามีปัญหาทางอารมณ์ด้วย ก็จำเป็นต้องพูดคุยใช้เวลา ทั้งให้กำลังใจ ให้มีความอดทน และได้ยกหลักธรรมได้แก่หลักวิมิงสา,ความอดทน,เรื่องกรรม,หลักอิทธิบาท ๔ ในการทำธุรกิจ

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๕ ได้แสดงหลักการใช้โหราศาสตร์ไทยจักรราศี ในการให้คำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง จากการพูดคุยกับผู้มาปรึกษา ทำให้ทราบถึงกระบวนการแก้ปัญหาในวิถีชีวิตของบุคคล จากนั้นผู้ให้คำปรึกษาจะให้ระบายเฉพาะเรื่องเฉพาะจุด แล้วผูกดวงเพื่อเชื่อมโยงปัญหาให้เกิดขึ้นตามดวงชะตา โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษาให้การปรึกษาปัญหาของช่วงวัยในเบื้องต้น มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้รับคำปรึกษา ยอมรับเข้าใจให้ได้ ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือใช้ทั้งหลักการปรึกษาเชิงจิตวิทยา และหลักโหราศาสตร์ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการสัมภาษณ์ที่ต้องใช้เวลานาน ก็จะให้เห็นสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และได้ยกหลักธรรมได้แก่การสวดมนต์ไหว้พระ, ทำบุญให้ทาน, ความอดทน, กัลยาณมิตรธรรม

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๖ ได้แสดงหลักการ ใช้โหราศาสตร์หลายสาขาเพื่อบูรณาการทำความเข้าใจ เรื่องโชคและเคราะห์แล้วอธิบายให้เข้าใจสภาพปัญหา ความจริง ตามข้อมูลหลาย ๆ ทาง โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษาส่งเสริมกำลังใจ ด้วยการชี้แจงให้เห็นสภาพความเป็นจริงของปัญหาด้วยการใช้เวลาปรึกษาอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบสาวให้ถึงสาเหตุสำคัญของปัญหา เพื่อให้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอคำปรึกษาให้กำลังใจช่วยคิด และส่งเสริมให้คิดด้วยตนเอง และได้ยกหลักธรรมได้แก่การทำสมาธิ, อปัสมัทธธรรม, โยนิโสมนสิการ, ความเป็น กัลยาณมิตร, โลกธรรม และความไม่ประมาท

ผู้ให้คำปรึกษาท่านที่ ๑๗ ได้แสดงหลักการ ใช้หลักการคำนวณดวงชะตาแบบสากล เมื่อพบช่วงที่ดีหรือร้าย ตามระยะเวลา จากนั้นก็คำนวณเรื่องที่ผู้ขอคำปรึกษาถามจำเพาะเจาะจง เพื่อที่จะให้ผู้ขอคำปรึกษาได้ไตร่ตรองเฉพาะเรื่อง ๆ ไป โดยมีเป้าหมายจงใจให้ผู้รับคำปรึกษา ให้ผู้ขอคำปรึกษาเข้าใจอัตตะลักษณะของตนเองที่อาจสร้างปัญหา ในประเด็นต่างๆในชีวิต หรืออัตตะลักษณะที่เอื้อต่อความสำเร็จในชีวิตการทำงานได้เสนอวิธีการที่ใช้เป็นประจำคือเป็นกัลยาณมิตรให้รู้จัก โยนิโสมนสิการ จากอัตตะลักษณะตน จากสภาพปัญหาเพื่อให้ผู้รับคำปรึกษา คิดถูกทางตามแนว สัปปุริสธรรม ๗ เป็นต้น เพื่อที่จะได้มีศักยภาพในการแก้ปัญหาและพัฒนาตน และได้ยกหลักธรรมได้แก่เรื่องกรรม, สติสัมปชัญญะเรื่องการยอมรับความจริง ทั้งสภาพปัญหาตน และหลักการแก้ไข, สัปปุริสธรรม

จากตารางที่ ๔-๑๔ พบว่าโหราจารย์ผู้ให้คำปรึกษาทั้ง ๑๗ ท่านมีหลักการ เป้าหมาย วิธีการ และตัวอย่างหลักธรรมที่โหราจารย์ที่ใช้ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อลดความทุกข์ โดยสรุปดังนี้คือ

๑.หลักการและเหตุผลในการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์

พบว่าโหราจารย์เกือบทุกท่านมักจะใช้หลักโหราศาสตร์หลาย ๆ สาขา และยังใช้หลักพุทธศาสนา หลักจิตวิทยาที่เหมาะสม และทุกท่านก็จะใช้หลักสถิติ ทั้งจากการรวบรวมประสบการณ์การให้คำปรึกษาที่กระทำมายาวนาน และการใช้หลักสถิติที่แต่งเป็นตำราทางโหราศาสตร์ รวมทั้งสถิติที่รวบรวมไว้โดยสื่อออนไลน์ ปัญหาที่โหราจารย์ให้ความสนใจจะมีหลากหลายครอบคลุมปัญหาทุก ๆ อย่างของผู้ขอรับคำปรึกษา ตั้งแต่ปัญหาเล็ก ๆ น้อย จนปัญหาขนาดใหญ่ กล่าวคือ อาจเป็นปัญหาความขัดแย้ง แรงอน ไม่เข้าใจของหนุ่มสาว ความขัดแย้งกันระหว่างพ่อ-แม่ลูก จนถึงปัญหาที่เป็นความอยู่รอดหรือดำเนินต่อไปได้ทางธุรกิจที่ผู้รับผิดชอบต้องคำนึงถึงผู้ให้บังคับบัญชาเป็นพันธมิตร

ภาพ ปัญหาที่ผู้ให้การศึกษาทางโหราศาสตร์จึงครอบคลุมทั้งปัญหาความรัก การงาน การเรียน การเงิน การบริหารจัดการธุรกิจเรื่องครอบครัว เรื่องหนี้สิน เรื่องสุขภาพ การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ หรือแม้แต่เรื่องความเครียดอันเกิดจากสภาพปัญหา หรือความเครียดความทุกข์อันเกิดจากการวิตกกังวล และคิดมากไปเอง

หลักการทางโหราศาสตร์จึงมีลักษณะเชิงบูรณาการเรื่องพื้นฐานความเข้าใจมนุษย์ เรื่องกระบวนการให้การให้คำปรึกษาที่สอดคล้องกับหลักการเหตุผลทางจิตวิทยา พุทธศาสนา และหลักปรัชญาต่าง ๆ หลักการเหตุผลโดยรวมของการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเป็นแบบผู้ขอคำปรึกษาเป็นศูนย์กลางทั้งความเข้าใจต่อปัญหา วิธีแก้ปัญหา ทางออกของปัญหา เกิดจากปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ให้คำปรึกษา และผู้รับคำปรึกษาในลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

๒. วิธีการของการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์

พบว่าการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ มีลักษณะสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่เน้นความเป็นกัลยาณมิตรธรรม๗ โดยผู้ให้การปรึกษามีทักษะของความเป็นกัลยาณมิตรธรรม ๗ ใช้ความรัก (ปิโป) ความน่าเคารพ (ครุ) ความน่าเจริญใจ (ภาวนีโย) เป็นเสมือนใบเบิกทางหรือกุญแจไปสู่สัมพันธภาพอันดี ผู้ให้การศึกษาได้รับความไว้วางใจ เป็นแรงบัลดาลใจ และจูงใจ เป็นแบบอย่างแก่ผู้รับคำปรึกษาได้ ส่วนขั้นตอนเข้าสู่การวิเคราะห์และแก้ปัญหาต้องอาศัยหลักสัปปริสาธรรม การรู้จักพูดได้ผล (วัตตยา) ความพร้อมที่จะให้ซักถามด้วยความอดทน (วจนักขโม) ความสามารถในการอธิบายเรื่องซับซ้อน ยุ่งยากให้เข้าใจได้ (คัมภีรธัญญ กตบ อตา) และโน้มน้าวใจ นิโอชย การไม่ชักจูงไปในทางเสีย

๓. เป้าหมายของการให้การปรึกษาทางโหราศาสตร์

พบว่าการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ มีขั้นตอนเดียวกับกระบวนการให้การปรึกษาทางพระพุทธศาสนาและกระบวนการทางจิตวิทยา กล่าวคือ ในแง่พุทธจิตวิทยามีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาศักยภาพคุณธรรมที่ส่งเสริมการพึ่งตนเองในที่สุดของผู้ให้คำปรึกษา การให้การปรึกษาที่มีประสิทธิภาพจึงสามารถพัฒนาพลหรืออินทรีย์ของผู้รับการปรึกษามีพัฒนาการยิ่ง ๆ ขึ้น ทั้งด้าน ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ ในกระบวนการปรึกษาผู้ให้การศึกษาต้องช่วยเหลือให้ผู้รับคำปรึกษามีศรัทธาในตัวเองในการแก้ปัญหา มีความหวังไม่ท้อแท้ สิ้นหวังต่อตัวเอง

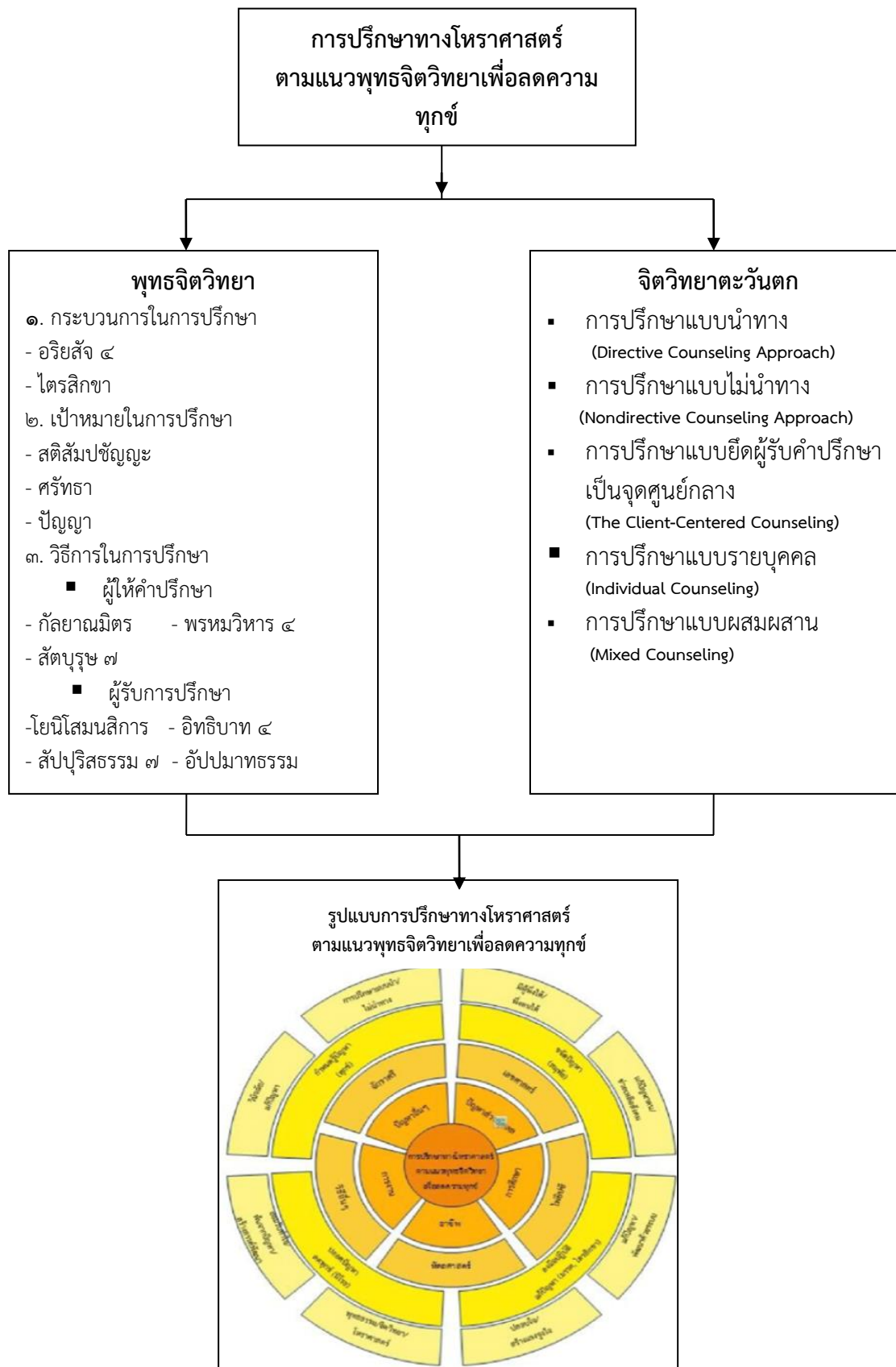
ผู้ให้คำปรึกษาต้องสามารถเรียกศรัทธาให้เกิดกับตนเอง เพื่อผู้รับคำปรึกษาจะได้เชื่อและปฏิบัติตามคำแนะนำ จากนั้นต้องให้ผู้มีปัญหากเกิดความเพียร (วิริยะ) ไม่ท้อถอย มีใจสู้ มุมานะ เพื่อที่จะปฏิบัติไปตามคำแนะนำ ปฏิบัติในทางที่ตนเลือก มุ่งมั่นไปตามพันธกิจ ไม่ย่อท้อต่อปัญหา และอุปสรรคจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย สติ ความระลึกได้ต่อปัญหา เข้าใจต่อสาเหตุของปัญหา จัดจ่อต่อวิธีการและพฤติกรรมที่เหมาะสมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการมุ่งต่อปัญหาร่วมกัน ศักยภาพของสมาธิ ความตั้งใจแน่วแน่ จิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหว ฟุ้งซ่าน หรือเลิกล้มกลางคัน และที่สำคัญที่สุดผู้ให้การศึกษาต้องสามารถเป็นแรงจูงใจ เป็นแบบอย่าง และเสนอแนะฝึกฝนให้ผู้รับการปรึกษารู้จักคิดให้ชัดเจน ทัวถึง ทั้งเข้าใจทั่วถึงต่อสภาพปัญหา (ทุกข์) เห็นชัดเจนถึงสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) รู้วิธีที่จะพบปัญหาและทางสู่เป้าหมาย (มรรค) และรับรู้รสชาติของการปลอดจากปัญหาใดปัญหาหนึ่ง

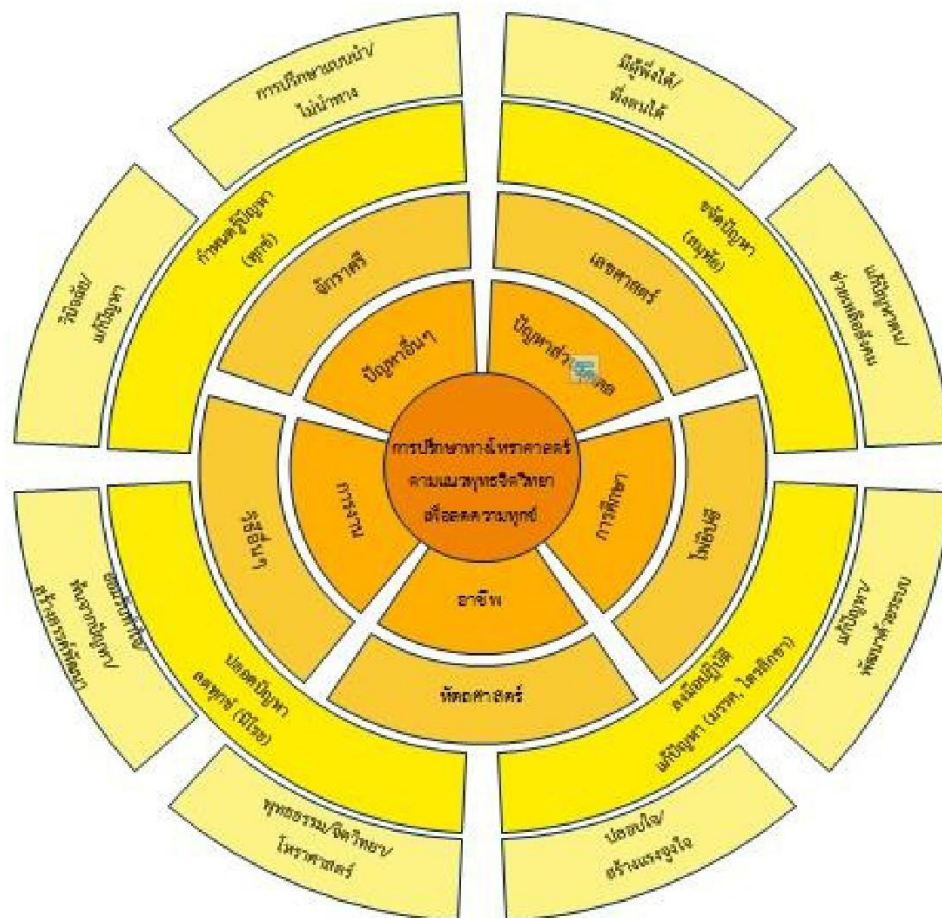
จนเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาและขจัดปัญหาให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมวิธีชีวิตยิ่ง ๆ ขึ้น ทั้งปัญหาส่วนตัว ครอบครัว หรือสังคมในวงกว้างยิ่ง ๆ ขึ้น

๔. หลักธรรมที่โหราจารย์ประยุกต์ใช้

พบว่าหลักธรรมที่โหราจารย์ประยุกต์ใช้ก็มีหลากหลาย ครอบคลุมตามหลักการ วิธีการ และเป้าหมายของการให้การปรึกษาไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้ให้การปรึกษา ประกอบด้วยหลักกัลยาณมิตร ๗ ,พรหมวิหาร ๔, สัจจะของคติ ๔ ,คุณสมบัติของผู้ให้การปรึกษา ประกอบด้วย หลักศรัทธา ,สติสัมปชัญญะ, ศีล ๕ ,การสวดมนต์รักษาศีล, จิตอาสา, อิทธิบาท ๔, การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน, โยนิโสมนสิการ, ฆราวาสธรรม ๔ ,ความสันโดษ ,การปล่อยวาง ชันติ-โสรัจจะทาน-ศีล-ภาวนา หลักอนัตตา สัมปยุตธรรม ๗ ส่วนหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานก็มีหลักธรรมไตรลักษณ์ ปฏิจจนุปบาท เรื่องกรรม โลกธรรม ๘ อริยะสัจ ๔ และจริต ๖

ภาพที่ ๔.๑ แสดงรูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์
Buddhist Psychological Counseling for Suffering Reduction in Astrology





จากรูปที่ ๔.๑ แสดงรูปแบบการปริยชาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

โดยจำแนกตามข้อมูลเอกสารและขั้นตอนการให้คำปรึกษาเริ่มจากรูปแบบปริยชาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑.ศึกษาหลักการทางจิตวิทยาและการปริยชาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๒.สังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๓.นำเสนอรูปแบบการปริยชาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักจิตวิทยาทั้งในแง่ของหลักการทั่วไป ซึ่งเป็นกระบวนการในการพัฒนาจิตพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อลดความทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา ตามด้วยกระบวนการในทางพุทธพระธรรมคือ กระบวนการในอริยสัจสี่เริ่มตั้งแต่การกำหนดทุกข์ ค้นหาสาเหตุของความทุกข์ การเห็นถึงโอกาสและเชื่อมั่นว่าสามารถที่กำจัดทุกข์ได้และกระบวนการการปฏิบัติ มรรคผลมีองค์ ๘ เริ่มตั้งแต่ หมวดปัญญา:สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ หมวดศีล: สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ หมวดสมาธิ: สัมมาสติ สัมมาสมาธิ หรือในการปฏิบัติแห่งกระบวนการให้คำปรึกษาที่แสดงในรูปแบบของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา หรือทาน ศีล ภาวนา ส่วนที่สองคือเป้าหมายของกระบวนการให้คำปรึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา โดยย่อสรุปคือเป้าหมายเพื่อสร้างศรัทธา ความเชื่อมั่นต่อศักยภาพของความเป็นมนุษย์และพัฒนาปัญญาเพื่อการแก้ปัญหาและลดความทุกข์ตามหลักเหตุผล ส่วนวิธีการคือหลักธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้คำปรึกษา คือ หลักกัลยาณมิตร พรหมวิหาร ๔ สัตตบุรุษและในส่วนของผู้รับคำปรึกษา

ประกอบด้วยหลักโยนิโสมนสิการ อิทธิบาท ๔ สัปปริสธรรม ๗ และอัปมาทธรรม ในส่วนของ จิตวิทยาตะวันตก ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษารูปแบบการปรึกษาแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นผลของวิวัฒนาการ ของกระบวนการให้คำปรึกษา เริ่มตั้งแต่การทำให้ผู้รับบริการยอมรับความจริง เพื่อให้ผู้รับบริการ เปิดรับประสบการณ์โดยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวางในหลายแง่มุม เพื่อให้ผู้รับบริการ มีความ เชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้น เพื่อให้ผู้รับบริการรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเพิ่มขึ้น และเพื่อให้ผู้รับบริการ สามารถปฏิบัติภารกิจในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านส่วนตัว การเรียน และการทำงาน

จากนั้นผู้วิจัยได้สรุปโมเดลในการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวจิตวิทยาเพื่อความ ทุกข์ จากโมเดล ผู้ให้คำปรึกษาใช้ศาสตร์ในทางโหราศาสตร์ต่างๆอย่างผสมผสานตามความเชี่ยวชาญของ ผู้ให้คำปรึกษาและสอดคล้องกับลักษณะของผู้รับคำปรึกษาก็คือ โหราศาสตร์ไทยจักราศี เลขศาสตร์ ไพ่ยิปซี และหัตถศาสตร์ลายมือ ปัญหาและประเด็นที่ผู้รับคำปรึกษามาขอคำปรึกษาโดย ส่วนใหญ่ประกอบด้วยเรื่องของการงานความรัก ครอบครัว และเรื่องของตนเอง

กระบวนการในการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ ผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ก็มี พัฒนาการเช่นเดียวกับการให้คำปรึกษาตามจิตวิทยาสมัยใหม่ ซึ่งการให้คำปรึกษาที่ยึดผู้รับคำปรึกษา เป็นจุดศูนย์กลาง และส่วนขั้นตอนในการคำปรึกษาก็สอดคล้องกับกระบวนการและขั้นตอนใน จิตวิทยาตะวันตก เริ่มตั้งแต่ผู้วิจัยเน้นออกแบกำหนดรูปแบบการให้คำปรึกษาตามกระบวนการใน อริยสัจ ๔ คือขั้นตอนแรกกำหนดรู้ปัญหา ขั้นตอนที่สองก็จะสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนที่สามทำให้ เข้าถึงสภาวะที่ปลดปล่อยปัญหา และเน้นลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ส่วนเทคนิคหรือทักษะเชิง ปฏิบัติการซึ่งเป็นรายละเอียดสอดคล้องกับสภาพและลักษณะ ปัญหาของแต่ละบุคคลกล่าวคือ ในแง่ การให้คำปรึกษาตะวันตก ผู้ให้คำปรึกษาอาจเลือกใช้การให้คำปรึกษาแบบนำทาง หรือไม่นำทาง วัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่จะทำให้ลดความทุกข์ ตามหลักเหตุผลทางพุทธศาสนา อาจเกิดจาก ผู้รับคำปรึกษามีผู้ให้คำปรึกษาเป็นที่พึ่งได้ และสามารถพัฒนาผู้รับคำปรึกษาให้พึ่งตนเองได้ เพื่อลด ความทุกข์และแก้ปัญหาตนเองได้แล้ว จนผู้รับคำปรึกษามีพัฒนาการจนอาจกลายเป็นที่พึ่งของผู้อื่น ช่วยเหลือสังคมได้ ในระดับของการให้คำปรึกษานอกจากแก้ทุกข์ของตนเองได้แล้วอาจมีชีวิต ที่เป็น ปกติแล้วเป้าหมายเชิงบวก คือมีความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นเป็นเป้าหมายต่อไป

ส่วนวิธีการทั่ว ๆ ไปทั้งตามหลักจิตวิทยา ตามพุทธศาสนาโหราศาสตร์อาจมีเป้าหมายของ การให้คำปรึกษาเพื่อปลูกปลอบใจในเบื้องต้น จากนั้นก็พัฒนาไปสู่การสร้างแรงจูงใจให้ผู้รับคำปรึกษา พึ่งตนเองได้ตามความเป็นจริง กระบวนการให้คำปรึกษาตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันโหราจารย์ เกือบทุกท่านมีแนวโน้มที่จะบูรณาการ หลักการให้คำปรึกษาที่หลากหลายอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นบูรณาการ หลักพุทธธรรม หลักจิตวิทยาตะวันตก และการใช้หลักโหราศาสตร์หลายหลายสาขา เพื่อประกอบการ ทำความเข้าใจแก้ปัญหาให้ผู้รับคำปรึกษา ส่วนพัฒนาการผู้รับคำปรึกษาก็มีความสอดคล้องกับหลักให้ คำปรึกษาทั่วไปที่เริ่มจากการให้ยอมรับปัญหา เข้าใจในปัญหาจนสามารถแก้ปัญหาได้ จนกระทั่ง พัฒนาไปสู่การสร้างพัฒนาชีวิตสังคมได้ยิ่งขึ้น โดยวิธีการสรุปได้สองประการคือขั้นวินิจฉัยปัญหา (ทุกข์-สมุทัย) และขั้นแก้ปัญหา (นิโรธ-มรรค)

จากตารางจากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงหลักการ เป้าหมาย วิธีการ และตัวอย่างหลักธรรมที่ โหราจารย์ที่ใช้ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

โดยภาพรวมจำแนกตามคำถามเชิงโครงสร้างพบว่า

ข้อคำถามที่ ๑ ท่านใช้หลักทางโหราศาสตร์ในการให้การปรึกษาด้านใด

พบว่าโหราจารย์เลือกใช้วิธีการการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ที่หลากหลาย คือโหราศาสตร์ไทยจักราศี เลขศาสตร์ ไพ่ยิปซี หัตถศาสตร์ และด้านอื่นๆ ที่เหมาะสมกับปัญหา ของผู้รับคำปรึกษาและความชำนาญของผู้ให้การปรึกษา โดยผู้ให้คำปรึกษาแต่ละท่าน จะเลือกวิธีการทางโหราศาสตร์ที่เหมาะสมกับปัญหาของผู้รับคำปรึกษา อาจใช้เพียงศาสตร์ทางโหราเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งหากองค์ความรู้ในด้านนั้นสามารถวิเคราะห์ และทำความเข้าใจปัญหาของผู้รับคำปรึกษาได้เพียงพอ แต่หากปัญหาเฉพาะบางอย่างจำเป็นต้องใช้หลักทางโหราหลายๆสาขา ผู้ให้คำปรึกษาก็จะเลือกใช้ที่เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับการให้คำปรึกษาที่มีผู้รับคำปรึกษาเป็นจุดศูนย์กลาง อีกอย่างหนึ่งหากผู้ให้คำปรึกษาไม่เชี่ยวชาญในโหราศาสตร์ด้านนั้น ผู้ให้คำปรึกษาอาจแนะนำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาไปปรึกษาผู้ให้คำปรึกษาท่านอื่น

ข้อคำถามที่ ๒ หลักการเหตุผลในการให้การปรึกษาของท่านคืออะไร

พบว่าผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์มีหลักการให้คำปรึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และพัฒนาตนเองของผู้รับคำปรึกษา โดยเน้นการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลหรือการให้คำปรึกษาที่มีผู้รับคำปรึกษาเป็นจุดศูนย์กลาง โหราจารย์วางตัวในฐานะผู้ให้คำปรึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้รับคำปรึกษาให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้นตามลำดับ กล่าวคือผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษาดำรงตำแหน่งเดียวกันในฐานะเป็น กัลยาณมิตร ในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์จะพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาอย่างเป็นองค์รวมคือ พิจารณาทั้งด้านศีล สังคม อารมณ์ และการรู้คิดหรือปัญญา และในส่วนรูปแบบและวิธีการให้คำปรึกษาก็มองคุณสมบัติของผู้ให้คำปรึกษาแบบองค์รวมทั้งทางด้านทาน ศีล จิตใจ ปัญญา และวิธีการนอกพุทธศาสนา อนึ่งผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ทุกท่านมีแนวโน้มใช้หลักการเหตุผลที่หลากหลายยืดหยุ่น และปรับให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาสภาพแวดล้อม ทัศนคติ ระดับอารมณ์ความรู้สึกและระดับการรู้คิดของผู้รับคำปรึกษา

ข้อคำถามที่ ๓ เป้าหมายในการให้การปรึกษาในเบื้องต้นของท่านคืออะไร

พบว่าผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความต้องการและสภาพความทุกข์ของผู้รับคำปรึกษา โดยมีเป้าหมายพื้นฐานคือการพัฒนาศักยภาพ ความสามารถให้ผู้รับการปรึกษา ได้ตระหนักถึงปัญหารับรู้ปัญหาเข้าใจสภาพปัญหาเข้าใจสาเหตุของปัญหา มีแรงจูงใจที่จะปรับเปลี่ยนแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยในเบื้องต้นผู้ให้การปรึกษาต้องกระตุ้นให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดความศรัทธา เกิดความเชื่อมั่นในตัวผู้ให้คำปรึกษาจากนั้นก็ มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษามีพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ และการรู้คิดในการดำรงชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ เป้าหมายพื้นฐานสูงสุด โดยรวมคือการให้คำปรึกษาเพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาดำรงชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ เพื่อการเข้าใจปัญหา เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหา เพื่อมีแรงจูงใจที่จะดำเนินชีวิตและลงมือปฏิบัติเหตุปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ และความสุขรวมทั้งละเว้นเหตุปัจจัยและสาเหตุแห่งความล้มเหลวและความทุกข์

ข้อคำถามที่ ๔ วิธีการในการให้การปรึกษาของท่านคือ

พบว่าผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ใช้หลักโหราศาสตร์ที่หลากหลาย โดยผู้ให้การปรึกษาทุกท่านได้ประยุกต์หลักในการให้คำปรึกษา ไม่ว่าจะหลักในด้านจิตวิทยาสมัยใหม่ หลักทางพุทธศาสนาความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่าต่าง ๆ อย่างไม่บิดเบือน ไม่ปิดกั้นโดยในส่วนรวมของแนวทางที่สอดคล้องกับจิตวิทยาตะวันตกก็เป็นไปในแนวทางสอดคล้องกับ หลักในการให้การปรึกษาแบบสากล คือเน้นการให้คำปรึกษาที่ยึดตามสภาพปัญหา ของผู้มารับคำปรึกษาซึ่งสอดคล้องกับหลักในพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์แสดงปฐมเทศนา ให้สอดคล้องกับลักษณะและลำดับอุปนิสัยของบุคคล อนึ่งพบว่าผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ ดำเนินการในกระบวนการให้คำปรึกษาสอดคล้องกับหลักการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาและหลักทางพุทธศาสนา กล่าวคือส่งเสริมให้ผู้รับบริการยอมรับความจริงด้วยวิธีการต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้รับคำปรึกษาเปิดรับประสบการณ์อย่างกว้างขวาง สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับคำปรึกษา จากนั้นส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษาเห็นคุณค่าในตนเอง เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองมีความเพียร เชื่อมั่นที่จะปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ จนผู้รับคำปรึกษารู้จักตนเองดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตดีและใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ โดยในระยะยาวการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์โดยมุ่งให้ผู้รับคำปรึกษาตระหนักรู้ตนเองมีพฤติกรรมมั่นคงสม่ำเสมอ ควบคุมตนเองได้ และดำรงชีวิตตามสภาพตามอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ และไม่มีปัญหา เพื่อมีความมุ่งมั่นในการกระทำมีความเพียรให้สามารถคลี่คลายปัญหา

ข้อคำถามที่ ๕ หลักธรรมที่ผู้ให้การปรึกษาประยุกต์ใช้

พบว่า กระบวนการให้การปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ ๔ หลักไตรสิกขา และไตรลักษณ์ หลักการเหตุผล ผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ยกตัวอย่างหลักกฎแห่งกรรม หลักปฏิจตุสมุปบาท และหลักสังขจะ คุณสมบัติของผู้ให้คำปรึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ ยกตัวอย่างหลักพรหมวิหาร๔ หลักกัลยาณมิตรธรรม๗ และหลักสังคหะวัตถุ๔ คุณสมบัติของผู้รับคำปรึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ยกตัวอย่าง หลักโยนิโสมนสิการ หลักบุญกิริยาวัตถุ (ทาน ศีล ภาวนา) หลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หลักอิทธิบาท ศีล ๕ จริต๖ อัปปมาทธรรม (ทำความไม่ประมาท) และกิจกรรมทางพุทธศาสนาต่างๆเช่น การไหว้พระสวดมนต์ ให้ทานรักษาศีล จิตอาสา การสะอาดะเคราะห์ การยอมรับในโลกธรรม๘ และขันติโสรัจจะ เป็นต้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัย เรื่องการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๑) ศึกษาหลักการทางจิตวิทยาและการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๒) เพื่อสังเคราะห์หลักการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ ๓) ศึกษาเสนอ รูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ทุกข์ ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed- Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ร้อยละจากผู้รับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ ในมูลนิธิสมาคมโหราแห่งประเทศไทยในพระสังฆราชูปถัมภ์, สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ, สถาบันโหราศาสตร์ไทยสากล, สถาบันโหราศาสตร์วิทยา และสมาคมลิขิตบนฝ่ามือ จำนวน ๒๖๙ คน และการวิจัยเชิงคุณภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งทางศาสนาและทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย โหราจารย์จากมูลนิธิสมาคมโหราแห่งประเทศไทยในพระสังฆราชูปถัมภ์, สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ, สถาบันโหราศาสตร์ไทย-สากล, สถาบันโหราศาสตร์วิทยา และสมาคมลิขิตบนฝ่ามือ จำนวน ๑๗ รูป/คน ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ ตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำนวนทั้งสิ้น ๒๖๙ คน มีเพศหญิงจำนวน ๒๑๐ คน (๗๘.๑%) เพศชายจำนวน ๕๙ คน (๒๑.๙ %) ส่วนใหญ่มีอายุตามลำดับ อายุ ๔๑-๕๐ ปีจำนวน ๙๒ คน (๓๔.๒%) มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๕๐ คน (๕๕.๘%) มีอาชีพ นักธุรกิจ จำนวน ๗๓ คน(๒๗.๑%) มีสถานภาพสมรส โสด จำนวน ๑๕๕ คน (๕๗.๖%) กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด ทำบุญให้ทาน จำนวน ๑๑๘ คน(๔๓.๙%) ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด การงาน จำนวน ๑๒๑ คน (๔๕.๐%) การปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก โหราศาสตร์ไทยจักรราศี จำนวน ๑๐๑ คน (๓๗.๕%) การปรึกษาโหราจารย์มาน้อยแค่ไหน (ต่อปี) ๑-๒ ครั้ง จำนวน ๑๘๔ คน(๖๘.๔%) การเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ ความรู้ความสามารถ จำนวน ๑๙๙ คน (๗๔.๐%)

๕.๑.๒ ข้อมูลระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์

พบว่า กลุ่มตัวอย่างการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ มีระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์ โดยรวม ด้านปัญญา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๕๙๒ (๔๘.๔๙%)

๕.๑.๓ ข้อมูลระดับ ความคิดเห็นในแนวทางการปฏิบัติของโหราจารย์

พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับของความคิดเห็นและความพึงพอใจแนวทางปฏิบัติของโหราจารย์ ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ โดยรวม ด้านปัญญาภาวนา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔๓๐ (๓๘.๘๕%)

๕.๑.๔ ข้อมูลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์โหราจารย์

๕.๑.๔.๑ พุทธจิตวิทยา

มีหลักการสำคัญ คือหลักการเหตุผลในพุทธจิตวิทยา อยู่บนพื้นฐานของหลักกรรม คือการแก้ทุกข์ด้วยการกระทำ ตามความเป็นจริง ตามเหตุ ตามปัจจัย ด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยความไม่ประมาท ที่เรียกว่า สัจจะวาที กรรมวิธีและกิจวาที มีเป้าหมาย เพื่อกำจัดความทุกข์ในรูปแบบต่างๆ คือทุกข์ทางกายทุกข์ทางใจ ความคับแค้นใจ ความไม่สบายใจความเครียด ความวิตกกังวล ความอาลัยอาวรณ์ เป็นต้น ซึ่งเรียกโดยรวมว่า ความทุกข์ มีวิธีการในการแก้ทุกข์หรือดับทุกข์ อยู่บนพื้นฐานของหลักอริยสัจ ๔ คือหน้าที่ต่อทุกข์ ได้แก่ทำความเข้าใจทุกข์ การวินิจฉัยเหตุแห่งทุกข์ การตั้งเป้าหมาย การมีความหวังว่า ทุกข์สามารถแก้ไขได้ การดำเนินปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ และพัฒนาชีวิตตามขั้นตอน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตามหลักไตรสิกขา ตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยเครื่องมือประกอบด้วย สมถะวิปัสสนาหรือสติปัญญา ๔ เป็นต้น

๕.๑.๔.๒ การปรึกษาทางโหราศาสตร์

มีหลักการสำคัญ คือ โหราจารย์เกือบทุกท่านมักจะใช้หลักโหราศาสตร์หลาย ๆ สาขาอาทิ โหราศาสตร์ไทยจักราศี เลขศาสตร์ ยิปซี และลายมือ รวมทั้งใช้หลักสถิติ ทั้งจากการรวบรวมประสบการณ์การให้คำปรึกษาที่กระทำมายาวนาน และการใช้หลักสถิติที่แต่งเป็นตำราทางโหราศาสตร์ รวมทั้งสถิติที่รวบรวมไว้โดยสื่อออนไลน์ ปัญหาที่โหราจารย์ให้ความสนใจจะมีหลากหลายครอบคลุมปัญหาทุก ๆ อย่างของผู้ขอรับคำปรึกษา ตั้งแต่ปัญหาเล็ก ๆ น้อย จนปัญหาขนาดใหญ่ กล่าวคือ อาจเป็นปัญหาความขัดแย้ง แรงกดดัน ไม่เข้าใจของหนุ่มสาว ความขัดแย้งกันระหว่างพ่อ-แม่ลูก จนถึงปัญหาที่เป็นความอยู่รอดหรือดำเนินต่อไปได้ทางธุรกิจที่ผู้รับผิดชอบต้องคำนึงถึงผู้ให้บังคับบัญชาเป็นพันธมิตรภาพ ปัญหาที่ผู้ให้การปรึกษาทางโหราศาสตร์จึงครอบคลุมทั้งปัญหาความรัก การงาน การเรียน การเงิน การบริหารจัดการธุรกิจเรื่องครอบครัว เรื่องหนี้สิน เรื่องสุขภาพ การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ หรือแม้แต่เรื่องความเครียดอันเกิดจากสภาพปัญหาหรือความเครียดความทุกข์อันเกิดจากการวิตกกังวล และคิดมากไปเอง เน้นการใช้โหราศาสตร์ผสมผสานหลายสาขา โดยใช้ให้ยอมรับว่าปัญหาเกิดจากเหตุปัจจัยอะไร แล้วจึงใจให้สร้างเหตุดีและขจัดเหตุไม่ดีออกไป ชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหา ยอมรับและแก้ปัญหาด้วยตัวเอง

มีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้รับคำปรึกษายอมรับ จูงใจให้ผู้รับคำปรึกษาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมและแก้ปัญหานั้นได้ ด้วยตัวเอง เป็นการปรึกษาทางใจพร้อมกับชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาในปัจจุบันหรืออนาคต ส่งเสริมให้มีความสงบเพื่อที่จะใช้ศักยภาพในการแก้ปัญหา ดำรงชีวิต อยู่ด้วยความไม่ประมาท ให้บทวนการตัดสินใจใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพเป็นจริง กระตุ้นให้ผู้รับคำปรึกษาสามารถมีกำลังใจ กำลังความคิดที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มองถึงเหตุปัจจัยแห่งความเจริญ หรือความเสื่อมอย่างรอบด้าน สร้างแรงจูงใจให้ผู้รับปรึกษาเชื่อละยอมปฏิบัติตามคำแนะนำ ที่เป็นทั้งการพัฒนาชีวิตในแง่มีโชคและส่วนที่มีเคราะห์ก็ให้กำลังใจ ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่มาจากดวงชะตา เพื่อจูงใจให้ผู้รับคำปรึกษาศรัทธาที่จะแก้ปัญหามาตามคำแนะนำของโหราศาสตร์และจากที่ได้พูดคุยและวิเคราะห์ด้วยกันส่งเสริมกำลังใจ ด้วยการชี้แจงให้เห็นสภาพความเป็นจริงของปัญหา ด้วยการ ให้ผู้ขอคำปรึกษาเข้าใจอัตตะลักษณะของตนเองที่อาจสร้างปัญหา ในประเด็นต่าง ๆ ในชีวิตหรืออัตตะลักษณะ ที่เอื้อต่อความสำเร็จในชีวิต

ใช้วิธีการ คือ กระบวนการทางโหราศาสตร์ ที่ผสมผสานเพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหา ว่ามีสาเหตุที่เกิดจากอะไร จากนั้นก็จงใจให้แก้ไข ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้โหราศาสตร์ไทยจักรราศี รับฟัง จูงใจและกระตุ้นด้วยเหตุผล และเครื่องมือทางโหราศาสตร์ ให้ผู้รับคำปรึกษามีแรงจูงใจ และเลือกวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมสิ่งที่ไม่ควรทำเลย คือการตำหนิหรือไม่เข้าใจ ใช้หลักเลขศาสตร์เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ตรงกันในแต่ละสาขา โดยเน้นทางด้าน ความรัก การงาน สุขภาพ อุบัติเหตุ ใช้หลักการดูลายมือการพูดคุยวิเคราะห์โชคชะตาตามที่อ่านได้บนลายมือ โดยการให้ความสนใจอัตราเลือกวิธีการที่เหมาะสมให้แก้ไข โดยผู้รับคำปรึกษาต้องมีสติสัมปชัญญะ และวิเคราะห์รายละเอียดปัญหาด้วยตัวเอง ใช้ไพ่ยิปซี ชี้แนะให้เห็นปัญหา สาเหตุของปัญหา กระตุ้นให้มีกำลังใจมีความหวัง ขจัดความหลัง ความรุ่มรวยใจ บรรเทาความเครียด

ในการให้การปรึกษาโดยวางตัวเป็นกัลยาณมิตร ให้ผู้รับคำปรึกษา วางใจที่จะเล่าปัญหา ให้กำลังใจ ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหา โดยเฉพาะปัญหาจากการกระทำของผู้รับคำปรึกษา โดยเริ่มการทำให้ ยอมรับปัญหา และใช้สติพิจารณาหาทางออก และเพียรพยายามแก้ไข แล้วรอผล ด้วยความอดทน การสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอคำปรึกษาให้กำลังใจช่วยคิด และส่งเสริมให้คิดด้วยตนเอง เป็นกัลยาณมิตรให้รู้จักโยนิโสมนสิการ จากอรรถลักษณะตน จากสภาพปัญหาเพื่อให้ผู้รับคำปรึกษา คิดถูกทางตามแนว สปัปรีสธรรม ๗ เป็นต้น เพื่อที่จะได้มีศักยภาพในการแก้ปัญหาและพัฒนาตน

๕.๑.๔.๓ รูปแบบการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นแบบเน้นที่ตัวบุคคล ตามกระบวนการอริยะสัจ ๔ แบบมีผู้รับคำปรึกษาเป็นจุดศูนย์กลาง ที่เน้นเริ่มจากตัวทุกข์เฉพาะของบุคคล เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคลให้มีความสามารถ พึ่งตนได้ ยอมรับ ตรวจสอบวินิจฉัยปัญหาตนเองได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของตนเอง ผู้อื่น และสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในรูปของไตรลักษณ์ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกัลยาณมิตรของโหราจารย์ และผู้รับคำปรึกษา ด้วยคุณสมบัติด้านปัญญา ศีล สังคม และด้านจิตใจที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่ปรึกษา

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ ข้อมูลทั่วไป

พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้รับการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ จำนวนทั้งสิ้น ๒๖๙ คน มีเพศหญิงจำนวน ๒๑๐ คน (๗๘.๑%) เพศชายจำนวน ๕๙ คน (๒๑.๒ %) สอดคล้องกับพีไลรัตน์ รุจิฉนิชกุล^๑ในงานวิจัยพบว่า ผู้มารับบริการจากหมอดูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุตามลำดับ อายุ ๔๑ – ๕๐ ปีจำนวน ๙๒ คน (๓๔.๒%) สอดคล้องกับฉันทา ชินธิป^๒ในงานวิจัยพบว่าผู้มีประสบการณ์ในการรับบริการจากผู้ให้บริการทางโหราศาสตร์ส่วนใหญ่อายุระหว่าง ๔๓-๕๐ปี มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน ๑๕๐ คน

^๑ พีไลรัตน์ รุจิฉนิชกุล, “การศึกษาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมอดู: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้มารับบริการจากหมอดูของสมาคมโหรแห่งประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๒.

^๒ ฉันทา ชินธิป, “โหราศาสตร์กับการตัดสินใจทางธุรกิจ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี), ๒๕๔๘, หน้า ๑๑๐.

(๕๕.๘%) สอดคล้องกับศิริญา นภาศัพท์^๓ในงานวิจัยพบว่าชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์ และกฎแห่งกรรมไปพร้อมๆ กันจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า มีอาชีพ นักธุรกิจ จำนวน ๗๓ คน(๒๗.๑%) สอดคล้องกับทานิต โชคนะศิริ, รัศมน กัลป์ยาศิริ “ในงานวิจัยพบว่าผู้เข้ารับบริการทางโหราศาสตร์ส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐บาท มีอาชีพนักธุรกิจ ร้อยละ๒๘.๔% มีสถานภาพสมรส โสด จำนวน ๑๕๕ คน (๕๗.๖%) สอดคล้องกับทานิต โชคนะศิริรัศมน กัลป์ยาศิริ^๔ ในงานวิจัยพบว่าผู้เข้ารับบริการทางโหราศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นโสด กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด ทำบุญให้ทาน จำนวน ๑๑๘ คน(๔๓.๙%) ปัญหาที่มาปรึกษาโหราจารย์มากที่สุด การงาน จำนวน ๑๒๑ คน(๔๕.๐%) สอดคล้องกับพรทิพย์ จงเจิดศักดิ์^๖ ปัญหาหรือคำถามที่ผู้ใช้บริการหมอดูสอบถามหมอดูในการดูหมอดูส่วนใหญ่คือ เรื่องการงาน การปรึกษาโหราจารย์ ด้วยศาสตร์ทางโหราตามหลัก โหราศาสตร์ไทยจักรราศี จำนวน ๑๐๑คน (๓๗.๕%) การปรึกษาโหราจารย์มากน้อยแค่ไหน (ต่อปี) ๑-๒ ครั้ง จำนวน ๑๘๔ คน (๖๘.๔%) สอดคล้องกับ กัญช์ ศศิธร^๗ ความถี่การใช้บริการปีละ ๑ ครั้ง การเลือกปรึกษาทางโหราศาสตร์จากโหราจารย์ที่ ความรู้ความสามารถ จำนวน ๑๙๙ คน (๗๔.๐%)

๕.๒.๒ ข้อมูลระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์

พบว่า กลุ่มตัวอย่างการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ มีระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจในคุณสมบัติของโหราจารย์ โดยรวม ด้านปัญญา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๕๙๒ (๔๘.๔๙%) สอดคล้องกับสุวิจักขณ์ อนุสรณ์ฐาการ^๘ ความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของโหรในการพยากรณ์ ด้านคุณธรรมและปัญญา

๕.๒.๓ ข้อมูลระดับ ความคิดเห็นในแนวทางการปฏิบัติของโหราจารย์

พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับของความคิดเห็นและความพึงพอใจแนวทางปฏิบัติของโหราจารย์ ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ โดยรวม ด้านปัญญาภาวนา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔๓๐ (๓๘.๘๕%) สอดคล้องกับ

^๓ ศิริญา นภาศัพท์, “พุทธศาสนากับโหราศาสตร์”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามหิดล), ๒๕๕๑, หน้า ๓.

^๔ ทานิต โชคนะศิริ, รัศมน กัลป์ยาศิริ, ภาวะสุขภาพจิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้เข้ารับบริการทางโหราศาสตร์, วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ปีที่ ๕๔ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน๒๕๕๒): ๑๗๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๓.

^๖ พรทิพย์ จงเจิดศักดิ์, “ความน่าเชื่อถือของหมอดูกับความตั้งใจกระทำพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔๑.

^๗ กัญช์ ศศิธร, “บทบาทของหมอดูในสังคมไทย: กรณีศึกษาเฉพาะเขต กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๔๑, หน้า ๗๙.

^๘ สุวิจักขณ์ อนุสรณ์ฐาการ. “ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อลักษณะของโหร: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

แม่ชีพรพิศ ศิริวิสูตร^๙ ความสุขสงบและสว่างในการดำเนินชีวิต ที่เรียกได้ว่า เป็นการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขด้วยการปฏิบัติปัญญาภาวนา

๕.๒.๔ ข้อมูลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์โหราจารย์

๑. หลักการพื้นฐานตามหลักพุทธจิตวิทยา ใช้หลักอริยสัจ ๔^{๑๐} เป็นหลักความจริงขั้นสุดยอด^{๑๑} โดยแก้ปัญหา และพัฒนาตามขั้นตอนในกิจในอริยสัจ ๔^{๑๒} คือ ๑) ปริยญา การกำหนดรู้เป็นกิจในทุกข์ เพื่อเข้าใจทุกข์ตามสภาพความเป็นจริง เข้าใจขอบเขตของปัญหา ๒) ปหานะ การละเป็นกิจในสมุทัย คือมีเป้าหมายเพื่อขจัด แก้อันตอของปัญหา ๓) สังคิกิริยา เป็นกิจในนิโรธ คือการแก้ถึง เพื่อบรรลุสภาพที่ปราศจากปัญหา และ ๔) ภาวนา กิจในมรรค คือการเจริญ ลงมือปฏิบัติทำตามวิธีที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมาย

หลักพุทธจิตวิทยาก็มีโครงสร้างการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับ หลักอริยสัจ ๔ ที่มีขั้นตอนเป็นขั้นตอนที่เริ่มจาก^{๑๓} การกำหนดวัตถุประสงค์/ เป้าหมาย (ขั้นนิโรธ) การรวบรวมข้อมูล (ขั้นกำหนดรู้ปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุปัญหา (ขั้นปหานะ) การให้คำปรึกษาและการประเมินผล (ขั้นสังคิกิริยา)

หลักจิตวิทยาก็มีขั้นตอนพื้นฐานในการให้คำปรึกษา เช่นเดียวกับ หลักพุทธจิตวิทยา หลักจิตวิทยา เพียงแต่ ประยุกต์หลักจิตวิทยาที่เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งโหราจารย์ต้องเลือกให้เหมาะสม เพื่อผสมผสานระหว่างการใช้คำปรึกษาแบบนำทางและ แบบไม่นำทางเพื่อเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคลให้มีความสามารถ ยอมรับ ตรวจสอบวินิจฉัย ปัญหาตนเองได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของตนเอง ผู้อื่น และสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง การกำหนดปัญหา ใช้ข้อมูลโดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก^{๑๔} ประกอบกับหลักพระพุทธานุศาสน์^{๑๕}

หลักโหราศาสตร์^{๑๖} และสถิติจากการมีประสบการณ์ในการปรึกษามาใช้ประโยชน์^{๑๗} การกำหนดปัญหาใช้ข้อมูลโดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก ในปัจจุบันโหราศาสตร์ได้ใช้

^๙ พรพิศ ศิริวิสูตร, “สติและวิธีการพัฒนาเพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^{๑๐} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๖๖๕/๑๕๒๘.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์, **พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๔.

^{๑๒} ส.ม. (ไทย) ๑๔/๖๖๖/๕๒๙.

^{๑๓} พงษ์พันธ์-วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้การศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔-๑๖.

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๗๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ภาณุมาส คาดการณ์ไกล, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ภิญญ โพงษ์เจริญ, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗} อ้างแล้ว.

ประโยชน์จากวิชาสถิติด้วย^{๑๘} โดยประยุกต์ใช้ตามขั้นตอน ตั้งแต่ การตั้งสมมติฐาน วางแผนรวบรวมข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การรายงาน และการทวนสอบ ข้อมูลทางสถิติ ใช้ทำนายดวงดาว ดูลักษณะคน เส้นลายมือ ลายมือเขียน ทำนายไฟ ทำนายฝน การจับสัมผัส ทิพยจักขู ต่างต่าง ๆ และการเสี่ยงทาย^{๑๙}

๒. เป้าหมายของการศึกษาตามหลักพุทธจิตวิทยา มีเป้าหมายให้บุคคลเจริญอกงาม ในองค์ประกอบ ๔ ประการ^{๒๐} ซึ่งจะนำไปสู่การพ้นทุกข์ ได้แก่ ภาวิตกาย การพัฒนากาย ภาวิตศีล การพัฒนาพฤติกรรม ภาวิตจิต การฝึกอบรมศักยภาพและคุณภาพจิต และภาวิตปัญญา การฝึกอบรมเพื่อให้เข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง

ในทางจิตวิทยา มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้รับบริการเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ มีศักยภาพ ในการรับรู้ คิดแก้ปัญหา มีแรงจูงใจซึ่งจะทำให้สามารถ ยอมรับความจริง เปิดรับประสบการณ์ เชื่อมั่นในตนเอง ดำเนินชีวิตด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เห็นคุณค่าของตนเอง ใฝ่ครวญและ เลือกรับดำเนินชีวิตที่เหมาะสม^{๒๑}

สำหรับเป้าหมายทางโหราศาสตร์ ในปัจจุบัน เชื่อมโยงระหว่างปรัชญา ศาสนา และจิตวิทยา และใช้เครื่องมือทางสถิติ^{๒๒} เพื่อทำความเข้าใจอุปนิสัย ศักยภาพ จุดอ่อนจุดแข็ง^{๒๓} เพื่อจะพัฒนาศักยภาพและดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท^{๒๔} และการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๕} ด้านธุรกิจ งานอาชีพ ความรัก สุขภาพ การตัดสินใจ และวิถีชีวิตอื่นๆทั้งในระดับบุคคลและระดับ สังคม

^{๑๘} พิไลรัตน์รุจิณชัยกุล, “การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมอ : ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้มารับบริการจากหมอดูของสมาคมโหราแห่งประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๓๑-๓๕.

^{๑๙} หลวงวิจิตรวาทการ, *กำลังความคิด*, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๑), หน้า ๑-๕.

^{๒๐} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods*, หน้า ๖๓.

^{๒๑} วชิร ทรัพย์มี, *ทฤษฎีบริการปรึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๕.

^{๒๒} กันยาวิรี สัทธาพงษ์, *คิดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยุค*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๐.

^{๒๓} จักรเทพ รำพึงกิจ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ตรรกะของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ภิญโญ พงษ์เจริญ, หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕} กันยาวิรี สัทธาพงษ์, *คิดใหม่โหราศาสตร์หลังนวยุค*, หน้า ๕๐.

๓.วิธีแก้ปัญหาและพัฒนา กระบวนการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา มุ่งเน้นให้บุคคลพึ่งตนเองได้ โดยการมีทัศนคติที่ถูกต้อง โดยการอาศัยปัญญา ซึ่งปัญญาจะเกิดขึ้นได้^{๒๖} ก็ขึ้นอยู่กับ ๒ ตัวแปรคือ ปรัตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ กล่าวคือการทำที่บุคคลมีกัลยาณมิตรที่ดี ผู้รับคำปรึกษาให้การปรึกษาที่ดี และผู้รับคำปรึกษาทางโหราศาสตร์มีสัมมาทิฐิ คุณสมบัติทั้งทางจิตวิทยา และโหราจารย์ มีครอบคลุมปรากฏในหลักกัลยาณมิตรธรรม^{๒๗} ได้แก่เป็นที่สบายใจ (ปิโย) น่าเคารพ (ครุ) น่าเจริญใจ (ภาวนีโย) รู้จักชี้แจงเหตุผล (วตฺตา จ) อดทนต่อถ้อยคำ ในกระบวนการปรึกษา (วจนฺทโม) อธิบายชี้แจงเรื่องยุ่งยากได้ (คมภิรณฺจ กถ กตฺตา) และไม่แนะนำไปในทางเสื่อม (โน จฺมฺฐาเน นิโยชเย) ส่วนคุณสมบัติของผู้รับคำปรึกษาคือการทำในใจให้ละเอียดถี่ถ้วน คิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งพัฒนามาตามลำดับจากผู้ให้คำปรึกษาประมวลได้คือ โยนิโสมนสิการ ๑๐ แบบ^{๒๘} ๑) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ๒) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๓) วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ๔) วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแบบแก้ปัญหา ๕) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ๖) วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก ๗) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ๘) วิธีคิดแบบเร้ากุศล ๙) วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน ๑๐) วิธีคิดแบบวิวัชชวาท การใช้ความคิดถุณวินี จะช่วยให้มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นของความทุกข์ สืบหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกพิเคราะห์ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดย อุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสถานะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะ จากการวิจัยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

๑) การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ให้มีความสำคัญที่ตัวบุคคล โดยสนับสนุนให้ผู้รับบริการ เปิดรับประสบการณ์(ทุกข์) ประเมินตนเองอย่าถ่องแท้ ค้นหาสาเหตุทุกข์ตามความเป็นจริง(สมุทัย) เชื่อมมันและเต็มใจที่จะพัฒนาตัวเอง(นิโรธ) เพื่อที่จะสามารถเผชิญปัญหาปัจจุบันและอนาคต(มรรค) โดยผู้ให้บริการปรึกษาจะต้องเป็นบุคคลที่มีกัลยาณมิตร ใส่ใจ เข้าใจเรื่องราวและความรู้สึกนึกคิดของผู้รับบริการและยอมรับความแตกต่างของผู้รับคำปรึกษา สัมพันธภาพระหว่างผู้ให้บริการกับ ผู้รับบริการโดยสัมมาทิฐิของผู้ให้บริการปรึกษา มีความสำคัญมากกว่าเทคนิคใดๆ ผู้มาขอรับคำปรึกษามีความทุกข์อันเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตไม่ราบรื่น มีอุปสรรคในด้านต่างๆ ส่วนมากมักเป็นผู้ที่อยู่ในวัยทำงานที่ประสบปัญหา ได้ไปขอคำปรึกษาชี้แนะจากผู้ที่มีความรู้ด้านโหราศาสตร์เพื่อให้ชีวิตดีขึ้นผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคต่างๆ ประการได้ นั้นเป็นการช่วยเหลือด้านกำลังใจ แต่อีกส่วนหนึ่งนั้นคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองคือหลักการพึ่งตนเองจึงเน้นไปที่ความพากเพียรพยายามกระทำด้วยตนเอง

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ท้องถิ่น, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๙.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕๗.

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๕), หน้า ๖๒๗.

๒) แม้ว่าสังคมไทยให้ความสนใจในทางโหราศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามชาวพุทธก็ยังมีพื้นฐานจิตใจที่เชื่อในหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ ควรจะบูรณาการหลักพุทธธรรมและหลักจิตวิทยาเข้ากับการให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ ของการให้การปรึกษาที่มีผลทางจิตวิทยา เป็นลักษณะพิเศษในสังคมไทย

๓) โหราจารย์รุ่นใหม่ และพระภิกษุในพุทธศาสนา ควรใช้กลยุทธ์ทางโหราศาสตร์ที่สังคมไทยมีความสนใจมาเป็นประโยชน์ ในการเผยแพร่หลักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่มีอุปนิสัยโน้มเอียงไปในทางศรัทธาจริต เพื่อที่จะจูงใจให้เข้าสู่ความเข้าใจหลักคำสอนพุทธศาสนาที่เป็นแก่นสารอย่างแท้จริงตามลำดับ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจขึ้นมากมาย มีอีกหลายประเด็นปัญหา ที่น่าสนใจศึกษาเชิงลึกต่อไป ประเด็นที่น่าสนใจเหล่านี้ได้แก่

๑) การปรึกษาทางโหราศาสตร์เกี่ยวกับการเปลี่ยนชื่อของชาวพุทธไทย กรณีศึกษาผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในทุกภาคของประเทศ ตลอดจนวิเคราะห์ความแตกต่างของแรงจูงใจในการเปลี่ยนชื่อของชาวพุทธไทยทุกภาคของประเทศไทย

๒) การศึกษาเรื่องบุคลิภาพตามวันเกิดทางโหราศาสตร์กับบุคลิภาพทางในพุทธศาสนาของชาวพุทธไทย

๓) การศึกษาความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ไทยที่มีผลต่อการตัดสินใจเรื่องสำคัญในชีวิตของชาวพุทธไทย ในกรุงเทพมหานคร

๔) การศึกษาเรื่อง การทำนายความฝันทางโหราศาสตร์กับความฝันทางพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรหริศ บั้วสรวง. ไพยิปซีขั้นสูงระบบการสะจิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซี.พี. บุ๊คสแตนด์การ์ด, ๒๕๔๗.

เกสรทิพย์ จิตรโสภี. ศาสตร์แห่งลายมือ. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๗.

ขุนทอง อสุณี ณ อยู่ธยา. วิธีดูหมอไพยิปซี. กรุงเทพมหานคร: วิศวกรรมกราฟิมพ์, ๒๕๓๕.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พุทธวิธีในการสอน Buddha's Teaching Methods. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

จ.บุณนา. ตำราดูลายมือของโคโร. กรุงเทพมหานคร. นวชาตการพิมพ์, ๒๕๑๑.

จุฑามาศ ณ สงขลา. ทายใจรักจากไพยิปซี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฤกษ์งามยามดี, ๒๕๓๙.

จำเนียร ช่วงโชติ. การบริการปรึกษาและแนะแนวเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔.

จรัญ พิภู. โหรา-หัตถศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, ๒๕๐๙.

ชินแส ไปหยุน ซานเหยิน. หัตถลักษณ์ศาสตร์ฉบับวิธีดูลายมือแบบกูรู. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เต๋าประยุกต์, ๒๕๕๐.

เทพย์ สาริกบุตร. โหราศาสตร์ปริทรรศน์ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๑.

ธนกร สีนเกษม. ไพยิปซี TAROT. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินเตอร์พรีนท์-คอปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๓๗.

นภัทร์ แก้วนา. เอกสารประกอบการสอน. เรื่องเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา, ๒๕๔๘.

นรวิชัย ลัคนานนท์. ไพยิปซีว่าไรดี. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. มหาชน, ๒๕๔๘.

บุญย์ นิลเกษ. เรียบเรียง. คัมภีร์มลินทปปัญหาสำหรับประชาชน. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์บุญยนิธิ. เล่มที่ ๕, ๒๕๔๐.

ประภาพร เลหารัตนเวทย์. โหร.โหราฯ เบื้องต้นเล่ม๑. ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.

ประจวบ แก่นจันทร์. ลายมือและกติกากของชีวิต. ม.ป.ป., ๒๕๔๓.

ประพันธ์ เตละกุล. ดาราศาสตร์และอวกาศ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

- ดวงเดือน จันท์เจริญ. ศีลศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.
- พ.รัตนลักข์. ปริญญา ๙. มหาศาสตราซิมหันตภัยล้างโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: ซีเอนด์เอ็น, ๒๕๕๕.
- พงษ์พันธ์-วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา. ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พรสุข เพ็งมณี. ลายมือพื้นฐาน. เอกสารประกอบการสอนสมาคมโหรนานาชาติ, ๒๕๔๗.
- พลุลวง. พื้นฐานของโหราศาสตร์ (ความมหัศจรรย์ของตัวเลข). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพื่ออักษร, ๒๕๑๖.
- พระเทพวิสุทธิกวี. จิตวิทยาในพระอภิธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พุทธทาสภิกขุ. พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ โหราศาสตร์กับพุทธศาสนา ปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๒๙.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๗.
- _____. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๖.
- _____. พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____. พุทธธรรมฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๕๕.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). ขวนคิด พินิจธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม/พรหมอยู่). พระพุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- เทพ สาริกบุตร. โหราศาสตร์ปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนการพิมพ์, ๒๕๑๑.
- ธีวัฒน์ เชาว์ชัยพัฒน์. ชีวิตกับตัวเลข. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ดวงกมล ๒๕๒๐ จำกัด, ๒๕๔๖.
- ภาณุวงศ์. เกินกว่าพรอยด์จะจินตนาการ. กรุงเทพมหานคร: มายแบ้งค์ค็อก, ๒๕๔๙.
- ม.ร.ว.สมพร สุกตัญญ์. การทดสอบทางจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นาน-
มีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

รัศมี สร้อยวัฒนา. **ศิลปะการศึกษาลิขิตบนฝ่ามือ**. เอกสารประกอบการบรรยาย คณะประมง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

วศิน อินทสระ. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เมตตา, ๒๕๔๕.
วัชร ทรัพย์มี. **ทฤษฎีให้บริการปรึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา และพงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. **ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา**.

พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ศ. ดุสิต. **มือบอกชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๙.

โสรัช โพธิ์แก้ว. การประยุกต์อริยสัจ ๔ ของพระพุทธศาสนากับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและจิตรักษา.

**รายงานวิจัยเอกสาร. สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะจิตวิทยา. จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.**

สำนักนายกรัฐมนตรี. **พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร:
วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

สิงห์โต สุริยาอารักษ์. **โหราศาสตร์ไทย เรียนด้วยตัวเองเล่มเดียวจบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ดวงดี
การพิมพ์, ๒๕๒๖.

สมลักษณ์ สว่างโรจน์. **วิธีอ่านไฟฟ้าไรต์**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๘.

สมบัติ รูปประดิษฐ์. **แนะนำปัญหาบนฝ่ามือ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. สมุทรสาคร: โรงพิมพ์ยูไนเต็ด-
โปรดักชั่น, ๒๕๔๙.

สุชีพ บุญญาณภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

สมบัติ รูปประดิษฐ์. **แนะนำปัญหาฝ่ามือ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. สมุทรสาคร: โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น,
๒๕๔๙.

หลวงวิจิตรวาทการ. **กำลังความคิด**. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๑.

โอฬาร เพียรธรรม. **ตามหาความจริง วิทยาศาสตร์กับพุทธธรรม ศาสตร์ที่เป็นคนละเรื่องเดียวกัน**.

กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา, ๒๕๔๙.

(๒)บทความ :

ชมพูช ศรีจันทร์นิล. จิตวิทยาแนวพุทธ: แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์.

วารสารวิชาการ. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ เดือนตุลาคม -
ธันวาคม, ๒๕๕๒.

ไพโรจน์ รุจิณชัยกุล. “การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมอ: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้
มารับบริการจากหมอดูของสมาคมโหราแห่งประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย**. คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓.

รัศมี สร้อยวัฒนา. ศิลปะการศึกษาลิขิตบนฝ่ามือ. เอกสารประกอบการบรรยาย คณะประมง.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

กฤติกาวัลย์ หิรัญสี. “ศึกษาความสอดคล้องของหลักการพยากรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและ
วิชาโหราศาสตร์ไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

จักรเทพ รำพึงกิจ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ในยุค
ปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ณณกร เขียวลงยา. “แรงจูงใจและความเข้าใจในชีวิตของผู้ขอคำปรึกษาทางโหราศาสตร์ในสมาคม
โหรแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ณฤดี วิวัชกร. “ศึกษาพฤติกรรมความเชื่อของชาวพุทธที่สนใจโหราศาสตร์ที่มีต่อหลักโหราศาสตร์
และหลักศรัทธา ๔”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ณัชชา ชินธิป. “โหราศาสตร์กับการตัดสินใจทางธุรกิจ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๘.

ณัฐ ธรรมชาติ. “อิทธิพลของโหราศาสตร์ที่มีต่อการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญของนักศึกษามหาวิทยาลัย:

กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา”. วิทยานิพนธ์
ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ตะวัน วาทะกิจ. “การพัฒนารอบมโนทัศน์และมาตรวัดความทุกข์ในนิสิตนักศึกษา”. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยา. คณะจิตวิทยา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๕๖.

พระมหาประศักดิ์ อัครปญโญ (ซ่งแสง). “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธ-
ไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระมหาธานินทร์ ฐิติวิโร (อินทวิ). “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลาย ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัด

ศรีสะเกษ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระจะจุ ญาณวิทย์(รักษาป่า). การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔).

พระวิชัย วิชโย (แสงสว่าง). “ศึกษาการบูรณาการหลักอริยสัจ ๔ ในการให้คำปรึกษา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระสุพรชัย อานนโท (นครพันธ์). “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดทุกขนิยมของโซเป็นเฮาเออร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พรทิพย์ จงเจริญศักดิ์. “ความเชื่อถือของหมอดูกับความตั้งใจกระทำพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

ภิญโญ พงศ์เจริญ. “บทบาทของโหรในสังคมไทย”. **สารนิพนธ์ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะพัฒนาสังคม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓.

ยลดา มณเฑียรมณี. “หมอดู: ทางเลือกความมั่นคงของจิต”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

ศิริชัย ทรวงแสง. “ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์กับพฤติกรรมการดำเนินธุรกิจกรณีศึกษากลุ่มนักธุรกิจของหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

ศิริณญา นาคศัพท์. “พุทธศาสนากับโหราศาสตร์”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามหิดล, ๒๕๕๑.

สาคร สังฆะณา. ศึกษาการพยากรณ์กับการให้คำปรึกษาเชิงพุทธเพื่อบำบัดความเครียดของผู้มารับบริการจากสมาคมโหรภาคเหนือ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สมใจ ดันติวัฒน์. การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการให้คำปรึกษาด้วยพุทธวิธีสำหรับนักเรียน. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สุวิลักษณ์ ภูษณธัญญากร. “ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อลักษณะของโหร: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

นคร ภูญแจทอง (อ.เบิร์ด โหรสปีทิต). **Astrostory: ประวัติโหราศาสตร์ และวิวัฒนาการ**.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: uranian.iqetweb.com [๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐].

บรรจบ บรรณรุจิ. **พุทธศาสตร์สมัยใหม่: พระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์**. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: kengkkoo.blogspot.com/2013/03/blog-post_709.html.

[๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙].

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. **จิตวิทยาแนวพุทธ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

www.dmh.go.th/news/view.asp? [๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. กรุงเทพมหานคร.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: th.wikipedia.org/wiki [๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. จักรราศี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: th.wikipedia.org/wiki [๑๕ มีนาคม ๒๕๕๙].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ทุกข์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: th.wikipedia.org/wiki [๑๕ มีนาคม ๒๕๕๙].

ศรีสารภี. วิชาการคอม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: vcharkarn.com [๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ

Anthony Philip Stone. **Hindu Astrology : Myths, Symbols and Realities**. India : Select Books. 1981.

Burke.H. M.Jr.. & Steffre.**Theories of Counseling**. 3rded. Chicago: Kand McNally College publishing Coun.1975.

Burks. H.M.. & Steffle B. Theories of counseling (3rd ed.). New York: Mc Graw-Hill. 1979.

Benson Bobrick. **The Fated Sky : Astrology in History**. USA : Simon & Schuster Paperbacks. 2005.

B.V. Raman. **Planetary Influences on Human Affairs**. Bangalore : IBH Prakashana. 1980.

English H.B. & English A.C . **A comprehensive dictionary of psychological and psychiatric terms**. New York: John Wiley & Sons. inc. 1963.

Fred Gettings. **The Book of Palrniistry**.London : The Hamlyn Publishing Group Limited. 1974.

Good. C.V. **Dictionary of Education**. 3th ed. New York: McGraw-Hill. 1945.

George. R.L. & Cristiani. T.S. Counseling : theory. and practice (3 rd. ed.). New Jersey: Prentice-Hall Inc. . 1990.

Ivey. A. E.. D' Andrea. M.. Ivey. M.B. & Simik-Morgan. L. Theories of counseling and psychotherapy. A multicultural perspective (6 th. ed.). Boston: Prarson Education. Inc.. 2007.

Krumboltz. J.D. & Thoresen. C.E. **Behavioral counseling; Case and techniques**. New York: Holt. Ninehart & Winston. Inc. 1969.

Morgan. C.T.. Introduction to Psychology. New York : McGraw-Hill Book. 1901.

Matlin. M.W.. Psychology. (.S.A: Halt. Rinchart and Winston.Inc. 1992.

Patterson. C.H. Theories of counseling and psychotherapy. 2nd ed. New York: Harper & Row. Publisher. .1973.

Pietrofesa. J.L. Counseling: theory. research and practice. Chicago: Rand McNally College. Publishing Co. .1978.

- Pepinsky. H.B. & Pepinsky. P. Counseling theory and practice. New York: Ronald Press. 1954.
- Rogers. Carl R.. **On becoming a person**. Boston: Houghton Mifflin Company. 1961.
- R.C. Majumdar. **Ancient India**. India : Motilal Banarsidass. 1977.
- Sherman and Bohlander. Managing Human Resource. 1996. PP. 561 -563.
- Stephen Arroyo. Astrology. **Psychology and the Four Elements**. USA : CRCS Publications. 1975.
- See Carl Gustav Jung. **An Caseament**. UK : SAGE Publications. 2001.
- Truax. c.b. & Carkhuff. R.R. **Toward effective counseling and psychotherapy**. Chicago: Aldine. 1967.
- Tyler. L.E. **The work of the counselor**. 3rd ed. New York: Appleton Century Crofts. 1969.
- Webster's New World Dictionary. New York : Prentice Hall. 1994.
- Williamson. E.G. Counseling and adolescents. New York: McGraw-Hill. 1950.
- Wolberg. L.R. **The technique of psychotherapy**. 2th ed. New York: Grune & Stratton. 1967.
- Webster's New World Dictionary. New York : Prentice Hall. 1994.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

ผศ. ดร.อำนาจ ตั้งเจริญชัย	อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
รศ.ประสิทธิ์ศักดิ์ ศิริจารุภัทร	รักษาการคณะบดีวิทยาลัย การบริหารและการจัดการสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร-ลาดกระบัง
ผศ. ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง	อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ. ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ	อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.กฤติกาวิทย์ หิรัญลี	ผู้อำนวยการ สถาบันโหราศาสตร์ไทย – สากลพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามการวิจัย

ตอนที่ ๒. แบบสอบถาม เกี่ยวกับคุณสมบัติของโหราจารย์ที่ท่านคาดหวังที่สุด

ท่านกรุณาแสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริง ด้วยการทำเครื่องหมาย ✓ หน้าหมายเลขข้อความ กรุณาตอบให้ครบทุกตอนและ ในแต่ละตอน เลือกคำตอบได้ไม่เกิน ๕ คำตอบ

	๑	รักษาความลับของผู้มาขอคำปรึกษา		๑๖	ไม่ทำนายส่งเดช
	๒	ไม่ทำนายร้ายแรง		๑๗	ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ
	๓	ไม่บริภาษ (คำกล่าวติเตียน, กล่าวโทษ)ผู้มาขอคำปรึกษา		๑๘	ไม่ทำนายดวงบ้านเมือง
	๔	ไม่ใช้คำหยาบ		๑๙	ไม่สนับสนุนมิฉฉาชีพ
	๕	ชี้ช่องทางแก้ปัญหา		๒๐	ควรปลอมประโลมผู้มาขอคำปรึกษา
	๖	ไม่ดูถูกใครคนอื่น		๒๑	ไม่บิดเบือนคำทำนาย
	๗	ไม่เหยียดหยามครูอาจารย์หรืออื่น		๒๒	รู้จักถ่อมตน
	๘	ยกย่องความดีของใครอื่น		๒๓	รู้จริงในเรื่องที่ทำนาย
	๙	ประพฤติอยู่ในคุณธรรม/จริยธรรม		๒๔	ไม่เอาแต่ความเห็นของตน
	๑๐	ให้ความสนใจผู้มาขอคำปรึกษา		๒๕	สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
	๑๑	แต่งตัวดีสะอาดเรียบร้อย		๒๖	ใจเย็น
	๑๒	ไม่เที่ยวอวดบารมี		๒๗	อารมณ์ดี
	๑๓	ไม่อคติกับผู้มาขอคำปรึกษา		๒๘	จริงจังน่าเชื่อถือ
	๑๔	ใคร่ครวญละเอียดก่อนทำนาย		๒๙	ทันสมัย
	๑๕	ดีก็บอกว่าดี/ร้ายก็บอกว่าร้าย		๓๐	มีชื่อเสียง

ตอนที่ ๓. แบบสอบถาม เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาหรือการให้แนวทางปฏิบัติของโหราจารย์

ท่านกรุณาแสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริง ด้วยการทำเครื่องหมาย ✓ หน้าหมายเลข
ข้อความ เลือกคำตอบได้ไม่เกิน ๕ คำตอบ

	๑	ปลอบใจ/ให้กำลังใจ		๑๖	ให้ไปหาใครคนอื่น
	๒	ให้อดทน		๑๗	ให้รักษาศีล
	๓	ให้รอบคอบในปัญหา		๑๘	ให้บวช
	๔	ให้ปรึกษาพระ		๑๙	ให้ปรึกษาผู้อื่น (นักจิตวิทยา ,พระ,ตำราฯ ฯลฯ)
	๕	ให้นั่งสมาธิ		๒๐	ให้เวลาจัดการกับปัญหา
	๖	ให้ทำบุญ/ให้ทาน		๒๑	ให้สร้างพระ/สิ่งบูชา
	๗	ให้สะเดาะเคราะห์		๒๒	ชี้ให้เห็นว่าไม่เป็นปัญหา
	๘	ให้พิจารณาไตร่ตรอง		๒๓	ให้รู้จักปลง
	๙	ให้ใช้เหตุผล		๒๔	ให้ยอมรับกรรม
	๑๐	ให้แก้ดวง ตามวันเกิด		๒๕	ให้ฟังเพลง/บันเทิงต่างๆ
	๑๑	ให้อ่านหนังสือธรรมะ		๒๖	ให้ไปหาหมอ/ทานยา
	๑๒	ให้ฟังธรรมะ		๒๗	ให้ยอมรับตนเอง
	๑๓	แก้ปัญหามาตามโหร		๒๘	ให้ไปพรมน้ำมนต์
	๑๔	ให้มีสติสัมปชัญญะ		๒๙	ให้แสวงบุญ
	๑๕	ให้กลับไปแก้ที่ตัวปัญหา		๓๐	ให้ตัดสินใจให้แตกหัก/ชัดเจน

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

โปรดแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๑. ท่านต้องการให้โหรมีคุณลักษณะสำคัญใดเป็นพิเศษ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าโหรควรประยุกต์หลักธรรมใดประกอบการทำนาย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ความคิดเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....



ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ณัฐช แก้วพลี : ผู้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ประกอบด้วยการวิจัย ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง : การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....

ผู้สัมภาษณ์: ผู้วิจัย.....บันทึกข้อมูล: ผู้วิจัย (จดบันทึก
,บันทึกเสียง)

สถานที่สัมภาษณ์.....วันที่/เดือน/ปี.....เวลา.....น.

แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนว
พุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการสร้างรูปแบบการศึกษาทาง
ศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ แนวคำถามในการสัมภาษณ์มีประเด็นหลักคือ

๑..หลักการ การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ด้านหลักวิชาการทางโหราศาสตร์ที่ใช้ในการให้การศึกษา เช่น เลขศาสตร์ โหราศาสตร์
ไทยจกรราศี ไพ่ยิปซีและศาสตร์ลายนมือ

๒. พัฒนาการการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ด้านประยุกต์หลักวิชาการทางโหราศาสตร์ที่ใช้ในการให้ศึกษากับหลักธรรมทาง
พุทธศาสนาเพื่อการแก้ปัญหาให้กับผู้มีความทุกข์

๓. รูปแบบการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์

ด้านวิธีการ ขั้นตอนในการศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความ
ทุกข์ให้แก่ผู้มารับคำปรึกษา

๔. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์โหราจารย์

๑. ท่านใช้หลักทางโหราศาสตร์ในการให้คำปรึกษาด้านใด

๒. หลักการเหตุผลในการให้คำปรึกษาของท่านคืออะไร

๓. เป้าหมายในการให้คำปรึกษาในเบื้องต้นของท่านคืออะไร

๔. วิธีการในการให้คำปรึกษาของท่านคืออะไร

๕. หลักธรรมที่ผู้ให้คำปรึกษาประยุกต์ใช้คืออะไร

ภาคผนวก ค
หนังสือออกถึงบุคคล/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง



ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รศ.ประสิทธิ์ศักดิ์ สิริจารุพัฒน์

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชาแนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.อำนาจ ตั้งเจริญชัย

ด้วย นางณฐณัช แก้วผลึก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชาแนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเถื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีศรีครอง

ด้วย นางณัฐณัช แก้วผลึก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชาแนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.เมธาวิ อุดมธรรมมานภาพ

ด้วย นางณัฐณัช แก้วผลึก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชาแนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเถรโพธิ์ กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.กฤติกาวัลย์ หิรัญสี

ด้วย นางณัฐณัช แก้วผลึก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชาแนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร ดร.ภิญโญ พงศ์เจริญ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณธนกร สีนเกษม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์
ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING
REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์
พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่อง
ดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อ
นำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์
ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะ
พิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร ดร.กฤติกาวัลย์ หิรัญสี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์
ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING
REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์
พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่อง
ดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อ
นำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์
ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะ
พิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณพรชนัน อุกฤษโชค
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณจุฑามาศ มณีฤทธิ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์
ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING
REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์
พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่อง
ดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อ
นำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์
ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะ
พิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณพ่ายพ วชิโร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์
ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING
REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์
พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่อง
ดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อ
นำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์
ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะ
พิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณกมล แสงวงศ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภовังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณวรพล ไม้สน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณพรสุข มณีเพ็ญ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิทยานิพนธ์จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณอภิชาติ ศรีเสาวนันทน์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์
ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING
REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์
พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่อง
ดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อ
นำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์
ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะ
พิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณภานุมาส คาคการณ์ไกล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณกัลย์ปภัส รัตนากุลสิทธิ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์
ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING
REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์
พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่อง
ดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อ
นำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์
ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะ
พิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณณกัณ L.S.tarot
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณณญกร เขียวลงยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณณัฐกาญจน์ เลหาภานุพงศ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณัช แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณเจนจิรา วงศ์ธำโรจน์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร คุณนริศรา เลิศเมือง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางณัฐณิชา แก้วพลีก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์ : BUDDHIST PSYCHOLOGICAL COUNSELLING FOR SUFFERING REDUCTION IN ASTROLOGY.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ณัฐณัช แก้วพลี
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒
สถานที่เกิด	๑๕ หมู่ ๙ ต. บางน้ำจืด อ.หลังสวน จ. ชุมพร
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๒๔ ประถมศึกษา โรงเรียนวัดขันเงิน อ.หลังสวน จ. ชุมพร พ.ศ. ๒๕๒๗ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสวนศรีวิทยา อ.หลังสวน จ. ชุมพร พ.ศ. ๒๕๓๐ มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๓๕ ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอก วัฒนธรรมศึกษา (เกียรตินิยม อันดับ ๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี พ.ศ. ๒๕๓๖ Certificate of Achievement (Dusit Inturnship Program) พ.ศ. ๒๕๔๗ สำเร็จการอบรมวิชาโหราศาสตร์ สาขาไฟยิปซี จากสมาคมโหราแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ สำเร็จการอบรมวิชาโหราศาสตร์ สาขาเลข ๗ ตัว ๙ ฐาน, ไฟยิปซีเบื้องต้นและพยากรณ์ จากสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ (ประเทศไทย) พ.ศ. ๒๕๔๙ สำเร็จการอบรมวิชาโหราศาสตร์ สาขาโหราศาสตร์ไทย เบื้องต้นหัตถศาสตร์ (ลายมือ), หัตถศาสตร์ภาคพยากรณ์, หัตถศาสตร์ประยุกต์ขั้นสูง, เลข ๗ ตัวทักษามหาภูติ,ไฟโหราศาสตร์ จากสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ (ประเทศไทย) พ.ศ. ๒๕๕๐ สำเร็จการอบรมวิชาโหราศาสตร์ สาขาโหราศาสตร์ภาคพยากรณ์, พิธีกรรม, เลข ๗ ตัว ๔ ฐาน , เลข ๗ ตัว ภาคพยากรณ์ จากสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ (ประเทศไทย) พ.ศ. ๒๕๕๑ สำเร็จการอบรมวิชาโหราศาสตร์ สาขาทักษา และ ยาม จากสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ (ประเทศไทย) สำเร็จการอบรมวิชาโหราศาสตร์สาขาดวงพิชัยสงคราม (สุริยาตร์), โหราศาสตร์ไทยพยากรณ์ , โหราศาสตร์การให้ฤกษ์, อินทภาส-บาทจันทร์, ลายเซ็นจากชมรมโหราศาสตร์ไทยสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ.๒๕๓๖- ๒๕๔๓ ผู้จัดการ (คลินิก ดร. สมชาย) สาขาเดอะมอลล์
ท่าพระ, บริษัท เอส เอส แมนูแฟคเจอร์ริง จำกัด
พ.ศ. ๒๕๔๔ - ปัจจุบัน เจ้าของธุรกิจ สถานที่ทำงาน แก้วลึกพานิช
จ. สมุทรปราการ

ที่อยู่ปัจจุบัน

๓๒๒ หมู่ ๑๐ หมู่บ้านสยามนิเวศน์ ซอย ๑ ถ. ประชาอุทิศ-คู่สร้าง
ต. ในคลองบางปลากด อ. พระสมุทรเจดีย์ จ. สมุทรปราการ ๑๐๒๙๐